

БҰЙРЫҚ

2016 жылғы 20 қаңтар

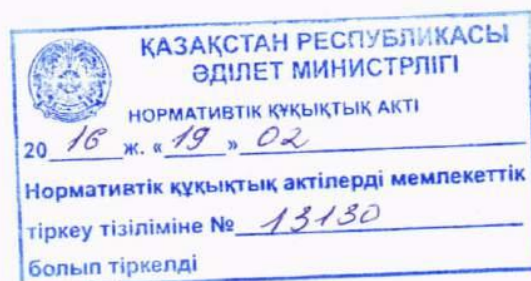
Астана қаласы

ПРИКАЗ

№ 48

город Астана

«Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарлары мен бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым Министрінің 2011 жылғы 29 желтоқсандағы № 543 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы

«Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі Қазақстан Республикасы Заңының 5-бабының 7-1) тармақшасына сәйкес **БҰЙЫРАМЫН:**

1. «Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарлары мен бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым Министрінің 2011 жылғы 29 желтоқсандағы № 543 бұйрығына (Нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 7409 болып тіркелген, 2012 жылғы 29 мамырдағы № 157 -158 (26976 - 26977) «Егемен Қазақстан» газетінде жарияланған) өзгерістер енгізілсін:

тақырыбы мынадай редакцияда жазылсын:

«Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарлары мен білім беру бағдарламаларын бекіту туралы»;

1-тармақ мынадай редакцияда жазылсын:

«1. Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарлары мен білім беру бағдарламалары бекітілсін.»;

көрсетілген бұйрықпен бекітілген «Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарлары мен бағдарламалары» осы бұйрыққа қосымшаға сәйкес жаңа редакцияда берілсін.

2. Мектепке дейінгі және орта білім, ақпараттық технологиялар департаменті (Ж.А. Жонтаева):

1) осы бұйрықтың белгіленген тәртіппен Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде мемлекеттік тіркелуін;

2) осы бұйрық Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде мемлекеттік тіркеуден өткеннен кейін күнтізбелік он күн ішінде оны мерзімді баспа басылымдарында және «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйесінде ресми жариялауға, сондай-ақ Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің эталондық бақылау банкіде орналастыру үшін «Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің Республикалық құқықтық ақпарат орталығы» шаруашылық жүргізу құқығындағы республикалық мемлекеттік кәсіпорнына» жіберуді;

3) осы бұйрықты облыстар, Астана және Алматы қалалары білім басқармаларының назарларына жеткізілуін;

4) Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде мемлекеттік тіркеуден өткеннен кейін он жұмыс күні ішінде осы бұйрықтың 2-тармағының 1), 2) және 3) тармақшаларында қарастырылған іс-шаралардың орындалуы туралы мәліметтерді Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Заң департаментіне ұсынылуын қамтамасыз етсін.

3. Осы бұйрықтың орындалуын бақылау вице-министр Е.Иманғалиевке жүктелсін.

4. Осы бұйрық алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі.

**Қазақстан Республикасының
Білім және ғылым министрі**

А. Сәрінжіпов

09

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрінің
2016 жылғы «20» қаңтардағы
№ 48 бұйрығына қосымша

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрінің
2011 жылғы 29 желтоқсандағы
№543 бұйрығымен бекітілген

Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнермектептерінің Үлгілік оқу жоспарлары мен білім беру бағдарламалары

1-тарау. Жалпы ережелер

1. Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің осы үлгілік оқу жоспарлары мен білім беру бағдарламалары «Білім туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі Заңының 5-бабының 7-1) тармақшасына сәйкес әзірленді және балалар музыка мектептеріндегі, балалар көркемөнер мектептеріндегі және балалар өнер мектептеріндегі балаларға қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыруды қамтамасыз етеді.

2. Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің, балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарлары балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің білім алушыларының оқу пәндерінің, практикаларының, өзге де оқу қызметі түрлерінің тізбесін, бірізділігін, көлемін (еңбекті қажетсінуін) және бақылау нысандарын анықтайды.

Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің білім беру бағдарламалары балалар музыка мектептері, балалар көркемөнер мектептері және балалар өнер мектептерінде оқытудың мақсатын, нәтижелері мен мазмұнын, білім беру процесін ұйымдастыруды және оларды іске асыру тәсілдері мен әдістерін, оқыту нәтижелерін бағалау өлшемшарттарын қамтитын білім берудің негізгі сипаттамаларын анықтайды.

3. Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің, балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарлары мен білім беру бағдарламаларының мақсаты тұлға, қоғам және мемлекет мүддесінде музыкалық және көркемөнер, эстетикалық білім беруді дамыту, балалардың тұлғалық дамуы, кәсіби өзін-өзі айқындауы және шығармашылық еңбегін

тұлғаның таным мен шығармашылыққа уәждемесі, оқу пәнінің аясында білім алушыларда пәндік құзыреттілікті қалыптастыру.

4. Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің Үлгілік оқу жоспары мен білім беру бағдарламаларының негізгі міндеттері:

1) ұлттық және жалпы адамдық құндылықтар негізінде тұлғаның кәсіби қалыптасуы мен дамуына бағытталған сапалы қосымша білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау;

2) білім алушыларды музыка, көркемөнер, хореография, театр және басқа өнер түрлерінің негіздеріне оқыту;

3) білім алушылардың шығармашылық, рухани, дене мүмкіндіктерін дамытуға, қабілеттерін іске асыруға және ерте бейіндік бағдарлануына ықпал жасау, өнер саласындағы шығармашыл дарынды білім алушыларды анықтау;

4) көркемдік-эстетикалық талғамды қалыптастыру мен тәрбиелеу, әлемдік көркем мәдениеті мен ұлттық дәстүрлерге қатыстыру;

5) өз Отаны - Қазақстан Республикасына деген отансүйгіштік, азаматтық, сүйіспеншілік сезімдерін тәрбиелеу.

2-тарау. Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарлары

5. Балаларға қосымша білім беру ұйымдарының түрлері бойынша Үлгілік оқу жоспарлары осы балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің Үлгілік оқу жоспарларының қосымшаларында берілген:

1) балалар көркемөнер мектебінің (өнер мектебінің көркемөнер бөлімі) Үлгілік оқу жоспары 1-қосымшаға сәйкес;

2) балалар музыка мектебінің (өнер мектебінің музыка бөлімі) Үлгілік оқу жоспары 2-қосымшаға сәйкес;

3) балалар өнер мектебінің (хореография бөлімі) Үлгілік оқу жоспары 3-қосымшаға сәйкес;

4) балалар өнер мектебінің (театр бөлімі) Үлгілік оқу жоспары 4-қосымшаға сәйкес;

5) балалар өнер мектебінің (цирк өнері) Үлгілік оқу жоспары 5-қосымшаға сәйкес;

6) балалар өнер мектебінің (қуыршақ театры) Үлгілік оқу жоспары 6-қосымшаға сәйкес;

7) балалар өнер мектебінің (кино өнері) Үлгілік оқу жоспары 7-қосымшаға сәйкес;

8) балалар өнер мектебінің (цирк өнері) Үлгілік оқу жоспары 8-қосымшаға сәйкес.

6. Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің пәндері бойынша бақылаудың келесі түрлері жобаланады: ағымдық, аралық және қорытынды бақылау, қорытынды аттестация.

Ағымдық бақылау бағдарлама материалының әр тақырып және бөлім бойынша игерілуін тексеру мақсатында білім беру бағдарламасына сәйкес жеке сабақ процесінде өткізіледі.

Ағымдық бақылау – 1, 2, 3 тоқсанның соңындағы академиялық тыңдалымдар.

Аралық бақылау бір пән көлемі бөлімінің мазмұмын білім алушылардың игеру сапасын бағалау мақсатында сынақ немесе емтихан түрінде өткізіледі.

Қорытынды бақылау – оқу жылының соңындағы көшіру емтиханы. Білім алушы сыныптың талаптарына сәйкес бағдарлама ұсынады.

Қорытынды бақылау үлгілік оқу жоспарында қарастырылған және білім алушылардың пәнді оқуын аяқтағаннан кейін оның мазмұнын меңгеру сапасын бағалау мақсатында оқу жылының соңында емтихан түрінде өткізіледі. Оған дайындалу кезінде меңгерілген материалды терең жалпылау және жүйелендіру жүргізіледі.

Қорытынды аттестация – пән бойынша бітіру емтиханы.

Білім алушыларды қорытынды аттестациялау білім беру бағдарламаларында қарастырылған пәндердің көлемін игеру деңгейін анықтау мақсатында өткізіледі.

7. Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің Үлгілік оқу жоспары негізінде білім беру ұйымдары тиісті жұмыс оқу жоспарын әзірлейді және бекітеді.

3-тарау. Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің білім беру бағдарламалары

1-параграф. Балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептері көркемөнер бөлімдерінің «Сурет» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

8. Балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептері көркемөнер бөлімдерінің «Сурет» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) балаларға сурет салуды, ең алдымен натураға қарап салуды, сонымен қатар елестету және есте сақтауы бойынша сурет салып үйренудің мазмұнын анықтайды, түрлі сызба құралдары арқылы геометриялық заттарды, натюрморттарды, күрделі қойылымдарды, гипстік

модельдерді, тірі натураларды пайдаланудан алған білімдері, біліктері және дағдыларын қалыптастырады.

9. Бағдарламаның мақсаты: академиялық және шығармашылық сурет арқылы тұлғаны дамыту және өз ойын көрсетуге ықпал ету.

Бағдарламаның міндеттері:

- 1) пән бойынша теориялық білім беру, алған білімдері, біліктері мен дағдыларын практикада қолдануды үйрету;
- 2) заттардың сызықтық-конструктивтік құрылымдарын үйрету;
- 3) екі өлшемді жазықтықта парақта үш өлшемді форманы көрсетуге үйрету;
- 4) түрлі графикалық материалдар арқылы заттардың материалдылығы мен фактурасын жеткізуді үйрету;
- 5) суретпен жұмыс істеудің реттілігін үйрету;
- 6) кеңістіктік елестетуді, көркемдік және ұқсата отырып ойлауды дамыту;
- 7) өнермен қарым-қатынас жасау қажеттілігін жетілдіру;
- 8) шығармашылық тұлға ретінде өзін үздіксіз дамытып отыруға тәрбиелеу;
- 9) шығармашылық даралықты қалыптастыруға ықпал ету;
- 10) отандық мұра мен әлемдік сызба өнеріне араластыру.

10. Оқу мерзімі 4 жыл, жылдық сағаттар жүктемесі 476 сағат, оның ішінде даярлық сыныбындағы (10-11 жас) жылдық сағаттар жүктемесі 68 сағат, бейін сыныбына 136 сағат қарастырылған.

Топтардағы балалардың сандық құрамы - 8 адамнан 15 адамға дейін.

11. Білім беру бағдарламасына сәйкес білім алушылар теориялық білім мен тәжірибені бір уақытта алады.

Білім беру бағдарламасы сатылап күрделендіру, жүйелендіру қағидаттарына сүйеніп әзірленген. Оқу тапсырмалары біртіндеп күрделендіріледі, жұмыс сапасына қойлатын талаптар жоғарылайды. Осылайша білім алушылардың білімдері, дағдылары, техникалық тәсілдері жүйелі түрде жиналады.

12. 1-сыныптың бағдарламасы академиялық суретті сауатты бейнелеуді меңгерудің тұрақты алғашқы білім жүйесін қалыптастыруға бағытталған. Бұл жерде білім алушылардың жас ерекшеліктері, талдау қабілеттері, арнайы көркемдік дағдылары мен біліктері арқылы шығармашылық қиялды жүзеге асыру ескерілген.

Суретке оқыту кіріспе әңгімелесуден басталады, онда педагог балаларды пәнмен, оның мақсаттарымен және міндеттерімен қол жетімді және қызықты түрде таныстырады, сабақтарда қажет болатын материалдарды (қағазды, резеңкені, графит және басқа да қарындаштарды, көмірді, сангинді, соусты, тушьті, пастельді және басқалары) көрсетеді.

Балаларды мейлінше қызықтыру үшін мектептің әдістемелік қорындағы еңбектерді және алуан түрлі сызбалық материалдар мен түрлі қағаз түрлерінде орындалған шеберлердің суреттерінің көшірмелерін көрсету қажет.

13. Педагог білім алушылардың сурет салудағы дайындық жұмысына: қарындаштарды ұштауға, планшетке ватман тартуға және сапалы ластиктің болуына назар аударады. Білім алушылардың сызықтармен, штрихпен және реңктермен таныстыратын бастапқы жаттығуларды қағаз көлемінің шағын ғана форматтарында (А4, А3), ал кейінгілерін - планшеттерде орындауға болады, бұл балаларды жұмысқа байсалдылықпен қарауға баулиды.

14. Суреттің негізгі материалы болып қаттылығы әртүрлі графит қарындаштар табылады. Бөлек тапсырмалар жұмсақ материалмен (көмірмен, сангинмен, пастельмен және басқалары), сонымен қатар қауырсынмен, тушьпен, фломастермен орындалады. Бірінші және кейінгі сабақтарда педагог білім алушылардың натуралық қойылымға қатысты дұрыс орналасуын, қарындашты ұстай білуін, тапсырмаларды нақты және мұқият орындауын байқау керек.

15. Заттардың пропорциясымен, формасымен танысу үшінші сабақтан-ақ геометриялық денелердің суреттемелерінен (сымды конструкциялардан) басталады, мұнда білім алушылар сызықтық перспектива түсінігін меңгереді. Суреттегі «пропорция» түсінігін зерттей отырып, педагог «визалау» әдісін пайдалана отырып, балаларды заттарды өлшеуге үйрету керек. Бейнеленген заттың формасын түсіну және жақсырақ көру үшін білім алушыға оны барлық жағынан қарауға мүмкіндік беру керек.

16. Суретті оқытудағы маңызды орында форма мен оның құрылымының мәселесі алады. Заттардың және кеңістіктің сызықтық перспективасын анағұрлым толық түсіну үшін сыйымдылықтардың құрылымын түсінуге көмектесетін, кеңістікті ойлау қабілетін дамытатын геометриялық денелердің сымды құрылымдары пайдаланылады.

17. Сурет салушыларға жұмыстың әдістемелік жүйелілігін сақтау керек, мұнда әрбір нақты тапсырма алдыңғысынан шығады, және соған негізделеді. Суретке оқыту әдістемесі натурамен жұмыс істеудің келесі негізгі кезеңдерінің бірізділігін қарастырады:

- 1) қойылыммен танысу, оған қызықты деген көзқарасты таңдау;
- 2) осы қойылым үшін форматты таңдау және парақ бетіне жалпы композицияны орнату;
- 3) осьтік, конструктивті, қосалқы сызықтарды пайдаланумен заттардың формасын жасау;
- 4) конструктивті суреттің сызықтық перспективаға бағынуы;
- 5) жарық көлеңкесінің көмегімен көлемді модельдеу, заттардың реңкін және олардың жарықтандырылуын жеткізу.

18. Заттар мен пропорциялардың, қойылымның реңктік сипаттамасының, заттардың білім алушының көзқарасына қатысты кеңістікте орналасуының сараптамасы – жұмысты бастаудың қажетті шарты болып табылады.

Педагогтердің өздерінің суреттерін басқа еңбектерімен салыстыра білулері, оның жағымды және жағымсыз жақтарын көргендері маңызды.

19. Суреттің бекітуші кезеңі: суреттің жалпы жағдайын, бөлшектердің бүтінге бағынуын тексеру, суреттің реңкін нақтылау. Суреттің нақтылығын тексеру және олардағы қателіктерді анықтау мақсатында ұжымдық қараулар өткізген абзал. Жеке жұмыста балалардың көркем суреттерінің шеттерінде немесе бөлек парақтарда қателіктерді түзету тәсілдерін көрсетуді пайдаланған маңызды.

20. Натюрморттың суреті – оқу жұмысының негізгі түрі. Ойластырылған, мақсаты жағынан айқын, қойылым орнынан жақсы көрінетін сурет білім алушылардың бойында көркемдік талғам мен қабылдау мәдениетін тәрбиелейді. Натюрморттар алуан түрлі, қызықты және қолдан келетін болу керек. «Жансыз» заттардың суретін салғаннан кейін, құстың тұлыбының (жұмсақ материалмен) суреттемесі сабақтарды әралуан етеді.

21. Натюрмортты реңкпен салу бойынша 1-сынып білім алушылары мыналарды білу біледі: көлемін жарық көлеңкелі градациялар (жарық, өзінің көлеңкесін, жартылай көлеңкені, сәулені, рефлекс, түсетін көлеңке) арқылы бере отырып, реңкіне қарай бөлуді. Жұмыс бейнеленген заттардың формаларын және олардың санын бірте-бірте күрделендірумен жасалады.

22. Дербес қабілеттіліктерге сәйкес, бағдарламалық тапсырмалардан басқа білім алушылар сыныпта және үйде өз бетінше қысқа мерзімді тапсырмаларды (әр түрлі техникаларда және материалдарда) орындайды. Көру арқылы қабылдау өткірлігін тәрбиелеуге, ой-өрісін кеңейтуге, байқағыштықтың және көзбен көргенді сақтаудың дамуына бүтіндей көріп, байқауды тез арада қағазға белгілеу шеберлігін шынықтыратын қысқа мерзімді суреттер, суреттемелер, нобайлар ықпал етеді.

23. 1-сыныпта-ақ «композиция» пәнінде білім алушылар сурет сабақтарында адам мүсінінің бейнесін салатын болатындықтан аудиторияда және үйде (тапсырманы сабақтың соңында беруге болады) натурадан нобайлар салу тәжірибесі енгізіледі. Жасы, жынысы және дене бітімі әртүрлі адамдарды салу – байқағыштықты, адамды есте сақтауы мен елес-қиялы бойынша салу шеберлігін дамыту мақсатында қажет.

Сурет сабақтарында көрнекі материалды, құралдарды, слайдтарды, әр түрлі техникалық оқу құралдарын мүмкіндігінше жиі қолдану маңызды, бұл білім алушыларға жаңа материалды жылдамырақ және сапалы меңгеруге мүмкіндік береді.

24. Оқу жылының соңында 1-сыныптың білім алушыларыкелесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) қарындашпен жұмыс істеудің әдістері мен тәсілдерін, оның техникалық мүмкіндіктерін біледі;

2) жұмсақ материалдармен (көмір, сангина, соус, сепия, пастель), қаламұш, тушьпен жұмыс жасаудың әдістері мен тәсілдерін біледі;

3) «пропорция», «симметрия», «асимметрия», «реңк» түсініктерін біледі;

4) тәжірибеде «перспектива» (көкжиек сызығы, түйісу нүктесі) түсінігін біледі және қолданады;

5) «жарық (блик)», «жарық», «көлеңке», «жартылай көлеңке», «рефлекс» түсінігін біледі және оларды тәжірибеде қолданады;

6) «нақыш» түсінігін біледі, шығармашылық жұмыстардағы нақыштау амалдарын;

7) сызба өнері түріндегі (сызық, штрих, дақ, нүкте) бейнелеу-мәнерлеу құралдарының негізін біледі;

8) берілген қағаз парағының форматындағы заттарды біріктіре алады;

9) формаларды, заттардың пропорциялары, сонымен қатар олардың негізгі жарықтық-көлеңкелік градация арқылы (блик, жарық, жартылай көлеңке, өзінің көлеңкесі, рефлекс, түсіп тұрған көлеңке) немесе бай реңктік «созылымдарды» және реңктік кереғарлықтың тазалығын пайдаланып жеткізеді;

10) есте сақтау және елестету арқылы натураға қарап жұмыс істейді;

11) перспективаның заңдылықтарын пайдалана отырып, заттардың ерекшелік сипаттарын және кеңістіктің тереңдігін жеткізе біледі;

12) көңіл күйді және бейнелеп отырған заттардың жағдайын жеткізу үшін суреттің мәнерлілік тілін білу және түсінеді;

13) суреттің (пропорциялар, симметрия, асимметрия, түстердің кереғарлығы, ось, масштаб, тепе-теңдік) негізгі бейнелеу-мәнерлеу құралдарын түсінеді және қолданады;

14) педагогтің көмегі арқылы және өз бетінше парақтың форматын дұрыс таңдайды;

15) жұмысты жүргізудің негізгі кезеңдерінде бейнеленген заттарды біріктіреді;

16) педагогтің көрсеткен жарық пен көлеңке негіздерінде және қойылымды жарықтандыру сипатын ауызша талдау негізінде түстерді талдай біледі;

17) адамдардың бет әлпеттері мен сұлбасының пропорциялық құрылымының алғашқы дағдыларын тәжірибеде қолдана біледі.

25. 1-сыныптағы оқу пәнінің оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. Мектепте және 1-сыныпта суреттің міндеттері туралы әңгіме. Көркем сурет, оқу бейнелеу құралы. Сызықтардың түрлері. Сызықтардың пластикалық қасиеттері.

2-тақырып. Көркем суреттің бейнелеу құралдары. Реңк. Штрих, дақ, нүкте. Штрихтеу түрлері. Реңк, Реңктік дақ, реңктік диапазон. Реңкті жеткізудің техникалық тәсілдері.

3-тақырып. Сызықтық перспектива. Көлемдік дененің фронтальді және бұрыштық перспективадағы құрылымдық заңдылықтары. Көкжиек сызығы, заттық және суреттік жазықтық, перспективалық қысқартулар, түйісу нүктесі. Шаршы және шеңбер перспективалары.

4-тақырып. Сурет салудың жүйелілігі. Сәуле мен көлеңкенің үйлесімділігі. Жалпыдан жекеге, күңгірттен ашыққа қарай жұмысты жүргізу қағидаты. Жарық көлеңкесі мен оны қабылдаудағы және заттардың көлемділігін жеткізудегі өрбуі.

5-тақырып. Сызықтық перспектива туралы білімді бекіту. Заттардың формасы, негізінде цилиндр, конус, шар және олардың үйлесімінің формасы жатқан конструкция ретінде. Заттар пропорциясы.

6-тақырып. Суреттегі реңктік кереғарлық. Үлкен реңктік диапазонда жұмыс істеу ерекшеліктері. Суретте кереғарлық реңктік қатынастардың тазалығы.

7-тақырып. Жұмсақ материалмен танысу. Әртүрлі жұмсақ материалдардың түрлері мен қасиеттері. Жұмсақ материалмен жұмыс істеу техникасындағы графикалық мәнерлілік пен өзгешелік.

8-тақырып. Сынақ жарты жылдық жұмыс. Сынақ жұмысына қойылатын негізгі талаптар. Натюрморт көркем суретінде бейне кезеңдерінің жүйелілігі.

Екіншіжартыжылдық.

9-тақырып. Суреттемелер. Заттардың көлемділігін жеткізудегі сызба-техникалық тәсілдердің сан алуандылығы.

10-тақырып. Заттар конструкциясы және олардың ерекшеліктері. Заттардың формасы қойылымның тереңдігінің кеңістігімен бірлікте кеңістік конструкциясы ретінде.

11-тақырып. Жұмсақ материалмен көлемді форманы жеткізу қағидаты. Түрлі беттердегі кеңістікті, көлемді, фактурасын жеткізудегі жұмсақ материалдың қасиеттері: қауырсындануы, керамика және тағы басқалары

12-тақырып. табиғи формалардың конструкциясының әралуандылығы. Пластика мен өсімдіктер фактурасының ерекшеліктері, оларды салу техникасы.

13-тақырып. Шығармашылық сурет.Натураны шығармашылық тұрғыдан қайта пайымдаудағы нақыш және нақыштық тәсілдер. Қысқа реңктік шешімнің графикалық мәнерлілігі.

14-тақырып. Жылдық емтихан жұмысы. Емтихан жұмысына қойылатын негізгі талаптар. Натюрморт көркем суретіндегі академиялық міндеттерді орындау жүйелілігі мен бүтінділігі.

26. 2-сыныпта 1-сыныпта алынған білімдер бекітіледі және ұлғайтылады. Зерттелген ережелерден басқа, күрделендірілген деңгейде пропорционалды қатынастар, біріктіру туралы жаңа қойылған талаптарда қойылымдардың кеңістікті жоспарлылығы және олардың перспективасы зерттеледі.

27. Ұзақ мерзімді қойылымдар – жас суретшінің оқуының негізі. Бұл жерде алуан түрлі формалардың құрылымын байсалды және терең қарауға, олардың заңдылықтарын ұғуға мүмкіндік болады.Ұзақ мерзімді қойылымдағы көркем суретпен жұмысты орындай отырып, білім алушылар ең қарапайымнан күрделіге дейін техникалық тәсілдерді меңгереді.

28. Білім алушылар алғаш рет ілініп тұрған қаптау материалының қатпарларын зерттеуге араласады – сынақ қойылымының міндеттерінің бірімен.

Тік, радиалды және доға тәріздес бағытта қалыптасатын қатпарлармен таныса бастағандары абзал.

29. Екінші жартыжылдықта тапсырмалар қиындатылады. Білім алушылар адамның басының бейнесін және киінген фигураның суреттемесін салады.

Қиын емес интерьерлік қойылымның көркем суретінің және жерде жатқан ірі заттардан салынған натюрморт перспективасы туралы білімдер бекітіледі.

30. Емтихан тапсырмасында (гипс розеткамен натюрмортта) педагог білім алушылардан гипс плитаның нақты композициялық және конструктивті шешіміне, олардың перспективасына ғана емес, сонымен қатар заттардың материалдылығын таратуға да қол жеткізу керек.

31. Оқу жылының соңында білім алушылар келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) бейнелеу өнерінің сызба түрінің ажырамас бөлігі ретінде суреттің ерекшеліктерін түсіну, оның басқа жанрлармен, нақыштармен қарым-қатынасын, көркемдік мәнін түсінеді;

2) натураны шығармашылық ойлау арқылы нақыштық тұрғысынан түрлы жанрдың, тарихи кехендер мен оларды тарихи кезеңдермен салыстыру арқылы сызба шығармаларының туындыраны түсіндіре біледі;

3) салыстыра білу, нысан формаларының ұқсастықтары мен айырмашылықтарын, олардың жазықтықтағы бейнесін салыстыра біледі;

4) натураны шығармашылық тұрғыдан қайта ойлау арқылы сызба өнері туындысын талдай біледі;

5) қойылым мен суреттің жалпы реңкін талдай біледі;

6) форма мен кеңістікті қабылдау дағдыларына ие болады;

7) сызықтық перспектива заңдарын біледі (қойылымға жоғары көзқараспен қарағанда);

8) суреттегі сызықтар, реңктер, иілгіш формаларды, штрихтарды, дақтарды ерекшеліктерні пайдаланады.

9) пропорциялар мен сәуле мен көлеңкенің қатынастарын анықтай алады;

10) бейнеленіп отырған заттар мен үстіңгі бөліктердің фактураларын жеткізе біледі; сызықтық және әуе перспективалары туралы білімдерін пайдаланады;

11) адамның басын, киінген сұлбасын бейнелеу дағдыларына ие;

12) реңктік созылымдар арқылы натюрморттағы, портреттегі, интерьердегі, сонымен қатар адам сұлыбындағы және киім қыртыстарының жағдайы мен көңіл-күйін берудің негізгі модельдеу тәсілдерін пайдаланады;

13) бұрын қалыптасқан машықтардың негізінде күрделендірілген кеңістікті шешімдердің қойылымын бейнелей біледі;

14) олардың бейнесінің заңдылығын түсіне отырып, алуан түрлі күрделендірілген формадағы заттармен көркем суреттерді сала біледі;

15) ұзақ мерзімді қойылымдарда суретті жасаудың негізгі техникалық тәсілдерін, сонымен қатар жұмсақ материалдардың мәнерлік мүмкіндіктерін біледі;

16) бастың, адамның мүсінінің және әр түрлі табиғи формалардың конструктивті ерекшеліктерін біледі;

17) мата қатпарларының негізгі түрлері мен формаларын модельдеу қағидаттарын біледі;

18) интерьер мен оның конструкциясы бейнесінің ерекшеліктерін білу;

19) жаңа терминологияны түсінеді (тондық масштаб, радиалдық қатпарлар, гипс розетка және басқалары);

20) сызбалық көркем материалдарды пайдалану ерекшеліктерін пайдалана біледі және шеберлігі, оларды біріктіру мүмкіндіктері (бор, сангина, көмір; бор, түрлі түсті қарындаштар; гель қаламдар және қара акварель және басқалары.);

21) оқу қойылымдарымен жұмыс істеудің негізгі кезеңдеріне ие болады (натюрморт, интерьер, портрет, адамның мүсіні);

22) педагогтің бақылау сұрақтарына сүйене отырып, көзқарасты өз бетінше сауатты таңдайды;

23) өз бетінше, алынған білімдердің негізінде тиімді формат түрін таңдайды;

24) педагогтің жетекші сұрақтарынсыз заттардың, модельдің, нысандардың таңдалған форматта саналы түрде біріктіріледі;

25) заттардың, бейнелердің, олардың бөліктерінің пропорцияларын педагогтің жетекші сұрақтары бойынша салыстыра білу, сонымен қатар өз бетінше, көркем суреттің құрылуының қосымша сызықтарын пайдаланады;

26) тапсырмаларда бұрыштық және фронталды сызықтық перспектива туралы алынған білімдерді қолданады;

27) педагогтің бақылауымен жұмысты жүргізудің кезеңдік жоспарын ұсына отырып, жарық негізгі көлеңкесі градациялары туралы білімін пайдаланады;

28) педагогтің жеке мысалына, әдістемелік құралдарға сүйене отырып, анағұрлым күрделі оқу қойылымдарымен қарындашпен және басқа да графикалық материалдармен жұмыс жүргізу жүйелілігін иелену, шеберлердің жұмыстарының көркем суреттерін өз бетінше зерттейді;

29) күрделі ракурстан заттардың көлемі бойынша анағұрлым ірі пропорциялардың формаларын жеткізе біледі (көкжиек сызығынан әлдеқайда төмен);

30) жаңа қойылымдарда қаңқа пластикасын пайдалана біледі;

31) ер және әйел натурасының әр түрлі қалыптағы бейнелерінің білімі мен машықтарын игереді. Натураның тән ерекшеліктерін түсіну, пропорционалды ара қатынастарды, тондық құрылымды және қиын емес іс – қимылдарды жеткізеді;

32) гипстік розетка суретінде анағұрлым күрделі тапсырмаларды орындау үшін конструкциялар, тондық градациялар, пән фактурасы туралы білімді жүзеге асыра біледі.

32. 2-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. 2-сыныптағы тапсырмалар туралы әңгіме. Натурашының суреттемесі. Баладағы, жасөспірімдегі және ересек адамдағы пропорционалды қатынастардың ерекшеліктері.

2-тақырып. Сурет салушының көз деңгейінен төмен орналасқан заттардың конструктивті бейнесінің ерекшеліктері.

Жоғарыдан бейнеленетін геометриялық денелердің сызықтық перспективасы.

3-тақырып. Тақырыптық натюрмортта жұмсақ материалдармен жұмыс істеу техникасы. Жұмсақ материалмен бейнеленген заттардың формалары мен көлемдерінің әралуандылығы. Жарық көлеңке градацияларына пайдаланылатын жұмсақ материалдардың түсі мен тонының сәйкестігі.

4-тақырып. Мата қатпарларының негізгі түрлері және формалары. Көлемді конструкция ретінде маталар қатпарлары. Қатпарлардың негізгі типтері (цилиндрлі, конустық). Мата қатпарларындағы жарық көлеңкесінің градациялары. Мата қатпарлары мен қарапайым геометриялық денелердің формаларын модельдеудің тепе – теңділік қағидаттары.

5-тақырып. Жарты жылдық сынақ жұмысы. Сынақ жұмысына қойылатын негізгі талаптар. Тіреуіштің көлденең және тік жазықтықтарының, қойылым заттарының және қапталған мата қатпарларының перспективті қысқартуларын жеткізудегі бірлік.

Екінші жартыжылдық.

6-тақырып. Интерьерді салудың ерекшеліктері. Бөлме ішкі көрінісінің сызықтық перспективасы. Салушы көзқарасынан қарағанда көкжиек сызығы, түсу нүктесі, интерьер суретіндегі перспективтік қысқартулар.

7-тақырып. Адам фигурасы суретінің заңдылықтары. Адам фигурасының негізгі пропорциялары. Кеуденің, бастың, қол-аяқтарының конструктивтік ерекшеліктері. Ракурсқа байланысты, фигураның суретін салудағы перспективтік қысқартулар.

8-тақырып. Портрет. Адам басының негізгі пропорциялары. Ракурсты есепке ала отырып бас конструкциясы құрылысының жүйелілігі. Бастың суретін салудағы перспективті қысқартулардың заңдылықтары (қарсап, үште бір, беттің қырынан қарағандағы сұлбасы).

9-тақырып. Салушы көзінің деңгейінен төмен болатын ірі заттарды бейнелеудің ерекшеліктері. Төбе тұсынан қаралатын қойылымның сызықтық перспективасы. Формат шегінен тыс, биік көкжиек жағдайларында перспективті қысқартулардың өзгеруі.

10-тақырып. Жылдық емтихандық жұмыс.

Емтихандық жұмысқа негізгі талаптар. Розетка плитасының және оюлы бедерлердің сызықтық перспективасы.

33. 3-сыныптың бағдарламасы академиялық сурет туралы тұтас білім жүйесін қалыптастыруға бағытталған, білім алушылардың жұмысты өз бетінше жүргізу дәрежесінің ұлғайғандығы және тәжірибелік тапсырмаларды орындаудағы жауапкершілі ескеріледі. Бағдарлама білім алушылардың өзін-өзі дамытуға және дамытуға, олардың суреттің күрделі тапсырмаларына жеке көзқарастарына бағытталған.

34. 3-сыныптың қойылымдарының міндеттері мен сипаттары жасөспірімдердің жас ерекшеліктерін ескеріп, айтарлықтай қиындатылады.

Натураны терең әрі жан жақты зерттеу талаптары жоғарылайды. Мысалы, «портрет» тақырыбы бойынша бас пропорцияларын, модель даралығын көрсету ептілігі тұрақты жаттығулар арқылы қалыптастырылады: беттің жеке бөліктерін, күрделі ракурста сызықтық және түстік суреттеулерді зерттеу, автопортреттерді және натурашыны анықтап зерттеу. Көрнекілік материалдар белсенді қолданылады: портреттердің көшірмелері, білім алушылар туындыларының үлгілері және пластикалық анатомия бойынша кесте. Үй тапсырмасы ретінде шеберлердің туындыларын қайталап көшіру болуы мүмкін.

35. 3-сынып білім алушылары планшеттің үлкен форматы – 45сантиметрде×55сантиметрге көшеді.

36. Гипстен жасалған мүсіннің басын салуда асқан дәлдік және шындалғандықтың ең жоғары деңгейі қажет, онда форма пластикасын, көркемділігін және өнер туындысының эстетикалық құндылығын ұғынуды дамыту қажет. Форманың пластикалық ерекшеліктерін түсіндіру үшін білім алушыларды пластикалық анатомияның қарапайым қарапайым мәліметтерімен таныстыру қажет (бас сүйек, «экорше»).

37. Тірі моделдің натуралық қойылымдары – фигура, портрет эстетикалық қызықты, айқын, нақты оқылатын формалы болу қажет. Нобай жасауда мінез, пропорция, қозғалысты көрсетуді мақсат ету қажет. Оймен сурет салу үшін оқу жоспарына кірмеген қосымша сағаттар берілу қажет.

38. Оқу жылының соңында 2-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

- 1) графикалық тілдің әртүрлілігі туралы түсінігі болады;
- 2) академиялық және шығармашылық суреттің оқу-тәжірибелік жұмысының жаңа әдістері мен тәсілдерін меңгереді;
- 3) мәселелерді өз бетімен шешу негізінде оқу және шығармашылық жұмысты жүргізудің жоспарын жасай алады;
- 4) күрделі формалы заттардың, сондай-ақ, тірі моделдің және олардың пропорциясы және перспективті өзгерістерінің конструктивті ерекшеліктері туралы білімін қолдана біледі;
- 5) түстік қатынастарды және кереғарлықты ескере отырып заттар мен образдардың көлемін жарық-көлеңке арқылы моделдеуді біледі;
- 6) ұзақ мерзімді тақырып бойынша натюрморттарды, гипстен жасалған және тірі моделді, гипстен жасалған күрделі бедерлі розеткаларды жасауда жұмыстық тәжірибелік тәсілдерін жетілдіреді;

7) қойылымның түстік құрылымын талдай біледі, түстелген қағазда сурет салу жұмысында қажет графикалық материалдарды өз бетінше таңдай біледі, әртүрлі техникалық тәсілдерді қолдана отырып (материалдың бір қабатын басқаға салу, штрихтеу, қарайту, жапасынан жұмыс және басқа) заттардың материалдығын көрсетеді;

8) тақырыптық көп жоспарлы қойылым суреттерінде заттардың көлем қатынастары, олардың пропорциялары, күрделі түстік диапазонды сақтайды.

9) таңдалған техникалық құралдарға сәйкес (нүктелер, дөңгелектер және тағы басқа) шығармашылық тапсырмаларды орындайды;

10) көп жоспарлы интерьерді бейнелеуде суретті моделдеудің негізгі конструктивті және жарық көлеңкелік қағидаттары туралы білімді қолдана біледі;

11) қауіпсіз жұмыс жасау тәсілдерін біледі (дұрыс отыру және жұмыс орнын ұйымдастыру, жарықты бақылау, кескіш құралдармен жұмыс жасай біледі);

12) оқу және шығармашылық жұмыс барысында жұмыс жасаудың негізгі кезеңдерін орындайды;

13) оқу қойылымының қызықты көз қарасын өз бетінше таңдау жасайды;

14) педагогтің бағыттаушы сұрақтарына байланысты, формат және заттарды тұтастырудың сәтті түрін сауатты өз бетінше анықтайды;

15) бойында бар тәжірибе негізінде, жұмысты жүргізудің басты кезеңдерін өз бетінше жоспарлайды;

16) педагогтің бағыттаушы және бақылаушы сұрақтары негізінде натуралық қойылымдардың конструктивті және түстік талдауын жасау, өз бетінше;

17) «кесіндеме» тұрғысынан, натураны жалпыланған, тұтас ретінде қабылдай білу;

18) ұзақ және қысқа мерзімді суреттерде сызықтық және ауа перспективалары туралы білімді тәжірибеде қолдану;

19) бейнеленетін суреттердің кеңістікте алатын орнын, түрлі фактуралығын, ол үшін қарындаш және жұмсақ материалдармен жұмыс жасау техникаларының тәсілдерін сауатты таңдай отырып, көрсете біледі;

20) натуралық қойылымдардың түстік құрылымын талдай біледі;

21) композиция жағынан күрделі жұмыстарда аяқталған жұмысты көрсете біледі;

22) қойылған мәселелерді шешу үшін жұмыстың ең айқын тәсіл және әдістерін таңдайды (графит қарындашпен, жұмсақ материалдармен, қылқаламмен және тағы басқа);

23) зерттелген жұмыс үлгілері және білім алушының жеке ұсыныстары негізінде моделді бейнелеу үшін пластиканың, нақыш және техниканың сәйкес түрлерін таңдайды;

24) қойылым заттарының жарықтығын, розетка элементтерінің (интерьердің, гипстен жасалған және тірі бастың) жоспарлылығын, гипстің

(матаның, бет терісінің және басқалар) материалдылығын көрсету үшін жарық-көлеңкенің негізгі үдемелері туралы білімін қолданады;

25) суретте моделдерге сәйкес фактураларды көрсету үшін түрлі техникалық әдіс-тәсілдерді қолданады (гипс, маталар, ағаш, әйнек, метал).;

26) педагогтің жеке мысалы және өз бетінше меңгерген техникалары негізінде штрихтеу мәдениетін жетілдіреді;

27) академиялық және шығармашылық жұмысты максималды аяқтайды және айқындай біледі;

28) суретті, оған сәйкес тұтастық пен эстетиканы бере отырып, жалпылай білу. Өз жұмысын одан әрі жетілдіруге ұмтыла отырып, сынап талдай біледі.

39. 3-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. Сыныптың мақсаты мен қажетті материалдар жөнінде әңгімелесу. Адам фигурасының формаларының айқындылығын және динамикасын берудегі графикалық материалдардың мүмкіншіліктері.

2-тақырып. Суреттегі түс. Жұмсақ материалмен жұмыс жасауда техникалық тәсілдердің әртүрлілігі. Қойылым заттарын моделдеудегі фактура, жоспарлылық.

3-тақырып. Шығармашылық тапсырмамен тақырыптық натюрморттағы суреттің бейнелеу құралдары. Ерекше тақырыптағы көп планды кереғарлығы қойылым жұмысының ерекшеліктері. Түрлі графикалық материалдардың айқындауыш мүмкіндіктері.

4-тақырып. Жартыжылдық сынақ жұмысы. Сынақ жұмысына негізгі талаптар. Розетка плитасының және ою бедерінің сызықтық перспективасы. Заттардың көлемдігін моделдеудегі гипс және мата фактурасы.

Екінші жартыжылдық.

5-тақырып. Жұмсақ материалмен күрделі интерьерді бейнелеудегі перспектива. Интерьердегі жарық. Түстік қатынастардың кереғарлығы және айқындылығы.

6-тақырып. Гипстен мүсінделген адам басының конструктивті және түстік моделдеу. Адам беті бөліктерінің конструктивті ерекшеліктері негізінде басты бейнелеудің бірізділігі.

7-тақырып. Натурашы басының суретінде конструктивті және түстік моделдеудің ерекшеліктері. Гипстен жасалынған және тірі модель бастарының суретін салудың арасындағы негізгі айырмашылықтар. Адам басының пропорцияларындағы үлгілілер және өзіндік ерекшеліктер. Жұмыс барысында типтеуден индивидуализацияға бірізді көшудің тәсілі.

8-тақырып. Жылдық емтихандық жұмыс. Көп планды күрделі қойылым суретіндегі сызықтық перспектива. Гипстен жасалынған моделді енгізе отырып жасалынған кереғарлығы қойылымдағы түстік диапазон.

40. 4-сыныптың бағдарламасы академиялық сурет туралы тұтас білім жүйесін қалыптастыруға бағытталған, білім алушылардың жұмысты өз бетінше

жүргізу дәрежесінің ұлғайғандығы және тәжірибелік тапсырмаларды орындаудағы жауапкершілі ескеріледі.

41. 4-сыныптың қойылымдарының міндеттері мен сипаттары жасөспірімдердің жас ерекшеліктерін ескеріп, айтарлықтай қиындатылады. Жаттығулар білім алушылардың белсенділікке жеке қабілеттілігі мен өз бетінше жұмыс істеу дағдыларының дамуын ескеруі қажет.

Натураны терең әрі жан жақты зерттеу талаптары жоғарылайды. Көрнекілік материалдар белсенді қолданылады: портреттердің көшірмелері, білім алушылар туындыларының үлгілері және пластикалық анатомия бойынша кесте. Үй тапсырмасы ретінде шеберлердің туындыларын қайталап көшіру болуы мүмкін.

42. 4-сыныптың білім алушылары планшеттің 45 сантиметрде×55 сантиметр өлшеміндегі үлкен форматта жұмыс істейді.

43. Гипстен жасалған мүсіннің басын салуда асқан дәлдік және шыңдалғандықтың ең жоғары деңгейі қажет, онда форма пластикасын, көркемділігін және өнер туындысының эстетикалық құндылығын ұғынуды дамыту қажет. Форманың пластикалық ерекшеліктерін түсіндіру үшін білім алушыларды пластикалық анатомияның қарапайым қарапайым мәліметтерімен таныстыру қажет (бас сүйек, «экорше»).

44. Тірі моделдің натуралық қойылымдары – фигура, портрет эстетикалық қызықты, айқын, нақты оқылатын формалы болу қажет. Нобай жасауда мінез, пропорция, қозғалысты көрсетуді мақсат ету қажет.

45. Оқу жылының соңында 4-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) өз бойындағы сызбалық сауаттылықты өз бетінше дамытады және біледі, және оларды тәжірибелік академиялық және жеке шығармашылық жұмыста пайдаланады;

2) сызықтық және әуе перспективасы тәсілдерімен саналық түрде қолдана біледі;

3) гипстен жасалған адамның басын, портретін, сұлбасын және тағы басқаларын конструктивті құру және жарықтық көлеңкемен жасау, заттары жазықтыққа мықтылап орнату;

4) күрделі заттардың көлемдерін жарық көлеңке арқылы саналы түрде жүргізеді және белсенді түрде модельдейді;

5) академиялық суретпен жұмыстың барлық негізгі кезеңдерінің ретін сақтай отырып өз бетінше ұзақ қойылымдармен жұмыс жасайды;

6) реңк арқылы күрделі заттардың формаларын модельдейді;

7) жарық-көлеңке құралдары арқылы кеңстікті, заттардың фактурасын жеткізе алады;

8) сызық, дақ, штрихтеу мәдениетін сенімді меңгеру: көзбен өлшеуі жетілген, сызықтық және түстік суретті салу дағдылары болады;

9) нобайлар мен суреттерде негізгі түпкі ойды ерекшелей отырып, мінезді байқата білу;

- 10) әртүрлі қалыптардағы заттарды ойша сала білу;
- 11) қойылымдардың композициясын шеше біледі, олардың эмоциялық күйін жеткізе алады;
- 12) тұрмыстық жанрдағы қойылымдарды, натюрморттар мен портреттердің конструктивтік талдауын жүргізе біледі;
- 13) сызық, штрих мәдениетін, дақтарды меңгерген: көз көрегендігі жеткілікті дамыған бола отырып сызықтық және түстік суреттерді құру дағдыларына ие;
- 14) жеке ойларын және көркем талғамын негізге ала отырып, суреттің шығармашылық мәселелерін креативті шеше білу;
- 15) қойылымдармен жұмыс істеу негізгі кезеңдерін және оларды практикада қолдана біледі;
- 16) натуралық қойылымның максималды тиімді ракурсын өз бетінше анықтау, сондай ақ, өз таңдауын сауатты түрде негіздей алу;
- 17) қойылымды максималды мәнерлі ететін форматты қатесіз анықтай білу;
- 18) адам сұлбасын, тұрмыстық заттар мен жихаздарды енгізе отырып интерьерлі көп жоспарлы қойылымдарды бейнелеу жұмыстарының барлық кезеңдерін жоспарлай алады;
- 19) түрлі кеңістіктік жоспарда екінші кезектегі сұлбаларды басты сұлбаға бағындара отырып, пропорциональды бірнеше адам сұлбаларын топтай біледі;
- 20) үлкен түстік диапазонды пайдаланып, қойылымды жарықтандыруды жеткізу, алғашқы кезеңдерде жұмысты жалпыдан жекеге, ал аяқтағанда жекеден жалпыға бойынша аяқтайды;
- 21) гипстік бетпердені, капелиді немесе адам бейнелеудегі көкжиек сызығы деңгейі мен перспективалық қысқартуларды ескере отырып алған күрделі формаларды бейнелеу дағдыларын пайдаланады және өзбетінше талдай алады;
- 22) көкжиек сызығының деңгейі және перспективті қысқартуларды ескере отырып, күрделі формалар және кеңістік құрылысын жасау жөнінде алған тәсілдерін өз бетінше қолданады және талдайды;
- 23) алдын ала жасалынған нобайлар негізінде бұрылыс және индивидуалды мінезін көрсетуге сәйкес тірі моделді бейнелей алады;
- 24) перспективаға барлық қажетті конструктивті сызықтарды бағындыру арқыл, қойылымға деген бір көзқарасты сақтап, өз бетінше адамның толық бойымен орындайды;
- 25) кеңістіктің тереңдігін жеткізудегі әуе перспективаларын ескеру және жалпылай алу негізінде интерьер алдындағы сұлба бейнесінің артықшылығына қол жеткізу, түстік кереғарлық туралы білімін қолданады;
- 26) жұмысты аяқталу, тұтастық және жалпылау кезеңіне дейін жеткізеді;
- 27) өзінің, сондай ақ өз достарының шығармашылық туындыларын сынап отырып, талдай біледі.

46. 4-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе сағат. 4-сыныптағы сурет тапсырмалары жөнінде әңгіме. Нобайлар мен суреттер.

2-тақырып. Жұмсақ материалмен гипстен жасалған адам басының суреті. Гипстен жасалған бастың суретінде жұмсақ материалмен салудағы түстік шешімнің айқындылығы және жалпылығы. Күрделі форманы ықшамды құралдармен бейнелеу.

3-тақырып. Гипстен жасалған моделден көп планды натюрморттың композициялық бірлігі. Артқы планда орналасқан, жұмыстың түстік тұтастығын есептей отырып, композициялық орталықты айқындаудың тәсілдері.

4-тақырып. Жартыжылдық сынақ жұмысы. Салушы көзінің деңгейінен жоғары орналасқан, күрделі конструкцияның сызықтық перспективасы. Капитель конструкциясын геометриялық денелердің күрделі комбинациясы ретінде түсіну.

Екінші жартыжылдық.

5-тақырып. Жеке портреттік сипаттаманың конструктивтік шешімдерінің тәсілдері. Әртүрлі ракурстағы адам басы конструкциясының перспективасы. Бет көлемінің, оның бөлшектерінің, шашының, мойнының «мүсіндеріндегі» түстік шешімдер. Портреттегі индивидуализация.

6-тақырып. Интерьерлік қойылым фонында адам фигурасын моделдеудің ерекшеліктері. Фигура мен интерьерлік кеңістіктің сызықтық деңгейінің бірлігі. Интерьер детальдары мен фигура пропорцияларының өлшемдерінің үйлесімділігі. Фигура мен интерьер кеңістігінің жарықтығы.

7-тақырып. Жылдық емтихан жұмысы. Емтиханға қойылатын негізгі талаптар.

47. Білім алушылардың шығармашылық жетістіктері келесідей өлшемдерді есептей отырып бағаланады: алған білімдерді академиялық немесе шығармашылық жұмыста толық қолдану, графикалық материалдармен жұмыс жасай білу (қарындаш, пастель, көмір, соус, сангина, және тағы басқалары).

48. Білім, ептілік және тәсілдерді бағалау жұмыстың әр кезеңінде жүргізіледі. Тақырып таңдау және орындау техникасына шығармашылықпен қарау, алған теориялық білдімдерді тәжірибеде қолдана білу жоғары бағаланады.

49. Сондай ақ, бағалау жартыжылдық және қорытынды жылдық суреттерді карауда жүргізіледі.

2-параграф. Балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептері көркемөнер бөлімдерінің «Кескіндеме» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

50. Балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептері көркемөнер бөлімдерінің «Кескіндеме» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) білім мазмұнын, білімді игерудегі қажетті білімді, шеберлі пен дағдыларды меңгеруді, жұмыс әдістерін анықтайды.

51. Бағдарламаның мақсаты: тұстану негіздерін, түрлі кескіндеме құралдарымен және түрлі техникалық тәсілдерді пайдаланып акварель және гуашьпен салынатын кескіндеме техникасын оқыту.

52. Бағдарламаның міндеттері:

1) пән бойынша теориялық білім беру, алған білімдерін, біліктері мен дағдыларын тәжірибеде қолдануды үйрету;

2) білім алушылардың заттарды және қоршаған шынайыл көріністерді көзбен көру арқылы қабылдау мәдениетін дамыту;

3) кескіндеменің эстетикалық мәнін, тұстанудың, перспективалардың, кескіндеменің түрлі техникаларының теориялық негіздерін оқыту;

4) түсті қабылдауды, заттардың көлемін түстер арқылы жеткізу, сызықтық және әуелік перспективаларды оқыту;

5) кескіндеме құралдарын пайдалануды, кеңістік пен жарықтық байланысындағы түстердің ерекшеліктерін ескере отырып формаларлы түспен модельдеу;

6) өнермен қарым-қатынастың қажеттілігін дамыту;

7) шығармашылық тұлға ретінде өзін үнемі дамыту қажеттілігін тәрбиелеу;

8) шығармашылық даралықты қалыптастыруға әсер ету;

9) отандық мұра мен әлемдік сызба өнеріне араласуға әсер ету.

53. Бағдарлама білім алушылардың өз бетінше шығармашылық қызметке даярлығын қалыптастыруға бағытталған. Кескіндеме – академиялық білім негізін беретін, білім алушыларға өз шығармашылығы мен жеке қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік туғызатын көркемсурет мектептердегі маңызды пәндердің бірі болып табылады.

54. Пән 408 сағаттық жүктемемен 4 жыл оқытылады, даярлық сыныбындағы (10-11 жас) жылдық оқу жүктемесі – 68 сағат, бейіндік сыныпта – 136 оқу жүктемесімен оқытылады.

55. Топтардағы балалардың сандық құрамы - 8 адамнан 15 адамға дейін.

56. 1-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. 1-сыныптағы кескіндеме міндеттері және қажетті құрал – жабдықтармен танысу. Хроматикалық және ахроматикалық түстер. Күн спектрі туралы түсінік. Түстерге мінездеме: негізгі және құрамдас түстер; жылы және суық түстер; қосымша түстер. Бояулардың араласуы.

2-тақырып. Акварельмен жұмыс істеу негіздері. Қарапайым өсімдік пішіні мен тегіс заттың суреті. Акварель бояудың техникалық жұмыстары: түсті түске құю, лессировка – акварельдің мөлдір қабаттарын бір біріне қою, формасы, көлемі және бағыты бойынша түрлі бояулар.

3-тақырып. Кескіндемедегі реңк және түс көлеңкелері. Түстің өзіндік реңк ерекшеліктері (жарық). «Гризайль» техникасымен танысу. Танысқан техниканың негізінде қараңғылықтан жарыққа жұмыс түрлерін жүргізу. Жалпыдан жалқыдағы реңк ара-қатынастарымен жұмыс. Реңк ара-қатынастарын берудегі су мен бояудың тепе-теңдік маңыздылығы

4-тақырып. Көлемді берудегі түс пен реңк. Заттың шекті түсі және оның жарықтық ауа кеңістіктегі өзгерісі. Түстердің өзара ықпалдасуы, түс рефлексі туралы түсінік.

5-тақырып. Гуашь кескіндемесі. Бояу туралы түсінік. Гуашь бояуларымен жұмыс істеу ерекшеліктері (бояулардың консистенциясы, айқын еместік, ақ бояу рөлі, жұмыс жүргізудің бірізділігі). Шектеулі түс гаммасы. Кескіндемедегі ауыр бояулар.

6-тақырып. Түс және оның мол қамтылған жақтары Жарық әсерінен түстердің өзгеруі. Әр түстердің молдық деңгейлері, өзара әсер етуі. Заттың мол қамтылған түстері бойынша натюрмортты орындаудағы бірізділік. Жинақтау туралы түсінік.

7-тапсырма. Жартыжылдық сынақ жұмысы.

Қорытынды жұмыстың негізгі талаптары. Жұмыс жүргізу кезеңдері. Жарыққа байланысты түстердің арақатынасы. Заттар қойылымдағы түстердің өзара ықпалы.

Екінші жартыжылдық.

8-тақырып. Түрлі техникалардағы акварель кескіндемесі Пуантилизм. Пуантилизмнің пайда болуына тарихи анықтама. «Пуантилизм» техникасының ерекшелігі. Түстерді көзбен алмастыру. Таяқшаларда бояуларды механикалық араластырусыз құрамдас түстерді алу ұстанымдары. Түс рефлекстері және оларды «пуантилизм» техникасымен беру жолдары.

9-тақырып. Гуашь кескіндемесіндегі түстердің кереғарлығы Кескіндеменің жеңіл және ауыр түстері. Бояулардың кереғарлығы туралы түсінік. Кереғарлы түстердің өзара ықпалдасуы мен араласуы. Түс рефлекстері.

10-тақырып. Ақ заттардың кескіндемесі. Ақ заттардың үстіндегі суреттегі түс рефлекстерінің рөлі.

11-тақырып. Жылдық емтихан жұмысы. Емтихан жұмысына қойылатын негізгі талаптар. Жұмыс кезеңдерінің орындалуы. Жұмыстың аяқталғандығын білдіретін жалпылау және талдап көрсету.

57. Оқу жылының соңында 1-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

- 1) арнайы терминдер мен түсініктердің мағынасын біледі;
- 2) табиғаттағы түстердің сан-алуандылығын ажыратады;
- 3) күн сәулесінің түс бояуларын, негізгі және құрамды түс, жергілікті бояу, түстің айқын және мол қамтылған жақтарын біледі;
- 4) түстік кереғарлық және олардың құрамдастары болып табылатын, бір-бірін өзара толықтыратын түстерді біледі;

5) өзара әсер еткен түс бояларын, сонымен қатар түстердің рефлекстердің шығуын көреді, біледі;

6) тақтайшада күрделі түс реңктерін жасай біледі;

7) акварель және гуашьпен жұмыс істеудің өзіндік ерекшеліктерін түсінеді;

8) форматтың сипатын ескере отырып композициялық құрылымның негізгі қағидаттарын пайдалана біледі;

9) ұзақ және қысқа мерзімді этюдтерді гуашьпен және акварельмен орындау барысында негізгі жұмыс түрлерін игереді;

10) зат көлемін түс реңкі арқылы беруді және түстердің жарыққа байланыстылығын түсінеді;

11) алған білім, білік, дағдыларды бейнелеу қызметінің тәжірибесінде жүзеге асыра біледі;

12) қойылымдардың көңіл-күйін беруге арналған мәнерлі шешімдер жасаудың тәсілдерін қолдана біледі;

13) түрлі қарапайым қалыпта тұрған заттарды есте сақтауы бойынша сала біледі.

58. 2-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. Түс берудің негіздері, өтілген материалдарды қайталау. Пейзаждағы түс-ауа перспективасы. Пленэрде жұмыс істеу.

2-тақырып. Кескіндемедегі түс көлеңкелері «Гризайль». «Гризайль» техникасындағы көлемді пішіндегі сурет заңдылықтары. Натюрморт кескіндемесіндегі рең диапазоны.

3-тақырып. Түс гаммасымен жақындасқан гуашь кескіндемесі. Қарама-қарсылық қатынастағы жақын (немесе жалғызхромды) түс гаммасындағы бояулар үндестігі.

4-тақырып. Кескіндемедегі түс және реңктік кереғарлығы. Бір уақыттағы қарама қарсылық. Кереғарлы бояулардың өзара ықпалы. Бояу кереғарлы рефлекстер рөлі.

5-тақырып. Жартыжылдық сынақ жұмысы. Қорытынды жұмыстың негізгі талаптары. Сынақ жұмыстың орындалу кезеңдері. Этюд жоспарының амалы ретінде детализациялау мен жинақтау.

Екінші жартыжылдық.

6-тақырып. Кескіндемесіндегі интерьердің сызықты және әуе перспективасы. Интерьер этюдының кеңістікте жоспарлы берілу амалдары. Әуе перспективаларындағы бейнелеу заңдылықтары.

7-тақырып. Гуашь кескіндемесінің түс-реңк ерекшелігі. Жанасқан болмашы рең диапазоны бар түс гаммасындағы кескіндеме.

8-тақырып. Портрет кескіндемесі Живопись портрета. Акварельмен жанды үлгілеу суретінің заңдылықтары.

9-тақырып. Қысқа мерзімді этюдтердегі кескіндеме. Академиялық жұмыс тәсілдері және «шикі күйде» мен «құрғақтық» техникаларының қосарлануы. Кескіндемедегі стилизациялау мен сәндеу.

10-тақырып. Жылдық емтихан жұмысы.

59. Оқу жылының соңында 2-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) қойылымның жалпы құрылымы мен түстер тізбегіне сараптама жасай біледі;

2) қысқа және ұзақ мерзімді этюдтерді орындауда акварель және гуашьпен жұмыс істеудің негізгі тәсілдерін игереді;

3) суреттелетін заттар және беттердің қарапайым сипатын беруге оңай фактурасын береді;

4) қарапайым геометриялық денелердің көлемін үлгілеуді түсіну негізінде бүркелген маталардың күрделі емес көлемдерін үлгілеуді игереді;

5) интерьердің бұрыштық және қарсы алдынан келешегін құрастыру заңдылығын біледі;

6) адамның басының пропорцияларын біледі;

7) портрет жасау үрдісінде қарапайым ракурсте адамның басының құрылымын құрастыруды игереді;

8) күрделі, жақын түс – реңк қатынастарын салыстыра алу және олардың берілу жолдарын игереді;

9) әр түрлі түстердің тіркескен үйлесімін түсінеді;

10) әртүрлі түстік қатынастар мен әртүрлі реңдік қатынастардың тепе-теңдігін алып беруге икемі болады;

11) натюрморттан шығармашылық этюд жасауда кескіндемедегі нақыштау тәсілдері мен сәндік әдістерді қолдана біледі;

12) толыққанды әрі аяқталған этюд табысына жету үшін әдістер жиынтығының мәнін түсінеді;

13) алған білімдерін, біліктері мен дағдыларын танымдық, тәжірибелік және шығармашылық қызметті меңгеру негізінде пайдалана біледі.

60. 3-сыныптың оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. Түстану негіздерін қайталау. Пленэр кескіндемесіндегі бояу мен түс–эуе перспективасы. Пейзаждағы кеңістіктік.

2-тақырып. Алдын ала салынған суретсіз акварельді кескіндеме. Түсті – реңктік дақ, жағу, осы тапсырманың басты бейнелілік құралдары. Кеңістіктегі құрылымдылықтың жиынтығы.

3-тақырып. Гуаш кескіндемесіндегі заттар бейнеленген материалдары мен өзгешеліктер бар фактура. Реңк және түс ерекшеліктері туралы түсінік. Фактураны жеткізудегі гуашпен жұмыс.

4-тақырып. Натюрморт жанрындағы шығармашылық құрылым. Натураға сүйене отырып әртүрлі заттарды нақыштап бейнелеу арқылы шығармашылық құрылысын салу тәсілдері (оңайлату, «жан беру» және тағы басқа).

5-тақырып. Жартыжылдық сынақ жұмысы. Сынақ жұмыста академиялық тапсырмаларды орындау кезеңдері. Күрделі натюрморттың акварель кескіндемесіндегі әртүрлі беттердегі фактура.

Екінші жартыжылдық.

6-тақырып. Күрделі интерьер қойылымының этюдты кескіндемесі. Интерьерлік кеңістік пен натюрморттағы сызықтық перспектива бірлігі. Композицияның жоспарлылығы мен түс-реңк бірлігі.

7-тақырып. Гуашьпен портрет кескіндемесі. Адамның төс портретінің композициясы. Негізгі көлемдердің пропорционал байланыстары. Портреттің жеке сипаттамасы. Жанды үлгі портреттеуде гуашьпен жұмыс істеудің техникалық ерекшеліктері. Әртүрлі түстің рендерінің максимал алуудағы материалдың мүмкіндіктері.

8-тақырып. Акварель кескіндеменің айна фактурасы. Емтихандық жұмыстарға дайындық этюдтері. Заттардың айнаға шағылысуы.

9-тақырып. Жылдық емтихан жұмысы. Күрделі тақырыптық натюрморт кескіндемесіндегі шыны фактурасы және тағы басқа материалдар. Суреттегі заттардың түс пен реңктік ерекшеліктері және олардың айнадағы шағылысуы.

61. Оқу жылының соңында 3-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) күрделі композициялық қойылымдар қатарын композициялық, түстік және реңктік тұрғыдан талдай біледі;

2) күрделі натюрморттар мен интерьерлердің құрылымдарындағы сызықтық перспектива заңдылықтарын біледі және қолданады;

3) әуе перспективасы әдістері арқылы көпжоспарлы, күрделі қойылымдарда кеңістікті жеткізе біледі;

4) әр түрлі фактурадағы бейнелерді жеткізе біледі, ол үшін акварель мен гуашьпен жұмыс істеу техникасын сауатты таңдай біледі;

5) күрделі композициясы мен бояу жұмыстың біткендігін көрсете біледі;

6) жеке дара портреттің үлгілеу сипатын мен жас айырмашылығын жеткізе біледі;

7) жеке дара шығармашылық талаптарды қоя біледі;

8) ойлаған ойға және жұмыстың ерекшелігіне байланысты түсті таңдай білуге нақыштық әдістерді қолдана алады.

62. 4-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. Төртінші сыныпқа арналған кескіндеме бағдарламасымен, керекті материалдармен танысу. Түстану мен әуе перспективаның заңдылықтарын қайталау.

2-тақырып. Алдын ала суретсіз жасалған акварель кескіндемесі. Жұмыс жасауды қабылдау және техника. Күрделі көп деңгейлі жарықтық шарттарындағы көркем бейне ретінде гүл шоғы туралы бүтіндіктің әсері. Түс үндес дақ қысқа мерзімді этюдтегі басты көркемдік құрал.

3-тақырып. Сәндік кескіндеме. Тақырыптық натюрморттағы гуашьпен жұмыс кезіндегі әрлеу тәсілдері. Натюрморттың шығармашылық этюдтегі әртүрлі техникалық тәсілдері.

4-тақырып. Портрет. Жасаралық және жеке дара модельге мінездеме. Портрет жұмысының кезеңдері.

5-тақырып. Жартыжылдық сынақтық жұмыс. Күрделі натюрморттың орындалу кезеңдерінің этюды. Гипстелген дене пішінінің өңдеуіне қоршаған ортаның түс пен жарық жағынан әсері.

Екінші жартыжылдық.

6-тақырып. Интерьер кесіндемесі. Интерьердің суретіндегі кеңістік. Сызықты және әуе перспективасының заңдылықтары.

7-тақырып. Тақырыптық портрет. Белдеудің суреті бар құрылымдық портреттің көрінісі. Портреттегі күнделікті жанрдағы тақырып, көңіл күй, элементтер.

8-тақырып. Гипстік модельді жүргізу арқылы гуашьпен күрделі натюрморттың кескіндемесін жасау. Ақ және түрлі түсті беттердегі ақ заттардың кескіндемесінде, түс берудегі өзара ықпалы. Гуашьтық кескіндеме техникасындағы гипстың және басқа материалдардың фактурасы.

9-тақырып. Жылдық емтихан жұмысы. Кескіндеменің қорытынды жұмысындағы академиялық міндеттердің орындалу тәртібі. Шығармашылық жұмыстардың фольклорлы сипаты, бояудың ерекшеліктері, тақырыптық натюрморттың өзіндік атрибуты.

63. Оқу жылының соңында 4-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) акварель және гуашьті пайдаланатын академиялық және сәндік кескіндеме жасаудың түрлі тәсілдерін біледі;

2) қысқа мерзімді және ұзақ кескіндемедегі этюдтер үшін техникалық әдістері үшін өз алдына таңдап қолдана алады;

3) тұстану негізін біледі;

4) натураның түстік ерекшеліктерін талдау және шығармашылық тапсырманың түстік мәнін анықтай алады;

5) әуе ортасына жарық түстің өзгерістерінің барлық алуантүрлігін түсініп дәлелдей біледі;

6) кескіндеуде басты композицияны таба біледі, оны барлық бөліктерін композициялық, мағыналы орталықтарына бағындыра біледі;

7) көңіл күүді білдіру үшін түстерді дұрыс қолдана алады;

8) әртүрлі материалдардың фактурасын кескіндеу құралдарымен жеткізе біледі;

9) күрделі конструкциялардың суретіндегі сызықты перспективаның заңдарын қолдана алады;

10) негізгі заңдар және композицияның ережесін біледі;

11) тақырыптың ашылуы үшін әр түрлі композициялық құралдарды қолдана алады (түстердің кереғарлығы, ырғақ және басқалары);

12) күрделі этюдтердегі, академиялық және шығармашылық міндеттері бар көп жоспарлы қойлымдардың аяқталғандығы мен түстік тұтастыққа қол жеткізе отырып, жалпылау және әуе перспективасының тәсілдерін игерген.

3-параграф. Балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептері көркемөнер бөлімдерінің «Станокті композиция» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

64. Балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептері көркемөнер бөлімдерінің «Станокті композиция» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) композиция негіздері бойынша оқыту негіздерін және күтілетін нәтижелерді анықтайды.

65. «Станокті композиция» пәні өнер тілін түсінуге, білім алушылардың бейнелі ойлау қабілеттерін дамытуға, тіршілікті бақылай білуге, қызықтыларды, өнерде бейнелеуге лайықтыны көре білуге үйретеді. Композицияның жалпы теориялық негіздерін оқыту практикалық композициялық тапсырмаларды орындау арқылы бекітіледі.

66. Бағдарламаның мақсаты:

бала тұлғасын көркемдік-эстетикалық тұрғыдан дамыту, шығармашылық мүмкіндіктерін ашу, бағдарламаны меңгеру барысында оқу пәні бойынша көркемдік-орындаушылық және теориялық білімдерін, біліктері мен дағдыларын меңгеруге жағдай жасау.

67. Бағдарламаның міндеттері:

1) балалардың көркемдік-шығармашылық қабілеттерін дамыту (заттарға, қоршаған ортаға деген эмоциялық көзқарасын, қиялын, көзбен көру-бейнелі есте сақтауын);

2) эстетикалық талғамды, әсемдікке деген эмоциялық жанашырлықты тәрбиелеу;

3) «Станокті композиция» пәнінің терминологиясын игеру;

4) бейнелеу өнері мен көркемдік шығармашылыққа деген қызығушылығын дамыту;

5) екі және үш дәрежелі кеңістікті сатылап игеру;

6) композицияның негізгі заңдарымен, заңдылықтарымен, ережелерімен және тәсілдерімен танысу;

7) түс пен реңктің бейнелілік мүмкіндіктерін үйрену;

8) көркемдік-орындау орындаушылық қызметіне деген қабілеттерін дамыту;

9) үйрену: этюдтермен, сызбалармен, нобайлармен, дайындық материалдарымен өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын;

10) білім алушының шығармашылық қызметтен тәжірибе алуы.

68. Бағдарламаның теориялық бөлімі композиция теориясымен танысуды, иллюстрациялық материалдармен талдау жұмыстарын жүргізу бөлімдерін және алған білімдерін тәжірибеде бекітуді қамтиды.

Тәжірибе сабақтары композицияның негізгі заңдылықтарын меңгеру және қоладануға есептелген композициялармен тікелей жұмыс жүргізуден тұрады.

69. Осы бағдарлама бойынша оқу жылдарында білім алған білім алушы кескіндеме мен сызбаның түрлі жанрларының көмегі арқылы композицияның тақырыбын ашу біліктерін меңгереді және дамытады.

Сабақтар балалардың жас ерекшеліктерін және ең алдымен олардың кеңістіктік ойлау ерекшеліктерін ескеріліп құрылады.

70. «Станокті композиция» пәні композициялық білік негіздеріне сүйеніп, сондай-ақ өз бетімен шығармашылық жұмыстарға араластыра отырып, 1-4-сыныптарды оқытылады.

71. Топтардағы балалардың сандық құрамы - 8 адамнан 15 адамға дейін.

72. Бағдарламаның мазмұны балалардың шығармашылық қабілеттерін бастапқы кәсіби деңгей сатысына дейінгі шығармашылық қабілеттерін барынша қолдану негізінде олардың жеке мүмкіндіктерін ескереді.

73. 1-сыныпта білім алушылар көркемдік шығармаларды құрудың негізі болатын заңдылықтарды, ережелерді, композициялардың тәсілдерін оқиды. Оқу барысында білім алушылар композициялармен сауатты түрде сатылап жұмыс жүргізу дағдыларын меңгереді, құрылым қағидаттары мен сурет элементтерінің бір ойға бағынуын меңгереді.

Шығармашылық жұмысты құру реті қарапайым элементтері түсіруден, бейнелеу құралдарын (сызық, нүкте, дақ) қолданудан бастап, көркемдік образ бен көркемдік шығарманы талдауға дейін жүргізіледі.

74. 2-сыныптың басты міндеті – колорит, статика – динамика, ритм, сатылап көшу, тереңге қарай қозғалу сияқты түсініктер арқылы шешілетін көркемдік бейнені жасау.

75. 3-сыныпты композицияның негізгі заңдылықтары арқылы сюжетке бейнені жеткізу болып табылатын негізгі міндеттері бар, композицияның тақырыптары күрделенеді.

76. 4-сыныпта өтетін станокті композиция сурет, кескіндеме, композициялық заңдылықтар мен тәсілдерді меңгеруді меңзейді, сондықтан міндеттердегі маңызды орын шығармашылық жұмыстарға бөлінеді.

77. Білім алушыларға композициялық тапсырмалардың мақсаты ретінде – композициялық заңдылықтарды сауатты қолдану, білім алушылардың көркем бейнені шешуі, әр білім алушының даралығын іздеу, бұлардың барлығы міндетті түрде композицияларды мәнерлі орындауға алып келеді.

78. Сабақтар білім алушылардың бастаған тапсырмаларын аяқтап үлгеретіндей құрылады. Композициямен жұмыс істеу кезінде міндетті түрде нобайлар жасалынып алады. Суреттердің көлемі жұмыстың мазмұны мен материалдарға байланысты А4 форматтан А3 және А2 форматқа дейін болады.

79. Жылдар өткен сайын композицияға қойылатын міндеттер күрделенуде. Осы бағдарлама бойынша оқу жылдарының ішінде білім алушы кескіндеме мен сызбаның - натюрморт, пейзаж, интерьер және басқалары сияқты түрлі жанрларының құралдары арқылы композициялардың тақырыбын ашуды меңгереді және дамытады. Олар сюжетті-тақырыптық композициямен жұмыс істеу кезінде көмектеседі.

Сабақтар балалардың жас ерекшеліктерін, ең алдымен олардың кеңістіктік ойлау ерекшеліктерін ескере отырып құрылады.

80. Композиция бағдарламасы сурет, кескіндеме және жаздық оқу практикасы (пенэр) бағдарламаларымен тығыз байланысты.

81. 1-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. «Композиция» түсінігін анықтау. Шығарма бөліктерінің өзара орналасуын, олардың бір-біріне және тұтастай бағынуын ұйымдастыратын шығарма құрылысының құрылымдық қағидаты. Композициямен жұмыс жасау кезеңдері. Композиция түрлері: статикалық, динамикалық, ашық, тұйық, жазықтықтық, кеңістіктік. Форматтағы суретті тұтастыру. Композиция элементтерін тұтастыру нобайлары: диагональдық, толқын тәрізді, шеңбер бойынша, үшбұрышты, текше түрінде және басқалары.

2-тақырып. Бейнелеу өнерінің түрлері мен жанрлары. Бейнелеу өнерінің түрлері: көркемөнер, сызба, мүсін, сәулет өнері, сәндік-қолданбалы өнер. Бейнелеу өнерінің жанрлары: портрет, пейзаж, натюрморт, интерьер, тұрмыстық жанр, батальды, тарихи, мифологиялық, анималистикалық. «Жанрлық картина» түсінігі.

3-тақырып. Бейнелеу құралдары: сызық, нүкте, дақ. Негізгі бейнелеу құралдары - сызық, нүкте, дақ, оларды көркемөнерде, сызбада және бейнелеу өнерінің басқа түрлерінде қолдану. Сызық типтері. Штрихтау түрлері. Реңкті, түсті дақтарды жасау тәсілдері.

4-тақырып. Симметрия, асимметрия. Тепе-теңдік. Симметрия түрлері – осьтік, айналық, орталық. Табиғаттағы симметриялар үлгілері. Симметриядағы станокті және сәндік композиция. Симметриялық композициядағы тұрақтылық, тыныштық күйі. Масса, реңк, түс бойынша сюжеттік композиция бөліктерінің біркелкілігі. Композициядағы ассимметрия. Ассимметриялық композициядағы қозғалысты, тұрақсыздықты көрсету. Нысан, масса, реңк және түс айырмашылығындағы композициялық тепе-теңдікті сақтау.

5-тақырып. Ырғақ және ырғақтық қозғалыс. Композициядағы динамика және статика. Композиция элементтерінің (реңктік және түсті дақтардың, заттардың, фигуралардың, табиғат нысандарының, ою-өрнек элементтерінің) кезектесуі. Станокті және сәндік-қолданбалы өнер туындыларындағы ырғақ және ырғақтық қозғалыс. Өрнек түрлері - геометриялық, өсімдіктік, зооморфтық. Құрылу қағидаттары: тұйық (шеңберде, текшеде, ромбта және басқалары), ашық (жолақты, торлы).

6-тақырып. Туынды форматы және оның бейнелеу қасиеттері. Тұйық композиция және «ашық» композиция. Формат – композиция құралдарының бірі. Көркемдік ойды бейнелеу үшін суретшілер таңдайтын формат түрлері. Форматтың бейнелеу қасиеттері және мүмкіндіктері. Сюжетті ашудағы форматтың рөлі.

8-тақырып. Түстердің кереғарлық заңдылықтары. Ньюанс. Колорит түсінігі. Реңктік және түстік кереғарлық. Көлемнің, фактуралардың,

сипаттардың, табиғат көріністерінің және басқалардың кереғарлығы. Кереғарлық – композициядағы маңызды мағынаны көрсетуге арналған құрал ретінде. Бояу (колорит) – түстер гаммасы. Бояулардың кереғарлық және жақындатылған эмоциялық қасиеттері.

9-тақырып. Нысан мен мазмұн бірлігі. Композицияның барлық құрылым заңдылықтары мен құралдарының идея ойына бағынушылығы. Түс, жарық, өң және форма саны мен сапасы, ырғақ пен пластиканы көрсету, қозғалыс пен салыстырмалы тыныштық күйі және тағы басқа саны мен сапасының ара қатынасы. Бүкіл фигуралар мөлшерінің формат мөлшері мен нысанына, сюжеттік орталықтық композицияның басқа бөліктеріне қатынасы. Композиция бөліктері мен элементтері үйлесімділігінің ойымен сәйкестігі. Табиғаттың әртүрлі жанды және жансыз заттарын топтарға, түрлерге, нысан, мөлшер, фактура, мазмұн түсініктеріне біріктіретін белгілер.

10-тақырып. Түрлерге бөлу заңы. Түрлерге бөлу заңының негізгі үш белгісі. Іс-әрекет дамиды сипаттардың және жағдайлардың түрлері. Бейнедегі элементтердің түрлік, сипаттылық белгілерін (мөлшерлері, нысандары, фактуралары, мазмұны, сипатты элементтердің саны) беру. Іс-әрекеттің уақыттағы қозғалыс және даму сезімін беру, яғни сюжеттің алдындағы және кейінгі дамуы. Жаңалық факторы. Күнделікті өмірдегі әдеттегіні шығармашылық интерпретациялау, ғажайыптағы эстетикалық жаңалық.

11-тақырып. Сюжеттік-композициялық орталық. Көркемдік шығармадағы сюжеттік-композициялық орталықтың мәні. Композицияның геометриялық және мағыналық орталығы және олардың сипаттамалары. Сюжеттік-композициялық орталықтың орналасуының шығарманың ойына тәуелділігі. Алтын қиманың пропорциясына сәйкес бастының орналасуы – тұтастың үштен бірі, яғни бейненің жазықтықтағы тепе-теңдігі. Бастыны мөлшермен, түсімен, үйлесімімен, қалған бөлшектерін топтаумен ерекшелендіру.

12-тақырып. Стилизациялау. Бейнеленетін нысандарды суреті және түсі бойынша жинақтау және жеңілдету. Заттың «натуралық» бейнені стилизациялаудә әртүрлі әдістері. Стилизациялаудың белгілі мысалдары: мультипликация, эмблемалар, пиктограммалар, ою-өрнек, карикатура. Стилизациялаудың декоративті-қолданбалы өнерде, көркемөнерде, графикада, скульптурада қолдану. Стилизациялау дизайны құралы ретінде.

13-тақырып. Сызықтық және әуе перспективасы. Сызықтық перспективаны құру қағидаттары: орталық және бұрыштық. Түйісу нүктелері. Сурет салушыдан алыстаған сайын заттардың мөлшерлері мен түстерінің өзгеруі. Заттардың түсіне жарықтандырудың (күннің және айдың) ықпалы. Колориттің көмегімен тәулік уақытын беру.

14-тақырып. Көркемдік шығарма, көркемдік бейне. Көркемдік шығарманың мақсаты – көркемдік бейнені жасау. Көркемдік образдың сипаттық ерекшеліктері – нақты құралдар мен композиция әдістерімен құрылған үлгілік және даралық, мәнерлілік және эмоциялық, өміршеңдік және жаңалық. Көркемдік шығарманың белгілері: тақырыпты шешудегі жаңалығы,

олардың образдық бірлігіндегі мазмұны мен нысанының мәнерлілігі, нақыштық өзінділігі, бірегей авторлық қолтаңбасы, композиция заңдарын ескере отырып композициялық құрылым. Көркемдік шығармадағы түстің, үйлесімдіктің және колориттің мәні.

15-тақырып. Көркемдік шығарманы талдау. Көркемдік шығарманы талдай білу – өнерді түсінудің негізі. Шығарманы (композициялық сызбаны) құру тәсілдері, ережелері, заңдары, құралдары. Көркемдік шығарманы талдау жүйелілігі.

16-тақырып. Сынақ сабағы.

Екінші жартыжылдық.

17-тақырып. Иллюстрациядағы нысан мен түстегі сәнділіктің стилизациясы. Иллюстрациялау мақсаттары мен міндеттері туралы, иллюстрациялар түрлері туралы кіріспе әңгіме. Иллюстрацияларды орындауға қойылатын негізгі талаптар. Жұмысты орындау кезеңділігі. Бейнелерді ашудағы колориттің рөлі, оның мәнерлілігі, сипаты, эмоциялық күйі.

18-тақырып. Қазақ ою-өрнегі. Оюдың халық мәдениетіндегі маңызы. Қазақ оюлары элементтерінің символикасы. Өсімдік және жануарлар нысандарын өрнектік элементтерге стилизациялау. Өрнектік элементтердің түрлері және оларды құру қағидаттары. Әртүрлі тұрмыстық заттарды ою-өрнекпен декорирлеу қағидаттары.

82. Оқу жылының соңында 1-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) композицияны – белгілі бір заңдарды, ережелерді және құралдарды қолдана отырып, туынды жасаудағы шығармашылық үдеріс ретінде түсінеді;

2) бейненің мәнерлілігін көрсету үшін негізгі бейнелеу құралдарын өз бетімен таңдай біледі;

3) бейнелеу өнерінің алуан түрлері мен жанрлары туралы түсінеді;

4) ою-өрнек пен тақырыптық композициялардағы ырғақ тәртібі әдістерін біледі;

5) бейнелеу қасиеттері мен форматтың мүмкіндіктері туралы түсіну, оларды бейнелеу өнерінің түрлі жанрларында пайдалана біледі;

6) материалдармен және аспаптармен жұмыс істеу тәсілдерін меңгереді;

7) тапсырмамен жұмыс істеу сатыларын дұрыс жүргізеді;

8) түсті таңдау негіздерін меңгеру: құрамдас түстерді алу тәсілдері, бір түстің түсі мен өңі, ашық және қара түстерді, жылы және суық гаммалар туралы түсініктің болуы, түстердің эмоциялық-мағыналылық мәндерін сезіне білу дағдыларына ие;

9) түрлі форматтарда біріктіре алады;

10) өзара байланысы мен қиысуында композицияның басты элементтеріне қосалқыларды бағындыра біледі;

11) стилизациялаудың негізгі әдістерін білу және оларды шығармашылық композицияларда қолдана біледі;

12) образдардың, оқиғалардың, құбылыстардың үлгілік, өзіндік белгілері туралы түсініктерді жалпылай алады;

13) сызықтық және ауа перспективасы туралы түсініктері бар;

14) композициялық құрылымның барлық таңдалған құралдарын негізгі ойға сәйкес туындының мазмұнына бағындыра біледі;

15) көркемдік туындының тұтастығын қамтамасыз ететін негізгі құрастыру қағидаттарын біледі;

16) көркемдік туынды және көркемдік образ, олардың ажырамас өзара байланысы туралы түсінеді;

17) композиция заңдары, ережелері және тәсілдері білімі негізінде көркемдік туындыны өз бетімен талдай біледі;

18) ығармашылық композиция үшін ақпараттық-теориялық материалды таңдауда өз бетімен зерттеу жұмыстарын жүргізе біледі;

19) күрделі шығармашылық жұмысты сауатты кезең-кезеңмен жүргізе біледі;

20) қазақ ою-өрнектері сарынының ерекшелігі және оларды құру қағидаттары туралы түсінеді.

83. 2-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Сюжеттік композиция. Тұрмыстық жанр туралы әңгімелер. Жанрлық картинадағы композицияның заңдары мен ережелері. Тақырыпты, сюжетті бейнелеу. Сюжеттік-композициялық орталық. Композицияның түстік және үйлесімдік құрылымы. Композициядағы сызықтық және ауалық композиция.

2-тақырып. Бейнелеу өнерінің сәнді-монументальді түрлері. Бейнелеу өнерінің сәнді-монументальді түрлері (витраж, мозаика, қабырғалық көркем панно), сондай-ақ гобелен, батик, ши – циновка шим-ши сияқты сәндік түрлер туралы кіріспе әңгіме. Бұл шығармалардың орындау технологиясы және оларды нобайлауға қойылатын талаптар.

Екінші жартыжылдық.

3-тақырып. Плакат. Графика түрі ретіндегі плакат түрі. Плакат тарихы туралы, оның: жарнамалық, экологиялық, саяси, ақпараттық, плакат-афиша және тағы сол сияқты түрлері туралы қысқаша мәліметтер. Плакаттағы шрифтің рөлі. Плакаттағы мәтіннің мазмұны, оның тақырыптың мәнін ашатындай қысқалылығы. Плакат сұлбасымен жұмыс жасау кезінде компьютерлік технологияларды қолдану.

4-тақырып. Жанрлық көпфигуралық және көпкөріністік композиция. «Наурыз» мейрамын өткізудегі қазақтың ұлттық дәстүрлері. Ұлттық билердің, костюмдердің, ат жарыстық-спорттық ойындардың ерекшеліктері. Тақырыпты ажудағы пейзаж бен сәулет. Әртүрлі елдердегі ұлттық мерекелер.

84. Оқу жылының соңында 2-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) неғұрлым терең кеңістікті бере отырып, көпфигуралы композицияларды орындай алады;

2) сәулет пен адамдар топтарын пейзажға үйлесімді қосады;

3) алдыңғы және артқы көріністеріндегі композициялар элементтерін салыстыра біледі;

4) жанрлық композицияларда сызықтық және әуелік перспективаны береді;

5) жыл мерзімін және тәулік уақытын ескере отырып, сызықтық, түстік және үндестік шешім арқылы сюжеттің эмоциялы мәнерлілігін бере алады;

6) адам мен жануарлар фигурасының пропорцияларын, құрылымдарының жастық және жеке-дара ерекшеліктерін білуді және олардың өзара қатынастарындағы қимылдарын бере біледі;

7) сюжеттік-композициялық орталықты анықтай білу және композициялар заңдарын, ережелері мен құралдарын білуінің негізінде бөліктердің реттелуін жалпы идеялық ойға бағындыра алады;

8) бейнелеу өнерінің сәнді-монументальді түрлері туралы түсініктерге ие;

9) нақыштау қағидаттарын түсінеді және оларды өсімдіктерді, жануарларды, құстарды, ұсақ жәндіктерді, адамдарды бейнелегенде қолдануды біледі;

10) плакатта ықшамды бейнелеу және қысқа мәтін арқылы мазмұнды ашудың тәсілдерін игерген;

11) өз жұмыстарында түрлі көркемдік техниканы пайдалана білу, сондай-ақ түрлі көркем материалдардың бейнелеу мүмкіндіктерін пайдалана алады;

12) алынған білімдерін, дағдылары мен біліктерін тәжірибелік жұмыста дербес, сауатты қолданады;

13) өзін өзі дамыту уәждемесін ескере отырып өзінің жетістік деңгейін бағалайды.

85. 3-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Қалалық пейзаж жанрындағы көп көріністі композиция. Пейзаждың жанры және оның түрлері. Көркемдік бейне ретіндегі қала. Қалалық пейзаждың композициялық құрылымы. Сюжеттік-композициялық орталық және композицияның қосалқы орталықтары.

2-тақырып. Көркемдік образдардағы қазақ фольклоры. Станокті көркемөнер жанрларындағы фольклор: тарихи, мифологиялық және тұрмыстық. Тілдің байлығы, әлеуметтік түрлердің әралуандылығы, даналық, қазақ ертегілеріндегі, эпосындағы және халық ауыз шығармашылығындағы ғибраттылық пен әзіл-оспақ. Қазақ халқының тұрмысы, үй жиһаздары, халық билері мен ойындары фольклорлық шығармалардың ажырамас бөлігі ретінде. Фольклорлық шығармалардың суретші-иллюстраторлары Е. Сидоркин, К. Ходжиков, Сахи Романов, М. Қисамединов, А. Смағұлов және басқалары.

Екінші жартыжылдық.

3-тақырып Кітаптың көркемдік ресімделуі. Кітап шығару және кітап графикасы тарихынан қысқаша мәліметтер. Кітапты ресімдеу құрылымы және элементтері, иллюстрациялар түрлері. Әдеби шығармамен білім алушының танысуындағы суретші-иллюстратордың рөлі. Кітап графикасының жетекші шеберлерінің шығармашылығындағы иллюстрацияларды орындаудың стилдері мен техникаларының әралуандығы (Е. Кибрик, Кравченко, Агин, Фаворский). Кітап парағының композициясы. Кітапты ресімдеудегі шрифттің рөлі. Иллюстрациялардың сюжеттік мазмұны.

4-тақырып. Портрет. Портреттік жанр және портрет түрлері (кеудеден жоғары, белден жоғары, толық түскен, жұпталып түскен, топтық портрет). Портреттегі мінез бен көңіл-күй. Портреттің эмоциялық мазмұнын берудегі колориттің рөлі. Портреттік образды ашудағы композицияның қосымша элементтерінің, атрибуттарының рөлі. Портреттің тақырыбын ашуға мүмкіндік беретін жанрлар синтезі (мысалы, портреттік және тұрмыстық жанрларды құрастыру, пейзаждағы портрет).

86. Оқу жылының соңында 3-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) көп фигуралы, көп жоспарлы композицияларда жалпы идеялық ойға сәйкес фигураларды алдыңғы және артқы көріністер арасында бөле отырып, орналастыра білу;

2) сызықтық және ауалық перспективаларды пайдалана отырып кеңістіктің тереңдігін бере білу және сәулеттік элементтер мен адамдар тобын пейзажға үйлесімді енгізу;

3) пропорцияларды, жастық ерекшеліктерді, жеке сипаттамаларды, адамдардың бір бірімен өзара қатынастарындағы көрнекі ишараттарын беру дағдаларын иелену;

4) бас кейіпкерлер бейнелерінің психологиялық сипаттамаларын беру үшін көрнекі құралдардың, композициялық тәсілдердің, орындау техникасының әралуандылығы туралы түсіну;

5) портреттік бейнені ашу кезінде адамның дара және мінездерінің сипаттарын аша білу, қоршаған ортаның элементтерін, атрибуттарын жинақтауды қолдана білу;

6) бұрын игерілген білімдері мен біліктерін шығармашылық жұмысқа оны бірегей тәсілмен шешу жолымен дербес ауыстыра білу.

87. 4-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Бітіру жұмысы – қорытынды аттестаттаудың формасы ретінде. Диплом туралы әңгіме құру (бағыты, бағдары). Тақырыпты іздеу. Бөлімдерінің тұжырымдамаларын құру, материалдарды іздеу және өңдеу, сызбалар, нобайлар. Бір ойлылыққа байланыстырылған бөлімді құру. Жеке парақта, толық бөлім түріндегі сызбалық және кескіндемелік шешімдерді табу. Композицияда жеке жұмыс жасау.

Алдын ала масштабтық эскиздеу. Бейнелеу өнерінің түрлері мен жанрлары. Болуы мүмкін тақырыптардың сан алуандылығы және оларды көркемдік бейнелерде іске асырудың шығармашылық әдістері. Материалдар технологиясы және оларды орындаудың мүмкін технологиялық әдістері. Дербес шығармашылық қорытынды жобамен жұмыстың кезеңдері.

2-тақырып. Бітіру жұмысының бекітілген тақырыптары бойынша негізгі эскиздермен жұмыс. Негізгі эскиздеу – бекітілген тақырыпты шешудің шығармашылық әдісін түпкілікті анықтау процесі. Жобаның станокті және декоративті-қолданбалы түрлеріндегі негізгі эскиздеудің ерекшеліктері: нақты мөлшерінде («қалың қатырма қағаз»), белгіленген масштабта (А3 форматынан кем емес), материалда (қолданбалы-сәндік өнер, мүсін).

Екінші жартыжылдық.

3-тақырып. Түпнұсқадағы Бітіру жұмысы. Түпнұсқаларды орындау – бұл жобаны пысықтау және кемшіліктерді жою бойынша барлық ескертулер мен ұсынымдарды ескере отырып, композициялық шешімдердің нобайларында пысықталып, таңдалып алынған форматтар мен материалға түсіру үрдісі.

4-тақырып. Бітіру жұмысының түпнұсқасымен жұмысты аяқтау. Бітіру жұмысының негізгі бөлігін орындаудың қорытынды кезеңі. Алдындағы жылдардағы мектеп бітірушілерінің дипломдық жобаларымен жұмыс жасау тәжірибесі.

5-тақырып. Бітіру жұмысын аяқтау. Жұмысты қорғау алдындағы дайындықтар. Бітіру жұмысының ресімделуі.

88. Оқу жылының соңында 4-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) өз бетінше шығармашылық жұмысты жүргізуде кескіндеме сауатын еркін меңгеруде алған білімдерін, біліктерін мен дағдыларны қолдана біледі;

2) стилистикалық ұстанымды қалыптастыру, бейнені стилизациялаудың тәсілдерін анықтау, материалдағы тәжірибелер арқылы жобаны орындау техникасын таңдай алады;

3) бітіру жұмысының алдын ала әзірлемелеріндегі станокті композиция, сурет, көркемөнер, графика, скульптура, қолданбалы композиция бойынша қалыптасқан практикалық дағдыларын қолдана алады;

4) ұсынылатын образдардың, нақыштық ерекшеліктің эстетикалық құндылықтарын, көркемдік деңгейін талдай біледі;

5) шығармашылық жұмыстағы сюжеттік-композициялық орталықты, мағыналық доминантаны, түстік-үйлесімділік шешімді дербес анықтайды;

6) жалпылаудың практикалық тәсілдерін, бейнені (бұйымды) мұқият бөлшектеуді және оның тұтастығын біледі.

7) бейнелеу өнерінің әртүрлі түрлерінің ерекшеліктерін, олардың жанрларындағы, нақыштарындағы өзара байланысты және олардың көркемдік мағынасын түсінеді;

8) болашақ жоба идеясының бірегейлігін дербес айқындау – кесіндемелерде, суреттемелерде, кішкентай эскиздерде оның шығармашылық

іске асырылуының нұсқаларын әзірлеу арқылы тақырыптың шеміні талдамалы іздейді;

9) бітіру жұмысын қалыптастырудың әртүрлі көркемөнер құралдарымен және тәсілдерімен композицияны шешудің баламасын көре біледі;

10) түрлі вариациялардағы идеяларды тәжірибе жүзінде іске асыру мүмкіндіктерін көрсете біледі;

11) жазбаша түрде де, диалогтық түрде де өз ойының шығармашылық іске асырылуын әдістерін және тақырыпты таңдаудың сенімді, дәлелді негіздемелерін дербес анықтау міндеттері;

12) алынған білімдердің әлеуметтік-экономикалық маңыздылығы нықтау, нәтиженің шынайылығын дербес бағалайды;

13) көркемдік материалдармен жұмыстың түрлі графикалық және көркемөнер техникаларын, техникалық тәсілдерін игереді;

14) жазықтықты асимметриялық толтырудағы парақтағы композициялық тепе-теңдікті жеткізеді;

15) сызықтық және ауалық перспективаларды, жарқыты, кеңістікті қолданады;

16) адамның сыртқы келбетінің даралығын жеткізеді;

17) түстердің кереғарлықтары мен байланыстарды байқайды;

18) жұмыстың түрлі техникалары мен тәсілдерін пайдаланады;

19) композиция мен түсті жүргізудің негізгі заңдылықтарын тәжірибеде қолдануыды меңгереді.

4-параграф. Балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептері көркемөнер бөлімдерінің «Қолданбалы композиция» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

89. Балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептері көркемөнер бөлімдерінің «Қолданбалы композиция» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) көркемдік талғамды дамыту және түрлі материалдармен жұмыс істеу дағдылары бойынша «Станокті композиция» пәнін толықтырады.

90. Бағдарлама сәндік-қолданбалы өнердің жеке түрлерін, дайындау технологиясын меңгерген ұлттық көркемдік дәстүрлерді, тарих, бейнелеу өнері, сурет, кескіндеме, станокті композиция, мүсін сияқты пәндермен байланысын оқытуды қамтамасыз ететі.

91. Сәндік қолданбалы өнердің түрлері туралы: көркемдік керамика, жазба және ағашты ою, шыныға жазу, металды көркемдік өңдеу, батик, гобелен, көркемдік кестелеу, жұмсақ ойыншық және басқалары (мектептің таңдауы бойынша) білімдерді және олардың жалпы білім беретін пәндер бойынша алатын білімдермен (сызу, технология) байланысын, құралдарды тәжірибеде пайдалану дағдыларын қалыптастырады.

Қолданбалы композиция киімді, үйді және басқаларын халықтық дәстүр бойынша сәндеуге сүйенеді.

92. Бағдарламаның мақсаты көркемдік білім алуға жағдай жасау, білім алушылардың рухани-адамгершіліктік қасиеттерін дамыту болып табылады.

93. Бағдарламасының міндеттері: білім алушылардың әлем халықтарының рухани және мәдени құндылықтарын меңгеру, білім алушылардың шығармашылық белсенділіктері мен көркемдік қабілеттерін дамыту, сәндік-қолданбалы өнер тілінің көркемдік-тазалық ерекшеліктерін түсіну, композицияның негізгі заңдарымен, заңдылықтарымен, ережелерімен және тәсілдерімен танысу, өндер мен түстердің тазалық мүмкіндіктерін түсіну, дайындық материалдарымен: этюдтермен, сызбалармен, нобайлармен өз бетінше жұмыс жасау дағдыларын үйрену, білім алушылардың шығармашылық қызметте тәжірибе алуы.

94. «Қолданбалы өнер» пәні көлемі 102 сағаттық жүктемемен үш жыл оқытылады. Көркемөнер мектептерінде қолданбалы композиция 2-сыныптан бастап жүреді.

95. Топтардағы балалардың сандық құрамы - 8 адамнан 15 адамға дейін.

96. Қолданбалы композицияны оқу барысында білім алушылар материалдар және құрал-жабдықтармен жұмыс істеу дағдыларын меңгереді, халықтардың түрлі сәндік өнерлері мен кәсіптерінің технологияларын оқып-зерттейді, өздерінің бейнелеу дағдылары мен шығармашылық қабілеттерін жетілдіреді және дамытады, абстракты, ассоциативті және көлемдік-кеңістікті ойлауларын дамытады. Балалардың ой-өрістері кеңейеді, олар көрнекі материалдармен жұмыс істеуді және шеберлердің жұмыстарын талдауды, өз жұмыстары мен күнделікті өмірде көргендеріне сын тұрғысынан қарауды, өз жұмыстарында бақылағандарын бейнелеуді үйренеді.

97. Сәндік-қолданбалы өнердің түрлерін оқып-үйрене отырып, білім алушылар өздерінде материалдарды жаңаша сезіну, заттардың жоғары эстетикалық құндылығы, декоры, ұлттық ерекшеліктерінің табиғи бірлігін түсінуді тәрбиелейді. Білім алушылардағы бұл сапалар шығармашылық қабілеттерді дамыту, халық мәдениетіне араластыру үшін қажет.

98. Сабақтарда жұмыс; сызбалы сызықтық әзірлемелерден, тондық және түстік нобайларда жұмыстың өзін орындауға, яғни қарапайымнан күрделіге қағидаты бойынша жүргізіледі.

99. Бірінші жартыжылдық сәндік қолданбалы өнер түрін таңдауға және шығармашылық түпкі ойдың нобайларда туындауына, ал екінші жартыжылдық түпкі ойдың бекітілген нобайлар бойынша материалда көрініс табуына арналады.

100. Танаудың кеңдігі, бұйымды орындау технологиясы мен материалдар және құрал-жабдықтармен жұмыс істеудегі қауіпсіздік техникасына байланысты әрбір сыныпта білім алушылардың жас ерекшеліктері ескеріле отырып, тапсырмалар біртіндеп күрделеніп отырады.

101. Тапсырмаларды күрделендірудің бірізділік қағидаты мен оқу бағдарламаларының сабақтастығына сәкес композициялық шешімдердің күрделілігі, көлемі, мөлшері 4-сыныпқа қарай ұлғаяды.

Мысалы, жұмсақ ойыншықты орындау 2-сыныпта жазықтықтан 4-сыныпта көлемді-қаңқалыққа дейін күрделене түседі. Ағашпен жұмыс сувенирге жазудан бастап кеңістіктегі сәндік панноға дейінгі көлемі мен күрделілігі артады.

102. 3 және 4-сыныптарда сәндік жұмыстардың еңбекқорлықты және зейіннің шоғырлануының қажет ететін неғұрлым күрделі түрлері (металды көркем өңдеу, коллаж, гобелен, костюм макеті) ұсынылады. Оларды орындау үрдісінде білім алушылар тақырыптар, орындау техникасы, құрал-жабдықтармен жұмыс істеудің техникалық тәсілдері күрделене түсінетіндіктен алған білімдері мен біліктіліктерін бекітеді және кеңейеді.

Мысалы, кілемді тоқу ине техникасынан түкті техникасына дейін орындалады, көлемі ұлғайтылады және композициялар күрделенеді.

103. Оқу сағаттарын тақырыптар бойынша бөлу, бағдарламалық материалды орналастыру тәртібі білім алушының жас ерекшелігіне, жергілікті тәжірибеге байланысты мектептің педагогикалық кеңесінде қайта түзетілуі мүмкін.

104. 2-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. Сәндік-қолданбалы өнері, оның түрлері туралы әңгіме. Сыныпта ұсынылған («ши», батик, ағашқа жазу, бетперде, тұзды қамырдан панно, маржан, жіптермен кестелеу) сәндік-қолданбалы өнері бұйымдарын дайындау технологиясы.

2-тақырып. Сәндік-қолданбалы өнер түрі мен болашақ бұйымның тақырыбын таңдау. Сәндік-қолданбалы өнер түрлерінің технологиялары туралы жалпы түсінік. Түрлі материалдардың сәндік мүмкіндіктері. Қажетті материалдарды таңдау. Құрал-жабдықтар және материалдармен жұмыс кезіндегі қауіпсіздік техникасы.

3-тақырып. Негізгі эскиздеу. Композициялық және түстік-тондық шешім. Композициядағы тепе-теңдік пен біртұтастық. Материалды түстік эскизде беру ерекшеліктері.

Екінші жартыжылдық.

4-тақырып. Түрлі құрал-жабдықтарды қолдану кезіндегі қауіпсіздік техникасы. Дайындау технологиясы. Түрлі құрал-жабдықтар мен материалдарды қолдану. Жұмыс орнын ұйымдастыру.

5-тақырып. Материалмен жұмыс. Түрлі материалдардың сәндік қасиеттері мен орындау техникасының ерекшеліктері.

105. Жұмыстарға қойылатын талаптар:

1) «ши» - техникасы өте көп еңбек сіңіруді қажет ететіндіктен, кішкене көлемдегі ши. Ою-өрнек, күрделі емес композиция, жазықтықтағы шешім

мүмкіндігі, яғни көлемді бермей-ақ. Ши кезең-кезеңмен орындалады: эскизге сәйкес иірілген жіппен шиді орау, негіздерін рейкаға жіппен бекіту.

Материалдар: ши шырпылары, жүннен иірілген немесе басқа жіп, негіздің жіптері, армирленген немесе жіңішке қармақ бау, рейкалар.

2) маржанмен, жіптермен кестелеу – эскизге сәйкес матаның бейтарап фонында күрделі емес мотив орындалады. Фонның кеңістігі бос қалады. Жұмыс орындалғанан кейін кестелеу техникасы. Маржаннан сәндік панно орындалуы мүмкін.

Материалдар: негіз матасы немесе канва, кергіш немесе кестелеуге арналған кергіш, маржан немесе «мулине» жіптері, багетті рама, инелер, оймақ.

3) жұмсақ ойыншық – сәндік-жазықтық (қабырғалық) немесе қарапайым пішілген көлемді. Детальдарды пішу сызу бойынша эскизге сәйкес орындалады. Негізгі форма ішіне поролон немесе синтепон салынып тігіледі. Тігістер – ішкі машиналық немесе қолмен жасырын тігіс түрі. Қатты қағаздан негіз қолданылуы мүмкін. Бұйым сәндік элементтермен безендіріледі.

Материалдар: түрлі фактуралар маталар, калька немесе миллиметрлік қағаз, қатты қағаз, инелер, поролон, синтепон, жасанды жүн, тесьма, түймелер және тағы басқа.

4) Батик - суық, түйінді аралас техникада. Сызықтық суретті эскизден матаға түсіру. Суреттің контурын резервті құраммен құрсау. Жұмыс батикке арналған бояулармен орындалады. Композицияда кеңістік берілмеген (түстік «растяжкалардың» көмегімен фонды ойластыру), күрделі емес.

Материал: кергіш, табиғи немесе жасанды жібек, бөз, батикке арналған бояулар, резервтеуші құрам.

5) папье-маше – адамның бетінің табиғи өлшеміндегі бетперде немесе кішкене бетперделерден композиция немесе ваза және басқалары. Ермексаздан форма илеп жасалады. Формаға қағаз қабат-қабат бойынша жапсырылады. Толық кепкен соң жұқа наждақ қағазбен жеңіл өңделеді және ПВА желімімен, ақ гуашьпен грунтталады. Нобайға сәйкес жазу жазылады. Қосымша сәндік элементтер қолданылады. Бұйымға лак жағылады.

Материал: ермексаз, қағаз немесе папье-маше массасы, ПВА желімі немесе клейстер, жұқа наждақ қағаз, гуашь немесе акрил, нитроцеллюлозды лак (НЦ) немесе пентафтальденген (ПФ) лак.

6) көркем жазу - ағаш, шыны, керамикадан сувенирлер және басқалары. Дайын бұйымдар, ағаш, шыны заттар немесе өз бетімен орындалған керамика қолданылады. Оларға гуашь темпера немесе акрилмен жазылады. Дайын жұмысқа лак жағылады.

Материалдар: ағаш кәдесый пішіндер, сәндік тақтайшалар, қобдишалар, керамикалық бұйымдар немесе шыны ыдыс, гуашь, темпера, акрил шыны мен керамикаға арналған бояулар, НЦ немесе ПФ.

7) тұзды қамырдан илеп жасау – дөңгелек пластика немесе көлемді композиция. Жасалған пішіндер немесе көлемді композиция элементтері суық немесе ыстық тәсілмен кептіріледі, бояу үшін грунтталады (алдын ала боялған

қамыр пайдаланылуы мүмкін). Бұйым нобайға сәйкес жазылады және мата, таспа, сым темір, моншақтар, түймелер, ағаш шарлар және тағы басқалары сәндік элементтермен толықтырылуы мүмкін.

Материал: түрлі түстегі тұзды қамыр, гуашь, темпера немесе акрил, ДВП-дан планшет, «Момент» немесе «супержелім» желімдері, планшетті қаптау үшін мата, лак.

106. Оқу жылының соңында 2-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

- 1) сәндік-қолданбалы өнер түрлерін біледі;
- 2) қазақ ою-өрнектерінің және ою-өрнектерінің басқа түрлерінің стилистикалық ерекшеліктерін біледі;
- 3) тақырып мәселесін шешу үшін алдын ала нобайлауда өз бетінше ізденіс жүргізе алады;
- 4) өзінің шығармашылық идеясын жүзеге асыру үшін сәндік-қолданбалы өнерде таңдалған орындау техникасын ескере отырып, композициялық құрылым заңдары, ережелері және тәсілдерін қолдану (кереғарлық пен нюанс, ырғақ пен ырғақтық қозғалыстар, стилизация, симметрия мен асимметрия) дағдыларына ие болған;
- 5) нобайда сәндік-қолданбалы өнердің таңдап алынған түрінің сипаттамалық ерекшеліктерін жеткізе алады;
- 6) нобайдан дайын шығармаға дейінгі жұмысты бірізді жүргізе алады;
- 7) сәндік-қолданбалы өнер бұйымдарын дайындалудың түрлі күрделі емес технологиялық тәсілдерін қолдана біледі;
- 8) көркемдік бұйымдарды дайындау үшін қажетті материалдарды өз бетімен таңдай алады;
- 9) түрлі материалдардың сәндік мүмкіндіктерін қолдана алады;
- 10) түрлі аспаптармен және материалдармен жұмыс істеудің алғашқы тәжірибелік дағдыларына ие;
- 11) түрлі құрал-жабдықтар және материалдармен жұмыс істеу кезіндегі қауіпсіздік техникасын біледі және сақтайды;
- 12) қауіпсіздік техникасын ескере отырып, өз бетімен жұмыс орнын ұйымдастыра алады.

107. 3-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып: Кіріспе әңгіме 3-сыныптағы қолданбалы композиция міндеттері. Сәндік-қолданбалы өнері, оның түрлері мен жанрлары туралы әңгіме. Сәндік-қолданбалы өнер түрлерін дайындау технологиясы. Бұл сынып үшін жаңа сәндік-қолданбалы өнер түрлері: гобелен, коллаж, костюм макеті, кілемдер және басқалары. Композиция тәсілдерін сәндік-қолданбалы сипаттағы жұмыстарды орындауда қолдану.

2-тақырып: Тақырып пен орындау технологиясын таңдау. Тақырып таңдау. Түрлі сәндік-қолданбалы өнер бұйымдарын орындау технологиясы.

3-тақырып: Негізгі нобайлау. Композициялық орналастыру. Түстік-реңктік шешім.

Екінші жартыжылдық.

4-тақырып: Қауіпсіздік техникасы. Түрлі құрал-жабдықтарды қолдану. Жұмыс тәсілдері. Жұмыс орнын ұйымдастыру.

5-тақырып: Материалмен жұмыс. Орындау технологиясы. Түрлі материалдардың сәндік мүмкіндік былғары. Қажетті материалды таңдау. Түрлі материалдар мен олардың ерекшеліктері.

108. Оқу жылының соңында 3-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) сәндік-қолданбалы өнердің жаңа түрлерінің негізгі ерекшеліктерін біледі: гобелен, кілем тоқу, көркемдік керамика, коллаж, костюм макеті, былғарыдан көркемдік бұйымдар;

2) арнайы терминологияны біледі;

3) өзін-өзі дамыту мақсатында өзінің шығармашылық мүмкіндіктерін кеңейте отырып, сәндік-қолданбалы өнердің жаңа түрлерін саналы түрде меңгере алады;

4) өз бетімен сәндік-қолданбалы өнердің түрлерін таңдай алады және жобалық әзірleme мен ары қарай дайындау үшін нақты бұйымды анықтай алады;

5) жинақталған білім негізінде көркемдік және функционалдық қасиеттері, размерлері, болашақ бұйымды дайындаудың материалдары мен технологиясын толық көрсете алатын нобайлық жобаларды әзірлеу алады;

6) болашақ бұйым үшін өз бетімен оның сәндік және функционалдық ерекшеліктеріне сәйкес материалдар таңдай алады;

7) әрекеттің барлық жағдайында өзінің таңдауын негіздей алады;

8) тәжірибелік жұмысты таңдап алынған қолданбалы өнерде қолданылатын технологиялық тәсілдерді қолдана отырып орындай алады;

9) форма мен декор бірлігін түсіну негізінде заттарды әшекейлеу тәсілдері және дағдыларын меңгерген;

10) бұйымды орындауда таңдап алынған техникада жұмысты өз бетімен, бірізділікпен орындайды;

11) түрлі құрал-жабдықтармен жұмыс істеудің тәжірибелік дағдыларына ие;

12) жұмыстың қауіпсіз тәсілдерін туралы білімді ескере отырып, қажетті құрал-жабдықтарды пайдалана алады;

13) қауіпсіздік техникасын ескере отырып, жұмыс орнын өз бетімен ұйымдастыра алады;

109. 4-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

Тақырып 1. Кіріспе әңгіме. 4-сыныптағы қолданбалы композиция міндеттері. Сәндік-қолданбалы өнер бұйымдарын («ши», батик, ағашқа жазу, тұздалған қамырдан панно, маржанмен, жіптермен кестелеу, көркемдік жазу,

костюм макеті, коллаж, гобелен, ілгекті кілемше, былғарыдан көркемдік бұйымдар, ағаш, металл, тасты көркемдік өңдеу) дайындау технологиясы.

2-тақырып: Тақырып пен сәндік-қолданбалы өнер түрін анықтау. Композициялық орналасу. Сәндік композициядағы түстік-тондық шешім. Орындау техникасы.

3-тақырып: Негізгі эскиздеу. Композициялық және түстік-реңктік шешімдер. Нобайда аталған түрдің мазмұнды ерекшеліктерінің «имитациясы».

Екінші жартыжылдық.

4-тақырып. Қауіпсіздік техникасы бойынша әңгіме. Түрлі құрал-жабдықтарды қолдану. Түрлі сәндік-қолданбалы өнер түрлерінің технологиялары туралы жалпы түсінік. Түрлі материалдардың сәндік мүмкіндіктері. Қажетті материалдарды таңдау. Құрал-жабдықтар және материалдармен жұмыс кезіндегі қауіпсіздік техникасы.

5-тақырып: Материалмен жұмыс. Жұмыс кезеңдері. Материалдардың ерекшеліктері. Бұйымды дайындау технологиясы. Түрлі құрал-жабдықтармен жұмыс тәсілдері.

110. Оқу жылының соңында 4-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік пен дағдыларға ие болады:

- 1) сәндік-қолданбалы өнер технологияларының мен терминдері біледі;
- 2) сәндік-қолданбалы өнер шығармаларында көркем бейнелерді құру үшін бейнелеу мен техникалық құралдарды саналы түрде таңдай алу;
- 3) үйлесімді түстік үйлестіру мүмкіндіктерін сауатты пайдалана алады;
- 4) өзінің шығармашылық жұмысында материалдардың созылғыштық мүмкіндіктерін біледі және қолдана алады;
- 5) қажетті құрал-жабдықтарды сенімді пайдалана алады;
- 6) білім алушылардың таңдауына сәйкес ұсынылған сәндік-қолданбалы өнер бойынша бұйымдардың түрлі технологиялық тәсілдерін меңгерген;
- 7) композицияны құру кезінде төмендегі ережелер мен құралдарды қолдана біледі: тепе-теңдік, тұтастылық, статика, динамикасы, ашық және жабық композиция, симметрия және асимметрия, сюжеттік-мағыналық орталық;
- 8) композициялық ойлау негіздерін біледі;
- 9) сәндік композициялардың құрылымын талдай алады;
- 10) бұйымдарды нақыштау және нақышты композициялар жасай алады;
- 11) шығармашылық өзін-өзі дамытуға, эксперименттік ізденістер арқылы жеке жетістіктерді қалыптастыруға, алынған білім мен тәжірбиелік дағдыларды жинақтауға, материалдардың күтпеген комбинациялары мен жаңа өңдеу тәсілдерін, орындаудың аралас техникасын іздеуге, сонымен қатар, композиция негіздері мен көркемдік талғам туралы білімдеріне сүйенге отырып, нақыштық-электикан қолдануға ұмтылады;
- 12) тікенекті және кесетін құрал-жабдықтар, уландыратын материалдармен (лактар, еріткіштер) жұмыс істеу кезінде қауіпсіздік техникасын бұлжытпай орындау.

111. Білім алушылардың шығарамашылық жетістіктерін бағалау келесі өлшемдерді ескере отырып жүргізіледі:

- 1) композицияны әсем шешудегі сәнділік пен қысқашалығы;
- 2) форма мен түстің тазалығы;
- 3) материалмен жұмыс істеу, ерекшелігі.

112. Білім, білік және дағдыларды бағалау жұмыстың әр кезеңінде жүргізіледі. Тақырып пен орындау техникасын таңдауға шығармашылық тұрғыдан келу жақсы қабылданады, алған теориялық білімдерін тәжірибелік сабақтарда қолдана алу.

Қолданбалы композиция бойынша өткізілген жартыжылдық көрсетілімдерде, қорытынды көрмелерде нәтижелерді бағалау жүзеге асады.

5-параграф. Балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептері көркемөнер бөлімдерінің «Мүсін» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

113. Балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептері көркемөнер бөлімдерінің «Мүсін» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) пластикалық құралдарымен нақты кеңістікте көлемді формаларда көркемдік бейнелер жасауды, кеңістіктік ойлау қабілетін дамытуды, көлемді форманы үш дәрежеде қабылдауды, мүсіндік композициялардағы мәндік байланыстарды жеткізу біліктерін қалыптастыру мазмұнын анықтайды.

114. «Мүсін» пәні 204 сағаттық жүктемемен төрт жыл, даярлық сыныбы (10-11 жас) – 68 сағаттық жылдық жүктемемен оқытылады. Балалар бедерді және дөңгелек мүсін негіздерін, ермексазбен, сазбен, басқа материалдармен жұмыс істеудің техникалық тәсілдерін үйренеді.

115. Топтардағы балалардың құрамдық саны - 8 адамнан 15 адамға дейін.

116. Бағдарламаның мақсаты:

1) мүсін арқылы тұлғаның өзін көрсетуіне және дамуына әсер ету.

117. Бағдарламаның міндеттері:

- 1) «Мүсін» пәні бойынша теориялық және тәжірибелік білім беру;
- 2) натураға қарап заттарды илеуге үйрету;
- 3) үш дәрежелі форманы көрсетуге үйрету;
- 4) бедерде, тақырыптық композициялармен жұмыс істеуде еске сақтауы және елестетуі бойынша сатылы жұмыс істеуге үйрету;
- 5) табиғи формалар мен заттарды нақыштауды үйрету;
- 6) алған білімдерін, біліктері мен дағдыларын тәжірибеде қолана білуді үйрету;
- 7) кеңістіктік елестетуді, көркемдік және ұқсата отырып ойлауды дамыту;
- 8) шығармашылық даралықты қалыптастыруға ықпал ету;
- 9) отандық және әлемдік өнерге араластыруға ықпал ету.

118. Бағдарламалық тапсырмалар қарапайымнан күрделіге деген әдістемелік сатылықпен орналастырылады. Оқу тапсырмалары біртіндеп күрделенеді, жұмыс сапасына қойлатын талаптар артады. Техникалық тәсілдерді қамтитын білім мен дағдыларды жүйелеп жинауды жүзеге асырады.

Мүсін бойынша білім беру бағдарламасы сатылап күрделендіру, жүйелендіру қағидаттарына сүйеніп жасалған, «Сурет» және «Станокты композиция» пәндерімен тығыз байланыста.

119. Бағдарлама білім алушылардың теориялық алған білімдерін бір уақытта тәжірибеде бекітіп отырады, ол өте нәтижелі және мақсатты болып табылады. Мүсінді оқыту бағдарламасында натурадан жұмыс істеу – елес пен қиял бойынша мүсінді композицияларды құруға негіз болып табылады.

Білім алушылар композицияларының мәнін ұғынуды алдын-ала және көлемді нобайларды, және болашақ туынды өлшеміндегі нобайларды жасау барысында өздерінің шығармашылықтарын бастайды, мұнда олар кейіпкерлердің психологиялық сипаттамасы мен сюжетті жеткізумен қаңқаның формасын және плинг өлшемін, мүсіндік композицияның пластикалық және динамикалық құрылымын ойластырады.

120. Оқу-шығармашылық міндеттерді шеше отырып, білім алушылар мүсінге тән көлемдердің, массалардың тепе-теңдігінің, кеңістіктегі қозғалыстың, кескіннің мәнерлілігінің, композицияның тұтастығының ара қатынастарын жеткізеді.

Мүсіннің осы ерекшеліктері білім алушылармен оқу жоспарының барлық пәндері бойынша бүкіл оқу кезеңі ішінде білім жүйесінің тұтастығын қалыптастыру үдерісінде игеріледі.

121. Білімнің нұсқалылығының талаптары оқу мекемелеріне бағдарламаның мазмұнын олардың ерекшеліктері мен тәжірибесіне сәйкес дифференциялауға мүмкіндік береді.

Бағдарламаға енгізілген тақырыптар, – бұл білімнің міндетті минимумы, бірақ қандай да болмасын бір тақырыпты зерттеу көлемдері (сағаттарда) басқа тақырыпты анағұрлым терең зерттеу мақсатында қысқартылуы ықтимал. Ұсынылған тақырыптардың күрделілігінің деңгейі сондай-ақ білім алушылармен жұмыста дербес тұрғыдан қарау тәртібінде қиындату немесе жеңілдетуге қарай да түзетілуі ықтимал (фигуралардың санын арттыру немесе қысқарту, сәйкесінше – композициялық-пластикалық міндеттерді дербестендіру).

122. Білім беру ұйымы білім алушыларға таңдау жасауға мүмкіндік беріп, педагогиканың тұлғаға бағдарлану идеясын сақтай отырып, міндетті минимумға қойылатын талаптарды азайтпай білімнің түрлі болуын қамтамасыз етеді.

Бағдарламаны жүзеге асыруға түрлі деңгей тұрғысынан қарағанда санитарлық нормалардың сақталуын есте сақтап, білім алушылардың денсаулығының сақталуына қамқорлық көрсетіп, оқудың салмағының артып кетуіне жол бермеу керек.

123. Мүсін бойынша сабақтарды өткізу үшін тиісті материалдар мен құралдар қажет: мүсіндік ермексаз, саз, шамот, жіңішке қамшылар, бедерлі мүсінге арналған белгіленген өлшемдердегі планшеттер, дөңгелек мүсінге арналған ағаш тіреуіштер, сым мен қаңқалар жасауға арналған құралдар, мүсіндік станоктар.

Жұмысқа сәнділік беру үшін түстеуді қолдануға болады, яғни, бедерді де, металлға, патинирлеу , тас және тағы басқа дөңгелек мүсінді де аэрозольді бояудың жұқа қабатымен жабу (алтын, күміс түсті және басқа).

124. Мүсін бойынша 1-сыныпқа (12-13 жас) арналған бағдарламада білім алушылардың кеңістікті және бейнелі ойлау қабілетін бастапқы кәсіби машықтарды иемдену және әлемдік және ұлттық мүсіннің жоғары жетістіктеріне жеткізу арқылы дамыту қарастырылған.

125. Бағдарламаны игеру осы жастағы балалардың жалпы білімінің дайындығына сүйенеді, яғни, білімдер деңгейлерінің сабақтастығы, және көркемдік мектеп дисциплиналарына және жалпы білім беретін дисциплиналарға қатысты пән аралық байланыстар қарастырылады.

126. Бірінші жартыжылдық мүсін бедерімен, оның сан алуандылығымен және бедерде тапсырмаларды орындаумен танысуға арналған. Бұл тапсырмаларда бедерді жасаудың бастапқы машықтарын беру мақсаты ғана қойылмайды, сонымен қатар басты дәрежеде, кеңістікте заттардың қалпын анықтау шеберлігін дамыту мен өндіруге және тіпті, биік емес рельефте көлемдер мен кеңістіктерді жеткізу тәсілдерді меңгеруге көмектеседі.

127. Бедерде «Кеңістікті» түсіну үшін «Құс тұлыбы барельефі» алғашқы тапсырма натурадан орындалады. Келесі сынақ тапсырмасы – құстармен, балықтармен немесе жануарлармен шығармашылық композиция соған негізделеді, мұнда биік емес рельефте кеңістіктің тереңдігін ғана жеткізбейді, сонымен қатар практикада композицияның ережелері мен құралдарын да пайдаланады: формат қасиеттерін, ырғағын және қозғалысын, форманы стилизациялауды, шамалардың, формалардың және фактуралардың әралуандылығын ескере отырып, композициялық орналастыру, композициялық орталықты бөліп көрсету. Бұл жұмыс өзіндік ізденуде және қажетті ақпаратты пайдалануда көрініс табатын білім алушылардың өз бетінше даму қабілеттілігін көрсету керек.

128. Бірінші жартыжылдық «Дөңгелек мүсін» тақырыбына арналады. Дөңгелек мүсіндегі бірінші тапсырма - сенімді және органикалық жануар бейнесін жасау үшін білім алушылар шығармашылық үдерісінде жасау тәсілін – артығын бөліп тастау жолымен бүтін кесектен мүсіндеуді ескере отырып, оның айқындаушы анатомиялық ерекшеліктерін, пропорцияларын, тән пластиканы сезініп жеткізуге тырысу керек. Бұл әдіс форманы тұтастай қабылдауды дамытады.

129. «Балалар мен жануарлар» екі фигуралы композицияда білім алушылар мүсіндегі мақсатын түсінудің негізінде сым қаңқаны құрастыру және орындауды меңгереді. Қаңқа қағазда табиғи шамада екі бұрылумен орындалған

нобай негізінде берік және ойланып жасалады. Фигураларды модельдеуде байқағыштық пен көзбен көргенді есте сақтауды дамыту білім алушыларға эмоциялы-пластикалық сипаттамаға және сюжеттік өзара байланысқа қол жеткізуге мүмкіндік береді.

130. Бедерлі және дөңгелек мүсінмен жұмыс 2 кезеңде жүргізіледі:

1) тақырыптың композициялық-пластикалық шешімін іздеу – нобайлар жасау;

2) материалмен нобай бойынша практикалық жұмыс.

131. Емтихан жұмысы – екі фигуралы тақырыптық композиция – шығармашылық іздену барысында бейнелі ойлаудың дамуын, сонымен қатар оқушылардың мүсіннің бейнелеу құралдарымен кеңістіктік қиын емес композицияларды жасау машықтарын жүйелі жинауды көрсету керек: композицияның дөңгелекті шолуын ескере отырып фигуралардың сауатты композициялық шешімі мен тіреуіштер; осы тапсырманың ерекшеліктерімен қамтамасыз етілген сенімді қаңқаны дайындау; көлем мен пропорциялар сезімін, бейнелердің пластикалық мәнерлілігін жеткізуді дамыту, шығармашылық тапсырманы шешу, жеке тұлғалық тұрғыдан қараудың болуы.

132. 1-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. Мүсін бейнелеу өнерінің бір түрі ретінде әңгімелесу. Мүсіннің түрлері: рельефті және дөңгелек. Мүсінші жұмыс істейтін материалдар. Құстар мен жануарлардың натурасына қарап сурет салу. Олардың құрылысымен танысу. Түрлі көзқарастан нобайларды орындау.

2-тақырып. Геометриялық денелер. Күрделі көлемді формалардың негізінде жатқан қарапайым геометриялық денелер туралы түсінік. Көлемді форманы алу әдістері: конусты, цилиндрді, призманы. Қашау туралы түсінік. Жануарлар мен адамның бейнесін стилизациялау. Жұмыстардың декоративтілігі.

3-тақырып. Бедер. Бедер, оның түрлері және сәулеттегі сәндеудегі ролі туралы әңгімелесу. Бедердің және оны қолдану аясының әр түрлілігі. Оқу бедері, бедерді жасау ерекшеліктері. Бедердегі көлем мен кеңістік.

4-тақырып. Сынақ жарты жылдық жұмыс. Бедердегі тақырыптық композиция. Сынақ жұмысына қойылатын негізгі талаптар.

Екінші жартыжылдық.

5-тақырып. Дөңгелек мүсін. Дөңгелек мүсін туралы әңгімелесу. Дөңгелек мүсіннің түрлері. Нобайларда формалардың пластикалық шешімін іздеу. Дөңгелек мүсінді жасау кезеңдері.

6-тақырып. Емтихан жұмысы. Дөңгелек мүсін. Қорытынды жұмысқа қойылатын негізгі талаптар. Дөңгелек мүсінде тақырыптық композицияны орындауға шығармашылық тұрғыдан қарау. Мүсіндік композицияны жасаудың негізгі қағидаттары.

133. Оқу жылының соңында 1-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

- 1) мүсін түрлерін біледі;
- 2) мүсіндік материалдардың ерекшеліктерін біледі және ермексазды, сазды пайдалана біледі;
- 3) нобайларда тақырыптың шешімін өз бетінше шығармашылық іздеуді орындайды;
- 4) тақырыптық композицияларға арналған нобайларды орындайды;
- 5) қарапайым заттарға, құстар мен жануарлаға тән пропорцияларды, жалпы формаларын, ерекшеліктерін жеткізу, натураға қарап бедерде сатылап жұмыс істей алады;
- 6) жануарлардың пластикалық формаларын жеткізде біледі;
- 7) мүсінді сатылап илеу дағдысына ие;
- 8) дөңгелек мүсіннің бейнелеу құралдары туралы түсініктері бар;
- 9) ұсақ формаларын жасамай адам сұлыбының сызбаларын орындайды;
- 10) бір және екі фигуралы қаңқа мүсіні үшін нобайларда тақырыптың шешімін өз бетінше шығармашылық іздеуді орындайды;
- 11) тақырыпты ашу мақсатында композициялық құрылымды анықтай алады;
- 12) дөңгелек мүсінде пропорцияларды, тән ерекшеліктерді, қиын емес қозғалысты жеткізу дағдыларына ие;
- 13) кейіпкерлердің мінездерін, көңіл-күйін жеткізе отырып, фигуралардың сюжеттік өзара байланысын анықтай біледі.

134. 2-сыныпқа арналған мүсін бойынша бағдарлама міндеттерінің бірі алдыңғы оқу кезеңінде алған білімді бекіту болып табылады. Бағдарлама жас ерекшеліктеріне және курстың оқу міндетіне сәйкес, рельефті және дөңгелек мүсінде натуралық та, елес-қиял бойынша да тапсырмаларды күрделендірудің негізінде білім алушылардың пластикалық жұмыс машықтарын дамыту мен жетілдіруді ескере отырып жасалды.

135. Кеңістікті күрделі рельефті композицияны одан ары игеру, фигуралардың эмоциялы өзара байланысын, көлемді модельденуін, пропорциялары мен қозғалыстарын жеткізу машықтарын жетілдіру қарастырылған.

136. Бірінші жартыжылдықта бедерлі мүсінде плинт өлшемі ұлғайтылады (30×30 сантиметр). Рельефтегі өрнектің мотиві. Білім алушылармен алдыңғы тапсырмада натурадан өсімдік формаларын зерттеумен жасалады. Өрнекті рельефте өрнек элементтерінің жоспарлығы арқылы өсімдік мотивтерін стилизациялау композициясын және кеңістікті модельдеуді құруға күрделі оқу-шығармашылық міндеттер қойылады.

137. «Қазақстанның жануарлар әлемі» тақырыбында дөңгелек қаңқа мүсінін орындамас бұрын хайуанаттар бағында нобайлар мен суреттемелер жасау немесе пленэрлік суреттемелерді пайдалану ұсынылады. Бұл тапсырмада «Саванналар әлемі», «Африканың жануарлар әлемі» және тағы басқатақырыптар болуы мүмкін.

138. Білім алушылар фигуралар саны үшке ұлғайтылатын «Цирк» тақырыбындағы емтихан мүсіндік композициямен ерекше қызығушылықпен жұмыс істейді. Бұл туындыда стилизация, гро-теск болуы мүмкін, ишараттың мәнерлілігі, қозғалысты, көңіл-күйді жеткізу қажет. Осы талаптарға сүйене отырып, қаңқаны конструкциялау бойынша міндеті күрделендіріледі.

Алға қойылған міндеттерді толық дәрежеде шешуге мүмкіндік беретін басқа да тақырыптар болуы мүмкін, қарындашы: «Театр», «Би» және басқалары.

139. 2-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. Міндеттер мен қажетті материалдар туралы әңгімелесу. 2-курста мүсін бойынша бағдарлама талаптары.

2-тақырып. Бедер. Рельефтегі өсімдіктер. Натурадан рельефте жұмыс ерекшеліктерімен танысу. Алдыңғы тапсырманың натуралық суреттемелеріне тіреуішпен рельефті жасауды жүргізу жүйелілігі.

3-тақырып. Жартыжылдық сынақ жұмысы. Өсімдік өрнегінің рельефі. Өрнек элементтердің қайталануы және кезектесуі ретінде. Өрнек түрлері: геометриялық, өсімдік, зооморфты. Өрнектің берілген форматтағы композициясы және ырғағы.

Екінші жартыжылдық.

4-тақырып. Жануарлар мен құстар. Жануарлар мен құстарды тұлпыптардан және көрнекі құралдардан алып, салу. Олардың құрылымымен танысу.

5-тақырып. Дөңгелек мүсін және анималистік жанр. Дөңгелек мүсіндегі жануарлар мен құстар. Пластика, пропорциялар және қозғалыс. Тақырыптық мүсіндегі композициялық шешімнің тұтастығы.

6-тақырып. Емтихан жұмысы. Эмоциялық ахуал мен динамиканы жеткізуге дөңгелек мүсіндегі сюжеттік композиция.

140. Оқу жылының соңында 2-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) қажетті материалдарды еркін пайдалана біледі (ермексазды, сазды, жергілікті жағдайларға байланысты);

2) сымдық қаңқа мен көмекші жазықтықты дайындауды орындайды;

3) жануарлар мен құстардың, сонымен қатар адамдардың түрлі түрлеріне тән ерекшеліктерді және пропорцияларды біледі;

4) натуралық нобайлардың негізінде болашақ өз бетінше шығармашылық жұмыстың нобайларын орындайды;

5) қаңқада модельдерді ұсақ формадан үлкен формаға дейін сатылап илеу дағдыларына ие;

6) этюдтерді натураға қарап және еске түсіру арқылы қаңқа бетіне түсіреді;

7) эмоциялық күйді (ойын, тыныштық, қорқыныш) жеткізе біледі;

8) екі фигуралы композицияларды орындайды: пропорциялар, қозғалыстар, өзара байланыстар, ұсақ формаларды жасау.

141. Оқу-шығармашылық міндеттерді одан ары күрделендіру, «оригами» техникасында кеңістікті конструкциялаумен танысу, бет-әлпеттің бөліктерін натурадан, гипс бедерден жасау – осының барлығы 3-сыныпқа арналған мүсін бойынша бағдарлама тарауына кіреді.

142. Білім алушылардың көзбен өлшеуі одан ары дамытылады, көп фигуралы композицияны сауатты және кезең-кезеңмен орындау машықтары бекітіледі, пропорцияларды жеткізу, фигураларды жасауда егжей-тегжейлі өңдеу және ең қиыны – мәнерлі динамиканы, тән қозғалыстарды жеткізу бойынша.

143. 3-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. 3-сынып бағдарламасының міндеттері. Қажетті материалдар. Жұмыс көлемімен, пайдаланылатын материалдармен және техникалармен танысу.

2-тақырып. Бедер. Натурадан жасалған бедердің күрделі формаларын модельдеу қағидаты.

3-тақырып. Сынақ жұмысы. Натуралық қойылым мен бедердің көлемдік ара қатынасы. Сызықтық перспектива, кеңістіктік және пропорциялар натюрморт рельефінде. Көпжоспарлы бедерде көлемдер мен тереңділіктердің ара қатынасын белгілеу.

Екінші жартыжылдық.

4-тақырып. Адамның бет-әлпетінің бөлшектерінің конструктивті ерекшеліктері. Алдын-ала нобайсыз натурадан жұмыс істеу. «Көмкеру» – материалдың тұтас кесегін қысқарту әдісімен жұмыс істеу.

5-тақырып. Емтихан жұмысы. Дөңгелек мүсін. Қозғалыстағы адам фигурасының нобайларының негізінде түсінігі және елес-қиялы бойынша орындалған тақырыптық композиция.

144. Оқу жылының соңында 3-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) күрделі көпжоспарлы бедердегі сызықтық перспективалар заңдылықтарын түсінеді;

2) бедердегі пропорциялық қатынастарды, көлемдерді, ракурстарды, қойылым заттарының перспективалық қысқартылымдары, көкжиектік және вертикалды күрделі көп жоспарлы дөңгелек мүсіндегі жазықтықтардың перспективаларын, мүсіндік бедердің шарттылығына байланысты натюрморт кеңістігінің тереңдігін жеткізе біледі;

3) бедерде маталардың қыртыстарын илеу дағдыларына, сипатты және пластиканы жеткізу арқылы қыртыстардың бағыттарын көрсету цилиндрлік, доға түріндегі және сынған түрі;

4) технологиялық сатылау бойынша көп жоспарлы бедерді илеуді орындайды;

5) дөңгелек мүсіндегі көп фигуралы композицияларға арналған нобайларды өз бетінше жүзеге асыра алады;

6) адам фигурасының пропорцияларын біледі және жеткізе алады;

7) таңдалған тақырыпқа сәйкес көп фигуралы композицияда бөлек фигуралардың қозғалысының сипатын жеткізе біледі;

8) динамикалық фигураларды олардың өзара байланысы жетістігі мен көп фигуралы композицияның тұтастығының пластикалық шешімімен ара қатынасын белгілей біледі;

9) «қозғалыстағы» фигуралардың тұрақтылығын қамтамасыз етуді ескере отырып, өз бетінше қаңқаны орындайды;

10) мүсіндік композициямен жұмыс істеу барысын өз бетінше сараптай алады және күрделі тән ерекшеліктерді және композицияның сюжеттік мәнерлілігін жеткізудегі мүмкін мәселелердің шешімін табады;

11) форманың егжей-тегжейлі мұқият модельдеуін орындай алады;

12) композицияның барлық бөлшектерін ортақ көркемдік арқауына бағындыра алады.

145. 4-сыныптағы мүсін бойынша бағдарламаның тарауында оқушығармашылық міндеттерді күрделендіру, жұмысқа қойылатын талаптарды арттыру, және, сәйкесінше, тапсырмалардың санының азаюы қарастырылады. Бірінші кезекте – бұл оқу барысында алынған білімді бекіту, практикалық жұмыс машықтарын жетілдіру, шығармашылық әлеуетті кеңейту, жаңа тақырыптармен жұмыс істеуде елес-қиялды дамыту.

146. Бірінші жартыжылдықта портреттік жанрдағы дөңгелек мүсінді орындау қарастырылған. Бұл тапсырмада адамның басы мен бет-әлпетінің бөлшектерінің құрылысы туралы білімді бекіту жүзеге асырылады. Дегенмен, ең бастысы, мұнда байсалды шығармашылық міндеттер алға қойылады: портреттің шынайы прототипінің дербестілігін, қасиетін және эмоциялығын жеткізу. Немесе керісінше – тақырыптық портреттік бейнені ашу үшін көркемдік жалпылау мен типизация тәсілдерін пайдалану. Тақырып стилизация, гротеск тәсілдерін пайдалануға жол береді. Осы жеткізу тәсілдерін пайдалану білім алушыларға жарқын қайталанбас портреттік сипаттаманы жасауға мүмкіндік береді.

147. Екінші жартыжылдық дөңгелек мүсінде егжей-тегжейлі емтихан жұмысын орындауға арналады – сюжеттік мазмұны ашық айқындалған ерікті тақырыптағы көпфигуралы композиция. Білім алушылар нобайлардағы композицияларды жобалаудан бастап, өзіндік шығармашылық жұмысты орындайды. Таңдалған сюжет бойынша қорытынды жұмыстың ерекшелігі оның шығармашылық көрінісінің көп жағынан қабылдау, байқау, құбылыстарды өзіндік ұғыну, білім алушының алған өмірлік байқаулары мен әсерлерін сараптау мен синтездеу қабілеттілігінен деңгейіне байланысты болатынында.

148. 4-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. 4-сынып міндеттері мен қажетті материалдар туралы әңгімелесу. Адамның басының көңіл-күйін жеткізумен, натурадан жсалған портреттік суреттемелері.

2-тақырып. Сынақ жұмыс. Дөңгелек мүсіндегі портрет. Мүсіндік портреттегі шығармашылық тұрғыдан дербес, ұлттық, кәсіби сипаттар, психологиялық ахуалы, жас ерекшеліктері арқылы. Портреттегі көркемдік бейненің мәнерлілігі. Стилизация тәсілдерін пайдалану.

Екінші жартыжылдық.

3-тақырып. Емтихан жұмысы. Тақырыптық көп фигуралы композиция дөңгелек мүсінде. Көп фигуралы жанрлық композициядағы композициялық, пластикалық және бейнелі шешім.

149. Оқу жылының соңында 4-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

- 1) білім алушылар өз бетінше дөңгелек мүсінге арналған нобайларды әзірлей алады;
- 2) тақырыптың компоненттік шешімін іздеуді жүзеге асырады;
- 3) қосымша құжаттық материалдарды пайдаланып, нақты сюжетті тандай біледі, нобайлармен жұмыс жасай алады;
- 4) адам фигурасының пропорцияларын біледі және оларды жеткізе алады;
- 5) көп фигуралы композицияда олардың сюжеттік өзара байланысына қол жеткізумен бөлек фигуралардың пропорцияларын, қозғалыстағы сипатын жеткізе біледі;
- 6) фигуралардың өзара байланыстарының жетістіктерімен динамикасын салыстырады, композицияның тұтас пластикалық шешімдерін біледі;
- 7) қозғалыстағы фигуралардың тұрақтылығын қамтамасыз етіп, нобайлар бойынша қаңқаны өз бетінше орындайды;
- 8) композицияның мүсінімен жұмыстың барысын өз бетінше талдайды және композицияға тән күрделі сипаттағы ерекшеліктерді және композицияның сюжетінің мәнерлілігінің шешімдерін табу: форманы егжей-тегжейлі модельдей біледі;
- 9) портрет жанрында дөңгелек мүсін дағдыларына ие;
- 10) адамның басының құрылым мен пропорциялық қатынастарын біледі;
- 11) дөңгелек мүсінде адам басының құрылымын, денесі құрылысы туралы қағидаттарды біледі;
- 12) портреттегі қозғалыстарды жеткізе біледі: бұрылу, еңкею, даралық, мінез, эмоциялық күйін.
- 13) форманы бөлшектей алады;
- 14) оқиғаның сипатын жеткізеді, көлемді-кеңістіктік композицияны ұйымдастырады.

6-параграф. Балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептері көркемөнер бөлімдерінің «Бейнелеу өнерінің тарихы» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

150. Балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептері көркемөнер бөлімдерінің «Бейнелеу өнерінің тарихы» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) негізгі көркемөнер бағыттарының мазмұнының, бейнелеу өнерінің түрлері мен жанрларының дамуын және оқытудан күтілетін нәтижелерді анықтайды.

151. «Бейнелеу өнерінің тарихы» оқу пәні мазмұны «Станокты композиция», «Сурет» және «Көркемөнер» оқу пәндерінің мазмұнымен тығыз байланысты және көркемөнер мәдениетінің әлемдік тарихында бейнелеу өнері түрлері мен жанрын меңгеруге, түрлі халықтардың мәдени және рухани құндылықтарын түсінуге және құрметтеуге ықпал ететін білім алушылардың жеке қасиеттерін дамытуға және тәрбиелеуге, білім алушылардың эстетикалық көзқарастарын қалыптастыруға, рухани құндылықтармен қатынас қажеттілігінің болуына бағытталған.

152. Бағдарламаның мақсаты: оқушының көркемөнер шығармашылығының тарихы аясындағы білімі, қабілеті, тәжірибесі негізінде жеке тұлға ретінде көркемөнер-эстетикалық дамуы.

153. Бағдарламаның міндеттері:

- 1) пән бойынша теориялық және практикалық білім беру, алған білімдерін, тәжірибесін практикада қолдану;
- 2) бейнелеу өнері тарихының негізгі даму кезеңдері туралы білімді жүйелендіру;
- 3) әртүрлі дәуір өнерінің белгісін анықтауға, талдау мен салыстыруға үйрету және жеке тәжірибесімен арақатынасын белгілеу;
- 4) бейнелеу өнері туындыларын талдауға үйрету;
- 5) өнермен қарым-қатынастың қажеттілігін дамыту;
- 6) жеке тұлға ретінде өзін үнемі дамыту қажеттілігіне тәрбиелеу;
- 7) өнер адамын қалыптастыруға жағдай жасау;
- 8) әлемдік және отандық өнер мұрасына араласуға мүмкіндік жасау;

154. «Бейнелеу өнерінің тарихы» пәні төрт жыл бойы 136 сағат көлемінде оқытылады.

155. Топтардағы балалардың сандық құрамы - 8 адамнан 15 адамға дейін.

156. «Бейнелеу өнерінің тарихы» пәнінің мазмұны бейнелеу өнері түрлері мен жанрынан, Ежелгі дәуір өнерінен, Батыс Еуропа елдері өнерінің маңызды даму кезеңдерінен, 18 және 19 ғасырлардағы орыс өнерінен тұрады.

157. «Бейнелеу өнерінің тарихы» пәні білім алушыларды Қазақстан территориясындағы ежелгі мәдени ескерткіштерімен, қазақтың қолданбалы өнермен, 20 ғасырдағы қазақтың кәсіби өнерімен және Қазақстанның қазіргі заманғы жаңа өнерімен таныстырады.

158. 1-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе әңгіме. I курсқа арналған өнер тарихы оқу бағдарламасының міндеттері.

2-тақырып. Бейнелеу өнерінің жанры мен түрлері. Пластикалық өнер түрлерінің өздеріне тән негізгі ерекшеліктері.

Архитектура. Ұғымның анықтамасы. Сәулеттің қолданылуы бойынша түрлері.

Кескіндеме. Ұғымның анықтамасы. Кескіндеме түрлері: станок, монументальды-декоративтік, лак миниатюрасы. Кескіндеме материалы.

Мүсін. Ұғымның анықтамасы. Дөңгелек мүсін, рельеф және оның көптүрлілігі (қысқаша сипаттама). Мүсін түрлері: станок монументальды-декоративтік, ұсақ пластика. Мүсін материалы және оның мүсінді қолдану тақырыптарымен байланысы.

Графика. Ұғымның анықтамасы. График түрлері: станок, кітап, плакат, өндірістік. Графиканы құрушылар (сурет, бір гүлді және көп гүлді эстамп).

Сәндік-қолданбалы өнер. Сәндік-қолданбалы өнердің түрлері. Материалдың мәні және оның пәнінің көркемдік бейнесіндегі рөлі. Ою-өрнек – сәндік-қолданбалы өнер шығармаларын безендірудің негізі.

Бейнелеу өнерінің жанры. Портрет және оның көптүрлілігі. Натюрморт. Пейзаж және оның көптүрлілігі. Тарихи, тұрмыстық, анималистикалық және басқа жанрлар. Бір фигуралы және көп фигуралы композициялар, олардың портреттерден және топтық портреттерден айырмашылығы. Иллюстрациямен жұмыс.

3-тақырып. Алғашқы қоғам өнері. Палеолит. Палеолит дәуіріндегі бейнелеу шығармашылығы. Климат жағдайы. Алғашқы қоғам адамы мен өнерінің еңбегі. Тасқа салынған суреттердің өзіне тән ерекшеліктері (Альтамир үңгірі). Палеолит мүсіні. Әйел бейнесі- құнарлылықтың нышаны (Виллендорф әйел статуеті).

Сәулет өнерінің пайда болуы. Тұрғын үй құрылысы.

Мезолит, неолит. Бұл кезең графикасының палеолит тасқа салынған суреттерімен салыстырғандығы айырмашылық белгілері. Сызба, пиктографияның пайда болуы. Хабарлама композициясының пайда болуы. (фигура оленей из прихода Луине келуінен бұғы фигурасы) Қолданбалы өнердегі ою-өрнек.

Қола дәуірі. Діннің пайда болуы. Основные типы мегалитикалық сәулеттің негізгі түрлері (менгирлер, кромлехтер). Керамика, зергерлік өнер.

4-тақырып. Ежелгі Египет өнері.

Дамудың негізгі кезеңдері. Ежелгі Египет өнерінің дінмен байланысы. Фараон – тәңір туралы түсініктің мәні. Ежелгі Египеттің құдайлары мен қасиетті малдары.

Ежелгі патшалық. Основные типы Сәулет өнерінің негізгі түрлері (храм, пирамида). Біздің эрамызға дейінгі 20VIII ғасырдағы Саккардегі Джосе пирамидасы. Біздің эрамызға дейінгі 20VIII ғасырдағы Гизедегі пирамида.

Мүсін мен кескіндемедегі Канон жүйесі. Мүсіндік портреттегі ұқсастық. «Ұқсас» туралы түсінік пен біздің эрамызға дейінгі 3 мың жылдық ортасындағы «ауыл басшысы» діни-магиялық көзқарас арасындағы өзара байланыс.

Орта патшалық. Храм ансамбльдеріндегі жаңа сәулетті конструкциялар. Даралықтың мүсіндік портреттегі көрінісі. Біздің эрамызға дейінгі 19 ғасырларда Сфинкс Аменемхета. Ежелгі және Орта патшалықтағы мүсін мен бедер композициясына салыстырмалы сипаттама. Біздің эрамызға дейінгі 20I ғасырда «Кавит патшайымы», «Сиыр сауу» - біздің эрамызға дейінгі 21 Кавит табытының бедері.

Жаңа патшалық. Храм сәулетінің гүлденуі. Карнак пен Луксордағы храм, храмдар конструкциясы («пилон», «колосс», «гипостиль» ұғымдары). Аменхотепа Төртіншінің (Эхнатона) реформасына байланысты храмдық сәулетті өзгерістер. Тип жартаc храмдарына байланысты өзгерістер.

Екінші Рамсес пен Абу-Симбел храмдары.

Орта патшалық пен Жаңа патшалық мүсіндерін, рельефті мен жазбаларына салыстырмалы сипаттама. Жаңа патшалықтың мүсіндегі жаңа белгілер (бет пен фигураның даралығы нақтыланған психологиясының берілуі). Біздің эрамызға дейінгі 14 ғасырдағы Ортасындағы Нефертити патшайымының басы мен статуясы. Біздің эрамызға дейінгі 14 ғасырдың ортасындағы Эхнатон портреті.

Рельеф пен жазбалардағы эмоцияның, канондар жүйесінің әлсіреуі. Біздің эрамызға дейінгі 14 ғасырдағы Мемфис рельефі: «Плакальщики».

5-тақырып. Өнер. Алдыңғы Азия.Шумер. Сәулет ерекшеліктерінің табиғат жағдайларымен өзара байланысы. Сәулетті безендіруде ою-өрнектің рөлі. Зиккурат – храмның негізгі түрі. Дворцовая архитектура Шумердің сарай сәулеті.Мүсіндегі канондар. Біздің эрамызға дейінгі 2400 абырдар мүсіні (оңтүстік). Діни бағыт. Шумер рельефтерінің тақырыптары. Глиптика. Ассирия. Шумер мен Ассирия мемлекеттерінің сәулет өнеріне салыстырмалы сипаттама. «Шеду» - сәулет кешеннің ажырамас бөлігі. Біздің эрамызға дейінгі 712-707 жылдардағы Қанатты адам –шеду. Рельеф – ассирия күдіретінің өзін өзі танытуы мен өзіне өзі беркітігінің құралы ретінде. Ассирия рельефінің тақырыптары - біздің эрамызға дейінгі 883-859 жылдардағы Ашшурнасирапала II сарайынан.

Вавилон. Вавилон біртұтас, жақсы ойластырылған архитектуралық ансамбль

Иштар құдайдың дарбазасы. Процессий жолы. Біздің эрамызға дейінгі 580 жылғы Навуходоносор II сарайы. Төбелер жүйесі. Вавилон архитектурасындағы жаңашылдық. Сарай кешенлерін безендірудің мозайкадағы бір бөлігі.

6-тақырып. Қорытынды сабақ.

Қорытынды емтихан біріктірілген формада екі кезеңде өткізіледі. Бірінші кезеңде бірінші жарты жылдықта өткен материал көрнекі түрінде көрсетіледі.

Бейнелеу өнерінің түрі және жанры. Иллюстрацияны көрсету (түрді, жанрды анықтау).

Алғашқы қоғам өнері. Бейнелеу өнерінің түрлеріне салыстырмалы сипаттама. Негізгі сәулетті ғимараттар.

Ежелгі Египет өнері. Бейнелеу өнерінің түрлеріне салыстырмалы талдау. Архитектураның, скульптураның даму жолы.

Алдыңғы Азия өнері. Иллюстрация бойынша жұмыс (мемлекетті және шығарманың құрылу кезеңін анықтау).

Екінші жартыжылдық.

7-тақырып. Ежелгі Греция өнері.

Крито-микен мәдениеті. Крита сәулетінің ерекшелігі – Кнос пен Феста сарайлары. Крита рельефі мен қолтаңбаларының Ежелгі Египетпен салыстырғандағы ұқсастықтары мен айырмашылықтарына сипаттама. Біздің эрамызға дейінгі 16 ғасырдағы Кносса сарайындағы фреска – «Царьжрец». Кританың қолданбалы өнері. Біздің эрамызға дейінгі 16 ғасырдағы Кносстағы «Богиня со змеями» статуэтка. Микен өнерінің ерекшеліктері. Біздің эрамызға дейінгі 14 ғасырдағы Микендегі «Арыстан қақпасын» және біздің эрамызға дейінгі 14 ғасырда Тиринфтен фреска – «Күймедегі қыздарды» Крит өнерімен салыстыра сипаттама.

Грек архаикасы. Антикалық демократия мен грек өнері. Ежелгі грек храмдарының негізгі типтері – периптер. Құрам бөліктері. «Ордер» ұғымы. Ордер түрлері: дорикалық⁸, ионикалық, коринф. Грек скульптурасының архаикасы біздің эрамызға дейінгі 525 жыл «Курор», біздің эрамызға дейінгі 520 жыл «Кора», біздің эрамызға дейінгі қарафигуралы керамика.

Біздің эрамызға дейінгі 530 жылғы «Аякс пен Ахилл» бейнеленген Амфора, Грек классикасы. Грек классикасы сәулетіндегі жоспарлау ұстанымдары. Афинадағы Акрополь: біздің эрамызға дейінгі 447-438 жылдар. Парфенон, біздің эрамызға дейінгі 420-406 жылдар Эрехтейон. Храм классикалық сәулетіндегі жеке және типтік ұғым. («агора, «акрополь»). Грек классикасы сәулеті өнері мен скульптурасын талдау. Біздің эрамызға дейінгі. 420-406 жылдардағы Парфенон рельефі – Біздің эрамызға дейінгі 5 ғасырдағы «Мойра», «Посейдон, Аполлон и Артемида». Архайка мен классика кезеңіндегі сәулет пен скульптураға салыстырмалы сипаттама. Қызыл фигуралы және қара фигуралы сауыт жасау.

Эллинизм. Грек мәдениетінің таралуы (Камея Гонзаго). Эллинизм кезеңіндегі қалақұрылысы. Скульптура. Скульптура мен классикаға салыстырмалы сипаттама. Даралыққа қызығушылық.

8-тақырып. Ежелгі Рим. Ежелгі Рим мәдениетінің сабақтастығы. Сәулет құрылыстарының негізгі түрлері, олардың практикалық белгісі (қоғамдық ғимараттар, акведуктер тағы басқа).

Римдік портрет - Рим өнерінің керемет жетістігі. Эволюция. Рим статуялары. Римдік рельеф. Ежелгі им өрнегі. Ежелгі Грек өнерімен салыстырмалы сипаттама.

Тапсырма Ежелгі Рим құрылысында салынған суреттердің негізгі типтері. Конспектіге кіріспе, көрнекі материалмен жұмыс.

9-тақырып. Византия өнері. Византия өнерінің негізгі түрлерін қалыптастыруда христиандықтың рөлі. Византия өнері, византия сәулеті өнері (базилик, крест-күмбез храм). Константинопольдегі әулие Софияның храмы. Декоративті рельеф. Канондар. Тасқа салынған суреттер ордасы. Мозайка Салыстырмалы сипаттама. 5- 14 ғасырлардағы кескіндеме шығармалары.

10-тақырып. Ежелгі Орыс өнері. Славян тайпалары және олардың көркемөнер мәдениеті. Ежелгі Орыс сәулетіндегі Византия мен Орыс мәдениетін талдау. 12 ғасырдағы крест-күмбез ақтасты храмның түрі – «Владимирдегі Дмитрий шіркеуі», «Нерлидегі Покров шіркеуі».

14 ғасырдағы жаңақала құрылыстарына тән белгі – Новгородта «Ильин көшесіндегі Спас Преображений шіркеуі».

Шатр храмының түрі – «Церковь в Коломенскідегі Вознесения шіркеуі». 16 ғасырда сәулет құрылыстарының әсемдіктер сәндігі. Ежелгі Орыс мұрасының кескіндемесі. Көркемөнер шығармашылығындағы шіркеу мен діннің рөлі. Христиандық мифология мен фольклор дәстүрі. Иконография. Даму эволюциясы.

Феофан Грек, Андрей Рублев, Дионисий, Симон Ушаков шығармаларының өздеріне тән ерекшеліктері.

11-тақырып. Қорытынды сабақ. Жартыжылдықта өткен материалдарды қайталау. Жартыжылдық тестілеу.

159. Оқу жылының соңында 1-сыныптың білім алушыларкелесі білім, білік және дағдыларға ие:

1) оқу жылының аяғында бейнелеу өнері тарихының негізгі даму кезендері, әртүрлі дәуір суретшілердің шығармашылығы мен олардың шығармашылық әдісінің ерекшеліктері туралы түсініктіктері болады;

2) алған білімдерін, біліктері мен дағдыларын тәжірибеде қолдана алады;

3) көркем және мәнерлі қасиеттерін анықтай отырып, шығарманы талдай алады;

4) бейнелеу өнер туындыларын талдай біледі;

5) салыстырмалы кестелер, жоспарлар және сызбаларды жасайды;

6) өнер түрлерін түсіну және жанрға бөлінуін ажырата біледі;

7) алғашқы қауымдық қоғамдағы өнердің қоғамның әлеуметтік-экономикалық жағдайына, діни көзқараспен байланыстылығын түсінеді;

8) Алдыңғы Азия (Египет, Месопотамия) өркениеті мәдениетінің ерекшеліктерін біледі, бейнелеу тілінің сабақтастығын таниды;

9) өнер шығармаларын мәдениеттің таралу орны бойынша біледі және теңестіреді;

10) түрлі тарихи кезендерді ажыратады және ежелгі Грек өнерін біледі;

- 11) грек сәулет өнерінің; скульптурасының, керамикасының түрлі кезендердегі нақыштық ерекшеліктерін ажырата біледі;
- 12) сәулеттік орделер жүйесін білу, әрқайсысына сипаттама береді;
- 13) Ежелгі Римнің мәдени, әлеуметтік ерекшеліктерін біледі;
- 14) римдік сәулет жаңалықтары туралы біледі;
- 15) грек және рим мұрасын көркемөнерінің мәнін, оның әлемдік өнерге ықпалын түсінеді;
- 16) Византия өнерінің өзіне тән тарихи, мәдени ерекшеліктерін түсінеді;
- 17) византиялық өнердің Ежелгі Русь сәулет өнеріне, живописіне, сондай-ақ ортағасырлық өнерге әсері жөнінде көзқарасы қалыптасады;
- 18) өнер шығармаларының түрлері мен жанрына талдайды, оларды тарихи дәуірмен байланыстыра біледі;
- 19) өнер саласында қолданылатын негізгі ұғымдар мен терминдерді біледі;
- 20) көркем бейнелерді интерпретациялайды, сондай-ақ өзінің түсінігін жеткізеді.

160. 2-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе әңгіме. 2-сыныптағы пән міндеттері. Конспект кіріспесіне қойылатын талаптар. Рефераттарға қойылатын талаптар. Бірінші жартыжылдықтағы хабарлама тақырыптары. Жартыжылдық соңындағы есепке алынатын сабақтың мазмұны.

2-тақырып. Батыс Еуропадағы ортағасырлық өнер. Орта ғасырға қысқаша сипаттама. Феодалдық қоғамның барлық саласының өміріне шіркеудің ықпалы.

Романс стилі. Оның айырмашылық белгілері. Приоритетное развитие Архитектураның басым дамуы. Базилика – ғимараттың негізгі түрі. Роман храмы мен қалыптастар. 17 ғасырдағы Вормстегі шіркеу. Скульптураның рөлі.

Готикалық нақыш. Қалалардың гүлдену кезеңі. Өнердің жетекші түрі-архитектура.

Құрылыс каркасының пайда болуы – ғимараттардың биіктігі артуына себеп болды. Скульптура – неотъемлемая часть убранства готикалық храм өсемдігінің бөлінбес бөлігі. 12-13 ғасырдағы Нотр-Дам Пари шіркеуі.

3-тақырып. Италиядағы Қайта өрлеу дәуірі.

14-16 ғасырлардағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер. «Возрождения» түсінігі. Италияндық қалалардың гүлденуі. Мәдени маңызды ошақ ретінде Флоренцияның рөлі. Мануфактураның алғашқы капиталистік кәсіпорындары. Көнелік мұрагерліктің мәдени мағынасы. Жанданудың негізі қағидасы адам даңқының шығуы. Ғылым мен өнердің өзара қатынасы. Өнердің жаңа түрінің туындауы. Италиялық жанданудың өнерде дамуының үш деңгейі.

4-тақырып. Ортағасырдан Қайта өрлеу дәуіріне өту. Жандану. Ортағасырдың шартты салтынан Джотто ди Бондоне шығармашылығы негізінде Жандану дәуірінің реалистикалық салтына көшу, өнердің бетбұрыс кезеңі. Оның көркемсуретте ашқан жаңалығы үш өлшемді кеңістікті орындауы,

жарық пен көлеңкені үйлестіру арқылы көлемді үлгілеу, композиция дәлділігі. Айрықша елеулі шығармалары Падуядағы Капелле дель Аренада Мария мен Христтың өміріндегі тақырыптардан фрескалар

5-тақырып. 15 ғасыр – Ренессанстың «Жазы». Қайтаөрлеудің «Үш киті». Ерте Қайтаөрлеу (кватроченто). Флоренция – гумандық мәдениет пен реалистикалық өнердің орталығы.

Филиппо Брунеллески – ренессанс архитектурасының арғы тегі. Палаццо ғимартының ұстанымдарын әзірлеу: ішкі аула, лоджия. Құрылыс ерекшелігі Флоренциядағы тәрбиелеу үйі. Санта-Мария дель Фьоре шіркеуінің күмбезі – каркас жүйесінің жаңа шешімі.

Италия скульптурасының реформаторы – Донателло. Создание классических форм и видов ренессанс скульптурасының формасы мен классикалық түрлерін жасау: жеке тұрған статуя, қабырға құлыптасы, ат ескерткіші, кескінді рельеф. Қайтаөрлеу өнеріндегі ұлы тұлғаға арналған алғашқы жалаңаш статуя – «Давид».

Қайта өрлеу өнеріндегі Мазаччо шығармашылығының мәні. Оның болашақ заң шығармаларында әуедей және тізбекті («Чудо со статиром» немесе «Сбор подати» мысалында) қолдану. Фигуралар мен пейзаж бірлестігі.

5-тақырып. Леонардоның ізбасарлары. 15 соңғы үшінші жартысында флорентий мәдениетін танытушы, скульптор және кескіндемеші – Андреа Верроккьо. Коллеони атты статуя кондотьерасындағы бөлшектерді өндеудің аяқталуы мен дәлдігі. Верроккьо и Донателло қола статуяларындағы «Давид» бейнесінің берілу өзгешелігі.

Қайтаөрлеудің ең лирикалық суретшісі- Сандро Боттичелли. Жан жақсы суретші және озат сурет салушы. Біршама атақты картиналар – «Весна» и «Рождение Венеры». Иллюстраций к «Божественной комедии» Данте иллюстрациясының драматизмі мен лиризмi.

Леонардо да Винчи – ғалым және суретші. «Золотой век» италияндық өнердің жоғарғы жандануы. Леонардо да Винчи – ұлы математик, механик және инженер (жалдамалы мүсіндердің, жер қазатын машиналардың, жерасты қайығының, ұшатын құрылғылардың жобалары). Табиғат - Леонардоның шабыттандыратын күші, көркем сурет – әлемді тану құралы. «Мадонна с цветком» - Леонардоның ертеректе салынған шығармасы. «Мадонна Литта» суретінде Христостың анасының көркем образы. Нақты кеңістікті жалғастыратын композициядағы симметрия, «Тайная вечеря» қабырғадағы көркемсуреттің ишарат жүйесі мен ымдауы. Май мен темпердің қосылуы қабырғадағы көркемсурет техникасының тәжірибесі. «Сфумато» «Моны Лизы» портретінде биязылық мұратына және адамдық әсерлілікке назар аудартады.

Рафаэля Санти шығармашылығы. Жанданудың ең жарқын және көңілді суретшісі. «Мадонна Конестабиле» Рафаэльдің ертеректе салынған туындысы. Ватикан сарайының салтанатты залдардың көркемсурет кезеңі. «Сикстинская Мадонна» Рафаэльдің маңдай алды туындысы. Рафаэль – портретші.

Рафаэльдің суреттері. Рафаэльдің архитектуралық шығармалары. Рафаэль мектебі.

6-тақырып. Жоғары Қайтаөрлеу шебері – Микеланджело Буонарроти. Италияндық скульпторшы, кескіндемеші, архитектор және ақын Микеланджело Буонарротидің шығармашылығында гуманистік дүниетаным дағдарысын сезіну. «Вакх» және «Оплакивание Христа» - Микеланджелоның ертеректе салынған туындысы. «Давид» батырлық екпін мен азаматтық қажырлық ойының зор мәртебесі. Юлий II моласына арналған мүсіндер қатары, оның ішінде ұлы «Моисей». Ватикандағы Сикстин каппелаларының ұлы композицияларындағы библиялық көріністер. Медичи тегі қабірінің архитектуралық ансамблі. Римдегі ұлы Петр соборының жобасын әзірлеу және тұрғызу.

7-тақырып. Сынақ сабағы. Бірінші жартыжылдықтағы оқу қорытындысын шығару.

Екінші жартыжылдық.

8-тақырып. Солтүстік Ренессанс. Питер Брейгелдің шығармашылығы. Солтүстік қайта өрлеудің уақытша және территориялық шекаралары. Италиян кескіндеме өнерінің сабақтарын шығармашылық қайта жасаған ірі нидерландық суретші - Үлкен Питер Брейгель . Брейгельдің жұмыстарындағы дәрекі әзіл, лиризм және трагизм, жоғары бақылаушылық келесі жұмыстарында көрінеді: "Слепые", фламандық мақалдар мен басқалары, тұрмыстық-шаруашылық тақыыптарын алғаш ашушы. Пейжаздағы Брейгельдің басты ержүрегі "Охотники на снегу".

Неміс өнерінің қайта өрлеуі. Альбрехт Дюрер - неміс жандануының негізін қалаушысы, кескіндемешісі, суретші, өнер қисыншысы. Суретші үшін Италияға сапарының маңызы. «Апокалипсис» ағашындағы өрнек сериясында болашақ таптық және діни күрестер. Жолақтардың және көлемнің анықтылығы, мыстағы нақыш шеберлігі. «Всадник, смерть и дьявол», «Меланхолия», «Святой Иероним». Дюрердің теориялық еңбектері: «Руководство к измерению», «Четыре книги о пропорциях человека». «Автопортрет» художника. «Четыре апостола» көркемсурет кенептеріндегі төрт жалпыланған мінез, темперамент .

16 ғасырдағы Эль Греконың шығармашылығы. Эль Греко – испандық суретші, тегі – грек, 16 ғасырдың басы 17 ғасырдың аяғы философиялық ойлау және тынышсыз кез. Қоғаммен тұлғаның ішкі трагедиялық қақтығыстарының психологиялық көрінісі. Эль Греко – бояудың ұлы шебері. «Погребение графа Оргаса» - суретшінің ең маңызды туындысы. Суретшінің инквизитор Ниньо де Гевараның керемет портретіндегі көрегендігі. Эль Греконың «Толедо в грозу» танымал пейзажында терең философиялық ой мен дүниені үрейлі сезінуі.

9-сынып.17 ғасырдағы Испания. Диего Веласкестың шығармашылығы. Диего Веласкес – шынайы кескіндемеші. Тарихи жанрдың еуропалық кескіндемесінің ең маңызды шығармаларының бірі – «Сдача Бреды». Сарай маңы кескіндемешісі (4 Филипп королі) Индивидуальность образов в портретах

Веласкестің портреттеріндегі жеке бейнелер. Оның Х Иннокентия папа бейнеіндегі ащы шындық Веласкестің атақты еңбектері «Лас Менинас» («Фрейлины») пен «Пряхи».

10-тақырып. 17 ғасырдағы Италия. Барокко стилінің пайда болуы. Барокко стилі, оның сипаты. Барокко стиліндегі суретшілердің арасындағы негізгі тұлға – архитектор және мүсінші Лоренцо Бернини. «Давид» мүсініндегі серпімділік. «Экстаз святой Терезы» атты мерхаб топтарындағы екіжүзділік, шынайылық пен қиялдың үйлесімділігі. Бернинидің ірі архитектуралық жұмысы, ол Римдегі Ұлы Петр соборының алдындағы алаң.

16-тақырып. Фламанд бароккосы. Нидерланының екіге бөлінуі: Фландрия және Голландия. Кескіндеме бойынша фламандық мектептің басшысы - Пауль Рубенс. Рубенс – Нидерландыдағы испан наменгерінің сарай суретшісі. Оның шығармашылығында барокко стилінің күшті өзіндік нұсқасы көрінеді. Рубенстің «Воздвижение креста», «Охота на львов» және басқа жұмыстарындағы күрестердің, жанжалдардың себептері. «Персей и Андромеда» картинасындағы батырлардың ерліктері. Рубенс – портретші: «Портрет камеристки», «Портрет Елены Фоурмен».

12-тақырып. Ұлы голланд суретшісі Рембрандт Харменс ван Рейннің шығармашылығы. Әлемдік кескіндеменің шыңының бірі – ұлы голландтық суретші Рембрандттың шығармашылығы. Үнемі мәнерлілік құралдарын іздеу, жарық пен көлеңкені жеткізу шеберлігі, жылы және жақындатылған түстерді үйлестіру – суретшіге өз уақытының ең тереңде жатқан идеяларын беруге мүмкіндік берді. Рембрандта ертеректе салған жұмысы – «Урок анатомии доктора Тульпа». «Ночной дозор» топтық портреті – өзінше бір тарихи картина. Суретшінің буржуаздармен арадағы кеіспеушілігі. Ұлы портретші Рембрандттың жұмыстарындағы өмірдің қайғы-қасіретке толы жолдары, библиялық нақылды философиялық жолмен шешуі. «Автопортрет с Саскией на коленях», «Портрет старушки», «Хендрикке у окна». Рембрандта Офорттары.

13-тақырып. 17 ғасырдағы голландық кескіндемедегі жанрлар көптүрлілігі. 17 ғасырдағы голландық кескіндемедегі жанрларлардың көптүрлілігі. Кескіндеме – 17 ғасырдағы голланд өнеріндегі басым өнер болып табылады. Голландтық портреттің, натюрморттың, пейзаж бен тұрмыстық жанрдың қалыптасуындағы шынайы тенденциялар. Франс Хальс – голландтық портреттің негізін қалаушы. Голландтық жанршы Остаденің жұмыстарындағы көңілді әзілдер мен мысқылдар. Голандтық натюрморттың шебері: Питер Класс, Виллем Кальф. Рейсдальдың туындыларындағы голандтық пейзаж.

14-тақырып. Классицизм – 17 ғасырдағы көркем сурет мәдениетінің жетекші стилі. Нақыштың сипаты. Николя Пуссен – кескіндемедегі ерте француз классицизімінің негізін қалаушы. «Смерть-Германика» - классицизмнің бағдарламалық туындысы Суық және жылы түстердің кереғарлығы, түрлі қасиеттер мен күйді арқылы жеткіген Пуссеннің «Танкред и Эрминия» туындысындағы бейнелердің қайғы-қасиреттері. «Пейзаж с

Полифемом» жұмысын үлгі етіп, стихиялық бастауларды суреттейтін атақты батырлардың әрекет ету алңы – Пусеннің жұмыстарындағы табиғат болып табылады.

15-тақырып. 18 ғасырдағы Франция. Ватто шығармашылығындағы рококо стилі. Рокоок стилінің сипаты. Антуан Ватто – кескіндеменің ішкі көңіл-күй жанрын құрушы, нәзік ішкі сезімнің әншісі. Ашық портреттік бейнелер. Италиян комедияларының (Пьеро, Арлекин) бетпердесіндегі Ваттоның ашық портреттік бейнесі. Романтикалық армандарды сезіну – «Паломничество на остров Киферу» жұмысындағы сөніп бара жатқан күзгі табиғатқа ұқсас.

16-тақырып. Шарден - 18 ғасырдағы ұлы реалист.

Реалистік бағыттағы өнердегі үшінші сословиенің иделдары. Реализм мен рококо нақыштарының қатар өмір сүруі. 18 ғасырдағы ұлы реалист Жана Батист Симеон Шарденнің шығармашылығы. Шарденнің орталық тақырыбы – натюрморт. Шарденнің жұмыстарындағы үйреншікті әдемілік. «Натюрморт с зайцем», «Медный бак», және тағы басқа. «Атрибуты искусства» картиналарындағы үйлесімділік пен ұлылық.

Жанровая живопись Шарденнің в работах «Прачка» жұмысындағы жанрлық кескіндеме. «Молитва перед обедом» және тағы басқа. «Автопортрет с зеленым козырьком» жұмысындағы портретті жаңаша түсіну.

17-тақырып. Давид шығармашылығындағы революциялық классицизм. 1789 жылғы буржуазиялық революцияның Францияның өнерінің дамуына әсері. Жак Луи Давид – революциялық классицизмнің негізін қалаушы, революцияның белсенді қатысушысы. Давидтың «Клятва горадиев» картинасы үлгісіндегі революциялық классицизмнің қағидаттары. Көне римдік тарихтың, көнеліліктің Давидтың шығармашылығына әсері. «Смерть Марата» - ұлы және қатал монумент ретінде. Давидтың осы жұмысындағы портреттік ұқсату арқылы жеткізген нақты шынайылықтың бейнесі. Наполеон императордың алғашқы кескіндемешісі. Давидтың қуғын—сүргінде жүрген жұмыстары.

18-тақырып. 19 ғасырдағы озық романтизм өнері. Романтизмнің туу. Классицизммен күрес. Прогрессивті романтизмнің орталық тақырыбы. Теодор Жерико – революциялық романтизмнің негізін қалаушы. Жериктің «Офицер императорских конных егерей во время атаки» картинасындағы өмірлік бақылауларының көрегендігі, түстердің эмоциялық қанықтылығы, қарқынды серпінділігі. Жериконың ең маңызды жұмысы «Плот Медузы», ондағы ерлікті монументальды жоспар. Жериктың жолдасы, 18 ғасырдағы француз романтизмінің өкілі – Эжен Делакруаның шығармашылығындағы екі кезең. Делакруаның «Данте и Вергилий» атты алғашқы жұмысының демократияшылдар арасындағы жетістігі. «Резня на Хиосе» шығармасы грек халықтарының ерлікті күресіне деген жан дауысы. Делакруа шығармашылығының шыңы – «Свобода, ведущая народ» картинасы. Делакруа шығармашылығына әсер еткен Шығысқа сапары. Суретші шығармашылығындағы кейінгі кезендердегі тарихи тақырыптар.

19-тақырып. 19 ғасырдағы Франциядағы реализм.

19 ғасырдағы Франциядағы таптық ұрыстар мен әлеуметтік өткір мәселелер. Оноре Домьенің өткір де, ұшталған өнерінің сыни реализмнің дамуына ықпалы. Сатиралық графика мен художник карикатурасы. «Законодательное чрево» литографиясындағы буржуа келбеті және олардың парықсыздығы. Домьенің кескіндеме жұмыстары: «Прачка», «Вагон 3-го класса» және тағы басқа. Камиля Кор шығармасындағы 19 ғасырдағы Франция кескіндемесі. «Утро в Венеции», «Порыв Ветра», «Воз сена» шығармаларындағы өмір беретін басты құрал –сәуле. Франсуа Милле – шаруа еңбегінің ақыны. Суретші шығармашылығындағы орталық орынды «Сборщицы колосьев» алады. «Человек с мотыгой» картинасындағы еңбек тақырыбы. Импрессионизм. 19ғасырдың соңы- 20ғасырдың басындағы жаңа бағыттарға қысқаша сипаттама(оқытушының еркіне қарай постимпрессионизм, модерн, абстракционизм және тағы басқа).

20-тақырып.Сынақ сабағы.

161. Оқу жылының соңында 2-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) ортағасырлық өнер мен мәдениеттің тарихи, саяси және әлеуметтік жағдайларға байланысты болатындығын түсінеді;

2) романс пен готикалық өзіндік, нақыштық ерекшеліктері мен айырықша белгілерін таба біледі;

3) қайта өрлеу дәуірінде Еуропа өнерінің дамуының тарихи және әлеуметтік шарттасуын түсінеді;

4) Ренессанстың түрлі кезеңдегі өнер өкілдерін, олардың негізгі шығармаларын біледі;

5) Солтүстік Қайта өрлеу дәуірі және оның ұлы өкілдерін, олардың әлемдік өнерге қосқан үлесі туралы көзқарасын қалыптастырады;

6) 17-18 ғасырларды Еуропа өнеріндегі негізгі көркемөнер нақыштарын (барокко, классицизм, рококо, реализм, романтизм), олардың тарихи сабақтастығын, дәуірдің ұлы өкілдерінің картиналарын біледі;

7) 18 ғасырдың аяғы – 19 ғасырдың басындағы өнер шығармаларын революциялық және азаматтық ізгіліктің іске асырылуы ретінде түсінеді;

8) 19 ғасырдағы француз реализмнің өкілдерін білуі, нақышқа сипаттама бере біледі;

9) 19 –20 ғасырлардағы жаңа көркемөнер бағыттарын (импрессионизм, постимпрессионизм, модерн), осы нақыштың өкілдерін, ұлы шығармаларын біледі;

10) түрлі тарихи дәуірдегі көркемөнер нақыштарына тән ерекшеліктеріне қарапайым талдау жасай білу дағдысына ие;

11) бейнені интерпретациялайды;

12) көркемдік талғамды қалыптастырады;

13) өнер шығармасының көркемдік және көңіл күйі жағына, мәнұнына назар аударады;

14) өзінің түсінігін жеткізе алады.

162. 3-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе әңгіме. Алдағы оқу жылына арналған негізгі оқу-практикалық міндеттермен танысу.

17 ғасыр соңында Ресей реформа қарсаңында. Ресей дамуының ерекшелігі. Ресейдің алдыңғы қатарлы Батыс Еуропа елдерінен артта қалуының мәдени және экономикалық себептері (моңғол басқыншылығы, «смутные времена», поляк басқаншылығы). Патша реформатор – Бірінші Петрдің таққа отыруы.

2-тақырып. Бірінші Петр дәуірі - елдің жаңа даму кезеңі.

Петр дәуірі – елдің жаңа даму сапасына көтерілу кезеңі. Ресейдің құрылықтағы және судағы жеңістері арқасында әлемге ұлы ел ретінде танылуы. Мемлекеттік басқару реформасы. Экономикалық даму, өндіріс, сауда дамуы. Орыс мәдениетінің жылдам дамуы, зайырлы және станокты өнердің дамуы. Мамандар даярлауда: инженерлер, суретшілер, архитекторлар даярлаудың рөлі.

Нева суайырығында Петербургтың орын тебуі. Доменико Трезини-Петербург архитекторларының алғашқыларының бірі, ерте барокко өкілі, астананың жүйелі құрылысын ұйымдастырушы, автор Петропавловск шіркеуінің авторы (1712-1733 жылдар), Бірінші Петрдің жазғы сарайы (1710-1714 жылдар), 12-ші алқа ғимараты (1722-1734 жылдар).

3-тақырып. Петр дәуірінің кескіндемесі. Парсуна-17 ғасыр соңындағы орыс кескіндемесіндегі иконжазу дәстүрінің көрінісі. «Яков Тургеновтың портреті» белгілі суретшінің бояу құралы. Шетел және орыс шеберлерінің шығармашылығындағы портреттік жанрдың дамуы.

Никитин мен Матвеев Петр пенсионерлерінің шығармашылығы. Олардың портреттерінің жеке сипаттамасының шындығы. Иван Никитин – Бірінші Петр сарайының суретшісі: «Портрет Петра I» (1721 жыл), «Портрет канцлера Головкина» (1720 жыл), «Портрет Петра I на смертном одре» (1725 жыл)

Андрей Матвеевтің шығармасындағы Петр дәуірінің үдемелі ынтаның бейнеленуі: «Автопортрет с женой» (1729 жыл).

4-тақырып. Орыс өнеріндегі барокко стилі. 18 ғасырдың біріншісі жартысы – Ресейдегі барокко дәуірі. Әкелі балалы Растрелли. Скульптура мен архитектураның дамуы. Бартоломео Карло Растрелли – барокко өкілі. Оның шығармаларындағы Бірінші Петр бейнесі: «Бюст Петра I» (1723 жыл), «Конный памятник Петру I» (1744 жыл) Барокко салтанаты мен сәнінің «Анна Иоанновна с арапчонком» (1732-1741 жылдар) – мүсін тобы әлеуметтік мінездемедегі дара сипатпен сәйкес келуі. Франческо Бартоломео Растрелли – Б.К.Растреллидің баласы. Орыс архитектурасындағы барокко стилінің гүлденуі. Петербургтың барокко-сарайлық әлпетін қалыптастыру. Орыс барокко архитектурасындағы ұлттық нақыш, түстің рөлі. Ф.Б.Растрелли

шығармаларындағы кеңістік пен кереметтік. Петергофтегі үлкен сарай (1747-1752 жылдар), Смольный монастыры (1748-1754 жылдар), Патша селосындағы Екатерина сарайы (1752-1757 жылдар), Қысқа сарай (1754-1762 жылдар).

5-тақырып. Орыс өнеріндегі классицизм дамуы. Мүсін. Суретшілер Академиясының ашылуы, оның жана нақыш қалыптасуындағы рөлі. Екатерина дәуірі – «Золотой век просвещения». Классицизм дәуіріндегі скульптураның дамуы, героик тақырыбы (Мартос, Козловский).

Этьен Морис Фальконе – Петр Біріншіге ескерткіш қоюшы «Медный всадник» (1866-1878 жылдар), Петербургтың тарихи символының авторы. Петрдің Ресей тарихындағы рөлін ашатын ескерткіштің адамзаттық абыройы мен пафосы. Ұлы орыс скульптор-портретисті Федот Шубин. Психологиялық портрет міндеттерін шешу, оның шығармаларындағы бейнелердің ашылу кендігі: «Портрет Голицына» (1775 жыл), «Портрет Ломоносова» (1792 жыл), «Портрет Павла I» (1800 жыл).

6-тақырып. 18 ғасырдың екінші жартысындағы кескіндеме Орыс кескіндемесіндегі адам мен табиғаттың классицизмнің дәстүрлі жанрларындағы – тарихи және пейзаждық бейнелермен берілген портреттік жанрдың өзіндік даму сипаты. Портреттік жанрдың гүлденуі. 18 ғасырдың екінші жартысында орыс портреттік кескіндемесіндегі реалистік тенденцияның пайда болуы. Федор Рокотов портреттеріндегі адамның ішкі әлемі мен оның рухани дүниесіне назар аудару: «Портрет Струйской» (1772 жыл), «Портрет неизвестной в розовом платье» (1770 жыл.), «Портрет неизвестного в треуголке» (1770 жыл).

Дмитрий Левицкий портреттері- сұлулықтың терең мінезбен бірге бере білудің сирек сәйкестігі: «Портрет А.Ф. Кокоринова» (1869 жыл).

«Портрет Хованской и Хрущовой» (1773 жыл) из серии портретов «смолянок», «Портрет М.А.Дьяковой» (1778 жыл).

Владимир Боровиковский – сентиментализм өкілі, интим портретінің, лирикалық әйелдер бейнесінің шебері: «Портрет Е.Н. Арсеньевой» (1795 жыл), «Портрет М.И. Лопухиной» (1797 жыл).

Тақырып 7: Классицизм архитектурасы (18 ғасырдың соңы – 19 ғасырдың басы) Ресейдегі классицизм архитектурасының негізгі даму кезеңдері. Москва мектебі: Василий Баженов -іске асырылмаған жоба Кремлевск сарайы (1773 жыл), Дом Пашкова (1784-1786 жылдар), Голицына ауруханасы (1796-1801 жылдар).

1812 жылғы Отан соғысымен байланысты жалпыпатриоттық көтеріліс фонындағы өнердің дамуы.

Ампир өкілі – 19 ғасырдың бірінші жартысында архитектурадағы орыс классицизмнің жоғарғы жетістіктерін құрушылар:

Андрей Воронихин, Нева даңғылындағы Қазан шіркеуі (1801-1811 жылдар).

Андрей Захаров, Адмиралтейство – орыс архитектурасының шедеврi (1806-1823 жылдар).

Карл Росси – архитектуралық ансамбльдер шебері: Михайлов сарайы (1819-1825 жылдар, Орыс музейі), Сарай алаңындағы Бас штаб ғимараты (1819-1825 жылдар), Александринск театры мен Театр көшесі (Росси көшесі, 1816-1834 жылдар).

8-тақырып. Қорытынды сабақ. Бірінші жартыжылдық бойынша қорытынды.

Екінші жартыжылдық.

9-тақырып. 19 ғ. Бірінші жартысындағы кескіндеме. 19 ғасырдың бірінші жартысындағы классицизм кескіндемесіндегі тарихи және реалистік тенденция. 19 ғасырдың бірінші ширегі – Пушкин дәуірі. Пушкин тұлғасының мәдениет дамуына ықпалы. Бейнелеу өнеріндегі Пушкин бейнесі.

Василий Тропинин – москва мектебінің өкілі, тас портреттерінің авторы: «Портрет сына» (1818 жыл), «Портрет А.С.Пушкина» (1827 жыл). Оның шығармасындағы портрет және тұрмыстық жанр синтезі: «Гитарист» (1823 жыл), «Кружевница» (1823 жыл). Представитель романтизма – Орест Кипренский. Отражение лучших черт человека в его портретах: «Портрет Е.В. Давыдова» (1809 жыл), «Портрет Е.С. Авдулиной» (1822 жыл) «Портрет А.С.Пушкина» (1827 жыл).

Алексей Венецианов шығармаларындағы шаруа тақырыбы, оның халық өміріне қызығушылығы: «Гумно» (1821-1822 жылдар), «На пашне. Весна» (1820 жыл), «На жатве. Лето» (1830 жылдың басы), «Захара» (1825 жыл), «Жнецы» (1820 жыл), картиналарындағы шаруа, шаруа еңбегі, орыс табиғаты бейнесі.

10-тақырып. Классицизм батуының атақты суретшілері. Академизмнің романтизм белгілерімен араласуы және Карл Брюллов шығармасындағы тірі шағындағы «Великого Карла» реализмі. Брюлловтың «Последний день Помпеи» (1830-1833 жылдар) тарихи полотносындағы адамның адамгершілік сұлулығы. Брюлловтың салтанатты портреттері: «Всадница (1832 жыл), Портрет сестер Шишмаревых» (1839 жыл) Интимно-психологические портреты деятелей культуры: «Портрет писателя Кукольника» (1836 жыл), «Портрет И.А. Крылова» (1839 жыл).

12-тақырып. 19 ғасырдың екінші жартысындағы демократиялық өнердің дамуы.

Классицизм догмасында ескірген академиялық өнердің қоғам өмірінен алшақтап қалуы. Академизмге қарсылық. «Бунт 14-ти» - Академия суретшілерінің қатарындағы жас суретшілердің қарсылығы. Петербург суретшілері артелі.

Иван Николаевич Крамской - суретші, теоретик, идеолог. Мәдениет қайраткерлерінің портреттері. «Портрет Л.Н.Толстого» (1873 жыл), «Портрет И.И. Шишкина» (1880 жыл) «Крестьянин с уздечкой» (1882 жыл) картинасындағы шаруа тақырыбы.

Крамского, Мясоедов, Перов бастамалары бойынша көшпелі суретшілер көрмесі серіктестігінің құрылуы. (1870 жыл) Қоғамды шындыққа, туған

табиғаттың әлеуметтік мәселелерін шешуге көшпелілер шығармасында үндеуі. Көшпелілерді атақты сыншы В.В.Стасов пен оның жақтаушылары П.М.Третьяковтың қолдауы.

13-тақырып. И.Е.Репина шығармашылығы. Илья Ефимович Репин – ұлы орыс реалист-суретшісі. «Бурлаки на Волге» (1870-1873 жылдар), «Крестный ход в Курской губернии» (1880-1883 жылдар) картиналарында әлеуметтік жағдайды өткір көрсеткен. Тарихи сюжеттерде терең тарихи шиеленіс ашық берілген.: «Иван Грозный и сын его Иван» (1885 жыл), «Запорожцы пишут письмо турецкому султану» (1880-1891 жылдар). «Не ждали» (1884-1888 жылдар) картинасы революция тақырыбына арналған.

Репин шығармасындағы композициялық, бояулық шешімнің әр түрлілігі. Репин портретінің ұлы шеберлігі мен психологиялық тереңдігі. «Портрет композитора М.П.Мусоргского» (1881 жыл), «Портрет В.В.Стасова» (1883 жыл), «Портрет П.М.Третьякова» (1883 жыл) «Портрет Л.Н.Толстого» (1887 жыл). Репин шығармаларының отандық және әлемдік өнердегі мәні.

14-тақырып. Тарихи және батальды жанр. Шығармашылық әдістердің түрлілігі.

Николай Генің «Петр I допрашивает царевича Алексея» (1871 г.) картинасындағы тарихи шиеленіс драматизмі. Василий Верещагиннің: «Апофеоз войны» (1871-1872 жылдар) соғысқа қарсы шығармаларындағы соғыстың қаһары туралы ащы шындық.

Орыс фольклорының білгіші Виктор Васнецов – тарихи эпикалық, ертегі және ертегідей сюжетті картиналардың авторы: «После побоища Игоря Святославича с половцами» (1880 жыл), «Богатыри» (1898 жыл), «Витязь на распутье» (1882 жыл), «Аленушка» (1881 жыл).

Василий Суриков – атақты тарихи кескіндемеші, көпфигуралы композициясының шебері, бояушы. Главный герой в исторических полотнах Суриковтың тарихи полотнодағы басты кейіпкері – халық: «Утро стрелецкой казни» (1881 жыл), «Боярыня Морозова» (1887 жыл), «Покорение Сибири Ермаком» (1895 жыл), «Переход Суворова через Альпы» (1899 жыл).

15-тақырып. 19 ғасырдың екінші жартысындағы пейзаждық кескіндеме. Ұлттық пейзаждың дамуы. Иван Айвазовский атақты моринист. Оның теңіздік пейзажындағы романтизм: «Девятый вал» (1850 жыл), «Вид Одессы в лунную ночь» (1846 жыл).

Көшпелілер шығармаларындағы пейзаж. Бұл жанрдағы екі бағыт лирикалық және эпикалық пейзаж.

Алексей Саврасовтың: «Грачи прилетели» (1871 жыл), «Оттепель» (1874 жыл) шығармаларындағы сұлулық және үйреншікті ауыл сыры.

Иван Шишкин – эпикалық пейзаж шебері. Оның: «Сосновый бор» (1872 жыл), «Рожь» (1878 жыл), «Среди долины ровныя» (1883 жыл), «Корабельная роцца» (1898 жыл) картиналарындағы туған табиғаттың кереметтігі.

Архип Куинджидің: «Березовая роцца» (1879 жыл), «Лунная ночь на Днепре» (1880 жыл) пейзаждарындағы қарапайым әрлеу мен жарық эффектсі.

Василий Поленовтің: «Московский дворик» (1878 жыл), «Заросший пруд» (1879 жыл), «Бабушкин сад» (1878 жыл) шығармашлығындағы пленэр міндеттерінің шешілуі.

Исаак Левитан – лирикалық орыс пейзажының ірі шебері. Табиғаттың нәзік көрінісін бере білу, әрлеудің түрлішелігі, табиғат бейнесін философиялық түрде жалпылау, поэтикалық, Отанға деген сүйіспеншілік «Владимирка» (1892 жыл), «Над вечным покоем» (1894 жыл) «Золотая осень» (1895 жыл), «Март» (1895 жыл), «Озеро. Русь» (1899-1900 жылдар) шығармаларында көрініс тапқан.

16-тақырып. 19- 20 ғасырларда шетелдегі орыс өнері. Қоғамдағы әлеуметтік қайшылықтың өсуі. 19 ғасырдың соңы мен 20 ғасырдың басындағы Ресейдің көркемөнер өміріндегі сан қырлылық.

Валентин Серовтың шеберлігі мен жаңашылдығы. Оның жұмысының өміршеңдігі, бояуының қанықтығы: «Девочка с персиками» (1887 жыл), «Девушка, освещенная солнцем» (1888 жыл). Острая наблюдательность, глубина социально-психологических характеристик: «Портрет М.Н. Ермоловой» (1905 жыл), «Портрет О.К. Орловой» (1911 жыл).

Тума талант иесі Михаил Врубель – символизм өкілі. Оның картиналарында әрдің сәнділігі, драмалық ұстаным, соимволикалық жинақылық бейнелері басым: «Демон» (сидящий, 1890 жыл), «Царевна-лебедь» (1900 жыл).

20 ғасыр басындағы Ресейдегі көркемөнер бірлестіктеріне қысқаша сипаттама: «Мир искусства», «Союз русских художников», «Бубновый валет», «Голубая роза».

17-тақырып. Қорытынды сабақ. Екінші жартыжыдықты қорытындылау.

163. Оқу жылының соңында 3-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие:

1) орыс бейнелеу өнерінің дамуындағы І Петр реформасының мәнін түсінеді;

2) орыс барокко архитектурасының өзіне тән белгілері мен өзіндік ерекшеліктерін ажырата біледі, батысеуропа бароккосымен салыстырмалы талдау жасай біледі;

3) 18 ғасырдағы орыс кескіндемесінің негізгі тенденциясын біледі;

4) 18 ғасырдағы ұлы портретшілердің картиналарын, архитектурадағы, және скульптурадағы барокоо стилінің белгілі өкілдерін біледі;

5) классицизм өнерінің нақыштық ерекшеліктерін ажырата алады;

6) 18 ғасырдың соңы - 19 ғасыр басындағы орыс классицизмнің жоғарғы жетістігі ретінде ірі архитекторларды, скульпторларды, ескерткіштерді біледі;

7) кескіндемедегі классицизмнің нақыштық белгілерін ажырата біледі;

8) классицизмнің ұлы суретшілердің шығармаларын біледі;

9) 19 ғасырдың бірінші жартысында орыс портреттік кескіндемесіндегі романтизм белгілерін анықтай білу, ірі портретшілерді біледі;

10) классикалық академизмнің бәсеңдеуін әлеуметтік алдын алу мен сыни реализмнің және оның өкілдерінің пайда болуын түсінеді;

11) көшпелілер серіктестігі құрылымның қоғам мен өнер үшінмаңызын түсінеді;

12) көшпелілер шығармашылығындағы түрлі жанрлардың дамуы туралы көзқарасы бар және ұлы көшпелілерді біледі;

13) 20 ғасыр басындағы тарихи дағдарыс жағдайында орыс өнерініңқарама-қайшылық сипатындағы байланысты түсінеді;

14) 20 ғасыр басындағы орыс өнеріндегі нақыштық түрлілікті біледі;

15) ұлы суретшілердің алдыңғысы мен соңғыларының көркемдік стилі немесе шығармашылық әдістерінің өздеріне тән ерекшеліктеріне қарапайым талдау жасауды игеру.

4-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Бірінші жартыжылдық.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. Аталған курс бойынша пәннің мазмұны, оның мақсаттары мен міндеттерін түсіндіру. Негізгі тақырыбы: Қазақстан өнерінің тарихи бойынша циклмен таныстыру.

2-тақырып. Қазақстан өнерінің пайда болуының бастауы. Тарихи мәліметтер (шолу). Қазақстан территориясын мекендейті ежелгі тайпалардың өнерінің қазақтардың халық өнерімен генетикалық байланысы. Шаруашылықтың ұқсас тұрмыстық формалары. Үйсін мен қаңлы дәуірінің шеберлері. Көшпенділер өмірі. Жануарлар, олардың малшылардың өміріндегі маңызы, бейнелеу және тәжім ету.

Халық өнерін оқып зерттеу тәсілі: бақылау, зерттеу, тәжірибе, эксперимент. Тас – ежелгі дәуірдің тісіз куәсі. Палеолит –ой сананы оятқан тас ғасыры. Қазақстан территориясында табылған сақ ескерткіштері. Кен ісі және металлургиясымен айналысу қолөнер еңбегін саралауға, оның ауыл шаруашылығынан бөлуге, сауда мен қолөнердің (күю, ұста, ағаш ұстасы, зергерлік («Ұлы көштер алауы» фотографияларының каталогын көру) кең дамуына ықпал етті.

3-тақырып. Қазақстанның сәндік-қолданбалы өнері. Нақыштау жолдары бойынша өнердің ары қарай дамуы. Жануарларды бейнелеу біртіндеп ою-өрнектік мотивке айналады. Сақ өнеріне тән жануарларды бейнелеу. Жануардың фигурасын оның қандай да бір бөлігімен ауыстыру, ою-өрнектік мотивтегі реалистік және экспрессивтік бейнелерді трансформациялау процесінің басталуы.

Этнограф-суретші Г.Иляева шығармашылығындағы ою-өрнек.

Қазақтардың ұлттық киімі. Киімдердің айырмашылықтары. Әйелдер, ерлер, балалар киімдері. Әшекейлер мен атрибуттар.

Қазақтардың ертедегі тұрғын үйлері. Киіз үй көшпенділердің тамаша үйі. Ағаш қаңқа мен киізден жабу. Материалдың жеңілдігі мен беріктігі. Киіз үйдің негізін қалайтын төрт элемент. Қазақтың киіз үйінің киіз жабуының үш түрі. Киіз үйді безендіру.

4-тақырып. Қазақстан территориясындағы ежелгі ескерткіштер мен ғибадаттық құрылыстар.

Тарихи-археологиялық мәліметтер. Тамғалы петроглифы. Ыстық қорғаны. Ғибадаттық мавзолейлер мен мазарлар («өлілер үйі») орта ғасырдағы Қазақстанның құрылыстық шеберлік пен сәулет ескерткіштерінің тамашасы болып табылады.

Бабаджи-Хатун, Айша Бибі, Қожа Ахмет Яссауи мавзолейлері, Жезғазғанның маңындағы Джучихан мен Алаша-хан мавзолейлері; Жұбан-Ана, Қайып-ата, Маулім-берді, Қара-хан мавзолейлері.

«Ұйтас» немесе «дің» - шошала – конус немес сфера тәрізді күмбезді бір камералы құрылыстың ежелгі типі. Мемориалдық ескерткіштер құлпы тастар. Құрылыс материалдарының жаңа түрлері: ганч, алебастр, терракоттық және израздық плиталар. Өткен жүз жылдықтың ең жақсы техникалық және сәулет өнеріндегі жетістіктері.

5-тақырып. Орта ғасыр. Андрон мәдениеті. Оның Урал мен Тянь-Шань тауларына дейін таралуы. Ежелгі жерлеулерді қазу. Орталық Қазақстандағы андрон мәдениеті (зираттық құрылыстардың монументалдығы мен күрделілігі, жоғары құрылыстық техника). Көрші мемлекеттер. Мәдениет пен өнердің өзара ықпалы. Орта ғасыр кезеңінде Қазақстан территориясында өнердің дамуы. Отырар.

6-тақырып. Ежелгі Қазақстан өнері бойынша қорытынды бөлім Қазақстанның өнерін дамыту бойынша өткен материалдарды жалпылау. Жарты жылдық тестілеуге дайындық (шағын конференция).

Екінші жартыжылдық.

7-тақырып. 20 ғасырдың басындағы Қазақстан өнері. Тарихи асу. Мәдениеттің барлық саласының дамуы: халықтық білім беру, ғылым мен өнер. Республиканың көркемдік өмірінің негізгі бағыттары. Бейнелеу өнерінің көрнекті қазақстандық шеберлерінің шығармашылық портреттеріне қысқаша шолу. Нақты шығармаларды жалпылау талдау, олардың өнердің басқоа түрлерімен тығыз байланысы. Мәдениеттің жалпы қазынасына үлес.

8-тақырып. Мүсін өнері. Ертедегі өнердегі пластикалық бейнелеу және көлемді фигуралар жасауға көшу. Пластикалық ойлаудың жоғары мәдениеті (силуэттерді бейнелеу және фантастикалық аңдарды модельдеу).

Композициялық бейнелеудің туындауы. Өткен курстардың тақырыптары (орыс және еуропалық пластика жетістіктері). Кеңес мектебінің дәстүріне негізделген мүсіншілердің шығармашылық тәжірибесі. Портрет-бюст. А.Пономарев шығармашылығы – портреттердің фронталды композициясы, портрет салушының даралық сипаттамасы. Оның жұмысының айрықша әдісі – пластикалық бірдейлік («Ш.Уалиханов», «Абай», 1938 жыл). Б.Урманче: Формалардың кескіндік көрінісі, портреттерде фигуралар мен детальдардың ерекшеліктерін, көрсету жесті («Ж. Жабаев портреті», 1945 жыл).

Жанрлық және сәндік мүсін. Х.Наурызбаев шығармашылығы – ұлттық тақырыпты өн бойымен түсіну, әр алуан бейнелеу тәсілдерінен тұтас пластикалық тілге көшу қозғалысы («Жас Жамбыл», 1958 жыл, «Абай», 1965 жыл, «Шоқан Уалиханов», 1966 жыл).

9-тақырып. Әбілхан Қастеев – алғашқы ұлттық суретші.

Биография мен бірінші кәсіби қазақ суретшісінің талантының қалыптасуы. Оның шығармашылығының Қазақстан өнерінің қалыптасуындағы орны. Портреттер- Ә.Қастеевтің ерте шығармашылығындағы жетекші жанр.

Шығармашылықтың кемеліне келген кезеңіндегі суретші шығармаларының жанрларының әр түрлілігі. Суретші өнеріне тән сипат – туған өлке табиғатын толық көрсету: «Шөп шабу», «Колхоздың сүт фермасы», «Жайлауда». Оның шығармаларының өзіндігі, хабарлау сипаты қазақ өнерінің халық шеберлері ақындар мен жырауларға жақын.

10-тақырып. Кескіндеме. Тұрмыстық және тарихи жанрлар

Республиканың әлеуметтік-экономикалық және мәдени ортасының жаңа шарттары. Ұлттық суретшілер – халықтық бейнелер көрінісі, тамашаны бойдан өткізу. А.Исмаилов, К.Тельжанов, М.Кенбаев, А.Ғалымбаева, М.Лизогуб, С.Айтбаев, Н.Хлудов, А.Сыдыханов пен ағайынды Х. Мен К.Ходжиковтардың шығармашылығы. Тарихи кескіндеме. Л.Леонтьева. А.Черкасский, К.Шаяхметов, Н.Нурмухаммедов шығармашылықтары.

11-тақырып. Портреттік жанр.

Қазақстанның станокті кескіндемесіндегі портреттік жанрдың дамуы. Портреттік және пейзаждық жанрлардың синтезі. Жалпылама мазмұндағы типтегі портреттердің алуан түрлілігі, тарихи портреттер, топтық портреттер. В.Антощенко-Оленев («Жақсы жаңалықтар»), А.Ташбаев («Автопортрет»), С.Мамбеев («Студент қыздар») және басқалар шығармашылықтары. Суретшілердің адамдардың рухани өмірлеріне, тұлғаның ішкі әлемінің заманауилықпен байланысының алуан түрлілігіне терең қызығушылықтары, адамның даралығының қайталанбас сұлулығын бекіту.

12-тақырып. Қазақстандық суретшілер шығармашылықтарындағы натюрморт. Кескіндеменің осы жанры бізді қоршаған ортаның заттық әлемінің сұлулығына зейін аударуынан туындаған. Натюрморт жанры- суретшілердің таусылмас шабыт, бейненің эмоцияналдығын, пластикалық мәнерлігін көтеру, сонымен қатар, тақырыптық картиналар, портреттік шығармалар мазмұнын тереңдету құралы. Натюрморт бұл заттар әлемі ғана емес, бұл эмоциялық қысым, ұлттық тұрмыс ерекшеліктері бойынша алуан түрлі адамдық сезімдер әлемі. А. Ғалымбаеваның шығармашылығындағы натюрморттардың ұлттық колориті («Дастархан»). Суретшімен шеберлік сыныбы (факультатив).

13-тақырып. Қазақстандық суретшілер шығармашылығындағы пейзаж. Қазақ халқының өмірінің табиғатпен байланысы. Акварельдік техника- кескіндеменің тамаша түрлерінің бірі. Пейзаждық жанрдың дамуы. Сюжетті кескіндеме, портрет, натюрмортпен байланыс. Акварельдік кескіндеме шеберлері. У.Ажиев – шығармашылық жол жүруде пайда болған жұмыстар («Оралда»). Қазақстанның табиғатын бейнелейтін пейзаж жазған суретшілер шығармашылығы. Ж.Шарденов («Қыста», «Предгорье»). О.Таңсықбаев (факультатив).

14-тақырып. Графика өнері.

Қазақстандағы кітап және станокті баспаны дамыту, шығармашылық ұжымды қалыптастыру. 20-30 жылдардағы Қазақстан- баспа тапсырыстары, журнал және газетадағы, плакаттағы сурет аумағындағы жұмыс (станокті графиканың негізгі техникасы – қарындашпен салынған сурет, акварель, тушь).

Ұлы Отан соғысы жылдарындағы графиканың дамуы (өнердің дамуына Москва, Ленинград, Украинадан эвакуацияланған суретшілер көмектесті). Қазақстандық суретшілер, гравюра шеберлерінің баға жетпес үлестері. В.Антощенко-Оленев – линогравюраның сәндік қасиетін шеберлікпен қолдану, шрихтың алуан түрлілігі, ақ-қара контрастының мәнерлілігі («Ұрыстағы 1919» - 1957 жыл; «Мұң»- 1959 жыл). Е.Сидоркин – терең әлеуметтік мазмұнды ашатын графикалық тәсілдердің байлығы. Ертегілер, мысалдар, эпостық жырларға иллюстрациялар («Алпамыс батыр»). Ф.Дячкин – офорт, монотипия, акватинта, линогравюра техникасын меңгерген суретші. Табиғатты лирикалық қабылдау, компоновкадағы еркіндік пен жеңілдік, салудың жіңішке және жұмсақ мәнері. Кітап иллюстрациялары, супертыстар, «Сұлтанмахмұт Торайғыров» кітабын безендіру.

15-тақырып. 21 ғасырдың бейнелеу өнері.

Историческое развитие Казахстана на рубеже 20-21 ғасырлар асуындағы Қазақстанның даму тарихы. Қазақстан халықтарының мәдени мұрасы мен ұлттық дәстүрлерді сақтау. 2004-2006 жылдарға арналған мемлекеттік «Мәдени мұра» бағдарламасы. Қазақстанның бірегей қорықтары, археологиялық табулар, «Әлемдік мұралар каталогына» енген халық ауыз әдебиетінің шығармалары.

16-тақырып. Жаңа ғасырдағы Қазақстан өнері

Заманауи өнердің жаңа шығармашылық мүмкіндіктері. Заманауи мәдениет құбылысы – акция, перформанс, хэппенинг, инсталляция – көркемдік қағидаттарға қарсылық. Заманауи технологияларды қолдану (бейне, мультимедиа).

Өзекті өнер өкілдері: М.Нарымбетов, «Қызыл трактор» шығармашылық бірлестігі, С.Нарымов, Г.Трякин-Бухаров, А.Менлибаева және басқалар.

17-тақырып. Қорытынды бөлім. Қазақстан өнерінің дамуы бойынша өткен материалды жалпылау. Екінші жарты жылдық бойынша оқыту қорытындысын шығару. Жылдық тестілеу.

164. Оқу жылының соңында 4-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

- 1) Қазақстан өнерінің тарихи және мәдени өзінділік шарттарын түсінеді;
- 2) сақтық аңдық нақышқа тән сипаттарды анықтау, бейнелерге мифологиялық сипаттама береді;
- 3) аңдық нақыш пен ою-өрнекке тән нақышталған бейнелердің арасындағы өзара байланыс орнатады;
- 4) ою-өрнектерді геометриялық, өсімдік, зооморфтық, комогондыққа бөледі;

- 5) ою-өрнекті дүниетаным көрінісі ретінде қарастыру, оның символикаларын оқиды;
- 6) киіз үйдің құрылымын, жиналуын біледі;
- 7) қазақ ұлттық костюмін дәстүр, тарих, әлеуметтік және климаттық шарттардың көрінісі ретінде қабылдайды;
- 8) Ұлы жібек жолының Қазақстандағы мәдениет пен өнердің қалыптасуындағы рөлін түсіндіреді (мәдени жетістіктер);
- 9) Қазақстандағы орта ғасыр кезең сипаттау және сол кезеңдегі Орта Азияның басқа мемлекеттерімен салыстырмалы түрде сипаттама береді;
- 10) орта ғасыр кезеңінде Қазақстан өнеріне мұсылман мәдениетінің ықпалы туралы түсініктері қалыптасқан;
- 11) Қазақстандағы кәсіби және бейнелеу өнерінің қалыптасуы мен дамуы туралы түсініктері қалыптасқан;
- 12) қазақстандық кескіндеме мектебінің негізін салушыларды біледі;
- 13) қазақстандық мүсіншілер шығармашылығын, жеке авторлардың шығармашылығының нақыштық ерекшеліктерін біледі;
- 14) Қазақстанның станокті кескіндемесіндегі тұрмыстық жанр, натюрморт, пейзаж, портреттік жанрдың өкілдерін, көрнекті жұмыстардың атауларын біледі;
- 15) Ә.Қастеевтің шығармашылығы мен оның заманауи Қазақстанның бейнелеу өнерінің дамуындағы рөлін біледі;
- 16) 20І ғасырдағы Қазақстандық өнердің негізгі беталыстары; оның өнердің әлемдік жүйесіндегі орны туралы түсінікті біледі;
- 17) әлемдік кеңістіктегі Қазақстан мәдениетінің орнын анықтай біледі;
- 18) Қазақстан мәдениетінің қалыптасуына әлемдік мәдениеттің ықпалын біледі;
- 19) өнер аумағындағы негізгі терминдер мен ұғымдарды біледі және оларды меңгерген;
- 20) мәдениет пен өнер мәселесіне қатысты пікірталастар, қарым-қатынас үдерісінде толеранттықты сақтайды.

7-параграф. Балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептері көркемөнер бөлімдерінің «Пленэр» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

165. Балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептері көркемөнер бөлімдерінің «Пленэр» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) сыныпта алған білімдерін пайдалана отырып, таза ауада натураға қарап жұмыс істеу мазмұнын анықтайды, табиғат жағдайын зерттеу және қысқа мерзімді суреттемелер мен этюдтердегі сурет және кескіндемеге түсіру арқылы жылдам ауысатын жарықты-ауа жағдайында

колористикалық, пластикалық, пейзаждың, архитектураның, өсімдіктердің, жануарлар мен адамдардың ерекшеліктерін беретін дағдыларын меңгеру.

166. Пленэр – жаздық оқыту тәжірибесі, «Сурет», «Кескіндеме», «Композиция» пәндері бойынша оқу үдерісінің жалғасы. Үш апта аралығында жүргізіледі.

Пленэр сабағы 132 сағат көлемінде 3 жыл оқытылады, даярлық сыныбында (7-11 жас) – 54 сағат қарастырылған.

167. Топтардағы балалардың сандық құрамы - 8 адамнан 15 адамға дейін.

168. Білім алушылар пленэр сабағында таза ауада жұмыс істеу дағдыларын меңгереді, табиғи жарықтың ерекшеліктерін зерттейді, пейзаждық жанрда өздерінің күштерін байқап көреді, таза ауада портреттер мен натюрморттар салады.

Пленэрде балалар қоршаған ортаның шынайылығын көрсетуді, шынайы жарық ауа мен табиғи жарықты жеткізеді. Кәсіби шығармашылық үшін де қиын міндеттерді орындау табиғат аясында натураны терең оқумен байланысты. Бұл жерде барлық шығармашылық пәндер бойынша (сурет, кескіндеме, композиция) дағдылар қажет. Пленэр осы дағдыларды ары қарай дамыту үшін жақсы мектеп болып табылады.

169. Жарық ауа перспективаларын жеткізу бойынша дағдыларды үйрету кезінде педагог бланың жеке қабілеттерін, оны жүйкесінің жастық ерекшелігін ескеруі қажет. Пленэр кезінде білім алушылар композициямен жұмыс істеуге қажетті материалдарды жинайды, тірі қоршаған ортаның нысандарын зерттейді, пейзажбен жұмыс істеу ерекшеліктерін, үлкен кеңістікті жеткізу тәсілдерін таниды, қозғалыстағы және үнемі ауысатын натураны жеткізу әдістерін үйренеді, сызықтық, тепе-теңділік, жоспарлықты үйренеді.

Пленэрде білім алушылар архитектуралық уәждемелерді, қалалар мен ауылдардың және басқалардың пейзажын салады. Ұзақ тапсырмалақ қысқа тапсырмалармен ауысып отырады, кескіндемелік жұмыстар сурет салу жұмыстарымен ауыстырылып отырады.

170. Бағдарламаның мақсаты: пейзаждық сурет салу дағдалыры мен біліктерін қалыптастыру, пейзажда жануарлардың, құстардың, адамдардың суреттерін салу,

171. Бағдарламаның міндеттері:

1) сызықтық және ауа перспективасы саласында білім алуларына жағдай тудыру;

2) пейзажды қабылдауды үйрету;

3) пейзажға құайтын және үйлесімді архитектуралық нысандарды таба білу;

4) кеңістікті, сызықтық перспективалар заңдылықтарын, бірқалыптылықты жеткізу тәсілдерін білу;

5) колористикалық пейзаждағы көңіл-күй мен жағдайды жеткізе білу;

6) сурет, кескіндеме, композиция пәндерінде қалыптасқан дағдыларды пайдалана білу;

7) композициялық нобайлайрмен жұмыс істеуде түрлі этюдтерді, сызбаларды үйлестіре білу;

8) табиғи ортада натураны қабылдау дағдылары;

9) ауа перспективаларын жеткізу дағдылары, бөлшектері толық салынған эскиздік жанрмен жұмыс істеу дағдылары.

10) балалардың эстетикалық тәрбие мен рухани-адамгершіліктік дамуын қамтамасыз теу.

172. Тапсырмалар сызықтық материалдармен және акварельмен орындалады.

Пленэр негізгі тақырыптары: «Өсімдіктерді салу», «Өсімдіктер этюді», «Суреттегі сызықтық және ауа перспективасы», «Кескіндемедегі сызықтық және ауа перспективасы», «Нобайлар».

173. 1-сыныпта «Өсімдіктер салу» тақырыбы бойынша тапсырмалар өсімдіктердің құрылымы мен негізгі пропорцияларды оқуға бағытталған.

2-сыныпта білім алушылар өсімдіктерге тән сипаттамаларды детальдарымен жеткізе алуы, сонымен қатар, өз бетімен графикалық материал мен орындау мәнерін таңдай отырып, көлемді модельдеуге шығармалық тұрғыдан келуі керек.

3-сыныпта өсімдіктердің суреттері неғұрлым күрделі тапсырмалардың құрамдас бөлігі болып табылады. «Суреттегі сызықтық пен ауа перспективасы» тақырыбы бойынша тапсырмалар жыл бойы алынған білімді бекіту мен қолдануға бағытталған. 1-сыныпта балалар аллеялар мен екі жоспарлы пейзажды салу арқылы тон мен конструктивті құрылымды перспективалық өзгертумен танысса, 2 және 3-сыныптарда сәулеттік ғимарат мен көп жоспарлы пейзаждарды салу арқылы үйренеді. Бұдан басқа графикалық материалдардың түстік диапазоны кеңейеді.

174. 1 және 2-сыныптарда ауа перспективасы қарапайым көлемдерді модельдеу мен күрделі емес пейзаждардың кескіндемелері арқылы жеткізіледі. 3-сыныпта сызықтық құрылымды күрделендірумен қатар, білім алушылар болашақ этюдтің жалпы колоритін ескере отырып, өз бетімен кеңістік, объект, түстегі жоспарды орналастыра алу керек. Жанды натураны оқуға көп көңіл бөлінеді.

175. 1-сыныпта құстар, аңдар, адамның фигурасының негізгі пропорциялары туралы білімдері бекіту жүзеге асырылады.

2-сыныпта білім алушылар аңдар мен құстардың, сонымен қатар, адамның фигураларының жас ерекшеліктері толық танысуы керек. Ал, 3-сыныпта адамдардың топтық нобайлары динамикада орындалады.

176. Пленэрлік тапсырмалар натураны оқумен қатар, композиция бойынша тапсырмалар үшін натура материалдарын жинау сипатында болады.

Композиция бойынша тапсырмалар 2 және 3-сыныптарда орындалады. Егер, 2-сыныпта бұл жұмыс пленэрлік суреттер мен этюдтер негізінде орындалса, 3-сыныпта композиция бойынша тақырып нақыштау тәсілдер

(экологиялық плакатка шрифтік мәтінді енгізу) туралы білімдерін қолданумен күрделенеді.

177. Пленэр бағдарламасына енгізілген тақырыптар білім беру мазмұнының міндетті минимумын ұсынады.

Бағдарлама мазмұнында қандай да бір тақырыпты оқу көлемін (сағат саны), форматтар, материалдардың размері мен жұмыс санын саралауға болады. Ең бастысы, сағат бойынша тәжірибенің жалпы көлемін асырмай, оның оқу- шығармашылық және тәжірибелік тапсырмаларда күтілетін нәтижеге жету үшін, бағдарлама мазмұнының алуан түрлілігін қамтамасыз ету.

178. 1-сыныптығы оқу пәнінің мазмұны.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. Пленэрден өту ережелерімен таныстыру. Пленэрдің міндеттері туралы әңгіме.

2-тақырып. Өсімдіктер суреті. Сурет салу- ұзақ сурет салу үшін дайындық жаттығуы мен жеке шығарма. Суреттің орындалу сипатын анықтайтын міндеттер нақтылығы. Формат, масштаб бейнелеу.

3-тақырып. Суреттегі сызықтық және ауа перективасы. Перспективтік қысқартулардың көзқарастан тәуелділігі. Сурет салудағы жарық пен реңктік диапазон.

4-тақырып. Өсімдіктер этюдтері. Этюд- сурет салуға дайындық материалы және өз бетінше шығарма. Пленэрлік этюдтердің колорлық ерекшеліктері. Этюдтерді орындау тәсілдері: ары қарай өңделетін «дымқыл», «алла-прима» немесе «дымқыл».

5-тақырып. Ашық ауадағы заттардың кескіндемесі. Заттарды конструктивті үйлестіруге көзқарастың ықпалы. Пленэрде натюрмортты кескіндеу ерекшеліктері (колорит, рефлексстердің жарық күші).

6-тақырып. Сурет пен кескіндемедегі сызбалар. Сызбалардың қоладну аясы. Сызбалардың түрлері; сызықтық, түстік, сұлбалық, қозғалыс пен сипатты жеткізуге арналған. Сызбаларды орындау мәнері мен Міндеттердің нақтылығы, толықтылығын анықтайтын міндеттердің нақтылығы.

179. Оқу жылының соңында 1-сыныптың білім алушыларыкелесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) сурет пен кескіндеменің (сызық, штрих, дақ) негізгі мәнерлі құралдары туралы түсініктері қалыптасқан;

2) тапсырмаға байланысты өз бетімен формат түрін (тік, көлденең) таңдайды;

3) түрлі графикалық материалдардың қасиеттерін білу мен оларды қолдана алады;

4) сызықтың түрлі типтері арқылы өсімдіктер мен ағаштардың сипатын, фактурасын береді;

5) флора мен фаунаның алуан түрлілігі туралы түсініктері қалыптасқан;

6) адамның мүсінінің пропорциялары туралы білімдері бар;

7) аңдар мен құстар фигураларының жалпы пропорциясы, пластикасын жеткізу үшін нобайлар орындай алады;

- 8) сызықтық және ауа перспективасы туралы білімді меңгерген;
- 9) пленэрде этюдта түстік рефлекстерді көреді және жеткізеді;
- 10) «дымқыл», «алла-прима» техникаларында акварельдік кескіндеменің техникалық тәсілдерін меңгерген.

180. 2-сыныпта акварельмен және түрлі графикалық материалдармен жұмыс дағдысы бекітіледі, неғұрлым күрделі сәулет ғимараттары мен көп жоспарлы пейзаждарды салу арқылы конструктивтік үйлестірудің перспективалық өзгерістерін оқу жалғастырылады.

181. Білім алушы этюдтер мен күрделі емес пейзаждар мысалға алына отырып сурет салушыдан нысандар мен жоспарлардың қашықтауы бойынша түстер мен тондардың өзгерістерін бақылау мүмкіндіктері бар. Судың беті мен оған сәулесі түсіп тұрған заттарды бейнелеуде акварельдік кескіндеменің түрлі тәсілдерін меңгеру дағдысы дамиды.

182. 2-сыныпта оқу пәнінің мазмұны.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. Пленэрден өту ережелерімен танысу.

2-тақырып. Өсімдіктердің суретін салу. Өсімдік түрлерінің детальдық ерекшеліктері. Техника – ары қарай өңделетін акварельдік боямалау. Суреттерде жарық-көлеңке модельдеу шарттары.

3-тақырып. Құстар мен аңдарды салу. Натураның даралық ерекшеліктері: пропорциялар мен пластика. Бейнеленген жазықтықтың бетінде түрлі фактураларды жеткізу тәсілдері.

4-тақырып. Адам фигурасын салу. Негізгі пропорциялар. Перспективалық қысқартулар заңдылықтары. Адам фигурасының жас ерекшеліктері.

5-тақырып. Суреттегі сызықтық және ауа перспективасы. Сәулет ғимараттарының фрагменттері салынған суреттегі сызықтық перспектива. Сәндік детальдармен безендірілген жазықтықты жарық-көлеңкелік модельдеу ерекшеліктері мен формаларының тұтастығы.

6-тақырып. Өсімдіктердің этюдтері. Ағаш тектерінің ерекшеліктері. Акварельдік кескіндемеде тәсілдері- фактураны жеткізу құралы.

7-тақырып. Пленэрлік этюдтегі су бетінің кескіндемесі. Судың жағасындағы нысандарды бейнелеу заңдылықтары. Судың беті мен оған түскен сәуленің фактураларын жеткізу фактураларын жеткізу тәсілдері.

8-тақырып. Кескіндемедегі сызықтық және ауа перспективасы. Суретті сызықтық құрудың көзқарас пен кеңістіктің тереңдігіне тәуелділігі. Ауа перспективасы жеткізуде түс пен тонның өзгеру заңдылықтары. Түрлі жоспардағы көлемдерін жарық-көлеңкелі модельдеу.

9-тақырып. Тұрмыстық жанр мен пейзаж синтезі (композиция). Дайындық материалы- композицияны құру құралы. Композицияны құрудың негізгі ережелері. Композициядағы сызықтық және ауа перспективасы. Орындау мәнері. Колорит.

183. Оқу жылының соңында 2-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

- 1) акварельдік кескіндеменің түрлі тәсілдерін меңгерген;

- 2) ауа перспективасын түс және реңкпен жеткізе алады;
- 3) сурет пен оның бетіне түскен заттардың сәулесінің фактурасын жеткізу тәсілдерін біледі;
- 4) түрлі графикалық материалдарды меңгерген;
- 5) сәулет детальдары мен ғимарат бөліктерін бейнелеуде сызықтық перспектива заңдылықтарын түсіну және жеткізеді;
- 6) аңдар мен құстардың қозғалысындағы пропорцияларын жеткізу іскерлігін біледі;
- 7) адам фигурасының мінез-құлқының ерекшеліктері мен перспективалық қысқартуларының заңдылықтарын түсінеді және жеткізе алады;
- 8) жинақталған материалдарды қолдана отырып, өз бетімен композицияны құру (этюдтер, нобайлар, суреттер) дағдыларына ие.

184. 3-сыныпта күрделі пейзаждық түстік және тондық құрылымын талдау іскерлігі, жалпы колоритті ескере отырып, кеңістік, нысан, жоспарларды өз бетімен түстік ұйымдастыру дағдылары бекітіледі.

185. Адам фигурасын бейнелеуде пропорция, жас ерекшеліктері ғана емес, сонымен қатар адамдар тобындағы нобайларда күрделі композиция кеңістігі, динамикасын жеткізу іскерлігі де қалыптасады.

186. Сонымен қатар, балалар шығармашылық жұмыстың барынша мәнерлігіне жету үшін орындауға материалды өз бетімен тандайды.

187. 3-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

1-тақырып. Кіріспе сабақ. Пленэрден өту ережелерімен таныстыру.

2-тақырып. Суреттегі сызықтық және әуе перспективасы. Күрделі сурет салудағы сызықтық перспектива. Табиғат жағдайы мен сурет салудағы тондық диапазон. Күрделі сәулет формаларын құру заңдылықтары.

3-тақырып. Аңдар немесе құстармен көп фигуралы этюд кескіндемесі. Натурадан көп фигуралы этюд. Пейзаждық кеңістікте аңдар немесе құстардың топтарын үйлестіру. Фигуралардың алуан түрлі ракурстарын, қозғалысын, пластикасын жеткізу. Жұмыс колоритін талдау. Аңдар мен құстар фигураларының өңдеу есебінен жоспарлықты жеткізу.

4- тақырып: Көп фигуралы нобайлар. Алуан түрлі нобайлар: алдын ала суретсіз акварельмен салынған нобайлар, сызықтық-реңктік нобайлар. Динамикадағы адамдар тобының нобайы. Фигураларды бейнелеуді үйлестіру. Фигуралардың пропорциясын білу. Фигураларды бойлары мен комплекциясына қарай салыстыру. Түрлі жоспарда орналастырылған фигуралардың динамикасы мен размерлерінің үйлесімін жеткізу.

5-тақырып. Кескіндемедегі сызықтық және ауа перспективасы. Көп жоспарлы этюдтерде түстің перспективалық өзгерістері. Түстік-реңктік қарым-қатынастың ауа райы жағдайына тәуелділігі. Көше, ғимарат перспективасының жеткізу үшін көзқарасты таңдау. Сызықтық құрылымда сызықтық перспективаның ережелерін сақтау. Этюдте жарық, табиғат жағдайын жеткізу. Мандайша, дуал, шатыр, ағаш және басқа табиғат жағдайын жеткізу. Ауа

перспективасының ережелерін ескере отырып алыс және жақын жоспарларды өңдеу.

6-тақырып. Пленэрлік этюдтер мен суреттер негізіндегі композиция. Алдын ала этюдтер бойынша пейзажбен жұмыс. Жарық пен түстік өзгерістер арқылы пейзаждық композициядағы табиғат жағдайын жеткізу. Натуралар негізінде салынған суреттерден сәулет композициясын құру.

Плакат түрлері. Плакаттағы нақыштау. Плакаттың мәнерлік ерекшеліктері. Плакаттың міндеті. Шрифттер типтері мен оларды плакатта қолдану. Плакаттағы реңктік және түстік кереғарлық. Плакаттың негізгі идеясын жеткізу. Композициядағы мәтіннің орнын анықтау. Шрифт стилін таңдау. Түстік-реңктік шешімді таңдау.

188. Оқу жылының соңында 3-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) этюдтердің түрлерін қолдана отырып, (ауылдық, қалалық) табиғаттың жағдайын, жарық, колоритті жеткізе біледі;

2) сызықтық және ауа перспективасы туралы білімді меңгеру және оны сәулет ескерткіштері, ғимараттарын салғанда қолдана алады;

3) қозғалыстағы аңдар немесе құстардың нобайын қолдана отырып, өз бетімен композиция құра біледі;

4) түрлі материалдармен қозғалыс жеткізілетін адамдар топтарының нобайларын орындай біледі;

5) экологиялық білімді меңгеру және табиғатты жалпы адамзаттық құндылық ретінде түсінеді;

6) нақыштау тәсілдері туралы білімді меңгеру және оларды шығармашылық композицияда қолданады.

8-параграф. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Арнайы фортепиано» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

189. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Арнайы фортепиано» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) мазмұнын, оқу пәнін игеруден күтілетін нәтижелерді, бағдарламалық талаптарды, оқу мерзімдерін анықтайды.

190. Бағдарламамен анықталатын жеті-тоғыз жылдық оқыту – шартты және репертуарлық жоспарлау жүйесіне қатысты болып табылады.

Білім беру мазмұнының жаңартылуының нәтижесі дегеніміз – білім алушылардың меңгерген білімдерін тәжірибелік жағдайда қолдану және әлеуметтік бейімделу үдерісінде сәтті пайдалануға мүмкіндік беретін негізгі құзыреттіліктер жүйесін игеру болып табылады.

191. Музыкалық оқыту және тәрбиелеу барысында білім алушылардың негізгі және пәндік құзыреттерін қалыптастыру әр түрлі әдістерді қолдануды

талап етеді. Музыкант-педагогтің жұмысында оқыту, дамыту, тәрбиелеу, ынталандыру (уәждемелік) және бақылаушылық-түзетушілік қызметтерін атқаратын, барлық дерлік жалпыпедагогикалық әдістер қолданылуы мүмкін.

192. Әрбір білім алушының жеке ерекшеліктері әрбір баланы, оның табиғи қабілеттеріне тәуелсіз, музыкаға жақындата алатын оқыту әдістері мен құралдарын іздеп табуды талап етеді. Әрбір білім алушыға жеке- дара сараланған тәсілдер арқылы оқытудың мазмұны мен әдістерін жалпы психологиялық және музыкалық-психологиялық ерекшелігіне қарай бейімдеуге мүмкіндік береді.

193. Кешендік сабаққа білім алушылардың шығармашылық қызметінің түрлері біріктіріледі – педагогикалық репертуарды зерделеу, қағаз бетінен оқу, ансамбль, естуі бойынша іріктеу, тасымалдау (транспонирование), сүйемелдеу.

194. Бағдарламаның мақсаты: білім алушылардың табиғи мүмкіндіктерін ескере отырып, жалпы музыкалық дамыту, пианизм мен орындаушылық өнер негіздеріне оқыту, тұлғаның рухани жалпы мәдениетінің бөлігі ретіндегі музыкалық-эстетикалық санасын қалыптастыру.

195. Бағдарламаның міндеттері:

1) дидактикалық: танымдық қызметі, ой-өрісінің кеңеюі, музыкалық білімді, орындаушылық дағды мен білікті жүйелі түрде жинақтау;

2) тәрбиелеушілік: музыкалық өнерді тану жолдары арқылы рухани, адами, көркемдік, эстетикалық, патриоттық, интернационалдық тәрбие беру, дербестікті, ерік-жігерді тәрбиелеу; адамгершіліктік, эстетикалық, дүниетанымдық ұстанымын қалыптастыру.

3) дамытушылық: музыкалық есту, еске сақтау, ырғақ сезімін, эмоциялық өрісін, эмпатияны, шығармашылық қабілеттерін, зейін, ойлау, елес, қиял, рефлексия, салыстыра білу, салыстырып қарау, жалпылау шеберліктерін дамыту.

196. Бағдарлама білім алушылардың жастық және жеке ерекшеліктерін ескереді, білім алушылардың функционалды сауаттылығын дамытуға және негізгі және пәндік құзыреттілік жетістіктеріне (оқу пәнінің аясында меңгерген айрықша білімді, білікті және дағдыларды)бағытталған.

197. Білім беру бағдарламасының әдіснамалық негізін:

1) жеке тұлғаны қалыптастырудағы біртұтас тәсілдеме тұжырымдамасы;

2) оқытуда жас, тұлғалық-қызметтік, жеке-дара сараланған және күрделі зерттеу тәсілдемелер теориясы;

3) қазіргі заман педагогикасының жалпыдидактикалық қағидалары (постулаттар), олармен негізделген (детерминденген) білім беру үдерісінің мазмұнына, нысандарына және әдістеріне тәсілдемелер;

4) білім алушылардың дамытпалы оқыту мәнмәтінінде шығармашылық және орындаушылық қабілеттерін дамыту мәселелерін әзірлеу;

5) көрнекті педагог-пианисттердің және музыкатанушылардың теориялық ережелері мен әдістемелік нұсқаулары құрайды.

198. Оқу материалдарының мазмұнын таңдау мына педагогикалық қағидаттарға негізделеді:

1) табиғилылық сәйкестілік және қолжетімділік қағидаты білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескеріп, білім алушылардың музыкалық және рухани-адамгершілік дамуына көмектесетін, тыңдауға, үйренуге, орындауға лайық оқу материалын іріктеп алуға мүмкіндік береді;

2) сабақтастық қағидаты білім алушылардың музыкалық-орындаушылық қызметі және оның мазмұны деңгейінде оқытудың барлық сыныптары арасындағы байланысты білдіреді;

3) оқытуды дараландыру қағидаты фортепианода ойнаудың орындаушылық дағдыларын практикалық меңгерудің негізгі тәсілі болып табылады;

4) шығармашылық қағидаты білім алушылардың қабілеттерін және бейімділіктерін ашып тануды көздейді, өнермен табысудағы жетістік, қуаныш жағдаятын жасауды бағамдайды.

199. Бағдарламаның мазмұны қазақ халқының дәстүрлі мәдениетіне, әлемдік музыканың классикалық үлгілеріне, әлем халықтарының музыкалық шығармашылығына, заманауи қазақстандық өнерге негізделеді.

200. Бағдарламаның музыкалық мектепте интерактивтік білім беру технологияларын, сабақтардың классикалық және дәстүрлі емес тұпаттамасын (типология) ендіруді көздейді.

201. «Фортепиано арнайы сыныбы» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі үлгілік оқу жоспарына сәйкес әрбір сыныпта 2 апталық сағатты; жылына 68 сағатты құрайды.

202. Сабақтардың түрі – 45 минуттық жеке сабақтар. Сабақтардың жеке түрі педагогке білім бағдарламасының мазмұнын әрбір білім алушының даму ерекшеліктеріне сәйкес құрастыруға мүмкіндік береді. Білім берудің вариативтілік талаптарына сәйкес бағдарламаның мазмұны саралануы (дифференцировать) мүмкін.

203. Оқыту жеке, шағын топтық және топтық формаларда жүзеге асады.

Даярлық тобындағы білім алушылардың сандық құрамы – 8-10 адам.

204. Оқу мерзімі: 7-9 жыл.

205. Бағдарламаны меңгеру қорытынды мемлекеттік аттестациямен аяқталады.

206. Бағдарламаны іске асыру шарттары. Жұмыс тәртібі қосымша білім беру ұйымының ішкі тәртіп ережелерімен белгіленеді.

207. Мектепке дейінгі жастағы балалар үшін аптасына 2 академиялық сағаттан аспайтын 25-35 минуттық сабақтар өткізіледі.

Бітіруші сыныптарға (сегізінші және тоғызыншы) білім алушыларды қабылдау қарастырылмаған.

208. Бағдарламаны іске асыруда оқытылатын оқу пәнінің бейініне сәйкес арнайы педагогикалық немесе кәсіби (орта немесе жоғары) білімі бар педагогикалық қызметкерлермен қамтамсыз етіледі.

209. Педагог дәріс беретін пәні бойынша білім беру бағдарламасын әзірлеуі, музыкалық педагогика саласында отандық және шетелдік білім берудің озық жетістіктеріне негізделген оқу-білім беру үдерісі технологиясын пайдалана білуі қажет.

210. Балалар музыка мектептері мен өнер мектептерінің музыка бөлімдері басқа білім беру ұйымдарымен шығармашылық байланыс орнату үшін жағдай жасауы қажет, оның ішінде ұдайы әдістемелік жұмыс жүргізу, алдыңғы қатарлы педагогикалық технологияларды қолдану мақсатында кәсіби байланыстар да орнатуы керек.

211. Мектептердің материалдық-техникалық базасы санитарлық және өртке қарсы нормаларға, еңбекті қорғау нормаларына сай.

Білім беру бағдарламасын іске асыруда: рояль, дыбыстық техникалық жабдықталған концерттік залдың, топтық, шағын топтық және жеке дара сабақтарға арналған фортепиано музыкалық аспабы бар оқу аудиториялары болуы шарт.

212. Жеке дәрістерге арналған аудиториялар дыбыс өткізбейтін және 6 шаршы метрден кем емес ауданы бар болуы тиіс.

Мектепте музыкалық аспаптарды ұстауға, дер кезінде қызмет көрсету және жөндеу үшін жағдайлар жасалуы керек.

213. Оқу жоспарындағы пәндерді оқытудың ұйымдастырушылық формалары:

жеке сабақтар: фортепиано мамандығы, таңдау бойынша пән (нотаны парақтан оқу, ансамбль, сүйемелдеу);

пәндер бойынша топтық сабақтар: сольфеджио, қазақ музыка әдебиеті, әлемдік музыка әдебиеті, ұжымдық музыка ойнау.

Әр топта балалардың саны 10-нан 12-ге дейін.

214. Оқу пәнінің мазмұны. Жеке оқыту қағидаты әрбір білім алушының табиғи тума нышандары, дене және музыкалық дамуының деңгейіне сәйкес оқу материалдарын өтудің түрлі нысандары, әдістері, қарқынын қолдануды ұсынады.

215. «Фортепиано арнайы сыныбы» оқу пәні жеке дәрістерінің ерекшелігі теориялық материалдарды тәжірибелік қызметтен ажырамас бөлік ретінде зерделеуді ұсынады, бұл оқу сағаттарын тараулар мен тақырыптар бойынша бөлуде біріздендірудің мүмкін еместігін көрсетеді.

216. Оқу пәні мазмұнының базалық негізін келесі тақырыптық тараулар көрсетеді:

1-тарау. Ерте оқытудың ерекшеліктері.

1) Балалармен өткізілетін алғашқы сабақтың негізгі мазмұны. Тыңдаушылық тәжірибе, музыкалық әсерді молайту. Әндер мен әнге қосылу. Ноталық сауатынсыз ансамбльде ойнау. Есту бойынша және тасымалдау (транспонирование). Білім алушылардың ноталық сауаттылық негіздерімен таныстыру.

2) Түрлі әдістермен фортепианода алғаш ойнауға үйренудегі ойынның ролі. Мектепке дейінгі балаларға бағдарланған әдістемелер.

3) Музыкалық сауаттылық, музыка, үйлесімділік және сольфеджио теориялары, балаға түсінікті түрде музыкалық терминологияның негізгі түсініктері.

4) Музыкалық тәрбие және фортепианода ойнауға үйретудің кешенді жүйесі.

2-тарау. Оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыру.

1) Жас пианисті кешенді тәрбиелеу.

2) Білім алушылардың шығармашылық дағдыларын дамыту. Әуендік, үндестіктік және тембрлік есту қабілетін дамыту, ырғақты есту арқылы, көзбен көру арқылы, қимыл арқылы жеткізу, фортепианода ойнауға үйрету үдерісінде парақтан оқу, тасымалдау, барлық дауыстардың музыкалық мзмұнды орындауы, әуеннің аяғын жазу, пьесалар турлері, дауыс бойынша таңдау, ырғақтық және әуендік суырып салу, ансамбльде ойнау, ноталары бар музыканы тыңдау, нотамен аспапсыз сабақ өту, әуесқой музыка ойнау жолдары арқылы музыкалық есте сақтау жадын (есту арқылы, көзбен көру арқылы, қозғалысты, түйсікті, қисынды) дамыту.

3) Пәннің «Сольфеджио», «Қазақ музыкалық әдебиеті», «Әлемдік музыкалық әдебиеті» және жалпы білім беретін мектептің: «Музыка», «Қазақ тілі», «Бейнелеу өнері», «Әдеби оқу», «Дүниетану», «Еңбекке баулу» оқу жоспары пәндерімен пәнаралық байланысы.

4) Музыкалық шығармаларды оқу және әртүрлі нақыштар мен жанрлардың шығармаларымен нобайлық танысу барысында жалпы және музыкалық ой-өрісті кеңейту. Музыканы тыңдау бойынша тәжірибені жинақтау. Теориялық және тарихи білімдерді бекіту.

5) Қазақ халқының дәстүрлі мәдениетін, Қазақстан халықтарының музыкалық шығармашылығын, әлемдік музыканың, қазіргі заман Қазақстан және әлемдік өнердің классикалық шығармаларын үйрену барысында білім алушылардың негізгі және пәндік құзыреттерін қалыптастыру.

3-тарау. Музыкалық шығармамен жұмыс жасау, орындаушылық білік пен дағдыларды қалыптастыру.

1) Білім алушыларды шығармамен таныстыру (педагогтің шығарманы орындауы, жазбаларды тыңдау, қағаз бетінен оқу). Шығарманың баспасын, редакциясын таңдау. Музыкалық бейнелерге сипаттама (басқа музыкалық шығармалармен және өнер түрлерімен ассоциациялар). Оқытылатын шығармалардың жанры, түрі, қалыптық (мәнерлік), әуендік, үйлесімдік, ырғақтық, қарқындық ерекшеліктері.

2) Мәтінмен жете жұмыс жасау: музыкалық арқауды зейін салып тыңдау, үзінділерін баяу және орташа қарқынды (темп) дүркін-дүркін ойнау. Музыкалық шығарманы жаттау тәсілдері.

3) Музыкалық синтаксис. Шығарманың серпіндік жоспары. Әуеннің сөзін сөйлеу (интонирование) және оны баса айту (фразировка); артикуляция, агогика, педализация және тағы басқалары.

4) Ноталық мәтінді еркін оқуға машықтандыру. Әуендік сызықты, тік сызықты шапшаң оқу, «топпен оқу», «үзіліссіз оқу» дағдылары.

5) Пианистикалық аппараттың еркіндігіне тәрбиелеу. Техникамен жұмыс жасаудағы есту қабілетінің рөлі. «Жылдам тыңдау», «тез ойлау» дағдаларын тәрбиелеу.

б) Фортепиано техникасымен жұмыс жасау. Көркемдік және техникалық міндеттернің бірлігі. Фортепиано техникасының іргетасы – белсенді және нақты саусақ қағысымен үйлестіктегі пернетақтамен байланыс. Қарапайым аппликатуралық дағдыларды тәрбиелеу (әртүрлі позициялық формулаларды, гаммалардың, аккордтардың, арпеджионың аппликатурасын меңгеру). Аппликатураның позициондық қағидасы. Бір позициядан екіншісіне өту кезінде икемділікке, наздылыққа тәрбиелеу. Аппликатуралық қағидалар («салып қою», «ауыстырып қою», «тайғанау» және басқалары). Жұмыстың әдістері: қиыншылықтарды ұғыну және жеңілдету (ұстанымдар, топтастыру); әртүрлі қарқындар, туше, артикуляция, динамика; нұсқалар (ырғақтық, еселеу, бөліктену немесе бірігу және тағы басқа)

7) Жаттығулар жас музыканттың техникасын дамытудың құралы ретінде. Жаттығу жинақтары. Е.Ф.Гнесина, Ш.Ганон, А.Есипов, Р.Иозефи, МКлементи, А.Корто, М.Лонг, Н.Метнер жаттығулары, В. Сафонов, К.Таузиг, Е.Тимакиннің жаңа формуласы. Жаттығулармен жұмыс барысында сипап сезу, есту және қимыл-қозғалыспен әрдайым бақылау жүргізу.

8) Гаммалар, аккордтар, арпеджиомен жұмыс жасау. Гаммаларға дайындық жұмыстары (Е.Ф.Гнесина, В.В.Листовая, М.Лонг, А.Корто, Р.Иозефи). Гаммаларды оқыту тәртібі. Гаммалар мен арпеджионы жүйелеу. (Н.В.Ширинская). Гаммаларды оқыту кезіндегі міндеттер: мажор-минор жүйесін игеру, аппликатуралық тәртіпке тәрбиелеу, қозғалыстарды автоматтандыруға дағдылану, саусақтық шапшаңдыққа, тегістікке, төзімділікке жету, тетраходлармен ойнау. Гаммалармен жұмыс кезіндегі нұсқалар (динамикалық, ырғақтық, тембрлік, артикуляциялық).

Аккордтар (3-тен, содан соң 4 дыбыстан). Әртүрлі қағыстарды пайдалану. Белсенділікпен, саусақтар ұшының алғырлығымен үйлестікте пернетақтадағы тіректі сезіну. Аккордты алғаннан кейін қолды босату әдетін қалыптастыру. Шынтақ, иық, жауырын бұлшық еттерінің қатысуы.

Арпеджио. Түрлері (қысқа, ұзын, сынық). Шынтақтың көмегімен бүйір қозғалыстарын тәрбиелеу, «қолды, алақанды ашу» тәсілін қалыптастыру, екпіндік және салмақты тіректерді әртүрлі саусақтарға көшіру.

9) Этюдтермен жұмыс. Білім алушыларға арналған этюдтердың жеке таңдалымы. Техникалық қиыншылықтарды жеңу жолдары. Қозғалыстарды үнемдеуге, қолдардың координациясына және синхрондығына, пианистикалық наздылыққа бағытталған жұмыс.

10) Педализация – дәл фиксацияға келмейтін, шығармашылық үдеріс. Оң жақ және сол жақ басқыштың рөлі. Естіп бақылаудың маңызы. Дайындық жұмыстары (Е.Гнесина, С.Майкапар, Н.Голубовская). Педализацияның негізгі тәсілдері. Басқыш және орындау стилі.

11) Полифониялық шығармаларды зерделеу.

Полифония түрлері – дауысасты, кері, еліктемелік.

Еліктемелік полифониямен жұмыс жасау. Тақырыптың интонациялық сипаттамасы; қосындыға қарсы және оның нысан дамуындағы рөлі. Әрбір дауыстың даму үздіксіздігімен жұмыс жасау. Дауыстардың ұйқасы кезіндегі орындаушылық міндеттер: әрбір дауыстың тембрлік бояуын сақтау, кіріспе мен аяқтамалардың, шарықтау шегі мен бәсеңсудің үйлеспеушілігі.

12) Бахтың клавирлік шығармаларының орындаушылық дәстүрлері. Бах музыкасын насихаттаудағы К.Черни, қиялшыл-сазгерлердің, Ф.Бузони рөлі. Ескі полифонияны орындау кезіндегі мәнерлі құралдар. Артикуляция теориясы. Браудо жіктеуіші. Қарқынды (темп) белгілеу мәселелері. Серпінділік (Динамика). Әуендік әшекей (Орнаментика). Мелизмдерді орындау кезіндегі негізгі ережелер және ерекшеліктер.

Вильгельм Фридеман Бахтың нота дәптері. Анна Магдалена Бахтың нота дәптері. Urtext және нұсқалары. Шағын кіріспелер (прелюдиялар), инвенциялар, Бахтың «Жақсы темперирленетін клавирі».

13) Кезеңдік (циклдық) сонаталық нысан (форма), түрлендірме кезеңдер – орындаушылық міндеттер. Балалар музыка мектебінің репертуарындағы веналық классиктерінің шығармалары. Классикалық шығармалардың әртүрлі басылымдары мен нұсқаларын оқу. Сонаталық allegro нысанымен жұмыс жасаудың ерекшеліктері. Метроритм, артикуляция мәселелері.

14) Балалар репертуарындағы арманшыл-сазгерлердің музыкасы. Арманшыл сазгерлердің музыкасындағы бағдарламалылық. Арманшылардың шығармашылығында аспаптардың жаңа мүмкіндіктерін ашу.

15) Қазіргі заман сазгерлерінің шығармашылығында 20-ХІ ғасырлардағы музыкалық ойлаудың заңдылықтарын игеруге жұмылдыру. Балалар музыка мектебінің репертуарындағы қазіргі заман музыкасы, оның ладтық-үндестік және ырғақтық өзгешелігі.

16) Қазақ халқының дәстүрлі мәдениетін, қазақстандық белгілі композиторлық мектеп өкілдерінің шығармаларын зерделеу.

217. Бағдарламаны әдістемелік қамтамасыз ету. Білім беру үдерісінің тиімділігі оның мазмұнының тәрбиелеудің мақсаттары мен міндеттеріне, балалардың жас ерекшеліктері мен жеке ерекшеліктеріне, педагогтер мен білім алушылардың арасындағы педагогикалық қарым-қатынастың кәсіби құзыреттілігіне байланысты.

218. Жақсы музыкалық қабілеттері бар білім алушылармен қатар, музыка мектептерінде музыкалық-орындаушылық мүмкіндіктері шектеулі балалар да оқиды. Оларды оқытуда сабақ кезінде оқытудың дамытушылық әдістеріне, музыкада ойнаудың әртүрін пайдалану мен шығармашылық білікті дамытуға

көбірек сүйену керек. Репертуарды таңдауда жеке жоспардың едәуір вариативтілік мүмкіндігі болады: 1-2 сыныпта талаптар (оның ішінде гаммалар бойынша) деңгейін төмендету.

219. Даярлық сыныптарында, 1-2-сыныптарда сабақ өткізудің шағын топтық түрлерін қолдануға: сабақты немесе оның бір бөлігін екі-үш білім алушымен бір уақытта өткізуге болады. Қалған уақыт қорын қағаздан оқу шеберлігі, естуі бойынша іріктеуге, тасымалдауға, ансамбль, жалпы және музыкалық дүниетанымын кеңейтуді дамытуға арнауына болады.

220. Әр жартыжылдықтың басында жеке жоспар жасалынып, білім беру ұйымының басшысының қолымен бекітіледі. Әр жартыжылдықтың аяғында педагог тапсырмалардың орындалу сапасын және ертеректе бекітілген тізімдегі өзгерістерді белгілейді, ал жылдың аяғында білім алушының музыкалық және техникалық дамуына, сабақ үлгеріміне және еңбекке қабілеттілігіне сипаттама береді.

221. Білім алушының жеке жоспарын құру барысында, жеке жұмыстың болашақ және ағымдағы міндеттері ескеріліп, оқу жылының басы мен соңындағы оның мінездемесіне сәйкес құрастырылады.

222. Педагог өз бетінше репертуарлық тізімді қалыптастырады, шығармаларды жүйелендіреді, білім алушының жеке мүмкіндіктеріне сәйкес репертуарды толықтырады.

Білім алушының жылдық оқу жоспарының негізгі құрамдас бөлігі: ірі нысандағы шығармалар, полифония, пьесалар, этюдтер, гаммалар және музыкалық біліктерін дамытатын жаттығулар, ансамбльдер, сүйемелдеу, өзі оқып-үйренуі, қағаз бетінен оқуы және тасымалдауы, үйде музыкада ойнау үшін арналған пьесалар.

223. Білім алушылардың жеке жоспарлары қазақ ұлттық және кәсіби музыкасы, классикалық музыка, қазіргі заман музыкасы 20-21 ғасырдың сазгерлік музыка элементтерін пайдалана отырып кірістірудің арқасында кең репертуарлық үрдістерді, репертуардың жаңаруы және байытылуын қамтып көрсетіледі.

224. Жеке жоспарда білім алушының жылдың аяғында оның жеке даму жақтарын көрсететін мінездемесі ұсынылады:

1) музыкалық мағлұматтар деңгейі (есту, ырғақ, жады), білім алушының орындау аппаратының берілген аспапқа сәйкестігі, аспапқа икемделгішілік дәрежесі;

2) жалпы даму, эмоциялық, сезінушілік, реакция жылдамдығы; музыкаға, музыкалық сабақтарға қатынасы;

3) еңбекке қабілеттілік, жинақылық;

4) өз бетінше оқып-үйрену икемділігі, мәтінді талғаудағы сауаттылық дәрежесі, музыкалық туындыларды меңгеру шапшандығы;

5) жылдың аяғындағы табыстары;

6) білім алушының дамуындағы кемшіліктер және оларды игеру бойынша міндеттер.

225. Бірдей сыныпта бағдарламаны оқытудың жеке жоспарлары, концерттік және емтихандық бағдарламалар күрделілігінің деңгейі бойынша өзгеше болуы мүмкін.

226. Репертуармен жұмыста педагог шығармалардың бір бөлігі көпшілік алдында немесе концертте (емтиханда) орындауға, ал қалған бөлігі – сынып жұмысына немесе танысуға арналатындығын ескеру керек. Педагог педагогикалық репертуармен жұмыстың аяқталу дәрежесін білім алушының жеке жоспарында оқу сатыларын белгілеу арқылы анықтауы мүмкін.

227. Педагог әрбір білім алушының жеке ыңғайын ескере отырып, жаңа репертуар есебінен репертуарлық тізімдерді толықтыра отырып, бағдарламаның көлемі мен күрделілігін түрлендіреді.

228. Даярлық сыныбында білім алушылар 20-25 түрлі нысандағы музыкалық шығармаларды оқып-үйренеді: халық әндерін, этюдтерді, музыкалық және би сипатындағы пьесаларды, ансамбльдерді, полифония элементіндегі пьесаларды.

229. Даярлық сыныбының білім алушылары біледі:

- 1) тәртіп және музыка тыңдау ережелерін;
- 2) музыкалық сауатылық ережелерін; музыкалық және шу дыбыстарын; жоғары және төменгі дыбыстарды; қысқа және ұзақ дыбыстарды; ноталардың ұзақтығын, музыкалық өлшемін және есебін; сөйлеу және музыкалық екпіндерді; интервалдарды;
- 3) ноталар, октавалардың атауларын, ноталар жүйесіндегі 1 октава ноталарының орналасуын.

230. Даярлық сыныбындағы білім алушылар істей алады:

- 1) тыңдалған және орындалатын музыканың көңіл-күйін анықтайды;
- 2) әртүрлі дыбыстардан ән салу және әндетеді;
- 3) *non legato*, *legato*, *staccato* дыбыс шығару амалдарымен қарапайым пьесаларды ойнау; педагогпен төрт қолмен қарапайым пьесаларды ойнайды.

231. Дайындық сыныбының білім алушылардың келесі қасиеттері тәрбиеленеді:

- 1) музыкалық сабақтарға қызығушылық;
- 2) музыканы әсерленушілікпен қабылдау;
- 3) ұқыптылық, шыдамдылық.

232. Даярлық сыныбының білім алушыларында келесілер дамиды:

- 1) оқуға уәждеме;
- 2) ладтық сезім (ладтық бояуды, музыкалық құрылымның аяқталғандығы немесе аяқталмағандығын естіп анықтау);
- 3) ырғақты қарапайым түрде сезу.

233. 1-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар.

Оқу жылы ағымында білім алушылар 15-25 түрлі нысандағы музыкалық шығармаларды (жеке музыкалық негіз және қабілеттерін есепке ала отырып) оқып-үйренеді: халық әндері, әндік және би сипатындағы пьесалар,

полифония элементіндегі пьесалар, этюдтер мен ансамбльдер, сонымен қатар ірі нысандағы қиын емес шығармалар.

234. 1-сыныптың білім алушылары біледі:

1) музыкалық сауаттың негіздерін: регистрлерді, октавалардың атауларын; скрипка және бас кілттерді; кіші, үлкен, бірінші, екінші октава ноталарының жазбасын; ұзақтық пен үзілістердің бөлінуін; тактты, қарапайым өлшемдерді; қағыстарды; ладты;

2) музыкалық мәнерліліктің негізгі құралдарын: жылдам, бірқалыпты, баяу қарқыны; серпінді реңктер; лад;

3) оқытылған жанрлардың атауын (күй, ән, би, марш);

4) музыкалық аспаптардың атауларын (фортепиано, домбыра, қобыз, сыбызғы, жетіген, дауылпаз, балалайка, гусли, свирель және тағы басқа);

5) қол қою ережелерін, дыбыс шығару негіздерін.

235. 1-сыныптың білім алушылары істей алады:

1) музыканы зең қойып тыңдайды;

2) музыкалық шығармалардың көңілін және сипатын анықтайды;

3) екпіні бойынша таныс өлеңдер мен аспаптық пьесаларды анықтайды;

4) *non legato*, *legato*, *staccato* дыбыс шығару амалдарына үйренген кезде пианистикалық аппарат координациясы дағдыларын игерген;

5) қолдардың әртүрлі дыбыстардан және октавалар бойынша орын ауыстыру шегінде саусақтардың түрлі ілесуі (*non legato*, *legato*) түріндегі, *legato* орындауды жетілдіруге, саусақтар ұштарын «түзетуге», бірінші саусақты салып қоюға, гаммаларға дайындық жаттығуларды орындай алады;

б) симметриялық аппликатура кезіндегі бір дыбыстан тура қозғалыста және кері қозғалыста екі октава диапазонында мажорлы гаммаларды ойнау (таңдау бойынша 1-2); осы үндестілікте әр қолдың бөлек қатысуынсыз үш дыбыстан аккордтармен тоникалық үшдыбысты ойнай алады.

236. 1-сыныптың білім алушыларының бойында келесі қасиеттер тәрбиеленеді:

1) музыкалық сабақтарға қызығушылық;

2) музыканы қатты әсерленушілікпен қабылдау;

3) дыбысталу сапасын өз бетімен бақылау.

237. 1-сыныптың білім алушыларында келесілер дамиды:

1) музыканы қабылдаушылық, зейін;

2) естіп бақылау дағдылары;

3) ноталарды парақтан оқу дағдылары;

4) аппликатуралық тәртіп.

238. 2-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар. Білім алушылар 2-сыныпта түрлі нысандағы 15-20 музыкалық шығармаларды: 2-3 полифониялық шығармаларды, 2 ірі нысандағы шығарманы; 4-5 пьесаны; 2-3 ансамбльді; 5-7 этюдті оқып-үйренеді.

239. 2-сынып білім алушылары біледі:

1) Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Әнұранын;

- 2) халық әндері мен күйлерін;
- 3) нысан бойынша қарапайым түсініктерін;
- 4) театрда, концертте әдеп ережелерін.

240. 2-сынып білім алушылары келесілерді істей алады:

- 1) музыкалық аспаптарды тыңдау және анықтай біледі;
- 2) ноталық мәтінді талдай алады;
- 3) қағаз бетінен қарапайым ноталық үлгілерді оқи алады;
- 4) ән әуендерін естіп таңдап сала алады;
- 5) жаттығулардың әртүрлі түрлерінде саусақтардың техникасымен, интервалдарды ойнау жолымен білезіктің бос қимылдау дағдыларын дамытуға жұмыс жасай алады;

б) мажорлы гаммаларды орындай алады: «До», «Соль», «Ре», «Ля», «Ми» екі қолмен екі октавада тура және кері қозғалыста; «Фа мажор» - екі қолмен тура қозғалыспен;

7) минорлы гаммалар: «ля», «ми», «ре» (табиғи, үйлесімді және әуендік түрде) екі октавада әр қолмен бөлек;

8) тоникалық үшдыбыстықтар аккордтармен айналыстар үш дыбыстан өткен үндестіліктерде әр қолмен бөлек.

241. 2-сынып білім алушыларындакелесі қасиеттер тәрбиеленеді:

- 1) музыкалық сабақтарға тұрақты қызығушылық;
- 2) музыканы әсерлік-бейнелік түрде қабылдау;
- 3) өз орындауындағы шығарманың сипатын жеткізуге ұмтылыс;
- 4) адамгершілік нормалар мен тәртіп ережелерін меңгеру.

242. 2-сынып білім алушыларында келесілер дамиды:

1) музыкалық-шығармашылық қабілеттер (есту, зейін, ойлау, көрнекі-бейнелі есте сақтау);

2) оқудың бастапқы сатысында игерілген техникалық дағдылар, қол қимыл-қозғалыстарының координациясы;

3) оқуға ерікті бағыттылық;

4) жалпы іскерліктер (музыкалық аспаппен сабақ режимі).

243. 3-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар.3-сыныптың білім алушылары 15-20 әртүрлі музыкалық шығарманы, оның ішінде танысуға бірнеше шығарманы; 2-3 полифониялық шығарманы; 1-2 ірі нысанды шығарманы; 5-7 пьесаны; 5-6 этюдті; 2-3 ансамбльді оқып-үйренеді.

244. 3-сыныптың білім алушыларыбіледі:

- 1) халық және кәсіби музыкасының жанрлық түрлерін;
- 2) қазақ күйшілерінің және қазақстандық сазгерлерінің аттарын;
- 3) оқытылатын шығармалардың атауларын және олардың авторларын.

245. 3-сыныптың білім алушылары істей алады:

- 1) туған өлкенің музыкалық дәстүрлері туралы әңгімелей алады;
- 2) тыңдалған шығармалардың жанры мен сипатын анықтай алады;
- 3) музыкалық мәнерліліктің құралдарын сезінеді;
- 4) баста үндестіктің тірек дыбыстары түріндегі күрделі емес

сүйемелдеумен әндік сипаттағы әуендерді парақ бетінен оқиды;

5) әртүрлі позициялық пішіндер, қысқа ән құбылған дыбыстар және басқа мелізмдер, үзілістермен (интервал) дайындықтар (октава арқылы орын ауыстыру немесе секвенциялық) түрінде жаттығуларды ойнау;

б) мажорлы гаммаларды ойнайды: «До», «Соль», «Ре», «Ля», «Ми», «Фа», «Си-бемоль» тура қозғалыста; кері қозғалыста – симметриялық аппликатурасы бар гаммалар; минорлы гаммалар (табиғи, үйлесімді және әуендік): «ля», «ми», «ре», «соль» - тура қозғалыста екі қолмен екі октавада; хроматикалық гаммалар әр қолмен барлық пернелерден бөлек; тоникалық үшдыбыстықтар аккордтармен айналыстар үш дыбыстан өткен үндестіліктерде екі қолмен; қысқа арпеджио төрт дыбыстан әр қолмен бөлек.

246. 3-сыныптың білім алушыларының бойындакелесі қасиеттертәрбиеленеді:

1) эмоциялық эмпатия;

2) өз орындауындағы шығарманың сипатын беруге ұмтылу;

3) шыдамдылық, еңбекқорлық, бастаған істі аяғына дейін жеткізуге ұмтылу.

3-сыныптың білім алушыларында дамиды:

1) музыканы әсершіл-бейнелі түрде қабылдау;

2) мәнер (лад), өлең өлшемі (метр), ырғақ (ритм), қарқынды (темп) сезу;

3) парақтан ноталарды оқу және басқа үндестіліктерге транспонирлеу, әйгілі әндер мен билерді есту арқылы таңдау дағдылары;

4) шығармашылық бастамалар дамиды.

247. 4-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар. 4-сыныптың білім алушысы 14-20 әртүрлі музыкалық шығарманы, соның ішінде танысуға бірнеше шығарманы; 1-2 полифониялық шығарманы; 1-2 ірі нысанды шығарманы; 5-7 пьесаны; 2-3 ансамбльді; 4-5 этюдті оқып-үйренеді.

248. 4-сыныптың білім алушылары біледі:

1) орындалатын музыкалық шығарманың музыкалық бейнесін, стилін, нысанын мәнерлі түрде жеткізу ұғымдарын;

2) музыкалық терминологияны;

3) оқытылатын шығармалар авторларының шығармашылығын.

249. 4-сыныптың білім алушылары істей алады:

1) шығармаларды орындау кезінде естіп бақылауды жүргізеді;

2) музыкалық әдебиеттің әртүрлі жанрлардағы біртіндеп күрделене түсетін шығармаларды оқиды (қиындығы білім алушы оқитын деңгейден шамамен екі сыныпқа төмен);

3) опералық, симфониялық және балет музыкасынан жеңіл ыңғайланған үзінділерді ойнайды;

4) үйлесімдік және фактуралық безендірілуі бар таныс шығармаларды естіп таңдау; ән әуендерін тасымалдайды (транспонирование);

5) октаваларға біртіндеп өтуі бар жаттығулардың материалында білезік техникасын дамыту мақсатында саусақ жүрдектігін дамытумен жұмыс жасайды;

б) қоса алғанда 4-таңбаға дейінгі мажорлы гаммаларды тура қозғалыста төрт октавада (симметриялық аппликатурасы бар гаммаларды - кері қозғалыста) ойнау; минорлы гаммалар (табиғи, үйлесімді және әуендік): «ля», «ми», «си», «ре», «соль», «до», «фа» - екі қолмен тура қозғалыста төрт октавада; хроматикалық гаммалар екі қолмен 2-3 пернеден тура қозғалыста; тоникалық үшдыбыстықтар аккордтармен бірге үш немесе төрт дыбыстан (қолдың өлшеміне байланысты) осы үндестіліктерде; қысқа арпеджио екі қолмен; ұзын арпеджио әр қолмен бөлек қимылдамай ақ пернелерден үш-төрт гаммаларда.

250. 4-сынып білім алушыларында келесі қасиеттер тәрбиеленеді:

- 1) танып білуге ұмтылу;
- 2) жігерлілік;
- 3) жауапкершілік, борыштылық сезімі.

251. 4-сыныптың білім алушыларында дамиды:

- 1) жалпы біліктер (сабақ режимі, оқу әдебиетімен жұмыс);
- 2) қолдың ұсақ моторикасы;
- 3) зейін, ес, қиял;
- 4) Қазақстан және әлем халықтарының мұрасына танымдық қызығушылық.

252. 5-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар. 5-сыныптың білім алушысы 14-18 әртүрлі музыкалық шығарманы, соның ішінде танысу үшін бірнеше шығарманы; 2-3 полифониялық шығарманы; 1-2 ірі нысанды шығарманы; 5-6 пьесаны (соның ішінде 1 ансамбльді); 5-6 этюдті; 1 сүйемелдеуді оқып-үйренеді.

253. 5-сыныптың білім алушылары біледі:

- 1) шығарманың жанрын, нысанын;
- 2) ірі музыкалық нысанның құрылымын (күрделі үшжиілікті нысан, сюита, соната, симфония);
- 3) оқытылатын шығармалардың ладтық, әуендік, үйлесімдік, ырғақтық, шапшаңдық ерекшеліктерін, аппликатуралық қағидаларын;
- 4) музыкалық терминологияны;
- 5) оқытылатын шығармалар авторларының шығармашылығын.

254. 5-сынып білім алушылары істей алады:

- 1) музыкалық бейнелерді сипаттайды (басқа музыкалық шығармалармен және өнер түрлерімен ассоциациялар);
- 2) орындалатын шығармалардың орындаушылық жоспарын ұсынады: динамикалық жоспар, әуеннің сөзін сөйлеу (интонирование) және оны баса айту (фразировка), агогика, артикуляция, педализация және тағы басқа;
- 3) парақ бетінен оқиды;

4) шығармалармен өз бетінше жұмыс дағдыларын жинақтайды: 1-2 пьеса дайындайды (қиындығы бойынша екі сыныпқа төмен);

5) күрделі емес сүйемелдеу (аккомпанемент) ойнайды, әріптік белгілеуі бар сүйемелдеу әуендер; әуендерді тасымалдау (транспонирлеу);

6) танымалы музыканы ойнайды (ыңғайланған түрдегі);

7) музыкалық тәрбие көрсету, музыка туралы сөйлесулерде қарапайым түсініктер мен музыкалық терминдерді қолданады;

8) барлық мажорлы гаммаларды тура және кері қозғалыста төрт октавада ойнайды;

9) 2-3 мажорлы гамманы терцияға және децимаға тура қозғалыста;

10) минорлы гаммалар қоса алғанда 4 таңбаға дейін (табиғи, үйлесімді және әуендік): тура қозғалыста екі қолмен төрт октавада;

11) хроматикалық гаммалар екі қолмен барлық пернеден тура қозғалыста;

12) тоникалық үшдыбыстықтар үш немесе төрт дыбыспен айналыстармен (қолдың өлшеміне байланысты);

13) қысқа арпеджио екі қолмен; ұзын арпеджио - ақ пернелерден әр қолмен бөлек;

14) доминантсептаккорд – құрастыру және шешу, қысқа арпеджио әр қолмен бөлек;

15) кішірейтілген септаккорд – құрастыру және шешу, қысқа арпеджио әр қолмен бөлек.

255. 5-сыныптың білім алушыларының бойында келесі қасиеттер тәрбиеленеді:

1) кедергілер мен қиындықтарды жеңу іскерлігі;

2) жүйелі түрде жұмыс жасай алу іскерлігі;

3) басқалардың пікірімен есептесе алу іскерлігі;

4) мақсатқа жетуге ұмтылғандағы ерік, табандылық, қайсарлық.

256. 5-сынып білім алушыларында:

1) өз шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге ұмтылыс;

2) қиял және фантазия, бейнелі және абстрактылы ой;

3) сахналық мәдениет дағдылары дамиды.

257. 6-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар. 6-сыныпта білім алушы 11-17 әртүрлі музыкалық шығарманы, соның ішінде танысу тәртібімен бірнеше шығарманы; 1-2 полифониялық шығарманы; 1-2 ірі нысанды шығарманы; 3-5 этюдті; 4-5 пьесаны (соның ішінде 1 ансамбльді); 1-2 сүйемелдеуді оқып біледі.

258. 6-сыныптың білім алушылары біледі:

1) орындалатын шығармалардың жанрлық, нақыштық ерекшеліктерін;

2) оқытылатын репертуармен жұмыс жасау әдістерін;

3) оқытылатын шығармалардың әйгілі орындаушылар жасаған интерпретацияларды;

4) оқытылатын шығармалардың, ірі нысанды шығармалардың, пьесалардың нұсқаларын;

5) ұлттық және әлемдік мәдениеттің алдыңғы қатарлы өкілдерін.

259. 6-сыныптың білім алушылары істей алады:

1) серпін, әуеннің сөзін сөйлеу (интонирование) және оны баса айту (фразировка), артикуляция, агогика, педализация және тағы басқа мәнмәтінінде шығарманың орындаушылық жоспарын анықтайды;

2) басқа музыкалық шығармалармен және өнер түрлерімен ұқсастықтар (аналогия) және ассоциациялар келтіреді;

3) күрделі емес сүйемелдеу (аккомпанемент) ойнайды;

4) барлық мажорлы және минорлы гаммаларды; мажорлы - тура және кері қозғалыста төрт октавада; бірнеше терцияға және децимаға ойнайды;

5) минорлы гаммалар (табиғи, үйлесімді және әуендік) тура қозғалыста төрт октавада;

6) хроматикалық гаммалар барлық дыбыстардан тура және кері қозғалыста;

7) тоникалық үш дыбыстықтар аккордтармен айналыстар үш немесе төрт дыбыстан;

8) қысқа, ұзын арпеджио екі қолмен, сынық арпеджио әр қолмен бөлек; доминантсепт аккордтың дыбыстары бойынша арпеджио ұзын әр қолмен бөлек, екі қолмен 2-3 үндестіліктерде;

9) доминантсептаккорд – құрастыру және шешу, ұзын арпеджио ақ пернелерден әр қолмен бөлек;

10) кішірейтілген септаккорд – құрастыру және шешу, кішірейтілген септаккордтың дыбыстары бойынша қысқа арпеджио әр қолмен бөлек барлық өткен үндестіктерде.

260. 6-сынып білім алушыларының бойында:

1) оқу-пәндік құзыреттерді жүйелеуге ұмтылу;

2) сахналық жинақылық, әртістік;

3) өзара жәрдем, бірге мазасыздану сияқты қасиеттер тәрбиеленеді.

261. 6-сынып білім алушылары:

1) белсенді, өзіндік, шығармашылық ойлау қабілеті;

2) әсерленушілік өрістің тұрақтылығы;

3) эстетикалық сезімдер, музыкалық, көркемдік талғам сияқты қабілеттері дамиды.

262. 7-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар.7-сыныпта білім алушы 10-15 шығарманы, соның ішінде бірнешесітанысу үшін; 1-2 полифониялық шығарманы; 1-2 ірі нысанды шығарманы; 4-5 пьесаны (соның ішінде бір ансамбльді); 3-5 этюдті; 1 сүйемелдеуді оқып-үйренеді.

263. 7-сыныптыңбілім алушыларыбіледі:

1) классикалық, қазақ музыканы және Қазақстан сазгерлерінің шығармаларын, музыкалық әдебиет курсының бағдарламасы бойынша қазіргі заман музыкасын;

2) дәуірлерді, бағыттарды және музыкалық нақыштарды;

3) орындалатын шығармалардың нақыштық ерекшеліктерін;

- 4) оқытылатын репертуармен жұмыс жасау әдістерін;
- 5) оқытылатын шығармалар авторларының шығармашылығын.

264. 7-сынып білім алушыларыістей алады:

- 1) аспапта музыкалық шығармаларды ойнағанда алған теориялық білімдерін пайдаланады;
- 2) дәуірлерге, бағыттарға және музыкалық нақыштарға сипаттама береді;
- 3) музыкалық-эстетикалық және рухани-адамгершілік санаттарын сәйкестендіреді;
- 4) музыкалық-қоғамдық өмірдің құбылыстарына бағалау пікірлерін білдіреді;
- 5) әуеннің сөзін сөйлеу (интонирование) және оны баса айту (фразировка); серпін, агогика, артикуляция, педализация және тағы басқамәнмәтінде оқытылатын шығармалардың орындаушылық жоспарын анықтайды;
- 6) көпшілік алдында музыкалық-шығармашылық орындаулардың тәжірибесі бар;
- 7) барлық мажорлы гаммаларды тура және кері қозғалыста төрт октавада ойнау; бірнеше гамманы терцияға және децимаға, секстаға орындайды;
- 8) минорлы гаммалар (табиғи, үйлесімді және әуендік) тура қозғалыста төрт октавада; 1-2 гамманы (үйлесімді және әуендік) симметриялық аппликатурасымен кері қозғалыста;
- 9) хроматикалық гаммалар барлық пернеден тура және кері қозғалыста;
- 10) тоникалық үшдыбыстықтар төрт дыбыспен айналыстармен; қысқа, ұзын, сынық арпеджио екі қолмен барлық үндестіліктерде;
- 11) доминантсептаккорд – қысқа және ұзын арпеджиомен ақ пернелерден екі қолмен;
- 12) кішірейтілген септаккорд – ұзын арпеджиомен ақ пернелерден екі қолмен;
- 13) ұзын арпеджио «до», «фа», «соль» пернелерінен.

265. 7-сыныптыңбілім алушыларындакелесі қасиеттер тәрбиеленеді:

- 1) музыкалық-көркемдік қызметте музыка ойнауға және өзін-өзі танытуға тұрақты қызығушылық;
- 2) тұлғаның эмоциялық-қажеттілік өріс;
- 3) алған білімдерді, іскерліктерді, дағдыларды бүкіл өмір бойы пайдалануға ұмтылады.

266. 7-сынып білім алушыларында:

- 1) жұмыстағы дербестік және өзін-өзі бақылау;
- 2) ақыл-парасат (сараптау, салыстыру, жалпылау, сыныптау, алған білімдерін жаңа жағдытқа көшіре алу);
- 3) оқытылатын музыкалық шығармалар мазмұнының әсемдігі мен байлығын сезіну қабілеті;
- 4) естіп ойнауда, ансамбльде ойнауда, суырып салуда және қарапайым шығармада шығармашылық ойын білдіруге бейімділік;

5) ақпараттық, коммуникативтік, әлеуметтік, тұлғалық азаматтық құзыреттер;

б) даралық, ерік, мінездің жағымды қасиеттері дамиды.

267. 8-9–сыныптарға арналған болжамды бағдарламалық талаптар.

8-9-сыныпта білім алушылар әртүрлі нысандағы 10-нан кем емес музыкалық шығармалар, танысу үшін бірнеше пьесаларды оқып-үйренеді.

Білім алушылар 8 және 9-сыныптарда техникалық дайындықтарын жетілдіру, оқу-педагогикалық репертуарды саналы және дәлелді түрде талдау, парақтан оқу, шығармашылық дағдыларын дамыту жұмыстарын жалғастырады.

268. 8 және 9-сынып білім алушылары біледі:

1) негізгі фортепиано репертуарын;

2) дәуірлерді, бағыттарды және музыкалық нақыштарды;

3) орындалатын шығармалардың нақыштық ерекшеліктерін;

4) оқытылатын шығармаларға танымалы орындаушылар берген талдауларын;

5) оқытылатын полифониялық шығармалардың, ірі нысанды шығармалардың, пьесалардың нұсқаларын;

б) орындау техникасымен және оқытылатын репертуармен жұмыс жасау тәсілдерін;

7) музыкалық бейнені жасауда музыкалық мәнерлілік құралдарының маңызын.

269. 8 және 9-сынып білім алушылары істей алады:

1) музыкалық-қоғамдық өмірдің құбылыстарына бағалау пікірлерін білдіреді, өзінше ойлау ұмтылысын анықтау, пайымдаулардың тәуелсіздігі;

2) әуеннің сөзін сөйлеу (интонирование) және оны баса айту (фразировка); шығарманың серпін жоспары, агогика, артикуляция, педализация және тағы басқа мәнмәтінде оқытылатын шығармалардың орындаушылық жоспарын анықтайды;

3) басқа музыкалық шығармалармен және өнер түрлерімен ұқсастықтар (аналогия) және ассоциациялар келтіреді;

4) сахналық тәртіп дағдыларын меңгереді;

5) барлық мажорлы және минорлы гаммаларды ойнайды; тура және кері қозғалыста төрт октавада; терцияға және децимаға, секстада ойнай алады;

б) хроматикалық гаммаларды барлық дыбыстардан тура және кері қозғалыста; терцияға және децимаға, секстаға ойнай алады;

7) мажорлы және минорлы үшдыбыстықтарды айналыстармен бірге (қысқа, ұзын, сынық арпеджио) ойнайды;

8) доминантсептаккордтарды (қысқа және сынық арпеджио) ойнайды;

9) айналыстармен бірге доминантсептаккордтарды (ұзын арпеджио) ойнай алады;

10) кішірейтілген септаккордтарды (қысқа және сынық арпеджио) ойнай алады;

11) айналыстармен бірге кішірейтілген септаккордтарды (ұзын арпеджио) ойнай алады;

12) бір дыбыстан 11 арпеджио түрлерін ойнай алады;

13) қос терциямен мажорлы, минорлы (үйлесімділік және әуендік), хроматикалық гаммаларды ойнай алады.

270. 8 және 9-сынып білім алушыларындакелесі қасиеттер тәрбиеленеді:

1) музыкалық-көркемдік қызметте музыка ойнауға және өзін-өзі танытуға тұрақты қызығушылық;

2) музыкалық шығармаларды орындау үрдісінде естіп бақылайды;

3) тұлғаның эмоциялық-қажеттілік өрісі;

4) алған білімдерді, іскерліктерді, дағдыларды бүкіл өмір бойы пайдалануға ұмтылады;

5) өнерде және өмірдегі рухани-адамгершілік өлшемдер (отаншылдық, интернационализм, ізгілік).

271. 8 және 9-сынып білім алушыларында:

1) музыкалық қабылдау, қиял, ойлау; әуендік, ладтық-үйлесімдік, үндемдік (тембрлік) есту қабілеті; музыкалық ес;

2) өз орындаушылық стилін білдіруге талпыныс;

3) шығармашылық бастама;

4) естіп ойнауда, ансамбльде ойнауда, суырып салуда және қарапайым шығармада шығармашылық ойын білдіруге бейімділік;

5) еңбекке, кәсіптік бағдарға талпыныс;

6) дүниетанымның, адамгершілік сенімнің және мұраттың қалыптасуына ұмтылыс дамиды.

272. Үлгерімді бақылаудың негізгі түрлері: үлгерімді ағымдық бақылау, аралық бақылау, қорытынды аттестация.

Білім беру ұйымдары білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды және білім алушыларды аралық аттестаттауды жүргізудің нысандарын, тәртібін және мерзімділігін таңдауда дербес болады («Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңының 28-бабы 7-тарау).

273. Ағымдық бақылау сабақ аясында үнемі, тұрақты жүргізіліп отырады. Үлгерімді ағымдық бақылау құралы ретінде ауызша сұрау, тестілеу, коллоквиумдар, бақылау сабақтары, шығармашылық тәжірибелер, академиялық концерттер, тыңдаулар, техникалық сынақтар, байқаулар қолданылуы мүмкін.

274. Білім алушының даму жолдары сабақтарды өткізу барысында анықталады, сондықтан білім алушыға қойылатын педагогикалық талаптар сараланған (дифференцирленген) болады. Білім алушының өзіндік сабақтарын белсендендіру мақсатында жұмыстың келесі нысандары пайдаланылады:

1) өз орындауына талдау жасау (білім алушы өз ойын бағалап, жіберген қателерін белгілейді);

2) шығармалармен жұмысқа қатысты педагогтың жеке, сондай-ақ жалпы сипаттағы ұсыныстарын білім алушының күнделікке енгізу;

3) үй жұмыстарын дайындау туралы ауызша есеп (білім алушы қандай мәселеде қиындық туғанын, қиындықтарды қалай жеңгені және тағы басқа әңгімелеу).

275. Білім алушылардың үлгерімі есепке алынып отырады. Білім алушының орындаушылық жетістіктері кештерде, концерттерде, ауыстыру сынақтарында және емтихандарда, байқауларда, фестивальдарда, тыңдауларда есепке алынады.

Барлық білім алушылардың сахнаға жылына үш рет шығуы міндетті: алғашқы жартыжылдықта, екінші жартыжылдықтың басында және ортасында және ауыстыру сынағында немесе емтиханда. Білім алушы ағымдағы жыл ішінде әртүрлі жанрдағы және нысандағы шығармаларды ойнайды (3-сыныптан бастап – ірі нысан, полифония, пьеса, этюд).

Әрбір сахнаға шығудың бағдарламасын нақты регламентпен шектелмейді.

276. Аралық аттестаттау бақылау сабақтары, сынақтар және емтихандар түрінде өткізіледі. Бақылау сабақтары, сынақтар және емтихандар техникалық сынақтар, академиялық концерттер, концерттік бағдарламаларды орындау, байқаулар, жазбаша жұмыстар және ауызша сауалдар түрінде өткізілуі мүмкін.

Аралық аттестаттаудың қорытындылары бойынша білім алушыларға мектепті бітіру туралы куәлікке енгізілетін баға қойылады.

277. Аралық аттестаттаудың мазмұны, оны өткізу шарттары, аралық аттестаттауды және білім алушылардың үлгерімін ағымдық бақылауды бағалаудың өлшемдерін мектептің өзі әзірленеді және Педагогикалық кеңеспен бекітіледі.

278. Қорытынды аттестаттау: 1) мамандық; 2) сольфеджио оқу пәндері бойынша бітіру емтихандары өткізіледі:

Білім алушыларды қорытынды аттестаттаудың мазмұнына қойылатын талаптар және қорытынды аттестаттауды бағалаудың өлшемдерін мектеп өзі анықтайды.

Бітіру емтиханының қорытындысы бойынша 5 (өте жақсы), 4 (жақсы), 3 (қанағаттанарлық), 2 (қанағаттанарлық емес) бағалары қойылады. Бітіру емтихандары уақыт аралығындағы үш күнтізбелік күннен кем болмайды.

279. Қорытынды аттестаттаудан дәлелді себептермен өтпей қалған білім алушылар (сырқаттануына немесе басқа да төтенше оқиға, жағдайға байланысты) қорытынды аттестаттауды дәлелденген себептері болуын растайтын құжаттың берілген күнінен төрт айдан кешіктірмей өту мүмкіндігі беріледі.

280. Қорытынды аттестаттау бағаларының өлшемдері (концерттік бағдарламаны орындау).

«5» бағасы («өте жақсы»): музыкалық шығарма мазмұнының бейнелік-мәнерлілік түсіндірмесі; нысан сезімін иланымды түрде ұғу; шапшаңдықтың бірлігі; сөзін сөйлеудің мәнерлілігі; ырғақтық пульсацияның айқындығы;

динамикалық көптүрлілік; өз орындауын естіп бақылау; орындау техникасын еркін меңгеру; әртістік және ойнауға берілгендік.

«4» бағасы («жақсы»): шығарманың нысанын, музыкалық тілді, музыкалық мәнерліліктің құралдарын сауатты түсіну; ноталық мәтінді орындаудың тұрақтылығы; шапшаңдықтың бірлігі; сөзін сөйлеудің мәнерлілігі; динамикалық көптүрлілік; жеткіліксіз түрде естіп бақылау; сахнада психологиялық жағынан өзін-өзі ұстаудың тұрақсыздығы.

«3» бағасы («қанағаттанарлық»): авторлық ноталық мәтінді музыканы бейнелік пайымдаусыз үстіртін оқу; өз орындауын нашар естіп бақылау; шапшаңдық-ырғақтық жинақы еместік; дыбысталудың динамикалық біртектілігі және бірсарындылығы; сахнада тұрақсыз психологиялық жай-күй.

«2» бағасы («қанағаттанарлық емес»): ноталық мәтінді ойнаудағы қателіктер; метрлік-ырғақтық тұрақсыздық; естіп бақылаудың жоқтығы; дыбыс шығару және дыбыс танудың төменгі сапасы; мәнерлілік түсіндірменің жоқтығы; орындау кезіндегі жиі тоқтаулар.

281. Музыкаға оқыту және тәрбиелеу үдерісінде түйінді және оқу-танымдық (пәндік) құзыреттерінің қалыптасқан өлшемдерін анықтауды болжайды.

282. Білім алушылардың түйінді және пәндік құзыреттерінің жоғарғы деңгейі мыналармен сипатталады:

1) музыка туралы жүйелі білімдерді жинақтауда анық көрінетін қызығушылық; шеберлікпен шығармашылық ойлау; музыка туралы көзқарастардың және пікірлердің кендігі мен тереңдігі;

2) музыканы және оған әсершіл көзқарасты айқын түрде қажетсіну; дүниені ерекше сезіну; ашық көрінетін эмпатия;

3) музыка құралдары арқылы дүниені тану мақсатына жетуде анық байқалатын қажырлылық, өзіндік рефлексияға ерік таныту; рухани дамуда ерікті табандылық;

4) біртұтас дүниетаным; мінез-құлық және өмір салтында көрінетін оң рухани-адамгершілік сенімдер; «парасаттыны, ізгіні, мәңгіні» жеткізуге ұмтылыс.

283. Білім алушылардың түйінді және пәндік құзыреттерінің жеткілікті деңгейі мыналарды көздейді:

1) музыкаға тұрақты қызығушылық; когнитивті аясының дамуы; көзқарастар мен пікірлерді дәлелдей алу;

2) айқын көрінетін музыканы қажетсіну; белсенді әсершіл қабылдау; ашық көрінетін эмпатияға бейімділік;

3) тұлғаның білім, іскерлік, дағдыларын, эстетикалық эмоциялардың спектрін кеңейтуге және тереңдетуде анық байқалатын талпынысы; өзіндік талдау жасауға ұмтылыс; рухани дамудағы табандылық;

4) дамыған музыкалық-көркемдік ой-өріс; «музыканың білімді насихаттаушысы» болуға ұмтылыс; музыкалық-эстетикалық және әдептік ұстанымдардағы сенімділік.

284. Білім алушылардың түйінді және пәндік құзыреттерінің орташа деңгейі:

1) музыкаға жағдаятты қызығушылық, музыкалық-эстетикалық және әдептік көзқарастардың, пікірлердің тұрақсыз бағдарланушылығымен белгілі бір білімдердің бар болуы;

2) музыканы қажетсінудің жағдаятты көрінулері және әсершіл қабылдаудың тұрақсыздығы; эмоциялардың нашар дамығандығы; эмпатиялық жағдаяттың көріністері;

3) музыкалық қызметте білім, дағды, біліктің эстетикалық эмоцияларды жинақтауға жағдаятты ұмтылыс; өзіндік талдамға ерікті араласуының жеткіліксіздігі; рухани дамудағы енжарлық;

4) музыкалық қызметте білім, дағды, біліктердің аз қоры; музыкалық талғамдардың, бағалаудың тұрақсыздығы; рухани-адамгершілік сенімдердің және тұлға ұстанымының тұрлаусыздығынан көрінеді.

285. Білім алушылардың түйінді және пәндік құзыреттерінің төмен деңгейі оның барлық құрамдас бөліктерінің түрлі дамуымен ерекшеленеді:

1) оқуға және білімдерді жинақтауға қызығушылықтың жоқтығы; когнитивті аяның - қабылдаудың, зейіннің, қиялдың, естің, ойлаудың жетілмегендігі; музыка туралы көзқарастар мен пікірлердің тұрлаусыздығы;

2) музыканы қажетсінудің жоқтығы және оны қабылдаудағы әрекетсіздік; эмоциялық дүниенің жұтаңдығы; эмоциялық «саңыраулық»;

3) музыканы тануға жігерліліктің болмауы; өзіндік рефлексияға еріктің болмауы; рухани дамудағы байыпсыздық және әрекетсіздік;

4) музыкалық қызметте жүйелі білім, дағды, біліктердің жоқтығы; баға берудің екі бір-біріне қарама-қайшы кереғарлық: «ұнайды – ұнамайды»; рухани-адамгершілік сенімдердің жоқтығы.

286. Оқыту және тәрбиелеу жүйесін жүзеге асырудың педагогикалық нәтижесі білім алушылардың музыка туралы, өмір туралы білімдерінің, көзқарастарының және пікірлерінің жүйелілігін, кеңдігі мен тереңдігін; музыканың, өмірдің эмоциялық бірге әсерленушілік– эмпатиясын рухани қажетсінуді; ерік, мінездің қалыптасу, музыкалық-эстетикалық талғамдарды және адамгершілік сенімдерді; рухани-адамгершіліктік жүріс-тұрыс және өмір салтын анықтайды.

287. Осылайша, білім алушылардың түйінді және пәндік құзыреттерінің арасындағы байланыс тек қана «жүз пайыздық хрестоматиялық жылтырақ» деп аталатын білім алушылардың білім, дағды, біліктерін ғана көрінбейтін, сондай-ақ, рухани тұғырдағы өмірді сергек құлақпен тыңдай алу, дүниенің, музыканың, шығармашылықтың әсемділігіне қайран қалу; эмоциялық дүниенің, көзқарастардың, пікірлердің дамығандығы, бағалар мен сенімдер дәлелділігі, өмірде «парасаттыны, ізгіні, мәңгіні» таратуға ұмтылу және сол арқылы әрдайым рухани емес қоршаған дүниенің шындықтарына ықпал жасау музыкалық оқыту және тәрбиедегі күтілетін нәтижеболады.

9-параграф. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Скрипка» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

288. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Скрипка» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) балалар музыка мектептері мен өнер мектептерінің мақсатын, міндеттерін, мазмұнын, оқытудан күтілетін нәтижелерді анықтайды.

289. Бағдарламаның мақсаты: белсенді азаматтық көзқарасы бар, жоғары адамгершілік және басшылық қасиеттері бар, жоғары рухани мәдениет дәрежесі бар тұлғаны қалыптастыру, скрипканы сауатты меңгеру арқылы өзін өзі шығармашылықты анықтайтын бала тұлғасын дамыту.

290. Жалпы білімділік міндеттері:

1) скрипкада музыкалық орындаушылыққа қажетті құрал ретінде музыкалық-теориялық пәндер топтамасын меңгеру;

2) музыкалық қабілеттерін дамыту: есту, есте сақтау, ырғақ, эмоциялық орта, саздылық және әртістілік;

3) скрипкада ойнау дағдыларын қалыптастыру және орындаушылық сапасын дамыту;

4) жеке және ансамбльде музыкалық шығарманы сауатты орындауға мүмкіндік беретін негізгі дағдыларды меңгеру;

5) музыкалық-эстетикалық талғамды, көру қабілетін, кереметтерді есту және түсінуді қалыптастыру;

6) білім алушылардың кәсіби өзін-өзі анықтауына мүмкіндік беру.

291. Тәрбиелік міндеттер:

1) музыка мәдениетіне араластыру;

2) музыка сабақтарына деген тұрақты қызығушылықтарын тәрбиелеу және музыкалық нақыштарды ажырата білу;

3) жақсы музыкалық талғамды тәрбиелеу;

4) аспаптық шығармашылыққа деген қызығушылықты оятуға итермелеу;

5) өз елінің патриотын, дәстүрлі және заманауи қазақ музыкасын таратушыны тәрбиелеу;

6) балалардың шығармашылық қызмет және көпшілік алдына шығу тәжірибесін алуы.

292. Дамытушылық міндеттер:

1) білім алушылардың музыкалық қабілеттерінің болашағын және дамуын анықтау;

2) білім алушылардың есту, орындаушылық және шығармашылық мүмкіндіктерін дамыту.

293. «Скрипка мамандығы» пәнінің базалық білім беру мазмұны білім алушылардың аспапта ойнау арқылы, парактан оқу арқылы, ансамбльде ойнау арқылы жекеленген музыкалық қабілеттерін анықтап, дамытуға бағытталған.

294. Балаларға скрипкада ойнауды оқыту мерзімі бірінші сыныпқа 7 жас пен 12 жас аралығында келген балалар үшін 5 жылдан 7 жыл аралығын құрайды. Бағдарлама мен оқыту мерзімі білім алушылардың жасына, жалпы дайындығына, физикалық және музыкалық қабілеттеріне байланысты таңдалынады.

295. Оқыту жеке, шағын топтық және топтық формада жүзеге асырылады. Даярлық сыныбындағы білім алушылардың сандық құрамы -8-10 адам.

Ұжымдық музыка ойнау пәні бойынша топтардың сандық құрамы: оркестрде және ұжымдық музыка ойнаудың басқа формаларында - 6 адам, ұжымдық музыка ойнаудың шағын топтық формаларында - 2 адамнан бастап 4 адамға дейін.

296. Бағдарламаны әдістемелік қамтамасыз ету. Білім беру үдерісінің тиімділігі оның мақсатының мазмұны мен тәрбиелеу міндеттеріне, балалардың жас және жеке ерекшеліктеріне, педагог пен білім алушының кәсіби күзіретті педагогикалық өзара байланыстарына байланысты.

297. Музыка мектептерінінде музыкалық қабілеттері жақсы балалармен қатар, музыкалық-орындаушылық мүмкіндіктері шектеулі балалар оқиды. Сабақта педагог олармен жұмыс істегенде музыка ойнаудың түрлі нысандары мен шығармашылық дағдыларын дамытуға екіпін жасай отырып, дамытуға бағытталған оқыту әдістеріне сүйенеді. Репертуарды таңдау барысында жеке жоспардың түрлі нұсқада болуына жол беріледі: 1 және 2-сыныптардың талаптарының (оның ішінде гаммалардың да) деңгейлерін төмендету.

298. Даярлық, 1 және 2-сыныптарда сабақ өткізудің шағын топтық нысандары пайдаланылады: сабақ немесе оның бөлігі екі-үш білім алушымен қатар жүргізіледі. Жиналған уақыттың қоры нотаны парақтан оқып үйренуге, есту бойынша теру, тасымалау, ансамбль, жалпы музыкалық дүниетанымды кеңейтуге жұмсалады.

299. Әр жартыжылдықтың басында жеке жоспарлар әзірленеді және білім беру ұйымының басшысымен бекітіледі. Әр жартыжылдықтың соңында педагог алдында бекітілген тізімдердегі тапсырмалардың орындауы мен өзгерістерінің сапасын белгілейді, ал жылдың соңында білім алушының музыкалық және техникалық дамуына, үлгерімі мен еңбекке қабілеттілігіне сипаттама береді.

300. Білім алушының жеке жоспарын құру барысында, жеке жұмыстың болашақ және ағымдағы міндеттері ескеріліп, оқу жылының басы мен соңындағы оның мінездемесіне сәйкес құрастырылады.

301. Педагог өз бетінше репертуарлық тізімді қалыптастырады, шығармаларды жүйелендіреді, білім алушылардың жеке мүмкіндіктеріне сәйкес репертуарды толықтырады.

Білім алушының жылдық оқу жоспарының негізгі құрамдас бөлігі: ірі нысандағы туындылар, полифония, пьесалар, этюдтер, гаммалар және музыкалық шеберліктерін дамытатын жаттығулар, ансамбльдер,

сүйемелдеулер, өзі оқып-үйренуі, қағаз бетінен оқуы және тасымалдауы, үйде музыкада ойнау үшін пьесалар.

302. Білім алушылардың жеке жоспарлары қазақ ұлттық және кәсіби музыкасы, классикалық музыка, қазіргі заман музыкасы 20-21 ғасырдың сазгерлік музыка элементтерін пайдалана отырып кірістірудің арқасында кең репертуарлық үрдістерді, репертуардың жаңаруы және байытылуын қамтып көрсетіледі.

303. Жеке жоспарда білім алушының жылдың аяғында оның жеке даму жақтарын көрсететін мінездемесі ұсынылады:

1) музыкалық мағлұматтар деңгейі (есту, ырғақ, жады), білім алушының орындау аппаратының берілген аспапқа сәйкестігі, аспапқа икемделгішілік дәрежесі;

2) жалпы даму, эмоциялық, сезінушілік, реакция жылдамдығы; музыкаға, музыкалық сабақтарға қатынасы;

3) еңбекке қабілеттілік, жинақылық;

4) өз бетінше оқып-үйрену икемділігі, мәтінді талғаудағы сауаттылық дәрежесі, музыкалық туындыларды меңгеру шапшаңдығы;

5) жылдың аяғындағы табыстары;

б) білім алушының дамуындағы кемшіліктер және оларды игеру бойынша міндеттер.

304. Бірдей сыныпта бағдарламаны оқытудың жеке жоспарлары, концерттік және емтихандық бағдарламалар күрделілігінің деңгейі бойынша өзгеше болуы мүмкін.

305. Репертуармен жұмыс жасауда педагог шығармалардың бір бөлігі көпшілік алдында немесе концертте (емтиханда) орындауға, ал қалған бөлігі – сынып жұмысына немесе танысуға арналатындығын ескереді. Педагог педагогикалық репертуармен жұмыстың аяқталу дәрежесін білім алушының жеке жоспарында оқу сатыларын белгілеу арқылы бекітеді.

306. Педагогәрбір білім алушының жеке ыңғайын ескере отырып, жаңа репертуар есебінен репертуарлық тізімдерді толықтырады, бағдарламаның көлемі мен күрделілігін түрлендіреді.

307. Аспапты сыныпта оқу және тәрбие беру жұмыстарының негізгі формасы – педагогтің білім алушымен өткіген жеке сабақтары табылады.

308. Бағдарламаны игеруден күтілетін нәтижелер.

1) білім алушылардың музыка өнеріне деген, өзбетінше музыкалық орындаушылыққа деген қызығушылықтарының болуы;

2) авторлық мәтінді дәлелді түрде интерпретация жасау, өз бетінше түрлі заман, нақыш, бағыт, жанр мен формадағы музыкалық шығармалардың репертуарын толықтыру сияқты скрипканың түрлі мүмкіндіктерін пайдалануға болатын орындаушылық білім, білік пен дағдылардың қалыптасқан кешені;

3) бағдарлама талаптарына сәйкес түрлі нақышпен жанрдағы (полифониялық шығармалар, сонаталар, концерттер, пьесалар, этюдтер,

аспапаты миниатюралар) шығармалардан тұратын скрипкаға арналған репертуарларды білу;

4) скрипканың көркемдік-орындаушылық мүмкіндіктерін білу;

5) кәсіби терминологияны білу;

6) жеңіл музыкалық шығармаларды парақтан оқу;

7) есту қабілетін бақылауды тәрбиелеу бойынша дағдылардың болуы, музыкалық шығарманы орындау үрдісін басқара білу;

8) музыкалық-орындаушылықтағы мәнерлілік құралын пайдалану, орындалып отырған шығармаларды талдай білу, түрлі орындаушылық техника түрлерін игеру, нақтыланған көркемдік техникалық тәсілдерді пайдалану дағдылары;

9) шығармашылық ынтаның, музыкалық шығарманы жаттау әдістері туралы қалыптасқан көріністің және орындаушылық қиындықтармен жұмыс тәсілдерінің болуы;

10) музыкалық есте сақтау жадының, әуендік, ладоүндестіктік, тембрлік естудің болуы;

11) солист ретінде дайындықтық-концерттік жұмыс дағдыларының болуы.

309. Жас музыкантты тәрбиелеу барысында педагог оқытылып отырған музыкалық шығарманың көркемдік мәнінің техникалық тұрғыдан дұрыс ашылуына назар аудара отырып, техникалық және көркемдік дағдылардың біркелкі үйлесімді дамуына көңіл аударуы қажет.

Концерттерге бару, байқау, фестивальдерге қатысудан кейін оны талқылау білім алушының бойында аспаптық шығармашылыққа деген махаббатты тудырады, білім алушының музыкалық –эстетикалық талғамын қалыптастырады.

310. Білім алушының жеке жоспарын әзірлеуге қойылатын талаптар.

Оқыту үдерісінде педагог оқытылып отырған музыкалық шығарманың көркемдік мәнінің техникалық тұрғыдан дұрыс ашылуына назар аудара отырып, техникалық және көркемдік дағдылардың біркелкі үйлесімді дамуына көңіл аударуы қажет.

311. Педагог білім алушыларға авторлық мәтінді зеін қойып және нақты оқуға үйретеді, өзінің орындауын тыңдауға және оның сапасын арттыруды талап етуге оқытады.

312. Педагог білім алушының мәнерлеп орындауы, дыбысты сезе білу, тыңдай білу, интонация, ритм мен динамика барлық оқу жылдарында педагогтың назарында болады.

313. Табысты музыкалық –орындаушылықты дамыту үшін білім алушының бойында еркін және шынайы орындаушылық қабілетін (көркемдік-орындаушылық міндеттерге негізделген лайықты қозғалыстарды меңгеру) дамыту қажет.

314. Оқудың барлық жылдарында білім алушының музыкалық-техникалық жағынан дамуына байланысты жұмыстар жоспарлы және үздіксіз

жүргізіліп тұруы қажет. Техниканы дамыту сабақтары (саусақ жүгірістері, нақтылығы және тағы басқалары) гамма, арпеджиомен, этюд және жаттығулармен үнемі жұмыс жасауға мүмкіндік береді.

Оқу жылдарының барлық кезеңдерінде білім алушылардың осы музыкалық-техникалық дамытудың маңызды бөлімімен жоспарлы және жүйелі түрде жұмыс жүргізілуі қажет.

Білім алушылардың жеке мүмкіндіктеріне сәйкес, педагог оларға нақты тапсырмалар беріп, олардың орындалуын жүйелі түрде тексетіп отыруы қажет.

315. Білім алушының репертуарлары стилі, мазмұны, түрі, жанры жағынан әр түрлі болуы керек. Білім алушының репертуарын үнемі өзгертіп және ұлғайтып тұру қажет, оған жақсы пьесаларды, отандық және шетел композиторларының шығармаларымен толықтырылады.

316. Репертуар таңдау барысында педагог оқытудың бірізділігі мен бірыңғайлығына сүйенуі қажет

317. Әрбір жартыжылдықта педагог әр білім алушыға жеке жоспар жасайды, оны оқу бөлімі бекітеді. Жартыжылдықтың соңында педагог енгізілген өзгертулерді көрсетіп, жоспардың орындалғанын жазады, ал жыл соңында білім алушының музыкалық дамуына, үлгеріміне мінездеме береді.

318. Педагог бірінші оқу жылының аяғында бітіру бағдарламаларын ұсынып, олар бөлім кеңесінде бекітіледі.

319. Баланың дамуы оқыту барысында ғана көруге болатындықтан, білім алушыларға деген педагогикалық талаптар дифференциалды болуы керек. Жеке жоспарға білім алушылардың музыкалық мүмкіндіктеріне, жас ерекшелігіне сәйкес келмейтін шығармалар енгізілмейді.

320. Білім алушылардың музыкалық дүниетанымын кеңейту үшін сыныпта түбегейлі оқытылатын шығармалармен қоса, жеке жоспарға таныстыру мақсатында әр түрлі мінездегі пьесалар енгізіледі, олардың түрлі аяқталған дәрежелеріне рұқсат беріледі.

321. Даярлық сыныбына арналған бағдарламалық талаптар. Пәннің мазмұны.

1) Аспаппен, оны баптау ережелерімен танысу. Дене мен қолды дұрыс қою жұмыстары. Дыбыс шығару. Парақтан оқудың алғашқы дағдыларын меңгеру.

2) Орындаушылық аппаратты қою.

Скрипканың денесінің, аяғының, басының, саусақтарының, сонымен қатар ойын барысындағы аспаптың дұрыс тұру ережелерін оқу. Скрипка тарихы туралы, олардың бөлімдері туралы, олардың ойын барысындағы өзара байланысы туралы материалдармен және скрипка мен ысқышты баптау ережелері. Қарапайым орындаушылық дағдыларын меңгеру.

3) Техникалық дамуы.

ойнау қимылдарының мақсатқа сәйкестілігін ұйымдастыру дағдылары, аспапта ойнаудың алғашқы дағдылары, ашық ішектерде ойнау барысында ысқыштың даусын шығара білу дағдылары, аспапты сол қолмен ойнай білуін

ұйымдастыру, пиццикатоны қолдану арқылы дыбыс шығару, алғашқы дыбыс шығарудың, интонацияның, ритмнің сапасын бақылай білу дағдысы, музыканы ести, тыңдай білу дағдысы, ысқыштың алғашқы түрлерін қолдану, бір ішектен екіншісіне көшу, ысқыштың әр түрлі бөлшектеріндегі қимылдарды біртіндеп біріктіру.

4) Музыкалық-көркемдік міндеттері.

музыкалық образдық ойлай білу, музыкалық сөз тіркестері мен сөйлемдерді сезіну және жеткізе білу қабілеттерін дамыту және қалыптастыру. Музыкалық-ырғақтық сезімді дамыту, қарапайым ырғақтық топтар мен топтардың кезектілігін қабылдай және ойнай білу.

322. 1-сыныпқа арналған бағдарламалық талаптар. Пәннің мазмұны.

1) Аспаппен, оны баптау ережелерімен танысу. Дене мен қолды дұрыс қою жұмыстары. Дыбыс шығару. Парақтан оқудың алғашқы дағдыларын меңгеру. Оқу жылының ішінде білім алушы 2-3 мажорлы (минорлы) гаммалар, арпеджио (тоналдық үшдыбыстық) бір немесе екі октавада, 4-5 этюд, 5-6 пьесаны, 2 ірі нысанды шығарманы үйренеді.

2) Орындаушылық аппаратты қою. Скрипкашының денесінің, аяғының, басының, саусақтарының, сонымен қатар ойын барысындағы аспаптың дұрыс тұру ережелерін оқу. Скрипка тарихы туралы, олардың бөлімдері туралы, олардың ойын барысындағы өзара байланысы туралы материалдармен және скрипка мен ысқышты баптау ережелері. Қарапайым орындаушылық дағдыларын меңгеру.

3) Техникалық дамуы Мейлінше жеңіл тональділікте бір октавада гаммалар мен үшдыбыстылықты орындай білу. Ойнау қимылдарының мақсатқа сәйкестілігін ұйымдастыру дағдылары, аспапта ойнаудың алғашқы дағдылары, ашық ішектерде ойнау барысында ысқыштың даусын шығара білу дағдылары, аспапты сол қолмен ойнай білуін ұйымдастыру, пиццикатоны қолдану арқылы дыбыс шығару, алғашқы дыбыс шығарудың, интонацияның, ритмнің сапасын бақылай білу дағдысы, музыканы ести, тыңдай білу дағдысы, бірінші позицияда орындау, орта ішектерді пайдалана отырып, жеңіл пьесалар мен халық әуендерін орындау, жеңіл штрих түрі «деташені» ысқыштың барлық бөлігін қолдану арқылы орындау, ысқышқа 4 нотаға дейінгі легато, ысқыштың алғашқы түрлерін қолдану, бір ішектен екіншісіне көшу, ысқыштың әр түрлі бөлшектеріндегі қимылдарды біртіндеп біріктіру.

Жеңіл штрихтарды білу, оның динамикалық және аппликатуралық мағынасын білу, скрипканың, ысқыштың бөлшектерінің атауын, скрипка құрылымын білу, парақтан оқи білу.

4) Музыкалық-көркемдік міндеттері. Музыкалық образдық ойлай білу, музыкалық сөз тіркестері мен сөйлемдерді сезіну және жеткізе білу қабілеттерін дамыту және қалыптастыру. Музыкалық-ырғақтық сезімді дамыту, қарапайым ырғақтық топтар мен топтардың кезектілігін қабылдай және ойнай білу. Алғашқы музыкалық есту дағдыларын, музыкалық – образдық ойлай білуі, мақсатқа сәйкес ойнау қимылдарын ұйымдастыру дағдысын игеру.

323. 2-сыныпқа арналған бағдарламалық талаптар. Пәннің мазмұны.

1) Қойылым, дыбыс, екпін, ырғақпен жұмысты жалғастыру. Аспапты күйге келтірумен танысады. Музыкалық терминалогияны дамытады. Парақтан оқу мен өз бетінше жұмыс жүргізу дағдыларына ие болады. Оқу жылының ішінде білім алушы 2-3 мажорлы (минорлы) гаммалар, арпеджио (тоналдық үшдыбыстық) бір немесе екі октавада, 4-5 этюд, 5-6 пьесаны, 2 ірі нысанды шығарманы үйренеді.

2) Орындаушылық аппаратты қою. Орындаушылық аппаратты ұйымдастыру бойынша алғашқы дағдыларды меңгереді. Техникалық әдістер мен орындаушылық аппаратты бекітуді әрі қарай дамытады.

3) Техникалық дамуы. «Мартле» дыбыс шығару тәсілін, дыбысталу серпінділігі дағдыларын, бір уақытта екі ішекте ысқышты жүргізу дағдыларын, қарапайым флажолет түрлерін, қос ноталардың қарапайым түрлерін (негізінен ашық ішектерді пайдалану) орындау дағдыларын меңгереді. Мейлінше күрделі позицияларда (II, III) орындаудың алғашқы дағдыларын, екі октавалы мажорлық және минорлы гаммалар мен үшдыбыстылықты (арпеджио), аспапты күйге келтіру дағдыларын, нотаны парақтан оқудың алғашқы дағдыларын біледі. Штирхтарды (*detache*, *legato*) жеке және бірге (*legato* и *detache*) пайдалана отырып гаммалармен жұмыс істеу.

4) Музыкалық-көркемдік міндеттері. білім алушының музыкалық орындаушылыққа деген қызығушылық қарым-қатынасын тәрбиелеу. Ноталық мәтінді ғана емес, музыкалық шығарманың көңіл-күйін жеткізуге тырысу. Тақтағы күшті және әлсіз уақыттарды жеткізе білу, ойын үдерісінде талап етілетін дыбысталуды жатқа көрсету. Музыкалық есту дағдыларын, музыкалық – образдық ойлай білу дағдысын игеру.

324. 3-сыныпқа арналған бағдарламалық талаптар. Пәннің мазмұны.

1) Орындаушылық техникасы элементтерімен, дыбысты жүргізу және оның сапасын жақсарту бойынша жұмыстарын дамыту. Орындаушылық техниканы кешенді дамыту. Парақтан оқу мен өз бетінше жұмыс жүргізу дағдыларын дамыту. Оқу жылының ішінде білім алушы 4-5 (мажорлы, минорлы) гаммалар, 1, 2, 3 позицияда алмасып келетін арпеджио, әр түрлі техникадағы 5-6 этюд, әр түрлі техникадағы 5-6 пьеса, түрлі сипаттағы 2 ірі нысанды шығармаларды үйренеді.

2) Орындаушылық аппаратты қою. Орындаушылық аппаратты ұйымдастыру бойынша алғашқы дағдыларды меңгеру. Техникалық әдістер мен орындаушылық аппаратты бекітуді әрі қарай дамытады.

3) Техникалық дамуы. «Деташе», «легато», «мартле» штрихтарын және олардың алмасып келуін, (1, 2, 3) позицияларды және олардың алмасуын білу керек. Қос нота мен I позициядағы жеңіл аккордтарды, жеке позициялардағы гаммалар мен үшдыбыстылық және олардың ауысуып пайдалану, хроматикалық жүйелілік дағдыларын білу. Трельдерді, вибрацияларды орындауды алғашқы дағдыларын игеру. Білім алушының қабілеттері мен

техникалық мүмкіндіктеріне сәйкес этюдтерді жаттау. Фортепианоның сүйемелдеуімен этюдтер мен шығармаларды орындайды.

4. Музыкалық-көркемдік міндеттері. «Мінезде» (характер) орындау білімдері мен дағдыларын бекіту. Шығармамен жұмыс істеу барысындағы образдық ойлау қабілетін қалыптастыру. Музыкалық-ырғақты сезімді, музыкалық ойлауды әрі қарай дамыту. Ансамбльде фортепиано және басқа аспаптармен ойнау дағдыларын жетілдіреді. Түрлі концерттерде өзін ұстау ережелері мен сахнаға шығу ерекшеліктерін оқытады.

325. 4-сыныпқа арналған бағдарламалық талаптар. Пәннің мазмұны.

1) Ойын барысында қысылу және қатты күш жұмсаудан арылу. Дыбысты жүргізу және оның сапасын жақсарту бойынша жұмыс, екпін, серпінділік, дыбысталу, ырғақпен жұмыс. Орындаушылық штрихтарды жетілдіру. Парақтан оқу мен өз бетінше жұмыс жүргізу дағдыларын әрі қарай дамыту. Музыкалық терминологияны әрі қарай меңгеру.

Оқу жылының ішінде білім алушы 4-5 (мажорлы, минорлы) гаммалар, позицияда алмасып келетін арпеджио үшдыбыстылығын, әр түрлі техникадағы 5-6 этюд, әр түрлі техникадағы 6-8 пьеса, түрлі сипаттағы 2 ірі нысанды шығармаларды үйренеді.

2) Орындаушылық аппаратты қою. Негізгі оқыту-жаттығу материалын бекіту. Баяу күйде ән салу сипатындағы этюдтер мен пьесаларды орындау арқылы дыбыс, оның екпіні мен серпінділігімен жүйелі жұмыс.

1) Техникалық дамуы. Гаммаларды күнде орындау дағдысын қалыптастыру. «стаккато» штрихын орындай білу дағдысы, алғашқы үш позицияны ойнай білу, олардың әр түрлі алмасып келуі, (4-5) жоғары позициядағы жеңіл жаттығуларды орындай білуі, қос ноталы техникадағы этюдтер мен жаттығулар, аккордтар, екі октавалы гамма мен үшдыбыстықты орындай білудің алғашқы дағдылары, діріл дағдысы, нотаны парақтан оқи білу.

2) Музыкалық-көркемдік міндеттері. Музыкалық назарды бөлу және көңіл бөлу дағдыларын қалыптастыру. Музыкалық-ырғақтық сезімді, музыкалық ойлауды әрі қарай дамыту. Ансамбльде фортепиано және басқа аспаптармен ойнау дағдыларын жетілдіру. Түрлі концерттерде өзін ұстау ережелері мен сахнаға шығу ерекшеліктерін оқыту.

326. 5-сыныпқа арналған бағдарламалық талаптар. Пәннің мазмұны.

1) Орындаушылық техниканы, музыкалы есту қабілетін қалыптастыру және дамыту, мәнерлі ойнаудың маңызды шарттаырынң бірі аспаптың дыбысталуының сапалығын жетілдіру. Шығармашылық және физикалық шыдамдылықты үйрену. Оқу жылының ішінде білім алушы 4-5 екі-үш октавалы (мажорлы, минорлы) гаммаларды, үшдыбыстылығын, 5-7 этюд, 6-8 пьеса, 2 ірі нысанды шығармаларды үйренеді.

2) Орындаушылық аппаратты қою. Аспаптың дыбысталу сапасын жақсарту бойынша жұмыс. Орындаушылық аппарат бұлшық еттерінің қобалжу мен қысылудан толық арылу. Түзулік, тұрақтылық, екпіндік тазалықпен жұмыс. Серпінділікпен жұмыс.

3) Техникалық дамуы. «Деташе», «легато», «мартле», «стаккато», «сотийе», «спиккато» штрихтарын білу және олардың алмасып келуі, үш октавалы гамма, үшдыбыстықты білу. Алғашқы үш позицияда қос нотаны орындай білудің базалық дағдысын қалыптастыру, екі дауысты шығарма орындағанда позицияларды бір-бірімен үйлестіре, жалғай білу дағдысы, нотаны парақтан оқи білу дағдысын дамыту.

Жоғары позицияларды орындай білу дағдысы, хроматикалық гаммаларды орындай білу, аппликатураның екі түрін орындай білу – сырғанай ойнау және саусақтарды алмастыра ойнау негізгі жаттығу материалын өңдеу: дыбыс сапасын, тазалығын, екпінін, барлық регистрлердегі дыбысталу түзулігін, серпінділік түрлерін және басқа орындаушылық бөліктерді жетілдіру мақсатында барлық гаммалар мен арпеджиоларда ойнау. Әрі нысандармен жұмыс, концерттерді, сонаталарды орындау ерекшеліктері, концерттей ойнау дағдаларын игеру, түрлі концерттік репертуарларды толықтыру, орындаушылық шеберлікті көтеру.

327. 6-сыныпқа арналған бағдарламалық талаптар. Пәннің мазмұны.

1) Орындаушылық техниканы жетілдіру. Алдыңғы сыныптарда алған барлық негізгі техникалық және көркемдік дағдыларын пайдаланып музыкалық шығарманы орындауға деген тұлғалық қатынаспен жұмыс. Оқу жылының ішінде білім алушы 4-5 екі-үш октавалы (мажорлы, минорлы) гаммаларды, үшдыбыстылығын, 5-7 этюд, 6-8 пьеса, 2 ірі нысанды шығармаларды үйренеді.

2) Орындаушылық аппаратты қою. Аспаптың дыбысталу сапасын, оның түзулігін, тұрақтылығын, екпіндік тазалылығын, тембрді жақсарту бойынша жұмыс. Музыкалық-образдық ойлау дағдыларын, трельдерді, түрлі позициялық біріктірулерді, қос ноталарды орындаудағы сол қол техникасының дағдыларын игеру.

3) Техникалық дамуы. «Деташе», «легато», «мартле», «стаккато», «сотийе», «спиккато» штрихтарын білу. Музыкалық –образдық ойлау дағдысын ары қарай дамыту. Трелей орындау барысындағы сол сол техникасы дағдысын дамыту, әр түрлі позицияларды үйлестіре білу, қос ноталар. Парақтан оқи білудің тұрақты дағдысы, аккордтарды, флажолеттарды, үш октавалы гамма мен үшдыбыстықты, хроматикалық гамманы орындай білу, аппликатураның екі түрін орындай білу – сырғанай ойнау және саусақтарды алмастыра ойнау. Күрделілігі жоғарғы техникадағы шығармаларды орындай білу: секстаккорд, квартсекстаккорд, септаккорд, екі ноталы гамма- терции, сексты, октавалар (қабілеті жоғары білім алушылар үшін).

4) Музыкалық-көркемдік міндеттері. Орындап отырған шығарманың мінезін көрсетуді жетілдіру бойынша жұмысты жалғастыру. Композитордың көркемдік ойын аша білі және тыңдарманыны жеткізе білу.

328. 7-сыныпқа арналған бағдарламалық талаптар. Пәннің мазмұны.

1) Музыкалық шығармалардың көркемдік талаптарына сәйкес орындаушылық техникасын жетілдіру, мәнерлілік тәсілдерін меңгеру, шығармашылық және физикалық шыдамдылықты үйрену. Білім алушының

шығармашалық перспективаларын анықтау. Концерттерде, байқауларда, фестивальдарда белсенді жеке қатысу. Музыкалық терминологияны білу. Оқу жылының ішінде білім алушы 5-6 мажорлы және минорлы гаммаларды, үшдыбыстылықты, екі ноталы гамма (терция, секта, октава), хроматикалық гаммаларды, 7-8 этюд, 6-8 пьеса, 2-3 ірі нысанды шығармаларды үйренеді.

2) Орындаушылық аппаратты қою. Дыбыс сапасымен, екпінділік тазалығымен, тембрмер, филировкамен, вибратормен жұмыс. Ойын барысында пайда болатын қобалжу, қысылудан толығымен арылу. Бірнеше шығармаларды қатарынан орындау қабілеттері мен шыдамдылықпен жұмыс жасайды.

3) Техникалық дамуы. «Деташе», «легато», «мартле стаккато», «сотийе», «спиккато» штрихтарын білудің тұрақты дағдысы. Үш – төрт октавалы гамма мен үшдыбыстықты (жылдам қарқында: 24 ноталы легатоға дейінгі гамма, 9 ноталы легатоға дейінгі үшдыбыстық) жоғары дәрежеде орындай білу дағдысы, хроматикалық гаммалар, әр түрлі штрихтағы екі ноталы гаммалар.

4) Музыкалық-көркемдік міндеттері. Түрлі сипаттағы, нақыштағы және жанрдағы пьесалармен (оның ішінде ірі нысанды шығармалар да) жұмыс. Орындалып отырған шығарманың мазмұнын түсіну, техникалық тәсілдерін меңгеруге негіз болатын көркемдік мақсат туралы анық түсінікті және саналы қатынасты дамыту. Орындалып отырған шығармаларға тұлғалық қатынастың, жеке орындаушылық концепцияның қалыптасуы.

329. 8 және 9-сыныптарға арналған бағдарламалық талаптар. Пәннің мазмұны.

1) Күрделі гаммаларды, жаттығуларды мен этюдтерді орындау техникасын жетілдіру, түрлі нақыштағы және жанрдағы шығармаларды жаттау, музыкалық-орындаушылық құралдарының кешенін меңгеру. Оқу жылының ішінде білім алушы 5-6 (мажорлы, минорлы) гамма, үшдыбыстық, екі ноталы гамма (терция, секта, октава), фингерирлық октава, хроматикалық гамма, 5-7 этюд, 6-8 пьеса, 2-3 ірі нысанды шығармаларды үйренеді.

2) Орындаушылық аппаратты қою. Дыбыс сапасымен, екпінділік тазалығымен, тембрмер, филировкамен, вибратормен жұмыс. Ойын барысында пайда болатын қобалжу, қысылудан толығымен арылу. Бірнеше шығармаларды қатарынан орындау қабілеттері мен шыдамдылықпен жұмыс.

3) Техникалық дамуы. «Деташе», «легато», «мартле стаккато», «сотийе», «спиккато» штрихтарын білудің тұрақты дағдысы. Үш – төрт октавалы гамма мен үшдыбыстықты (жылдам қарқында: 24 ноталы легатоға дейінгі гамма, 9 ноталы легатоға дейінгі үшдыбыстық) жоғары дәрежеде орындай білу дағдысы, хроматикалық гаммалар, әр түрлі штрихтағы екі ноталы гаммалар.

4) Музыкалық-көркемдік міндеттер. Түрлі сипаттағы, және жанрдағы пьесалармен (оның ішінде ірі нысанды шығармалар да) жұмыс. Орындалып отырған шығарманың мазмұнын түсіну, техникалық тәсілдерін меңгеруге негіз болатын көркемдік мақсат туралы анық түсінікті және саналы қатынасты дамыту. Орындалып отырған шығармаларға тұлғалық қатынастың, жеке орындаушылық концепцияның қалыптасуы.

330. Үлгерімді есепке алу. Аспапты бөлімде оқитын білім алушылардың үлгерімі емтихандағы академиялық концерттердегі, техникалық сынақтардағы, бақылау, қорытынды сабақтарындағы бағасымен, сонымен қоса байқау, концерттердегі, тыңдалымдардағы көрсеткіштерімен есептеледі. Бітіру сыныптарының білім алушылары жыл бойына өз шығармаларын емтихан алдындағы тыңдалымдарда көрсетеді.

331. Жыл бойына педагог емтиханға білім алушымен әр түрлі жанрдағы немесе күрделі 1-2 шығарма дайындайды, техникалық сынақтарда гамма және 2 этюд, музыкалық терминдер тапсырады. Жыл бойына дайындалған шығармалар арқылы білім алушы техникасын дамытып, жақсартады, гаммалармен, арпеджио, этюдтермен жаттығулар техниканы жақсартып дамытуға көп көмегін тигізеді.

332. Емтихандар (техникалық сынақтары) ұдайы, үздіксіз әр тоқсанда 1 рет өткізіледі. Педагог репертуарды дайындауға арқылы білім алушының білімін көрсетеді. Концерттерге, тыңдалымдарға, байқауларға қатысу академиялық емтиханмен теңестіріледі. Білім алушының техникалық деңгейін бақылау үшін I сыныптан бастап қорытынды сабақтар өткізу керек.

333. Жартыдылдықта 1 рет ансамбль сабағынан сынақ өткізіледі. «Ұжымдық музыка ойнау» пәнін оқитын білім алушылар ансамбль (оркестр) партиясын тапсырады. «Ұжымдық музыка ойнау» пәні бойынша сабақ оқымайтын білім алушылар дуэт немесе трио құрамында 1-2 пьесаны (түрлі сипаттағы) орындайды.

334. Түлектердің мемлекеттік емтихан алдындағы қорытынды тыңдалымы жылына 3 рет өткізіліп, білім алушылардың қорытынды аттестацияға дайындығы тексеріліп отырады. Тыңдалымда комиссия мүшелері отырады және әдістемелік кеңестер беріледі. Мемлекеттік емтиханға жанры мен нысаны әр түрлі 6 шығарма дайындалады.

335. Бітіру бағдарламасының нұсқасы

- 1) Гамма (арпеджио).
- 2) Этюд.
- 3) Виртуозды сипаттағы пьеса.
- 4) Кантिलенттік мінездегі пьеса.
- 5) Қазақстан композиторының пьесасы.
- 6) Күрделі формадағы шығарма.

336. Білім алушылардың репертуары стилі, жанры, түрі мазмұны жағынан әр түрлі болғаны жөн. Әр білім алушының жеке жоспарына сыныптар бойынша қазақ музыкасының шығармалары енгізілуі керек. Музыкадағы ұлттық ерекшелік ладе, метроритме, тембре түрінде келеді. Осы ерекшеліктерді ажырата білуді алғашқы күннен –ақ үйрету қажет. Бұл педагогтың негізгі міндеттерінің бірі. Сыныпта оқу барысында білім алушы шығарманың түрі мен мазмұны, орындалу ерекшелігі, техникалық мүмкіндіктерімен алдын ала танысады.

337. Болжамды сынақ-емтихандық талаптар.

1) 1-сынып.

1-тоқсан – қорытынды сабақ. Өтілген тақырыптарды қорытындылап, бекіту.

2 -тоқсан – қорытынды сабақ. 2 пьеса (пиццикатонемесе ысқыш арқылы)

3-тоқсан – академиялық концерт. Гамма, 2 этюд, пьеса

4-тоқсан – сыныптан сыныпқа көшу емтиханы. Әр түрлі мінездегі үш пьеса немесе кеңейтілген көлемдегі пьеса (вариация).

2) 2-4- сыныптар.

1-тоқсан – техникалық сынақ. Гамма. Арпеджио. Штрихтар. Түрлі сипаттағы 2 этюд. Пьеса.

2-тоқсан – академиялық концерт. Этюд. Әр түрлі мінездегі екі пьеса немесе кеңейтілген көлемдегі пьеса (вариация). Ірі нысанды шығарма (Концерт 1-2 бөлім, немесе Соната 1-2 бөлім)

3-тоқсан – техникалық сынақ. Гамма. Арпеджио. Штрихтар. Әр түрлі мінездегі 2 этюд. Академиялық концерт: екі пьеса.

4-тоқсан – сыныптан сыныпқа көшу емтиханы: гамма. Арпеджио. Штрихтар. Пьеса. Күрделі формадағы шығарма (Концерт 1-2 бөл., немесе Соната 1-2 бөлім)

3) 7-сынып.

1-тоқсан – техникалық сынақ: Гамма. Арпеджио. Штрихтар. Әр түрлі мінездегі 2 этюд. Пьеса.

2-тоқсан – мемлекеттік емтихан алдындағы тыңдалым: күрделі формадағы шығарма (Концерт 1-2 бөл., немесе Соната 1-2 бөлім). Әр түрлі мінездегі 2 пьеса.

3 -тоқсан – мемлекеттік емтихан алдындағы тыңдалым: күрделі формадағы шығарма (Концерт 1-2 бөл., немесе Соната 1-2 бөлім). Әр түрлі мінездегі 2 пьеса. Қазақстандық композиторлардың пьесасы

4 -тоқсан – мемлекеттік емтихан.

338. 7-сыныпты бітіруші түлектерге арналған талаптар.

1) Гамма (арпеджио).

2) Этюд.

3) Виртуозды сипаттағы пьеса.

4) Кантеленндік мінездегі пьеса.

5) Қазақстан композиторларының пьесасы

6) Күрделі формадағы шығармалар

339. 8,9-сыныпты бітірушілерге арналған талаптар:

1) Гамма. Арпеджио. Штрихтар.

2) Этюд.

3) Виртуозды пьеса

4) Кантеленндік мінездегі пьеса.

5) Қазақстан композиторларының пьесасы

1) Концерт, 1 немесе 2-3 бөлім.

340. Концерттік көрсетілімдер.

1-сынып.

Бірінші жартыжылдық - академиялық концерт.

Екінші жартыжылдық – емтихан.

2-сынып.

Бірінші жартыжылдық - академиялық концерт.

Екінші жартыжылдық – емтихан.

3-сынып.

Бірінші жартыжылдық - академиялық концерт.

Екінші жартыжылдық – емтихан.

4-сынып.

Бірінші жартыжылдық - академиялық концерт.

Екінші жартыжылдық – емтихан.

5-сынып.

Бірінші жартыжылдық - академиялық концерт.

Екінші жартыжылдық – емтихан.

6-сынып.

Бірінші жартыжылдық - академиялық концерт.

Екінші жартыжылдық – емтихан.

341. Бақылау нысандары мен әдістері, бағалау жүйесі. Скрипка мамандығы бойынша сапасын бағалау білім алушылардың үлгерімді ағымдық бақылауы, аралық бақылауы, қорытынды аттестациялау болып табылады.

Үлгерімді ағымдық бақылау құралы ретінде бақылау сабақтары мүмкін. Бақылау сабақтарын қажеттілік бойынша ғана өткізу ұсынылады.

Білім алушылардың ағымдық үлгерімін бақылау оқу пәнінде қарастырылған аудиториялық сағат есебінде жүргізіледі.

342. Аралық аттестаттау бақылау сабақтары, сынақтар және емтихандар түрінде өткізіледі. Бақылау сабақтары, сынақтар және емтихандар техникалық сынақтар, академиялық концерттер, концерттік бағдарламалар мен басқаларды орындау түрінде өткізіледі.

Бақылау сабақтары мен сынақтары аралық аттестация аясында осы оқу пәнінде қарастырылған аудиториялық сабақтарға бөлінген сағаттар есебінен тоқсан аяқталғанда және жартыжылдықтың аяғында өткізіледі.

343. Емтихандар сабақ өтетін аудиториядан тыс жерлерде өткізіледі.

Бітіру емтихандары 7 жылдық оқу мерзімімен 7-сыныпты аяқтағанда, 9 жылдық оқу мерзімімен 9-сыныпты аяқтағанда өткізіледі.

Басқа сыныптарды білім алушылары әр оқу жылының аяғында сыныптан сыныпқа көшу емтиханын тапсырады.

344. Техникалық сынақты жүйелі түрде тоқсанда 1 рет өткізіледі.

345. Тестілеу кез-келген уақытта әр сынып пен дәрежелеріне қарай оқу жылында 1 рет тапсырылады.

346. Орындау сапасын бағалау өлшемдері.

Сынақта, академиялық тындауда немесе емтихандағы бағдарламаларды орындаудың нәтижесінде бес баллдық өлшеммен баға қойылады.

5-тік бағасы («үздік»). Білім алушы осы кезеңдегі барлық кешенді музыкалық-орындаушылық жетістіктерін көрсетеді, өзінің бағдарламасын сауатты және мәнерлі түрде орындайды, жақсы екпіні бар, жақсы дыбыстай алады және аспапшылдығы жеткілікті дамыған.

4-тік бағасы («жақсы»). Жоғарыда көрсетілгендерден музыкалық мәнерлілік жетіспейді немесе білім алушының техникалық дамуы біршама артта қалған.

3-тік бағасы («қанағаттандырырлық»). Орындаушылық формальді сипатта, техникалық дамушылық пен осы бағдарламаны сапалы орындауға аспаптық дағдылары жетіспейді, орындалып отырған шығарманың стилін түсінбейді, дыбыстылуы мәнері төмен, екпін мәселелері бар.

2-лік бағасы («қанағаттандырырлық емес»). Бағдарлама «мәтіні» бойынша «жеткізілмеді», аспаптық дағдылары жоқ, түсініксіз орындалды, екпін таза емес, аспапта ойнауды ары қарай жалғастырудың мәні жоқ.

Сынақ (бағасыз). Орындауы осы кезеңнің қажетті дәрежесіне сәйкес.

347. Түрлі оқыту кезеңдерінің бақылау талаптары. Бағалар тоқсанның және оқу жылындағы жартыжылдықтың аяғында қойылады. Оқу жылының аяғында қорытындылау (көшіру) бағасы қойылады.

Оқу жылының ішінде білім алушы кемінде 4 рет сахнаға шығуы керек.:

Бірінші жартыжылдық.

Қазан-қараша – техникалық сынақ (гамма мен этюд).

Қараша-желтоқсан – пьесалар немесе ірі нысанды шығарма.

Екінші жартыжылдық.

Ақпан-наурыз - гамма, екі этюд немесе пьесалар.

сәуір-мамыр – пьесалар немес ірі нысанды шығармалар.

348. Орта және жоғарғы сыныптарды көшіру сынақтарындағы орындалатын материалдардың көлемін азайту үшін гаммаларды жеке сынақта ауыстырылады.

1 және 2-сыныптың білім алушылар бір этюд пен бір пьесаны орындауларына болады, бұл білім алушылардың әр нақты жағдайдағы дайындық дәрежесіне байланысты.

349.Скрипкада табысты ойнап үйренудің негізі шарты болып білім алушының бастапқы оқу кезеңінен бастап денесін, оң қолы мен сол қолын дұрыс қоюды қалыптастыру табылады.

350. Техниканы дамытуға (жылдамдық, анықтылық, түзулік және басқалары) жаттығура, гаммалар, этюдтермен жүйелі жұмыс әстеу әсер етеді. Гаммаларды, жаттығуларды, этюдтерді және басқа қосымша материалдарды меңгеруде штирхтардың, серпінділік, ырғақтардың түрлі нұсқаларын қолдану ұсынылады.

351. Техникамен жұмыс жасау кезінде нақты жеке тапсырмалар беріп, оларды үнемі тексеріп отыру қажет.

Дыбыс сапасымен, ырғақтық суретпен, серпінділікпен жұмыс оқу жылдарында үнемі педагогтің назарында болуы керек.

352. Музыкалық шығармалармен жұмыс жасау барысында оқытылып отырған шығарманың көркемдік және техникалық жақтары арасындағы байланысты үнемі қалыптастыру қажет.

Білім алушылардың репертуарлары техникалық және көркемдік материалдардан тұрады. Репетуралық стилі, мазмұны, формасы, жанры, фактурасы түрлі болуы қажет.

353. Сынақтық немесе емтихандық бағдарламаны дайындау барысында білім алушының дәл сол уақыттағы музыкалық дайындығын ескере отырып, шығармалар алу керек.

Оқу материалын ойлап таңдау тәсілі – білім алушылардың жемісті дамуының маңызды факторы.

354. Жеке жоспарды құру барысында білім алушының жеке және тұлғалық ерекшеліктерін, сонымен қатар дайындығын ескеру керек.

Жеке жоспардың маңызды бөлімі – этюдтермен, гаммалармен, жаттығулармен және басқа оқу-тәрбие материалдарымен жұмыс істеу құрайды. Этюдтерді таңдау барысында олардың көркемдік және техникалық мәнін ескеру қажет.

355. Білім алушының дамығанын оқыту барысында көруге болады, сондықтан білім алушыға деген педагогикалық талаптар дифференциалды болуы керек. Жеке жоспарға білім алушының музыкалық мүмкіндіктеріне, жас ерекшелігіне сәйкес келмейтін шығармалар енгізілмейді.

10-параграф. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Баян» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

356. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Баян» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) пәннің мазмұнын, оқудан күтілетін нәтижелерді, бағалау өлшемдерін, әр сыныпқа арналған бағдарламалық талаптарды анықтайды.

357. Бағдарламаның мақсаты: баян аспабында ойнау деңгейінің білім алушылардың алған білім, дағды және біліктеріне негізінде кешенді тәрбиелеу мен дамытуға, сонымен қатар дарынды балаларды одан әрі бейіні бойынша оқу орындарына түсуге даярлау.

358. Бағдарламаның міндеттері:

1) дидактикалық: танымдық қызмет, дүниетанымды кеңейту, музыкалық білімді, орындау біліктері мен дағдыларын жүйелі түрде жинау.

2) тәрбиелік: музыка өнерін тану арқылы рухани, адамгершіліктік, ойлы, көркемдік, эстетикалық, отансүйгіштік, интернационалды тәрбие беру, даралықты, жігерді, адамгершіліктік, эстетикалық, дүние танымдық позициясын тәрбиелеу.

3) дамытушылық міндеттері: музыкалық естуді, есте сақтау жадын, ырғақты сезінуді, эмоциялық күйді, эмпатияны, шығармашылық қабілеттерді, назарды, елестететуді, қиялды, рефлексияны, салыстыра білуді, теңестіруді, жалпылауды дамыту.

359. Бағдарлама тұлғаның толық көркем-эстетикалық дамуын және олардың алған музыкалық-орындаушылық және теориялық білім, білік және дағдыларының толықтылығын қамтамасыз етеді.

360. «Баян» аспабы сабағы оқу жоспарындағы «Сольфеджио», «Хор», «Қазақ музыка әдебиеті», «Әлемдік музыкалық әдебиет», «Ансамбль, оркестр» пәндерімен тығыз байланыста.

361. Мамандық бойынша сыныптарда оқу-тәрбие жұмыстарының негізгі түрі аптасына 2 мәрте 1 академиялық сағаттан жеке түрде өткізілетін сабақтар болып табылады. Сабақ теориялық және практикалық бөлімнен тұрады.

Оқыту жеке, шағын топтық және топтық формада жүзеге асырылады.

Даярлық сыныбындағы білім алушылардың сандық құрамы -8-10 адам.

Ұжымдық музыка ойнау пәні бойынша топтардың сандық құрамы: оркестрде және ұжымдық музыка ойнаудың басқа формаларында - 6 адам, ұжымдық музыка ойнаудың шағын топтық формаларында - 2 адамнан 4 адамға дейін.

362. Бағдарламаны әдістемелік қамтамасыз ету. Білім беру үдерісінің тиімділігі оның мақсатының мазмұны мен тәрбиелеу міндеттеріне, балалардың жас және жеке ерекшеліктеріне, педагог пен білім алушының кәсіби құзіретті педагогикалық өзара әрекеттесуіне байланысты.

Музыка мектептерінің музыкалық қабілеттері жақсы балалармен қатар, музыкалық-орындаушылық мүмкіндіктері шектеулі балалар оқиды. Сабақта педагог олармен жұмыс істегенде музыка ойнаудың түрлі нысандары мен шығармашылық дағдыларын дамытуға екпін жасай отырып, дамытуға бағытталған оқыту әдістеріне сүйенеді. Репертуарды таңдау барысында жеке жоспардың түрлі нұсқада болуына жол беріледі: 1 және 2 сынып талаптарының (оның ішінде гаммалардың да) деңгейлерін төмендету.

363. Әр жартыжылдықтың басында жеке жоспарлар әзірленеді және білім беру ұйымының басшысымен бекітіледі. Әр жартыжылдықтың соңында педагог алдында бекітілген тізімдегі тапсырмалардың орындауы мен өзгерістерінің сапасын белгілейді, ал жылдың соңында білім алушының музыкалық және техникалық дамуына, үлгерімі мен еңбекке қабылеттілігіне сипаттама береді.

364. Білім алушының жеке жоспарын құру барысында жеке жұмыстың болашақ және ағымдағы міндеттері ескеріліп, оқу жылының басы мен соңындағы оның мінездемесіне сәйкес құрастырылады.

365. Педагог өз бетінше репертуарлық тізімді қалыптастырады, шығармаларды жүйелендіреді, білім алушылардың жеке мүмкіндіктеріне сәйкес репертуарды толықтырады.

Білім алушының жылдық оқу жоспарының негізгі құрамдас бөлігі: ірі нысандағы туындылар, полифония, пьесалар, этюдтер, гаммалар және музыкалық шеберліктерін дамытатын жаттығулар, ансамбльдер, сүйемелдеулер, өзі оқып-үйренуі, қағаз бетінен оқуы және тасымалдауы, үйде музыкада ойнау үшін пьесалар.

366. Білім алушылардың жеке жоспарлары қазақ ұлттық және кәсіби музыкасы, классикалық музыка, қазіргі заман музыкасы 20-21 ғасырдың сазгерлік музыка элементтерін пайдалана отырып кірістірудің арқасында кең репертуарлық үрдістерді, репертуардың жаңаруы және байытылуын қамтып көрсетеді.

367. Жеке жоспарда білім алушының жылдың аяғында оның жеке даму жақтарын көрсететін мінездемесі ұсынылады:

1) музыкалық мағлұматтар деңгейі (есту, ырғақ, жады), білім алушының орындау аппаратының берілген аспапқа сәйкестігі, аспапқа икемделгішілік дәрежесі;

2) жалпы даму, эмоциялық, сезінушілік, реакция жылдамдығы; музыкаға, музыкалық сабақтарға қатынасы;

3) еңбекке қабілеттілік, жинақылық;

4) өз бетінше оқып-үйрену икемділігі, мәтінді талғаудағы сауаттылық дәрежесі, музыкалық туындыларды меңгеру шапшандығы;

5) жылдың аяғындағы табыстары;

б) білім алушының дамуындағы кемшіліктер және оларды игеру бойынша міндеттер.

368. Бірдей сыныпта бағдарламаны оқытудың жеке жоспарлары, концерттік және емтихандық бағдарламалар күрделілігінің деңгейі бойынша өзгеше болуы мүмкін.

369. Репертуармен жұмыста педагог шығармалардың бір бөлігі көпшілік алдында немесе концертте (емтиханда) орындауға, ал қалған бөлігі – сынып жұмысына немесе танысуға арналатындығын ескеру керек. Педагог педагогикалық репертуармен жұмыстың аяқталу дәрежесін білім алушының жеке жоспарында оқу сатыларын белгілеу арқылы анықтауы мүмкін.

370. Педагогтің әрбір білім алушының жеке ыңғайын ескере отырып, жаңа репертуар есебінен репертуарлық тізімдерді толықтырады, бағдарламаның көлемі мен күрделілігін саралайды.

371. Оқу пәнінің мазмұны. Тақырыптық жоспар.

1-тарау. Баянда ойнау мәдениетін қалыптастыру.

1.1. тақырып. Музыкалық сауаттылық негіздері.

1.2. тақырып. Аспапта ойнау дағдыларының негізін қалыптастыру.

1.3. тақырып. Дыбыс шығару (звучеоизвлечение).

1.4. тақырып. Штрихтерді орындау техникасы.

1.5. тақырып. Музыкалық терминология.

2-тарау. Орындаушылық дағдыларын қалыптастыру.

2.1. тақырып. Техникалық дағдыларын дамыту.

2.2. тақырып. Музыкалық-бейнелі ойлауларын дамыту.

2.3. тақырып. Кіші нысандағы туындылар.

2.4. тақырып. Ірі нысандағы туындылар.

2.5. тақырып. Музыкалық мәнерлілік құралдары.

3-тарау. Шығармашылық дағдыларын дамыту.

3.1. тақырып. Музыкалық естудің алуан түрін дамыту.

3.2. тақырып. Қағаз бетінен оқу дағдысының негіздері.

3.3. тақырып. Тасымалдау (транспонирование) дағдысының негіздері.

3.4. тақырып. Естуі бойынша іріктеу техникасы.

4-тарау. Кәсіби дағдыларын кешендік тәрбиелеу.

4.1. тақырып. Есту қабілетін өзі бақылай алуын дамыту.

4.2. тақырып. Баянда орындаудың арнаулы құралдарының кешені.

4.3. тақырып. Өзіндік ізденушілік қызметін тәрбиелеу.

4.4. тақырып. Туындымен өзіндік жұмыс жасау қағидаттары.

4.5. тақырып. Сахналық мәдениетті тәрбиелеу.

5-тарау. Музыкалық-кәсіби дағдыларды қалыптастыру.

5.1. тақырып. Музыкалық туындылардың негізгі нысандарын құру заңдылықтары.

5.2. тақырып. Туындыны орындау жоспарын қалыптастыру жөнінде кәсіби дағдыларын меңгеру.

5.3. тақырып. Алуан штрих, туше түрлерін меңгеру өнері.

5.4. тақырып. Интонациялау өнері.

5.5. тақырып. Орындаушылық шеберлігін жетілдіру.

372. Оқу-тақырыптық жоспар.

1) Кіріспе сабақ. Музыкалық аспаппен танысу. Баян аспабы шығуының қысқаша тарихы. Аспаптың құрылымы. Аспапты күту.

2) Отырғызу. Қолды қою. Отырғызу, ойын аппаратын қою негіздері. Сол және оң қолмен аспапты ұстау. Аспапсыз алдын-ала ойын дағдыларын қалыптастыру. Қозғалыс аппаратының еркіндігін дамытуға арналған жаттығулар.

3) Баянда ойындаудың орындаушылық дағдыларын меңгеру және дамыту. Баян аспабына дыбыс шығару қағидаттары. Баянның көрігін (меха) қарау техникасы. Көрік қозғалысы бағыттарын сауатты ауыстыру, дыбысты тартымды жеңілдету (филировка). Басу» тушесін меңгеру.

4) Қарапайым музыкалық-есту ұғымын қалыптастыру бойынша жұмыс.

5) Баянда орындаудың бейнежазбаларын көру және музыкалық үлгі-нұсқаларды тыңдау. Музыкалық талғам мен музыкалық аспапақа деген қызығушылықты тәрбиелеу.

6) Оқытылып жатқан практикалық материалдар негізінде музыкалық естудің түрлерін дамыту Ырғақ сезімді қалыптастыру және дамыту, сөз бен музыкадағы қарапайым ырғақтар. Ырғақтық жаттығулар.

7) Қолжетімді материалдар негізінде музыкалық сауаттылықты игеру. Музыкалық терминдермен танысу.

8) Музыканы талдау. Музыка бейнесі, сипатын анықтау бойынша практикалық міндеттер, сонымен қатар музыканың дыбыстық сипатын анықтауға қол жеткізу үшін қолжетімді көркемдік мәнерлілік құралдарын зерделеу.

9) Педагогпен бірге ансамбльде ойнау. Есту қабілеті, өлеңге ән шығару, фразалар мен ұсыныстардың соңын аяқтау, музыкалық бейнені салу бойынша әуенді таңдау көмегімен шығармашылық ойлауын дамыту. Музыкалық елестетуді дамытуға арналған практикалық тапсырмаларды орындау.

373. 1-сыныптың оқу-тықырыптық жоспары.

1) Кіріспе сабақ. Баянның пайда болу тарихы және аспаптың құрылысы жөнінде білімдерін бекіту.

2) Дайындық сыныбында үйренген отыру, қолды орнына қою негіздерін бекіту. Қозғалыс аппараты еркіндігін дамыту үшін арнайы жаттығуларды қолдану.

3) Баяннан дыбысты шығару техникасын дамыту.

4) Көрік қозғалыстары бағытын дұрыс ауыстырумен, дыбысты әсемдеп жеңілдетумен жұмыс.

5) Тушенің алуан түрлерін игеру. Музыкалық-есту көріністерін дамыту бойынша одан әрі жұмыс.

6) Практикалық материалдар негізінде ырғақ сезімін дамыту. Ырғақтық жаттығуларды қолдану.

7) Практикалық материал негізінде музыкалық сауаттылықты зерделеу. Әртүрлі музыкалық терминдермен таныстыру.

8) Баянда қарапайым нысанадағы пьессаларды оқыту. Қолжетімді практикалық материалдар негізінде вариациялар нысандарымен таныстыру.

9) Минорлық ладпен таныстыру. Практикалық материалмен бекіту.

10) Алуан түрлі штрихпен мажорлық гаммаларды бір октавада, ұзын арпеджио мен 3 үнді аккордтарды әр қолмен жеке орындауды меңгеру.

11) Практикалық материалда вариация нысаналарын оқып-үйрену.

12) Аспаптың тембрлік мүмкіндіктерімен танысу, баянның реестрлік белгілерін зерделеу.

13) Нотаны қағаз бетінен оқу техникасын, тасымалдауды (транспонирование) меңгеру.

14) Ансамбльде ойнау. Репертуармен жұмыс. Концерттік қызметтер.

374. 2-сыныптың оқу-тықырыптық жоспары.

1) Кіріспе сабақ. Көркемөнерлік туындылармен жұмыс, ноталық материалдар негізінде техникалық, орындаушылық дағдыларды одан әрі дамыту. Кантилиндік сипаттағы пьессаларды меңгеру.

2) Тасымалдау (транспонирование). Қағаз бетінен оқу. Ансамбльде ойнау. Репертуармен жұмыс. Әртүрлі штрихпен екі қолмен 2 белгіде екі октавада мажорлық гаммалармен жұмыс.

3) Мажорлық ұзын және қысқа арпеджионы, екі қолмен 3 үндік аккордты зерделеу. Білім алушының тембрлік есту қабілетін дамыту, баянның тіркеуде

көрсетілген шартты мәліметтері туралы толықтырулар. Концерттік-байқау қызметтері

475. 3-сыныптың оқу-тақырыптық жоспары.

1) Кіріспе сабақ. Көркемөнер туындыларымен жұмыс. Практикалық материалдар негізінде техникалық, орындаушылық біліктілігін одан әрі дамыту.

2) Полифония элементтері бар пьессаларды меңгеру (дұрысы таңдау пернетақтасымен). Ірі нысанадағы туындыларды: екі- және үш бөлікті сюиталар, вариациялар түрін зерделеу.

3) Екі октавада 2 білгіге дейінгі мажорлық гаммаларды зерделеу, әртүрлі штрихтармен орындау. Әртүрлі штрихтағы ұзын және қысқа мажорлық арпеджиоларды және екі қолмен 3 үндік аккордтарды зерделеу.

4) Бір октавадағы минорлық гаммаларды игеру, сонымен қатар ұзын және қысқа арпеджио, екі қолмен 3 үндік аккордтарды меңгеру. Тіркеуде көрсетілген шартты белгілер туралы білімін тереңдету. Концерттік-байқау қызметтері.

376. 4-сыныптың оқу-тақырыптық жоспары.

1) Кіріспе сабақ. Аспапта ойнаудағы орындаушылық дағдыларын жетілдіру.

2) Полифония элементтері бар пьессаларды игеру бойынша жұмыс. Ірі нысандағы туындылармен одан әрі жұмыс жасау (күрделі үш бөлікті нысан, сюита).

3) Әртүрлі штрихта орындалған екі октавадағы 3 таңбалық мажорлық гаммаларды зерделеу, сонымен қатар бірнеше штрихтерді қолдану.

4) Әртүрлі штрихтағы ұзын және қысқа мажорлық арпеджиоларды және екі қолмен 4 үндік аккордтарды зерделеу.

5) Екі октавадағы 2 таңбалық минорлық гаммаларды, ұзын және қысқа арпеджиоларды бірнеше штрихтармен, екі қолмен 4 үндік аккордтарды зерделеу.

6) Туындылармен жұмыс барысында түрлі тембрлердегі туындылар мен баян тіркелімдерін жұмыста белсенді қолдану.

377. 5-сыныптың оқу-тақырыптық жоспары.

1) Кіріспе сабақ. Репертуармен жұмыс. Аса күрделі практикалық материалдарды игеру көмегімен аспапта ойнаудың техникалық, орындаушылық дағдыларын жетілдіру.

2) 4 таңбалы екі октавадағы мажорлық гаммаларды зерделеу, алуан түрлі штрихтармен, оның ішінде бірнеше штрихтерді пайдалану.

3) Түрлі штрихтермен мажорлық ұзын және қысқа арпеджиоларды, оның ішінде екі қолымен 4 үндік аккордтарды үйрену.

4) Екі октавадағы 3 таңбалық минорлық гаммаларды, ұзын және қысқа арпеджиоларды бірнеше штрихтармен, екі қолмен 4 үндік аккордтарды зерделеу.

5) Полифониялық туындылармен (дұрысы таңдамалы пернетақталарда), сонымен қатар ірі нысандағы туындылармен жұмыс.

б) Аспаптың тембрлік мүмкіндіктерін қолдану, тіркемелік шартты белгілерді тереңдетіп зерделеу. Асқан шебер пьесалармен жұмыс. Концерттік-байқаулық қызметтер.

378. 6-7-сыныптардың оқу-тақырыптық жоспары.

1) Кіріспе сабақ. Концерттік-байқаулық, емтихандық және бітіру бағдарламаларын дайындау.

2) Аса күрделі практикалық материалдарды игеру көмегімен аспапта ойнаудың техникалық, орындаушылық дағдыларын жетілдіру (асқан шебер пьесаларды зерделеу).

3) 5 таңбалы екі октавадағы мажорлық гаммаларды зерделеу, алуан түрлі штрихтармен, оның ішінде бірнеше штрихтерді пайдалану.

4) Екі қолмен 4 үндестік аккордында мажорлық ұзын және қысқа түрлі штрихтағы арпеджионы зерделеу.

5) 4 таңбалы екі октавадағы минорлық гаммаларды, алуан түрлі штрихтағы ұзын және қысқа арпеджиоларды және 4 үнді аккордтарды екі қолмен ойнауды үйрету.

6) Полифониялық туындылармен (тандалған пернетақтада), сонымен қатар ірі нысандағы туындылармен жұмыс.

7) Аспаптың тембрлік мүмкіндіктерін қолдану. Концерттік-байқау қызметтері.

379. Даярлық сыныбындағы пәннің мазмұны. Даярлық сыныбында музыкалық аспапта орындаудың дағдысы мен білігінің негізі қаланып, дұрыс орындаудың нұсқауы мен түсінігі қалыптастырылады.

380. Бастапқы сабақтарда білім алушы баян аспабының шығуының қысқаша тарихымен, музыкалық аспаптың құрылысымен, оң қол мен сол қолдың аспапты дұрыс ұстап отыру дағдыларын, қолды орналастыру мен қою ережесімен, дыбысты шығару негіздерімен танысады.

381. Музыкалық аспапта қарапайым музыкалық шығармаларды орындау барысында нота таңбаларын жазумен, олардың аспаптан шығатын дыбыспен шынайы үндестігі таныстырылып, ноталық сауаттылық негіздерін меңгереді.

382. Жыл бойы дайындық сыныптың білім алушылары 10 әр түрлі (балаларға арналған әндер, өңделген халық әндері, қарапайым шағын музыкалық шығармалар) шығармаларды орындайды. Баян аспабында музыкалық шығармаларды орындау барысында аспаптың пернетақтасын біле бастайды, музыканың түрін айыруға үйренеді.

383. Оқу пәнінің мазмұны:

1) баян аспабының құрылысы, оның көркемдік мүмкіндіктерімен танысу;

2) музыкалық пернетақтаның оң және сол жақтарының құрылымын (қатарлар мен клавиштердің атауы, әр клавишке дыбыстың сәйкестілігіне қарай орналасуы, дыбыстың шығуы және оған клавиштардың, әртүрлі октавалардың, аспап диапазонына сәйкестігі);

3) аспаптың орналасуы мен қойылуын меңгеру (нақты білім алушының физиологиялық ерекшелігі мен дамуын есепке ала отырып, оның денесі, аяғы,

қолы, қол және саусақ буынының жалпы күйі; баянның қайысын және та,ы басқаларды дұрыс пайдалану);

4) көрікті жүргізудің (бір сарынды, тегіс, белсенді) қарапайым дағдыларын қалыптастыру, көрік қозғалысы бағыттарын ауыстыру – жылдам, «жұмсақ», жұлқусыз, жаттығулар арқылы көрікті жүргізу дағдыларын және оның қозғалысының бағыттарын ауыстыруды үйрету (сол қолымен бір сарынды және тез қозғалыс, басу мен босатуға арналған тең күш салу, оның қозғалыстарының бағыттарын білдірмей ауыстыру, көрік қозғалысын ауыстыруды дыбыс шығарумен қиыстыру);

5) қарапайым дыбыс шығару білігін игеру (көрік қозғалысы мен клавишті басу бірлестігі), оң және сол қолмен дыбыс шығарудың (басу) негізгі тәсілдерін меңгеру, бастапқы қозғалыс және ойнау дағдыларын меңгеру (оң қолмен гамма тәріздес бірізділікте нон легато тегіс дыбысымен ойнау), орындаушылық аппараттың еркіндігі (қысымның болмауы), бұлшық ет қозғалыстарын түзетуге арналған арнайы жаттығуларды қолдану;

6) баланың музыкалық-есту қабілеті туралы негізгі түсінігін қалыптастыру, оқытудың музыка тілін меңгеру үдерісінде естудің түрлерін жандандыруды арттыру болып табылатын «нотаға дейінгі» немесе «есту» әдісін қолдану, бұл жаңа бастаған баяншының есту-қозғалыстық өзара байланыстарын орнатып отыруына мүмкіндік береді;

7) музыкалық-есту ұғымын қалыптастыру және дамыту (оң қолымен және сол қолымен қарапайым сүйемелдеуімен күрделі емес бір дауысты әуендерді есту қабілеті арқылы іріктеуі);

8) оқытылып отырған көркемдік материал негізінде ырғақтық сезімдерін қалыптастыру және дамыту;

9) сол пернетақтаны бастапқы игеру (негізгі қатардағы іргелес, сабақтас дыбыстарды шығару, бас пен аккордты алмастыра отыра), дұрысы білім беру ұйымында сәйкесінше көлемдегі таңдауға дайын аспаптың болу жағдайында таңдау пернетақтасының болуы. Оң және сол пернетақталармен таныстыру қосарлана жүзеге асырылуы қажет, алдымен қолдарды алмастыруға арналған қарапайым пьесалар, кейіннен екі қолымен бір уақытта ойнауды меңгеруі қажет;

10) қарапайым жалпы аппликатуралық заңнамалықтарды меңгеру;

11) асапапта екі қолымен оң және сол қолдардың қозғалысын түзетуге төселу;

12) дайын баянда (бас пен аккордты жұмсақ кезектестіру) ойнауда сүйемелдеулердің негізгі тәсілдерін меңгеру;

13) көрікті басқару дағдыларын, құрылымның ішіндегі көріктің қозғалыс бағыттарын сауатты ауыстыруды бақылау, дыбысты әдемілеу (филировка) бойынша жұмыстар, жаттығуларды орындау;

14) үдемелі дыбыс шығарудың негізгі деңгейлерін (форте, пиано) меңгеру, музыканың үдемелі реңкімен және нақты музыкалық мысалдар

арқылы меңгеру (крещендо мен диминуэндо және музыканың көркем дыбысталуының басқа да элементтері);

15) ансамбльде ойнау (музыкны ойнаудың осы түрі педагогпен бірге дуэтте меңгеру ұсынылады);

16) аспаптың оң пернетақтасындағы дыбыстық қатарды альтерирлеуді және балалар музыка мектептеріндегі талапқа сәйкес аспаптың болған жағдайда таңдаулы пернетақта арқылы меңгеру;

17) дыбыс шығару сапасының есту қабілетіне деген өзіндік бақылау;

18) есту жадысын, назарын тәрбиелеу, музыканы сезінушілік, зеректікті, эмоциялық сезімді дамыту;

19) концерттік қызметтер.

384. 1-сыныптың білім алушылары орындаушылық білікпен дағдыларын бекіту бойынша, дұрыс орындаушылық мақсат пен түйсікті қалыптастыру мен дамыту бойынша жұмыстарын жалғастырылады.

Оқытудың осы кезеңінде баян аспабының шығу тарихы, музыкалық аспаптың құрылысы туралы білімдері толықтырылады, аспап пернетақтасын меңгерудің бастапқы дағдылары бекітіледі, ойын аппаратының дұрыс орналастырылуы мен қойылуын игеру, сондай-ақ, баяннан дыбысты шығару ерекшелігі де жалғастырылады.

385. Жыл бойы білім алушылар 10-ға дейін әр түрлі музыкалық туындыларды меңгереді. Практикалық материалдар негізінде білім алушылар орындалатын пьесалардың жалпы сипаттамасын анықтауға, музыканың мінездемесін айыра алуына, қарапайым шағын пьесалар мен әндерді мағынасына жете отырып және көркемдеп ойнай алуы, сонымен қатар оқытудың бірінші жылындағы бағдарламамен айқындалған ойнаудың қажетті орындаушылық дағдыларын игереді.

386. Оқу пәнінің мазмұны:

1) баянның оң және сол пернетақтасының құрылысымен одан әрі танысу;

2) көрікті жүргізудің қарапайым дағдыларын қалыптастыру және дамыту бойынша жұмыстар, көрік қозғалысы бағыттарын ауыстыру;

3) дыбыс шығарудың негізгі тәсілдерін әр қолмен жеке (басу, саусақпен және білезікпен соғу, ұрғылау), содан кейін екі қолымен бір уақытта жасауды игеру, қозғалыс дағдыларын ары қарай да меңгеру;

4) оқытылып отырған көркемдік материалдар негізінде ырғақ сезімін дамыту, ырғақтық жаттығуларды орындау;

5) ноталық сауаттылықты одан әрі де меңгеру;

6) аппликатуралық тәртіпке тәрбиелеу, тиімді аппликатураны жартылай өзі табуына тәрбиелеу;

7) аспапта екі қолымен ойнаудағы оң және сол қолдары қозғалысын түзетуге дағдыландыру, дайын баянда ойнауда сүйемелдеудің негізгі тәсілдерін меңгеру (бас пен аккордты жұмсақтап кезектестіру);

8) көрікті басқару дағдыларын меңгеру, құрылыстың ішіндегі көріктің қозғалыс бағыттарын сауатты ауыстыруды бақылауды жүзеге асыру;

9) серпінді дыбыстаудың негізгі деңгейлерін (форте, пиано), музыканың үдемелі реңктерімен таныстыру және нақты музыкалық мысалдар арқылы меңгеру (крещендо мен диминуэндо және басқа да музыканың көркем дыбыстарының элементтері);

10) ансамбльде ойнау, ұжымдық шығармашылықты меңгеру (аталған дағдыны педагогпен дуэте, сонымен қатар басқа білім алушылармен ансамбльде дамыту);

11) аспаптың оң пернетақтасындағы альтерирленген дыбыстық қатарын және білім беру ұйымында сәйкесінше аспаптың болған жағдайында баянның таңдаулы пернетақтасын одан әрі меңгеру;

12) негізгі штрихтарды меңгеру (легато, нон легато, стаккато), техникалық жаттығуларды және музыкалық туындыларды ойнау кезінде қолдану;

13) метрикалық пульсацияны сезінуге дағдыландыру (мажорлық дыбыстық қатарда ойнау кезінде әлсіз және күшті бөліктермен қатыстыра отырып);

14) орындалатын жаттығулар мен туындылардың дыбыстық сапасына есту қабілетіне бақылауға үйрету;

15) мазмұны және нысаны қарапайым пьесаларды, кішігірім тақырыптық дамуымен және көркемдік бейнесі айқын әндерді орындау, оқытудың осы кезеңіндегі қолжетімді көркемдік орындауға жету (әуеннің ашықтығын анықтау, сазды, әуенді дыбыспен ойнау, жақсы легатомен және тағы басқаларды);

16) практикалық материалда минорлық ладпен танысу;

17) аспаптың тембрлік мүмкіндіктерімен танысу, тіркеудегі шартты белгілерді зерделеу;

18) баланың музыкалық-есту қабілеттері ұғымын одан әрі дамыту (бір дауысты күрделі емес таныс әуендерді есту қабілеті оң қолмен және сол қолмен қарапайым сүйемелдеу бойынша іріктеу, сондай-ақ, есту бойынша сүйемелдеуді іріктеу, оқытылып отырған пьесаларды үйлестіру);

19) есту қабілетін, зейінін, музыкалық қабылдауын дамытуды тәрбиелеу;

20) нотаны қағаз бетінен оқуды әр қолымен жеке және екі қолымен бірге ойнау дағдыларын қалыптастыру;

21) тасымалдау (транспонирование) техникасының негізін қалыптастыру;

22) әртүрлі штрихта бір октавада әр қолымен жеке мажорлық гаммаларды, әр қолымен ұзын мажорлық арпеджио мен 3 дыбысты аккордты меңгеру;

23) техникалық жаттығулар мен этюдтерді зерделеу;

24) халық әндері мен билері мысалында вариациялау түрлерін меңгеру;

25) концерттік қызметтер.

387. Балалар музыка мектептеріне 9 жасында және одан үлкен жастағы оқуға түскен білім алушыларға дайындық сыныбының білім беру бағдарламасын өту қажет емес.

Дайындық сыныбының бағдарламасын 1-сыныпта сабақ тақырыптарын ірілендіру есебінен, баланың музыкалық-есту қабілетінің негізгі түсініктерін (оқытудың «нотаға дейінгі» және «есту қабілеті» кезеңдері, орындаушылық білігі мен дағдыларының бастапқы негіздері) қалыптастыру кезеңдерін қоса жүзеге асыру ұсынылады.

388. Білім алушылар банның пайда болуының қысқаша тарихымен, асапатың құрылысымен, оның оң және сол пернетақталарының құрылымымен, сондай-ақ, қолды орналастыру мен қою тәртібімен, дыбысты шығару негіздерімен танысады.

389. 2-сыныптағы пәннің мазмұны. Білім алушылардың музыкалық-шығармашылық мүмкіндіктерін дамыту жалғастырылады (музыкалық есту қабілеті, зейін, ойлау, жады), орындаушылық техникалық дағдыларды игеру, музыкалық сауаттылық негіздерінен білімін жетілдіреді, кәсіби терминологияны меңгеру (альтерлеудің қарқыны, серпіні, таңбалары), жоғары дыбыстау бағдары және әуеннің уақытша ерекшеліктері дамытылады.

390. Оқытудың осы сатысында орындаушылық аппаратының орналасуы мен қойылуын тұрақтандыруға жоспарлы және жүйелі әрі қарай да жұмыстарды жүргізу, қол қозғалыстарын түзету, көрікті жүргізу дағдыларын және оның қозғалыс бағыттарын ауыстыруды жетілдіру, орындаушылық аппараттың еркіндігіне бақылауды іске асыру бойынша жұмыстар одан әрі қарай да жалғастырылады.

391. Сапалы дыбысты шығару бойынша және контилендік сипаттағы пьесаларды зерделеу негізінде дыбыс мәдениетін қалыптастырудан жұмыс ұқыпты түрде жалғастырылады.

392. Оқу пәнінің мазмұны:

1) есту қабілеттерінің дамуы (дыбыс, есту зейінінің сапасына өзіндік естуді күшейту), музыканы әсершіл қабылдау қабілеттері, музыкаға деген жеке қатынасында бірге әсерсенушілік және оны білдіре алу;

2) музыкалық айқын бейнені құру үшін музыкалық көрнекілік құралы ретінде серпінділікті қолдану;

3) музыкалық аспапта бұрын игерген музыкалық-орындаушылық дағдыларын жетілдіру, практикалық материалдар мен жаттығулар негізінде оң және сол қол техникалық тәсілдерін біртіндеп күрделендіру, оң қолмен қосарланған ноталарды жартылай қолдану;

4) екі октава диапазонын қамтитын әр қолмен жеке техникаларды дамытуға арналған түрлі жаттығуларды орындау;

5) түрлі штрихтерде екі октаваны екі қолымен мажорлық гаммаларды, ұзын мажорлық арпеджиоларды, түрлі штрихтағы қысқа арпеджиоларды және екі қолымен бірдей 3 дыбысты аккордтарды одан әрі меңгеру;

6) аппликаторлық ережедегі жұмысқа қажетті аппликаторлық тәсілдерге дағдыландыру (гаммалар мен арпеджиода жүйеленген аппликаторлармен қайта жұмыстар атқару);

7) дыбыс шығару және штрихтердің күрделі тәсілдерін меңгеру (портаменто, екпін);

8) мәнер, метра, ырғақ, қарқын сезімдерін одан әрі дамыту;

9) ноталық мәтінді жылдам және дәл талғау дағдыларын, музыкалық туындылармен өзіндік жұмыс жасай алу білігін дамытуды бекіту;

10) білім алушының тембрлік есту қабілеттерін дамыту, оқыту үдерісінде баянның тембрлік бояуын қолдану;

11) қағаз бетінен ноталарды оқу, тасымалдау (транспонирование) және есту қабілеті бойынша іріктеу жұмыстары;

12) педагогпен және басқа білім алушылармен ансамблде ойнау;

13) ерік-жігер қасиеттері мен өзін-өзі бақылауды тәрбиелеу, музыкалық туындыларды орындауды талдау және оны шынайы бағалауды дамыту;

14) көп қырлы, көп сипатты музыкалық туындыларды орындау;

15) білім алушының сахналық мәдениетін қалыптастыру және дамыту, концерттік қойылым тәжірибелерін біртіндеп жинақтау.

393. 3-сыныпта педагогтің жұмысы (сөзбен түсіндіру, орындау тәсілдерін көрсету, бағалау өлшемдері, өзіндік жұмысты бақылау) сапалы жаңа сипатқа ие болады және ол білім алушылардың шығармашыл еркін және барынша саналы, тиянақты ойнауына қол жеткізуіне бағытталған. Оқытудың осы кезеңінде білім алушылар көркемдік мәнерлілік құралдарын ұғына білу білігін қалыптастырады және дамытады, сонымен қатар музыкалық туындылармен жұмыста осы қабілеттерін қолдана біледі.

394. Көркемдік орындаушылық мақсаттарын түсіне білу білім алушының техникалық дағдыларын жетілдіруден басым болады. Негізгі назарды білім алушының шығармашылық бастамашылдығын дамытуға бөліп, оқытудың барлық кезеңдерінде оны белсенді қатысушы ретінде қарастыру (тиімді аппликатураны, оыс немесе басқа құрылыс дыбыс серпіні іздеу, түрлі штрих және туше түрлерін қолдану, музыкалық туындының көркемдік бейнесін жасау бойынша жұмыс, сондай-ақ, техникалық қиындықтарды жеңу).

395. Оқу пәнінің мазмұны:

1) музыкалылығын дамыту (мақам сезімін, есту қабілеті, шығармашылық қиял, ассоциативтік ойлау, музыкалық-ырғақтық сезімін және тағы басқаларды жетілдіру);

2) білім алушының тембрлік естуін дамыту, тембрлік бояу түстерін кеңейту, жаңа тембрлік көрнекілік құралдарын іздеу;

3) дыбыс сапасымен жұмыс (көрік қозғалысы бағыттарын білдірмей ауыстыру);

4) баса айту, интонациялаумен жұмыс;

5) музыкалық құрылыс құрылымының, музыкалық нысанның мәнін түсіну;

б) техникалық, орындаушылық дағдыларын дамыту (баянда оң қолдың бас бармағын, секіруді ішінара пайдалану, қосарланған ноталарды, аккордтар техникасын, октаваларды және тағы басқаларды кеңінен қолдану);

7) саусақтық және білезіктік стаккатоны меңгеру (бір дыбыты әуендік бірізділік, қос нота, октавалар, аккордтар);

8) полифония элементтері бар пьесалармен танысу (мүмкіндігінше таңдалған пернетақтада);

9) ірі нысандағы туындыларды, мысалы сюита ретіндегі, вариация түріндегі пьесалар, екі- және үш бөліктік нысандағы пьесаларды меңгеру (ірі нысандағы туындыларды орындау білім алушылардан көлемі бойынша үлкен, алуан түрлі музыкалық-орындаушылық элементтер енгізілген материалды игеруді талап етеді, нәтижесінде оны білім алушы бүтін, біртұтас туындыны орындау дағдыларын игеру болып табылады);

10) аса күрделі дыбыс шығару тәсілдері мен штрихтерді қолдану арқылы пьесаларды орындау (портаменто, акценттер және тағы басқалар);

11) аса күрделі ырғақтық топтарды қолдану арқылы пьесаларды орындау;

12) қағаз бетінен оқу, басқа тональдықтарға тасымалдау (транспонирование) және есту қабілеті бойынша іріктеуді бекіту және жетілдіру;

13) ансамбль, оркестрге қатысу (қазақ, орыс халық), ұжымдық шығармашылық;

14) меңгерілген музыкалық терминдерді бекіту, жаңа кәсіби терминологияны зерделеу;

15) түрлі штрихтағы екі октаваны 2 таңбаға дейін екі қолмен мажорлық гаммаларды, түрлі штрихтағы ұзын және қысқа арпеджионы және екі қолмен бірлесе 3 дыбысты аккордтарды одан әрі зерделеу;

16) бір октавадағы минорлық гаммаларды, сонымен қатар ұзын және қысқа арпеджио, әр қолымен жеке 3 дыбысты аккордты меңгеру;

17) түрлі дәуірлер мен нақыштық бағыттардағы композиторлардың өмірлерімен және шығармашылығымен танысу;

18) оқыту үдерісінде баянда ойнау қызығушылығына уәждеме.

396. 4-сыныпта игерілген арнайы білік пен дағдыны, музыкалық-көркемдік материалдарды күрделіндіру және тереңдету, музыкалық бейнелер мен орындаушылық міндеттердің аясын кеңейту жалғастырылады.

397. Оқу пәнінің мазмұны:

1) білім алушылардың музыкалық-бейнелі ойлауды, шығармашылық көркемдік елес, қиялды дамытуға арналған жұмыстар;

2) музыкалық тілдің көркемдік құралдарын игеру, нақты көркемдік бейнені құрудың маңыздылығын түсіну және практикалық қызметте білімді қолдану, музыканы әсершілділікпен қабылдау білігін дамыту, оның мазмұны мен идеялық-эмоциялық бағыттылығы, музыкалық туындының көркемдік ойын түсіну және ашып көрсету;

3) дыбыс серпінінің дәйектелімін (градация) кеңейту;

4) баянда музыкалық туындыны орындауда музыканың сипатына сәйкес қажетті динамикалық реңкін айыру, алу және қолдану білігін қалыптастыру;

5) музыкалық нысанды құрудың негізгі заңдылықтарын меңгеру, ірі музыкалық нысандар құрылысымен танысу (күрделі үш бөлікті нысан, сюита);

6) музыканың алуан түрлі жанрларындағы туындыларды зерделеу, оқытылып жатқан туындының жанрлық және стилистикалық ерекшелігін, музыканың мазмұнын көркемдеп өрнектеудің маңызын түсіну;

7) орындалатын туындылардың стилдік ерекшелігін талдауды жүзеге асыру білігін қалыптастыру;

8) баянның оң және сол пернетақтасының дыбыстық тепе-теңдігіне бақылауды қалыптастыру;

9) музыканың тарихы мен теориясы бойынша білім жүйесін кеңейту;

10) бағдарламалық талаптар аясында ойнаудың техникалық және орындаушылық дағдыларын дамыту (білім алушылар баяндағы дыбыстың құрылу ерекшелігін жетілдіру, музыкалық туындының дыбысталу сипатына бағдарланған тушенің алуан түрлерін белсенді қолдануы);

11) білім алушының музыкалық мәтінмен жұмысын ұйымдастыру, орындаушылық қиыншылықтармен жұмыс тәсілдерін меңгеру, өз жұмысының нәтижесін шынайы бағалауы дағдысын дамыту;

12) әр түрлі техникалық жаттығуларды орындауы;

13) баянда ойнаудағы орындаушылық техникасын жетілдіру;

14) полифония элементтерімен пьесаларды жаттау;

15) аппликаторлық тәртіппен жұмыс;

16) білім алушының қағаз бетінен оқу, тасымалдау (транспонирование) және есту қабілеті бойынша таңдау техникасын дамытудағы өзіндік жұмыстарына бақылау жасау;

17) екі октавада екі қолмен 3 таңбаға дейін мажорлық гаммаларды, түрлі штрихтармен, жартылай штрихтармен, ұзын арпеджио екі октавада екі қолмен 2 таңбаға дейін минорлық гаммаларды, ұзын мажорлық арпеджио, 3 және 4 дыбыстық аккордык бірізділіктерді жаттау;

18) ұжымдық музыка ойнау дағдыларын дамыту;

19) концерттік-байқаулық қызметтер, концерттік репертуарды толықтыру, сахналық мәдениетті дамыту.

398. 5-сыныпта музыкаға және орындаушылық өнерге деген саналы, шығармашыл қарым-қатынасты тәрбиелеу жалғастырылады, мамандық және басқа музыкалық пәндер бойынша теориялық білім кеңістігі барынша кеңейеді, білім алушының жалпы мәдени дамуымен, оның өзіндік шығармашылығы, бастамашылдығы мен белсенділігі байланысымен тығыз байланыста аспапта ойнаудың музыкалық-орындаушылық дағдылары бекітіледі және жетілдіріледі.

399. 5-сыныпта негізгі жұмыс орындаушылық дағдыларын бекітуден тұрады: есту (қабылдау мен елестету), дыбыс құрағыш (дыбыс шығару, саусақтық артикуляция және көрікті артикулдеу сапасына бақылау), музыкалық көрнекілік құралдарын меңгеру (серпін, қарқын, баса айту).

400. Музыка, музыкалық көрнекілік құралдары туралы мәліметтерді жиынтықтау үдерісінде білім алушылар музыкалық мәтінді талдау, музыкалық туындыны сұрыптау тәжірибесін игереді.

401. Оқытудың осы кезеңінде білім алушылар мамандық және басқа музыкалық пәндер бойынша теориялық білім кеңістігін айтарлықтай кеңейтеді.

Білім алушылардың музыкалық-бейнелі ойлауы, шығармашылық көркемдік қиялының қалыптасуы оқытылып жатқан көркемдік материалды күрделендіру жолымен жалғаса береді.

402. Оқу пәнінің мазмұны:

1) полифониялық элементі бар шығармаларды орындау, ірі нысанды шығармаларды зерделеуді одан әрі жалғастыру;

2) музыкалық туындының музыкалық нысанымен, оның жанрлық және нақыштық ерекшелігімен жұмыс;

3) музыкалық шығарманы орындаушылық көрнекілігімен, мазмұны мен идеялық-эмоциялық бағытымен жұмыс;

4) шығарманың музыкалық мәтінімен және оның техникалық ерекшелігімен жұмыс;

5) білім алушының еңбекқорлығы, ерік-жігері мен қойған мақсатына жету білігі және өз жұмысының нәтижесін шынайы бағалауын дамыту;

6) білім алушының есту қабілетін өзі бақылай алуын дамыту;

7) дыбыс шығару сапасымен жұмыс (көрікті байқатпай ауыстыру, туше мен штрихтардың түрлерін қолдану);

8) дыбыстау серпінінің үдемілігін кеңейту, музыканың әртүрлі серпінді реңктерін іздеу;

9) баянда ойнаудағы орындаушылық дағдыларын дамыту (октавалық, аккордтық және ұсақ техника);

10) көрікпен ойнаудың әртүрлі тәсілдерімен жұмыс (портато, көріктік стаккато, рикошет, вибрато және тағы басқалар);

11) агогикамен жұмыс (шұғыл және біртіндеп баяулату, жылдамдату, цезура, аялдау, ферматалар және тағы басқалар);

12) шығармалардағы тоналдық желіні ауытқу және модуляцияны пайдалана отырып кеңейту;

13) білім алушының оқытылып отырған музыкалық шығарманың музыкалық мәтіні мен техникалық ерекшелігі бойынша өзіндік жұмысын бақылау;

14) 2 октава аралығындағы 4 кілт белгісі бар мажорлық гаммалар, қысқа және ұзақ арпеджио түрлерін, 3 дыбысты үндестіктерді екі қолмен бірігіп орындау. 2 октава аралығындағы 3 кілт белгісі бар минорлық гаммалар, қысқа және ұзақ арпеджио түрлерін, 3 және 4 дыбысты үндестіктерді екі қолмен бірігіп орындау, штрихтардың түрлері, жартылай штрихтар, аккордтық бірізділік;

15) ансамбль мен оркестрде ансамблдік ойнаудың дағдыларын бекіту;

16) білім алушылардың қағаз бетінен оқу, тасымалдау және есту қабілеті бойынша іріктеу техникасын дамытудың өзіндік жұмысын бақылау;

17) концерттік-байқау қызметтері, концерттік репертуарды жинақтау, сахналық мәдениетті тәрбиелеу.

403. Балалар музыка мектептеріне 9 және одан үлкен жаста оқуға түсетін білім алушыларға болашақта музыкалық кәсіби білімдерін жалғастырғысы келмейтін болса, 5-сыныптан кейін оқуды бітірген абзал.

404. Оқуды 5-сыныпта аяқтағысы келетін білім алушылар бітіру емтиханына мамандық бойынша бағдарлама дайындайды, ол төрт шығармадан – полифониялық шығармалар, ірі көлемдегі пьеса, қазақтың халықтық әнін немесе Қазақстан композиторының шығармасын өңдеу және ыңғайлау, сонымен қатар орындаушының таңдауына қарай пьесадан тұрады.

405. Бітіру бағдарламасы білім алушы өзінің орындаушылық мүмкіндіктерін, асапаты меңгеру деңгейі, музыканың әртүрлі жанрлары мен нақыштарын бағдарлай алу біліктілігін, сонымен қатар сахналық мәдениетін көрсете алатындай болып құрылады.

406. 6-7-сыныптарда бұрын өткен техникалық және көркемдік мазмұны жағынан күрделі нұсқаларын оқу, баса айтудың негізгі элементтерін (сарын, фраза, сөз тіркесі (предложение), бөлік) жеке өз бетімен талдау білігін дамыту, аппликаторлық сауаттылығын және тиімді аппликатураны өз бетімен таңдауын жалғастырады.

407. Білім алушының бұрын игерген барлық аспапта ойнаудың музыкалық-орындаушылық дағдылары оның жалпы мәдени деңгейін дамытумен, шығармашылық өзін-өзі дамытуға талпыныс, белсенділігін дамытумен тығыз байланыста болады.

408. Оқу пәнінің мазмұны:

1) 4 таңбалы екі октавадағы минорлық гаммаларды, алуан түрлі штрихтағы ұзын және қысқа арпеджиоларды және 4 үнді аккордтарды екі қолмен ойнауды (non legato, legato, staccato, аралас штрихтар, жартылай штрихтар), пунктирлік ырғақта гаммаларды орындайды меңгеру;

2) Түрлі штрихтерде екі қолмен екі октавада ұзын және қысқа арпеджиоларды (non legato, legato, staccato, аралас штрихтар, жартылай штрихтар), арпеджионы пунктирлық ырғақта, екі қолмен 4 дыбысты мажорлық және минорлық аккордтер бірізділігінде зерделеу және орындау;

3) техникалық дағдыларды жетілдіру (ірі – октавалық және аккордтық техника, ұсақ техника), жаттығуды орындауда штрихтер арқылы көрікпен жұмыс (портато, көріктік стаккато, рикошет, вибрато), этюдтер мен басқа да музыкалық шығармаларды орындау;

4) білім алушылардың музыкалық ойлауын, нақыштарымен, музыкалық нысан сезімімен, қарқын, шығарманың жалпы көрнекілігімен жұмысты одан әрі жалғастыру;

5) музыкалық шығармалармен жеке өзінің жұмысына бақылау жасау;

б) концерттік-байқаулық қызметтер;

7) полифониялық шығармалар мен ірі нысандағы шығармаларды меңгеру (мүмкіндігінше таңдаулы пернетақталарды пайдаланумен);

8) туындының көркемділік және көрнекілік бейнелерімен, оның мазмұны мен идеялық-эмоциялық бағытталуымен жұмыс;

9) шығарманың музыкалық мәтінімен және оның техникалық ерекшелігімен жұмыс;

10) білім алушылардың алдына қойған мақсатқа жетудегі еңбекқорлығы, ерік-жігері және білігі, өз жұмысының нәтижелерін шынайы бағалай алуын дамыту;

11) білім алушылардың есту қабілетіне жеке бақылауын дамыту;

12) дыбыс шығару сапасымен жұмыс (көрікті білдірмей ауыстыру, түрлі тушелер мен штрихтерді қолдану);

13) дыбыталу серпінінің үдемелілігін кеңейту, музыканың әртүрлі серпінді реңктерін іздей алу білігін қалыптастыру;

14) шығарманың үндестік желісін ауытқушылық пен модуляция арқылы кеңейту;

15) агогикамен жұмыс;

16) оркестрдегі ансамблдік ойнау дағдыларын бекіту;

17) қағаз бетінен оқу, тасымалдау (транспонирование), есту қабілеті бойынша іріктеудегі жеке өзін бақылау;

18) концерттік-байқаулық қызметтер, концерттік репертуарын жинақтау, сахналық мәдениетті дамыту.

409. Білім алушылар мамандық бойынша бітіру емтиханына арналған бағдарламаны дайындайды, ол төрт шығармадан тұрады – полифониялық шығармалар, ірі көлемдегі пьесалар, қазақтың халықтық әндері немесе Қазақстан композиторларының шығармаларын өңдеу және ыңғайластыру, сонымен қатар орындаушының таңдауы бойынша пьеса.

410. Бітіру бағдарламасы білім алушы өзінің орындаушылық мүмкіндіктерін, аспапты игеру деңгейін, музыканың әртүрлі жанрлары мен снақыштарында бағдарлана алу біліктілігі, сонымен қатар сахналық мәдениетін көрсете алатындай болып қалыптастырылады.

411. Бітіру емтиханы қолданыстағы оқу жоспарына сәйкес өткізіледі. Қорытынды аттестаттау білім беру ұйымының басшысы бекіткен кесте бойынша өткізіледі.

412. Оқыту нәтижелерін бақылау және бағалау. Педагог белгіленген көркемдік-техникалық дағдыларды меңгерудің бірізділігі мен көлемін білім алушылардың жеке музыкалық және шығармашылық мүмкіндік деңгейіне байланысты айқындайды.

413. Оқу жылы бойы 2-ші сыныптан (5) 7-сыныпқа дейінгі білім алушылар кемінде 4 этюд, 4 гамма және 10 көркем шығарманы үйренеді.

414. Білім алушылардың білім, білік және дағдыларының деңгейін тексеру бақылаудың төмендегі түрлері арқылы ағымдық, аралық және қорытынды аттестаттау арқылы іске асырылады:

- 1) алдын-ала: білім алушының мүмкіндіктерін диагностикалау;
- 2) әр сабақта жұмыстарын бағалау;
- 3) бақылау сабағы;
- 4) техникалық сынақ (1 және 3 тоқсан аяғында 2-сыныптан бастап);
- 5) академиялық концерт, баға қою арқылы (2,4-тоқсанның аяғында);
- 6) көпшілік алдында (концерттік-байқаулық қызметтер);
- 7) мамандық бойынша бітіру емтихандары.

415. Дайындық сыныбындағы және 1-сыныптағы білім алушылар өз тілегі бойынша 1 пьесаны (2 тоқсанының аяғында) және міндетті түрде 4 тоқсанның аяғында 2 пьеса.

416. Бақылау сабағы. Әр тоқсанның соңында және сабақ өту барысында білім алушылардың музыкалық аспапта орындау техникасы, нота кітабы бойынша шығармаларды талдау, есту қабілеті бойынша музыканы орындауы тексеріледі.

417. Техникалық сынақтар 2-сыныптан бастап өткізіледі. 3- сыныптан бастап басқа үйренген орындау дағдылары тексеріледі.

418. Бақылау сабақтарында музыкалық материалдар нотамен орындалады. Арнайы аспап бақылау сабақтарында білім алушылардың білімдері, үйренген орындау дағдылары тексеріледі. Көпшілік қауымның алдында немесе концерттерге қатысуға қажетті емес. Бақылау жұмысты өткізу барысында білім алушының шеберлік дәрежесі, өзіндік жұмыс орындауы, нота кітабы бойынша шығармаларды талдау, есту қабілеті бойынша музыканы орындау, академиялық концерттерге, сыныптан сыныпқа көшу және мектеп бітірушілердің емтихандарға дайындығы тексеріледі.

419. Бақылау сабақтардың соңында білім алушының музыкалық аспапта орындаған шығармалары талқыланып ұсыныстар айтылады.

420. Педагог білім алушылардың дайындығына, орындаушылық шеберлігіне, үйрену уәждемесін арттыруына байланысты бақылау сабақтарын тоқсан бойындағы кез келген уақытта өткізіледі.

421. Техникалық сынақ. Техникалық сынақты өткізу кезінде білім алушының баян аспабында орындау шеберлігі (техникасы) тексеріледі: мажорлық және минорлық гамма, арпеджионың екі түрі (ұзақ, қысқа), 3-4 дыбысты үндестіктер тізбегі (аккордтар), әр түрлі техникалық талаптарға байланысты екі этюд орындалады. Қойылған талаптары бойынша, этюдтерді талдаудың бірнеше түрлері бар: талдау, нота парағы бойынша орындау, техникалық сынақта тапсыру.

422. Баға қойылатын академиялық концерт, емтихан: орындалатын (екі-үш әртүлі нақыш, жанр, дәуірдегі екі-үш шығарма) музыкалық көркем шығарма. Байқауларға, іріктеу тыңдауларға, концерттерге қатысқан білім алушылар академиялық концерттерден босатылады.

423. Білім алушының жылдық бағасы жыл бойындағы алған бағаларына қатысты болып қорытындыланады: сынып жұмысы, үй жұмысы, бақылау

сабақтар, техникалық сынақ, академиялық концерт, сонымен қатар концерт пен байқауларға қатынасқаны.

424. Білім алушының білімін жыл бойғы тексерулердің талабы.

1) Қазан айы – техникалық сынақ, 2-сыныптан бастап (2 этюд әр түрлі орындаушылық техникаға байланысты, 1 этюдтың орнына тез орындалатын музыкалық шығармамен ауыстырып орындауға болады, 1 гамма, арпеджио, үндестік (аккорд) сынып бойынша техникалық талаптарға байланысты).

2) Желтоқсан айы –1-сыныптан бастап, сынақ (2 әр көңіл күйдегі музыкалық шығарма, оның ішіндегі біреуі Қазақстан композиторларының шығармасы немесе өңделген қазақ халық әні)

3) Наурыз айы –2-сыныптан бастап техникалық сынақ (1 мажорлық гамма, 3- сыныптан 1 минорлық гамма, 1 этюд).

4) Мамыр айы –2-сыныптан 7-сыныпқа дейін академиялық концерт (2 әр көңіл күйдегі музыкалық шығарма, 3-сыныптан бастап оның ішіндегі біреуі полифониялық шығарма немесе полифониялық үлгісі бар музыкалық шығарма, 1-сыныпта әр көңіл күйдегі 2 музыкалық шығарма.

425. Мектеп бітіруші түлектер емтиханда 4 музыкалық шығарма орындайды. Оның ішінде: полифониялық шығарма немесе полифониялық үлгісі бар музыкалық шығарма, кең көлемді музыкалық шығарма (концерт немесе вариация), Қазақстан композиторларының шығармасы немесе өңделген қазақ халық әні, сонымен қатар білім алушының еркі бойынша дайындаған музыкалық шығарма орындалады.

426. Оқу жылының ішінде мектеп бітірушілер бірініші жартыжылдықтың соңында және үшінші тоқсанның соңында барлық шығармаларды жатқа орындап, педагогтерден кеңес алып, ұсыныстарын тыңдап соңғы емтиханда музыкалық шығармаларын үздік орындауға тырысады.

427. Білім алушылар концерттерге, байқауларға қатынасып өз орындаушылық шеберлігін арттырады. Білім алушылардың қатынасқан концерттері академиялық концертте орындағанмен тең.

428. Бағалау өлшемдері. Білім алушылардың жеке сабақтарда, емтиханда, академиялық концерттерде алған бағалары бес баллдық жүйе бойынша бағаланады.

429. Білім алушылардың орындау шеберлігі сыныптан сыныпқа көшкен сайын артады. Сондықтан да бағаны қойғанда педагог білім алушылардың музыкалық шығарманы шебер орындауына, шығарманың көңіл күйін көрсете алғанына, техникалық жағынан кәсіптік орындауды игеруіне байланысты.

430. Білім алушылармен жұмыс істеу кезеңдері. Оқу-тәрбие жұмыстарын шартты түрде бірнеше кезеңге бөлуге болады:

1) білім алушымен танысу, педагог мен білім алушы арасындағы достық қарым-қатынастың пайда болуы (сенушілік, жолдастық), денені еркін ұстау, психологиялық жағымды ахуалды туғызу (білім алушының психологиясын зерттеу, жағымсыз эмоцияларды жеңу).

2) білім алушыларда бастапқы орындаушылық қабілеттерді қалыптастыру.

3) білім алушылардың музыкалық қабілеттерін дамыту: алған білімдерін жинақтау және қорытындылау, орындаушылық техникасын жетілдіру.

431. Репертуар білім алушыларға орындауға ыңғайлы, түсінікті, қызықты әр түрлі жанр, қазақ, орыс, шетел, қазіргі заманғы композиторлар мен мультфильм, балаларға арналған кинофильм және халық музыкасы шығармаларынан құралыстырылады.

432. Сонымен қатар педагог қазақ халық әндері мен күйлердің өңделген шығармалардың саздың, ырғақтың, әуеннің ерекшеліктерін талдап орындауға тапсырма береді.

433. Тәжірибелік музыкалық-педагогикалық материалдың ерекше түрлерінің бірі баянда ойнауға оқыту үдерісінде қолданылатын музыкалық шығарманың бірі – этюд болып табылады, этюдты таңдауда оның көркемдік, және де техникалық маңыздылығын ескеру қажет.

Құрылымы мен мазмұнына қатысты, этюдты орындаудың бірнеше түрі мен мақсаттары бар: талдау, нота парағы бойынша орындау, техникалық сынақта орындау. Этюдты орындаудың техникалық орындаушылықты жетілдірумен қатар, аспапты дұрыс ұстап отыру дағдыларын қалыптастыру ғана емес, ойнау аппаратының қозғалғыштығы мен икемділігін дамытуға да көңіл бөліну қажет.

434. Нотаны қағаз бетінен оқу техникасы 1-сыныптан 5-сыныпқа дейін оқыту және педагогпен жүйелі түрде қадағаланып отырылады. Нотаны қағаз бетінен оқу дағдысын қарапайым пьесаларды бір қолымен орындау арқылы зерделеуден басталады. Кейінгі сыныптарда екі қолымен бір уақытта орындауға дағдыланады.

435. Нота бойынша орындалатын шығармалар орындайтын шығармалардың репертуары қызықты, орындаушылық қабілеттеріне байланысты болып іріктелінеді (пьесаның күрделілік дәрежесіне қарай 1, 2-сыныпқа төмен болуы мүмкін).

436. Нота бойынша шығармаларды талдаудың алдында ауызша талдау – мақамды анықтау (кілт белгілері-альтерация), көлем, екпін және шығарманың сипаты, серпінділік белгілері және агогика (шығарманың ішіндегі жылдамдық өзгерістері) анықталады.

437. Нота бойынша шығармаларды талдау жұмысын өткізу барысында, білім алушы ноталардан көзін алмай қарап орындауы қажет.

Нота бойынша шығармаларды талдау жұмысын ансамбль мен оркестрде жалғастыруға болады.

438. Дайын-таңдаулы баянда ойнауды үйрету.

Баян аспабының сол қол пернетақтасы іріктелген немесе (выборный или готово-выборный) дайын-таңдаулы болған жағдайда оны оң пернетақтаны қосарлана игеру арқылы іске асыру жөн.

Таңдаулы пернетақтаны меңгеруді осыған ұқсас аспаптың болмауына байланысты аспаптарда орындауды 3-ші сыныптан бастап жүзеге асыруға болады.

Таңдалған пернетақтада мажорлық және минорлық гаммаларды, ұзақ және қысқа арпеджио түрлерін, үндестіктерді үйренумен қатар білім алушылар полифониялық шығармаларды орындауды меңгереді.

11-параграф. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Флейта арнайы сыныбы» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

439. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Флейта арнайы сыныбы» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) мақсатты, міндеттерді, пәннің мазмұнын, бағдарламалық талаптарды, емтихан талаптарын, күтілетін нәтижелерді анықтайды.

440. Бағдарлама музыка өнері саласындағы орта кәсіптік білім беру бағдарламаларын ескере отырып, балалар музыка мектептеріне және өнер мектептерінің музыка бөлімдеріне арналық әзірленген.

441. Флейта сыныбында оқу мерзімі жас ерекшеліктеріне, жалпы зияткерлік дайындығына, баланың физикалық және музыкалық қабілеттеріне байланысты 5-7 жасты құрайды. 5 жас пен 8 жас аралығында мектепке оқыға келген балаларға 7 жылдық оқу мерзімімен білім беру бағдарламасын, ал 8 жастан жоғары балалар үшін 5 жылдық білім беру бағдарламасы ұсынылады.

Кәсіби музыкалық оқу орындарына түсуді жоспарлайтын білім алушылар үшін, олардың ата-аналарының немесе оларды алмастыратын адамдардың сұранысы бойынша оқу мерзімі бір жылға ұзатылуы мүмкін.

442. Бағдарламаның мақсаты: флейтада ойнау білімін, біліктері мен дағдыларын қалыптастыру арқылы бала тұлғасын дамыту.

443. Бағдарламаның міндеттері:

1) классикалық музыкаға және музыкалық шығармашылыққа деген қызығушылығы мен сүйіспеншілігін дамыту;

2) музыкалық қабілеттерін дамыту: есту қабілеті, есте сақтау, ырғақ, эмоциялық күй, саздылық және әртістік;

3) саксофонда музыкалық орындаушылық үшін қажетті құрал ретінде музыкалық сауатты меңгеру;

4) флейтада ойнау дағдыларын қалыптастыру;

5) жеке және ансамбльде музыкалық шығармаларды сауатты орындауға мүмкіндік беретін негізгі дағдыларды меңгеру;

6) балалардың шығармашылық қызмет пен көпшіліп алдына шығып өнер көрсетуден тәжірибе алуы, кәсіби оқуды жалғастыруға саналы түрде уәждемелеуді қалыптастыру.

444. Балалардың физиологиясына қарай педагог білім алушының қандай аспаппен айналысатынын анықтайды 5-7 жастағы балалар үшін блокфлейта және вэйв үлкен флейта жүйесі (Wave-system) және одан жоғары жастағы балалар үшін флейта сопрано.

445. Оқыту жеке, шағын топтық және топтық формада жүзеге асырылады. Даярлық сыныбындағы білім алушылардың сандық құрамы -8-10 адам.

Ұжымдық музыка ойнау пәні бойынша топтардың сандық құрамы: оркестрде және ұжымдық музыка ойнаудың басқа формаларында - 6 адам, ұжымдық музыка ойнаудың шағын топтық формаларында - 2 адамнан бастап 4 адамға дейін.

446. Даярлық және 1-сыныптарда сабақтың шағын түрлері пайдаланылады: сабақ немесе оның бөлігі екі-үш білім алушымен бір уақытта өткізіледі. Жиналған уақыттың қоры нотаны парақтан оқуды, тыңдау бойынша теруді, тасымалдауды, ансамбльді дамытуға және музыкалық дүниетанымды кеңейтуге арналады.

447. Бағдарламаны игерудің түрлі кезеңдеріне қойылатын міндеттерге байланысты оқыту әдістері анықталған:

1) сөзбен жеткізу (сөзбен жеткізу әдістері және ақпаратты тыңдау арқылы қабылдау): әңгіме, сөйлесу, түсіндіру, сұхбат, нұсқаулық, өз бетімен жұмыс.

2) көрнекілік: иллюстрациялар, демонстрациялар (музыкалық аспапта орындау), өз бетімен бақылау және практикалық әдістер: жаттығулар, практикалық жұмыстар, шығармашылық тапсырмалар;

3) Оқу-танымдық қызметті бақылау әдістері мен тиімділікті өзі бағалау.

448. Бағдарламаны әдістемелік қамтамасыз ету. Білім беру үдерісінің тиімділігі оның мақсатының мазмұны мен тәрбиелеу міндеттеріне, балалардың жас және жеке ерекшеліктеріне, педагог пен білім алушының кәсіби құзіретті педагогикалық өзара әрекеттестігіне байланысты.

449. Музыка мектептерінің музыкалық қабілеттері жақсы балалармен қатар, музыкалық-орындаушылық мүмкіндіктері шектеулі балалар оқиды. Сабақта педагог олармен жұмыс істегенде музыка ойнаудың түрлі нысандары мен шығармашылық дағдыларын дамытуға екпін жасай отырып, дамытуға бағытталған оқыту әдістеріне сүйенеді. Репертуарды таңдау барысында жеке жоспардың түрлі нұсқада болуына жол беріледі: 1 және 2 сыныптардың талаптарының (оның ішінде гаммалардың да) деңгейлерін төмендету.

450. Әр жартыжылдықтың басында жеке жоспарлар әзірленеді және білім беру ұйымының басшысымен бекітіледі. Әр жартыжылдықтың соңында педагог алдында бекітілген тізімдердегі тапсырмалардың орындауы мен өзгерістерінің сапасын белгілейді, ал жылдың соңында білім алушының музыкалық және техникалық жағынан дамуының, үлгерімі мен еңбекке қабылеттілігіне сипаттама береді.

451. Білім алушының жеке жоспарын құру барысында, жеке жұмыстың болашақ және ағымдағы міндеттері ескеріліп, оқу жылының басы мен соңындағы оның мінездемесіне сәйкес құрастырылады.

452. Педагог өз бетінше репертуарлық тізімді қалыптастырады, шығармаларды жүйелендіреді, білім алушылардың жеке мүмкіндіктеріне сәйкес репертуарды толықтырады.

Білім алушының жылдық оқу жоспарының негізгі құрамдас бөлігі: ірі нысандағы туындылар, полифония, пьесалар, этюдтер, гаммалар және музыкалық шеберліктерін дамытатын жаттығулар, ансамбльдер, сүйемелдеулер, өзі оқып-үйренуі, қағаз бетінен оқуы және тасымалдауы, үйде музыкада ойнау үшін пьесалар.

453. Білім алушылардың жеке жоспарлары қазақ ұлттық және кәсіби музыкасы, классикалық музыка, қазіргі заман музыкасы 20-21 ғасырдың сазгерлік музыка элементтерін пайдалана отырып кірістірудің арқасында кең репертуарлық үрдістерді, репертуардың жаңаруы және байытылуын қамтып көрсетеді.

454. Жеке жоспарда білім алушының жылдың аяғында оның жеке даму жақтарын көрсететін мінездемесі ұсынылады:

1) музыкалық мағлұматтар деңгейі (есту, ырғақ, жады), білім алушының орындау аппаратының берілген аспапқа сәйкестігі, аспапқа икемделгішілік дәрежесі;

2) жалпы даму, эмоциялық, сезінушілік, реакция жылдамдығы; музыкаға, музыкалық сабақтарға қатынасы;

3) еңбекке қабілеттілік, жинақылық;

4) өз бетінше оқып-үйрену икемділігі, мәтінді талғаудағы сауаттылық дәрежесі, музыкалық туындыларды меңгеру шапшандығы;

5) жылдың аяғындағы табыстары;

6) білім алушының дамуындағы кемшіліктер және оларды игеру бойынша міндеттер.

455. Бірдей сыныпта бағдарламаны оқытудың жеке жоспарлары, концерттік және емтихандық бағдарламалар күрделілігінің деңгейі бойынша өзгеше болуы мүмкін.

456. Репертуармен жұмыста педагог шығармалардың бір бөлігі көпшілік алдында немесе концертте (емтиханда) орындауға, ал қалған бөлігі – сынып жұмысына немесе танысуға арналатындығын ескеру керек. Педагог педагогикалық репертуармен жұмыстың аяқталу дәрежесін білім алушының жеке жоспарында оқу сатыларын белгілеу арқылы анықтауы мүмкін.

457. Педагогтің әрбір білім алушының жеке ыңғайын ескере отырып, жаңа репертуар есебінен репертуарлық тізімдерді толықтырады, бағдарламаның көлемі мен күрделілігін саралайды.

458. Пәннің оқу-тақырыптық жоспары. Оқыту мерзімі 5-7 жыл.

1) Гаммалар, арпеджио, штрихтар – 60 сағат.

2) Этюдтер, жаттығулар – 96 сағат.

3) Пьесалар. Ірі нысанды шығармалар – 204 сағат.

4) Ансамбль. Нотаны парақтан оқу – 24 сағат.

5) Ұжымдық саз өнері (шағын нысандар) – 24 сағат.

Барлығы: 408 сағат.

459. Пәннің оқу-тақырыптық жоспары. Даярлық, 1, 2, 3, 4, 5-сыныптар.

1) Гаммалар, арпеджио, штрихтар – 10 сағат.

2) Этюдтер, жаттығулар – 16 сағат.

3) Пьесалар. Ірі нысанды шығармалар – 34 сағат.

4) Ансамбль. Нотаны парақтан оқу – 4 сағат.

5) Ұжымдық музыка ойнау нысаны (шулы оркестр, шағын нысандар) – 4 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

460. Пәннің оқу-тақырыптық жоспары. Даярлық, 1, 2, 3, 4, 5, 6. 7-сыныптар.

1) Гаммалар, арпеджио, штрихтар – 10 сағат.

2) Этюдтер, жаттығулар – 16 сағат.

3) Пьесалар. Ірі нысанды шығармалар – 34 сағат.

4) Ансамбль. Нотаны парақтан оқу – 4 сағат.

5) Ұжымдық музыка ойнау нысаны (шулы оркестр, шағын нысан) – 4 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

461. Бағдарламалық талаптар. Білім алушылар даярлық сыныбында:

1) 20-25 жеңіл пьесаны, 8-12 этюдті, 2-4 жеңіл ансамбльдік шығарманы (жұмыс барысында дабылды шулы аспаптарды қолдануға болады) және бірнеше нұсқаулық жаттығуларды үйренеді;

2) оқу жылы соңында білім алушы флейтада ойнаудың басты амал-тәсілдерін, музыкалық сауатты білуі, қарапайым музыкалық пьесалардың түрін анықтай білуі, жеңіл пьесалар мен этюдтерді парақтан оқу және орындау дағдыларын меңгеру, ансамбльде ойнау дағдыларын еркін меңгереді.

462. Бағдарламалық талаптар. 1-сыныпта білім алушылар:

1) көлемі жағынан түрлі 20-22 музыкалық шығарманы, аз дегенде 10-12 жеңіл пьесаны, 8-12 этюдті, 4-6 ансамбльдік шығарманы және қосымша танысу мақсатында бірнеше жеңіл пьесаны, сонымен қатар орындаушылықты аппаратты дұрыс қою бойынша нұсқаулық жаттығуларды үйренеді;

2) оқу жылы соңында білім алушы флейтада ойнаудың басты амал-тәсілдерін, музыкалық сауатты білуі, қарапайым музыкалық пьесалардың түрін анықтай білуі, жеңіл пьесалар мен этюдтерді парақтан оқу және орындау дағдыларын меңгеру, ансамбльде ойнау дағдыларын меңгереді.

463. Бағдарламалық талаптар. Білім алушылар 2-сыныпта:

1) көлемі жағынан түрлі болып келетін 18-20 музыкалық шығарманы, аз дегенде 8-10 жеңіл пьесаны, 6-8 этюдті, 4-6 ансамбльдік шығарманы және қосымша танысу мақсатында бірнеше жеңіл пьесаны, сонымен қатар орындаушылықты аппаратты дұрыс қою бойынша нұсқаулық жаттығуларды үйренеді.

2) флейтада ойнаудың басты амал-тәсілдерін, музыкалық сауатты білуі, қарапайым музыкалық пьесалардың түрін анықтай білуі, жеңіл пьесалар мен

этюдтерді парақтан оқу және орындау дағдыларын меңгеру, ансамбльде ойнау дағдыларын біледі.

464. Бағдарламалық талаптар.3-сыныпты білім алушы:

1) көлемі жағынан түрлі 18-20 музыкалық шығарманы, 1-2 ірі нысанды шығармаларды, 6-8 жеңіл пьесаны, 4-6 этюдті, 4-6 ансамбльдік шығарманы және қосымша танысу мақсатында бірнеше жеңіл пьесаны үйренеді;

2) флейтада ойнаудың басты амал-тәсілдерін, музыкалық сауатты білуі, музыкалық шығармалардың түрін анықтай білуі, нотаны парақтан оқу дағдыларын, пьесалар мен этюдтерді орындау, ансамбльде ойнай дағдылары мен ансамбльдік партитураларды парақтан оқу дағдыларын біледі.

465. Бағдарламалық талаптар. 4-сыныпта білім алушы:

1) көлемі жағынан түрлі 16-18 музыкалық шығарманы, 1-2-ден кем емес ірі нысанды шығармаларды, 6-8 пьесаны, 4-6 этюдті, 4-6 ансамбльдік шығарманы және қосымша танысу мақсатында бірнеше жеңіл пьесаны үйренеді;

2) флейтада ойнаудың басты амал-тәсілдерін, музыкалық сауатты білуі, музыкалық шығармалардың түрін анықтай білуі, нотаны парақтан оқу дағдыларын және пьесалар мен этюдтерді орындау, ансамбльде ойнай дағдылары мен ансамбльдік партитураларды парақтан оқу дағдыларын, ноталық редакторда жұмыс істеу дағдыларын біледі..

466. Бағдарламалық талаптар. 5-сыныптың аяғында білім алушылар:

1) көлемі жағынан түрлі 8 музыкалық шығарманы, 4-6 ансамбльдік шығарманы және қосымша танысу мақсатында бірнеше пьесаны үйренеді;

2) флейтада ойнаудың басты амал-тәсілдерін, музыкалық сауатты, музыкалық шығармалардың сипаты мен түрін анықтайды, парақтан оқу дағдыларын , пьесалар мен этюдтарды орындай білу дағдыларын, ансамбльде ойнау дағдылары мен ансамбльдік партитураларды парақтан оқу дағдыларын, шығармалардың аранжировка негіздерін (аспапты күйге келтіру, өңдеу), ноталық редакторда жұмыс істеу дағдыларын біледі;

3) флейтада ойнаудың дағдыларын, музыка теориясы негіздерін білуі, музыкалық шығармалардың нақыштық ерекшеліктері мен түрлерін түсіну, дыбысты жүргізумен, екпіндік жіне ырқақтық нақтылықпен жұмыс жасауды, сөз тіркестерін жақсы білу, парақтан оқу және ансамбльде ойнау дағдыларын, аранжировка негіздері мен ноталық редакторда жұмыс істеу дағдыларын біледі.

467. Бағдарламалық талаптар. 6 және 7-сыныптардың білім алушылары:

1) түрлі 8 музыкалық шығарманы, 4-6 ансамбльдік шығарманы және қосымша танысу мақсатында бірнеше пьесаны үйренеді;

2) флейтада ойнау дағдыларына ие, музыкалық сауатты, музыкалық шығармалардың үлгілерін және стилистикалық ерекшеліктерін түсінуі, парақтан оқу дағдалырын білу, пьесалар мен этюдтерді орындау, ансамбльде ойнау дағдылары мен ансамбльдік партитураларды парақтан оқу және аранжировка негіздері туралы дағдыларын білу, ноталық редакторда жұмыс істеу дағдыларын біледі;

3) флейтада ойнаудағыларын, алғашқы музыкалық теория негіздерін, музыкалық шығармалардың нақыштық ерекшеліктері мен түрлерін түсіну, дыбыстану, дыбыс тазалығы (интонация) және ырғақтың дәлдігі бойынша жұмыс істей білуі, фразаларға бөле білу, парақтан оқу, ансамбльде ойнау, транспонирлеу, аранжировка негіздерін, музыканы өңдеу және музыкалық шығармаларды аспапқа түсіру, ноталық редакторда еркін жұмыс істеу дағдылары.

468. Күтілетін нәтижелер. Даярлық сыныбы бойынша оқу жылы соңында білім алушы флейтада ойнаудың басты амал-тәсілін, музыкалық сауат негіздерін, қарапайым музыкалық пьесалардың ерекшелігін айқындай біледі, қарапайым пьесаларды орындау дағдыларын игереді, естілуі бойынша қысқа әуендерді аспапта ойнай біледі;

469. Оқытудың осы кезеңінің пәндік құзіреттіліктері:

- 1) аспаптың құрылымын, флейтаны күту ережелерін білу;
- 2) музыкалық сауат негіздерін білу;
- 3) тыныс алу және ерін аппаратын, қолдар қалпын ұйымдастыру;
- 4) флейтада орындаудың алғашқы дағдыларын игеру;
- 5) көркем-музыкалы ой-өрісті қалыптастыру;
- 6) бір белгідегі үндестіліктегі бір октавадағы 2 гамманы орындай білу;
- 7) негізгі штрихтарды (деташе, легато) игеру;
- 8) алғашқы өзін бақылау дағдылары мен үй тапсырмаларын өз бетінше орындау дағдыларын дамыту;
- 9) 6-10 жеңіл пьесаны еске сақтауы бойынша ойнау.

470. 1-сыныптың аяғында білім алушы флейтада ойнаудың негізгі дағдыларын меңгереді, музыкалық сауат негіздерін, негізгі штрихтарды біледі, музыкалық пьесалардың ерекшеліктерін айыра біледі, әуеннің орындалуын талдай біледі, пьесалар мен фразалардың құрылымын анықтай біледі, түрлі нақыштық бағыттағы шығармаларды орындау дағдыларына ие және берілген әуендерді естуі бойынша ойнай біледі.

471. Осы оқыту кезеңінің пәндік құзіреттіліктері:

- 1) аспаптың құрылымын, флейтаны күту ережелерін білу;
- 2) музыкалық сауат негіздерін білу;
- 3) тыныс және ерін аппаратын, қолдың дұрыс қойылуын ұйымдастыру;
- 4) флейтада ойнаудың алғашқы дағдыларын меңгеру;
- 5) нотаны парақтан оқудың алғашқы дағдыларын меңгеру;
- 6) музыкалық-образдық ойлауды қалыптастыру;
- 7) өзін бақылаудың алғашқы дағдыларын қалыптастыру;
- 8) негізгі штрихтарды меңгеру (деташе, легато, стаккато);
- 9) бір октавалық қарапайым гаммаларды және үшдыбыстықтарды мажорлы және минорлы гаммаларды орындай білу;
- 10) қарапайым әуендерді есту арқылы етере білу;
- 11) жеңіл 10-12 пьесаны, 5-6 нұсқаулық жаттығуларды, 3-5 этюдты, 2-3 ансамбльдік шығармаларды жаттау.

472. 2-сыныптың аяғында білім алушы флейтада ойнаудың негізгі дағдыларына ие, музыкалық сауат негіздерін, негізгі штрихтарды біледі, негізгі музыкалық жанрларды біліп, оның стилистикалық ерекшеліктерін түсінеді, орындау кезінде негізгі құрылымдарға: пьесаның, фразаның құрылысын анықтауға көңіл аударуы, түрлі стилистикалық бағыттағы шығармаларды орындау және берілген әуендерді есту бойынша ойнай білу дағдыларына ие, орындау кезінде интонацияны бақылай біледі, фразаларға бөле білуі; парақтан оқи білу және қарапайым әуендерді аспапта ойнау дағдыларына ие болады.

473. Осы кезеңнің пәндік күйреттіліктері:

- 1) музыкалық сауаттылық негіздерін білу;
- 2) бір жарым-екі октава шамасындағы аппликатураларды білу;
- 3) орындаушылық аппаратты ұйымдастыру;
- 4) музыкалық-образдық ойлауды қалыптастыру;
- 5) өзін-өзі бақылаудың және үй жұмысын өзбетінше орындау дағдыларын жетілдіру;
- б) негізгі штрихтарды (деташе, легато, стаккато, қос стаккато) білу;
- 7) екі белгіге дейін екі октавалы негізгі үшдыбыстылықта мажорлы және минорлы орындай білу;
- 8) күрделілігі жоғары 10-12 пьесаны, бірқатар нұсқаулық жаттығуларды, 5-6 этюдті және 3-5 ансамбльдік шығармаларды жатқа білу;
- 9) нотаны парақтан оқу дағдыларын;
- 10) фразаларға бөлуді, әуенді таза орындауды үйрену;
- 11) жеңіл әуендерді есту арқылы аспапта теру және транспонирлеу.

474. 3-сыныптың аяғында білім алушы флейтада ойнау дағдыларына ие, музыкалық сауаттылықты біледі, негізгі штрихтарды пайдалана біледі және оларды түрлі комбинацияларда орындай біледі, негізгі музыкалық жанрларды және олардың стилистикалық ерекшеліктерін біледі, орындау кезінде негізгі құрылымдарға: пьесаның, фразаның құрылысын анықтауға көңіл аударады; дыбыстану, дыбыс тазалығы және ырғақтың дәлдігі бойынша жұмыс істей білу; түрлі стилистикалық бағыттағы шығармаларды орындау және берілген әуендерді естуі бойынша аспапта орындай білу дағдыларына ие; орындау барысында интонациялық бақылауды жүзеге асыру, фразаларға бөле біледі; ансамбльде ойнау, парақтан оқу, транспонирлеу дағдыларына ие.

475. Осы кезеңнің пәндік күйреттіліктері:

- 1) музыкалық сауаттылықтың негіздерін білу;
- 2) екі-екі жарым октавадағы аппликатураны білу;
- 3) орындаушылық аппаратты ұйымдастыру;
- 4) музыкалық-бейнелік ойлауды қалыптастыру
- 5) өзін-өзі бақылаудың және үй жұмысын өзбетінше орындау дағдыларын жетілдіру;
- б) негізгі штрихтарды (деташе, легато, стаккато, қос стаккато, тенуто, акцент, нон-легато) білу;

7) екі белгіге дейін екі октавалы негізгі үшдыбыстылықта мажорлы және минорлы гаммаларды, доминантсептаккордты орындай білу;

8) хроматикалық гаммаларды оқу;

9) ірі нысанды 1-2 шығарманы, 8-аса күрделі және түрлі нақыштық бағыттағы 8-10 пьесаны, бірқатар нұсқаулық жаттығуларды, 5-6 этюдті және 3-5 ансамбльдік шығармаларды жатқа білу;

10) фразаларға бөлуді, әуенді таза орындауды үйрену;

11) нотаны парақтан оқу жіне транспонирлеу дағдыларын білу;

12) жеңіл секвенцияларды орындай білу;

476. 4-сыныптың аяғында білім алушы флейтада ойнау дағдыларын игереді, музыкалық сауаттылықты біледі, негізгі және көмекші штрихтарды пайдалана біледі және оларды түрлі комбинацияларда орындай біледі, негізгі музыкалық жанрларды және олардың стилистикалық ерекшеліктерін түсінеді, орындау кезінде негізгі құрылымдарға: пьесаның, фразаның құрылысын анықтауға көңіл аударуы; дыбыстану, дыбыс тазалығы және ырғақтың дәлдігі бойынша жұмыс істей алады; түрлі стилистикалық бағыттағы шығармаларды орындау дағдыларын меңгереді, орындау барысында интонациялық бақылауды жүзеге асырады, фразаларға бөле біледі; ансамбльде ойнау, парақтан оқу, транспонирлеу, музыканы сандық өндеудің және ноталық редакторларда жұмыс жасаудың алғашқы дағдыларына ие.

477. Осы кезеңнің пәндік құзіреттіліктері:

1) музыкалық сауаттылықтың негіздерін білу;

2) үш октавадағы аппликатураны білу;

3) орындаушылық аппаратты ұйымдастыру;

4) флейтада ойнау дағдыларын меңгеру;

Музыкалық-бейнелік ойлауды қалыптастыру;

б) аранжировка жасаудың дағдылары мен ноталық редакция жасау жұмыстарын білу;

7) өзін-өзі бақылаудың және үй жұмысын өзбетінше орындау дағдыларын жетілдіру;

8) негізгі штрихтарды (деташе, легато, стаккато, қос стаккато, тенуто, акцент, нон-легато) білу;

9) төрт белгіге дейін екі октавалы негізгі үшдыбыстылықта мажорлы және минорлы гаммаларды және үшдыбысты ладты айналымдарымен орындай білу;

10) хроматикалық гаммаларды оқу;

11) ірі нысанды 1-2 шығарманы, 8-10 аса күрделі және түрлі нақыштық бағыттағы 8-10 пьесаны, бірқатар нұсқаулық жаттығуларды, 5-6 этюдті және 3-5 ансамбльдік шығармаларды жатқа білу;

112) фразаларға бөлуді, әуенді таза орындауды үйрену;

13) нотаны парақтан оқу жіне транспонирлеу дағдыларын білу;

14) жеңіл секвенцияларды орындай білу;

15) ансамбльдік партитуралармен жұмыс істеу дағдыларын білу;

16) аспаптаудың, аранжировканың алғашқы дағдыларын және ноталық редактормен жұмыс істей білу.

478. 5-сыныптың аяғында білім алушы флейтада деңгейлер бойынша ойнау дағдыларын ие, музыкалық сауаттылықты біледі, негізгі штрихтарды пайдалана біледі және оларды түрлі комбинацияларда орындай біледі және негізгі және көмекші аппликатураны пайдалана біледі, музыкалық жанрларды біледі және олардың стилистикалық ерекшеліктерін түсінеді, орындау кезінде негізгі құрылымдарға: пьесаның, фразаның құрылысын анықтауға көңіл аударуы; дыбыстану, дыбыс тазалығы және ырғақтың дәлдігі бойынша жұмыс істей білуі; түрлі стилистикалық бағыттағы шығармаларды орындау және берілген әуендерді естуі бойынша аспапта орындай білу дағдыларын меңгеруі; орындау барысында интонациялық бақылауды жүзеге асыру, фразаларға бөле білу; ансамбльде ойнау, парақтан оқу, транспонирлеу, мультимедиа құралдарын қолдана білу дағдыларын (музыканың сандық оңделуі мен аранжировка бағдарламасын, ноталық редакторларды) меңгеруі керек.

479. Осы кезеңнің пәндік құзіреттіліктері:

- 1) музыкалық сауаттылықтың негіздерін білу;
- 2) үш октавадағы аппликатураны білу;
- 3) қосымша аппликатураны пайдалана білу;
- 4) орындаушылық аппаратты ұйымдастыру;
- 5) флейтада ойнау дағдыларын меңгеру;
- 6) сахна мәдениетін білу;
- 7) музыкалық-образдық ойлауды қалыптастыру;
- 8) музыканы сандық өңдеудің алғашқы дағдылары мен ноталық редакторде жұмыс істеу дағдыларын үйрену;
- 9) жобалық қызметке қатысу;
- 10) негізгі штрихтарды және олардың комбинацияларын (деташе, легато, стаккато, қос стаккато, тенуто, акцент, нон-легато және басқалары) білу;
- 11) төрт белгіге дейін екі-екі жарым октавалы негізгі үшдыбыстылықта мажорлы және минорлы гаммаларды және үшдыбысты ладты айналымдарымен, доминантсептаккордты айналымдарымен, септаккордтарды айналымдарымен азайту;
- 12) хроматикалық гаммаларды оқу;
- 13) ірі нысанды 1-2 шығарманы, 8-10 аса күрделі және түрлі нақыштық бағыттағы 8-10 пьесаны, бірқатар нұсқаулық жаттығуларды, 5-6 этюдті және 3-5 ансамбльдік шығармаларды жатқа білу;
- 14) фразаларға бөлуді, әуенді таза орындауды үйрену;
- 15) нотаны парақтан оқу және транспонирлеу дағдыларын білу;
- 16) жеңіл секвенцияларды орындай білу;
- 17) ансамбльдік партитуралармен жұмыс істеу дағдыларын білу;
- 18) аранжировка, өңдеу, аспаптау дағдыларын меңгеру;
- 19) аспаптаудың, аранжировканың алғашқы дағдыларын, музыканы өңдеу және ноталық редактормен жұмыс істей білу;

480. 6 және 7-сыныптардың аяғында білім алушы:

1) флейтада ойнау дағдыларына ие болады, музыканың қарапайым теориясы негіздерін біледі, негізгі және көмекші штрихтарды пайдалана біледі және оларды түрлі комбинацияларда орындай алады, негізгі және көмекші аппликатураны пайдалана біледі;

2) флейтада ойнаудың заманауи тәсілдерін біледі, музыкалық жанрларды біледі және олардың стилистикалық ерекшеліктерін түсінеді;

3) орындау кезінде негізгі құрылымдарға көңіл аударады, музыкалық шығармалар түрлерін талдай біледі, агогиканы меңгереді, дыбыстану, дыбыс тазалығы және ырғақтың дәлдігі бойынша жұмыс істей біледі, түрлі стилистикалық бағыттағы шығармаларды орындай біледі, орындау барысында интонациялық бақылауды жүзеге асырады, фразаларға бөле біледі;

4) нотаны парақтан оқу, транспонирлеу, мультимедиа құралдарын қолдана білу дағдыларын (музыканың сандық оңделуі мен аранжировка бағдарламасын, ноталық редакторларды) меңгереді.

481. Осы кезеңнің пәндік күзiреттiлiктерi:

1) флейтада ойнау дағдыларын, соның ішінде заманауи орындау тәсілдерін меңгеру;

2) музыкалық-орындаушылық құралдарының кешенін біру;

3) сахна мәдениетін білу;

4) музыкалық-образдық ойлауды қалыптастыру;

5) музыканы сандық өңдеудің алғашқы дағдылары мен ноталық редакторде жұмыс істеу дағдыларын үйрену;

6) өз бетінше жұмыс істеуді жүзеге асыру, үй тапсырмасын орындау барысында өз бетінше жұмыс уақытын жоспарлау;

7) жобалық қызметке қатысу;

8) негізгі штрихтарды және олардың комбинацияларын (деташе, легато, стаккато, үш стаккато, тенуто, акцент, нон-легато және басқалары) білу;

9) төрт белгіге дейін екі-екі жарым октавалы негізгі үшдыбыстылықта мажорлы және минорлы гаммаларды және үшдыбысты ладты айналымдарымен, доминантсептаккордты айналымдарымен, септаккордтарды айналымдарымен азайту;

10) ірі нысанды 1-2 шығарманы, 8-10 аса күрделі және түрлі нақыштық бағыттағы 8-10 пьесаны, бірқатар нұсқаулық жаттығуларды, 5-6 этюдті және 5-6 ансамбльдік шығармаларды жатқа білу;

11) фразаларға бөлуді, әуенді таза орындауды үйрену;

12) нотаны парақтан оқу және транспонирлеу дағдыларын білу, секвенцияларды орындай білу;

13) аспаутаудың, аранжировканың алғашқы дағдыларын, музыканы өңдеу және ноталық редактормен жұмыс істей білу;

482. Бақылау нысандары.

1) сыныптық концерт (сыныптың есеп беру концерті) –3 тоқсан соңында педагог сыныбының барлық білім алушылары күшімен өткізіледі;

2) рейтинг-концерт (Rating-concert - бұдан былай R-C, Академиялық концерт) – оқу жылының бірінші және екінші жартыжылдықтары соңында педагог сыныбы бойынша, мамандықтары бойынша, барлық мамандықтың оқу сыныптары бойынша түрлі нұсқаларда өткізіледі;

3) синтез–концерт – оқу жылының соңында түрлі музыкалық аспапта ойнауды үйреніп жүрген бірнеше сынып білім алушыларының күшімен өткізіледі;

4) техникалық сынақ 1 және 3 тоқсанның аяғында 2 – 6-сыныптың білім алушылары үшін өткізіледі;

483. Мектеп бітіру емтиханы 5-7 жылдық оқу мерзімі аяқталғанда білім алушының жеке оқу жоспарын ескере отырып нұсқаулылық талаптары бойынша тапсырылады.

484. Аралық аттестаттау бақылау сабақтары, сынақтар және емтихандар түрінде жүргізіледі. Бақылау сабақтары, сынақтары және емтихандары техникалық сынақ, Rating concert (Академиялық концерт), концерттік бағдарламаларды орындау, жазбаша жұмыс және ауызша сұрақ түрінде жүргізіледі.

485. Ағымдық аттестацияның мазмұны, оны өткізу шарттары, білім алушылардың үлгерімін аралық аттестаттау және ағымдық бақылауды білім беру ұйымы өзі әзірлейді және оны педагогикалық кеңесте бекітеді.

486. Қорытынды аттестация "Мамандық", "Сольфеджио" пәндері бойынша бітіру емтиханы түрінде жүргізіледі.

487. Қорытынды аттестацияның өлшемдері. Бақылау-бағалаудың сипаты.

1) «5-тік» баға («өте жақсы») – музыкалық шығарманың мазмұнын мәнерлі жеткізу, нысанды, қарқынды сезіне білу, екпіннің тазалығы, ырғақтық пульсацияның анықтылығы, түрлі серпінділік, өзінің орындауын ести отырып бақылау, орындау техникасын еркін меңгеру, әртістік және беріліп орындау.

2) «4-тік» баға («жақсы») – шығарманың нысанын сауатты түсіну, музыка тілін түсіну, музыкалық мәнерлілік құралдарын, ноталық мәтінді тұрақты шығару, қарқынның бірыңғайлығы, екпіннің тазалығы, түрлі серпінділік, естуді бақылаудың жетіспеушілігі, сахнада өзін ұстаудың психологиялық тұрақсыздық.

3) «3-тік» баға («қанағаттанарлық») – музыканы образды жеткізбей, тек автордық нота мәтінін оқып шығу, өз орындауын бақылаудың төмендігі, қарқынды-ырғақтық ұйымдастырылмағандығы, дыбыстылудың бір сарында болуы, сахнада өзін ұстаудың психологиялық тұрақсыздығы.

4) «2-лік» баға («қанағаттанарлық емес») – ноталық мәтінді ойнаудағы қателіктері, естуды бақылаудың болмауы, метро-ырғақтық тұрақсыздық, дыбыс шығару мен дыбысты жүргізудің сапасының төмен болуы, дыбыстың таза болмауы, орындау барысында жиі тоқтап қалу.

488. Даярлық сыныбына арналған болжамды сынақ-емтихан талаптары.

1 тоқсан – өткен материал бойынша бақылау сабағы.

1 тоқсан - R-C академиялық концерт: 3 жеңіл пьеса.

3 тоқсан – өткен материал бойынша бақылау сабағы.

4 тоқсан - R-C академиялық концерт:3 түрлі сипаттағы пьесалар.

489. 1-сыныпқа арналған болжамды сынақ-емтихан талаптары.

1 тоқсан – Бақылау сабағы (өтілген материал бойынша),

Техникалық сынақ және білім алушылардың шығармашылық өз бетінше жүргізген жұмыстары: гаммалар. Этюдтер (нотаны парақтан оқу).

Музыкалық терминологияны білу.

2 тоқсан – R-C академиялық концерт:3 түрлі сипаттағы пьесалар.

3 тоқсан – техникалық сынақжәне білім алушылардың шығармашылық өз бетінше жүргізген жұмыстары: гаммалар. Этюдтер (нотаны парақтан оқу).

Музыкалық терминологияны білу.

4 тоқсан – көшіру емтиханы:3 түрлі нақыштық бағыттағы түрлі сипаттыпьесалар.

490. 2-5-сыныптарға арналған болжамды сынақ-емтихан талаптары.

1 тоқсан – емтихан: 2 түрлі сипаттағы пьесалар.

Техникалық сынақ және білім алушылардың шығармашылық өз бетінше жүргізген жұмыстары: гаммалар. Этюдтер (нотаны парақтан оқу).

Музыкалық терминологияны білу.

2 тоқсан – R-C академиялық концерт:

1 ірі нысанды шығармаларжәне пьеса.

Ірі нысанды шығарманы үлкен пьесамен алмастыруға болады.

3 тоқсан – Техникалық сынақ және білім алушылардың шығармашылық өз бетінше жүргізген жұмыстары:гаммалар. Этюдтер (нотаны парақтан оқу).

Музыкалық терминологияны білу.

4 тоқсан - Сыныптық концерт: 2 түрлі сипаттағы ансамбльдік шығармалар. R-C академиялық концерт:3 түрлі нақыштық бағыттағы түрлі сипатты пьесалар немесе 1 ірі нысанды шығарма және 2 пьеса.

491. Бітіру емтиханы. Оқыту мерзімі 5 жыл.

Емтихандық бағдарламалардың нұсқалары:

1 концерттік этюд немесе жеке пьеса, немесе айқын пьеса.

1 ірі нысанды шығарма.

1 қазақ композиторының шығармасы.

1 кантильді пьеса.

1 виртуозды пьеса.

Пьесалардың біреуі жобалық қызмет аясында шығармашылық жобаға кіруі мүмкін. Мысалы: түлек флейта ансамбліне арналған шығармаға аранжировка жасайды, бірінші партияны өзі орындайды және бір уақытта ансамбльге жетекшілік етеді. .

492. 6-7-сыныптарға арналған болжамды сынақ-емтихан талаптары.

1 тоқсан – емтихан:2 түрлі сипатты пьесалар немесе фортепианоның сүйемелдеуімен 1 пьесаны және 1 пьесаны жеке орындау.

Техникалық сынақ және білім алушылардың шығармашылық өз бетінше жүргізген жұмыстары: гаммалар. Этюдтер (нотаны парақтан оқу). Музыкалық терминологияны білу.

2 тоқсан – R-C академиялық концерт: 1 ірі нысанды шығарма және 1 сипатты пьеса.

3 тоқсан – Техникалық сынақ және білім алушылардың шығармашылық өз бетінше жүргізген жұмыстары: гаммалар. Этюдтер (нотаны парақтан оқу). Музыкалық терминологияны білу.

4 тоқсан - Сыныптық концерт: 3 түрлі сипатты ансамбльдік шығармалар.

R-C академиялық концерт: 3 түрлі сипаттағы түрлі нақыштық бағыттағы пьесалар немесе 1 ірі нысанды шығарма және 2 түрлі сипатты пьесалар.

Ірі нысанды шығармаларды кеңейтілген пьесалармен алмастыруға болады.

493. Бітіру емтиханы.. оқу мерзімі 7 жыл.

1 концерттік этюд немесе пьесаны жеке орындау немесе кеңейтілген пьеса;

1 ірі нысанды шығарма;

1 қазақ композиторының шығармасы;

1 кантиленді сипаттағы пьеса;

1 виртуозды пьеса.

494. Пьесалардың біреуі жобалау қызметінің аясында шығармашылық жобаға кіруі мүмкін. Мысалы; түлек флейта ансамбліне арналған шығарманы өндейді, аранжировкасын істейді, аспапқа түсіреді, алғашқы партиясын өзі орындайды және бір уақытта ансамбльге жетекшілік етеді.

12-параграф. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Саксофон» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

495. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің « Саксофон» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) оқу пәнінің мазұнын, білім алушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптарды, тақырыптық жоспарды, күтілетін нәтижелерді, сыныптар бойынша болжамды бағдарламалық талаптарды, бақылау нысандары мен бағалау өлшемдерін, болжамды сынақ-емтихан талаптарын анықтайды.

496. Бағдарламаның мақсаты: саксофон аспабын сауатты меңгеру арқылы шығармашық өзін өзі танытуға қабілетті бала тұлғасын дамыту.

497. Бағдарламаның міндеттері:

1) білім берушілік: дарынды білім алушыларды ерте кәсіптік бағдар бойынша білімін дамытудағы баланың жеке тұлғалық дамуын қалыптастыру, музыкалық шығармашылықтағы танымдық қызығушылығын дамыту, саксофонда ойнау дағдыларын игеру, баланың музыка саласындағы қабылетін

ерте жастан анықтау, білім алушыға білім беру дағдыларын, аспапта ойнаудың және жұмысты орындайтын тәсілдерің, дұрыс жазба мәтінді оқып білудің, музыкалық орындаудың, білім алушымен тәжірибелік машықтарға қажетті жалпы музыкалық және кәсіптік кешенмен жабдықталуын қалыптастыру.

2) дамытушылық: музыкалық-шығармашылық қасиеттерін қалыптастыру, білім алушылардың музыкаға деген қызығушылықтарын тәрбиелеу, бейнелі ойлау және музыканы эмоциялы түрде қабылдайды қалыптастыру, музыкалық дүниетанымын кеңейту.

3) тәрбиелік: сауатты тыңдаушыларды тәрбиелеу, сондай-ақ жас музыканттың бойында жауапкершілік, ұқыптылық сияқты қасиеттерді қалыптастыру, әр түрлі концерттер, байқаулар мен фестивальдарға белсенді түрде қатыстыру.

498. Бағдарлама педагогке әр балаға жеке тәсіл қолдануға, дамыту перспективаларын нақты анықтауға және білім алушылардың музыкалық қабілеттерін ескере отырып оқу процессін ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Білім алушылардың жас және жеке ерекшеліктерін ескереді.

499. Оқыту жеке, шағын топтық және топтық формада жүзеге асырылады.

Даярлық сыныбындағы білім алушылардың сандық құрамы -8-10 адам.

Ұжымдық музыка ойнау пәні бойынша топтардың сандық құрамы: оркестрде және ұжымдық музыка ойнаудың басқа формаларында - 6 адам, ұжымдық музыка ойнаудың шағын топтық формаларында - 2 адамнан бастап 4 адамға дейін.

500. Бағдарлама білім алушылардың жеке ерекшеліктерін, жас ерекшеліктерін, музыкалық қабілеттерін, дайындық деңгейлерін ескере отырып, жеке тұрғыдан қарауды негізге алып түрлі прогрессивті, инновациялық оқыту әдістерін пайдалануға мүмкіндік береді.

501. «Мамандық. Саксофон» бойынша оқу пәні балалардың саксофон ойнаудағы музыкалық сауатты, нотаны парақтан оқуды, ансамбльде ойнау дағдыларын, сүйемелдеудің негіздерін меңгеруді және өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын дамытуға бағытталған.

502. Балалар музыка мектебінде оқи жүріп, балалар шығармашылық қызмет тәжірибесін алады, әлемдік музыка мәдениетінің жетістіктерімен танысады. Оқу барысында бала бойынан дарындылықты байқау – кәсіби білімін жалғастыруға қажетті жеке қасиеттерін мақсатты түрде дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бағдарлама алдарына кәсіби музыкант болуды мақсат етпейтін балаларға да ескеріліп жазылған.

503. Білім беру үдерісінің тиімділігі оның мақсатының мазмұны мен тәрбиелеу міндеттеріне, балалардың жас және жеке ерекшеліктеріне, педагог пен білім алушының кәсіби күзіретті педагогикалық өзара байланыстарына байланысты.

504. Музыка мектептерінің музыкалық қабілеттері жақсы балалармен қатар музыкалық-орындаушылық мүмкіндіктері шектеулі балалар оқиды. Сабақта педагог олармен жұмыс істегенде музыка ойнаудың түрлі нысандары

мен шығармашылық дағдыларын дамытуға екпін жасай отырып, дамытуға бағытталған оқыту әдістеріне сүйенеді. Репертуарды таңдау барысында жеке жоспардың түрлі нұсқада болуына жол беріледі: 1 және 2-сынып талаптарының (оның ішінде гаммалардың да) деңгейлерін төмендетеді.

505. Әр жартыжылдықтың басында жеке жоспарлар әзірленеді және білім беру ұйымының басшысымен бекітіледі. Әр жартыжылдықтың соңында педагог алдында бекітілген тізімдердегі тапсырмалардың орындауы мен өзгерістерінің сапасын белгілейді, ал жылдың соңында білім алушының музыкалық және техникалық жағынан дамуының, үлгерімі мен еңбекке қабілеттілігіне сипаттама береді.

506. Білім алушының жеке жоспарын құру барысында, жеке жұмыстың болашақ және ағымдағы міндеттері ескеріліп, оқу жылының басы мен соңындағы оның мінездемесіне сәйкес құрастырылады.

507. Педагог өз бетінше репертуарлық тізімді қалыптастырады, шығармаларды жүйелендіреді, білім алушылардың жеке мүмкіндіктеріне сәйкес репертуарды толықтырады.

Білім алушының жылдық оқу жоспарының негізгі құрамдас бөлігі: ірі нысандағы туындылар, полифония, пьесалар, этюдтер, гаммалар және музыкалық шеберліктерін дамытатын жаттығулар, ансамбльдер, сүйемелдеулер, өзі оқып-үйренуі, қағаз бетінен оқуы және тасымалдауы, үйде музыкада ойнау үшін пьесалар.

508. Білім алушылардың жеке жоспарлары қазақ ұлттық және кәсіби музыкасы, классикалық музыка, қазіргі заман музыкасы 20-21 ғасырдың сазгерлік музыка элементтерін пайдалана отырып кірістірудің арқасында кең репертуарлық үрдістерді, репертуардың жаңаруы және байытылуын қамтып көрсетеді.

509. Жеке жоспарда білім алушының жылдың аяғында оның жеке даму жақтарын көрсететін мінездемесі ұсынылады:

1) музыкалық мағлұматтар деңгейі (есту, ырғақ, жады), білім алушының орындау аппаратының берілген аспапқа сәйкестігі, аспапқа икемделгішілік дәрежесі;

2) жалпы даму, эмоциялық, сезінушілік, реакция жылдамдығы; музыкаға, музыкалық сабақтарға қатынасы;

3) еңбекке қабілеттілік, жинақылық;

4) өз бетінше оқып-үйрену икемділігі, мәтінді талғаудағы сауаттылық дәрежесі, музыкалық туындыларды меңгеру шапшаңдығы;

5) жылдың аяғындағы табыстары;

б) білім алушының дамуындағы кемшіліктер және оларды игеру бойынша міндеттер.

510. Бірдей сыныпта бағдарламаны оқытудың жеке жоспарлары, концерттік және емтихандық бағдарламалар күрделілігінің деңгейі бойынша өзгеше болуы мүмкін.

511. Репертуармен жұмыста педагог шығармалардың бір бөлігі көпшілік алдында немесе концертте (емтиханда) орындауға, ал қалған бөлігі – сынып жұмысына немесе танысуға арналатындығын ескереді. Педагог педагогикалық репертуармен жұмыстың аяқталу дәрежесін білім алушының жеке жоспарында оқу сатыларын белгілеу арқылы анықтайды.

512. Педагогтің әрбір білім алушының жеке ыңғайын ескеріп, жаңа репертуар есебінен репертуарлық тізімдерді толықтыра отырып, бағдарламаның көлемі мен күрделілігін саралайды.

513. Бағдарлама бастаушы музыканттың музыкалық есту, есту елесін, эстетикалық талғамын қалыптастыруға, орныдашылық дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

514. Бағдарлама білім берудің барлық кезеңдеріндегі түрлі нысандарда қазақ фольклорын оқыту түріндегі ұлттық компонентті қамтиды.

515. Білім алушылардың даярлық деңгейлеріне қойылатын талаптар. Орындалатын материалдар мен білім алушылардың дамуының жеке ерекшеліктерінің тиімді қатынасы.

516. Жалпы музыкалық білім мен орындаушылық дағдылары: түрлі нақыштық бағыттағы шығармалармен танысу, көркемдік талғамның қалыптасуы, орындалатын шығарманың стилін, нысаны мен мазмұнын түсіну, естуды бақылау қабілетін, білім алушылардың орындаушылық жауапкершілін тәрбиелеу, оқытудажақсы нәтижелерге қол жеткізуге негіз болатын үйлесімділік және әуендік есту қабілетін дамыту, орындаушылықтың түрлі дағдыларын меңгеру және дамыту, орындаудың тұрақтылығы, узыкаға және орындалатын шығармалардың мазмұнына деген шығармашылық, эмоциялық көзқарас.

517. Қажетті техникалық құралдар: саксофон, саксофонға арналған жіңішке таяқтар, аспаптарға қоюға арналған сүйемел, метроном, тюнер, аяққа арналған пюпитр, музыкалық орталық, фортепиано.

518. Осы бағдарлама білім алушылардың 7-8 жастан бастап оқуына арналған, алғашқы 2 жылдық сынып блокфлейтада ойнауды үйренуге, 5-жылдық негізгі сынып саксофонды үйренуге және қосымша 2жылдық оқу бойынша кәсіби қабілеті бар, бірақ әлі де орта кәсіптік оқу орнына түсуге мүмкіндігі жоқ білім алушыларға бағытталып жасалған.

519. Саксофонда ойнауға үйретудің негізгі оқу мерзімі - 5 жыл. «Саксофон» пәні бойынша жылдық оқу жүктемесі, оқудың барлық кезеңінде аптасына 2 сағаттан жалпы 68 сағатты құрайды. Сабақтар оқу жоспарында көрсетілген сағаттар бойынша білім алушылармен жеке өткізіледі.

520. Оқу пәнінің мазмұны. Тақырыптық жоспар.

1-бөлім. Аспапта орындау мәдениетінің қалыптасуы.

Тақырып 1.1. Музыкалық сауат негіздері.

Тақырып 1.2. Орындау аппаратының тиімді ұйымдасуын қалыптастыру.

Тақырып 1.3. Тыныс алу техникасы.

Тақырып 1.4. Амбюшюр қалыптастыру.

2-бөлім Орындаушылық дағдылардың қалыптасуы

Тақырып 2.1. Дыбыстың атакасы.

Тақырып 2.2. Негізгі штрихтар және олардың орындалу ерекшеліктері.

Тақырып 2.3. Саусақтар аппликатурасы.

Тақырып 2.4. Интонация.

Тақырып 2.5. Вибрато.

3-бөлім Музыкалық терминология негіздері.

Тақырып 3.1. Динамикалық бояулар.

Тақырып 3.2. Қарқын (темп), агогика.

Тақырып 3.3. Мелизмдер.

4 - бөлім Үрлемелі аспаптарда ойнау қабілеттерінің кешенді тәрбиесі.

Тақырып 4.1. Есту қабілетін бақылауды дамыту.

Тақырып 4.2. Тыныс алуға арналған жұмыс құралдараның кешені.

Тақырып 4.3. Қисынды (логикалық) ойлау қабілеттерін дамыту.

Тақырып 4.4. Шығарма бойынша өзіндік жұмыс қағидаттары.

Тақырып 4.5. Сахна мәдениетін тәрбиелеу.

5-бөлім Шығармашылық дағдыларды жетілдіру

Тақырып 5.1. Парақтан оқу дағдыларының негіздері.

Тақырып 5.2. Интонациялық дағдыларды жетілдіру техникасы.

Тақырып 5.3. Транспонирлеу машықтарын дамыту.

Тақырып 5.4. Шағын көлемді шығармалар.

Тақырып 5.5. Ірі көлемді шығармалар.

Тақырып 5.6. Эстрадалық жанрдағы шығармалар.

6-бөлім Кәсіби сапаларды қалыптастыру

Тақырып 6.1. Музыкалық шығармалардың негізгі нысандарын құру заңдылықтары.

Тақырып 6.2. Шығарманы орындау жоспары бойынша біліктіліктің пайда болуы.

Тақырып 6.3. Қазақ музыкасына тән дыбысталу дәстүрлері.

Тақырып 6.4. Орындалатын шығарманың сюжеттік-психологиялық астарын құрастырудағы біліктілікті қалыптастыру.

Тақырып 6.5. Вибрато өнері.

Тақырып 6.6. Интонация өнері.

Тақырып 6.7. Суырыпсалудың (импровизация) өнер.

Тақырып 6.8. Техникалық және көркемдік жабдықтарды арттыру.

521. Оқу-тықырыптық жоспар.

1-сынып(даярлық).

1) Гаммалар – 12 сағат.

2) Этюдтер және жаттығулар – 18 сағат.

3) Ірі көлемді шығарма – 15 сағат.

4) Пьесалар – 19 сағат.

5) Ансамбльдер – 4 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

2-сынып (даярлық).

- 1) Гаммалар – 12 сағат.
- 2) Этюдтер және жаттығулар – 18 сағат.
- 3) Ірі көлемді шығарма – 15 сағат.
- 4) Пьесалар – 19 сағат.
- 5) Ансамбльдер – 4 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

1-сынып.

- 1) Гаммалар – 12 сағат.
- 2) Этюдтер және жаттығулар – 18 сағат.
- 3) Ірі көлемді шығарма – 15сағат.
- 4) Пьесалар – 19 сағат.
- 5) Ансамбльдер – 4 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

2-сынып.

- 1) Гаммалар – 12 сағат.
- 2) Этюдтержәнежаттығулар – 18 сағат.
- 3) Ірі көлемді шығарма – 15 сағат.
- 4) Пьесалар – 19 сағат.
- 5) Ансамбльдер – 4 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

3-сынып.

- 1) Гаммалар – 12 сағат.
- 2) Этюдтер және жаттығулар – 18 сағат.
- 3) Ірі көлемді шығарма – 15 сағат.
- 4) Пьесалар – 19 сағат.
- 5) Ансамбльдер – 4 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

4-сынып.

- 1) Гаммалар – 12 сағат.
- 2) Этюдтер және жаттығулар – 18 сағат.
- 3) Ірі көлемді шығарма – 15 сағат.
- 4) Пьесалар – 19 сағат.
- 5) Ансамбльдер – 4 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

5-сынып.

- 1) Гаммалар – 12 сағат.
- 2) Этюдтер және жаттығулар – 18 сағат.
- 3) Ірі көлемді шығарма – 15 сағат.
- 4) Пьесалар – 19 сағат.
- 5) Ансамбльдер – 4 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

6-7-сыныптар:

- 1) Гаммалар – 12 сағат.
- 2) Этюдтер және жаттығулар – 18 сағат.
- 3) Ірі көлемді шығарма – 15 сағат.
- 4) Пьесалар – 19 сағат.
- 5) Ансамбльдер – 4 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

522. Бағдарламаны меңгеруден күтілетін нәтижелер:

1) білім алушылардың музыка өнеріне деген, өз бетінше музыкалық орындаушылыққа деген қызығушылықтарының болуы;

2) авторлық мәтінді дәлелді түрде интерпретация жасау, өз бетінше түрлі заман, нақыш, бағыт, жанр мен нысандағы музыкалық шығармалардың репертуарын толықтыру сияқты скрипканың түрлі мүмкіндіктерін пайдалануға болатын орындаушылық білім,білік пен дағдылардың қалыптасқан кешені;

3) бағдарлама талаптарына сәйкес түрлі нақыштар мен жанрдағы шығармалардан тұратын скрипкаға арналған репертуарларды білу;

4) скрипканың көркемдік-орындаушылық мүмкіндіктерін білу;

5) кәсіби терминологияны білу;

6) есту қабілетін бақылауды тәрбиелеу бойынша дағдылардың болуы, музыкалық шығарманы орындау үрдісін басқара білу;

7) музыкалық-орындаушылықтағы мәнерлілік құралын пайдалану, орындалып отырған шығармаларды талдай білу, түрлі орындаушылық техника түрлерін игеру, нақтыланған көркемдік техникалық тәсілдерді пайдалану дағдылары;

8) шығармашылық ынтаның, музыкалық шығарманы жаттау әдістері туралы қалыптасқан көріністің және орындаушылық қиындықтармен жұмыс тәсілдерінің болуы;

9) музыкалық есте сақтау жадының, дамыған есте сақтау қабілетінің болуы;

10) солист ретінде дайындықтық-концерттік жұмыс дағдыларының болуы.

523. Балалар музыка мектебін аяқтаған білім алушы келесі білімдер мен дағдылардың кешенін меңгеріп шығады:

1) балалар музыка мектептерінің репертуарындағы негізгі жанрдағы және стилистикалық бағыттағы музыкалық шығармаларын өз бетінше жаттау және оларды сауатты, таза, техникалық жағынан еркін орындай алады;

2) ансамбльде ойнау дағдыларының, парақтан оқу және есту арқылы аспапта тере біледі;

3) білім беру бағдарламасының талаптарына сәйкес музыка өнері саласындағы музыкалық дүниетанымыны болады;

4) орындалатын музыкалық шығармаларды талдай біледі;

5) музыкалық нысандар туралы түсініктері болады;

6) орындаушылық практикасында алған теориялық білімдерін қолдана біледі;

7) атақты композиторлар мен музыканттардың есімдерін біледі;

8) өзінің музыкалық аспабының тарихын біледі.

524. Оқу жылы соңында 1-2-сыныптың (блокфлейта) білім алушыларының бойында келесі негізгі құзіреттіліктер қалыптасады:

1) үрлемелі аспап бөліктерінің атауларын, ноталық сауатты біледі;

2) орындаудағы тыныс алуды ұйымдастыру дағдыларына ие;

3) дыбысты шығара білу дағдыларын, аппликатураны, non-legato, detache тәсілдер арқылы дыбысты шығара білу дағдыларына ие;

4) дыбыс шығару, дыбыс тазалығы (интонация), ырғақ сапаларын бастапқы бақылай білу дағдыларына ие;

5) музыкалық-есту елестерінің алғашқы дағдыларын меңгерген;

6) дыбыс сапасын бақылаудың алғашқы дағдылары, интонацияны, ырғақты игерген;

7) музыканы есту түсінігінің бастапқы дағдыларын игерген;

8) жеңіл үндестіліктерде гаммаларды орындау, халық әндерін, жеңіл пьесаларды орындай алады.

525. 1-сыныптың (саксофон) аяғында білім алушыларда келесі негізгі құзіреттіліктер қалыптасады:

1) саксофонның құрылысы мен бөліктерінің атауларын білу;

2) қарапайым штрихтар мен динамикалық белгілерді, аппликатураны білу, узыканы есту түсініктерінің, көркем-музыкалық ой-өрістің бастапқы дағдыларын, орынды ойнау қимылдарын ұйымдастыру машықтарын, дыбыс шығару, дыбыс тазалығы (интонация), ырғақ сапаларын бақылау дағдыларын игеру;

3) ойнау аппаратын тиімді ұйымдастыру дағдыларын иелену: жалпы қойылым, орындаушылық тыныстың қойылуы, амбушюр қойылымы, артикуляциялық қойылым, аппликатураның қойылуы;

4) Non-legato, legato штрихында гаммалар мен үшдыбыстықтарды жеңіл-желпі үндестіліктерде (тональность), халық әуендері мен жеңіл пьесаларды орындай білу.

5) нотаны парақтан оқудың алғашқы дағдыларын меңгеру;

6) Оқу жылы бойына: 2-3 мажорлы (минорлық) гаммаларды және бір немесе екі октавалы арпеджио (тоникалық үшдыбыстықтар), 3-4 этюд, 4-5 пьесаны үйрену керек.

526. 2-сыныптың аяғында білім алушыларда келесі негізгі құзіреттіліктер қалыптасады:

1) non-legato, legato, stacatto штрихтарын және олардың алмасуын білу.

2) marcato штрихы тәсілінің бастапқы дағдыларын, дыбыстау динамикасын білу.

3) екі-екі жарым октавалы мажорлы мен минорлы гаммаларды және үшдыбыстықтардай орындалуын білу.

4) музыканы есту түсініктерінің, көркем-музыкалық ой-өрістің дағдыларын, орындаушылық аппаратты ұйымдастыру машықтарын, дыбыс

тазалығы (интонация), дыбыс шығару және ырғақ бойынша жұмыс істеу машықтарын игеру.

5) 2 октавалы 2-3 гамманы (мажорлы және минорлы), үшдыбыстықтардың арпеджиосы (айналымдарымен), 3-4 этюд, 3-4 пьеса, 1 ірі көлемді шығарманы есте сақтауы бойынша орындау.

527. 3-сыныптың аяғында білім алушыларда келесі негізгі құзыреттіліктер қалыптасады:

1) non-legato, legato, staccato, marcato, martele штрихтарын және олардың алмасуын біледі;

2) трель мен мелизмдердің қарапайым түрлерін орындай білу машықтарын, дыбыстау динамикасын біледі;

3) көркем-музыкалық ой-өрістің дағдыларын ие;

4) дыбыс тазалығы (интонация), дыбыс шығару және ырғақ бойынша жұмыс істей біледі;

5) жеңіл-желпі шығармаларды өз беттерінше талдайды және нотаны парақтан оқу дағдыларын игереді.

6) 2-3 гамманы (мажорлы және минорлы), арпеджио (айналымдарымен), техникасы түрлі болып келетін 3-4 этюд, түрлі сипаттағы 3-4 пьеса, 1 ірі көлемді шығарма, 1-2 эстрадалық шығарманы үйренеді.

528. 4-сыныптың аяғында білім алушыларда келесі негізгі құзыреттіліктер қалыптасады:

1) non-legato, legato, staccato, marcato, martele штрихтарын және олардың алмасуын біледі;

2) трель мен мелизмдерді орындай білу машықтарын, vibrato тәсілін игереді;

3) екі еселенген staccato және күрделі ырғақтық суреті бар техникамен жаттығулар және этюдтерді орындаудың бастапқы дағдыларын игереді;

4) көркем-музыкалық ойлау дағдыларын игеру; дыбыс тазалығы (интонация), дыбыстау динамикасы және ырғақ бойынша жұмыс істей алады;

5) 2-3 гамманы (мажорлы және минорлы), арпеджио (айналымдарымен), техникасы түрлі болып келетін 3-4 этюд, түрлі сипаттағы 3-4 пьеса, 2 ірі көлемді шығарма, күрделі ырғақтық суреті бар 2 эстрадалық шығарманы үйренеді.

529. 5-сыныптың аяғында білім алушыларда келесі негізгі құзыреттіліктер қалыптасады:

1) үрлемелі аспаптарда ойнаудың негізгі штрихтарын және олардың алмасуын біледі;

2) трель және мелизмдерді орындау дағдыларын, vibrato тәсілін игерген;

3) екі еселенген staccato, frulato техникасымен жаттығулар және этюдтерді орындаудың бастапқы дағдыларын игерген;

4) күрделі суреті бар жаттығулар мен этюдтерді өз беттерінше талдай алады;

5) дыбыс тазалығы (интонация), дыбысталу динамикасы, ырғақ, парақтан оқу дағдыларын, музыкалық-көркем ойлау дағдыларына ие;

б) музыкалық көркем ойлаудың жалғасып жатқан дағдыларын, суырып салушылық өнердің негіздерін біледі;

7) 2-3 гамманы (мажорлы және минорлы), арпеджионы (айналымдарымен) I, II, III позицияларда және ауыстыра отырып, техникасы түрлі болып келетін 3-4 этюд, түрлі сипаттағы 3-4 пьеса, 2 ірі көлемді шығарма, күрделі ырғақтық суреті және қарапайым суырып салмалық өнері (импровизация) бар 2-3 эстрадалық шығарманы үйренеді.

530. 6-7-сыныптың (саксофон) аяғында білім алушыларда келесі негізгі құзыреттіліктер қалыптасады:

1) гаммалар мен үшдыбыстақтарды (жылдам қарқынмен), хроматикалық гаммаларды, түрлі штрих нұсқаларындағы гаммаларды орындау дағдыларының жоғарғы деңгейін игереді;

2) мелодияны тасымалдай (транспонирование) біледі;

3) Сахна мәдениетін меңгереді;

4) 5-6 гамманы (мажорлы және минорлы), үшдыбыстықтар (айналымдарымен), хроматикалық гаммалар, 5-7 этюд, 6-8 пьеса, 2-3 ірі көлемді шығарма, суырып салу (импровизация) орындалатын бөлімі бар 2-3 эстрадалық шығарманы үйренеді.

531. Келешегі бар білім алушыларды музыкалық колледждерге түсуге мақсатты түрде дайындау үшін, олардың бойында кәсіби біліктілікті қалыптастыру: гаммаларды, аса күрделі этюдтер мен жаттығуларды орындау техникасын жетілдіру; түрлі жанр мен нақыштағы шығармаларды үйренеді; музыкалық-орындаушылық деңгейінің кешенді құралдарын меңгереді.

532. Саксофонда қазақстан композиторларының шығармаларын орындау үшін тасымалдау әдісімен қобыз бен флейтаға арналған ноталық материалдар пайдаланылады.

533. Білім алушылардың бағдарламаны игеру нәтижелерін бақылау нысандары мен бағалау өлшемдері.

1) Сыныптық концерт (сыныптың есеп беру концерті) – 1 тоқсан соңында педагог сынбының барлық білім алушылардың күшімен өткізіледі.

2) Синтез–концерт – оқу жылының I жартыжылдығы соңында түрлі музыкалық аспапта ойнауды үйреніп жүрген бірнеше сынып білім алушыларының күшімен өткізу ұсынылады; білім алушылардың дайындығына байланысты жылжымалы кесте бойынша жиірек өткізіледі.

3) Академиялық концерт – кезекті оқу жылының соңында: педагог сынбы бойынша, мамандықтары бойынша, барлық мамандықтың оқу сынбптары бойынша, Тағы сол сияқты түрлі нұсқаларда өткізіледі.

4) Техникалық сынақ – жартыжылдықта бір рет жүйелі түрде өткізіледі.

5) Бақылау сабағы – әр тоқсанда екі рет қажеттілігіне қарай өткізіледі.

б) Коллоквиум – 4сыныптан бастап оқудың барлық деңгейіндегі білім алушылармен 3 тоқсан басында өткізіледі.

7) Тестілеу – сараланған тесттер бойынша оқу жылында бір рет әр сынып білім алушыларымен ыңғайлы уақытта өткізіледі.

8) Шығармашылық тәжірибе (эксперимент) – (шығармашылық тапсырмаларды орындау, мысалы, естуі бойынша әуенді аспапта ойнау, транспонирлеу, әуенді көркемдеу, өлшемін анықтау, әуеннің соңын ойлап шығару және аяқтау, тағы сол сияқты) - барлық деңгей білім алушылармен жылжымалы кесте бойынша жарты жылда бір рет өткізіледі.

9) Мектеп бітіру емтиханы – 5-сынып аяқталғанда сараланған талаптар бойынша өткізіледі.

10) Кәсіби экспресс–тест –7-сыныпты бітіргенде - кәсіптік колледждердің болашақ абитуриенттерінің дайындығын кешенді түрде тексеру үшін өткізіледі.

534. Бағдарлама талаптары мен бақылау нысандарын бағалау өлшемдері әдістемелік кеңесте дербес дайындалады және Педагогикалық кеңесінде бекітіледі.

535. Бағдарламаны жүзеге асыру сапасын бағалау білім алушылардың үлгерімін ағымдық бақылау, аралық және қорытынды аттестаттауды қамтиды.

Аспапта ойнаудағы білім алушының үлгірімі емтиханда, академиялық концерттерде, техникалық сынақтарда, бақылау сабақтарында, сонымен қатар ашық концерттерде, байқауларда, оған арналған тыңдалымдарда тағы басқа есепке алынады.

536. Соңғы сынып түлектері оқу жылы ішінде мектеп бітіруге арналған бағдарлама шығармаларын орындайды, тыңдалымдарда өнер көрсетеді.

537. Оқу жылы ішінде педагог білім алушымен емтихандарда ойнап көрсетуі үшін 1-2 түрлі жанр мен үлгідегі немесе ірі көлемді шығарманы дайындайды; техникалық сынақтарға - гамма мен 2 этюдті, музыкалық терминдерді дайындайды. Техниканы жетілдіру білім алушы үйренетін барлық шығармамен жұмыс барысында жүзеге асырылады. Гамма, арпеджио, этюд және жаттығулармен жасалатын жұмыстар техниканың (саусақтар жылдамдығы, айқындылық және тағы басқа) жетілуіне мүмкіндік береді.

538. Емтихандарды (техникалық сынақты) жартыжылдықта 1 рет жүйелі түрде өткізіледі. Сөйтіп, педагогтың білім алушы репертуарды дайындау деңгейіне қарай көрсетуге мүмкіндігі болады. Іріктеу тыңдалымдарына, концерт, байқауларға тағы басқаларға қатысу академиялық концертте (емтиханда) өнер көрсетумен тепе-тең. Білім алушылардың техникалық дайындығын тексеру жұмысы 1-сыныптан бастап өткізіледі.

539. Жартыжылдықта 1 рет ансамбль бойынша сынақ өткізіледі. «Ұжымдық саз өнері» пәніне қатысушы білім алушылар ансамбль (оркестр) партиясын тапсырады, ал оған қатыспайтын білім алушылар дуэт және трио құрамында түрлі сипаттағы 1-2 пьесаны орындайды.

540. Мектеп бітірушілермен жылына 3 рет бақылау тыңдалымдары өткізіледі, бұл жұмыс мектеп бітіретін білім алушылардың қорытынды аттестацияға дайындық дәрежесін тексеруге бағытталған. Тыңдалымдар міндетті түрде әдістемелік кеңес беретін комиссия қатысумен өткізіледі.

Мектеп бітіру емтиханына жанры мен нысаны жағынан әр түрлі 4 шығарма ұсынылады.

541. Мектеп бітіру бағдарламаларының нұсқалары:

1) Классикалық немесе классикаға дейінгі нақыштағы шығармалар.

2) Қазақстан композиторларының пьесасы.

3) Эстрадалық жанрдағы немесе асқан шеберлікпен (виртуозды) орындалатын пьеса.

4) Ірі көлемді шығарма (Концерт 1-2 бөлім немесе соната 1-2 бөлім)

542. Білім алушылар репертуары стилі, мазмұны, көлемі (нысаны), жанры, фактурасы жағынан түрлі-түрлі болуы керек. Әр білім алушының жеке жоспарында қазақ музыкасы шығармалары (сыныптарға сәйкес) болуы керек. Музыканың ұлттық ерекшелігі әуендік-дыбыстық құрылымда, мақамында (лад), метроритмінде, тембрінде айқын байқалады. Осы ерекшеліктерді ажырата білуге және көрсете білуге музыкалық білімнің алғашқы қадамынан бастап тәрбиелеу керек. Педагогтың басты міндеті осы. Оны сыныпта үйрену барысында білім алушыны шығарманың нақыштық ерекшелігімен, оның мазмұнымен және орындау мәнерімен, сонымен қатар техникалық міндеттермен алдын-ала танысады.

543. Сынақ және емтихан бағдарламаларын құрастыру барысында, білім алушы дамуының сол кезеңінде көрсетілуіне тиісті музыкалық және техникалық қиындықтардың барлық аспектіні сақтау өте маңызды. Бұл дәстүрлерді игеру - музыкалық педагогикада шеберлікке бастайтын негізгі жол.

544. Болжамды сынақ-емтихандық талаптар.

1) Блокфлейта бойынша 1-2 даярлық сыныптар және саксофон бойынша 1-сынып.

1 тоқсан – бақылау сабағы: өткен материалды бақылау

2 тоқсан – бақылау сабағы: 2 пьеса

3 тоқсан – академиялық концерт: 2 этюд, пьеса

4 тоқсан – сыныптан сыныпқа көшіру емтиханы: түрлі сипаттағы 3 пьеса немесе кеңейтілген түрдегі пьеса (вариациялар).

2) 2-4-сыныптар.

1 тоқсан – техникалық сынақ: гаммалар. Арпеджио. Штрихтар. Түрлі сипаттағы 2 этюд.

2 тоқсан – академиялық концерт: түрлі сипаттағы 2 пьеса немесе кеңейтілген түрдегі пьеса (вариациялар). Ірі көлемді шығарма (Концерт 1-2 бөлім, немесе Соната 1-2 бөлім)

3 тоқсан – техникалық сынақ: гаммалар. Арпеджио. Штрихтар. Түрлі сипаттағы 2 этюд. Академиялық концерт: Екі пьеса

4 тоқсан – сыныптан сыныпқа көшіру емтиханы: пьеса. Ірі көлемді шығарма (Концерт 1-2 бөлім, немесе Соната 1-2 бөлім)

3) Мектеп бітіруші 5-сынып

1 тоқсан – техникалық сынақ: гаммалар. Арпеджио. Штрихтар. Түрлі сипаттағы 2 этюд.

2 тоқсан – мектеп бітіру емтиханы бағдарламасының тыңдалымы: ірі көлемді шығарма (Концерт 1-2 бөлім, немесе Соната 1-2 бөлім).

Эстрадалық жанрдағы немесе асқан шеберлікпен (виртуозды) орындалатын пьеса.

3 тоқсан – мектеп бітіру емтиханы бағдарламасының тыңдалымы:

Ірі көлемді шығарма (Концерт 1-2 бөлім, немесе соната 1-2 бөлім)

Түрлі сипаттағы 2 пьеса.

Қазақстан композиторының пьесасы

4 тоқсан – мектеп бітіру емтиханы.

1) Кәсіби қабілеті бар білім алушыларға арналған

Жетінші сыныпқа арналған мектеп бітіру бағдарламасының талаптары:

Асқан шеберлікпен (виртуозды) орындалатын пьеса.

Кантиленді сипаттағы пьеса

Қазақстан композиторларының пьесасы. Ірі көлемді шығарма

Эстрадалық жанрдағы асқан шеберлікпен (виртуозды) орындалатын бөлімі бар пьеса.

545. Бағдарламаны әдістемелік қамтамасы ету. Білім алушылардың сабақ және қызмет түрлері.

«Мамандық. Саксофон» сыныбындағы жұмыстар келесі бөлімдер бойынша жүргізіледі:

1) орындау техникасын (гаммалар, жаттығулар, ерін, тыныс алу, тіл және саусақ техникаларын дамытуға бағытталған этюдтер) жетілдіру;

2) түрлі жанрдағы, нақыштағы пьесаларды орындау;

3) ансамбльде музыка ойнау;

4) нотаны парактан оқу;

5) суырып салып орындау (импровизация).

546. Жас музыкантты тәрбиелеу барысында, педагог техникамен жұмысты өтіліп отырған материалдың түпкі көркем ойын ашуға бағыттай отырып, техникалық және көркемдік дағдылардың біртұтас үйлесімде дамуына қол жеткізеді.

Білім алушыны бірінші сабақтан бастап авторлық мәтінді ықыласпен зер сала әрі анық етіп оқып, айтып бере білуге, өз орындауын тыңдай білуге, оның сапасына деген талапты арттыруға үйреткені жөн.

457. Білім алушы музыкалық шығармамен жұмыс істеген кезде, педагог оның механикалық ойнауды болдырмастан, саналы түрде ойнауын үнемі жетілдіріп отырады. Музыкалық шығарманы үйрену кезінде, білім алушыға музыкалық терминдерді, олардың мән-мағынасын түсіндіре отырып таныстырады. Орындаудың айқын болуы, естуді бақылай білу, дыбысталу, дыбыс тазалығы, ырғақ пен динамика бойынша жұмыстар жүйелі түрде барлық оқу жылдары ішінде жүргізіледі, әрі ол үнемі педагог назарында болады.

548. Гаммалар, арпеджио және жаттығулармен жұмыс жасағанда, интонациялық дәлдікке, бірқалыпты жайлы дыбысталуға, ырғақтың орнықтылығына қол жеткізе отырып, орындаудың сапалық жағына ерекше

көңіл аударған жөн. Білім алушыларда белгілі бір техникалық тәсілді игеруге деген саналы көзқарасты, өздері қызмет етіп жүрген көркем мақсат жөнінде айқын түсінік қалыптасады.

Этюдтермен жұмыс істеу музыкалық орындаушылық тәжірибені жинақтауға әсер етеді, себебі этюдтер білім алушыларды көркемдік шығарманы, түрлі сипаттағы пьесаларды орындауға жақындатады.

549. Техникамен жұмыс істеу кең мағынада айтқанда білім алушылардың үйренген барлық шығармаларымен жұмыс істеу үдерісінде жүзеге асады, техниканы дамытуды бір жақты айтқанда (саусақ жүйріктігі, анықтығы және басқалары) гаммалармен, арпеджио, этюдтермен және жаттығулармен жұмыс істеуге әсер етеді.

550. Пьесалармен жұмыс істеу білім алушылардың музыканы есту қабілетін арттырады, эмоциялы көркем ойды, шығармашылық қиялды қалыптастырады. Түрлі композиторлық нақыштар мен бағыттарды түсінуге, сонымен қатар музыкалық ойды айқын әрі анық баяндай білуге тәрбиелейді.

551. Білім алушылардың репертуарына Қазақстан композиторларының шығармалары, орыс және шетел классикасы, заманауи музыкалық шығармалары енгізілуі керек.

552. Білім алушылармен жұмыс жасау барысында, педагог бірізділік (жүйелілік), ақырындап іске асырушылық, қолжетімділік, материалды үйренуде көрнекілік қағидаттарын қолданады. Барлық оқу үдерісінде «қарапайымнан күрделіге» құрылып, білім алушы жеке қабілеттері: дене дамуы, музыкалық қабілеттерінің даму деңгейі ескеріледі.

Оқудың бастапқы кезеңінде педагог ерін аппаратын, орындаудағы тыныс алу, қол саусақтарын дұрыс қою негіздерін береді, себебі кемшілік пен ақаулар білім алушының қушының дамуын тежейді.

553. Оқу барысында педагог бірқатар технологиялық, көркем-музыкалық және тәрбиелік мақсат-міндеттерді шешеді:

1) технологиялық: ерін және бет бұлшық еттерін қалыптастыру, тіл қимылын ұйымдастыру, тыныс алу аппаратында дем шығару тірегін сезінуді дамыту, аспаптың бірқалыпты, интонациясы таза, тембрі жағынан толық және анық, дыбыстың күші әр түрлі болуына қол жеткізу керек, негізгі штрихтарды білу керек.

2) көркем-музыкалық: музыканы есту қабілетін дамыту, ән, би, марш, свинг, блюздердің жанрлық ерекшеліктерін қабылдай білу және бере білу, көркем-бейнелі ойлай білу, шығарманы жатқа ойнау кезінде көркемдігіне бейімделе білу;

ансамбль құрамында фортепиано және басқа да аспаптарда ойнау дағдыларын жетілдіру. Бір мезгілде бірнеше музыкалық бағыттағы шығармаларды тыңдай білу қабілетін дамыту.

3) тәрбиелік: білім алушының музыкалық шығармаға деген қызуғушылық және біртұтас көзқарасын тәрбиелеу, түрлі концерттер мен байқауларда өнер көрсету барысында тәртіп ережелерін білу.

554. Оқу үдерісін белсендендіру мақсатында білім алушылардың сыныпта өнер көрсетуін, ата-аналарға арнап концерттер ұйымдастыру керек, үрлемелі аспаптар бөлімі мен мектеп концерттеріне қатысу керек. Әйгілі орындаушылардың концерттері жазылған жазбаларды (аудио, CD, RW) білім алушылармен бірге тыңдап, кейіннен ол туралы пікірлесудің, сондай-ақ, концерт залдарында жанды музыканы тыңдаудың пайдасы зор.

13-параграф. Балалар музыка мектептерінің мен балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Труба» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

555. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Труба» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) оқу пәнінің мазмұнын, болсыныптар бойынша болжамды бағдарламалық талаптарды, бақылау нысандарын, бағалау өлшемдерін және бағдарламаны игеруден күтілетін нәтижелерді анықтайды.

556. Бағдарламаның мақсаты: білім алушылардың игерген білімдері, трубада ойнаудың дағдылары мен біліктері негізінде олардың музыкалық-шығармашылық қабілеттерін дамыту.

557. Бағдарламаның міндеттері:

Білім берушілік:

- 1) трубада музыкалық орындау құралы ретінде музыкалық сауаттылықты оқыту;
- 2) музыкалық орындау саласында арнайы құзыретті қалыптастыру;
- 3) музыкалық шығармаларды жалғыз және ансамбльде сауатты орындауға мүмкіндік беретін трубада ойнаудың негізгі орындаушылық әдістерін оқыту;
- 4) музыкалық шығармаларды эмоциялық және шығармашылық тұрғыдан орындау дағдыларын қалыптастыру.

Дамытушылық:

- 1) балалардың музыкалық және шығармашылық қабілеттерін дамыту;
- 2) композитордың шығармашылық ойын іске асыруға арналған қажетті құрал ретінде орындау техникасын дамыту;
- 3) ойынның техникалық дағдыларын дамыту;
- 4) жеке дара және ұжымда жұмыс істеу дағдысын дамыту.

Тәрбие берушілік:

- 1) білім алушылардың әртүрлі халықтың рухани және мәдени құндылықтарын құрметтеуге және қабылдауға мүмкіндік беретін жеке қасиеттерін тәрбиелеу және дамыту;
- 2) балаларда коммуникативтік дағдыларды, жауапкершілік сезімін және тәртіптілікті қалыптастыру;
- 3) білім алушыларда эстетикалық көзқарастарды, адамгершілік

ұстанымдарды және рухани құндылықтармен қатынас жасау қажеттіліктерін қалыптастыру.

558. Бағдарлама дәстүрлі әдістерді, сонымен қатар дамыту мәселелерін шешуге, оқудың тұлғаға бағдарлануы, дифференцияциясы, білім алушылардың білім беру траекториясын жеке және адамгершіліктік қалыптастыруды қарастырады.

559. Бірінші сыныпқа 10 жастан бастап 12 жас аралығында барған балалар үшін трубада ойнауға үйрету мерзімі 5-7 жылды құрайды. Оқыту мерзімі 5 немесе 7 жылды құрайтын бағдарламаларды таңдау білім алушының жасына, жалпы даярлығына, физикалық және музыкалық ерекшеліктеріне байланысты.

560. Оқыту жеке, шағын топтық және топтық формада жүзеге асырылады. Даярлық сыныбындағы білім алушылардың сандық құрамы -8-10 адам.

Ұжымдық музыка ойнау пәні бойынша топтардың сандық құрамы: оркестрде және ұжымдық музыка ойнаудың басқа формаларында - 6 адам, ұжымдық музыка ойнаудың шағын топтық формаларында - 2 адамнан бастап 4 адамға дейін.

561. Негізгі оқу міндеттері оқытудың басынан бастап, әрине күрделене және одан әрі кеңейе отырып, одан әрі әртүрлі күрделіленген репертуарлармен жұмыс істеу арқылы қойылады. Трубада ойнау білім алушылардан музыкалық қабілеттен басқа, жақсы денсаулық пен физикалық даярлықты талап етеді. Сондықтан оқу топтарына орта және жоғары мектеп жасындағы балалар қабылданады. «Труба» пәні бойынша оқу нысаны – жеке.

562. Білім беру үдерісінің тиімділігі оның мақсатының мазмұны мен тәрбиелеу міндеттеріне, балалардың жас және жеке ерекшеліктеріне, педагог пен білім алушының кәсіби құзіретті педагогикалық өзара әрекеттестігіне байланысты.

563. Музыка мектептерінінде музыкалық қабілеттері жақсы балалармен қатар, музыкалық-орындаушылық мүмкіндіктері шектеулі балалар оқиды. Сабақта педагог олармен жұмыс істегенде музыка ойнаудың түрлі нысандары мен шығармашылық дағдыларын дамытуға екпін жасай отырып, дамытуға бағытталған оқыту әдістеріне сүйенеді. Репертуарды таңдау барысында жеке жоспардың түрлі нұсқада болуына жол беріледі: 1 және 2 сыныптардың талаптарының (оның ішінде гаммалардың да) деңгейлерін төмендету.

564. Әр жартыжылдықтың басында жеке жоспарлар әзірленеді және білім беру ұйымының басшысымен бекітіледі. Әр жартыжылдықтың соңында педагог алдында бекітілген тізімдердегі тапсырмалардың орындауы мен өзгерістерінің сапасын белгілейді, ал жылдың соңында білім алушының музыкалық және техникалық жағынан дамуының, үлгерімі мен еңбекке қабылеттілігіне сипаттама береді.

565. Білім алушының жеке жоспарын құру барысында, жеке жұмыстың болашақ және ағымдағы міндеттері ескеріліп, оқу жылының басы мен соңындағы оның мінездемесіне сәйкес құрастырылады.

566. Педагог өз бетінше репертуарлық тізімді қалыптастырады, шығармаларды жүйелендіреді, білім алушылардың жеке мүмкіндіктеріне сәйкес репертуарды толықтырады.

Білім алушының жылдық оқу жоспарының негізгі құрамдас бөлігі: ірі нысандағы туындылар, полифония, пьесалар, этюдтер, гаммалар және музыкалық шеберліктерін дамытатын жаттығулар, ансамбльдер, сүйемелдеулер, өзі оқып-үйренуі, қағаз бетінен оқуы және тасымалдауы, үйде музыкада ойнау үшін пьесалар.

567. Білім алушылардың жеке жоспарлары қазақ ұлттық және кәсіби музыкасы, классикалық музыка, қазіргі заман музыкасы 20-21 ғасырдың сазгерлік музыка элементтерін пайдалана отырып кірістірудің арқасында кең репертуарлық үрдістерді, репертуардың жаңаруы және байытылуын қамтып көрсетеді.

568. Жеке жоспарда білім алушының жылдың аяғында оның жеке даму жақтарын көрсететін мінездемесі ұсынылады:

1) музыкалық мағлұматтар деңгейі (есту, ырғақ, жады), білім алушының орындау аппаратының берілген аспапқа сәйкестігі, аспапқа икемделгішілік дәрежесі;

2) жалпы даму, эмоциялық, сезінушілік, реакция жылдамдығы; музыкаға, музыкалық сабақтарға қатынасы;

3) еңбекке қабілеттілік, жинақылық;

4) өз бетінше оқып-үйрену икемділігі, мәтінді талғаудағы сауаттылық дәрежесі, музыкалық туындыларды меңгеру шапшандығы;

5) жылдың аяғындағы табыстары;

6) білім алушының дамуындағы кемшіліктер және оларды игеру бойынша міндеттер.

569. Бірдей сыныпта бағдарламаны оқытудың жеке жоспарлары, концерттік және емтихандық бағдарламалар күрделілігінің деңгейі бойынша өзгеше болуы мүмкін.

570. Репертуармен жұмыста педагог шығармалардың бір бөлігі көпшілік алдында немесе концертте (емтиханда) орындауға, ал қалған бөлігі – сынып жұмысына немесе танысуға арналатындығын ескеру керек. Педагог педагогикалық репертуармен жұмыстың аяқталу дәрежесін білім алушының жеке жоспарында оқу сатыларын белгілеу арқылы анықтайды.

571. Педагогтің әрбір білім алушының жеке ыңғайын ескере отырып, жаңа репертуар есебінен репертуарлық тізімдерді толықтыра отырып, бағдарламаның көлемі мен күрделілігін саралайды.

572. Білім беру ұйымы білім беру сапасын қамтамасыз ету мақсатында келесі мүмкіндіктерді қамтамасыз ететін дамыту ортасын қалыптастырады:

1) балалардың жеке дамуын есепке ала отырып, білім беру бағдарламасын іске асыру;

2) музыка өнері саласындағы дарынды балаларды анықтау және дамыту;

3) білім беру үдерісінде заманауи музыкалық өнер мен музыкалық білім жетістіктеріне негізделген жаңа білім беру технологияларын пайдалану;

4) түрлі іс-шаралар өткізу арқылы білім алушылардың шығармашылық қызметтерін ұйымдастыру (байқаулар, фестивальдар, шеберлік сыныптар, олимпиадалар, концерттер, шығармашылық кештер, театрландырылған көрсетілімдер және тағы басқа);

5) білім алушылардың мәдениет ұйымдарына баруын ұйымдастыру (филармониялар, көрме залдары, театрлар, мұражайлар және т.б.);

б) педагогтер мен ата-аналардың қолдауымен білім алушылардың өз бетінше тиімді жұмыс жасауы;

573. Білім беру бағдарламасын іске асыруда жүйелі түрде ғылыми-әдістемелік қызметпен және өз біліктілігін жетілдірумен айналысатын, сабақ беретін пәніне сәйкес арнайы кәсіби білімі бар (орта немесе жоғары) педагогикалық кадрлармен қамтамасыз етіледі.

574. Балалар музыка мектептері мен балалар өнер мектептерінің материалды-техникалық базасы санитарлы және өртке қарсы нормаларға, еңбекті қорғау нормаларына сәйкес болуы қажет.

575. Білім беру бағдарламасын іске асыру шарттары болып – музыкалық аспаптардың – труба, фортепиано, пюпитрлар; труба аспабын күтуге арналған аксессуарлар; CD және DVD-таспаларын тыңдауға арналған құрылғылар; аудио және видео құрылғылары; ноталық әдебиеттер, оқу жинақтары мен құралдары; әдістемелік әдебиеттер; фонотека мен видеотека табылады.

576. «Труба» пәні бойынша жүрзілетін сабақтарға арналған кабинеттер жеткілікті дыбыстық оқшауланған, заманауи оқуға қажетті жихаздармен қамтылуы, өз уақытында жөндеуден өтуі қажет. Пианино мен рояльді музыкалық аспаптарды күйге келтіретін мамандар тұрақты түрде тексеріп тұруы керек.

577. Апта ішіндегі сағаттардың саны мен сабақтардың ұзақтылығы оқу жоспарына сәйкес анықталады және аптасына 2 академиялық сағатты құрайды.

Білім беру бағдарламасын іске асыру үшін жылдық оқу уақытының көлемі – 68 сағатты құрайды.

5 жылдық оқу мерзімі үшін – 340 сағат.

6 жылдық оқу мерзімі үшін – 408 сағат.

7 жылдық оқу мерзімі үшін – 476 сағат.

578. Оқу пәнінің мақсаты жеке, танымдық, коммуникативтік және әлеуметтік дамудың түйінді міндеттер жүйесі арқылы жүзеге асырылады. Бұл оқыту мазмұнын оқу үдерісінде қалыптастырылатын музыкамен қатынастың іс-қимылы, нысаны әдістерімен өзара байланыста іске асыруға мүмкіндік береді.

579. Аталған пән дәстүрлі оқытуға, әрбір білім алушыға сараланған жеке тәсілмен қарауға, музыкалық-образдық ойлауды дамытуға, дыбыс шығару, артикуляция, штрихты қалыптастыруға, амбушюрды орындау техникасын, тыныс алуды, тіл мен саусақтарды дамытуға бағдарланған.

580. «Труба» оқу пәні білім алушылардың базалық білімді, аспапта

ойнаудың практикалық орындау біліктері мен дағдыларын игерулеріне, олардың музыкалық білім алуына бағытталған. Пән білім алушыларда шығармашылық қызмет дағдыларын, өзінің оқу қызметіне дербес бақылау жасауды жүзеге асыра білу дағдыларын қалыптастыруға арналған.

581. Оқуға қабылдау кезінде ұйым балалардың шығармашылық қабілеттерін анықтау мақсатында олардың музыкалық қабілеттерін тексереді. Қабылдау музыкалық қабілеттердің – ритмнің, жадының болуын айқындауға мүмкіндік беретін шығармашылық тапсырмалар нысанында өтеді.

582. «Труба» пәні бойынша оқу нысаны – жеке.

Аспаптық класта оқыту-тәрбие жұмысының негізгі нысаны педагогтың білім алушыға жеке сабақ беру түрінде өтетін сабақ болып табылады.

583. Оқытудың бірінші жылдары (даярлық тобы, 1-2-сыныптар) сабақ өткізудің дәстүрлі түрлерімен қатар шағын топтық сабақтар да өткізілуі мүмкін, мұнда сабақ уақыты толығымен (немесе оның бір бөлігі) екі-үш білім алушымен бір уақытта жұмыс істеуге пайдаланылады.

584. Білім алушыларды музыкалық дамыту үшін концертмейстермен жұмыс істеудің зор маңызы бар. Білім алушылардың сүйемелдеудің сүйемелдеуімен шығармаларды орындауы оның музыкалық танымын байытады, шығарма мазмұнын ереңірек түсінуге және игеруге жәрдемдеседі. Сүйемелдеумен бірге орындау интонацияны, ритмдік ұйымдастыруды нығайтады, жетілдіреді және үндескен ансамбльдік орындауға қол жеткізуге мәжбүрлейді.

585. Ансамбльдік орындау дағдыларын оқытудың бірінші жылдарынан бастап игерту қажет, осы арқылы оркестр сыныбында оқуға дайындық жүреді.

586. Сабақтан тыс жұмыс түрлері:

- 1) оқу бағдарламаларын дайындау бойынша жеке сабақтар;
- 2) бақылау сабақтарына, сынақтарға және емтихандарға даярлау;
- 3) концерттерге, конкурстарға даярлау;
- 4) филармонияларға, театрларға, концерт залдарына, музейлерге және тағы басқа бару;
- 5) шығармашылық және мәдени-ағарту іс-шараларына қатысу.

587. Балалар музыка мектептері мен балалар өнер мектептерінде «Труба» оқу пәні бойынша жеке оқытудың ерекшелігі оқытудың әдістерін, құралдарын, нысандарын таңдаудың және репертуарлық кешенді іріктеудің вариативтілігін болжайды.

Әрбір білім алушы үшін сабақ өткізудің әртүрлі нысаны, қарқыны және әдісі қолданылады. Баланың музыкалық қабілетіне сәйкес педагог арнайы жеке оқыту жоспарын құрайды.

588. Педагогке жалпы даярлық, музыкалық қабілет және өзге де жеке ерекшеліктер деңгейі бойынша ерекшеленетін білім алушыларды оқытудың сараланған тәсілін жүзеге асыруға көмектеседі.

589. Жеке жоспарлар әрбір жартыжылдықтың басында жасалады, оны білім беру ұйымының басшысы бекітеді. Әрбір жартыжылдықтың соңында

педагог тапсырманың орындалу сапасын, бұдан бұрын бекітілген тізімдегі өзгерістерді атап өтеді, ал жыл соңында білім алушының музыкалық және техникалық дамуына, үлгерімі мен жұмыс қабілетіне сипаттама береді.

590. Жеке жоспардың міндетті бөлімдері:

- 1) гаммалармен жұмыс;
- 2) этюдтермен және жаттығулармен жұмыс;
- 3) полифониялық музыканы орындау;
- 4) көлемі ірі шығармаларды орындау;
- 5) классикалық және қазіргі заманғы авторлардың пьесаларын орындау;
- 6) Қазақстан композиторларының шығармаларын орындау;
- 7) халық әндері мен билерін өңдеу;
- 8) ансамбль құрамындағы жұмыс, оркестрлық партиялар;
- 9) парақтан оқу дағдылары болады.

591. 1-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны. Тақырыптық жоспарлау.

1) Аспаптармен танысу, оларға күтім жасаудың қағидалары. Дұрыс тыныс алумен жұмыс. Денені, қолдарды, басты, амбушюрды ұтымды қою қағидалары. Дыбыс шығарумен жұмыс. Қарапайым ырғақ формулаларын зерделеу. Парақтан оқудың және транспонирлеудің бастапқы дағдыларын игеру.

2) Орындау аппаратын дұрыс қою. Трубкашының дұрыс тұру қағидаларын – денесін, аяқтарын, басын, саусақтарын, сондай-ақ ойнау кезінде аспапты дұрыс ұстау қағидаларын үйрену. Трубаның тарихы, қазіргі трубалардың құрылысы, оның бөлшектерінің атаулары, ойын кезіндегі олардың өзара байланысы жөніндегі материалдармен; труба мен мундштукке күтім жасау қағидаларымен танысу. Амбушюр түсінігін практикалық игеру. Ерін бұлшықеттерін, тыныс алудың негізгі түрлерін дамыту. Қарапайым орындау дағдыларын игеру: дыбыс шығаруға дайындалу; тыныс алу-шығару; табиғи дыбыс шығару.

3) Техникалық даму. Техникалық тәсілдерді дамыту және қатаң шабуыл арқылы орындау аппаратын нығайту. Шабуыл тәсілдерін практикалық игеру, «ту» деген буынды нақты, дұрыс айтуды (артикуляция) – қатаң шабуылды қолдану. Дыбыстарды шығару, қолдану, біріктіру және аяқтау кезінде (*detache*, *legato*) қолданылатын негізгі штрихтарды игеру. Біркелкі, таза, дауыс ырғағы жағынан тұрақты, динамикасы жағынан әртүрлі дыбысты пысықтау.

4) Музыкалық-көркем тапсырмалар. Музыкалық образдық ойлауды, музыкалық фразалар мен ұсыныстар құрылымын сезіне білу мен бере білу дағдыларын қалыптастыру мен дамыту. Музыкалық-ырғақ сезімін, қарапайым ырғақ топтары мен топардың дәйектілігін қабылдау және жасай білу біліктерін дамыту. Шығарманың жанрлық ерекшеліктерін қабылдау және беру біліктері.

592. 2-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны. Тақырыптық жоспарлау.

1) Амбушюрмен, дыбыспен, дауыс ырғағымен, ырғақпен жұмыс істеуді жалғастыру. Штрихтарды зерделеу. Аспаптарды баптаумен танысу. Музыка

терминологиясын кеңейту. Парақтан оқу және өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын дамыту.

2) Орындау аппаратын дұрыс қою. Орындау аппаратын *piano* және *mezzo forte* дыбыстарын ұзақ уақыт бойы ұстап тұру ойыны кіретін жаттығулар кешені арқылы қалыптастыру. Аспаптарды күту және жай-күйін тексеру бойынша дағдыларды бекіту (бұрандалы тетіктерді, крондарды майлау, аспапты жуу, крон мен жалпы құрылымын баптау). Ойын техникасын дамыту үшін тәсілдерді пысықтау (тыныс алу және музыкалық баса айту).

3) Техникалық даму. Техникалық тәсілдерді одан әрі дамыту және қатаң шабуыл, ойын кезінде дауысты және дауыссыз дыбыстарды айту арқылы орындау аппаратын нығайту. Ерінмен жұмыс (төзімділік, қозғалғыштық), саусақтармен жұмыс істеудің (жылдамдық, нақтылық, орындау аппаратының барлық элементтерімен үндестік) функционалдық дағдыларын пысықтау. Штрихтарды (*detache*, *legato*, *staccato*) жеке және жұптық комбинацияда (*legato* и *detache*, *legato* и *staccato*) қолдана отырып, гаммалармен жұмыс істеу. Тыныс алуды дұрыс ауыстыра отырып орындаумен жұмыс істеу (кіріспе тоннан кейін тыныс алу).

4) Музыкалық-көркем тапсырмалар. Білім алушының музыкалық орындауға қатысты қызығушылық қатынасын тәрбиелеу. Нота мәтінін ғана емес, музыкалық шығарманың көңіл-күйін беруге ұмтылу. Ырғақта күшті және әлсіз уақытты бере білу, ойын процесінде талап етілетін дыбыс сипатын жатқа білу дағдылары. Фортепианомен ансамбльде ойнау дағдыларын жетілдіру.

593. 3-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны. Тақырыптық жоспарлау.

1) Орындау техникасының элементтерімен, дыбыс шығару және оның сапасын жақсартумен үйлестірілген жұмыс істеуді дамыту. Ойын диапазонын кеңейту. Орындау техникасын кешенді дамыту. Штрихтарды одан әрі игеру. Парақтан оқу және өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын дамыту.

2) Орындау аппаратын дұрыс қою. Жаттығулар, этюдтер, гаммалар, арпеджио, пьесалар ойыны арқылы *staccato* штрихын орындау техникасын дамыту. Қатаң шабуылды еркін және батыл қолдану арқылы, сондай-ақ буындарды нақты айтуға, еріннің төзімділігін және тілдің қозғалмалылығын нығайтуға көмектесетін жаттығулар арқылы ерін мен тіл техникасын жетілдіру.

3) Техникалық даму. Оқытудың техникалық міндеттеріне сәйкес келетін толық, біркелкі дыбысты орындауды пысықтау. Білім алушының қабілеттері мен техникалық мүмкіндіктеріне сәйкес келетін этюдтерді үйрену. Негізгі мелизмның барлық түрлеріне арналған дайындық жаттығуларын орындау. Фортепианоның сүйемелдеуімен этюдтерді және шығармаларды жатқа орындау.

4) Музыкалық-көркем тапсырмалар. «Белгілі бір сипатта» орындаудың дағдылары мен біліктерін бекіту. Шығармамен жұмыс істеу процесінде образдық ойлауды қалыптастыру. Музыкалық-ырғақ сезімін, музыкалық ойлауды одан әрі дамыту. Фортепианомен және өзге аспаптармен ансамбльде

ойнау дағдыларын жетілдіру. Әртүрлі концерттерде өнер көрсетудің ерекшеліктері мен өз-өзін ұстай білу қағидаларына үйрету.

594. 4-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны. Тақырыптық жоспарлау.

1) Ойын уақытында ыңғайсыздану мен қысылудан арылу. Дыбыс шығару және оның сапасын жақсартумен жұмыс істеу. Штрихтарды орындауды жетілдіру. Парақтан оқу және өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын дамыту. Музыкалық терминологияны одан әрі зерделеу.

2) Орындау аппаратын дұрыс қою. Негізгі оқу-жаттығу материалын бекіту. Баяу ырғақта эн салу сипатындағы этюдтер мен пьесаларды орындау арқылы дыбыс сапасымен, оның ырғағымен және қарқынымен жүйелі жұмыс істеу. Тыныс алуды дамытуға арналған фактуралардың, жаттығулардың барлық элементтерін пысықтау. Дыбысты бақылай отырып, созылмалы ноталарды, әртүрлі интервалдарды қосумен жаттығулар ойынын орындау.

3) Техникалық даму. Күнделікті гаммада ойнау дағдыларын қалыптастыру. Этюдтер мен музыкалық шығармаларда кездесетін мелизмдермен, олардың белгілерімен, ырғақ құрылымының ерекшеліктерімен, жеткілікті орындау дағдылары болған кезде орындау техникасымен жұмыс істеу. Тынысты бөлумен, біртіндеп ұлғайтумен және елеулі шарықтау шегі бар серпінді төмендетумен жұмыс істеу. Қарқынды *crescendo* кезінде жылдамдатуға және *diminuendo* кезінде бәсеңдетуге жол бермеумен жұмыс істеу. Жаттығуларды *pp*-дан *ff*-ге дейінгі динамикалық реңктерді пайдалана отырып орындау.

4) Музыкалық-көркем тапсырмалар. Музыкалық назарды шоғырландыру және бөлу дағдыларын қалыптастыру. Ырғақ сезімін, музыкалық ойлауды одан әрі дамыту. Фортепианомен және өзге аспаптармен ансамбльде ойнау дағдыларын жетілдіру. Әртүрлі концерттерде өнер көрсетудің ерекшеліктері мен өз-өзін ұстай білу қағидаларына үйрету.

595. 5-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны. Тақырыптық жоспарлау.

1) 7 жылдық курс бойынша оқуды жалғастыратындар үшін

Орындау техникасын жетілдіру, көркем ойнаудың маңызды шарттарының бірі ретінде музыкалық есту қабілетін, аспаптың дыбысты сапалы шығаруын қалыптастыру және дамыту. Шығармашылық және физикалық төзімділікті пысықтау.

2) 5 жылдық курс бойынша оқуды аяқтайтындар үшін:

Қорытынды бағдарламалады дайындау.

Орындау аппаратын дұрыс қою

Аспаптың дыбыс шығару сапасын жақсартумен жұмыс істеу. Ыңғайсыздану мен орындау аппаратының бұлшықеттерін қысылудан түпкілікті арылту. Шығарылатын дыбыстың ауқымын кеңейту, дыбыстың біркелкі, тұрақты болуымен, дауыс ырғағының таза болуымен жұмыс істеу. Динамикамен жұмыс істеу.

1) Техникалық даму

Анағұрлым күрделі ырғақ формулаларын игеру. *staccato*, оның ішінде «қосарланғанды» орындау. Негізгі жаттығу материалын пысықтау: дыбыс сапасын, дауыс ырғағының тазалығын, барлық тіркелімдерде дыбыстың біркелкі шығуын және динамикалық алуан түрлілік пен орындаудың өзге компоненттерін жетілдіру мақсатында гаммалар мен арпеджионың барлық түрлерінде ойнау. Ірі нысандармен жұмыс, концерттерді, сонаттарды орындау ерекшеліктері; ойынның концерттық мәнерін игеру; алуан түрлі концерт репертуарын жинақтау, орындау шеберлігін арттыру.

2) Музыкалық-көркем тапсырмалар. Музыкалық шығармаларды саналы орындауды қалыптастыру. Дауыс ырғағының айқындығы мен сөйлемдердің анықтығымен, орындаудың тұтастығымен жұмыс істеуді жалғастыру. Орындалатын шығармалардың мазмұнын түсінумен және көркем образ жасай білумен жұмыс істеу.

596. 6-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны. Тақырыптық жоспарлау.

1) 7 жылдық курс бойынша оқуды жалғастыратындар үшін:

Орындау техникасын жетілдіру. Алдыңғы сыныптарда алынған барлық техникалық және шығармашылық дағдылар негізінде музыкалық шығармаларды орындауға қатысты жеке көзқараспен жұмыс істеу. Шығармашылық және физикалық төзімділікті пысықтау.

5 жылдық курстың дарынды білім алушылары үшін 6-сынып арнайы орта оқу орындарына түсуге нысаналы дайындалудың қосымша жылы болып табылады. Қабылдау емтихандарының талаптарына сәйкес келетін бағдарламалармен жұмыс.

2) Орындау аппаратын дұрыс қою. Дыбыстың сапасымен, оның біркелкі, тұрақты болуымен, дауыс ырғағының таза болуымен, тембрмен жұмыс істеу. Динамикамен жұмыс істеу. *staccato*, оның ішінде «қосарланғанды» еркін меңгеру. Штрихтық реңктерді игеру үшін қажет орындаушылық дем алу мен тілдің одан әрі өзара іс-қимылы.

3) Техникалық даму. Гаммалармен, оның ішінде хроматикалық гаммамен (әртүрлі штрихтық, ырғақтық және қарқындық нұсқаларда орындау) жұмыс. Барлық тіркелімдердің (бұлшықет және есту сезімдерін бақылау) біркелкі естілуімен жұмыс. Әртүрлі техникаға арналған этюдтер. Қорытынды емтиханға этюд дайындау.

4) Музыкалық-көркем тапсырмалар. Орындалатын шығармалардың сипатын көрсетуді жетілдірумен жұмыс. Композитордың көркем ойын аша білу және оны тыңдармандарға жеткізе білу.

597. 7-сыныптағы оқу пәнінің мазмұны. Тақырыптық жоспарлау.

1) Музыкалық шығарманың көркем талаптарына сәйкес келетін техниканы жетілдіру; көрнекіліктің агогикалық тәсілдерін игеру, шығармашылық және физикалық төзімділікті, 3-4 шығарманы үздіксіз орындау қабілетін пысықтау. Білім алушының шығармашылық перспективасын айқындау. Анағұрлым дарындыларды арнайы орта оқу орындарына түсуге даярлау. Қабылдау емтихандарының талаптарына сәйкес келетін

бағдарламалармен жұмыс. Стилi мен жанры бойынша әртүрлi шығармаларды зерделеу. Концерттерге, конкурстарға, фестивальдарға белсендi қатысу. Музыкалық терминологияларды бiлу.

2) Орындау аппаратын дұрыс қою. Дыбыстың сапасымен, оның барлық тiркелiмдерде бiркелкi, тұрақты болуымен, дауыс ырғағының таза болуымен, тембрмен, филировкамен, вибратормен жұмыс. Бет және ерiн бұлшықеттерiн қалыптастыруды аяқтау. Ойнау кезiнде туындайтын ыңғайсыздану мен бұлшықеттiң қысылуынан түпкiлiктi арылу. Төзiмдiлiк пен бiрнеше шығарманы қатарынан орындау қабiлетiмен жұмыс.

3) Техникалық даму. Орындау техникасының барлық элементтерiн жетiлдiру, төзiмдiлiк пен сахналық шыдамдылықты пысықтау. Гаммалармен, оның iшiнде хроматикалық гаммамен (әртүрлi штрихтық, ырғақтық және қарқындық нұсқаларда орындау) жұмыс. Зерделенген этюдтердi қайталау. Әртүрлi техникаға арналған этюдтер. Қорытынды емтиханға этюд дайындау.

4) Музыкалық-көркем тапсырмалар. Әртүрлi сипаттағы, нақыштағы және жанрдағы (оның iшiнде iрi нысанды шығармалармен) пьесалармен жұмыс. Көркем мақсат туралы саналы қатынасты және анық түсiнiктi дамыту, оған игерiлген техникалық тәсiлдер, орындалатын шығармалардың мазмұнын түсiну негiз болып табылады. Орындалатын шығармаларға қатысты жеке көзқарасты, өзiндiк орындау тұжырымдамасын әзiрлеу.

598. 1-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар.

Оқу жылының iшiнде бiлiм алушылар меңгередi:

- 1) шағын октаваның барлық тiркелiмiн пайдалана отырып, бiр белгiге дейiнгi мажор және минор гаммаларын;
- 2) тiкелей қозғалыстағы үш дыбысты арпеджирлеудi;
- 3) жартылай толық, төрттен бiр ұзақтықпен, *detache*, *legato* штрихтарымен гаммалар мен арпеджионы;
- 4) бiрiншi және шағын октавалардағы аппликатураны;
- 5) *p*, *f*, *mp*, *mf* динамикалық реңктердi;
- 6) секундтар, терциялар, кварталар аралығы шегiндегi жаттығуларды;
- 7) 6-8 этюд пен жаттығуларды;
- 8) игерiлген диапазон шегiнде 4-6 жеңiл пьесаны игередi.

599. Емтихандық бағдарламалық талаптар.

Бiрiншi жартыжылдықтың соңында бақылау сабағы өтедi, мұнда қалыпты шамада бiр октавамен *C-dur*, *a-moll* гаммалары, бiр пьеса орындалады. Жылдың соңында дебют-концерт өтедi, мұнда бiлiм алушылар фортепианоның сүйемелдеуiмен әртүрлi сипаттағы екi пьесаны орындайды.

600. 2-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар.

Оқу жылының iшiнде бiлiм алушылар меңгередi:

- 1) шағын октаваның тiркелiмiн пайдалана отырып, 2 белгiге дейiнгi мажор және минор гаммаларын, сондай-ақ қалыпты шамада тiкелей қозғалыспен арпеджионы;

- 2) жартылай толық, төрттен бір ұзақтықпен, *detache*, *legato*, *staccato* штрихтарымен гаммалар мен арпеджионы;
- 3) бірінші және шағын октавалардағы аппликатураны;
- 4) *p*, *f*, *mp*, *mf* динамикалық реңктерді;
- 5) секундтар, терциялар, кварталар, *detache*, *legato*, *staccato* штрихтары аралығы шегіндегі баяу қарқында ұзақ дыбыстармен орындалатын жаттығуларды;
- 6) 8-10 этюд пен жаттығуларды;
- 7) игерілген диапазон шегінде 6-8 жеңіл пьесаны игереді.

601. Емтихандық бағдарламалық талаптар

1 және 3 тоқсанның соңында техникалық сынақтар өтеді, мұнда 2 дейінгі белгімен мажор және минор гаммалары, бір этюд орындалады. Екінші және төртінші тоқсанның соңында академиялық концертте фортепианоның сүйемелдеуімен әртүрлі сипаттағы екі пьеса орындалады.

602. 3-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар

Оқу жылының ішінде білім алушылар меңгереді:

- 1) 3 белгіге дейінгі мажор және минор гаммаларын;
- 2) әртүрлі ұзақтылықпен, *detache*, *legato*, *staccato* штрихтарымен гаммалар мен арпеджиоларды;
- 3) *p*, *f*, *mp*, *mf* динамикалық реңкті секундтар, терциялар, кварталар арасындағы жаттығулар;
- 4) 8-10 этюд пен жаттығулар;
- 5) игерілген диапазон шегінде 6-8 жеңіл пьесаны игереді.

603. Емтихандық бағдарламалық талаптар.

1 және 3 тоқсанның соңында техникалық сынақтар өтеді, мұнда 3-ке дейінгі белгімен мажор және минор гаммалары, бір этюд орындалады. Екінші және төртінші тоқсанның соңында академиялық концертте фортепианоның сүйемелдеуімен әртүрлі сипаттағы екі пьеса орындалады.

604. 4-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар.

Оқу жылының ішінде білім алушылар меңгереді:

- 1) мажор және минор гаммаларын;
- 2) тікелей қозғалыс пен айналыстағы тоникалық үш дыбысты арпеджионы;
- 3) әртүрлі техника түріне арналған 8-10 этюдтерды;
- 4) әртүрлі сипаттағы 6-8 пьесаны;
- 5) ансамбльдік пьесалар мен оркестрлік шығармаларды.

605. Емтихандық бағдарламалық талаптар.

1 және 3 тоқсанның соңында техникалық сынақтар өтеді, мұнда 4-ке дейінгі белгімен мажор және минор гаммалары, бір этюд орындалады. Екінші және төртінші тоқсанның соңында академиялық концертте фортепианоның сүйемелдеуімен әртүрлі сипаттағы екі пьеса орындалады.

606. 5-сыныптарға арналған болжамды бағдарламалық талаптар.

Оқу жылының ішінде білім алушылар меңгереді:

- 1) 5 белгіге дейінгі мажор және минор гаммаларын;
- 2) тікелей қозғалыс пен айналыстағы тоникалық үш дыбысты арпеджионы;
- 3) әртүрлі дыбыстағы хроматикалық гамманы;
- 4) әртүрлі техника түріне арналған 8-10 этюдтерді;
- 5) әртүрлі сипаттағы 6-8 пьесаны (оның ішінде ансамбльді) игереді.

607. Емтихандық бағдарламалық талаптар

- 1) 7 жылдық курс бойынша оқуды жалғастыратындар үшін:

Бірінші және үшінші тоқсанның соңында техникалық сынақтар өтеді, мұнда 5 дейінгі белгімен мажор және минор гаммалары, тікелей түрде және айналыстағы арпеджио, бір этюд орындалады. Екінші және төртінші тоқсанның соңында академиялық концертте фортепианоның сүйемелдеуімен әртүрлі сипаттағы екі пьеса орындалады.

- 2) 5 жылдық курс бойынша оқуды аяқтайтындар үшін:

Оқу жылы ішінде соңғы сыныптың білім алушылары түлектер бағдарламасының шығармаларын орындай отырып, тыңдалымдарда өнер көрсетеді.

Емтиханда ірі көлемдегі бір шығарма және пьеса немесе әртүрлі сипаттағы үш пьеса (олардың бірі - кантилена) орындалады. Қазақстан композиторларының шығармаларын орындау міндетті болып табылады.

608. 6-сыныпқа арналған болжамдыбағдарламалық талаптар.

- Оқу жылының ішінде білім алушылар меңгереді:

- 1) 5 белгіге дейінгі тоналдылықта мажор және минор гаммаларын, үш дыбысты арпеджионы және олардың айналысын, әртүрлі штрихтармен жылжымалы қарқында орындауды;

- 2) әртүрлі штрихтық және ырғақтық нұсқалардағы хроматикалық гамманы;

- 3) 8-10 жаттығу мен этюдтерді;

- 4) әртүрлі сипаттағы 4-6 пьесаны (оның ішінде ансамбльді)

- 5) ірі көлемдегі 1-2 шығарманы;

- 6) оркестрлық партияларды игереді.

609. Емтихандық бағдарламалық талаптар.

- 1) 7 жылдық курс бойынша оқуды жалғастыратындар үшін:

1 және 4 тоқсанның соңында техникалық сынақтар өтеді, мұнда 5 дейінгі белгімен мажор және минор гаммалары, тікелей түрде және айналыстағы арпеджио, бір этюд орындалады. Екінші және төртінші тоқсанның соңында академиялық концертте фортепианомен әртүрлі сипаттағы екі пьеса орындалады.

- 2) 6 жылдық курс бойынша оқуды аяқтайтындар үшін:

Музыкалық орындау саласында кәсіби білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға түсуге нысаналы дайындалып жүрген алтыншы сыныптың білім алушылары жылына екі емтихан тапсырады: желтоқсанда және мамырда. Желтоқсанда – ірі нысан.

610. 7-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар.

Оқу жылының ішінде білім алушылар меңгері:

1) 6 белгіге дейінгі тоналдылықта мажор және минор гаммаларын, үш дыбысты арпеджионы және олардың айналысын, әртүрлі штрихтармен жылжымалы қарқында орындауды;

2) әртүрлі штрихтық және ырғақтық нұсқалардағы хроматикалық гамманы;

3) 8-10 жаттығу мен этюдтерді;

4) әртүрлі сипаттағы 4-6 пьесаны (оның ішінде ансамбльді)

5) ірі көлемдегі 1-2 шығарманы;

6) оркестрлық партияларды игереді.

611. Емтихандық бағдарламалық талаптар

Оқу жылы ішінде соңғы сыныптың білім алушылары түлектер бағдарламасының шығармаларын орындай отырып, тыңдалымдарда өнер көрсетеді. Түлектер бағдарламасының шығармалары.

Сынақтарда педагогтың ұйғарымы бойынша емтихан бағдарламаларының ішінен кез келген шығарма орындалады. Қорытынды емтихан алдында сынақтарда, сынып кештерінде және концерттерде түлектер бағдарламасы ойналады.

612. 7-сыныпта білім алушылар кәсіби білім беру мекемелеріне түсуге нысаналы түрде дайындалады, жылына екі емтихан тапсырады: желтоқсанда және мамырда. Желтоқсанда– ірі нысанды шығарма.

613. Академиялық концерттер мен емтихандарға арналған көрсетілімдерге қойылатын бағдарламалық талаптарды педагог сыныптарға бөліп әзірлейді, педагогтік кеңестің шешімімен қабылданып, білім беру ұйымының басшысының қолымен бекітіледі.

614. Бағалау өлшемдері өзгеше болып келеді. Олар пән бойынша, ағымдағы үлгерімділігінің нәтижесі бойынша және концерттік қойылымдарда алған бағалары бойынша қойылады.

615. Білім сапасын бағалау барлық бақылау нысандарын қамтиды. Олардың әрқайсысы белгілі оқу-әдістемелік міндеттерді шешуге бағытталған, өздерінің мақсаттары, міндеттері мен нысандары бар.

616. Үлгерімді бақылаудың негізгі түрлері болып келесілер табылады:

1) ағымдық бақылау;

2) аралық аттестация;

3) қорытынды аттестация.

617. Ағымдық бақылау оқу пәнін қолдауға, пәндерге деген көзқарасын анықтауға, үй тапсырмаларын дайындауды ұйымдастыруға бағытталған, өзінің мақсаттары бар, ынталандыру сипатына ие болуы мүмкін.

Ағымдық бақылауды педагог сабақ кестесі шеңберінде мандығы бойынша жүргізеді және түрлі бақылау жүйесін пайдалануды ұсынады. Бағалар журнал мен білім алушының күнделігіне қойылады. Онда мыналар ескеріледі:

1) баланың пәнге деген көзқарасы, оның тырысуы;

- 2) ұсынылған тапсырмаларды орындау сапасы;
- 3) бастамашылдығы және сабақта және үйде өз бетінше жұмыс атқара алатындығын көрсетуі;
- 4) жылжу қарқыны.

Ағымдық бақылаудың нәтижесі негізінде тоқсандық бағалар шығарылады.

618. Аралық бақылау білім алушының даму жетістіктерін, осы кезеңде оқу міндеттерін меңгеру дәрежесін анықтайды. Аралық аттестациялау бақылау сабақтары, сынақтар, академиялық концерттер, техникалық сынақтар, емтихандар түрінде өткізіледі.

619. Көшіру емтиханынан басқа бақылаудың түрлері жеке (бағамен), сондай-ақ бөлінбеген (сынақ) түрінде болады.

620. Қорытынды аттестаттау (бітіруші қорытынды емтихан) концерттік бағдарламалардағы музыкалық, техникалық, көркемдік міндеттерді меңгеру дәрежесін көрсетеді.

621. Емтиханда құжатқа сәйкес бағалар белгіленеді және бағаланады.

Ағымдық бақылау. Бақылау міндеттері: оқу пәнін қолдау; оқып отырған пәніне деген көзқарасын анықтау; ағымдық оқу материалын меңгеру деңгейін көтеру. Бақылау түрлері: бақылау сабақтары, байқаулар мен концерттерді тыңдау.

Аралық аттестаттау. Бақылау міндеттері: білім алушының оқытудың белгілі кезеңіндегі бағдарламаны меңгеру дәрежесі мен даму жетістіктерін анықтау. Бақылау түрлері - сынықтар, академиялық концерттер бітіру емтихандарының бағдарламаларын тыңдау, техникалық сынақтар, көшіру емтихандары.

Қорытынды аттестаттау оқу пәнін меңгерудің дәрежесі мен сапасын анықтайды. Бақылау түрлері: бітіру емтиханы. 5-7- сыныптар; қорытынды емтихан -6-сынып.

622. Үлгерімділікті бақылау нысандары:

1) Бақылау сабақтары білім алушының мамандық сыныбында алған білімін, біліктері мен дағдыларын анықтайды. Бақылау сабақтары көпшілік алдында орындау және концертке дайындықты қажет етпейді. Бақылаудың бұл түрі білім алушылардың еркін жұмыстарының нәтижелерін, техникалық өсуін, музыка ойнау дағдыларын меңгеру дәрежесін (парақтан оқу, есту бойынша таңдау), бітіру сыныбындағы білім алушылардың қорытынды аттестациялауға дайындығын тексереді. Бақылау сабақтары оқу пәніне бөлінген оқу үдерісінде жүргізіледі.

2) Сынақтар оқу тоқсаны немесе жарты жылдық аяқталған кезде тапсырылады, техникалық немесе академиялық бағдарламаны көпшілік алдында орындауды немесе оның бір бөлігін комиссияның алдында орындауды білдіреді. Сынақтар ұсыныс сипатында, міндетті әдістемелік талқылауы бар, әртүрлі сынақтар.

3) Академиялық концерттер дегеніміз - оқу бағдарламасын немесе оның

бөлігін комиссиялардың, ата-аналардың, білім алушылардың немесе басқа да тыңдаушылардың алдында (сахнада) орындауды білдіреді, түрлі бағалар қойылады.

4) Көшіру емтихандары әр оқу жылының аяғында өткізіледі. Білім алушының көрсетілімі оның осы оқу жылындағы оқу бағдарламасын меңгеру дәрежесін көрсетеді. Көшіру емтиханы дифференцияланған бағалау жүйесін қолдану арқылы жүргізіледі. Емтихандар оқу сабақтарынан тыс кезде жүргізіледі. Бағдарламаны толық меңгерген білім алушы келесі сыныпқа көшіріледі.

5) Қорытындылау аттестациясы (қорытынды және бітіру емтиханы) білім алу бағдарламасын меңгеру сапасы мен дәрежесін анықтайды. Бітіру емтиханы оқу жоспарына сәйкес 5 немесе 7-сыныпты аяқтағанда тапсырылады, ал қорытындылау аттестациясы 6-сыныпты аяқтағанда тапсырылады. Қорытындылау аттестациясы білім беру ұйымының басшысы бекіткен кестесіне сәйкес жүргізіледі.

623. Үлгерімді бақылау циклограммасы.

Бақылау сабағы. Бақылау бағдарламасы: техникалық формулалар, терминдер. Бақылау мерзімділігі: бірінші және үшінші оқу тоқсаны. Бақылау нысандары: сынақ, баға.

Сынақ (техникалық). Бақылау бағдарламасы: гаммалар, арпеджио, жаттығулар, этюдтер. Бақылау мерзімділігі: бірінші және үшінші оқу тоқсаны. Бақылау нысаны: сынақ, баға.

Академиялық концерт. Бақылау бағдарламасы: Шығарма. Бақылау мерзімділігі: бірінші жарты жылдықтың аяғында. Бақылау нысаны: баға.

Көшіру емтиханы. Бақылау бағдарламасы: Шығарма. Бақылау мерзімділігі: оқу жылының аяғында. Бақылау нысандары: баға.

Бітіру емтиханы. Бақылау бағдарламасы: шығарма. Бақылау мерзімділігі: 5 немесе 7 жылдық оқу мерзімінің аяғында. Бақылау нысаны: баға.

624. Сыныптар бойынша білім алушылардың көрсетілімдеріне қойылатын бағдарламалық-бақылау талаптары.

1-сынып (5-7 жылдық оқу мерзімі). Аралық аттестациялаудың нысаны, талаптары. Бірінші жартыжылдық: сынақ (академиялық концерт), түрлі сипатты екі пьеса. Екінші жарты жылдық: техникалық сынақ, емтихан (түрлі сипатты екі пьесалар).

2-сынып (5-7 жылдық оқу мерзімі). Аралық аттестациялаудың нысаны, талаптары. Бірінші жартыжылдық: техникалық сынақ, сынақ (академиялық концерт), түрлі сипатты екі пьеса. Екінші жарты жылдық: техникалық сынақ, емтихан (түрлі сипатты екі пьесалар).

3-сынып (5-7 жылдық оқу мерзімі). Аралық аттестациялаудың нысаны, талаптары. Бірінші жартыжылдық: техникалық сынақ, сынақ (академиялық концерт), түрлі сипатты екі пьеса. Екінші жарты жылдық: техникалық сынақ, емтихан (түрлі сипатты екі пьесалар).

4-сынып (5-7 жылдық оқу мерзімі). Аралық аттестациялаудың нысаны, талаптары. Бірінші жартыжылдық: техникалық сынақ, сынақ (академиялық концерт), ірі нысанды шығарма немесе түрлі сипаттағы екі пьеса. Екінші жартыжылдық: техникалық сынақ, емтихан (ірі нысанды шығармалар немесе түрлі сипаттағы екі пьеса).

5-сынып (7 жылдық оқу мерзімі). Аралық аттестациялаудың нысаны, талаптары. Бірінші жартыжылдық: техникалық сынақ, сынақ (академиялық концерт), ірі нысанды шығарма немесе түрлі сипаттағы екі пьеса. Екінші жартыжылдық: техникалық сынақ, емтихан (ірі нысанды шығармалар немесе түрлі сипаттағы екі пьеса).

5-сынып (5 жылдық оқу мерзімінің бітіру сыныбы). Аралық аттестациялаудың нысаны, талаптары. Бірінші жартыжылдық: сынақ (академиялық концерт), бітіру емтиханының бағдарламасын тыңдау. Екінші жартыжылдық: бітіру емтиханының бағдарламасын тыңдау, бітіру емтиханы (ірі нысанды шығармалар немесе пьеса).

6-сынып (7 жылдық оқу мерзімі). Аралық аттестациялаудың нысаны, талаптары. Бірінші жартыжылдық: техникалық сынақ, сынақ (академиялық концерт), түрлі сипаттағы екі пьеса. Екінші жартыжылдық: емтихан (ірі нысанды шығармалар немесе түрлі сипаттағы екі пьеса).

6-сынып (5 жылдық курстың қосымша сыныбы). Аралық аттестациялаудың нысаны, талаптары. Бірінші жартыжылдық: сынақ (академиялық концерт), ірі нысанды шығарма, емтихан бағдарламаларын тыңдау, қорытынды емтихан (ірі нысанды шығармалар немесе пьеса).

7-сынып (7 жылдық курс). Аралық аттестациялаудың нысаны, талаптары. Бірінші жартыжылдық: сынақ (академиялық концерт), ірі нысанды шығарма, бітіру емтиханының бағдарламасын тыңдау. Екінші жартыжылдық: бітіру емтиханының бағдарламасын тыңдау, бітіру емтиханы (ірі нысанды шығармалар немесе пьеса).

625. Аралық аттестаттау шеңберінде бақылау сабақтары мен сынақтары «Труба» пәніне көзделген оқу уақыты есебінен жартыжылдық оқу соңында өтеді. Емтихандар аралық аттестаттау шеңберінде өтеді.

626. Емтихандық аттестаттауға (аралық, қорытынды) білім беру ұйымының басшысы бекіткен кесте құрылады. Ол білім алушылар мен педагогтердің назарына оны өткізуге дейін кемінде екі аптадан кешіктірілмей жеткізіледі. Емтиханға пән бойынша оқу тапсырмаларын орындаған білім алушылар жіберіледі.

627. Білім алушылардың техникалық даярлығын, музыкалық терминологияны, дыбыс шығару қағидаттарын білуін, сондай-ақ орындалатын шығарма туралы музыкалық сауатты айта білулерін, парақтан ноталарды оқуларын тексеруді педагог сынып сабақтарында және техникалық сынақтарда бөлімнің екі-үш педагогінің қатысуымен жүзеге асырады.

628. Қорытынды (ауыстыру) бағаларды шығару кезінде білім алушының ілгерілеуі, академиялық концерттерде өнер көрсету бағасы, емтихан бағалары,

техникалық сынақ қорытындылары, сондай-ақ бір жыл ішіндегі білім алушының өзге де концерттерде өнер көрсету бағалары негізінде шығарылған жылдық жұмысының бағасы ескеріледі.

629. Егер білім алушы қанағаттанарлықсыз баға алған болса, емтихан аяқталғаннан кейін оны қайта тапсыруға жол беріледі. Емтиханды қайта тапсыру және екінші рет тапсыру шарттары білім беру ұйымының «Білім алушылардың білімін ағымдағы бақылау және аралық аттестаттау туралы ереже» деген жергілікті нормативтік актісінде айқындалған.

630. 1-сынып білім алушыларының техникалық даярлығын тексеру бойынша сынақтарекінші жартыжылдықта ғана өтеді, 2-сыныптан бастап жылына екі рет өтеді.

Білім алушылардың техникалық даярлығын, парақтан ноталарды оқи білу, орындалатын шығарманы музыкалық сауатты айта білу, іріктеу, есту бойынша тапсырмаларды орындау, білім алушы үшін қолжетімді деңгейде транспозициялау дағдыларын тексеруді мамандық бойынша педагог оқытудың барлық кезеңіндегі сабақ уақытында, сондай-ақ бақылау сабақтарында 2-3 педагогтің қатысуымен жүзеге асырады.

631. Үлгерімді есепке алған кезде академиялық концерттерде, емтихандарда және өзге де жұрт алдында өнер көрсетулер кезінде шығармаларды орындау сапасына ерекше көңіл аудару қажет, сондай-ақ әртүрлі жанрлардың шығармаларын дербес және жан-жақты зерделеу, ансамбльдарда ойнау, аккомпанирлеу, парақтан ноталарды оқу, этюдтер мен жаттығулар материалдарында орындау техникаларын игеру дағдыларының болуын бағалау керек.

632. Оқу жылы ішінде әртүрлі жанрлар мен нысандарда (соло және ансамбльдік) шығармаларды орындау арқылы академиялық концерттерде кемінде 2 рет өнер көрсету ұсынылады. Шығармалар саны шектелмейді. Емтихан бағдарламалары оқыту жылдары мен білім алушылардың әртүрлі дайындық деңгейлері бойынша бағдарламалық талаптарға сәйкес жасалады.

633. Оқу жылы ішінде соңғы сыныптың білім алушылары түлек бағдарламаларының шығармаларын орындай (ойнай) отырып (бағалаумен) тыңдалымдарға қатысады (желтоқсан, ақпан, сәуір). Қалған сыныптарда білім алушылар академиялық концерттерге қатысады. Іріктеу тыңдалымдарына, концерттерге, конкурстарға және тағы басқаларға қатысу академиялық концерттерге теңелмейді. Барлық өнер көрсетулер мұқият талқыланады. Репертуар таңдау, орындаудың кемшіліктері, жеке ерекшеліктерді ескере отырып, оларды еңсеру жолдары сияқты мәселелерді қозғай отырып, білім алушылардың дамуын талдау маңызды.

Барлық өнер көрсетудің бағдарламалары, сондай-ақ талқылау тұжырымдары өнер көрсету хаттамасында және білім алушылардың жеке жоспарларында тіркеледі. Ескертулер білім алушының оқу материалын игеру, белсенділік деңгейін, даму перспективалары мен қарқынын атап өте отырып, ұсынымдық, талдамалық сипатқа ие болады.

634. Тексерудің әрбір нысаны (ауыстыру емтиханынан басқа) сараланған (бағамен), сондай-ақ сараланбаған да болуы мүмкін.

Ауыстыру емтиханы барлығы үшін міндетті болып табылады.

635. Баға өлшемдері білім алушылардың алдына қойған мақсаттарына байланысты. Педагогтың да, білім алушының да жұмысын бағалау керек. Бағалау кезінде оқыту барысындағы тиімділікті көрсетеді. Барлық жағдайда негізгі бағалау өлшемдері материалды және шығарманы орындауды сауатты, зерделі меңгеруі болып табылады.

636. Қорытынды бағаны қою кезінде келесілер ескеріледі. :

1) білім алушының оқу бағдарламасын меңгерудегі жеткен нәтижелеріне қарай қорытынды бағасы;

2) академиялық концерт немесе емтиханда көрсеткен, сонымен қатар сынақ және бағылау сабағындағы бағасы;

3) білім алушының оқу жылындағы басқа да өнер көрсетулері ескеріледі.

637. Соңғы емтихандағы бағаны қою кезінде келесі көрсеткіштер ескеріледі:

1) білім алушылардың аспапты керекті деңгейге дейін игергендігін көрсетуі;

2) орындалатын шығарманың көркемөнер бейнесін толық және сенімді ашуы;

3) орындалатын шығарманың стилін түсінуі мен орындауы.

638. Бағалар тоқсандық және жартыжылдық оқу жылының аяқталуымен қойылады. Бітіру емтиханында баға бес балдық жүйемен қойылады («үздік», «жақсы», «қанағаттанарлық», «қанағаттанарлықсыз»).

639. Білім алушының мінездемесі оның жеке ерекшелігінің мынадай жақтарын қамтиды:

1) музыкалық қабілетінің деңгейі (есту қабілеті, ырғақ, жады);

2) білім алушының орындау аппаратының аталған аспапқа сәйкес келуі;

3) аспапқа бейімделу деңгейі;

4) жалпы даму, эмоциялығы, сезімталдығы, іс-қимылының шапшаңдығы;

5) музыка сабақтарына қарым-қатынасы;

6) жұмыс қабілеті, жинақылығы;

7) өз бетінше сабақ оқи білуі;

8) мәтін талдаудағы сауаттылық деңгейі;

9) музыкалық шығармаларды игеру жылдамдығы;

10) жыл соңындағы жетістіктері;

11) білім алушының музыкалық-техникалық дамуындағы кемшіліктер мен оларды еңсеру бойынша міндеттер;

12) кәсіби деректері бар білім алушыны сипаттау үшін көркем ойлаудың, музыкалық бастамашылықтың, техникалық деректердің болуы сияқты жеке ерекшеліктерді атап өту керек.

640. Бағалау жүйесі. Бақылау-бағалау сипаттамалары

5 «өте жақсы». Аталған оқу кезеңінің барлық талаптарына жауап беретін техникалық жағынан сапалы және көркем орындау; дыбыс шығаруды өз бетінше бақылау; нысанды жеткізе білу, көркемдік мазмұн; батыл, ашық, эмоциялық тұрғыдан және еркін қозғалыспен орындау.

4 «жақсы». Техникалық және көркемдік тұрғыдан да біраз кемшіліктері бар сауатты, тұрақты орындау; бағдарлама шығармаларындағы музыкалық, техникалық және ырғақтық тапсырмаларды орындау, бірақ аз ғана кемшіліктері бар; динамикасының жарқындығы жеткіліксіз, дауыстардың сараланбаған арақатынасы.

3 «қанағаттанарлық». Орындауда кемшіліктер саны көп: мәтінді толық жаттамау, техникалық әлсіз дайындық, ойнау көркемдігі аз, ойын аппараты еркіндігінің болмауы; орындауы сенімсіз, ырғағы тұрақсыз, дауыс ырғағы ашық емес, қозғалыс үйлесімі жеткіліксіз, динамикалық реңктері жоқ; мәтіндік қателіктер бар.

2 «қанағаттандырарлық емес». Үй жұмыстарының жоқтығы салдарынан болған кемшіліктер кешені, сондай-ақ сабақты көп босату; мәтінді басынан аяғына дейін орындай алмау; ноталық мәтінді оқу және орындаудың негізгі талаптарын орындай алмау; орындаудың қозғалыс тәсілдерін игермеу.

«Сынақ» (белгісіз). Оқытудың аталған кезеңінде даярлықпен орындаудың жеткілікті деңгейін көрсетеді.

641. Білім беру бағдарламасын меңгеруден күтілетін нәтижелер.

Түлек келесілерді біледі:

1) баяу үрлемелі аспаптарда жеке орындаушылыққа тән техникалық мүмкіндіктер мен көркемдік-орындаушылықты;

2) музыкалық терминдерді;

3) музыкалық шығармаларды түрлі түсінеді;

4) бағдарламаның талаптарына сәйкес, түрлі жанрлар мен түрлі нақышты шығармалардан тұратын трубаға арналған репертуарларды біледі;

642. Түлек істей алады:

1) музыкалық шығарманы жеткілікті дәрежеде сауатты орындайды;

2) жеңіл шығармаларды үйрену барасындағы техникалық қиындықтарды жеңеді;

3) теориялық білімдерін орындаушылық тәжірибесінде қолданады;

4) орындалатын музыкалық шығармаларды талдайды;

5) музыкалық нысандар туралы түсінігі бар.

643. Түлекте келесі қасиеттер қалыптасқан:

1) жеңіл музыкалық шығармаларды парактан оқу және есту бойынша теру дағдылары;

2) музыкалық-орындаушылықтың мәнерлілік құралын қолдану дағдылары;

3) есту қабілетін бақылау дағдысын тәрбиелеу және орындау үдерісін басқара білу дағдысы

4) орындалатын шығармаларға теориялық талдау жасау дағдылары;

5) орындаушылық практика, көпшілік алдында жеке шығып өнер көрсету дағдыларының болуы;

б) ұжымдық шығармашылық қызмет ету дағдысы.

14-параграф. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Эстрадалық вокал» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

644. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Эстрадалық вокал» сыныбы бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) оқу пәнінің мазмұнын, күтілетін нәтижелерді, болжамды бағдарламалық талаптарды, осы пән бойыншы білім алушылардың білімдерін бағалау өлшемдерін анықтайды.

645. Бағдарламаның мақсаты: білім алушының тұлғасын кешенді дамыты, әншілік қызмет дағдыларын қалыптастыру, арнайы вокалдық дағдыларды жетілдіру, әншілік дауыстың негізгі қасиеттерімен дыбыстық аппараттың қызметін үйлестіру және есту дағдыларын дамыту.

646. Бағдарламаның міндеттері.

Дидактикалық міндеттері:

1) тұтас тарихи дамушы көрініс ретінде әншілік өнер туралы түсінікті қалыптастыру;

2) жалпы және музыкалық мәдениетін кеңейту, қазақстандық және әлемдік эстрадалық және көпшіліктік музыканың ең үздік үлгілеріне танымдық қызығушылықтарын қалыптастыру, сан алуан нақыш, жанр, орындаушылық мектептерінің туындыларын игеру үдерісінде ассоциациялық ойлауларын дамыту, білім алушылардың көркемөнер-эстетикалық талғамын жетілдіру.

Көркемдік-орындаушылық міндеттері:

1) сан алуан эстрадалық, бұқаралық музыкаға тән вокалдық техниканы, арнайы тәсілдерді меңгеруді қамтамасыз ететін білім, дағды, шеберліктерін қалыптастыру, музыкалық мүмкіндіктерін дамыту;

2) шығармалардың көркемдік түпкі ойларын ашу мен жүзеге асыру үшін музыкалық-көркемдік құралдар мен вокалдық-техникалық, орындаушылық шеберліктерінің бірлігіне қол жеткізу дағдыларын, іскерліктерін қалыптастыру;

3) вокалдық репертуармен өз бетінше жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыру, өз ойын білдіру және өзін-өзі дамытуды жалғастыру сұранысын дамыту;

4) орындаушы ретіндегі болашақ әншілік қызметіне арналған вокалдық-педагогикалық репертуарын байыту;

5) сахналық мәдениетке тәрбиелеу.

Тәрбиелік міндеттері:

1) алдына қойған мақсатқа жету үшін еңбекқорлық, мақсаттылық және қажырлылық, табандылыққа тәрбиелеу;

2) өзін-өзі ұйымдастыра алу және өзін бақылай алу дағдыларын, зейін қою, есту қабілетін, ойлау қабілетін, жадын жинақтау дағдыларын тәрбиелеу;

3) адамгершілік гуманистік өмір нормалары мен мінез-құлықтарын игеру;

4) әртүрлі ұлттық дәстүрлер, нақыштар, дәуірлердің музыкалық өнерлері арқылы мәдени төзімділікке тәрбиелеу.

647. Білім беру бағдарламасындағы оқу материалдары шартты түрде бөлінген. Педагог білім алушылардың дайындық деңгейіне қарай вокалдық техниканы меңгеру бірізділігі, оның жеке вокалдық қабілеттері мен кәсіби міндеттерді шешу үшін қажетті уақытты анықтайды.

648. Білім беру бағдарламасы білім алушының жеке білім алу болашағын саралау, гуманизациялау және қалыптастыру, тұлғаға бағдарланған оқыту, дамытушылық мәселелерін шешуге арналған дәстүрлі, сонымен қатар инновациялық педагогикалық технологияларды қолдануды көздейді.

667. «Эстрадалық вокал» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі үлгілік оқу жоспарына сәйкес әр сыныпта аптасына 2 сағаттан құрастылған. Сабақ түрлері – 45 минуттан жеке сабақтар.

650. Оқыту жеке, шағын топтық және топтық формада жүзеге асырылады.

Даярлық сыныбындағы білім алушылардың сандық құрамы -8-10 адам.

651. Жеке сабақ түрлері вокалдық өнер құралдары арқылы әрбір білім алушының шығармашылық даралығын, оқыту үдерісінде балалардың музыкалық қабілетін, музыкалық-теориялық даярлығын, психологиялық-физиологиялық және жас ерекшеліктерінің деңгейін есепке алатын сараланған тәсілді қолдануға мүмкіндік береді.

652. Оқыту мерзімі: 5-7 жыл. Білім беру бағдарламасы қорытынды мемлекеттік аттестациямен аяқталады.

653. Білім алушылардың білімі мен дағдыларына қойылатын талаптар. Бағдарламалық материалды игеру нәтижесінде білім алушыларда келесі білім, білік және дағдылар қалыптасады:

1) негізгі ұғымдар мен терминологияларды біледі, орындайтын шығармалардың нақыштары мен бағыттарында бағдарланады;

2) адамның әншілік қызметінің психофизиологиялық үдерісі туралы ұғымы бар, дауыс аппаратының анатомиясы, оның ән айту кезіндегі жұмысы туралы жалпы мағлұматы болады;

3) музыкалық және вокалдық есту қабілеті, жалпы және музыкалық ой-өрісі бар;

4) мынадай вокалдық-техникалық және музыкалық-орындаушылық дағдыларын: әншілік тыныс алуын, дыбыстық сүйеу, резонаторлардың үйлестірілген жұмысы, дұрыс дыбысқұрау және дыбысты жүргізудің түрлері (*legato*, *non legato*, *staccato* және тағы басқалар) ұйымдастыру дағдылары қалыптасқан; дауыстың сапалы естілуін жетілдіру (тембр, жоғары дыбыстық және серпінді диапазон, вокалдық интонациялау, дауыстық қозғалысы, дұрыс әншілік артикуляция және мақамның (дикция) анықтығы, эмоциялық-көркемдік көрнекілік, шығарманың дәлелді түсіндіре алады;

5) дауысты қоюдың теориялық дағдыларын және вокалдық дағдыларды практикалық тәрбиелеу әдістемелік тәсілдерін меңгерген;

б) орындаушылық қызметке қажетті вокалдық репертуары бар;

7) концертмейстердің, а cappella, фонограммамен сүйемелдеудің жеке және ансамбльдік орындау дағдылары бар;

8) микрофон, аудио және дыбыстық аппаратура, фонограмма, компьютермен жұмыс дағдылары қалыптасқан;

654. «Эстрадалық вокал» пәнін зерделеу «Сольфеджио», «Хор», «Әлемдік музыкалық әдебиет», «Қазақ музыкалық әдебиеті», «Музыкалық аспап» пәндерін практикалық жағынан игерумен тығыз байланыста іске асырылады.

655. Қазіргі кезеңде аталған өнер бағытын дамыту сұранысына жауап бере алатын, сапалы даярлықты қамтамасыз ету мақсатында «Эстрадалық вокал» жұмыс жоспарларына «таңдау бойынша пән» сағаттарының есебінен «Хореография» және «актерлік шеберлік» және тағы басқа пәндерін оқытқан жөн. Аталған пәндерді енгізу қажеттілігі жанрдың ерекшелігімен түсіндіріледі.

656. Эстрадалық орындаушының міндеті – ән айту мәнерінің даралылығын іздеу, дауыс тембрі, күші, шыдамдылығын, қайталанбас сахналық бейнесін қалыптастыру.

Эстрадалық ән айтуда дикция сапасына, орфоэпия заңын білу мен бағынуына, айтылған сөзінің ойшылдығы, көркемділігі, эмоциялық жағынан толыққанды болуына ерекше талаптар қойылады, өйткені, поэтикалық мәтін әннің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Мұнда сөз сөйлеу мәдениеті, сөз сөйлеу тренингтері бойынша сабақтар өте көп көмек көрсетеді.

Осы сабақтарда сөз сөйлеу аппаратын жаттықтыру және нығайту, сөз сөйлеу мәнерін қою, тыныс алу, артикуляция, дыбыс шығарумен жұмыс, дауыс көркемділігі мен оралымдылығын дамытумен жұмыстар жасалады.

657. «Эстрадалық вокал» пәнінің бағдарламасын іске асыру төмендегідей оқытудың материалдық-техникалық құралдырының болуын қарастырады: вокалдан жеке сабақтар өткізу үшін жабдықталған оқу кабинеті; концерттік зал (сахна); музыкалық аспаптар (фортепиано, синтезатор және тағы басқа); дыбыстық аппаратуралар кешені(күшейткіш, пульт, колонкалар, CD күйтабақ ойнатқышы және тасымалдаушы флэш)микрофондар; компьютер,бағдарламалық қамтамасыз ету; музыкалық орталық, магнитофон; «+» және«-» режиміндегі фонограммаларды жазу;оқу-әдістемелік, ноталық, дидактикалық материал, фонотека; аудио-, бейнежазба, CD, MP3форматында; бейнекамера, фотоаппарат;концерттік, өнер көрсету жазбалары;айна, тақта, нота үшін пульт.

658. Мектептің материалдық-техникалық базасы санитарлық және өртке қарсы талаптарға, еңбекті қорғау тәртіптеріне сай болуы тиіс.

659. Оқу жоспарындағы пәндерді оқытудың ұйымдастырушылық түрлері: пәндер бойынша жеке сабақтар:арнайы сынып (вокалдық ән айту: академиялық вокал, эстрадалық вокал), музыкалық аспап, таңдау бойынша пән (хореография және актерлік шеберлік және тағы басқа).

Хореография және актерлік шеберлік пәндері бойынша сабақтар аптасына 0,5 академиялық сағат бойынша жүргізіледі, музыкалық мектепте оқыту 1- сыныптан бастап.

660. Пән бойынша топтық сабақтар: сольфеджио, қазақ музыкалық әдебиеті, әлемдік музыкалық әдебиет, ұжымдық музыкада ойнау.

661. Дайындық бөлімінде жеке сабақтар: арнайы сынып (вокалдық ән айту: академиялық вокал, эстрадалық вокал) пәндері, таңдауы бойынша пән (дұрысы – музыкалық аспапта).

662. Сольфеджио бойынша топтық сабақтар. Оқу-тақырыптық жоспар.

1-тарау. Дауысты қою. Әншілік нұсқаулық. Әншілік дауыстың негізгі қасиеттері.

1) Дауысты қою – білім алушыларға дұрыс үн шығаруға мүмкіндік беретін дауыс аппаратының рефлекторлық қозғалысына дағдыландыруға әкелудің ән айтуға оқытудағы жеке үдерісі. Дұрыс қойылған дауыс ұғымы оның барлық диапазондағы түзулігін, жатықтығына (регистрлердің тегістігі), үнділік, дауысты дыбыстардың бүркемеленгендігі, тембрдің әсемдігі, икемділігіне саяды. Жақсы қойылған дауыс үндегі әншілік форманттың болуымен сипатталады.

2) Әншілік ұстаным (певческая установка) – әншінің фонация (дыбыс шығару) алдында қоятын қалыбы. Білім алушының санасында және жүйке-бұлшық ет түйсінуінде тұла бойын, ауыз-тамақ қуысын және барлық дауыс аппаратын табиғи, жайлы және нәтижелі бастапқы қалпына қоя білуін бекіту. Тұрып тұрғандағы әншілік ұстаным: денесін тік жинақы күйде ұстауы, екі аяғына тең тұруы. Қолдары екі жағына еркін орналасқан немесе көкірек тұсына немесе арқасына қарай қолдың білезік бөлігі айқастырыла орналастырылған, кеудесі жазық, иықтары болмашы артқа жіберілген, басын тік, күш түсірілмей тұру. Отыру қалпында да дене мен бастың орналасу қалпы сақталынады, аяқтары тік бұрышта орналасқан. Білім алушыға қажет кезде әншілік қалыпты ұстай білуге үйрету маңызды, өйткені ол дұрыс әншілік дағдыларды меңгеруге көмектеседі.

3) Әншілік дауыстың негізгі қасиеттері. Дыбыстық диапазон. Тесситура. Примарлық тондар. Жоғары және төмен әншілік форманттар. Дауыс (үдемелілік) күші. Дауыс тембрі (дауыс сыңғырлығы, жарқындығы, көлемі, тығыздығы және жалпы бояуы). Дауыс шарықтауы. Дыбыс тұғырының жоғарылығы. Әншілік вибрато.

4) Негізгі вокалдық дағдылар – дыбыс құрау, әншілік тыныс алу, есту қабілеті дағдылары, артикуляция, эмоциялық көнекілік дағдылары.

2-тарау. Дауыс аппаратының құрылысы, дауыс құрушы үдеріс.

1) Дауыс аппараты – дауыс пен әндік сөз құруға қатысушы органдар жүйесі.

Тыныс алу органдары – тыныс алу үдерісін жүзеге асырушы өкпе, тыныс алу жолдары. Тыныс алу жүйесінің қызметтері – газ алмасудың жүзеге асуы.

Тыныс алу жүйесі органдары: мұрын қуысы, жұтқыншақ, көмей, кеңірдек, өкпе, диафрагма.

Дыбысты қалыптастыру органдары – резонаторлар, артикуляциялық аппарат.

Резонаторлар– тыныс алу жолдарының үстіңгі және төменгі жақтарын қоршап тұрған дауыс қатпарларының ауа қуыстары: жоғары бас және төменгі кеуде резонаторлары. Кеуде резонаторлары: кеңірдек, бронхтар.

2) Бас резонаторлары: жұтқыншақ, ауыз қуысы, мұрын қуысы, мұрынның қосалқы қуыстары.

Артикуляциялық аппарат– сөз және дауыс дыбыстарын қалыптастыратын органдар жүйесі. Сөз сөйлеу белсенді органдары: дауыс қатпарлары, тіл, ерін, жұмсақ таңдай, көмей, төменгі жақ сүйек. Сөз сөйлеудің белсенді емес органдары: тіс, қатты таңдай, үстіңгі жақ сүйек.

Дыбыс жасаушы органдар: – кеңірдек, дауыс қуыстары.

3) Дауыс жасаушы үдеріс – бас миымен жүйке байланыстарының кең жүйесі арқылы жүзеге асырылатын көмейдің барлық бөліктерімен күрделі және нәзік өзара іс-әрекеттесу нәтижесі. Дауыс қатпарларына күш түсіру және оларды бір-біріне әкелуде, қабырға аралық бұлшық еттер мен диафрагма қимылдарымен күшейтілетін кеңірдек пен бронхта ауа қысымымен күшейтілетін, оны дауыс қатпарларының тесіктері арқылы тербелістер пайда болатын ауық-ауық жарып өтетін ауа ортасының тербелісін қамтамасыз ететін дауыс дыбыстарын қабылдаудың физиологиялық актісі.

3-тарау. Вокалдық дағдылар. Тыныс алумен жұмыс (әншілік тыныс алу, тыныс алу жаттығулары туралы түсінік)

1) Вокалдық дағдылар – әншілік акт компоненті болып табылатын іс-әрекеттерді орындаудың ішінара автоматтандырылған тәсілі.

2) Бастапқы кезең – реттелетін вокалдық-музыкалық бейнені құру, вокалдық іс-әрекеттерді орындау және оларды іске асыруға талпыныс тәсілдерін түсіну. Келесі кезең – берілген акустикалық талаптарға сәйкес шартты рефлекторлық байланыстарды құру. Жаттығу әрекеттеріне қарай бұл байланыстар бекемделеді, артық қозғалыстар мен қателіктер жойылады, кейбір іс-әрекеттерді орындау нақты, дәл бола бастайды, олардың сапасы арттырылады. Олар автоматтандырылады және бірыңғай әншілік актіге құйылады.

3) Одан әрі дауысқұраушы үдеріс иілгіштік бейімделуі (қалыптасқан серпінділік стереотиптер) дыбысты шығару жағдайын өзгертуге (мысалы, жоғарғы және төменгі бөліктер диапазонындағы дыбыс шығаруды және дауыс құраушы тәсілдерді меңгеру, орындалатын шығарманың және тағы басқа эмоциялық-мәнді мазмұнына байланысты дыбысталудың өзгерісі) әкеледі.

4) Ән айту негізі ретінде әншілік тыныс алу және оның дамуы әншілік дауыспен жұмыс үдерісінде жүреді, және біртіндеп және жүйелі түрде тәрбиеленеді. Әншілік тыныс алу бір қалыпты, еркін, дауысты құруға қатынасатын барлық жүйелердің табиғи түзетілуіне мүмкіндік береді. Тыныс

алу типтері. Костальдық (бұғаналық, жоғарғы кеуделік, көкіректік). Косто-абдоминалдық (аралас, бауыреттік) тыныс алу. Абдоминалдық (кұрсақтық, диафрагмалық) тыныс алу. Төменгі қабырғалық-диафрагматикалықтыныс алу. Фонациялық тыныс алу элементтері (музыкалық фразаны әндету кезіндегі тыныс алу, демді іште ұстау және демді ұстап тұруды сақтау жағдайы). Демді ішке алу мен демді шығаруды бақылау, ырғақ және тыныс алуды ұйымдастыру. Жартылай есінеу.

5) Әншілік тыныс алу - «диафрагманы сүйемелдеу» дыбыстық негізі. Әншілік тірек-күрделі кешендік сезім, тыныс алуды дұрыс ұйымдастыруға, дыбысты құруға және дауысты резонаторлауға байланысты. Әншілік тіректің негізгі өлшемдері – дыбыс шығарудың сапасы. Тіреулі дыбыс. Тіреусіз дыбыс. Тыныс алу жаттығулары. Дыбыссыз жаттығулар. Тыныс алуды, диафрагма, құрсақ тығыршығын сүйемелдеуді дамыту үшін демді ішке тарту және шығару тренажы. Дыбыстық жаттығулар.

4-тарау. Сөз сөйлеу және ән айтудағы артикуляция қағидаттары (артикуляциялық аппаратты дамыту үшін сөздік және вокалдық жаттығулар).

1) Сөз сөйлеудегі артикуляциялық аппарат. Ауыз-жұтқыншақтық канал органдары: тіл, ерін, жұмсақ таңдай, жұтқыншақ, төменгі жақ сүйек бөліктері. Дауысты, дауыссыз дыбыстар. Тыныс алу бұлшық еттері мен тамақ бұлшық еттерімен артикуляциялық аппаратты түзету.

2) Ән айтуда артикуляциялық аппарат жалғамалы түтікшенің ұзындығы мен барынша кең ашылған ауызды өзгерту жағдайында жұмыс жасайды. Резонаторлық қуыстың бұлшық еттерінің жиырылуын көбейту, ауыз-мұрын қуыстары каналының қуыстарын кеңейту, тіл, ерін және жұмсақ таңдайдың сөз сөйлеу құрылысын өзгерту; ауызды ашу дәрежесін арттыру. Артикуляциялық аппаратты жаңа жағдайға және орындарға бейімдеуде қажетті нақты дауысты дыбыс форманттарды құру үшін ұйымдастырылады. Дауыстыларды дөңгелектеу. Ән айтудағы дауысты, дауыссыз дыбыстар. Вокалдық орфоэпия заңдары. Артикуляциялық аппараттарды дамыту үшін сөз сөйлеу және вокалдық жаттығулар.

5-тарау. Дыбыспен жұмыс (дауысты дыбыстарды әндету, дауыссыздарды айту, дыбысты жүргізу сипаты, дыбыс шабуылдары, дыбыстың жоғары тұғыры)

1) Ән айтуда дауысты және дауыссыз дыбыстарды қалыптастыру. Дауыстың негізгі вокалдық қасиеттеріне дағдыландыру. Дауысты дыбыстың жоғарғы және төменгі форманттары. Ән айтуда дауысты дыбыстарды қалыптастыру бірлігі. Екпінді және редуцияланған дауысты дыбыстар. Дауысты дыбыстарды тегістеуге арналаған жаттығулар. Дауыссыз дыбыстар (еріндік, тілдік, таңдайлық, қатаң, ұяң, үнді, үнсіз). Дауыссыз дыбыстарды дауысты дыбыстармен үйлесімдікте қалыптастыру. Шығарманың көркемдік бейнесі, дыбысты жүргізуде дауыссыз дыбыстарды айту сипаты. Ән айтудағы эмоциялық көрнекіліктің вокалдық-фонетикалық құралдары.

2) Дыбысты жүргізу сипаты. Легато (legato) – дауысты дыбыстарға тыныс алусыз, түрткісіз созылыңқы, үздіксіз, бір-бірімен байланыста дауыссыз дыбыстарға ауысқан, бір буыннан екінші буынға аяқталатын ән айту, сондай-ақ, дауыссыз үнді дыбыстарда (л,м,н,р) ән салу. Легатодағы дауыссыз дыбыстар–бір-бірімен тығыз байланысқан, айтылу жылдам, тұтас дыбыстың бірлігі бұзылмастан айтылады.

3) Нон legato (non legato) – бір-бірімен байланыспайтын дыбыстарды бөлуді көздейтін дыбыс жүргізу әдісі, әуеннің кейбір бөліктеріндегі дыбыстарды баса айтылатын, бірақ оның үздіксіздігін сақтау көзделетін әдіс. Дыбыстарды бөлу жаңа дыбыс алдында тыныс алумен (қайта қалпына келтірусіз) қысқа мерзімдік кешігуде жүреді. Дыбыстарды атап айту әдейі істелетін екпінге өтусіз және тіпті – цезура немесе үзіліске өтпейді. Сонымен қатар көңіл бөлуді азайту әрбір пайда болған дыбыстың немесе аккордтың анық қырларын шайып жіберуге алып келмеуі керек, осылайша, әуенді көрнекі емес тәсілге, орташа legato және нон legatoға әкелмейді.

4) Стаккато (staccato) – үздік-создықсыз, ұзындықтары қысқа, қысқа түрткілермен, бір дыбысты екінші дыбыстан бөлектеуге апармайтын, орындауды көздейтін дыбыс жүргізу әдісі.

5) Дыбыстың шабуылы – ән айтудың басында дауыс желбезегін жұмысқа қосу дәрежесі мен сипаты. Білім алушының шабуылдардың барлық түрлерін меңгергені және оларды мәнерлі міндеттерге қарай қолданғаны абзал. Жұмсақ шабуыл– дауыс желбезегі аса тығыз емес жақындап барып, жабылады, дыбыстың ең басталар алдында, оның алдында емес. Жұмсақ шабуыл ән айтудың сипатын: кеңдігін, дөңгелектігін, жұмсақтығын, мәрттігін және эмоциялық мәнерлілігін білдірген кезде қолданылады. Қатаң шабуыл– дауыстық қуыс дыбыс басталар алдында тығыз жабылады, содан кейін шығарылатын ауаның кернеуімен күшпен атып шығады. Қатты шабуыл ән айтудың сипатын: наразылықты, ашыруды, ынтығу, қорқу және қайғыру сезімін білдірген кезде қолданылады. Тыныс алу алдындағы шабуыл– желбезектер толық емес жабылған кезде, ауа елеулі мөлшерде шығарылғанда. Тыныс алу алдындағы шабуыл ән айту сипатын: абайлауды, әлсіздікті, қорқақтықты, шаршағандықты білдірген кезде.

6) Дыбыс тұғыры – жоғары дыбысты қабылдауға тембрдің әсерін көрсету. Дыбыстың жоғарғы және төменгі тұғырлары. Тембрде жоғары жиілікті обертондардың жеткілікті санының болуы дыбысты барынша айқын, сыңғырлаған, жарқын, ұшқыр, атап айтқанда тұғыры бойынша жоғары болуын қамтамасыз етеді. Жоғары жиілікті обертондардың жеткіліксіздігі ол сол абсолютті биік болса да қатаң, төмен, жатық ретінде қабылданады. Тұғырлық таза болмауды жоюға болады, ол үшін дауысқұраушы техниканың дәлдігі мен дұрыстығына назар аудару қажет.

7) Жоғары әншілік тұғыр: «әншілік бетперде», «жартылай есінеу», «дыбыстық тірек» ұғымдарымен байланысты. Жоғары тұғырды сақтау – құрсақ тығыршығын белсенді жұмылдыра отырып, терең, күш түсірілмеген

тыныс алуда, онда ауыз және жұтқыншақты жақсы аша отырып, төменгі жақ сүйекті босатып, бүркемеленген дыбысты және жұмсақ, дәл дауыс шабуылын пайдалана ән айту. Осындай тұғырды тауып алу үдерісінде жоғары көтерілген жұмсақ тандай шешуші рөл атқарады. Мұнда иекашылады, жұмсақ тандай жұтқыншақты аңқадан (носоглотка) толық бөлектеп, көмей түсіріліп, тіл босатылады, жұтқыншақ жандандырылады.

8) Вокалдық есінеудұрыс дыбыс құрау үшін қажетті әдіснамалық әдіс болып табылады, ол демді ішке тартқанда дайындалып, дыбысты құраудың бастапқы сатысы және дыбысты дұрыс берудің шартын қалыптастырады. Жоғары дыбыстық тұғырда ән айту әншілік бетпердені пайдалануды қарастырады, атап айтқанда басты резонаторларды, яғни, дыбыстың жоғарғы тірегін, ал тыныс алу, оның төменгі тірегі болып табылады, толық белсендендіруді көздейді. «Бетпердеге» дауысты бағыттау дұрыс дыбыс шабуылына мүмкіндік береді, яғни, дыбыс шығару кезінде тыныс алуды ұйымдастыру. Тыныс жоғарғы тіс тамырларына қарай тар ағынмен жіберіледі. Жоғарғы тіс тамырларынан дыбыс тіреуіш нүктесі алыстаған сайын дыбыс сонша жарқын шығатын болады.

6-тарау. Әншілік дауыстар жіктеуіші және әншілік дауыс регистрі (бас және кеуде регистрлерін дамытуға арналған жаттығулар есебінен әншілік диапазонды кеңейту)

1) Әншілік дауыстар жіктеуіші. Диапазон – дауыстың дыбыстық көлемі. Әншілік дауыс регистрі – дыбыстық көлемнің (жоғарғы, орта, төменгі) бірлескен тәсілімен алынатын айқындалған бөліктегі дыбыс тембрі бойынша бірдей фонациялық қатар. Балалар дауысының регистрі. Әншілік дауыстың негізгі регистрлері – төс-кеуде регистрі (Chest voice), фальцет (Falsetto), бас регистрі (head), микст (Mixed voice), ысқырмалы регистр (Whistle register), штро бас (Stroh bass). Регистрлік табалдырықтарды тегістеу және дауыс регистрін жұмсарту. Өтпелі ноталар. Балалар дауысы. Сопрано: ми–фа–диез (екінші октавалар), альт: ля–си (бас регистрге өтудегі бірінші октавалар); ре–ми (кеуде регистріне өтудегі бірінші октавалар). Бас және төс-кеуделік регистрлерін дамытуға арналған жаттығулар есебінен әншілік диапазонды кеңейту. Дауыс диапазоны орталығын нығайту арқылы төменгі және жоғарғы дыбыстарды дамыту.

7-тарау. Есту қабілеті мен дауыс арасындағы түзетулер (интонация тазалығы, дұрыс әншілік тұғырды дағдыландыру үшін жаттығулар)

1) Есту қабілеті дағдылары. Есту зейіні және өзін-өзі бақылау. Әншілік дыбыстың сапалы жақтарын саралау. Әншілік дыбыс пен оны құру тәсілдері туралы вокалдық-есту түсініктері. Қабылдау және елестету арасындағы есту-қозғалыс байланыстары (есту қабілеті мен дауыс арасындағы түзету). Қабылдаушы және дыбыс бейнелі дыбыс шығарудың сапасына есту қабілеті мен өз бетінше бақылауды жүйелі тәрбиелеу негізінде қалыптастыру. Дыбыстың кейбір элементтерін, дыбыс шығару, артикуляция және тыныс алу тәсілдерін санасына сіңіру, түйсіну.

2) Интонация жиілігінің музыкалық есту қабілеті және есту көріністерінің көлемінің даму дәрежесіне тәуелділігі. Музыкалық есту қабілеттерін дамыту үшін (ладтық, үйлесімділік, ішкі) вокалдық-интонациялық жаттығулар (гамма, интервал, аккорд, секвенциялар, әуендік айналымдарды әндету).

3) Әншілік дұрыс тұғырды дағдыландыру - ән айту кезінде дененің барлық бұлшық еттер жұмысының жиынтығы, дауыс аппаратының барлық жиынтығының, диафрагма, құрсақ қуысынан бастап және төмен орналасқан кеңірдек пен тілдің босатылған сіңірлерімен аяқталған барлық жиынтығы.

8-тарау. Дауыс ақаулары және оларды жою (тамақ және мұрын қосымша дауыс құбылысы (призвуки), дыбысты күшейте шығару, ақауларды жоюға арналған жаттығулар)

Дауыс ақаулары. Тамақтан шығатын қосымша дыбыс құбылысы. Дауыстың көмескі шығуы. Әр түрлі дауысты қысу түрлері. Мұрыннан шығатын қосымша дыбыс құбылысы. Таза емес дыбыс. «Ақшыл» дыбыс. Дикция ақаулары. Форсирлеу. Сип, вибраторның бұзылуы (тремоляция, «күшті тербеліс», «тік дауыс»), жалған интонация, дыбыстың төменгі тұғыры.

9-тарау. Вокалдық репертуардың көркемдік-орындаушылық қырларымен жұмыс.

1) Көркем шығарманың мазмұны мен нысанасын қабылдау және түйсіну. Идеялық-көркемдік ойдың жеке дара орындаушылық тұжырымдамасын жасау. Шығармашылық міндеттерді барынша оңтайлы шешуді іздеу. Орындау түрі мен мазмұнын құрастыру, өзінің көркемдік жағынан дұрыс бағыт алу мен орындаушының жасаған түсіндіруінің (трактовка) құндылығына сенімділік сезімін тудыру.

2) Әншінің эстрадалық бейнесі – қайталанбас және шектелген бейнені (имидж) іздеу. Эстрадалық әннің көрнекілік құралдары - эстрадалық вокалист-әртістің вокалы, сөзі, актерлық шеберлігі, пластикасы, костюмі, жарық беру, мизансцена. Қосымша көрнекі құралдарды қолдану шегі орындаушының даралылығына, әннің мазмұндық, бейнелік, эмоциялық және стилдік өзіне ұқсамауына тәуелді.

3) Орындаушының даралығы, әннің музыкалық-мәтіндік негізінің сипаты, жанрлық алуан түрі (лирикалық, азаматтық-патриоттық, әзілдік, ойын түріндегі, баллада; классика, ретро, джаз, рок және тағы басқа). Эстрадалық вокалдық репертуар театрландыруға шектеулі бейімделгіш және белсенді театрландыруға қарсылыққа ие. кішігірім сахналық ән - кішігірім спектакль - жаңалықтық қатар құрылады, кейіпкерлердің мінез-құлқы табылады, дау-дамай табиғаты айқындалады, берілген жағдайда іс-әрекеттер қатары құрылады. Кейіпкер тұлғасынан туындаған ән - өз атынан айтылатын әннің кейіпкерінің мінез-құлқын құру, қайта жаңғыруы. Эстрадалық әнді театрландыру - сюжеттік театрландыру, шығарманың мәні мен бейнесі ән мен актерлық көрнекілік арқылы ашылады. Эстрадалық әншінің актерлық психотехникасы ішкі аңғарымы, қиял-елесі, материалдың эмоциялық-мәнді құрылысына ену жетекші орын алады; эстрадалық әншінің өмір сүруі - толық сол бейнеге айналуы емес,

ән кейіпкерінің (кейіпкерлерінің) сезімі мен ойы туралы әңгіме; әнге тірідей сүйемелдеу әншінің концертмейстер немесе оркестрмен қарым-қатынасы мағынасындағы ауқымды театрландырылуына мүмкіндік беруі.

10-тарау. Жаттығулар мен вокализдермен жұмыс.

1) Дауысты дамыту және қалыптастырудың бастапқы сатысындағы жаттығулардың рөлі. Вокалдық-техникалық дағдыларды қалыптастыру мен жетілдіру: әншілік диапазонды кеңейту, дыбысты жүргізудің алуан түрі, дауысты дыбыстардың үнін тегістеу, көшпелі ноталар, вокалдық есінеу. Әншілік дауысты дұрыс дауыс жағдайына келтіру, орын алған кемшіліктерді жою. Әншілік тұғырды қалыптастыру. Дыбыстың тегістіне, дауыстың қозғалыстылығына қол жеткізу үшін тыныс алумен, резонаторларды меңгеру. Legato үшін дұрыс әншілік тонды жасау, ән айту дағдыларын еркін, күш түсірусіз айту дағдыларын құру. Әншілік дұрыс тұғыр: әншілік дыбыстық мақсатқа жету; әншілік жоғары тұғыр; әншілік тыныс алу (аралас) және дыбыс тірегі; ән айтудағы дыбыс шабуыл түрлері; әншілік артикуляция және дикция.

2) Жаттығуларды мына қағидаттар бойынша: қарапайымнан күрделіге, «жабылған ауыздан» «ашылғанға» жету арқылы ән айту, жеңіл дыбыстармен ән айтудан серпінді және қоюлатылған тембрлыққа, диапазон ортасынан шеткі диапазонға қарай қолдану. Кіші диапазонға арналған жұмыс. Білім алушының өскелең мүмкіндіктеріне сәйкес жаттығуларды біртіндеп күрделіндіру және ұзарту. Барынша күрделі жаттығуларға өту алдыңғы кезеңдерді тұрақты игеруден кейін ғана жүзеге асырылады, жақсы бекітілудің болуы маңызды. Жаттығу типтері: сақталған дыбыс арқылы; гамма құраушы; арпеджио; түрлі секіріске арналған жаттығулар; вокализдер; шығармалардан үзінділер. Жаттығуларды көрнекі орындау міндеттерін вокалдық-техникалық міндеттермен қатар жүргізу. Жаттығуларды білім алушылардың даму деңгейіне, дауыс типтеріне қарай техникалық тапсырмаларға сай іріктеу.

3) Вокализ - дауысқа арналған сөзі жоқ пьеса. Аралық музыкалық материал жаттығулардан көркем шығармаларға дейін. Жаттығулардан өзгешелігі - күрделіндірілмеген поэтикалық мәтіні жоқ нағыз көркем шығарма болып табылатындығы. Вокалдық-техникалық дағдыларын қалыптастыру - вокализдер материалындағы дыбыс шығарушылық, дауыстық жетекшілік, дауыс тегістігі, жүгірте айту техникасы, кантилен және тағы басқалары Вокалдың анық бір түрін дамытуға есептелген және дауыстардың анық бір типтеріне қарай іріктелген жинақтар түріндегі вокализдер. Ф. Абт, Дж. Конкон, Г. Зейдлер, Б. Лютген, Г. Панофки, Д. Россини, М. Маркезидің вокализдері. Ноталар атауымен (сольфеджиолау), дауысты дыбыстарды, түрлі буындарды қолданумен вокализдерді жаттау. Вокализдерді әндетуді түйсіну, эмоциялық сезімдерді білдіру. Вокализдердің музыкалық мәтіндерін талдау - нысан, баса айту, кульминация, қарқын, ырғақ, серпінді реңктер, орындау сипаты.

11-тарау. Халық әндерімен жұмыс.

Халық музыкасы жанрымен танысу. Халық әндерінің кең әндетілуінен шығатын музыкалық әншілік дауысты дамыту. Басқа да халықтардың

әндерімен танысу. Вокалдық-техникалық жұмыс. Мазмұн байлығы, жанрдың алуандығы. Салт-дәстүрлік, сатиралық, еңбек, ойнақы, лирикалық және тағы басқа әндер. Әртүрлі елдердің халық әндерінің арнайы келбеті (қазақ әндерінің бір дауыстық тыныс алу кендігі, орыс халық әндерінің қосалқы дауыстық полифониясы, немістің төртдауыстық хоралы, көптеген шығыс әуенінің күй таңдағыштық ырғақтық және интонациялық қыры және тағы басқа) Сөз орамдарын анық және нақты бөлу, баяндаудың қарапайымдылығы, сарынды және ырғақты суреттің қарапайымдылығы.

12-тарау. Эстрадалық шығармалармен жұмыс.

1) Вокалдық репертуармен жұмыстың ерекшелігі оның мазмұнының тек музыка арқылы ғана емес, сонымен қатар поэтикалық мәтін арқылы ашылуымен байланысты. Вокалдық шығарманы талдау. Музыка мен мәтін авторлары, шығарма сипаты. Әдеби мәтінді саналы және эмоциямен оқу. Мәнінің шарықтау шегін көрнекі декламациялау, өлеңнің фонетикалық және ырғақтық ерекшелігі.

2) Әуенді ойнау. Әуенді әндету және әуеннің сипатын анықтау, оның серпінділік диапазонын, нысанасын анықтау, шарықтау шегін, тыныс алуды ауыстыруды табу.

3) Вокалдық-техникалық талдау: тесситура (қолайлы, қолайлы емес). Примарлық дыбыстардың болуы, білім алушының дауыс диапазоның шеткі (төменгі, жоғарғы) дыбысы. Әуен қозғалысының сипаты (толқын тәріздес, біртіндеп, секірістік және тағы басқалары) Дыбыс мінездемесі (жұмсақ, ашық, жеңіл және тағы басқалары). Вокалдық-техникалық қиындықтар: интонациялық (секірістер, хроматизмдер, интервалдардың ұлғаюы және кішіреюі және тағы басқалары); ырғақтық (синкоптар, дуолдер, триолдер және басқалары.); серпінді; дикциялық; тыныс алуға байланысты қиындықтар (ұзақ фразалар және тағы басқалары), шабуыл түрлері.

4) Вокалдық шығармалардың бейнелік жақтарын ашу және орындаудың жоғары көркемдік деңгейіне қол жеткізу. Сүйемелдеу сипаты. шығармалардың аудиотаспаларын тыңдау, бейнежазбаларды, бейнебаяндарды қарау. Шығарманы вокалдық-техникалық жағынан игеру. Орындаудың вокалдық мәдениетімен жұмыс. Шығарманың көркемдік-эмоциялық, сахналық қойылымымен жұмыс. Концерттік орындау.

663. Білім алушылардың бағдарламаны игеруінен күтілетін нәтижелер. Білім алушылардың басты және оқу-танымдық құзіреттіліктерінің қалыптасу деңгейі пәндік, жүйелік-қызметтік және тұлғалық нәтижелері аясында бағаланады.

664. Білім беру үдерісінің тиімділігі оның мақсатының мазмұны мен тәрбиелеу міндеттеріне, балалардың жас және жеке ерекшеліктеріне, педагог пен білім алушының кәсіби құзіретті педагогикалық өзара байланыстарына байланысты.

665. Музыка мектептерінінде музыкалық қабілеттері жақсы балалармен қатар музыкалық-орындаушылық мүмкіндіктері шектеулі балалар оқиды.

Сабақта педагог олармен жұмыс істегенде музыка ойнаудың түрлі нысандары мен шығармашылық дағдыларын дамытуға екпін жасай отырып, дамытуға бағытталған оқыту әдістеріне сүйенеді. Репертуарды таңдау барысында жеке жоспардың түрлі нұсқада болуына жол беріледі: 1 және 2 сыныптардың талаптарының (оның ішінде гаммалардың да) деңгейлерін төмендету.

666. Әр жартыжылдықтың басында жеке жоспарлар әзірленеді және білім беру ұйымының басшысымен бекітіледі. Әр жартыжылдықтың соңында педагог алдында бекітілген тізімдердегі тапсырмалардың орындауы мен өзгерістерінің сапасын белгілейді, ал жылдың соңында білім алушының музыкалық және техникалық жағынан дамуының, үлгерімі мен еңбекке қабылеттілігіне сипаттама береді.

667. Білім алушының жеке жоспарын құру барысында жеке жұмыстың болашақ және ағымдағы міндеттері ескеріліп, оқу жылының басы мен соңындағы оның мінездемесіне сәйкес құрастырылады.

668. Педагог өз бетінше репертуарлық тізімді қалыптастырады, шығармаларды жүйелендіреді, білім алушылардың жеке мүмкіндіктеріне сәйкес репертуарды толықтырады.

Білім алушының жылдық оқу жоспарының негізгі құрамдас бөлігі: ірі нысандағы туындылар, полифония, пьесалар, этюдтер, гаммалар және музыкалық шеберліктерін дамытатын жаттығулар, ансамбльдер, сүйемелдеулер, өзі оқып-үйренуі, қағаз бетінен оқуы және тасымалдауы, үйде музыкада ойнау үшін пьесалар.

669. Білім алушылардың жеке жоспарлары қазақ ұлттық және кәсіби музыкасы, классикалық музыка, қазіргі заман музыкасы 20-21 ғасырдың сазгерлік музыка элементтерін пайдалана отырып кірістірудің арқасында кең репертуарлық үрдістерді, репертуардың жаңаруы және байытылуын қамтып көрсетіледі.

670. Жеке жоспарда білім алушының жылдың аяғында оның жеке даму жақтарын көрсететін мінездемесі ұсынылады:

1) музыкалық мағлұматтар деңгейі (есту, ырғақ, жады), білім алушының орындау аппаратының берілген аспапқа сәйкестігі, аспапқа икемделгішілік дәрежесі;

2) жалпы даму, эмоциялық, сезінушілік, реакция жылдамдығы; музыкаға, музыкалық сабақтарға қатынасы;

3) еңбекке қабілеттілік, жинақылық;

4) өз бетінше оқып-үйрену икемділігі, мәтінді талғаудағы сауаттылық дәрежесі, музыкалық туындыларды меңгеру шапшандығы;

5) жылдың аяғындағы табыстары;

6) білім алушының дамуындағы кемшіліктер және оларды игеру бойынша міндеттер.

671. Бірдей сыныпта бағдарламаны оқытудың жеке жоспарлары, концерттік және емтихандық бағдарламалар күрделілігінің деңгейі бойынша өзгеше болуы мүмкін.

672. Репертуармен жұмыста педагог шығармалардың бір бөлігі көпшілік алдында немесе концертте (емтиханда) орындауға, ал қалған бөлігі – сынып жұмысына немесе танысуға арналатындығын ескеру керек. Педагог педагогикалық репертуармен жұмыстың аяқталу дәрежесін білім алушының жеке жоспарында оқу сатыларын белгілеу арқылы анықтауы мүмкін.

673. Педагогтің әрбір білім алушының жеке ыңғайын ескере отырып, жаңа репертуар есебінен репертуарлық тізімдерді толықтыра отырып, бағдарламаның көлемі мен күрделілігін саралайды.

674. Даярлық сыныбына арналған болжамды бағдарламалық талаптар. Білім алушылардың вокалдық тәрбиесі музыкалық қабілеттерінің дамуы мен жалпы мәдени деңгейімен тығыз байланыста. Дайындық сыныбында музыкалық сабақтарға деген тұрақты, эмоциялық-жағымды қызығушылықты қалыптастыру маңызды.

675. Оқу жылы ағымында білім алушыда музыкалық-теориялық, вокалдық білім, білік және шеберлік, дағды қалыптасады. музыканы тыңдау, қабылдау және есте сақтау, музыканы қабылдаудың музыкалық сезімталдық, әсершілену дағдылары қалыптасады. «Әншілік орнығу», «әншілік дауыс», «әншілік тыныс алу», «кантилена» деген ұғымдармен танысу қажет. Әншінің тыныс алу және әншілік дұрыс дауыс дыбысы (қарқынды емес) негіздері қалыптастырылады. Музыкалық-есту қабілеті түсінігі мен ырғақ сезімі, артикуляция дағдылары қалыптасады. Оқу жылында кемінде 9-10 шығарма үйретіледі.

676. Оқытудың даярлық кезеңі нәтижесінде білім алушылар келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

- 1) дауыс, әншілік тыныс алу туралы жалпы түсінік туралы біледі;
- 2) әншілік орнығуды нұсқаулығын сақтайды;
- 3) тыныс ала алу және музыкалық фразада тынысты бөле біледі;
- 4) жеңіл дауыспен ән айту, оны «соза» түсуге талпыныс жасай біледі;
- 5) әуенді фрагменттер бойынша аспаптың дыбысқа сүйене отырып, және аспапсыз да интонациялық дұрыс айта алады;
- 6) ән сөздерін дұрыс және анық айта біледі, дауысты дыбыстарды бұрмаламай әндету, дауыссыз дыбыстарды нақты және қысқа айта алады, белсенді түрде артикуляция жасай біледі;
- 7) концертмейстердің сүйемелдеуімен және фонограммамен ән айта алады;
- 8) микрофонмен жұмыс жасаудың бастапқы дағдыларын игереді.

677. 1-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар.

1-сыныпта музыкалық-теориялық, вокалдық білім, білік, дағдылар қалыптасады. «Дауыстық аппарат» ұғымымен жалпы танысу. Әншілік дауыстың негізгі қасиеттерімен танысу (диапазон, тесситура, күш, тембр). Ән айту үдерісінде әншілік орнығуды сақтай алу дағдысына, негізгі вокалдық дағдыларға – дұрыс дыбыс шығару (жұмсақ шабуыл), көмейдің тұрақты қалпын, иықты көтермей байсалды дем шығару, ән айту кезінде демді ішке

тартатын жағдайды сақтауға, есту қабілеті дағдылары, артикуляция, эмоциялық көрнекілік дағдыларына үйренеді.

Әншілік дауыстың негізгі қасиеттерін қалыптасады (сыңғырлаған дауыс, ұшқыр дауыс, тембр бойынша тегіс дауыс). Дауысты және дауыссыз дыбыстарды дұрыс қалыптастыру, сөздерді анық айтуды қалыптастыру. Диапазон дамиды. Ән айту, нотаны оқу кезінде өзін бақылауға үйренеді.

678. Оқытудың бірінші жылының нәтижесінде білім алушылар келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) дауыс аппараты туралы (тыныс алу органдары, дыбысты қалыптастыру органдары, дыбыс шығару органдары), әншілік дауыстың гигиенасы туралы жалпы теориялық білімі болады;

2) әншілік тұғырды сақтайды;

3) шығарманың қарқыны мен сипатамасына байланысты тыныс ала біледі (байсалды дем шығару, жылдам дем шығару, белсенді дем шығару), дем шығаруды ұстап тұра алады, тыныс алуды музыкалық фразаларға бөлуді, үнемдеп дем шығаруды біледі;

4) жеңіл дыбыспен ән айтады, оны күш салусыз «созуға», ауаның шығып кетпеуіне тырысады;

5) таза және нақты интонациялайды;

6) ырғақтық суретті дұрыс орындайды, тұрақты қарқынды дұрыс ұстайды;

7) әннің сөздерін дұрыс және анық айтады, бұрмалаусыз дауысты дыбыстарды әндетеді, дауыссыз дыбыстарды нақты және қысқа айтады, белсенді түрде артикуляциялайды;

8) концертмейстердің сүйемелдеуімен фонограммамен ән айтады;

9) микрофонмен жұмыс жасаудың бастапқы дағдыларына ие.

679. 2-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар.

2-сыныпта музыкалық-теориялық, вокалдық білім, білік және дағдыларды қалыптастыру одан әрі жалғастырылады. Дауыс аппаратының әр түрлі бөліктерінің қызметтерімен танысады, әншілік тұғырды сақтайды, әншілік дауыс қасиеттерін дамытады (диапазонды кеңейту, орта диапазонды нығайту, дауыс күшін дамыту).

680. Білім алушылардың вокалдық дағдыларды дамиды (тыныс алу, дыбыс шығару, дыбыс шабуылы, артикуляция, эмоциялық көрнекілік дағдылары), әншілік дауыстың негізгі қасиеттері қалыптасады (айқын сыңғырлау, ұшқырлық, тембр бойынша тегістік), дауысты және дауыссыз дыбыстарды, сөздерді анық айтуды қалыптастырады. Дауыстық дара бояулары анықталады.

Білім алушылар ырғақ элементтерін пайдаланады, музыкамен қозғалады. Сахналық мәдениетін тәрбиелейді. Ән айту, нотаны оқу кезінде өзін бақылауға үйренеді.

681. 2-сыныптың аяғында білім алушылар келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) дауыс аппаратының қызметтері туралы жалпы ұғымы болады (тыныс алу органдары, дыбысты қалыптастыру органдары, дыбыс шығару органдары), әншілік дауыс гигиенасын сақтайды;

2) әншілік тұғырды сақтайды;

3) шығарманың қарқыны мен сипаттамасына байланысты тыныс алуды ұйымдастыра біледі (байсалды дем шығару, жылдам дем шығару, белсенді дем шығару), дем шығаруда демді ұстап тұра алады, айтарлықтай ұзын музыкалық фразаларда тыныс алуды бөледі, демді ішке тартуды үнемдеуді біледі;

4) дауыстың жұмсақ шабуылын пайдалана отырып таза, табиғи, жеңіл дыбыспен ән айтады, дыбысты күш салусыз, тегіс, ауаның шығып кетпеуін қадағалай отырып, дені сау әншілік дауыс дыбысының даралығын сақтайды;

5) дыбыстың жоғарғы тұғырын сақтай отырып ырғақтық суретті таза және дәл интонациялайды;

6) ырғақтық суретті дұрыс орындайды, қарқынды үнемі ұстап тұрады;

7) шығарманың мінездемесіне қарай *legato*, *non legato*-ны айта алады;

8) әннің сөздерін дұрыс және нақты айта алады, дауысты дыбыстарды бұрмалаусыз әндетеді, дауыссыз дыбыстарды дәл және қысқа айтады, белсенді артикуляциялауды біледі;

9) әнді эмоциялы, көрнекі, әртүрлі серпінділік реңкте айтады;

10) ритмика элементтерін пайдалану және музыкамен қозғалады;

11) концертмейстердің сүйемелдеуімен, фонограммамен, а *cappella*-да ән айтады;

12) сахналық бейнелермен жұмыс істей алады;

13) микрофонмен жұмыс істеу дағдыларына ие.

682. 3-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар.

3-сыныпта бұрын алған музыкалық-теориялық, вокалдық білім, дағды, шеберліктерін қайталау, бекіту және тереңдету жүргізіледі. Әншілік тұғыр дағдыға айналады.

Дауыстың жеткілікті деңгейдегі иілгіштігін қамтамасыз ететін тегіс, байсалды-белсенді, үнемді, ұзын тыныс алу дағдыларымен жұмыс. Диапазонды шамамен біржарым октаваға кеңейтіледі. Регистрлерді тегістеу, аралас дыбыс шығуын қалыптасады. Жұмсақ, сыңғырлаған, ұшқыр дыбысталуды қалыптасады, дара тембрді анықталады. Әртүрлі сипаттағы шығармаларды орындауды үйренеді.

Білім алушылардың шығарманың көркемдік мәні мен мазмұнын музыкалық көрнекілік құралдарын, вокалдық-техникалық дағдыларды қолдана отырып, түрлі эмоция, сезім арқылы жеткізу дағдылары дамиды. Өзіндік вокалдық орындау мәнерімен жәнесахналық мәдениетін тәрбиелеу жұмыстары жалғастырылады. Би қозғалыстарын қоюды үйренеді.

683. 3-сыныптың аяғында білім алушылар келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) дауыс аппаратының құрылысы мен олардың қызметі туралы ұғымы болады (тыныс алу органдары, дыбысты қалыптастыру органдары, дыбысты құраушы органдар);

2) әншілік дауыс гигиенасын сақтайды, суық тиіп сырқаттанған кезде дауысты қалпына келтірудің қарапайым әдістерін біледі;

3) әншілік тұғырды сақтайды;

4) бір тыныс алумен барынша ұзақ созылған фразаларды оны теңдей бөле отырып, ән айта біледі;

5) дауыс құраудың негзгі әдісі ретінде жұмсақ дауыс шабуылын қолдана отырып таза, табиғи, жеңіл дыбыспен, кейде, бейнелеу тәсілі ретінде қатаң шабуылды пайдаланып ән айта алады;

6) дыбысты күш салусыз, ауаны жібермей, тегіс созу, дұрыс әншілік дыбысталудың даралығын сақтай алады;

7) дыбыстың жоғарғы тұғырын сақтай отырып, таза және дәл интонациялай алады;

8) қарқынды үнемі сақтай отырып, ырғақтық суретті дұрыс орындайды;

9) шығарманың мінездемесіне байланысты *legato*, *non legato*, *marcato*, *staccato*-ны әндете біледі;

10) әннің сөздерін саналы түрде, көрнекілікпен айтады, дауысты дыбыстарды бұрмалаусыз әндетеді, дауыссыз дыбыстарды нақты және қысқа айту, белсенді артикуляциялау, орфоэпия ережелерін сақтайды;

11) әнді эмоциямен, көрнекілікпен, түрлі серпінділік реңктерімен айта алады;

12) концертмейстердің сүйемелдеуімен, фонограммамен, а *capella*-мен ән айта біледі;

13) ырғақтық және музыкамен қозғалу элементтерін пайдалана алады;

14) сахналық бейнеде жұмыс жасай алады;

15) әншіліктің сахнаға шығар алдындағы және одан кейінгі тәртіп ережелерін біледі.

684. 4-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар.

4-сыныпта жұмыс мазмұны музыкалық-теориялық білімдерін нығайтумен, тереңдетілумен, вокалдық-техникалық дағдыларын одан әрі жетілдірумен тығыз байланысты (төменгі қабырғалық- диафрагмалық тыныс алуды қолдану, тірекпен ән айту, диапазонның кеңейтілуі, регистрлерді тегістеу, жоғары әншілік тұғырда ән айту, дауыстың икемділігі, түрлі дыбыс шабуылдарын меңгеруі, дыбысты жүргізудің түрлі тәсілдерін пайдалану, артикуляциялық аппараттың реттелгендігі).

Әншілік дыбыс және оларды құру әдістері туралы вокалдық-естушілік ұғымдарын жетілдірумен жұмыс, есту қабілеттері зейінін және дыбыс қабылдау және шығару сапасын өз бетінше бақылауды қалыптастыру, жанры, сипаты әртүрлі шығармаларды орындау, әнді театрландыру әртістігі, сахналық бейне, даралықпен жұмыс жасау жалғастырылады.

Білім алушылардың ішкі түйсігі, қиялын дамыту, орындалатын әндердің эмоциялық-мәндік құрылысына ену қасиеттері дамиды. Ән репертуарын талдау дағдылары жетілдіріледі (музыка және мәтін авторлары, шығарма сипаты, әдеби мәтін ерекшелігі. Ән диапазоны, тесситура (қолайлы, қолайсыз) және әуен қозғалысының сипаты (толқын тәріздес, секірмелі, ақырындап және тағы басқалары) жұмыс істеу жалғасады. Вокалдық-техникалық қиындықтар: интонациялық (секірулермен, хроматизмдермен, аралықтың ұлғаюы мен қысқаруы және тағы басқа); ырғақтық (синкоптар, дуолдер, триолдер және тағы басқа); серпінді; дикциялық; тыныс алуға байланысты қиындықтарды (ұзын сөз орамдары және тағы басқалары) жеңе біледі.

685. Жылдың соңында 4-сыныптың білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) дауыс аппаратының құрылысы мен олардың қызметі туралы ұғымны болады (тыныс алу органдары, дыбысты қалыптастыру органдары, дыбысты құраушы органдар);

2) әншілік дауыс гигиенасын сақтайды, суық тиіп сырқаттанған кезде дауысты қалпына келтірудің қарапайым әдістерін біледі;

3) әншілік тұғырды сақтайды

4) дыбыс шығаруға, тыныс алуға қатысатын барлық жүйелерді табиғи үйлестіруге әсер ететін бір қалыптылықты, еркіндікті пайдалана біледі;

5) дауыс құраудың негізгі әдісі ретінде жұмсақ дауыс шабуылын қолдана отырып таза, табиғи, жеңіл дыбыспен, кейде, бейнелеу тәсілі ретінде қатаң шабуылды пайдаланып ән айтады;

6) дыбыстың жоғарғы тұғырын сақтай отырып, таза және дәл интонациялайды;

7) күрделі ырғақтық фигураларды (триоли, синкопы, пунктирлі ырғақ) орындау, агогикалық өзгертулерімен түрлі жылдамдықта орындау дағдыларына ие;

8) шығарманың сипатына байланысты *legato*, *non legato*, *marcato*, *staccato*-ны әндете біледі;

9) әннің сөздерін саналы түрде, көрнекілікпен айтады, дауысты дыбыстарды бұрмалаусыз әндетеді, дауыссыз дыбыстарды нақты және қысқа айтады, белсенді артикуляциялау, орфоэпия ережелерін сақтайды;

10) әнді эмоциямен, көрнекілікпен, түрлі серпінділік реңктерімен, дыбысты жұмырлау және күшейте айта алады;

11) ырғақтық және музыкамен қозғалу элементтерін пайдалана алады;

12) сахналық бейнемен, түрлі жанрдағы, сипаттағы шығармаларды жеке орындаумен жұмыс істей алады;

13) көпшілік алдында концерттік ән айту дағдыларына ие.

686. 5-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар.

5-сыныпта меңгерген вокалдық техниканың барлық түрлерін, музыкалық есту қабілеті, есту қабілеті ұғымдары, музыкалық-теориялық білімді жетілдіру және дамытумен жұмыс жалғастырылады, осыған қоса: әншілік аппараттың

барлық элементтерінің еркіндігі мен үйлестірушілігі, тыныс алуды игеру, дыбыс сапасы, тембрлік бояудың сан алуандығы, артикуляциялық-штрихтық техникасы, икемділік, дауыстың техникалығы, резонаторларды қолдану шеберлігі, барлық диапазонда дауыс тегістігі.

Шығарманың көркемдік мазмұны мен нысанасын қабылдау мен саналы ойлауымен жұмыс, әнді баяндаудағы дара орындаушылық, орындау мәдениеті, шығармашылық еркіндік, әртістікпен жұмыс жалғастырылады.

Білім алушының ішкі түйсігін, қиялын дамыту, орындалатын әннің ой-саналық құрылысына ену жұмыстары жалғастырылады.

Жалпы және музыкалық ой-өрісі кеңейеді. Әндік репертуарға жазбаша талдау жасау дағдылары (музыка және мәтін авторлары, шығарма сипаты, әдеби мәтіннің ерекшелігі), ән диапазоны, тесситур (қолайлы, қолайлы емес), әуен қозғалыс сипаты (толқын тәріздес, ақырындап, секірмелі және тағы басқа) дағдылары жетілдіріледі. Вокалдық-техникалық қиындықтар: интонациялық (секірулер, хроматизмдер, аралықтың ұлғаюы және қысқаруы және тағы басқа); ырғақтық (синкоптар, дуолдер, триолдер және тағы басқа); серпінді; дикциялық; тыныс алуға байланысты қиындықтарды (ұзын сөз орамдары және тағы басқа) жеңу жұмыстары жүргізіледі.

Эстетикалық және сахналық мәдениет, вокалистің қозғалыстары және сахналық бейне жетілдіріледі.

687. 5-сыныпта білім алушылары келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) дауыс аппаратының құрылысы мен олардың қызметі туралы ұғымы бар (тыныс алу органдары, дыбысты қалыптастыру органдары, дыбысты құраушы органдар);

2) әншілік дауысты қорғау және гигиена ережелерін біледі;

3) дауыс құрауға, тыныс алуға қатысушы жүйенің барлық үйлестірілуі мен еркіндігін меңзейтін негізгі әдісімен таза, табиғи, жеңіл дыбысты пайдалана алады;

4) барлық дауыс құраушы жүйенің еркіндігі мен үйлестірушілігін болжайтын дамыған вокалдық техникаға, артикуляциялық-штрихтық техниканың сан алуандығы, икемділігін, дауыс техникасын, резонаторларды қолдана алу білігі, барлық диапазондағы дауыс тегістігі, тембр байлығына ие болады;

5) шығарманың көркемдік мәні мен бейнесін анықтау және ашу үшін музыкалық көрнекілік және вокалдық техника құралдарын шебер пайдаланады;

6) әншілік репертуарды өз бетінше таңдау, талдау, орындау және толықтыру дағдыларын меңгеру;

7) сахналық бейнемен жұмыс жасау білігі, жанры, сипаты әртүрлі шығармаларды орындау даралығымен жұым істейді;

8) концерттік ән айту дағдыларына ие.

688. 6-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар.

6-сыныпта барлық оқу жылдарында меңгерген музыкалық есту қабілетін, естуі арқылы елестету, музыкалық-теориялық білімі, вокалдық техниканың барлық түрін оның ішінде: әншілік аппаратының барлық элементтері еркіндігі мен үйлестірушілігі, дауыс құрауға қатысушы барлық жүйелердің табиғи үйлестірілуіне мүмкіндік беретін: еркін, тең элементтерін, тіркпен ән айту, дыбыстың вокалдық сапасы мен әсемдігі, тембрлік бояудың сан алуандығы, икемділік, дауыстың қозғалғыштығы және техникасы, резонаторларды қолдана білу шеберлігі, артикуляциялық-штрихтық техника, барлық диапазондағы дауыс тегісітігін одан әрі жетілдіру және дамыту жұмыстары жалғастырылады.

Шығарманың көркемдік мазмұны мен нысанасын қабылдау мен саналы ойлауымен жұмыс, әнді баяндаудағы дара орындаушылық, орындау мәдениеті, шығармашылық еркіндік, әртістікпен жұмыс жалғастырылады. Білім алушының ішкі түйсігін, қиялын дамыту, орындалатын әннің ой-саналық құрылысына ену қасиеттері дамиды.

Жалпы және музыкалық ой-өрісі кеңейеді. Әндік репертуарға жазбаша талдау жасау дағдылары (музыка және мәтін авторлары, шығарма сипаты, әдеби мәтіннің ерекшелігі), ән диапазоны, тесситура (қолайлы, қолайлы емес), әуен қозғалыс сипатымен (толқын тәріздес, ақырындап, секірмелі және тағы басқалар) жұмыс істеу жалғасады. Вокалдық-техникалық қиындықтар: интонациялық (секірулер, хроматизмдер, аралықтың ұлғаюы және қысқаруы және тағы басқалары); ырғақтық (синкоптар, дуолдер, триолдер және тағы басқалары); серпінді; дикциялық; тыныс алуға байланысты қиындықтарды (ұзын сөз орамдары және тағы басқалар) жеңу жұмыстары жүргізіледі.

Эстетикалық және сахналық мәдениеті, вокалистің қозғалыстары және сахналық бейне жетілдіріледі.

Дара орындаушылық стилін құрумен жұмыс. Концерттік нөмірлерді әзірлеу және құру, фонограммамен өз бетінше жұмыс, әндік репертуарды студияда жазумен жұмыс жасау жалғастырылады.

689. 6-сыныптың соңында білім алушылар келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) дауыс аппаратының құрылымы мен оның қызметін біледі (тыныс алу органдары, дыбысты қалыптастыру органдары, дыбысты құраушы органдар);

2) әншілік дауысты қорғау және гигиена ережелерін біледі;

3) дауыс құрауға, тыныс алуға қатысушы жүйенің барлық үйлестірілуі мен еркіндігін меңзейтін негізгі әдісімен таза, табиғи, жеңіл дыбысты пайдалана алады;

4) барлық дауыс құраушы жүйенің еркіндігі мен үйлестірушілігін болжайтын дамыған вокалдық техникаға, артикуляциялық-штрихтық техниканың сан алуандығы, икемділігін, дауыс техникасын, резонаторлары қолдана алу білігі, барлық диапазондағы дауыс тегістігі, тембр байлығына ие болады;

5) шығарманың көркемдік мәні мен бейнесін анықтау және ашу үшін музыкалық көрнекілік және вокалдық техника құралдарын шебер пайдалана алады;

6) әншілік репертуарды өз бетінше таңдау, талдау, орындау және толықтыру дағдыларына ие;

7) сахналық бейнемен жұмыс жасау, жанры, сипаты әртүрлі шығармаларды орындау даралығымен жұмыс жасай алады;

8) концерттік қойылым дағдыларына ие;

9) концерттік нөмірлердің драматургиясын әзірлей біледі;

10) әндік репертуарды студияда өз бетінше жазу жұмыстары дағдыларына ие.

690. 7-сыныпқа арналған болжамды бағдарламалық талаптар. 7-сыныпта оқу жылдары меңгерген вокалдық техниканың барлық түрлерін, музыкалық есту қабілеті, есту қабілеті ұғымдары, музыкалық-теориялық білімді, оған қоса: әншілік аппараттың барлық элементтерінің еркіндігі мен үйлестірушілігі, тыныс алуы игеру, дыбыс сапасы, тембрлік бояудың сан алуандығы, артикуляциялық-штрихтық техникасы, икемділік, дауыстың техникалығы, резонаторларды қолдану шеберлігі, барлық диапазонда дауыс тегістігін жетілдіру және дамытумен жұмыс жалғастырылады.

Шығарманың көркемдік мазмұны мен нысанасын қабылдау мен саналы ойлауымен жұмыс, әнді баяндаудағы дара орындаушылық, орындау мәдениеті, шығармашылық еркіндік, әртістікпен жұмыс. Білім алушының ішкі түйсігін, қиялын дамыту, орындалатын әннің ой-саналық құрылысына ену жұмысы жалғастырылады.

Жалпы және музыкалық ой-өріс кеңейтіледі. Әндік репертуарға жазбаша талдау жасау дағдылары (музыка және мәтін авторлары, шығарма сипаты, әдеби мәтіннің ерекшелігі) жетілдіріледі. Ән диапазоны, тесситура (қолайлы, қолайлы емес), әуен қозғалысымен (толқын тәріздес, ақырындап, секірмелі және тағы басқалар) жұмыстар жалғастырылады. Вокалдық-техникалық қиындықтар: интонациялық (секірулер, хроматизмдер, аралықтың ұлғаюы және қысқаруы және тағы басқалары); ырғақтық (синкоптар, дуолдер, триолдер және тағы басқалары); серпінді; дикциялық; тыныс алуға байланысты қиындықтарды (ұзын сөз орамдары және тағы басқалары) жеңу жұмыстары жүргізіледі.

Эстетикалық және сахналық мәдениет, вокалистің қозғалыстары және сахналық бейне жетілдіріледі.

Дара орындаушылық стилін құрумен жұмыс. Концерттік нөмірлерді әзірлеу және құру. Фонограммамен өз бетінше жұмыс. Әндік репертуарды студияда жазумен жұмыс.

961. 7-сыныптың аяғында білім алушылар келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) дауыс аппаратының құрылысы мен олардың қызметі туралы ұғымды біледі (тыныс алу органдары, дыбысты қалыптастыру органдары, дыбысты құраушы органдар);

- 2) әншілік дауысты қорғау және гигиена ережелерін біледі;
- 3) дауыс құрауға, тыныс алуға қатысушы жүйенің барлық үйлестірілуі мен еркіндігін меңзейтін негізгі әдісімен таза, табиғи, жеңіл дыбысты пайдалана алады;
- 4) барлық дауыс құраушы жүйенің еркіндігі мен үйлестірушілігін болжайтын дамыған вокалдық техникаға, артикуляциялық-стрихтық техниканың сан алуандығы, икемділігін, дауыс техникасын, резонаторлары қолдана алу білігі, барлық диапазондағы дауыс тегістігі, тембр дағдыларына ие;
- 5) шығарманың көркемдік мәні мен бейнесін анықтау және ашу үшін музыкалық көрнекілік және вокалдық техника құралдарын шебер пайдалана алады;
- 6) әншілік репертуарды өз бетінше таңдау, талдау, орындау және толықтырудың қалыптасқан дағдыларына ие;
- 7) сахналық бейнемен, жанры, сипаты әртүрлі шығармаларды орындау даралығымен өз бетінше жұмыс істеу алады;
- 8) концерттік қойылым дағдыларына ие;
- 9) концерттік нөмірлердің драматургиясын өз бетінше әзірлей алады;
- 10) әндік репертуарды студияда өз бетінше жазу жұмыстары дағдыларына ие.

692. Білім алушылардың бағдарламаны игеру нәтижелерін бақылау нысандары және бағалау өлшемдері.

Үлгерімді бақылау оқу үдерісін орындау кестесі туралы ақпаратты алу мақсатында, материалды игеру сапасын анықтау, оқытудың алдына қойылған мақсатқа жету дәрежесі, білім алушылардың өз бетінше жұмыстарға ынталандыру, білім алушылардың өз оқуларының сапасына жеуапкершілігін күшейту, оқу сабақтарын ұйымдвстыру мен өткізуді жақсартуға әсер ету үшін өткізіледі.

693. Пән бойынша келесідей бақылау нысандары мен әдістері қарастырылған: ағымдық, аралық және қорытынды бақылау, қорытынды аттаестация.

Ағымдық бақылау жеке сабақтар үдерісін, материалды игеру дәрежесін тексеру және білім алушылардың білім алудағы кемшіліктерін анықтау мақсатында жүргізіледі.

Аралық бақылау – 1, 2, 3 тоқсан соңында академиялық тыңдау түрінде.

Қорытынды бақылау – оқу жылының соңында өткізілетін көшіру емтиханы, мұнда білім алушылар сәйкес сыныптағы талаптарға сәйкес бағдарламаны көрсетеді.

Қорытынды аттаестация – мамандық бойынша бітіру емтиханы.

Үлгерімнің ағымдық, аралық бақылауы тестілеу, техникалық сынақ, коллоквиум, академиялық тыңдаулар, техникалық сынақтар, концерттік қойылымдар, байқау қойылымдары түрінде өткізіледі.

694. Бірінші сабақтарда баланың вокалдық мүмкіндіктерін диагностикалау түрінде өтеді (дауыс аппаратының, диапазон, тыныс алу, дыбыс

күші, артикуляция, дикция жағдайы). Оның нәтижелерін ескере отырып білім алушының жеке бағдарламасы қалыптастырылады. Білім алушының жеке жоспары вокализдерді, қазақ, орыс, шетел тілдеріндегі әндерді зерделеуді қарастырады.

695. Білім алушылардың орындаушылық дағдыларын қалыптастыруда негізгі орынды концерттерді дайындау мен қойылымдарды қоя алады, олар оқу жылының аяғында өткізіледі.

696. Осыған байланысты, жаңа репертуарды зерделеуді 1,2,3 тоқсанға жоспарланады, ал 4 тоқсанда алдыңғы тоқсандарда өткен бағдарламамен, яғни, орындаушылық шеберліктерін қайрап, қорытынды бақылау үшін концерттік және емтихандық нөмірлерді дайындауға жұмыс жасауы қажет.

Оқу үдерісін ұйымдастырудың аталған нысаны оқу міндеттерінен басқа, шығармаларды интерпретациялық орындау міндеттерін қояды, концерттік нөмірлерге дайындалуға уақыт береді, концерттік репертуар жинап, оларды белсенді орындаушылық жұмыс күйінде ұстап тұруға мүмкіндік береді.

697. Сыныптар бойынша тоқсандық болжамды жеке жоспар.

1-сынып. 1,2, 3 тоқсан: 1 вокализ.

2 ән (қазақ, орыс немесе шетел тілдерінде).

Оқу жылында шамамен 9-10 шығарма оқытылады.

2-сынып. 1,2, 3 тоқсан: 1 вокализ.

2 ән (қазақ, орыс немесе шетел тілдерінде).

Оқу жылында шамамен 9-10 шығарма оқытылады.

3-4- сынып. 1,2, 3 тоқсан: 1 вокализ.

3 ән (қазақ, орыс немесе шетел тілдерінде).

Оқу жылында шамамен 12-13 шығарма оқытылады.

5-сынып. Мемлекеттік бітіру бағдарламасы оқу жылы ағымында оқытылады.

1 вокализ.

1 қазақ халық немесе қазақ халық композиторларының әні.

1 Қазақстан композиторларының әні.

1 орыс композиторларының әні.

1 шетелдік композиторлар әні.

Оқу жылында шамамен 5-6 шығарма оқытылады.

6-сынып. 1,2, 3 тоқсан: 1 вокализ.

3 ән (қазақ, орыс немесе шетел тілдерінде).

Оқу жылында шамамен 12-13 шығарма оқытылады.

7-сынып. Мемлекеттік бітіру бағдарламасы оқу жылы ағымында оқытылады.

1 вокализ.

1 қазақтың халық немесе қазақ халық композиторларының әні.

1 Қазақстан композиторларының әні.

1 орыс композиторларының әні.

1 шетелдік композиторлар әні.

Оқу жылында шамамен 5-6 шығарма оқытылады.

698. Аралық бақылауға қойылатын талаптар (академиялық тыңдау).

Бір вокализ фортепианоның сүйемелдеуімен. Педагогтің ұйғарымымен екі вокалдык шығарма «минус» фонограммасымен немесе концертмейстердің сүйемелдеуімен (халық әндері, қазақ, орыс, шетел тілдеріндегі классиктердің, заманауи композиторлардың шығармалары).

699. Қорытынды бақылауға қойылатын талаптар (көшіру емтиханы).

Педагогтің ұйғарымымен үш вокалдык шығарма «минус» фонограммасымен немесе концертмейстердің сүйемелдеуімен (халық әндері, қазақ, орыс, шетел тілдеріндегі классиктердің, заманауи композиторлардың шығармалары).

700. Қорытынды аттестаттауға қойылатын талаптар (бітіру емтиханы).

Бір вокализ фортепианоның сүйемелдеуімен немесе «минус» фонограммасымен. Педагогтің ұйғарымымен төрт вокалдык шығарма «минус» фонограммасымен немесе концертмейстердің сүйемелдеуімен (халық әндері, қазақ, орыс, шетел тілдеріндегі классиктердің, заманауи композиторлардың шығармалары).

701. Әр тоқсанның соңында аралық бақылау өткізіледі, академиялық тыңдау мен ағымдық тоқсандық бағалардан құралатын тоқсандық баға қойылады. Мұнда мүмкіндігінше білім алушының жеке қабілеттері мен табиғи мүмкіндіктеріне бағдарламалық талаптарды орындауға қатынасын есепке алынады.

702. Келесі сыныпқа көшіру мамандық бойынша қорытынды бақылау, екінші жартыжылдықтың аяғында өткізілетін жұмыстардың нәтижелері негізінде жүзеге асырылады. Қорытынды жылдық баға қорытынды бақылау (емтихан) бағасы мен тоқсандық баға негізінде қойылады, сонымен қатар білім алушының концерттерге, байқауларға, фестивалдарға, олимпиадаларға, жобаларға, мәдени-ағартушылық іс-шаралар және тағы басқаларға қатысуын ескеру керек.

703. Білім алушалардың үлгеріміне аралық және қорытынды бақылаудың мазмұны, баға өлшемдері, жағдайлары мен түрлері мектепте өздігінше әзірленеді.

704. Ағымдық, емтихандық, тоқсандық және жылдық бағалар журнал мен күнделіктерге қойылады. Оқу жылы бойы күнделікке шығармамен жұмысқа қарасты үй тапсырмасы, педагогтің ескертулері мен ұсыныстары жазылады.

705. Қорытынды аттестация оқу пәндері бойынша бітіру емтихандары түрінде өткізіледі: 1) Арнайы сынып. 2) Сольфеджио.

706. Арнайы сынып пен сольфеджио бойынша бітіру емтиханының бағасы мектепті бітіру туралы куәлікке енгізіледі.

Білім алушылардың қорытынды аттестациясын өткізудің мазмұндық, бағалау өлшемдері, шарттары мен түрлеріне қойылатын талаптарды мектеп өзі айқындайды.

707. Бітіру емтиханының қорытындысы бойынша «өте жақсы», «жақсы», «қанағаттанарлық», «қанағаттанарлықсыз» деген бағалар қойылады. Бітіру емтихандары арасындағы уақыт үш күнтізбелік күннен кем болмайды.

708. Пән бойынша оқыту нәтижелерін болжамды бағалау өлшемдері.

1) «5» (өте жақсы) бағасы - вокалдық аппаратты еркін игеруі, дұрыс әншілік тұғыр, интонациялау тазалығы, дыбысты жүргізу, нюанстердің негізгі тәсілдерін меңгеруі, есту қабілетін өз бетінше бақылау, ноталық мәтінді дәл оқу және білу, шығарманың көркемдік бейнесін ашу, көркем, әртістік жағынан орындауы, музыкалық көрнекілік құралдарын поэтикалық және музыкалық мазмұнмен икемді қосу, орындайтын шығармасын өз бетінше түсіндіруі, орындау мәдениетінің жоғарылығы.

2) «4» (жақсы) бағасы - вокалдық аппаратты еркін игеруі, дұрыс әншілік тұғыр, интонациялау тазалығы, дыбысты жүргізу, нюанстердің негізгі тәсілдерін меңгеруі, ноталық мәтінді білуі, есту қабілетіне бақылаудың жеткіліксіздігі, шығарманың қиын жерлерінде техникалық олқылықтар (интонациялық дәлдіктің жоқтығы), шығарманы орындауда музыкалық ойлау көзқарасынан қараудың өзінің ой елегінен жеткіліксіз өткізуі, саханадағы психологиялық тәртібінің тұрақсыздығы.

3) «3» (қанағаттанарлық) бағасы - вокалдық аппаратты, дыбысты шығару тәсілдерін жеткіліксіз игеруі, қарқындық ырғақтық ұйымдастырудың болмауы, біртекті серпін және дыбыс шығарудың бірсарындылығы, музыканы ой елегінен өткізбестен авторлық ноталық мәтінді оқудың формалдылығы, орындаудағы әлсіз есту қабілетін бақылауы, орындауда стилистік және интонациялық қателіктердің болуы, орындау мәдениетінің орташа деңгейі, сахнадағы тұрақсыз психологиялық жағдайы.

4) «2» (қанағаттанарлық емес) бағасы - вокалдық аппаратты, дыбысты шығару тәсілдерін жеткіліксіз игеру, есту қабілетіне бақылаудың болмауы, көрнекі емес интонациялау, метроырғақтық тұрақсыздық, қателер, ноталық мәтінді нашар білуі, орындау мәдениетінің төмендігі, сахнадағы тұрақсыз психологиялық жағдайы.

709. Вокалдық-техникалық және орындаушылық шеберлігін бағалау кезінде интонация сапасы, дикция нақтылығы мен мәтінді айтуда ой елегінен өткізе білуі, ырғақтылық, әншілік диапазонының кеңдігі, баса айту мәнерлілігі, серпінді реңктер, тембр ашықтығы, сить сезімі мен орындау мәнері, микрофонды меңгеруі бағаланады.

710. Шығарманың көркемдік іске асырылуын бағалауда шығарманың көркемдік бейнесін берудегі шешім ерекшелігі және сахналық ұсыну, әртістік, пластика, орындаушылық еркіндік ескеріледі.

711. Сонымен қатар бағалау кезінде сыныптағы жұмыс сапасы мен белсенділігі, білім алушының концерт, байқау, фестиваль, олимпиада, жобаларда, мәдени-ағартушылық іс-шараларға қатысуы, сабақтардан қалмауы ескеріледі.

712. Қорытынды, бітіру емтихандарында оқудың барлық жылдарындағы жұмыс сапасы мен табыстарын ескеріп бағалау қажет.

713. Оқу үдерісін әдістемелік қамтамасыз ету.«Эстрадалық вокал» сыныбында оқу және тәрбие қызметтері үдерістерін ұйымдастырудың негізгі түрі педагогтің білім алушылармен аптасына 2 академиялық сағат көлеміндегі жеке сабақтар.

714. Дәріс құрылымы мен сабақ типтерін таңдау алға қойылған мақсаттармен айқындалады: жаңа материалды игеру, білім, білік, дағды, шеберліктерін жетілдіру, білімдерін жинақтау және жүйелеу, білім, дағды, шеберліктерін есепке алу және бағалау.

715. Жаңа материалды зерделеу барысында теориялық мәліметтер беріледі, музыкадағы сан алуан стилдер мен бағыттармен танысу қарастырылатын әңгіме-сабақ қолданылады. Материалды түсіндіру поэтикалық және музыкалық мысалдармен, көрнекі құралдармен, презентациялармен, бейне және аудио материалдармен безендіріле отырып зерделенеді.

716. Практикалық сабақта білім алушы вокалдық, орындаушылық дағдыларды меңгеру жұмыстарымен айналысады. Практикалық сабақтың құрылымы тыныс алу және вокалдық жаттығулармен, вокализдермен, әндік репертуармен жұмысты көздейді.

717. Бақылау-бағалау қызметтері мамандық бойынша академиялық тыңдау барысында іске асырылады. Академиялық тыңдау 1,2,3 тоқсанның соңында өткізіледі. Академиялық тыңдауға ата-аналар мен білім алушылар шақырылады.

718. Қорытынды бақылау оқу жылының соңында емтихан арқылы жүзеге асырылады. Білім алушылар талаптарға сай бағдарламасын ұсынады.

Есептік концерт білім алушылардың білім, дағды, біліктерін бақылаудың шығармашылық түрі болып табылады. Концерттік қойылымға арналған репертуар қатысушылардың жас ерекшелігіне қарай таңдалады. Хореографиялық қимылдармен, немесе сюжеттік іс-әрекеттері бар әндер вокалдық жағынан айтарлықтай жеңіл болуы тиіс, өйткені, орындау кезінде білім алушы ән айтудан бөлек би қимылдары мен актерлық ойынмен айналысуы керек болады.

719. «Эстрадалық вокал» пәнінің ерекшелігі. Аппаратурамен жұмыс жасай алуды көздейді: микрофонмен, музыкалық орталықтармен және тағы басқамен жұмыс. Оқытудың барлық жылында электроқұрылғылармен жұмыста қауіпсіздік техникасы туралы әңгіме жүргізіледі. Қауіпсіздік техникасы жөніндегі нұсқаулыққа музыкалық техникалық орталықтармен жұмыс жасау ережелері (музыкалық орталықтарды қосу/ажырату, CD-дискілер мен флэш-карталармен жұмыс, микрофондармен жұмыс техникасы және тағы басқа) енгізілген.

15-параграф. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Орыс халық аспаптары оркестрі» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

720. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Орыс халық аспаптарының оркестрі» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) оқу пәнінің мазмұнын, болжамды бағдарламалық талаптарды, бақылау нысандарын, бағалау өлшемдерін және бағдарламаны игеруден күтілетін нәтижелерді анықтайды.

721. «Орыс халық аспаптары оркестрі» бағдарламасының мазмұны тұлғаның өзін тануы мен шығармашылығын уәждемелеуді дамытуға, білім алушыларды әлемдік мәдениет құндылықтарына араластыруға, эстетикалық талғамын қалыптастыруға, аспапта ойнаудың дағдыларын практикада қолдануға бағытталған.

722. Бағдарлама оқыту мен тәрбие беру үдерістерінің біртұтастығын ескереді. Бағдарламаның іске асырылуы келесілерге байланысты:

1) әр баланың музыкаға деген қызығушылық деңгейін, оның музыкалық есту қабілетінің дамуын, музыканы тұрақты қабылдауын, шығармашылық елестетуінің, қиялының, тұлғалық ерекшеліктерінің қалыптасуын үнемі бақылап отыру;

2) әр адамның музыка әлеміне араласуына мүмкіндік беру және сол арқылы оның өзінің жан-жақты қабілеттерін айқын көрсете алуына қажетті жағдай жасау;

3) тұрақты топтық сабақтар: орындалатын барлық тапсырмалардың шығармашылық сипаты баланың белсенді әрекетін дамытуға, олардың музыка мәдениетінің көркем-эстетикалық құндылықтарын игеруге, тұлғаның рухани дамуын тәрбиелеуге бағытталған.

4) баланың танымдылық-көркемдік әрекетінің дамуын, дыбыстар әлемін көркемдік тұрғыдан игеру, шығармашылық тұрғыдан ойлау дағдысының қалыптасуын қамтамасыз ететін өнердің түрлері арасындағы пәнаралық байланысты орнату.

723. Бағдарламаның мақсаты: білім алушының оркестрде ойнау дағдылары мен әдістерін қалыптастыру және дамыту, ұлттық, классикалық және заманауи музыкасымен таныстыру.

724. Бағдарламаның міндеттері:

1) балаларға ұлттық аспаптада ойнауды үйрету, репертуарды шығармашылық-эмоциялық орындауды үйрету;

2) музыкалық шығарманы бейнелі-эмоциялық құрылымын жеткізу;

4) музыканы естуді, ырғақ сезімін, есте сақтау мен зейін қоюды дамыту;

5) шыдамдылық пен еңбекқорлықты тәрбиелеу;

6) балаларды тату шығармашылық ұжымға біріктіру және өзін өзі дамытуға талпындыруды тәрбиелеу.

725. Бағдарлама осы бағдарламаның музыка өнері саласындағы техникалық және кәсіби негізгі білім беру бағдарламаларымен сабақтасуын ескере отырып әзірленген.

726. «Оркестр сыныбы» пәні бойынша бағдарламаны меңгеру мерзімі 5-7 жылды құрайды. Мектептің педагогикалық кеңесінің шешімі бойынша білім беру бағдарламасын меңгеру мерзімі негізгі және жалпы орта білімді аяқматаған, бірақ музыка өнері саласындағы білім беру бағдарламаларын жүзеге асыратын білім беру ұйымдарына оқуға түсуді жоспарлап отырған балалар үшін бір-екі жылға ұзартылады.

727. Ұжымдық музыка ойнау пәні бойынша топтардың сандық құрамы: оркестрде және ұжымдық музыка ойнаудың басқа формаларында - 6 адам, ұжымдық музыка ойнаудың шағын топтық формаларында - 2 адамнан 4 адамға дейін.

728. Сабақтардың негізгі түрлері болып түрлі әдістер қолданылатын топтық сабақтар табылады: ойын, көрнекті (практикалық көрсетілім), ынталандыру және қолдау, салыстыру, сөзбен түсіндіру әдісі. Оқыту үдерісінде диагностикалық әдістер қолданылады: бақылау, әңгімелесу.

Сабақ түрлері:

1) шығарманы талдау, ансамбльдік және оркестрлік ойнау дағдылары мен амалдарын игеруден тұратын практикалық сабақтар.

2) дайындықтық-концерттік сабақтар – бұл жеке концерттік нөмірлерді дайындау және жеке концерттік нөмірлерді көпшілікке көрсету;

3) ойын сабақтары – бұл партияны ең үздік орындауға, партияның нақты жерлерін тез жаттауға арналған байқаулар;

4) саяхат сабақтары: кәсіби және әуесқой ансамбльдердің және орыс халық аспаптар оркестрлерінің концерттеріне бару.

729. Білім алушылардың оркестрде ойнау әдістері мен дағдыларын біртіндеп және терең меңгеруінің маңызды құрамдас бөлігі болып жеке топтармен сабақ жүргізу болып табылады, жеке сабақтар нақты партияның мақсатына сәйкес ерекшеліктері мен қыр-сырына назар аударуына көмектеседі, сонымен қатар әр білім алушының орындаушылық мүмкіндіктерін тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Партияларды жақсы білу оркестр сабақтарының бос уақыттарының негізгі бөлігін орындалатын шығарманың көркемдік жағымен жұмыс жасауға жұмсауға мүмкіндік береді.

730. Осы бағдарламаны іске асыратын негізгі тиімділік көрсеткіштері:

1) оркестрлік орындаушылыққа деген білім алушыларды жоғарғы дәрежеде уәждемелеу;

2) дарынды балалардың кәсіби өзін-өзі анықтауы;

3) білім алушылардың шығармашылық өзін-өзі танытуы, ұжымдар мен олардың жеке орындаушыларының көрсетілім-байқауларына, фестивальдарға, концерттік-топтық шараларға қатысуы.

731. Білім беру бағдарламасын іске асыру үшін білім беру ұйымы:

орыс халық (оркестрлік) аспаптарының санының жеткілікті болуы;

медиаторлар мен ішектерінің, шулы және соқпалы аспаптардың жиынтығының санының жеткіліктілікті болуы;

ноталық мәтіндерді оқуға арналған ыңғайлы жағдайды қамтамасыз ету үшін пульттер (аяқ қоюға арналған құрылғы) – үш қатысушыға біреуден кем болмауы қажет;

аспаптарды нақты және ыңғайлы түрде жөндеп күйге келтіруге арналған электронды немесе акустикалық камертон;

оқыту аудиториялары дыбыстық оқшауланған болуы керек;

оркестр ұжымының қатысушылары сахналық костюмдермен қамтамасыз етеді.

732. Сыныпты толық құрылғыландыру үшін фортепианоның болуы шарт.

Мектепте жарықтық және дыбыстық құрылғылары бар концерт залы болғаны абзал.

733. Білім беру бағдарламасын іске асыру үшін оқу-әдістемелік шарттары болып ноталық әдебиеттер, оркестрлік партитуралар, оркестрлік партиялардың жазбаларына арналған ноталық дәптерлердің, әдістемелік әдебиеттер және дидактикалық материалдар (көрнекі оқу құралдары, фонетика мен видеотека, танымдық ақпарат жазылған тақта) жатады.

734. Дәрісханалық сабақтарды өткізу түрлері: топтық.

Дәрісханадан тыс жұмыстардың түрлері:

1) үй тапсырмасын орындау;

2) концерттік көрсетілімдерге дайындалу;

3) білім алушылардың концерттерге, шығармашылық шараларға

қатысуы;

4) филармония, театрлар мен мұражайларға және тағы басқаларға баруы.

735. «Орыс халық аспаптар оркестрі» пәні арнайы пәндер сыныбында таңдау пәні бойынша алған білімдерін ұжымдық музыка ойнау әдісі арқылы тәжірибеде қолдануға арналған.

736. Оркестр сыныбында білім алушылар ойнауды, тыңдауды және музыкалық шығарманы түсінуді, оның негізгі тақырыбын, қосалқы дауыстарды, вариацияларды, түсінеді, әуендік, үйлесімді тембрлі естуді дамытады, нотаны парақтан оқуды үйренеді және дирижерлік қимылдарды түсінеді.

737. Оркестр сыныбындағы сабақтар кешенді оқу-тәрбиелік мәнге ие және білім алушылардың классикалық мұраны, халық музыкасын, отандық және шетелік классиканы оқу үдерісінде негізгі және пәндік білімді қалыптастыруға бағытталған.

738. Орыс халық аспаптарында ойнауды насихаттайтын және білім алушыға ұжымдық көркемөнерпаздар үйірмелеріне қатысуға қажетті дағдыларды, камералық музыкада ойнауды үйрететін оркестр ұжымының концерттік практикамен дәлелденеді.

739. «Орыс халық аспаптары оркестрі» пәнінің мақсаты: музыкалық халық аспаптарында ойнау арқылы білім алушылардың рухани мәдениетін

байыту, ұжымдық орындаушылық саласы негізінде алған білімін, дағдысы мен біліктерін музыкалық-шығармашылық қабілеттерін дамыту.

740. «Орыс халық аспаптары оркестрі» пәнінің міндеттері.

1) білім алушылардың арнайы сынып сабақтарында алған білімін, дағдысын және біліктерін дамыту және бекіту;

2) арнайы сыныптарда алған тәжірибелік дағдыларын оркестрде ойнау кезінде қолдану;

3) оркестрдің барлығы немесе жекелеген оркестрлік топтар орындайтын музыкалық шығарманы – оның негізгі тақырыбын, қосалқы дауысты, вариацияларды және тағы басқаны түсіну;

4) оркестрде ойнау кезіндегі сезімділігін, есте сақтауы, елестетуін және шығармашылық белсенділігін дамытуға ынталандыру;

5) білім алушының оркестрде ойнауына қажетті кешенді орындаушылық дағдыларын қалыптастыру;

6) орыс халық аспаптары оркестрінің репертуарымен таныстыру арқылы білім алушылардың ой-өрісін кеңейту;

7) коммуникативтік міндеттерді (шығармашылық дамуына әсер ететін түрлі жас шамасындағы білім алушылардың бірлескен шығармашылығы, музыканы бірге ойнау барысында араласа білу, бір-бірінің ойнауын бағалау) шешу;

8) ансамбльді (оркестрде ойнау барысындағы серіктестікті сезіну), әртістік пен әуенділікті сезіну;

9) ұжымдық музика ойнау дағдыларына, өз беттерінше жұмыс істеуге үйрету;

10) парақтан оқу дағдыларына үйрету;

11) ұжымдық музыка ойнау дағдыларына үйрету;

12) ұжымдық шығармашылық тәртіпті дамыту;

13) оркестрлік музыка ойнау саласында білім алушылардың шығармашылық қызметтері мен көпшілік алдындағы өнер көрсетуден тәжірибе жинақтау;

14) білім алушылардың музыкалық, көркемдік және эстетикалық талғамын тәрбиелеу;

15) біршама дарынды түлектердің кәсіби орындаушылық шеберлігін қалыптастыру.

741. Бағдарлама жалпы дамытушылық бағытқа ие, орыс халық фольклоры, әлем халықтары фольклоры, түрлі нақыштар мен дәуірлердің авторлық музыкалары, заманауи би музыкасы мен балалар әндері бағдарламаның музыкалық негізін құрайды.

742. Бағдарлама дайындалып отырылған бағдарламаның келешекте жалғасын табуын қамтамасыз етуді және музыкалық өнер саласындағы кәсіби орта білім берудің негізгі кәсіби білім бағдарламаларын ескере отырып әзірленген.

743. Әр жартыжылдықтың басында оркестрге арналған жоспар құрылып, білім беру ұйымының басшысымен бекітіледі. Әр жартыжылдықтың соңында педагог тапсырмаларды орындау сапасы мен алдыңғы тізімдердегі бекітілген өзгерістерді енгізеді, ал жылдың соңында оркестр ұжымының музыкалық және техникалық дамуын, үлгерімі мен еңбекке қабілеттілігінің сипаттамасын береді.

744. Оркестрдің жоспарын құру кезінде жылдың басы мен соңындағы сипаттамасына сәйкес оркестрдің жұмысын жоспарлаудың келешекті және ағымдық міндеттері ескеріледі.

745. Педагог өз бетінше репертуарлық тізімді қалыптастырады, шығармаларды жүйелендіреді, оркестр ұжымының мүмкіндіктеріне сәйкес репертуарды толықтырады.

746. Педагог бағдарламаның көлемі мен қиындығын репертуарлық тізімге жаңа репертуарлар енгізе отырып өзгертеді. Репертуарғы түпнұсқалық шығармалар, орыс халық аспаптарына арналған өңдеулер мен заманауи композиторлардың шығармалары кіреді.

747. Оркестрдің жоспары қазақ ұлттық және кәсіби музыкасы, классикалық музыка, қазіргі заман музыкасы 19-21 ғасырдың сазгерлік музыка элементтерін пайдалана отырып кірістірудің арқасында кең репертуарлық үрдістерді, репертуардың жаңаруы және байытылуын қамтуды көрсетеді.

748. Жоспарда оркестрдің жылдың аяғында оның жеке даму жақтарын көрсететін мінездемесі ұсынылады:

1) музыкалық мағлұматтар деңгейі (есту, ырғақ, жады), білім алушының орындау аппаратының берілген аспапқа сәйкестігі, аспапқа икемделгішітік дәрежесі;

2) жалпы даму, эмоциялылық, сезінушілік, реакция жылдамдығы; музыкаға, музыкалық сабақтарға қатынасы;

3) еңбекке қабілеттілік, жинақылық;

4) өз бетінше оқып-үйрену икемділігі, мәтінді талғаудағы сауаттылық дәрежесі, музыкалық туындыларды меңгеру шапшандығы;

5) жылдың аяғындағы табыстары;

6) білім алушының дамуындағы кемшіліктер және оларды игеру бойынша міндеттер.

749. Ансамбль сыныбы мен оркестр сыныбының міндеттері: ансамбльде және оркестрде ойнау дағдылары мен әдістерін қалыптастыруды және дамытуды, халықтық музыкалық аспаптарында ойнату арқылы рухани мәдениетін байыту.

Музыка мектептерінің ансамбль сыныптарының міндеттері: аспаптар сыныбында алған дағдылары мен білімдерін практикада қолдану және бекіту, музыкалық талғамды дамыту, ұжымдық шығармашылықты және орындаушылық тәртіпті тәрбиелеу.

750. Балалар музыка мектебінде білім алу барысында білім алушылар ансамбль мен оркестрде ойнауды үйренеді, оркестрлік музыканы түсінуді, халықтық музыкалық шығармашылығымен, классикалық музыканың үздік

үлгілерімен, қазіргі заман авторларының ең атақты шығармаларымен, сондай-ақ шетел композиторларының алдыңғы қатарлы шығармаларымен танысады.

751. Әрбір жарты оқу жылынан кейін білім алушыларға баға қойылады. Баға қою үшін негізінен білім алушының аталған кезеңде оркестр мен ансамбльде ойнау дағдыларын игеру деңгейі, сондай-ақ ынтасы мен тырысуы назарға алынады.

752. Оркестрдің әр өнер көрсетуі (мектептің есеп беру концерті, байқаулар және тағы басқа) тұтас оркестр үшін де, оған қатысшы үшін де сынақ болып табылады.

Есеп беру концерттерінің бағдарламаларын оркестрдің жетекшісі ұжымның мүмкіндіктері мен өсуін ескере отырып құрастырады және оны білім беру ұйымының басшысы бекітеді.

753. Оркестрді құру. Халық аспаптары оркестрі арнайы сыныптарда таңдау пәні бойынша аспапта ойнаудан алған белгілі дағдыларды меңгерген 5 жылдық оқу мерзімі бойынша 3-5-сынып білім алушыларынан және 7 жылдық оқу мерзімі бойынша 3-7-сынып білім алушыларынан құралады. Музыкалық мектептер мен өнер мектептеріндегі таңдау бойынша пән оркестрді құруда үлкен рольді атқарады.

754. Таңдау бойынша пән халықтық бөлімнің білім алушыларына оркестрге келгенге дейін тиісті дайындық алуларына мүмкіндік береді және негізгі аспаптардан басқа сүйемелдеу тобын, альттар тобын, партиялар басын және тағы басқаларды құру керек болатындықтан оркестрдің толықтырылу мүмкіндігін біршама кеңейтеді.

755. Ерекшелік ретінде, оркестр сыныбындағы сабақтарға арнайы сыныптардағы өзінің бағдарламасын жемісті орындап жүрген және теориялық пәндерді үлгеріп жүрген 5 жылдық оқу бойынша 2-сынып және 7 жылдық оқу бойынша 4-сынып білім алушылары жіберілуі мүмкін.

Кіші сыныптың білім алушыларын тарту оркестрді кеңейтуге мүмкіндік береді.

756. Халық аспаптары оркестрінің негізі ішекті аспаптар тобы – домра мен балалайка екендігі белгілі. Балалайка тобы аз болғанда немесе болмағанда оркестр жетекшісі орындалатын шығарманың фактурасын сақтай отырып, балалайкалар жүзеге асыратын сүйемелдеуді домра тобына жүктеледі.

757. Үш – төрт ішекті домра сыныптары бар музыкалық мектептер үш ішекті домрасы бар аралас оркестрге арналған репертуарды пайдалана отырып домраның екі түрін бір оркестрде біріктіріледі.

758. Оркестрдің бас партияларын қалыптастыру кезінде дирижер алдына ала бас-оркестрде ойнайтын қатысушыларды дайындайды: бас пен балалайка-контрабас, домра-бас пен домра-контрабас. Аталған аспаптарда ойнауға ырғақты жақсы сезінеді деген білім алушыларды үйрету ұсынылады.

759. Оркестрлік сыныпты дамыту және кеңейту үшін халықтық шертпелі музыкалық аспаптармен таныстыру тәртібі бойынша баяншылар мен аккордеонистерді ішекті халық аспаптарында (бас, контрабас, балалайка-

секунда және балалайка-альт) ойнауды үйретуді тәжірибеде қолдану ұсынылады. .

760. Оркестр құрамына соқпалы, дауыс ырғағы аспаптардың және оркестрлік баяндардың, мыстан және ағаштан жасалған үрмелі аспаптардың, контрабастың, кейде фортепианоның енгізілуі оркестрдің дыбыстық политрасын байыта түседі.

761. Баяншылар ансамблі 5 жылдық оқу мерзімі бойынша оқитын 3-5-сынып білім алушыларынан және 7 жылдық оқу мерзімі бойынша оқитын 4-7-сынып білім алушыларынан құрылады. Музыкалық мектептердегі аснамбльдердің негізгі құрамы – дуэттер мен трио, квартеттер, квинтеттер, секстеттер және тағы басқа.

762. Баяншылар оркестрі орыс халық аспаптары секілді көбінесе халықтың ішекті аспаптары (домра, балалайка) сыныптары жоқ немесе аз дамыған музыкалық мектептерде 5 жылдық оқу мерзімі бойынша оқитын 3-5-сынып білім алушыларынан және 7 жылдық оқу бойынша оқитын 4-7-сынып білім алушыларынан құрылады.

Баяншылар оркестрінің негізін дайын аккордтары бар баяндар мен оркестрлік баяндар құрайды. Оркестр құрамына кіретін барлық аспаптар бірдей күйленеді.

763. Мектепте аккордеон сыныбы болған жағдайда баяншылар оркестрінің құрамына аталған сыныптың білім алушыларын қосқан дұрыс. Бұл оркестр сыныбын кеңейте түседі және оркестрге жаңа тембрлік үн береді.

764. Баяншылар оркестрінің дыбысталуы біртекті екендігін ескере отырып оның тембрлік байлығын және оркестр үнінің әр түрлілігін қамтамасыз ету үшін халық аспаптары оркестрі секілді оркестр құрамына басқа аспаптарды, мысалы, ішекті немесе контрабасты, соқпалы аспаптар тобын, мыстан және ағаштан жасалған үрмелі аспаптарды және тағы басқаларды енгізу ұсынылады.

765. Оркестрдің сандық құрамы 15 – 40 адам аралығында болуы мүмкін, ол музыкалық мектептің халық аспаптары бөлімінің мүмкіндігіне байланысты болады.

766. Баяншылар оркестрінің негізі болып бірінші және екінші баяннан, альтадан, тенор мен бастар тобынан тұратын квинтет саналады. Дауыстар көлемі оркестр құрамына аспаптардың басқа түрлерін, мысалы, жоғарыда аталған аспаптарды енгізу есебінен ұлғайтылуы мүмкін.

767. Оркестрдің жетекшісі өз жұмысында баяншылар триосы мен квартетіне арнап жазылған немесе бейімделген пьесаларды пайдалана алады.

768. Оркестрмен жұмыс істеудегі басты элементтердің бірі – оның қатысушыларын дайындықтар мен концерттерде дұрыс орналастыру. Оркестрдің орындаушылары жинақы отырады. Білім алушыларды музыкалық дайындық деңгейлері мен тәжірибелеріне байланысты оркестрдің тобы ішінде де дұрыс отырғыза білу маңызды.

769. Баяншыларды отырғызудың бір үлгісі ұсынылады:

1 қатар – бірінші және екінші баяндар;

2 қатар – альттар, тенорлар мен бастар.

Қалған аспаптар дирижердің шешіміне сәйкес орналастырылады. Оркестр топтарының концертмейстері етіп ең қабілетті және үздік, оркестрде ойнау дағдысы бар білім алушыны тағайындаған жөн.

770. Музыкалық мектептердің оркестр құрамдары білім алушылардың мектепті бітіріп кетулеріне байланысты жыл сайын өзгеріп отыратын болғандықтан оқу жылының басында жұмыс істеу үшін жаңадан келгендердің құрамға тезірек сіңісіп кетулеріне көмектесетін біршама жеңіл және оңай шығармалары таңдалады.

771. Оркестрде әр білім алушы оркестрлік аспаптардың түрлі міндеттерімен танысады. Оркестр жетекшісі оркестрге қатысушының осы уақыт ішінде оркестрдің түрлі партияларын – бірінші және екінші баяндарды ғана емес, сондай-ақ альттар, тенорлар және бастар партияларын да орындауын қадағалап отырады. Сонымен бірге әрбір оркестрде ойнаушының оркестрде болған уақыты ішінде жанры, түрі және сипаты әр түрлі болып келетін музыкалық шығармалармен танысып шығуы да маңызды.

772. Оркестрдің, ансамбльдің репертуары. Оркестрдің дайындық деңгейінке сәйкес келетін қажетті, қызықты ноталық материалды іріктеу оның жемісті жұмыс істеуіне әсер ететін маңызды шарттардың бірі болып табылады. Оркестрде түрлі сынып білім алушыларының бар екендігін және олардың дайындықтарының әр түрлі екендігін ескере отырып жетекші шығарманы мазмұны мен техникалық қиындығы жағынан оркестрге қатысушылардың барлығы орындай алатындай етіп таңдалынады.

773. Оқу жылы ішінде оркестр сыныбында 4-6 шығарманы үйреніп шығады, оның біреуінің ірі көлемдегі шығарма болғаны жақсы.

774. Ансамбль мен оркестр сабақтарында оркестрде ойнаушы нотаны парақтан оқып үйренеді. Аталған дағдыны біртіндеп және жоспарлы түрде дамыту мақсатында жұмысты орындауға қолайлы болатын тональдықтағы, альтерациялық белгілері аз және ырғақ суреті қарапайым жеңіл шығармадан бастаған дұрыс.

775. Нотаны парақтан оқу барысында орындалатын шығарманың түрі мен мазмұны туралы дұрыс түсінік алу үшін берілген партитураның қарапайым талаптары орындалады.

Пысықталатын музыкалық шығармалардың саны, олардың жанры, түрі, фактурасы мен сипаты бойынша әр түрлі болуы оркестрде ойнаушының музыкалық ой өрісін кеңейтіп қана қоймай, нотаны парақтан оқу дағдысын дамытады.

776. Полифониялық пьесаларды талдау және үйрену ерекше зейін қоюды талап етеді, оларды орындау үлкен музыкалық және тәрбиелік маңызға ие және музыкалық ойлаудың дамуына ықпал етеді. Оркестрлер мен ансамбльдердің репертуарларында әндерде көп кездесетін қосымша дауысты полифонияларды, сондай-ақ классиктер мен қазіргі кездегі композиторлардың үздік шығармаларын кеңінен қолданылу ұсынылады.

777. Репертуар тізімінің келесі тараулардан тұрады:

- 1) халық аспаптары оркестріне арналған шығармалар – түпнұсқалық өңдеулер және инструменталдар;
- 2) халық аспаптары оркестрінің сүйемелдеуіндегі түрлі аспаптарға арналған шығармалар;
- 3) халық аспаптары оркестрінің сүйемелдеуіндегі дауысқа арналған шығармалар;
- 4) баяндар оркестріне, сондай-ақ баяндардың дуэті, триосы, квартетіне, аккордеондардың дуэтіне, триосына арналған шығармалар.

778. Репертуар тізімі ақырғы нұсқау болып табылмасы анық. Оркестр жетекшісі өз қалауынша оркестрдің немесе ансамбльдің құрамын және дайындық деңгейін ескере отырып ұсынылып отырылған тізімді жаңа, орыс, қазақ және шетелдік композиторлардың жаңадан шыққан шығармаларымен (түпнұсқалармен, өңдеулермен және бейімдеулермен), өңделген халық әндерімен және өзінің инструменталдарымен толықтыра алады және толықтыруға міндетті.

779. Оқу-тақырыптық жоспар. Бірінші оқу жылы.

- 1) Оркестрлік музыка аспабымен танысу – 12 сағат.
- 2) Ұжымдық музыканың негізгі қағидаларын меңгеру – 22 сағат.
- 3) Дирижерлік қимылмен танысу, оны дұрыс түсінуді үйрену – 10 сағат.
- 4) Оркестрлік партияны орындау шеберлігін қалыптастыру – 26 сағат.
- 5) Музыкалық шығарманы зерттеу жұмысы – 32 сағат.
- 6) Жиынтық дайындықтар – 18 сағат.

Екінші оқу жылы.

1) Аспапта ойнауды жетілдіру және оркестрде ойнаудың негізгі қағидаларын одан ары дамыту – 22 сағат.

2) Қосалқы дауысты, жеке орындаушы мен сүйемелдеу партияларын есту шеберлігін қалыптастыру – 16 сағат.

3) Жылдам қарқынды ырғақтық тұрақтылықпен жұмыс – 22 сағат.

4) Музыкалық шығарманың орындау айқындығына бағытталған құралдарды меңгеру (баса айту (фразировка), динамика, артикуляция, тембрлік салыстыру) – 24 сағат.

5) Оркестрлік партиядағы техникалық қиындықтарды анықтау және жеңу шеберлігі – 18 сағат.

6) Жиынтық дайындықтар – 18 сағат.

Үшінші оқу жылы.

1) Күрделі фактуралы шығармалардағы ансамбльдік ойнау дағдыларын жетілдіру – 24 сағат.

2) Музыкалық тілдің негізгі құрамдастарымен жұмыс (ырғақ, жоғарылығы, ладтық тартылыс, мелодия, сүйемелдеу) – 20 сағат.

3) Концерт кезіндегі оркестрлік орындаушылық, әртістік, өзін өзі ұстау дағдыларын дамыту – 18 сағат.

4) Жоғарғы қиындықты жаңа музыкалық шығармалармен жұмыс – 28 сағат.

5) Концерттік көрсетілімге дайындық – 12 сағат.

6) Жиынтық дайындықтар – 18 сағат.

780. Оркестр сыныптарындағы сабақтар Үлгілік оқу жоспарына сәйкес бес жылдық оқу мерзімі бойынша 3-сыныптан бастап және жеті жылдық оқу мерзімі бойынша 5-сыныптан бастап аптасына 3 рет жүргізіледі.

Бұдан басқа, оркестр сыныбында айына 2 сағат жиынтық дайындықтар өткізуге бөлінеді.

781. Оқу үдерісін жетілдіру мақсатында музыкалық ұжымдарда (оркестр, ансамбль) сабақтарын өткізуге кәсіби орындаушы (педагог) аталған тұлғалар үшін сағаттық жүктеме төлемімен шақырылады.

782. Оркестр құрамында бес жылдық оқу бойынша 6-7-сынып білім алушылары және жеті жылдық оқу мерзімі бойынша 8-9-сынып білім алушылары оқуын жалғастырады, оларға педагогикалық кеңестің шешіміне сәйкес арнайы кәсіби орта оқу орындарына түсуге дайындық жасау мақсатында мектепте оқуына рұқсат етіледі.

783. Оқыту жылдары бойынша қойлатын бағдарламалық талаптар.

Оқу жылы ішінде бірқатар шығармашылық көрсетілімдер жоспарланады:

- 1) педагогтер мен ата-аналарға арналған ашық дайындық сабақтар;
- 2) есептік концерттер;
- 3) музыкалық білімді насихаттауға арналған шараларға қатысу (жалпы білім беретін мектептерде, демалыс орындарында, балалардың шығармашылық үйлерінде және тағы басқа дәріс-концерттер);
- 4) байқауларға, фестивальдарға, көпшілік-концерттік шараларға қатысу;

784. Оркестрде ойнауда жеке орындаудағы секілді аспапты игерудің төмендегідей белгілі бір музыкалық-техникалық дағдыларының, бірлесе ойнау дағдыларының болуы қажет:

1) оркестрде ойнаған кезде орындаушылық ниеттің бірлігі мен орындаушылық ойдың жүзеге асырылуын көрсететін ұжымдық шығармашылық, оркестрде орындау саласындағы қалыптасқан білік және дағдылар;

2) музыкалық шығарманың түрі, жанры мен стилінің көркемдік мазмұны және ерекшеліктері бойынша музыкалық-орындаушылық міндеттерді кеңейту дағдылары.

785. Бірінші оқу жылының бағдарламалық талаптары.

Оркестрдің негізгі аспаптары (кіші домра, балалайка примасы, баяндар) мен қосымша аспаптарында (альт домрасы, балалайканың секундасы және альті, бас тобы) бастапқы ойнау дағдыларын игеру.

Мамандандырылмаған сынып білім алушыларының ойнау техникасының негізгі дағдыларын (отырыс, дыбыс шығару әдістері, аппликатура) игеру.

Ұжымдық ойнау дағдыларын, оркестрлік партияларды өз бетінше талдау дағдысын дамыту.

Автордың ой мен оркестр жетекшісінің талаптарын орындай отырып өзінің партиясын орындау дағдысын қалыптастыру.

Кәсіби терминологияға қатысты осы кезеңге қажетті білімді игеру.

Дирижер қимылымен таныстыру, ойынды дирижердің қол қимылымен бастау және аяқтау дағдыларын игеру.

786. Екінші оқу жылының бағдарламалық талаптары.

Музыкалық аспаптарда ойнауды игерудің техникалық мүмкіндіктерін одан ары жетілдіру, ойнаудың жаңа әдістерін енгізу арқылы репертуарды күрделендіру.

Партияларды біркелкі аспаптар тобында және өз бетінше үйрену дағдысын; қосалқы дауыстарды, әншінің партиясы мен сүйемелдеуді есту, дирижердің қимылын түсіну дағдысын қалыптастыру.

Жылдам екпіндегі ырғақтың тұрақтылығын дағдыландыру.

Оркестрде орындаушылық және артистікт дағдыларын дамыту.

Музыкалық жанрлармен, композиторлардың шығармашылықтарымен, үздік орындаушылармен және оркестрлермен таныстыру, олардың ойнаулары мен жазбаларын тыңдау.

Дирижерлік етудің негізгі схемаларын білу.

Мәнерлі орындау әдістерін (фразировка, динамика, артикуляция) игеру.

787. Үшінші оқу жылындағы бағдарламалық талаптар.

Ансамбльде ойнау дағдыларын біршама күрделі фактурада жетілдіру, ойнау тәсілдерін синхронды орындау, орындалатын партия унисонының жоғары деңгейіне қол жеткізу.

Біршама жылдам және ақырын екпіндерде ырғақтың тұрақтылығын дағдыландыру.

Музыка тілінің негізгін құраушылармен (лад тартылысы, әуен, сүйемелдеу) таныстыру.

Ноталық мәтіндерді партиялар бойынша және оркестрдің барлық құрамы болып сауатты оқу.

Дыбыс шығарудың негізгі әдістерін, дыбыс атакасының түрлерін, артикуляция амалдарын, аппликатураны дұрыс қолдануды игеру.

Партиялардағы техникалық қиындықтарды анықтай және өте білу, үйреніп жатқан шығармасының эмоциялық-бейнелік мазмұнын түсіне білу шеберліктері.

Музыкалық шығарманы талдай және құрылу түрін анықтай білуін дамыту.

Концерт кезіндегі сахналық тәртіп дағдысын қалыптастыру.

788. Оркестр сыныбындағы білім беру кезінде білім алушылардың музыканы бірлесе орындауларына қажетті білім кешені, біліктері мен дағдылары қалыптасады, атап айтқанда:

1) оркестрлік өнердің негізін, орыс халық аспаптары оркестрінің көркемдік-орындаушылық мүмкіндіктерін біледі;

2) кәсіби терминологияны біледі;

3) оркестрдегі ұжымдық орындаушылық шығармашылығы дағдылары, соның ішінде әнші мен оркестрдің өзара қатынасын көрсететін дағдыларға ие;

4) композитордың ойына және дирижердің талаптарына сәйкес оркестр ұжымында өзінің партиясын орындау дағдысы;

5) дирижердің қимылын түсіну дағдысы;

6) оркестрдің барлығы немесе жекелеген оркестрлік топтар орындайтын музыкалық шығарманы түсінеді;

7) негізгі тақырыпты, қосалқы дауысты, сүйемелдеуді ести білу дағдысына ие болады;

8) оркестр орындайтын шығарманы сауатты талдай біледі.

789. Білім алушылардың оркестр сыныбында алған білімдері мен біліктері түлектерге кейін түрлі кәсіби емес музыкалық ұжымдарға қатысу үшін, сондай-ақ кәсіби оқу орындарында оркестр сыныбындағы оқуын жалғастыру үшін қажет.

790. Білім алушылардың дайындық деңгейлеріне қойылатын талаптар.

Оркестрлік ойнауда жеке орындаудағы секілді аспапты игерудің төмендегідей белгілі бір музыкалық-техникалық дағдыларының, бірлесе ойнау дағдыларының болуы қажет:

1) оркестрде ойнаған кезде орындаушылық ниеттің бірлігі мен орындаушылық ойдың жүзеге асырылуын көрсететін ұжымдық шығармашылық, оркестрде орындау саласындағы қалыптасқан кешенді білік және дағдылар;

2) музыкалық шығарманың түрі, жанры мен стилінің көркемдік мазмұны және ерекшеліктері бойынша оркестрде орындаудың музыкалық-орындаушылық міндеттерін шеше білу дағдылары.

791. Оркестр сыныбындағы оқу кезінде түлектердің музыканы бірлесе орындауларына қажетті білім жиынтығы, біліктері мен дағдылары қалыптасады:

1) ансамбльде, оркестрде ойнау дағдылары;

2) музыкалық шығармаларды орындау кезінде тыңдауға бақылауын жүзеге асыра біледі;

3) музыкалық жанрлар мен нақыштық бағыттардың оларға тән ерекшеліктерін біледі;

4) музыкалық терминдерді білу және оларды тәжірибеде қолдана алады;

5) көркемдік бейне жасай алады;

6) үйреніп жүрген шығарманың орындаушылық жоспарын интонациялаудың, баса айтудың және динамиканың мәнмәтінінде анықтай біледі;

7) практикада орындалатын шығармалардың нақыштық ерекшеліктерін қолдана біледі;

8) музыкалық аспапты игерудегі өзінің техникалық мүмкіндіктерін жетілдіре алады;

9) музыканы ұжымдық ойнау арқылы музыкалық, көркемдік және эстетикалық талғамын тәрбиелеу, білім алушының рухани әлемін арттыру және байыту;

10) сахналық тәртіп дағдыларына ие болады;

11) оркестрлік өнердің бастапқы негіздері жайындағы, оркестрдің көркемдік-орындаушылық мүмкіндіктері туралы білімді игереді;

12) кәсіби терминологияға қатысты білімді игереді;

13) композитордың ойына және дирижердің талаптарына сәйкес оркестр ұжымында өзінің партиясын орындау дағдысын игереді;

14) дирижердің қимылын түсіну дағдысын игереді;

15) негізгі тақырыпты, қосалқы дауысты, сүйемелдеуді ести біледі;

16) оркестр орындайтын шығарманы сауатты талдай алады.

792. Білім беру бағдарламаларын меңгеруден күтілетін нәтижелер.

Білім алушы:

1) рухани-адамгершілікті, эстетикалық сапаны, жоғары көркемдік талғамды, өнер мен өмірге деген эстетикалық көзқарасты, өнертанушылық, эстетикалық және этикалық, музыкалық-тарихи білім жүйесін, музыкалық түсініктердің қалыптасқан кешені бар;

2) репертуарының мол, шығармаларды өз бетінше талдайды және жаттай алады, шығарманы аспапта айқын және техникалық орындайды (балалар музыка мектептерінің репертуар көлемінде);

3) парақтан оқу, есту арқылы әуенді және қарпайым сүйемелдеуді теру, ансамбльде музыка ойнау және тасымалдау (транспонирования) дағдыларының болуы.

793. «Орыс халық аспаптары оркестрі» пәні бойынша білім беру бағдарламасын меңгеру нәтижесі болып білім, білік, дағды табылады:

1) оркестрлік орындаушылыққа арналған көркемдік-эстетикалық, техникалық ерекшеліктерді білу;

2) музыкалық терминологияны білу;

3) оркестр құрамында партияны тәжірибе жүзінде орындау дағдылары;

4) музыкалық шығарманы аспаппен оркестрде үздік орындай білу;

5) парақтан оқы дағдылары;

6) аспаптарда түрлі жанрлар мен нақыштарда музыкалық шығармаларды өз бетінше жаттай алу;

7) аспаптарға арналған оркестрлік репертуарды білу.

794. Бақылау нысандары мен әдістері, бағалау жүйесі.

Оркестрді оқыту бағдарламасында үлгерімді бақылауды негізгі екі түрі бар – үлгерімді ағымдық бақылау, аралық бақылау болып табылады.

Ағымдық бақылау:

1) сыныптағы жұмысына баға қою;

2) ағымдық партияны тапсыру;

3) әр тоқсанның соңында бақылау сабағы.

Аралық бақылау: көшіру сынағы келесі сыныпқа ауыстыру кезінде және пәнді игеру мерзімі аяқталғаннан кейін өткізіледі.

795. Педагог білім алушы үлгерімінің есебін ағымдық білімінің, сабаққа қатысуының, оркестрлік партияларға қатысты білімін жекелей және топпен тексерудің негізінде жүргізеді. Білім алушыны бағалау кезінде оның ұжымдық концерттерге қатысуы да ескеріледі.

Педагог әр білім алушыны күнделікті бағалай отырып, олардың бұрынғы анықталған дайындық деңгейлеріне, әр баланың дайындығына сүйене отырып ең алдымен олардың оқу материалды игеру серпілісіне, оның іждағаттылық деңгейіне талдау жасайды, мүмкіндігінше оның оқуға деген қызығушылығын арттыруға тырысады.

796. Қорытынды (ауыстыру) бағаны шығаруда келесілер ескеріледі:

- 1) білім алушының жыл бойғы жұмысын бағасы;
- 2) партияларды тапсыру кезінде қойылған бағасы;
- 3) білім алушының жыл бойғы басқа да концерттерге қатысу бағасы.

Оркестрдің әр қойылымы (есептік концерт, байқауға қатысуы және тағы басқа) толық оркестр үшін және әр қатысушысы үшін сынақ болып есептелінеді.

797. Қорытынды шығару түрлері:

- 1) түрлі дәрежелі концерттерге қатысу;
- 2) оқу жылы аяғында орыс халық аспаптары оркестрінің есептік концертін беру.

798. Бағалау өлшемдері. Бағдарламаны орындау қорытындысы бойынша өткізілетін сынақта бес балдық жүйе бойынша баға қойылады.

5бағасы (үздік) – оркестр сабақтарына тұрақты қатысу, себепсіз сабақтан қалмау, оркестр сыныбында үйретілетін барлық шығармалардағы өзінің партиясын білуі, сабақтарда белсенді эмоциялық жұмыс жасау, ұжымның барлық концерттеріне қатысу.

4 бағасы (жақсы) – оркестр сабақтарына тұрақты қатысу, себепсіз сабақтан қалмау, сынып жұмысына белсенді араласу, қиын техникалық бөліктерін өңдеу жеткіліксіз болғанда партияның барлық бағдарламаларын тапсыру, оркестрдің концерттеріне қатысу.

3 бағасы (қанағаттанарлық) – оркестр сабақтарына тұрақты түрде қатыспау, себепсіз сабақтан қалу, сынып жұмысына селқос қатысу, партияны тапсыру кезінде кейбір партиураларды білмеу, партияны қайта тапсыру керек болған жағдайда мектептің есеп беру концертіне міндетті түрде қатысу.

2 бағасы («қанағаттанарлық емес») – оркестр бойынша өтілген сабақтарға тұрақты келмегені, сабақтан уәжсіз қалғаны, сыныптағы енжарлығы, жалпы бағдарламаның көпшілік партитурасын қанағаттандыратын тапсырмағаны үшін қойылады.

799. Білім алушыларды аттестациялауды жүргізуге арналған бағалау қоры түлектердің алған білімдерінің, біліктері мен дағдыларының сапасын бағалауды қамтамасыз етуге міндеттеледі, сонымен қатар түлектердің музыка өнері

саласында кәсіби білімдерін жалғастыру мүмкіндінің дайындық дәрежесін бағалайды.

16-параграф. Балалар өнер мектептерінің «Классикалық би» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

800. Балалар өнер мектептерінің «Классикалық би» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) пәннің мазмұныны, білім алушылардың білімдері мен біліктеріне қойлатын талаптарды, бағдарламаның негізгі тараулары бойынша оқу-тақырыптық жоспарды анықтайды.

801. Классикалық би барлық би пәндер кешенін оқытудағы жалпы іргетасы, классикалық би жоғары орындаушылық мәдениетінің көз-бұлағы болып саналады. Бұл жүйелік жаттығу түрлері дененің икемді әрі қозғалмалы болуын қамтамасыз етеді.

802. Бағдарламаның мақсаты: білім алушылардың табиғи қабілеттерін ескеріп техникалық орындаушылық дағдыларды және классикалық бидің комбинациясын меңгеру.

Классикалық бидің мақсаты: білім алушылардың эстетикалық дамуына, көркемдік талғамының дамуына мүмкіндік беретін білім алушылардың физикалық қасиеттерін дамыту, қажетті техникалық дағдыларды қалыптастыру.

Классикалық жаттықтырушылар мақсаты: арнайы жаттығулар арқылы би техникасын меңгеруге, классикалық би элементтерін игеруге, әртістік және көркем мәнерінің тәрбиесіне қажетті дағдыларды дамытуға бағытталады.

803. Классикалық би өнерін үйрену барысында келесі негізгі қағидаларды ескеріледі:

- 1) баланың табиғи қабілетінің біртіндеп дамуы;
- 2) техникалық тәсілдер мен би лексикасын игерудегі жүйелілік (бірізділік);
- 3) сабақтың жүйелі және уақытылы өткізілуі;
- 4) оқу үдерісінің мақсаттылығы.

804. Білім алушылардың даярлық сатысы кезеңінде «Ырғақ» және «Гимнастика» пәндерінің негізгі курстарын жетілдіре меңгеріп алған соң, хореография бөлімінің білім алушылары «Классикалық би» пәнін бірінші сыныптан жетілдіре үйрене бастайды.

805. Балалар өнер мектептері хореография бөлімдерінің топтарындағы балалардың сандық құрамы 8-ден кем емес жән 20 адамнан артық емес.

806. Барлық сыныптардағы классикалық би және кіші сыныптардағы халықтық-сахналық би бойынша сабақтартоптың құрамына байланысты қыздар және ұлдар үшін бөлек топтың топтасуына байланыссыз педагогтің нақты жұмыс істеген уақыты бойынша төленеді.

807. Балалар өнер мектептерінің (хореография бөлімдері) үлгілік оқу жоспарымен анықталған сағаттардан тыс классикалық, халықтық-сахналық, тарихи-тұрмыстық, заманауи, балдық билер, ритмика және концерттік

нөмірлерге дайындық бойынша сабақтар өткізу үшін концертмейстерлік сағаттар Үлгілік оқу жоспарына сәйкес (оқу уақытының 100 пайызы) қарастырылады.

808. Концерттік нөмір қою әр білім алушы үшін пәнге бөлінген 0,5 сағаттың есебінен жүргізіледі.

809. Оқу процесін жетілдіру мақсатында есептік концерттерді (спектакльдерді) дайындауға қоюшы-режиссер, балетмейстер аталған тұлғалар үшін сағаттық жүктеме бойынша төлемімен үш айдан артық емес уақытқа шақырылады.

810. Бағдарлама 9-жылдық оқу мерзіміне арналып жасалған. Бірінші және бесінші сынып аралығында классикалық би әліппесі үйретіледі.

6-7-сыныптарда классикалық би дағдыларының негізі қаланады, адажио мен аллегроның жаңаша екіні, сондай-ақ бұрылу қозғалыстарының техникасы игеріледі. Бағдарламаға жоғарыдан секіру және қарғу енгізіледі, tours – ты үлкен қалпта үйрену басталады. Бұлшық еттің күші артып, би орындаушылық көркемдік мәнерге және айқындылыққа ие бола бастайды.

8-9-сыныптарда техникалық шеберлік әрі қарай дамытылады және өтілген материалға сахналық өңдеу жүргізіледі. Білім алушылар оқып үйренген элементтер негізінде қарапайым комбинацияларды ойдан шығарады. Арнаулы орта және жоғары оқу орындарына түсуге дайындалады.

811. Бағдарламада кез келген нақты жағдайларда сынып құрамындағы білім алушалардың мүмкіндігі мен өзіндік шамасын ескерген педагогтің пайдалануына болатындай материалдың ең жоғарғы деңгейі алдын-ала қарастырылған.

Білім алушалардың мүмкіндіктерінің шектеулі болуына байланысты білім алушыларының оқып үйренуіне қиындық келтіретін негізгі бағдарламаны педагог өз қалауы бойынша қолданыстан шығара алады, немесе оқытуды келесі сыныпқа ауыстыра алады.

812. Педагог білім алушылардың нақты бір тобына айқын, ашық көзқарасын білдіреді және оқу үдерісінде алдына қойып отырған мәселелерді шығармашылықпен шешеді. Күрделі және ерекше жағдайларда оқытудың жоғары сапасын қамтамасыз ететін негізгі тапсырма бес жұмыс әдісініздеп табу болып саналады.

813. Оқу түрі – топтық. Топ құрамы – 8 - 12 білім алушы.

814. Пәнді оқытудың негізгі кескіні: тәжірибелік сабақ. Классикалық би сабақтарының әрқайсысы оның даму заңдылықтарына сүйеніп қарапайымдылықтан – күрделіге, кішіден – үлкенге бағытталған қағидатына негізделеді.

815. Классикалық би сабақтары төрт бөлімнен тұрады:

- 1) станок алдындағы және зал ортасындағы экзерсиз;
- 2) adagio;
- 3) allegro және башпай жаттығулар;

4) тыныс алуды қалпына келтіру және ақзаны байсалды жағдайға келтіруге арналған *port de bras* түрлі нысандары.

816. Станок алдындағы жаттығулардың *peti*: *plie, battement tendu, battement tendu jete, rond de jambe par terre, battement fondu* немесе *battement soutenu, battement frappe, battement double frappe, rond de jambe en l'air, petit battement sur le cou-de-pied, battement developpe, grand battement jete*. Зал ортасындағы экзерсиз ықшам, қысқа және шебер жасалады.

817. Сабақ екі академиялық сағатқа есептелген. Бірінші және екінші сыныпта уақыттың көп бөлігі бұлшық ет жүйесі мен тірек-қозғауыш аппараты бекігенше *par terre* жаттығуларына беріледі. Осылайша омыртқаға түсетін артық жүктеме алынып тасталынады.

818. Оқытудың бірінші жылының міндеттері - бас, қол, аяқ, тұла бойдың классикалық жаттықтырушының қарапайым жаттығулары арқылы қойылуы, қимыл үйлесімділігінің қарапайым дағдыларын дамыту, орындау кезінде ұқыптылықтың болуы, тәртіп, зейін тәрбиесінің пайда болуын көздейді.

819. 3-сынып уақытының көп бөлігі асатаяқ алдында жасалатын жаттығуларға бөлінеді, оқу жылының аяғында бұл жаттығулар 45 минуттар аспайды. Әр жыл сайын шапшандықты арттыру салдарынан экзерсиз уақыты қысқартылады.

820. Бірінші жартыжылдықта барлық қимылдар бетімен таяққа қарап тұрып, оны екі қолымен ұстап тұрып жүргізіледі. Кейін таяққа қырымен тұрып және оны бір қолымен ұстап тұрып, екінші қолын 2 қалыпта аша отырып жаттығуларды жасайды. Саба би маршымен ақырын қарқынмен басталады, оларды жылдамдатуға немесе бәсеңдетуге болады. Марш ағзаны жұмыс күйіне келтіреді, тыныс пен қан айналымды қалыпқа келтіреді.

821. 4-сыныпқа білім алушылардың аса таяқ алдындағы жаттығуларда тұрақтылығын қалыптастырады, осы жаттығуларды дәл сол кезекпен залдың ортасына қарай ауыстырады, олар станоктың қасындағылардан да мықты жүргізіледі. Залдың ортасында экзерсиске біртіндеп денені *epaulement* күйінде *en face* қалпынан бұрылады және кері жасайды. Бірқатар жаттығуларда қолдың II позициясы төмендейді: қолдар жоғары дайындық жағдайында қолдар жайылады. Қарғып секірулер күшті және бұлшықеттің иілгіштігін дамытады.

822. 5-ші сыныптың негізгі міндеттері: жарты башпаймен жаттығу жасаудағы орнықтылығы бекітіледі. Бағдарламаның жаңа қозғалыстары таза түрде үйретіледі. Үйлестіруді дамыту үшін бірқатар жаттығулар біртіндеп *epaulement* ауыстырылады, алдымен залдың ортасында орындалады, ең жеңіл және қарапайым *croisee* позасын үйретеді. Башпаймен секірудегі және жаттығулардағы *epaulement* қалыбы өзінің бағытын біраз өзгертеді және сыныптың бірінші жоспары бағытына қарай бағыты өзгертіледі және ауысады.

823. 6-сыныптың міндеттері: тұрақтылықты дамыту, өткен жаттығулардың санын көбейту арқылы аяқтың күшін дамыту, мейлінше шапшаң жылдамдықта жаттығуларды орындау техникасын дамыту. *En face, epaulement* жаттығулары, таяқтың алдында, сонымен қатар ортасында, бірге

қосылады, басында екіден артық емес. Үйлестіруден басқа, қимылдардың тіркесі бишілікке тәрбиелейді. Музыканың сүйемелдеуімен, қимылдардың үйлесімінде, әуеннің жалпы сызығы сақталады, тактің ішіндегі ырғақтық сурет қана өзгереді, осылайша үйлесімді қимылдардың сипаты қоюлана түседі. Секіру жаттығулары секіру биіктігін жетілдіреді және төмен секіру кезінде бұлшық еттер жаттығады.

824. 7-ші сыныпта орындаудың дұрыстығы мен тазалығы қалыптасады, күш пен шыдамдылық дамиды, залдың ортасында жарты башпайлы жаттығуларда тұрақтылық қалыптасады, қимылдарға көркемдік бояулардың элементтерін енгізу арқылы бишілік дами бастайды. Тұла бойдың тірек аяққа тура келу қалпын тексеретін тәсіл қолданылады (әрекет соңында тірек аяқтың жарты башпайымен тұрып қалады, бұл кезде қозғалыстағы аяқ *cou-de pied* немесе кез келген 45,90 градус бағытында болуы мүмкін).

825. 8-сыныпта трамплин сипатындағы қарғулар енгізіледі, ол қысқа, бірақ қатты *plié* (бірінші, екінші қалыпта; кейіннен – бір аяқта тұрып екіншісі *cou-de pied* қалыпты алға және артқа). Тактің сегізінші бөлімімен орындалады. Созылмалы жұмсақ қарғулар мен трамплинді ауысырып отыру аяқтарды биіс, жеңіл қарғуларға дайындап, дамытады.

826. 9-сыныптағы экзерсистің негізгі міндеттері: бір аяқпен жартылай бұрылыс жаттығулары кезіндегі орнықтылықты бекіту және жетілдіру, тұла бойдың салмағы түскен ортаны тепе-теңдікті сақтай отырып ауыстыра білу. Зал ортасындағы экзерсисті қимыл-қозғалыстың өз есебінен, мысалы, *rond de jambe par terre* және *battement fondu* кезектестіре отырып немесе үйлесімді қимылдар саның шектей отырып қысқартуға болады. Үлкен қалыптағы *tours*-ке мұқият дайындық басталады. Әуелі бір орындағы, кейіннен қимыл-қозғалыстағы үлкен секірулер енгізіледі.

827. 10-сыныпта түрлі тәсілдер арқылы *pirouettes*, аяқты тез алмастыру техникасын (заноски) игере бастайды. Үлкен қалыптағы *tours*-ты оқып үйрену басталады. Бір қалыптан екінші қалыпқа ауысу кезінде иілгіштік пен нәзіктілік жетіледі. *Adagio*-ның барынша күрделі формасы енгізіледі. Үлкен секірулерде элевация дамытылады.

828. 11-сыныпта трамплиндік секірулерді орындауды жалғастыру қажет, оның жай түрі мен қоса күрделі түрінде орындалады (мысалы: бір аяқпен *temps leve*), себебі еденнен күшті серпілісті талап ететін барынша биік секірулер үйретіледі. Түрлі тәсілдер арқылы секірулерді орындау игеріледі және жоғары секірулерде «баллон» тәсілі жетілдіріледі. Қарқыны шапшаң аяқты жылдам алмастыру тәсілдері күрделене түседі.

829. Білім алушылардың білімі мен икемділігіне қойылатын талаптар. Белгілі бір білім мен дағдылар аясын игеру білім алушылардың көркемдік талғамының артуына көмектеседі, ал ол эстетикалық тәрбиенің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Би сабақтары және көрермен алдында топпен бірге билеп өнер көрсету білім алушылар бойында ортақ іске деген жауапкершілік сезімін, достық және жолдастық сезімдерін тәрбиелейді.

Сабақтарды балаларға мәдениеттілік дағдылары дарытылады. Би сабақтары білім алушы денесінің шынығуына мүмкіндік туғызады, ағзасын күшейтеді және олардың келбеті мен қимыл мәдениетіне жақсы әсерін тигізеді.

830. Білім алушылардың бишілік шеберлігі мен білімі педагогпен тексеріледі:

- 1) әр сабақта;
- 2) жарты жылдықта өткізілген бақылау сабақтарында;
- 3) 2, 4, 6, 8-сыныптардағы сыныптан -сыныпқа көшіру емтихандарында;
- 4) 9-сыныптағы бітіруші мемлекеттік емтиханында.

831. 9-сыныптан кейін білім беру ұйымын бітіргені жөнінде куәлік беріледі.

832. Төменгі сыныптарда бақылау сабақтарында білім алушылар тұла бойдың дұрыс қойылу дағдыларын, қол мен аяқтың тура қалыптарын игеру барысын көрсетеді, аяқтың қайырылу күйіндегі дағдылары да болады; кіріспе және қорытынды аккордтарды естіп, оның мәнін түсіне біледі.

833. Білім алушылар біледі:

1) қол мен аяқ қалыптарын, классикалық бидегі башпайлардың топтасуын;

2) preparation (қолдың дайындықтағы күйден бірінші қалып арқылы екіншісіне ауысып ашылуы және қолдың екінші қалыптан дайындықтағы күйге ауысып жабылуы, сонымен қатар preparations-тің түрлі жаттығуларын);

3) түрлі жаттығуларға түрлі preparation;

4) қимылдың әуелі станокқа қарсы қарап тұрып станок алдында «таза күйінде» орындау әдістемесі.

834. Орта сыныптарда білім алушылар станок алдында және ортада экзерсистің негізгі қимылдарын сауатты түрде орындалуын, секіру бөлімдерінде амал әрекеттердің қарапайым түрлерін тиянақты, мәнерлі, жақсы үйлестірілген түрде орындалуын көрсете біледі; айналу кезінде нүктені яғни тұрған орынды «ұстай білу».

835. Бітіру сыныптарында білім алушылар біледі:

1) барлық би әлемінде қабылданған француз тіліндегі классикалық би терминалогиясын біледі;

2) оқу бағдарламасының толық көлемін, игерілген қимыл-қозғалыстардың орындалуы мен амал-тәсілдерінің барлық ережелерін біледі;

3) өз денесін иелену, оқу тапсырмаларының мүмкін болып табылатын барлық түрін (олардың түрінің кез келген өзгерісінде де) ешқандай қиындықсыз, барынша белсенді, дәл, орнықты, икемді және жұмсақ, жеңіл орындай алады;

4) дамыған жақсы зейін, тамаша музыкалық және хореографиялық жад; ырғақты сезіну, әуенді әсерлене қабылдау, табиғи және айқын қиял, жақсы орындаушылық талғамдардың дамыған сезімдеріне ие болады;

5) түрлі тәсілдер арқылы екі еселенген pirouette-ті; диагональ және шеңбер бойынша дөңгеленуді; үлкен қалыптағы tours-ті меңгереді;

б) секірулердің жеңіл техникасын, сонымен қатар элефацияны және үлкен секірулердегі баллонды игерген;

7) оқып-үйренген элементтер негізінде қарапайым амал-әрекеттерді ойдан шығара біледі.

836. Классикалық би музыкамен тығыз байланысты. Сол себепті білім алушылардың музыкалық сауаттылығын білуі және кез келген музыкалық аспапта ойнай білуі білім алушыларға музыканы түсіне білуге көмектеседі, оның ырғағы мен тақырыбын – тұтастай өзін тыңдай білуге үйретеді және есту қабілетінің, білімі мен талғамының жетілуін, музыкалық тақырыптың ырғағына беріле әсерленуге үйретеді.

837. Тарихи тұрмыстық би пәні 6-сыныпта оқып-үйренуге болады, бұл уақытқа дейін классикалық бидің негіздері ерауlement қалпы жақсы игерілген, қимыл әрекеттері мен табан күші жетілген.

838. Білім алушылар классикалық жаттықтырушыда белгілі бір дағдыларды игере отырып, бұлшық ет жүйесі мен таяныш қозғалтқыш аппаратқа зиян тигізбей және терең түрде халықтық-сахналық бидің өзіндік ерекшелігін және басқа да пәндерді меңгере алады.

839. Классикалық бидің негізгі міндеті – білім алушылардың сапалы білім беруі болып табылады, ол кәсіби деңгейі жоғары педагогтер құрамына, дұрыс және жүйелі құрылған оқу үдерісіне ғана байланысты емес, сонымен қатар оқу және дайындық жаттығуларын өткізуге қажетті жағдайлармен де байланысты:

1) оқу сыныптарының болуы (екіден кем емес);

2) сыныптың жабдықталуы: станок, айна, балубалы еден немесе арнайы еденге арналған төсем (биге арналған ленолиум), кондиционер, шешініп-киінетін бөлме (екіден кем емес), білім алушыларға арналған бөлме.

3) техникалық жабдық: магнитофон, фортепиано, CD - ойнатқыш, бейнемагнитофон, бейнекамера.

4) дайындық жаттығуларына арналған сахналық алаң.

840. Коцерттік нөмірлерді дайындау:

1) костюмдерді репертуарға сай даярлау;

2) сахнаға және сабақтарға арналған аяқ киімдер (балеткалар, пуанттар);

3) жасанды (бутафория);

4) сахнаны безендіру (қойылым тақырыбына сай).

841. Нөмірдің музыкамен жабдықталуы:

1) ноталы материалдардың жинақталуы;

2) музыкалық материалдардың таратушы құралдары: CD-дискі, мин дискілерде жинақталуы.

3) оқу үдерісі мен сахналық материалдардың бейнежазулар мен фотосуреттерде, сонымен қатар сандық таратушы құралдарда тіркеліп қалуы.

842. Оқу сағаттарының сыныптар бойынша бөлу.

3-сыныпта – аптасына 5 сағаттан (жылына 170 сағат) басқа, 1 сыныптан 9 сыныпқа дейін сағаттар саны – аптасына 4 сағат (136 сағат).

4, 5, 6, 8-сыныптарда «таңдау бойынша пән» есебінен «классикалық би» пәніне бір сағат қосылады.

843. Бағдарламаның тәжірибилік бөліміне орындаудың жоғарғы кәсіптік техникасын талап ететін қимылдар енгізілмеген. Барынша күрделі қимылдар қосымша сабақтарында үйретіледі (педагогтің қалауы бойынша).

844. Бағдарламаның негізгі бөлімдері бойынша тақырыптық оқу жоспары.

1 оқу жылы: станок жанындағы экзерсис – 40 сағат, зал ортасындағы экзерсис – 96 сағат, барлығы – 136 сағат;

2 оқу жылы: станок жанындағы экзерсис – 46 сағат, зал ортасындағы экзерсис – 90 сағат, барлығы 136 сағат;

3 оқу жылы: станок жанындағы экзерсис – 136 сағат, зал ортасындағы экзерсис – 30 сағат, Allegro – 4 сағат, барлығы 170 сағат;

4 оқу жылы: станок жанындағы экзерсис – 64 сағат, зал ортасындағы экзерсис – 38 сағат, Allegro – 24 сағат, аяқ ұшындағы экзерсис - 10, барлығы - 136 сағат;

5 оқу жылы: станок жанындағы экзерсис – 64 сағат, зал ортасындағы экзерсис – 30 сағат, Allegro – 26 сағат, аяқ ұшындағы экзерсис - 16, барлығы - 136 сағат;

6 оқу жылы: станок жанындағы экзерсис – 56 сағат, зал ортасындағы экзерсис – 46 сағат, Allegro – 22 сағат, аяқ ұшындағы экзерсис - 12, барлығы - 136 сағат;

7 оқу жылы: станок жанындағы экзерсис – 54 сағат, зал ортасындағы экзерсис – 46 сағат, Allegro – 24 сағат, аяқ ұшындағы экзерсис - 12, барлығы - 136 сағат;

8 оқу жылы: станок жанындағы экзерсис – 52 сағат, зал ортасындағы экзерсис – 44 сағат, Allegro – 24 сағат, аяқ ұшындағы экзерсис - 16, барлығы - 136 сағат;

9 оқу жылы: станок жанындағы экзерсис – 46 сағат, зал ортасындағы экзерсис – 50 сағат, Allegro – 22 сағат, аяқ ұшындағы экзерсис - 18, барлығы - 136 сағат;

845. Балалр өнер мектептерінің «Классикалық би» пәні бойынша оқу-тақырыптық жоспары осы Баллар өнер мектептерінің «Классикалық би» пәні бойынша Білім беру бағдарламаларының 9-қосымшасында көрсетілген.

846. Бірінші оқу жылының негізгі міндеттері – классикалық жаттықтырушының қарапайым жаттығулары арқылы қол, аяқ, бас және тұла бойдың дұрыс қойылуы, қимылды үйлестіретін (координация) қарапайым дағдыларды жетілдіру.

Классикалық биді оқытудың екінші жылында бірінші сыныптың жаттығуларын пысықтау және бекіту жалғасады және күрделі жаттығулар қосылады.

Оқудың үшінші және төртінші жылдарында қарғу жаттығулары арқылы бұлшық еттердің созымдылығы мен күші дамиды.

Классикалық биге оқытудың бесінші жылында қимылдарды орындау техникасын одан әрі жүргізу. Жартылай башпайлармен жұмыс істеу арқылы табанның күшін дамыту. Бұлшықеттердің түрлі топтарын дамытуды қамтамасыз ететін жаттығуларды пайдалану.

Классикалық биге оқытудың алтыншы жылында орнықтылықты қамтамасыз ететеін жаттығулар мен бұрылыстарды меңгеру. Айналуға арналған бастапқы жұмыстар. Жаттығулардың шапшандығын ұлғайту.

Классикалық биді оқытудың жетінші жылында зал ортасындағы орнықтылықты бекіту. Қимылдардың тазалығымен жұмыс. Түрлі тәсілдермен *piouette* техникасын меңгеру.

Классикалық биді оқытудың сегізінші жылында *En tournant* қимылын бастапқы үйретулер. Қимылдардың тазалығымен ары қарай жұмыс.

Классикалық биді оқытудың тоғызыншы жылында түрлі бұрылыстардағы орнықтылықты бекіту. Қол мен тұла бойдың иілгіштігін дамыту. Бірінші жартыжылдық.

17-параграф. Балалар өнер мектептерінің «Халықтық-сахналық би» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

847. Балалар өнер мектептерінің «Халықтық-сахналық би» пәні бойынша білім беру бағдарламасы пәннің мазмұнын, оқытудан күтілетін нәтижелерді, білім алушылардың пәнді игеруден күтілетін нәтижелерді бақылау түрлері мен нысанданы, өнер мектептерінің хореография бөлімдерінің пәнге қолданылатын арнайы тәсілдерді, материалдардың көлемі мен олады әр оқу жылына бөлу мазмұнын анықтайды.

848. Халықтық-сахналық би – өскелең ұрпақты бай бишілік және музыка шығармашылығына араластыратын негізгі құралдардың бірі, сол арқылы олар өздерінің өз ұлтына деген сезімін түсінуге, басқа халықтардың би мәдениетінің бейнелік мәнін түсіну және ену.

849. Халықтық-сахналық бидің білім алушыларға ұлттық, интернационалдық және патриоттық тәрбие берудегі рөлі ерекше. Ұжымдық өнер ретіндегі хореография бала бойында ерте бастан ұжымдасу, бір-біріне талап қоя білу, мейірімділік, өз ойын айқын білдіруге, табандылық пен батылдық сезімдерін дамытуға мүмкіндік туғызады, ал бұл жағдай білім алушылардың орындаушылық әрекеттеріне әсер етуі мүмкін, себебі би қимыл-қозғалыстары кезінде тұлғаның мінезі мен рухани қасиеті айқындалады.

850. Халықтық-сахналық би балалар бойында халықтың би өнері шығармашылығына және биден байқалатын халықтық дәстүрге деген құрмет пен сүйіспеншілік сезімдерін тәрбиелейді, олардың жалпы мәдениетінің дамуына, адамгершілік қасиеттерін және дене бітімінің жетілуіне көмектеседі.

851. «Халықтық-сахналық би» пәні бойынша бағдарлама білім алушыларды «Классикалық би» пәнінің 3-жылдық оқуын аяқтағаннан кейін

халықтық-сахналық биді 6 жыл ішінде, яғни 4-сыныптан 9-сыныпқа дейін оқып үйренуін қарастырады.

852. Балалар өнер мектептерінің хореография бөлімдерінің топтарындағы балалардың сандық құрамы 8 адамнан кем емес және 20 адамнан артық емес.

853. Барлық сыныптардағы классикалық би және кіші сыныптардағы халықтық-сахналық би бойынша сабақтар топтың құрамына байланысты қыздар және ұлдар үшін бөлек топтың топтасуына байланыссыз педагогтің нақты жұмыс істеген уақыты бойынша төленеді.

854. Балалар өнер мектептерінің (хореография бөлімдері) үлгілік оқу жоспарымен анықталған сағаттардан тыс классикалық, халықтық-сахналық, тарихи-тұрмыстық, заманауи, балдық билер, ритмика және концерттік нөмірлерге дайындық бойынша сабақтар өткізу үшін концертмейстерлік сағаттар Үлгілік оқу жоспарына сәйкес (оқу уақытының 100 пайызы) қарастырылады.

855. Концерттік нөмір қою әр білім алушы үшін пәнге бөлінген 0,5 сағаттың есебінен жүргізіледі.

856. Оқу процесін жетілдіру мақсатында есептік концерттерді (спектакльдерді) дайындауға қоюшы-режиссер, балетмейстер аталған тұлғалар үшін сағаттық жүктеме бойынша төлемімен үш айдан артық емес уақытқа шақырылады.

857. «Классикалық би» пәнінен 3-жылдық оқуды аяқтаған кейін халықтық-сахналық би өнерін оқытуды 4-сыныптан бастаған жөн.

Бұл жастағы балалар халықтық би қойылымдарының элементтерімен жақсы және шет ел халықтық би шығармашылығымен танысып, музыкалық қабілетке ие болады, кез-келген ұлттың мінез-құлқын би қимылдары кезінде айқын көрсете алады.

858. Педагог әр жастағы баланың дене бітімі және рухани жағынан дамуының негізгі заңдылықтарын ескеріледі.

Кіші мектеп жасындағы баланың денесінің ерекшелігі, мектеп жасына дейінгі балаларға қарағанда сүйектері мықты болып келеді, алайда онда шеміршек ұлпасы көп болады, омыртқаның, жамбас сүйектері мен аяқ-қол сүйектерінің қатаюы жоғарғы сыныптарда пайда бола бастайды. Бұл жағдайды хореографияның ұжымдық сабақтарын ұйымдастыру кезінде есте сақтау қажет. Балаларды шаршатудан, нәтижесінде жүрек қызметінің өзгеруіне соқтыратын бұлшық етке, денеге шамадан тыс күш түсіруден сақтандырған жөн.

859. Оқу үдерісі барысында сабақтың тиімді болуы үшін дидактиканың негізгі қағидаттарына сүйенген жөн: әсерленгіштік пен ойшылдықтың үйлесімін, жалпы мен жекенің үйлесімін, көрнекілікті, метафора мен көркем сөздің қолданылуын, логикалық ұғымды, балалармен жұмыстың түрлі формасын өткізу әдістемесін қолдану кезіндегі оқытудың жүйелілігін, қимыл-қозғалыстың жеңіл, кереғар және салыстырмалы жүйелі болуын үнемі басшылыққа алу керек.

860. Білім алушылардың білімдері, біліктері және дағдылары бекітіледі:

1) түрлі ырғақтағы және басқа да қимылдармен үйлестірудегі бағыттың өзгеру амал-әрекеттерін қайталау арқылы;

2) оларды түрлі музыкалық-би жағдайлары мен білдіру құралы ретінде пайдалану арқылы;

3) орындау ережелерін түсіндіру арқылы.

861. Әдістемелік жағынан сауатты құрылған халықтық сахналық би сабақтары қимыл әрекеттерін жетілдіреді, бұлшық ет аппаратының күшейе түсуіне мүмкіндік туғызады, классикалық жаттығулары кезінде көп қатыса қоймайтын бұлшық еттер де шынығады. Білім алушыларға түрлі халық билерін орындау ерекшелігі мен оның түрлі нақыштарын, ырғағы мен қарқынының күрделі жақтарын игеріп алуға мүмкіндік береді.

862. Тәрбие үдерісінде білім алушылар бойында ырғақ пен есту қабілетінің дамуына ғана емес, сонымен қатар көркемді талғамының да жетілуіне жағдай жасайтын жақсы музыкалық сүйемелдеу маңызды рөл атқарады.

863. Бағдарлама мақсаты – баланы тұлға ретінде тәрбиелеу, халықтық-сахналық билерді меңгеру арқылы білім алушылардың бойында эстетикалық үлгі қалыптастыру. Білім алушыларға халықтық-сахналық би өнерін меңгерту арқылы олардың ізденпаздығын дамытуға және тұлғаның көркемдік-эстетикалық тәрбиесіне жағдай жасау және халықтық хореографияға қызығушылығын қалыптастыру.

864. Бағдарламаның міндеттері:

1) халықтық-сахналық бидің ұлттық стилін, орындалу тәсілін, айқын палитрасын дәл көрсете білу шеберлігінің жетілуін қамтамасыз ету;

2) өзін көрсете білу, жалпы мәдениеттілік, эстетикалық талғам дағдыларын қалыптастыру;

3) білім алушылардың хореография саласында бейнелі түрде ойлай білуі мен фантазиясының дамуына, сонымен қатар дербестік пен жауапкершіліктің дамуына көмектесу;

4) би қимылдарын әсерлене отырып мәнерлі түрде орындауға тәрбиелеу;

5) білім алушылардың өзін шығармашылықпен көрсете білуге оқу уәждемелерін дамыту;

6) білімі мен біліктерін кең көлемде мерекелік концерттерде, байқауларда, фестивальдарда жүзеге асыруға мүмкіндік жасау;

7) ансамбльде орындау икемдігі мен кеңістікке бейімделу дағдыларының дамуына көмектесу;

8) қимыл-қозғалыстарда халықтық музыканың нақыштық ерекшеліктерін, оның ырғағы мен қарқынының әр-түрлілігін жеткізе білу шеберлігін тудыру.

865. Осы бағдарлама аясындағы негізгі міндет-талаптарды орындау барысында педагогтердің дайындық деңгейіне байланысты педагог материалдың көлемі мен техникалық жағынан күрделілік дәрежесін білім алушылардың дайындығына байланысты азайтып немесе көбейте алады.

Педагог сабақтар мен қойылымдарды шығармашылық тұрғыдан өткізу керек. Бағдарлама сабақтарға арналған материалдарды таңдау барысында педагогтің өзіне таңдау жасауға мүмкіндік береді.

866. «Халықтық-сахналық би» бағдарламасының мазмұны білім алушылардың халықтық сахналық бидің тәжірибелік дағдыларын игеруіне бағытталған.

Бағдарламаның аталған курсы игерудің нәтижесі ашық сабақ, этюдтер көрсету, бақылау сабақтары, емтихандар түрінде өткізіледі.

Диагностикалық және оқыту әдістемесін жүзеге асыру – би міндетін қалыптастыру негізіне жататын құраушы бір бөлігін белгілеп алуға мүмкіндік береді.

867. Халықтық сахналық биді оқытудың әр жартыжылдығын аяқтаған кезде, өтілген материалдың қорытындысы жасалады, яғни бақылау сабағы өткізіледі.

Оқудың толық курсы аяқтаған соң емтихан өткізіледі, онда білім алушылар ансамбльде орындау дағдылары мен біліктерін, халықтық музыканың қимыл-қозғалыстағы нақыштық ерешеліктерін, оның ырғағы мен қарқынының әр-түрлілігін бере алудағы шеберліктерін көрсетеді.

868. Апталық сағат саны: 4-сыныпта – 3 сағат (жылына 102 сағат), 5-9-сыныптарда – 4 сағат (жылына 136 сағат).

869. Балалар өнер мектептерінің «Халықтық-сахналық би» пәні бойынша оқу-тақырыптық жоспары осы Балалар өнер мектептерінің «Халықтық-сахналық би» пәні бойынша Білім беру бағдарламасының 10-қосымшасында көрсетілген.

870. Оқудың бірінші жылы – 4-сыныпта білім алушылар халықтық-сахналық бидің ерекшеліктерімен, оның дамуының негізгі кезеңдерімен танысады.

Бірінші оқу жылының міндеттеріне қарапайым элементтерді орындау кезіндегі қол мен аяқтың негізгі қалыптарымен және орналасуымен, бас пен тұла бойдың орналасу қалпымен танысу жатады. Станок алдындағы, зал ортасындағы және диагональ бойындағы элементтерді игеру, қимыл-қозғалысты үйлестіретін қарапайым дағдыларды жетілдіру де жатады.

Оқудың бірінші жылы үшін қазақ, орыс, беларус халықтарының билерінің, сондай-ақ Балтық жағалауы республикалары билерінің аз ғана әрекеттері мен элементтері үйрену ұсынылады.

871. 4-сыныпта аптасына 3 сағат, бірінші жарты жылдыққа 48 сағат бөлінген. Станок алдында жаттығу жасауды үйрену бірінші жарты жылдықта басталады, кейін зал ортасына көшіріледі. Қол мен тұла бойға арналған port de bras, халықтық бидің негізгі элементтерін игеру барлық жаттығулардың негізі болып табылады.

Екінші жарты жылдықтың негізгі міндеттері станок алдында және зал ортасында жасалатын жаттығуларда тұла бойдың, аяқ, қол және бастың дұрыс қойылуын игеру болып табылады. Екінші жарты жылдық қимылдар үйлесімінің

жетілдірілуіне жағдай жасайтын аса күрделі би композициялары мен элементтерін оқып-үйренуді қамтиды, аталған жаттығулар мен қимылдардың дұрыс игерілу дәрежесіне қарай, олардың жеңіл-желпі тәсілдері қарастырылады. Екінші жарты жылдықта барлық материалды оқып-үйренуге 63 сағат бөлінген.

872. 5-сынып. Оқудың екінші жылы. Халықтық-сахналық би пәні бойынша екінші оқу жылының міндеттері – аяқ күшін одан әрі шынықтыру, би қимылдарының үйлесімділік дағдыларын жетілдіру болып табылады. Станок жанында және зал ортасында орындалуын жағынан халықтық сипаттағы аса күрделі жаттығулар үйретіледі. Станок жанындағы жаттығулардың игерілу деңгейіне қарай, олардың кейбірі зал ортасына шығарылады және тұла бой, қол және бас қимылдарымен үйлестіріле орындалады. Халықтық бидің кейбір элементтері бас кезінде станок жанында үйретіледі және олар бұлшықет тобына сай келетін амал-әрекетке кіреді.

Үйлесімділікті дамытуға арналған аса күрделі би әрекеттерін оқып үйрену халықтық бидің өзіне тән орындалу тәсілін аша білу шеберлігімен тәрбиесіне үлкен мән беріледі.

Бірінші жарты жылдықта сабақ аптасына 4 рет өткізіледі, барлығы 64 сағат. Қазақ, орыс, белорус билерінің ерекшелігі мен мәнерін оқып-үйренуді жалғастыра отырып, Украина және Италия билерінің элементтері еңгізіледі.

Екінші жартыжылдықта сабақтар аптасына 4 сағат, барлығы 72 сағат жүргізіледі. Екінші жарты жылдықта станок жанындағы жаттығулармен зал ортасындағы қимылдардың күрделенген түрлері енгізіледі.

Биді орындау тәсілі мен оның өзіндік сипытын көрсете білу шеберлігі меңгеріледі. Қыздар үшін аяқпен еденді соғу күрделі қимылдары, ер балар үшін шапалақ, шапалақтау және жүрелеп отыру, жартылай жүрелеп отыру қимылдары енгізіледі.

873. 6-сынып. Оқудың үшінші жылы. Оқудың үшінші жылында станок жанында және зал ортасында күш-қайраттың көп жұмсалуды мен орындалуында тиісті үйлесімділікті талап ететін техникасы жағынан күрделі элементтерді одан әрі оқып үйрену жүзеге асырылады. Күрделі ритмикалық суреті мен қарқыны жеделдетілген этюдтер. Композициясы жағынан өте күрделі әрекет қимылдары игеріледі.

Халықтық биді үйрену барысында орындаудың мәнерлігіне және айқын тәсілі мен орындаудың нақты мінез-құлқын жеткізуге; бұрын игерілген аса күрделі үйлесімдегі би элементтерін қайталауға; халықтық хореографияның қалыптасуына әсер ететін өмірдің тарихи жағдайларымен, халық этнографиясымен таныстыратын жаңа халықтық билерді үйренуге ерекше көңіл бөлінеді.

Бірінші жартыжылдықта сабақтар аптасына 4 рет, барлығы 64 сағат жүргізіледі. Аптасына 4 сағат, барлығы 64 сағат. Зал ортасында қазақ, орыс, беларус билері негізінде жеңіл-желпі әрекеттер мен композицияларды

құрастыруға болады. Татар, башқұрт, өзбек билері элементтерін оқып-үйрену басталады.

Екінші жартыжылдықта сабақтар аптасына 4 сағаттан, барлығы 72 сағат жүргізіледі. Екінші жартыжарты жылдықта станок жанындағы жаттығулар күрделене түседі, зал ортасында және диагональ бойымен шыр айналу қимылдарына үлкен көңіл бөлінеді. Ер балалардың жүрелеп отыру және жартылай жүрелеп отыру қимылдарына, қыз балалардың аяқпен еденге соғу қимылдарына да көңіл бөлінеді.

874. 7-сынып. Жетінші оқу жылы. Станок жанындағы және зал ортасындағы жаттығулар мен элементтерін үйрену, олардың *epaulement croisee* және *effasee* орындалуы, сондай-ақ жарты башпайда тұру және орындау жаттығулары жалғастырылады. Амал-әрекет техникалық және үйлесімділік жағынан барынша күрделі болуы керек. Акробатикалық және ептілік элементтері бар жаттығуларға дайындық басталады.

Бірінші жартыжылдықта сабақтар аптасына 4 сағат, барлығы 64 сағат жүргізіледі. Қыздардың айналым және аяқ пен еденге соғу қимылдары мен ер балалардың жүрелеп отырып-тұру және шапалақтау әрекеттері күрделене түседі. Қазақ, орыс және украин билері элементтері үйретіледі. Молдаван және поляк билері жаңадан үйретіле бастайды.

7-сынып. Екінші жартыжылдықта сабақтар аптасына 4 сағаттан, барлығы 72 сағат өткізіледі. Серіктеспен қарым-қатынасын дамытуға септігін тигізетін жұп болып билеуге үйрету. Орындау тәртібі мен сипатына бағытталған жұмыстар жүргізіледі.

875. 8-сынып. Оқудың бесінші жылы. Күрделі ырғақты ритмикалық мәнердегі, жеделдетілген қарқындағы барынша қиын құрастырылған қимылдарды станок жанында және зал ортасында орындау, олардың *epaulement croisee* және *effase* орындалуы, сонымен қатар жарты башпайға тұру және қарғып-секіруді орындау әдістемесі меңгеріледі.

Орындау кезінде ұлттық ерекшелік пен ұлттық сипаттың ашылуына, түрлі халықтың билерін жұптасып орындау кезінде бір-бірімен қатынас ерекшеліктерін басты назарда ұстай отырып, би қимыл-қозғалысының орындалу мәнерлі түрде болуына қол жеткізу қажеттігіне ерекше көңіл аудару керек. Аяқ пен еденге соға отырып айнарудың барынша күрделендірілген түрі, акробатика және трюк элементтерін жасауға дайындық жұмыстары енгізіледі.

Бірінші жартыжылдықта сабақтар аптасына 4 сағаттан, барлығы 64 сағат жүргізіледі. Серіктеспен қарым-қатынаста болу дағдыларын дамытатын жұптасып билеу әрекеті үйретіледі. Қазақ, орыс билері элементтерін оқып-үйрену жалғастырылады. Грузин, сыған, венгр, испан билері үйретіле бастайды.

Екінші жартыжылдықта аптасына 4 сағат, барлығы 72 сағат.

876. 9-сынып. Алтыншы оқу жылы. Білім алушыларды этюдтер мен концерттік нөмірлерді және көркем безендіру жұмыстарын жүргізуге бағытталған құрама комбинацияларды ойлап табуға даярлау.

Бірінші жартыжылдықта сабақтар аптасына 4 сағаттан, барлығы 64 сағат оқытылады. Хореография өнерін игерудің соңғы жылы станок жанында және зал ортасында техникасы жағынан күрделі жаттығуларды оқып – үйренумен; орындаушылық деңгейдің мәнерлі болуымен музыкалық және әртістік қабілеттің жетілдірілуімен; қазақ, орыс, грузин, сыған, венгр, испан билерінің күрделі элементтерін оқып – үйренумен ерекшеленеді.

Екінші жартыжылдықта аптасына 4 сағат, барлығы 72 сағат.

877. Таңдауы бойынша болжамды репертуарлар.

1) Қазақстанның билері: «Қамажай», «Тепеңкөк», «Көбелек», «Қара Жорға», «Домбыра», «Балбырауын», «Қазақ вальсі».

2) Ресей билері: Орыс кадрили; «Сегіздік»; «Бестік» переплясы; «Вензеля», «Қызға арналған пляска», «Ойна, гармонь», «Сібір полькасы» - билері; «Алтын цепочка», «Метелица», «Улитушка», «Березка» - хороводтары; Шәлі орамалмен солтүстік хороводы; Матрос биі «Яблочко».

3) Алтай билері: «Аққулар», «Аққу», «Көңілді маралыталар», «Теленгитский», «Көгілдір таулардың гүлдері», «Урсулай».

4) Белорус билері: «Крыжачок», «Веселуха», «Бульба», «Лявониха», «Янка».

5) Литва билері: «Ругучай», «Микита», «Клумпакоис».

6) Латыш билері: «Руцавиетис», «Цимду парис», «Мельница», «Шестерка».

7) Эстон билері: «Ямая-лабаялг», «Йоксу-полька», «Качели».

8) Румын биі: «Калабреазе».

9) Украин билері: «Веснянка», «Гопак», «Метелица», «Ползунок».

10) Молдаван билері: «Хора», «Жок», «Молдовеняска», «Сырба», «Букурия».

11) Татар биі.

12) Башқұрт билері: «Жеті ару», «Гульназира».

13) Чуваш биі: «Линка-линка».

14) Орта Азия халықтарының билері.

15) Тәжік билері: «Бубенчики», «Бақташы биі (Пастух)».

16) Түрікмен билері: «Пиэла», «Жігіт биі».

17) Әзірбайжан биі: «Газахы», «Узундара».

18) Өзбек билері: «Андижан полькасы».

19) Өзбек биі «Лязги».

20) Осетин биі «Симд».

21) Грузин биі «Лезгинка», «Картули».

22) Поляк билері: «Краковяк», «Куявяк», «Понтозоо», «Оберек», «Мазурка».

23) Болгар биі.

24) Венгр билері «Харомугрош», «Чардаш».

25) Итальян биі «Гарантелла».

26) Чех биі «Обкрочак».

- 27) Словак биі «Яношиковский».
- 28) Американ биі «Көңілді ковбойлар».
- 29) Испан биі «Фламенко», «Арагонская хота».
- 30) Неміс биі «Тиррольский», «Шапалақтармен және бұрылыстармен би», «Полька».
- 31) Грек биі «Сиртаки».
- 32) Қытай билері: «Лотос биі», «Желпіуіштермен», «Шамдармен».
- 33) Мексикан биі «Харбэ Астеко», «Авалюлька».
- 34) Еврей биі.

878. «Халықтық-сахналық би» пәнін оқу барысында білім алушыларға бағдарлама ұсынып отырған халық билерінің ұлттық ерекшеліктерімен таныстырып, халықтық әдет – ғұрып, салт – дәстүр, оның тарихы мен өмір жолы туралы әңгімелеп айту қажет. Осының бәрі ұлттық ерекшелікті терең түсінуге көмектеседі, орындаудың мәнерлілігін арттырады. Бидің орындалуы әрқашанда табиғи түрде болуы керек, ал ұсынылатын материал – білім алушылардың техникалық мүмкіндіктеріне ғана сай болып қоймай, олардың жас ерекшелігіне сай психологиясын да ескеруі қажет.

879. Әр бөлімнен кейін түрлі халықтың би этюдтерінің тізімі ұсынылған. Әр жарты жылдықта педагогтің таңдауы бойынша екі этюд қойылады.

Әр оқу жылы соңында бала бойындағы ансамбльді құру өнері мен сахналық бейнені бақылауға бағытталған кең көлемдегі композиция немесе аяқталған би қойылымы дайындалуы қажет.

880. Бағдарлама неғұрлым жеңіл меңгерілетін би мәтінін, оның түрленуін таңдап алуға мүмкіндік береді. Станок жанында немесе ортада жасалатын әр элементтің музыкамен сүйемелденуін таңдаған кезде, білім алушылардың музыканы түсіне білуіндегі жас ерекшеліктері ескерілуі қажет, ал бұл техникалық жағынан күрделі элементтердің игерілуін жеңілдетеді және би билеу мен мәнерлілікті жетілдіруге көмектеседі. Сипаты, стилі және ұлттық ерекшелігі жағынан музыка қимыл – қозғалыс мінезіне сай болады.

881. Сабақтар станок жанында, кейін зал ортасында бұлшық ет аппаратына түсетін күш пен қиындық деңгейінің белгілі бір дәрежесі мен формасындағы, нақты бір жастағы білім алушыларға ыңғайлы болып келетін халықтық би элементтерін игеру жаттығуларымен басталады. Төменгі сыныптарда білім алушылар зал ортасындағы халықтық – сахналық биде қабылданған қол, аяқ қалыптарымен танысады, қарапайым үйлесімдерді, сондай-ақ балараға түсінікті би элементтерін игереді.

882. Классикалық биді оқу үдерісімен байланыстыруға мүмкін емес күрделі халық билерінің өзіндік ерекшеліктерін тым ерте және тез еңгізуден сақтау керек. Мысалы, қырына қисайған табан, кенеттен жүрелеп отырып қалу, аяқтың жабық қалпы, классика үшін әдеттенбеген тұла бойдың иілуі сияқты элементтер жиі қолданылатын болса, білім алушылардың бұлшық еттері физиологиялық жағынан қабылдамайды және оның ешқандай пайдасы болмайды.

883. Жаңа материалды оқу барысында келесі өлшемдер ескеріледі:

- 1) назар аудару, зейін қою (қимылдың мәні, оның құрылымы, амплитудалық ерекшелігі қаншалықты тез игерілді);
- 2) қиындық деңгейі (даярлық жаттығулар қажеттілігі);
- 3) музыкалық қабілет (қимылдарды музыкалық сипаттамасын ескере отырып орындау);
- 4) үйлесімділік (қимылдарды «таза күйінде», қол, бас, тұла бой қимылдарымен үйлестіре отырып орындау).

Бағдарлама бойынша оқытуды баланың бабын табуға сараланған тәсіліне сүйенеді.

Оқудың бірінші жылында (4-сынып) келесі жылдары бекітілетін және дамытылатын дағдылары мен білімінің іргетасы қаланады. Бірінші жылдың ерекшелігі оқуды одан әрі жалғастыру үшін құрылатын нақты бір базаны игеруде білім алушыларға мүмкіндік беру болып табылады. Қазақ, орыс, белорус, татар билерінің кішігірім амал – әрекеттерінің элементтерін өту ұсынылады. Сонымен қатар, түрлі би билеу элементтеріне дайындайтын қосымша көмекші материалдар пайдаланылады.

884. Техникалық қиындықтардың, ерекше үлкен жүктеменің болмауы сияқты жағдайлар педагогтің биді орындалу мәдениетіне ерекше көңіл аударуына мүмкіндік береді. Кеңістікке биімделе білу, алаңда түрлі ракурс пен көріністе қозғала біледі. Үйлесімділік дағдылары, қалыпты «поза» сезінуі, серіктеспен қатынас мәдениеті, ансамбльде орындаудың бастапқы дағдыларын дамытады. Орындаудың жақсы тәсілі мен нақыш тазалығын қалыптастырудың негізі болып табылатын халық музыкасының нақыштық ерекшеліктерін, оның қарқыны мен ырғағының әртүрлілігін көрсете білу, тез әсерленіп, ықыластану сияқты күрделі және алуан түрлі міндеттер оқытудың бастапқы кезеңін шешуге мүмкіндік береді.

885. Оқу үдерісі жиынтық жаттығулар (дайындықтар) өткізуді қарастырады, олардың ұзақтығы оқу материалының көлеміне байланысты, алайда әрқайсысы 4 сағаттан аспайды (аптасына екі, тіпті үш ретке дейін).

886. Оқудың екінші жылында (5-ші сынып) білім алушылар станок жанында және зал ортасында барынша күрделі жаттығуларды оқып үйренеді. Барлық оқу кезеңі бойында бұлшық еттің күш – қуатын одан әрі арттыру бірте – бірте және жоспарлы түрде, «қарапайымнан күрделіге» қағидаты бойынша жүргізіледі. Би этюдтері мен тапсырмалардың лексикасын, композициясын қиындату, жаңа техникалық әдіс – тәсілдерді енгізу – осының бәрі өткен оқу сабақтары барысында игерулері тиіс. Комбинация негізінің іргетасы бір элемент болуы керек, және оны амал – тәсілдерді қиындатылған басқа қимылдармен толықтыру қажет.

887. Оқытудың үшінші және төртінші жылдарында (6-7-сыныптар) бұлшық ет аппаратының күш – қуатын арттыру, материал ұсынып отырған техникалық жағынан күрделілік дәрежесі біртіндеп арттырылған жаңа элементтерді терең оқып үйрену, жұптасып билеу элементтерін көбейту, тез

әсерленіп ықыластану, орындаудың жақсы тәсілі мен нақыш тазалығын және жалпы мәдениеттілікті қалыптастыру жұмыстары жалғастырылады.

888. Оқытудың бесінші – алтыншы жылдарында (8-9-сыныптар) білім алушылар өнер мен мәдениет саласындағы кәсіптік оқу орындарында оқуды жалғастыруға қажетті арнайы міндеттерді игереді. Курсты бітірушілер бітіру емтихандарын тапсырады және оларға куәлік пен бағалары жазылған қосымша парақ тапсырылады.

10-11-сынып білім алушылары мәдениет пен өнер саласындағы жоғары оқу орындарына түсу үшін өнер мектептерінде белгілі бір бағыттағы бағдарлама бойынша оқуын жалғастыра алады.

889. Би пәндерін оқып-үйрену барысында пәнаралық байланыс маңызды рөл атқарады. Бір пәннің екінші бір пән материалын игеру кезінде олардың бір-бірінен асып кетуіне жол бермеуі керек. Халықтық-сахналық би педагогі оқыту үдерісін, басқа пәндер бойынша сыныптың дайындық деңгейін ескере отырып, құруға тиіс. Классикалық би мен халықтық-сахналық биге үйретуді бір мезгілде бастамау керек, себебі классикалық би білім алушылардың би қимылдарын игеруінің негізін дайындайды.

890. Күнтізбелік-тақырыптық жоспарын жасау кезінде, «Шетел хореографиясы», «Қазақстан хореографиясы» және халықтық-сахналық би пәндері бойынша тақырыптарды өтілу мерзімімен келісілу қажет, ал бұл өтілетін материалдың әсерленгіштік палитрасын барынша терең түсінуге жағдай жасайды.

891. Байқылаудың түрлері мен нысандары. Ағымдық бақылау бүкіл оқу жылы бойынша іске асырылады. Диагностикалық және оқыту әдістемелерінің орындалуы арнаулы міндеттердің қалыптасу негізінде жатқан бөлшектерді белгілеп алуға мүмкіндік береді.

Оқудың әр жартыжылдығының аяғында қорытынды шығарылады – бақылау немесе ашық сабақтар өткізіледі. Білім алушыларды аралық аттестациядан (көшу емтихандары) өткізу және 9-сыныпта қорытынды аттестация (мемлекеттік емтихан) өткізіледі. Білім алушылар би техникасының, актерлік шеберлігінің және орындалу тәсілінің дамуы мен жетілдірілуін көрсетеді, ал бұл алынған білімі мен шеберлігінің қалыптасуына септігін тигізеді.

892. 9-сыныптағы бақылау сабақтары тұтастай немесе жартылай білім алушылар ойлап шығарған амал-әрекеттерге құрылады, онда білім алушылар станок жанындағы және зал ортасындағы оқу амал-әрекеттерін, сауатты түрде ойлап шығара білу шеберліктерін, сондай-ақ этюдтердің композициялық құрылымын көрсетеді.

893. Бағдарламаны іске асыру шарттары. Халықтық-сахналық бидің негізгі міндеті - білім алушыларға сапалы білім беру, ол тек педагогтік шеберлігіне, оқу үдерісінің дұрыс және жүйелі құрылғандығына ғана емес, сонымен қатар оқу сабақтарын өткізуге арналған қажетті жағдайдың болуына байланысты:

- 1) оқу сыныптарының болуы (екіден кем емес);
- 2) сыныптарды жабдықтау: станоктар, айналар, палубалы еден немесе би арналған еден жапқыш, кондиционерлер, шешінетін бөлмелер (екіден кем емес), педагогтерге арналған бөлме;
- 3) техникалық жабдықталуы: магнитофондар, баяндар, видеомагнитофондар, видеокамералар.
- 4) дайындық жүргізуге арналған сахналық алаңдар;
- 5) концерттік нөмірлерді әрлеу: репертуарларға сәйкес киімдер, сахнаға және сабаққа арналған аяқ киімдер (өкшесі бар); бутафориялар; сахнаны сәндеу (қойылымның тақырыбына сәйкес);
- 6) нөмірлерді музыкалық әрлеу: материалдық шығындардың мүмкіндіктеріне қарай музыкалық материалдарға аранжировка жасау, музыкалық және ноталық материалдар қорын жинау.

894. Күтілетін нәтижелер. Оқудың бірінші жылының аяғында білім алушылар келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

- 1) дұрыс дене сымбатын сақтау;
- 2) арнаулы алаң бойымен және суреттің өзгеруін есте сақтай отырып, белгілі бір өрнек бойымен қозғала білу;
- 3) қимылды музыкамен үйлестіру;
- 4) бір қимылдан екіншісіне ауыса білу;
- 5) аяқ-қолды ұстау қалыптарын меңгереді.

895. Оқудың екінші жылында білім алушылар келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

- 1) тұла бойдың дұрыс қойылу негіздерін біледі (сонымен бірге педагог білім алушының дене бітімінің табиғи ерекшеліктеріне көңіл аударуы керек);
- 2) бұлшықет аппаратын бірте-бірте шынықтыруға үйренеді (әсіресе, бел және іш прессі);
- 3) станок жанындағы халықтық-сахналық экзерсистің қарапайым элементтерін және зал ортасындағы би элементтерін игереді;
- 4) кеңістікке бейімдеді;
- 5) ракурс пен қалыпты сезінеді;
- 6) бұлшық еттің түрлі тобын шынықтыруға үйреді;
- 7) музыка өлшемін біледі;
- 8) ырғақты сезінуін жетілдіруі, музыканың ерекшелігін қимыл-қозғалыспен көрсете білуге үйренеді.

896. Оқудың үшінші жылының соңында білім алушылар келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

- 1) халық билеріндегі башпайлардың топтасу қолдың қойылу тәртібін біледі;
- 2) сымбатты дене бітімін сақтай отырып, музыка ырғағымен дұрыс қозғала біледі;
- 3) музыканың ерекшелігін сезіне білу және сонымен байланысты көңіл-күйді көрсете біледі;

- 4) аса қиын емес би қимылдарын орындай біледі;
 - 5) актерлік айқындылық дағдыларын игереді, би қадамдарында бидің көркемді үлгісін көрсете біледі;
 - 6) түрлі жан толғанысындағы бейнені көрсете біледі.
897. Ересек жастағы білім алушылар денеге (бұлшық етке) түсетін үлкен ауыртпалыққа да шыдай алады, атап айтқанда:
- 1) (preparation) жаттығуларға дайындық жұмыстарын орындайды;
 - 2) қолдың даярлы қимылдарын біледі, қолдың бел тұсында дұрыс ашылуын және жабылуын біледі;
 - 3) бес қалыптан тұратын станокқа қырынан тұру қалпын игереді;
 - 4) аяқтың ашық болу қалпы дағдыларын үйренеді;
 - 5) қимылдарды тактінің соңғы буынынан басталатын (затактовый) әуендерге сай орындай біледі;
 - 6) орыс билерін немесе басқа да жеңіл-желпі билерді орындай біледі;
 - 7) орыс билерінің аяқты кезектестіріп адымдау, бір аяққа отырып жүру сияқты қимылдарын біледі;
 - 8) ер балалар жүрелеп отыру және шапалақтау қимылдарын дұрыс орындай біледі;
 - 9) қыздардың айналым және аяқты еденге соғу қимылдарын біледі.

18-параграф. Балалар өнер мектептерінің «Акробатика» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

898. Балалар өнер мектептерінің «Акробатика» пәні бойынша білім беру бағдарламасы пәннің мақсатын, міндетін, мазмұнын, бағдарламамалық талаптарды, оқыту жылдары бойынша оқу-тақырыптық жоспарды, бақылау нысанын, оқыту нәтижелерін бағалау өлшемдерін анықтайды.

899. Акробатика - цирк өнерінің негізгі жанрларының бірі, өйткені акробатика барлық цирк нөмірлерінің құрылыс іргетасы, демек негізгі пішінделген тәртіптердің бірі, цирк өнердің зерттеуінде болып көрінеді. (аудармада грек «akrobateo» - аяқ ұшымен жүріп, үстіне өрмелеймін).

900. Пәннің мақсаты: «Акробатика» пәні аясында білім алушылардың физикалық қасиеттерін, дара ерекшеліктері мен әртістік қабілеттерін анықтау.

901. Пәннің міндеттері:

- 1) білім алушылардың физикалық аппаратын икемділігінің дамуы (барлық бұлшықет топтарымен жұмыс істеу);
- 2) үйлесімділіктің қимыл-қозғалыс сезімін дамыту және кеңістікте бағдарлану;
- 3) тепе-теңдік аппараттын жетілдіру;
- 4) реакцияның жылдамдығын дамыту;
- 5) адамгершілік-ерік сапасын тәрбиелеу;
- 6) салауатты өмір салтын насихаттау;

7) ұжымдық қызметтегі шығармашылық дағдыларын дамуы, ұжымның әр мүшесі өз жұмыс нәтижесіне жауапты болады.

902. Бағдарламаның жүзеге асыру мерзімі:

1-3-сынып – аптасына 3 сағат, жылына 102 сағат, оқыту курсының барлығы - 306 сағат;

4-9-сыныптар – аптасына 2 сағат, жылында 68 сағат, оқыту курсының барлығы - 408 сағат.

Концерттік нөмірлерді дайындауға арналған оқу сағаттары топтық формада, сондай-ақ жеке сабақтарда пайдаланылады.

Оқу процесін жетілдіру мақсатында есептік концерттерді (спектакльдерді) дайындауға режиссер-қоюшы, балетмейстер, аталған тұлғалар үшін сағаттық жүктеме төлемімен шақырылады.

903. Білім алушылар контингенті 6-дан 16-ға дейін (1-9-сыныптар):

1-3-сыныптар – кіші топ;

4-6-сыныптар – орта топ;

7-9-сыныптар – жоғары топ.

904. Бағдарламаны іске асыру үшін жағдайлар жасалады.

1) Қажетті құрылғылары (шығыршық, қоссырық, трепециялар, швед қабырғасы және басқалары) бар арнайы жабдықтарған орын (спорт залы немесе манеж).

2) Станоктары, айналары, рояль немесе пианиномен жабдықталған хореография залы.

3) Концерттік рояль немесе пианино, пульстар және дыбыстық техникалық құрылғылармен жабдықталған концерт залы.

4) Киім бөлмесі.

5) мамандандырылған материалдармен жұмыс істеуге арналған бөлме.

6) Фонотека, фидеотека, көретін видеозал.

7) топтық, шағын топтық және жеке сабақтарға арналған оқу орындары.

8) Арнайы жабылғымен, перделермен, дыбыстық және видеоаппаратурамен жабдықталған оқу аудиториялары.

9) Реквизиттер: қарама-қарсы жастықтар, сымдар, желпуіштер және басқалары.

905. Пәннің мазмұны. Оқыту жылдары бойынша оқу-тақырыптық жоспар. Әр оқыту жылының басында бір сабақ қауіпсіздік техникасына арналады. Қауіпсіздік техникасы – ережелер мен нұсқаулықтарының жинағы, қауіпсіз еңбек етуге және әрбір сабақ өткізуге бағытталған нұсқаулығын қамтамасыз етеді.

906. Мақсаты: білім алушылардың қауіпсіздігін, денсаулығын сақтауды қамтамасыз ету. Сабақтардың қауіпсіздік жағдайларын қамтамасыз ету келесі факторлармен анықталады:

1) штаттан тыс жағдайлар туралы мәліметтерді ең төменгі көрсеткішке жеткізу ;

2) қызметтердің нәтижелерінің тиімділігін көтеру үшін жаракаттар туралы

мәліметтерді ең төменгі көрсеткішке жеткізу.

907. Сақтандыру түрлері:

- 1) шылбыр көмегімен сақтандыру;
- 2) ілмекті пайдалана отырып сақтандыру;
- 3) пассировка.

Сақтандыруға жататындар:

1) трюк әрекеттерді орындаушылар, биіктігіне қарамастан, күтпеген жағдайда құлау мүмкіндігі;

2) барлық биік, қатты және сенімсіз еден, кілемге немесе манежге «келу».

908. Сақтандыру трюкты орындаудың нақты ша шарттарынан, қатысушылардың санды нөмірдің нақты қауіпсіздік мүмкіндіктер (лонж, торлар, топса тағы басқалар) арнаулы құрылғылар көмегімен жүзеге асуы керек.

Білім алушылар өзін өзі сақтаудың негізгі тәсілдерін игереді және іс жүзінде оларды қолдана алады.

909. Мойын мен арқа бұлшық еттерін күшейту үшін қосымша жаттығулар керек және ол жарақаттануға ұшырағандар дәрежесін азайтады.

Білім алушы тек педагог ұсынған жаттығуларды немесе педагог рұқсатымен жасайтын жаттығуларды ғана орындайды.

910. Снарядтарында орындаған жаттығулар алдында педагог олардың күйін тексеріп, мүмкіндігінше құлау аймақта матты төсеп қою керек.

911. Жаттығудың орындауы немесе сақтандыру кезінде алаңдауға және басқаларды алаңдатуға тыйым салынады.

912. Спорт киімдеріне қойылатын талаптар. Спорт киімі сыдырма ілгек, түймелер және басқа ілгексіз болуы керек немесе кедергі келтіретін элементтер денені жауып, кең қалта болмасын және қосымша бөлшектер; сыртқы киім түрі таза және ұқыпты болуы керек. Футболка немесе майка шалбарға салынған болуы керек, сақтанатын уақытында бетке түсіп, орама жасалынады. Жаттығуды алдында сағаттар, шынжырша, сақина, білезіктер, сырғаны шешіп және басқа қатты немесе кедергі келтіретін бұйымдарды шешеді.

913. Зал, жабдықтары және залда жүріп-тұру тәртібі мен ережесі.

1) Егер педагог залда жоқ болса, онда кіруге тыйым салынады.

2) Топтың барлық мүшелері, педагогтарына, залда жұмыс атқарғандармен сыпайы қатынаста болу керек.

3) Педагогтың нұсқау жұмысын нақты және өз уақытында орындау жөн. Алдын ала жаттығуларды сапалы орындау қажет.

4) Егер өзін нашар сезінсе, педагогке хабарлау керек.

5) Топта жаттығуларды орындау жайында соқтығысып қалудың алдын алу үшін арақашықтық және интервал сақтау қажет (бастапқы орынға құлау, аялдама, қалпына қайтару және тағы басқалар) жаттығудың бұрыс орындауын жағдайда мүшелердің қайсысы болса да.

6) Күрделі жаттығуларды орындау үшін мұғалім сақтандыру қамтамасыз етуді сұрап, жерге қонудың аймағына гимнастикалық төсеніш салады.

7) Жаттығушылар өртке қарсы қауіпсіздікті ережесін және эвакуация жайында ғимараттан шығу жоспарын білу қажет. Электр жабдығындағы ақаудың табылу жағдайда, шапшаң мұғалімге хабарлау керек.

914. Реквизит және оны пайдалану ережелері.

1) Залдағы спорт жабдығына ұқыпты қарау және киім шешінетін және қосалқы бөлмелерде тазалық тәртібін сақтау керек.

2) Сабақ аяқталған кезде спорт жабдықтарын орынына апарып, жинап, жаттығулар орнын және киім шешетін бөлмеде орындарына қойып кету керек.

915. Акробатика және акробатикалық кілемде сақтандыру мен пассировка.

1) Сабақ кезінде бір жерден басқа жерге жүгіріп жүруге тыйым салынады.

2) Күрделі акробатикалық жаттығуларды сақтандырусыз орындауға тыйым салынады.

3) Жерге түсу аймағында немесе жаттығуды орындау кезінде құлаудың мүмкіндігі болатын жерде ойнауға тыйым салынады.

4) Орта сызықтан жағалай шетке жетпей, екпінмен секіру бағытында орындау.

5) Жаттығудың орындау алдында, аймақ екпінмен секіру кезде жер бос болатынына сену.

6) Аймаққа акробаттық жол бойынша екпінмен секіріп қайтуына тыйым салынады.

916. Снарядтар мен тренажерлерде жаттығуды бастамас бұрын, олардың техникалық жарамдылығын тексеру керек, ақаудың тапқан жағдайда педагогке хабарлау. Құлау мүмкіндігі бар аймақтарға сақтық маттарды қою керек.

917. Жазатайым оқиғада, жарақат алғанда, зақымданған немесе болған оқиғаны көрген адам бірінші дәрігерлік көмек көрсетуге дейін шұғыл шараларды қабылдауы үшін педагогке дереу педагогке хабарлауға міндетті.

918. Сабақ аяқталған кейін керек-жарақ спорт жабдықтарын орнына жинау, киім шешетін бөлмені және жаттықтыру құралдарын тәртіпке келтіру қажет.

919. Күтілетін нәтижелер. Оқу соңында кіші топтың білім алушылары (1-3-сыныптар) біледі:

1) арнайы терминологияны;

2) акробатикалық жаттығу техникаларының негізін;

3) акробатикалық жаттығу орындаудың қауіпсіздік техникасы ережесін сақтау;

4) гигиенаның негізі және салауатты өмір салтын;

5) зиянды әдеттердің алдын алуды.

істей алады:

1) жалпы дене-күш жаттығулар, статикалық жаттығулар, икемділік жаттығуды орындауы және созу, кульбит және құламалар, бағдарлама кіруші қарқын жаттығуларды орындайды;

2) сабақ үдерісінде қауіпсіздік техникасы ережелерін дұрыс қолданады;

3) салауатты өмір салтының ұстанады.

920. бағдарламалық талаптар. Оқудың бірінші жылы (жылында - 102 сағат, аптасында 3 сағат, 34 оқу аптасы).

1) Қауіпсіздік техникасы.

2) Жалпы дене шынықтыру жаттығулары. Тұла бойды әдемі ұстап кең еркін қамадармен жүру, қолдарды түрлі қалыпта ұстап жүру, қолдарды қозғалта отырып, аяқтың ұшымен жүру, жартылай отырып өкшемен және жартылай отырып жүру.

Жүгірумен кезектестіре отырып жүгіру, түрлі бастапқы қалыптардан; жұппен, топпен жүгіру. Секіру бір және екі аяқтардың секірісі; бір орында секіру және жылжумен секіру.

3) Статикалық жаттығулар. Бір аяқтағы тепе-теңдік (қарлығаш); арқаға қолдары жауырынға тұрып тірелу; қабырғада қолға тұру; бір аяқты сермеу, педагог көмегімен қолға тұру.

4) Созылу мен икемділік жаттығулары. «Көпір» арқада жату қалпы; жартылай шпагат және шпагат (оң аяқты, сол аяққа және көлденең); аяқтармен сермеу; еңкейіп және қадамын қарсы басу; сермеумен секірістер.

5) Кульбиттер мен каскадтар. Кульбит: тіреуден алға отырып; қарқында алға; алға аяғын айқастыру; тіреуден кейін отырып; қарқында артқа; артқа аяғын айқастыру; артқа секіріп жоғары, тіреуге құлау.

6) Қарқынды жаттығулар. Бүйір шеңбері: орыннан вальсетамен секіріс.

921. Оқу-тақырыптық жоспар.

1) Жалпы дене шынықтыру дайындығы пәнімен таныстыру - 1 сағат.

2) Әңгіме: «Балалық шақтан келген цирк» - 1 сағат.

3) «Сақтандыру жабдығы». Қауіпсіздік техникасы – 2 сағат.

4) Енкею және аяққа отыру – 3 сағат.

5) Жүрістің әр түрлілігі – 4 сағат.

6) Жүгірудің әр түрлілігі – 4 сағат.

7) Секіру – 2 сағат.

8) «Қарлығаш». Бір аяқта теңдік сақтау – 2 сағат.

9) Жауырында тұру – 4 сағат.

10) Қолда тіреліп тұру – 6 сағат.

11) Арқада жатып көпір жасау – 4 сағат.

12) Аяқты айналдыру – 3 сағат.

13) Жартылай шпагат – 4 сағат.

14) Шпагат – 7 сағат.

15) Топтасу – 4 сағат.

16) Топтасып домалау - 6 сағат.

17) Кульбит алға отырып тірелу – 8 сағат.

18) Кульбиты алға ырғақта – 8 сағат.

19) Кульбит алға аяғын айқастыру – 2 сағат.

20) Кульбит артқа отырып тірелу – 8 сағат.

21) Кульбиты артқа ырғақта – 8 сағат.

22) Кульбит артқа аяғын. Айқастыру – 2 сағат.

23) Бүйірлік шеңбер – 7 сағат.

24) Барлық сағат саны – 102 сағат.

922. Бағдарламалық талаптар. Оқудың екінші жылы (жылында 102 сағат, аптасында 3 сағат, 34 оқу аптасы).

1) Қауіпсіздік техникасы.

2) Жалпы дене шынықтыру жаттығулары. Жүру, жүгіру, қозғалыста жаттығу; қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне жаттығу; жергілікті жерден жаттығу; секірістер; бағыттың өзгеруімен орын ауыстыру.

3) Статикалық жаттығулар Қолға тұру; 1 аяқты сермеу қолға тұру; екі аяқтарды түрткі қолға тұру; 1 аяқты сермеуді білектерде табанды; баспен тұру; жауырынға тұру жартылай кульбитамен артқа.

4) Созылу мен икемділік жаттығулары. «Көпір» (оңға, сол аяқ және көлденең) сермеулер; аяқтармен сермеу; көлбеу және қарсы басу; сермеу секірістер; қолға тұру көпірі; алдыңғы асыра лақтыру шпагаты; қолға тұру шпагаты.

5) Кульбиттер мен каскадтар. Жатып секіру; жүгіріп келіп кадқадтық кульбит жасау; кульбитпен алға қолға тұру; жүгіріп кульбит жасау; трамплиннан кульбиттер жасау.

6) Қарқынды жаттығулар. Трамплиннен қарқынды секіру; курбет; «қарқын алдыңғы және трамплиннан артқа сальто».

923. Оқу-тақырыптық жоспар.

1) Акробатика сабақтарда қауіпсіздік техникасы – 1 сағат.

2) Жүру, жүгіру – 2 сағат.

3) Қозғалыс жаттығулары – 4 сағат.

4) Қозғалысты үйлестіру жаттығулары – 4 сағат.

5) Жалпы дамыту жаттығулары – 6 сағат.

6) Секіріс – 4 сағат.

7) Бағытты өзгерту үшін қозғалыс – 2 сағат.

8) Қолында тұру – 8 сағат.

9) Басында тұру – 4 сағат.

10) Иықта тұру – 4 сағат.

11) Әр қимылдан көпір – 6 сағат.

12) Еңкейлерімен шабуылдар – 2 сағат.

13) Шпагат – 4 сағат.

14) Жатып тұру – 4 сағат.

15) Курбет – 8 сағат.

16) Кульбиттер мен каскадтар – 8 сағат.

17) Трамплиннен секіру қарқыны – 10 сағат.

18) Шеңбер (орнында, секіруден, жүгіру) – 8 сағат.

19) Акробатикалық байламдары – 10 сағат.

Барлығы: 102 сағат.

924. Бағдарламалық талаптар. Оқытудың үшінші жылы(жылында 102 сағат, аптасында 3 сағат, 34 оқу аптасы).

Бағдарламалық талаптар.

1) Қауіпсіздік техникасы.

2) Жалпы дене шығықтыру жаттығулары. Жүру; жүгіру; жаттығу қозғалыстары; қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне жаттығу; жергілікті жерлерде жаттығу; секірістер; бағыттың өзгеруімен орын ауыстыру.

3) Статикалық жаттығулар. Жауырынға тұру; бүйір арабеспен бір аяқта тепе-теңдік; түрткі баспен тұру топтау арқылы; түрткі қолға тұру топтау арқылы.

4). Созылу мен икемділік жаттығулары. Көпір; (оңға, сол аяқ және көлденең)

шпагаттар; аяқтармен сермеу; көлбеу және қарсы шығулар; сермеу секірістер; баспен тұру мен түзету мен көпір; басқа бұрышпен бір аяққа қолдары көпір тіректі.

5) Кульбиттер мен каскадтар. Биіктіктен каскадты кульбиттер жасау; қолға тұрып алға қарай кульбит жасау.

6) Қарқынды жаттығулар. Еркін жаттығулар (педагогтың тандауы бойынша алатын кешендер).

925. Оқу-тақырыптық жоспар.

1) Сабақтағы қауіпсіздік техникасы – 1 сағат.

2) Жүру, жүгіру – 2 сағат.

3) Қозғалыстағы жаттығулар – 3 сағат.

4) Үйлестіру қозғалысының жаттығулары - 6 сағат.

5) Жалпы дене шынықтыру жаттығулар – 6 сағат.

6) Секіріс – 2 сағат.

7) Бағытын өзгерту жылжыма жаттығулар – 2 сағат.

8) Жауырында тұру – 2 сағат.

9) Бір аяқта теңдік сақтау – 4 сағат.

10) Баста тұру – 6 сағат.

11) Қолда тұру – 8 сағат.

12) Әр қалпынан көпір – 4 сағат.

13) Шпагаттар – 4 сағат.

14) Аяқпен сермеу – 2 сағат.

15) Енкейіп алға басу – 2 сағат.

16) Биіктіктегі кульбит – 8 сағат.

17) Қолда тұрып алға қарай кульбит жасау – 6 сағат.

18) Акробатикалық буындар – 8 сағат.

19) Еркін жаттығулар кешені – 10 сағат.

20) Шеңбер – 6 сағат.

21) Курбет – 6 сағат.

22) Жатып секіру – 4 сағат.

Барлығы: 102 сағат.

926. Күтілетін нәтижелер. Оқудың аяғында орта топтың білім алушылары (4-6-сыныптар) біледі:

- 1) арнайы терминалогияны;
- 2) акробатикалық жаттығулар техника негіздерін;
- 3) қарапайым акробатикалық жаттығуларды біртұтас номерге (этюдке) біріктіру техникасын;
- 4) акробатикалық жаттығуларды орындаудағы қауіпсіздік техникасының ережелері;
- 5) гигиена негіздері және салауатты өмір салты;
- 6) зиянды әдеттерді алдын алу шаралары.

істей алады:

- 1) жалпы дене шынықтыру жаттығуларын, статикалық жаттығуларды, иілгіштік пен созылуға арналған жаттығуларды, кульбиттер мен каскадтарды, қарқынды жаттығуларды, бағдарламаға кіретіндерді орындау;
- 2) жеке акробаттық элементтерді бір номерге (этюд) біріктіру;
- 3) сабақ үдерісінде техникалық қауіпсіздік ережелерін дұрыс қолдану;
- 4) салауатты өмір салтын ұстану.

927. Бағдарламалық талаптар. Оқудың төртінші жылы (жылында 68 сағат, аптасында 2 сағат, 34 оқу аптасы).

- 1) Қауіпсіздікдік техникасы.
- 2) Жалпы дене шынықтыру жаттығулары. Акробаттық элементтерді Қолданумен эстафета; жүру; жүгіру; қозғалыстағы жаттығулар; қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне арналған жаттығулар; бір орында тұрып жаттығу жасау; секіру; сермеумен секіру.
- 3) Статикалық жаттығулар. Отырып тіреуден қолға тұру, көпір, (оңға, сол аяқ және көлденең) шпагаттар; аяқтармен сермеу, еңкею және қарсы басу.
- 4) Созылу мен икемділік жаттығулары. Көпір жасау, (оңға, сол аяқ және көлденең) шпагаттар; аяқтармен сермеу; көлбеу және қарсы басу; көпір бір аяқты сермеу баяу артқа аунап түсу; сермеулік секірістер.
- 5) Кульбиттер мен каскадтар. Биіктіктен каскадты кульбит, жүгіріп келіп биіктігі 20-30 сантиметрлен кульбит жасау; қолға тұрып алға қарай кульбит жасау; акробатикалық байланыстар мен комбинациялар; шеңбер ішінде каскадты кульбит жасау; жүгіріп келіп копфшпруг жасау; алға аунау, трамплиннан шеңберге каскад жасау.

6) Қарқынды жаттығулар. Қарқынды секірістері; қарқындабүйір шеңбер; рондадшапқылау; баспентұрулармен аяқтың көпірінетүзетубөлек; сальтотоптаумен қарқын секірістері; рондадшапқылау және вальсета; келесі бұрылыспен курбет 180 градусқа дейін.

928. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Сабақтағы қауіпсіздік техникасы - 1 сағат.
- 2) Жүру, жүгіру – 2 сағат.
- 3) Қозғалыстағы жаттығулар – 3 сағат.
- 4) Үйлестіру қозғалысының жаттығулары – 6 сағат.

- 5) Жалпы дене шынықтыру жаттығулар – 6 сағат.
- 6) Секіріс – 2 сағат.
- 7) Акробатикалық элементтерін қолдану жарысы – 4 сағат.
- 8) Жауырында тұру -2 сағат.
- 9) Теңдік сақтау – 4 сағат.
- 10) Баста тұру – 2 сағат.
- 11) Қолда тұру – 4 сағат.
- 12) Әр қалпынан көпір – 4 сағат.
- 13) Шпагаттар – 4 сағат.
- 14) Аяқпен сермеу – 2 сағат.
- 15) Енкейіп алға басу – 2 сағат.
- 16) Жоғарыдағы кульбит – 4 сағат.
- 17) Кульбит алға отырып қолға тірелу – 4 сағат.
- 18) Акробатикалық буындар – 6 сағат.
- 19) Копфшпругтар, аударылым – 4 сағат.
- 20) Барлығы: 68 сағат.

929. Бағдарламалық талаптар. Оқытудың бесінші жылы(жылында 68 сағат, аптасында 2 сағат, 34 оқу аптасы).

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Жалпы дене шынықтыру жаттығулары. Жүру; жүгіру; қозғалыстағы жаттығу; қимыл-қозғалыс үйлесімділікке жаттығу; бір орында тұрып жаттығу жасау; секірістер.
- 3) Статикалық жаттығулар. Екі аяқпен отыруға салмақ салып қолға тұру қолда тұрып аяқтарын семеу.
- 4) Икемділік және созылу жаттығулары.Көпір; (оңға, солаяқжәнекөлденең) шпагаттар; аяқтармен сермеу, еңкею жәнеқарсы басу.
- 5) Кульбиттер мен каскадтар. Бүйірмен домалау, баспен тұру, кульбит алға басу, кульбитпен жауырынға тұру.
- 6) Қарқынды жаттығулар. Қарқынға 180 рондадқа, 2 рондад бұрыла секіру қарқынында араға лақтыру курбеті.

930.Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Сабақтағы қауіпсіздік техникасы – 1 сағат.
- 2) Жүру, жүгіру – 2 сағат.
- 3) Қозғалыстағы жаттығулар – 2 сағат.
- 4) Үйлестіру қозғалысының жаттығулары – 4 сағат.
- 5) Жалпы дене шынықтыру жаттығулары – 3 сағат.
- 6) Секіріс – 2 сағат.
- 7) Отыру тірегімен қолда тұру – 4 сағат.
- 8) Бір аяқпен сермеу жасап қолда тұру – 3 сағат.
- 9) Бүйірмен домалау – 4 сағат.
- 10) Жауырында тұрып алға кульбит – 4 сағат.
- 11) Курбет – 4 сағат.
- 12) Әр қалпынан көпір – 3 сағат.

- 13) Шпагаттар – 4 сағат.
- 14) Аяқпен сермеу – 2 сағат.
- 15) Енкейіп алға басу – 2 сағат.
- 16) Қыратын кульбиттер – 4 сағат.
- 17) Кульбит алға отырып басқа тірелу - 6 сағат.
- 18) Қарқынды 2 рондада. Акробатикалық байламдар – 8 сағат.
- 19) Қарқынды лақтырыс – 6 сағат.
- 20) Барлығы: 68 сағат.

931. Бағдарламалық талаптар. Оқудың алтыншы жылы(жылында 68 сағат, аптасында 2 сағат, 34 оқу аптасы).

- 1) Қауіпсіздік техникасы
- 2) Жалпы дене шынықтыру жаттығулары.

Жүру; жүгіру; қозғалыстағы жаттығу; қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне жаттығу; жергілікті жерлерде жаттығу; секірістер; күшке арналған жаттығу.

- 3) Статикалық жаттығулар.

Жұпты жатығулар; жамбасқа сүйеніш; жатып сүйену; «жартылай колонна».

4). Созылу мен икемділік жаттығулары. Көпір; (оңға, сол аяқ және көлденең) шпагаттар; аяқтармен сермеу; көлбеу және қарсы басу.

5) Кульбиттер мен каскадтар. Бүйір шеңберіне (3 қарқынға); трамплиннен жасалатын кульбит; кульбит алға және бүгілген аяқтарға копфшпрунг; трамплиннен созылған кульбиті.

- 6) Қарқынға 3 рондад; рондад бүйір шеңбері; (лонж) орыннан флик-фляк.

932. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Сабақтағы қауіпсіздік техникасы – 1 сағат.
- 2) Жүру, жүгіру – 2 сағат.
- 3) Қозғалыстағы жаттығулар – 1 сағат.
- 4) Үйлестіру қозғалысының жаттығулары – 3 сағат.
- 5) Күш салу жаттығулар – 8 сағат.
- 6) Секіріс – 2 сағат.
- 7) Жұп жаттығулар – 6 сағат.
- 8) Жамбасқа сүйену – 6 сағат.
- 9) Жатып сүйену – 4 сағат.
- 10) «Жартылай колонналар» - 4 сағат.
- 11) Жүгіріп, келіп бүйір шеңбер (3 ырғақта) – 5 сағат.
- 12) Әр қалпынан көпір – 2 сағат.
- 13) Шпагаттар – 2 сағат.
- 14) Аяқпен сермеу – 2 сағат.
- 15) Енкейіп алға басу – 2 сағат.
- 16) Трамплиннен кульбит – 4 сағат.
- 17) Копфшпрунг – 4 сағат.
- 18) Акробатикалық буындар – 4 сағат.
- 19) Флик-фляк – 6 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

933. Күтілетін нәтижелер. Оқудың аяғында орта топтың білім алушылары (7-9-сыныптар) біледі:

- 1) арнайы терминалогияны;
 - 2) акробатикалық жаттығулардың техника негіздерін;
 - 3) күрделі акробатикалық жаттығулардың сипаттамасын;
 - 4) біртұтас нөмірге акробатикалық жаттығулардың қарапайым қимылдарды қосу техникасын (этюд);
 - 5) шығармашылық жобаны әзірлеу технологиясын;
 - 6) күрделі акробатикалық жаттығуларды орындау кезінде жарақат алмау үшін алдын алудың және сақтандыру шаралары туралы ескертуді;
 - 7) салауатты өмір салты және гигиена негізін;
 - 8) зиянды әдеттерді алдын алу шараларын.
- істей алады:

- 1) күрделі акробатикалық жаттығулар, статикалық жаттығулар, икемділік жаттығуларын орындау және созу, кульбит және құламалар, бағдарламаға кіретіні қарқынды жаттығуларды орындай алады;
- 2) біртұтас нөмірге жеке акробаттық элементтерді (этюд) біріктіре алады;
- 3) өз бетімен шығармашылық жобаны әзірлейді және қорғайды;
- 4) сабақ үдерісінде техникалық қауіпсіздік ережелерін жұрыс қолданады;
- 5) салауатты өмір салтын ұстанады.

934. Бағдарламалық талаптар. Оқудың жетінші жылы(жылында 68 сағат, аптасында 2 сағат, 34 оқу аптысы).

- 1) Қауіпсіздікдік техникасы.
- 2) Жалпы дене шынықтыру жаттығулары. Жүру; жүгіру; қозғалыста жаттығу; қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне жаттығу; бір орында тұрып жаттығу жасау; секірістер; күш жаттығуы.
- 3) Статикалық жаттығулар. Топтық жаттығулар; пирамидалар.
- 4) Созылу мен икемділік жаттығулары. Көпір; (оңға және сол аяқ, көлденең), шпагаттар; аяқтармен сермеу; еңкейю және қарсы басу.
- 5) Кульбиттер мен каскадтар. Трактор; бүгілген аяқтарға копфшпрунги, (2 қарқынға) копфшпрунг кульбиталған.
- 6) Қарқынды жаттығулар. Бір қолға бүйір шеңбері; (3-4) қарқынға рондад; (қолдаумен) орыннан флик-фляк; біраяққа төңкеріс; артқа аунап түсу; фусамен (лонж) трамплиннен, қарқын алдыңғы сальто.

935. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Сабақтардағы қауіпсіздік техникасы – 1 сағат.
- 2) Жүру, жүгіру – 1 сағат.
- 3) Қозғалыстағы жаттығулар – 1 сағат.
- 4) Үйлестіру қозғалысы жаттығулары – 3 сағат.
- 5) Жалпы дамыту жаттығулары – 2 сағат.
- 6) Секіріс – 2 сағат.
- 7) Күш салу жаттығулары – 5 сағат.
- 8) Топтық жаттығулар – 8 сағат.

- 9) Пирамидалар – 6 сағат.
 - 10) Кульбиттермен копфшпрунгтар – 5 сағат.
 - 11) «Трактор» - 6 сағат.
 - 12) Әр қалпынан көпір – 2 сағат.
 - 13) Шатқа отырыстар – 2 сағат.
 - 14) Аяқпен сермеу – 2 сағат.
 - 15) Еңкейіп алға басу – 2 сағат.
 - 16) Бір қолында бүйір шеңбері – 4 сағат.
 - 17) Домалау (алға, артқа) – 6 сағат.
 - 18) Трамплиннен алдыңғы сальто – 6 сағат.
 - 19) «Фуса» қарқыны – 4 сағат.
- Барлығы: 68 сағат.

936. Бағдарламалық талаптар. Оқудың сегізінші жылы (жылында 68 сағат, аптасында 2 сағат, 34 оқу аптысы).

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Жалпы дене шынықтыру жаттығулары. Жүру; жүгіру; қозғалыстағы жаттығу; қимыл-қозғалыс үйлесімділігі жаттығуы; жергілікті жерлерде жаттығу; секірістер; күш жаттығуы.
- 3) Статикалық жаттығулар. Серіктесінің иығында тұру, жұптасып жаттығулар, пирамидадағы табан.
- 4) Созылу мен икемділік жаттығулары Көпір; (оңға және сол аяқ, көлденең)көндірлер; аяқтармен сермеу; еңкейю және қарсы басу; қолға тұру көпірі; қарқынмен алға аунап тұсу.
- 5) Кульбиттер мен каскадтар. Басқа акробаттық элементтермен әртүрлі жағдайлардан байламға кульбиталған; жөнсіз кульбиттер кедергіден кейін.
- 6) Қарқынды жаттығулар. Жатып секіру; серіктестің арқасы, флик-флякпен жатып секіру трамплиннен сальто.

937. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Сабақтардағы қауіпсіздік техникасы – 1 сағат.
- 2) Жүру, жүгіру – 1 сағат.
- 3) Қозғалыстағы жаттығулар - 1 сағат.
- 4) Үйлестіру қозғалысының жаттығулары – 3 сағат.
- 5) Жалпы дамыту жаттығулары – 2 сағат.
- 6) Секіріс – 2 сағат.
- 7) Күш салу жаттығулары – 4 сағат.
- 8) Жұпты жаттығулар – 6 сағат.
- 9) Пирамидалар – 6 сағат.
- 10) Ойын серіктестің иығына тұру - 4 сағат.
- 11) Қарқынды алға домалау – 6 сағат.
- 12) Әр түрлі қалыптан көпірге тұру – 2 сағат.
- 13) Шпагаттар – 2 сағат.
- 14) Аяқпен сермеу - 2 сағат.
- 15) Еңкейіп алға басу – 2 сағат.

16) Акробатикалық элементтермен буынды кульбиттер – 5 сағат.

17) Кедергілерден каскадты кульбиттер – 4 сағат.

18) Жатып секіру, жұпта жатып секіру – 4 сағат.

19) Рондад флик-фля- 6 сағат.

20) Трамплиннен сальто – 5 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

938. Бағдарламалық талаптар. Оқудың тоғызыншы жылы(жылында 68 сағат, аптасында 2 сағат, 34 оқу аптысы).

1) Қауіпсіздікдік техникасы.

2) Жалпы дене жаттығулары. Жүру; жүгіру; қозғалыста жаттығу; қимыл қозғалыс үйлесімділігіне жаттығу; жергілікті жерлерде жаттығу; секірістер; күш жаттығуы.

3) Статикалық жаттығулар. Қолға, иықта, тізде, сан қолдаумен жұптасып жасайтын жаттығулар.

4) Созылу мен икемділік жаттығулары.Көпір; (оңға және сол аяқ, көлденең)кендірлер; аяқтармен сермеу, еңкею және қарсы басу.

5) Кульбиттер мен каскадтар.Фордершпрунг бір және қарқынға; копфшпрунги бір және қарқынға, алдыңғы сальто шапқылаған, сығымдап көтерумен, жөнсіз кульбиттер қолға тұруда шығумен копфшпрунг, баспен тұрып алға кульбиттер.

6) Қарқынды жаттығулар. Алдыңғысы сальто топтаудағы «көпір»; (педагогтің қолдауы немесе лонж) көпірден артқы сальто; кендірге бір аяққа төңкеріс, екі аяқта төңкеріс, артқа аунап түсу.

939. Оқу-тақырыптықжоспар.

1) Сабақтардағы қауіпсіздік техникасы – 1 сағат.

2) Жүру, жүгіру – 1 сағат.

3) Қозғалыстағы жаттығулар – 1 сағат.

4) Үйлестіру қозғалысының жаттығулары - 3 сағат.

5) Жалпы дамыту жаттығулары – 2 сағат.

6) Секіріс – 2 сағат.

7) Күш салу жаттығулар – 6 сағат.

8) Жұпты жаттығулар – 10 сағат.

9) Әр түрлі қалыптан көпірге тұру – 2 сағат.

10) Шпагаттар – 2 сағат.

11) Аяқпен сермеу – 2 сағат.

12) Фордершпрунгтар – 5 сағат.

13) Копфшпрунгтар – 5 сағат.

14) Жүгіріп келіп алдыңғы сальто – 6 сағат.

15) Каскад кульбиттер – 3 сағат.

16) Баста тұру қалпынан қолда қысу қалпына шығу – 5 сағат.

17) Артына домалап шпагатқа тұру – 4 сағат.

18) Трамплиннен сальто(алдыңғы және артынғы) – 8 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

940. Бақылау нысандары. Үлгерімді бақылай және бағалау өлшемдері.

Акробатика пәні бойынша оқу–бақылау шаралар бақылау сабақтар түрінде жылына екі рет (бірінші жартыжылдықта және жылдың аяғында) жүргізіледі және әр бөлімнің есеп беру концертінде жылдың соңында, концерттік нөмір түрінде өткізіледі.

941. 9-сыныпта білім алушылар қорытынды аттестацияны өтеді. Қорытынды аттестация бағдарламасын, әр білім алушыға, педагог жеке-жеке құрып дайындайды.

942. Бақылауға қойылатын педагогикалық талаптар:

1) әр білім алушының жеке қасиеті (білім алушылардың әрқайсысының жұмысынн бақылау керек. Білім алушының қорытынды нәтижелерін топты жұмысының нәтижелерімен ауыстыруға болмайды және керісінше);

2) жүйелік және үздіксіздік;

3) бақылайдың сан алуан түрлері мен әдістері; білім алушылардың оны өткізуге және нәтижелеріне деген қызығушылықтарын арттыру;

4) жан-жақтылық (бағдарламаның барлық бөлімдерін қамту; теориялық білімдері мен практикалық біліктері мен дағдыларын тексеру);объективтілік;

б) дифференциялық қағидат (ерекшеліктерді есептеу әр білім алушының әр пән бөліміне);

7) педагогтердің талаптары бірыңғай болуы керек.

943. Терминдерді, түсініктерді меңгергендіктерін тексеру мақсатында және психологиялық жүктемені азайту мақсатында ойында өткізіледі, арнайы сөзжұмбақтар жасалады, сөзбен айтатын және басқа ойындар пайдаланылады.

944. Бағалау өлшемдері:

1) акробатикалық элементтерді орындау техникасын игеру: орындаудың тазалығы, жақсы созылымның болуы, қимылдардың нақты үйлесімі, кеңістікте бағдарлану, жеке және топпен орындалатын элементтердің ырғағын және қарқынын сезіну.

2) концерттік номерден (трюктен, этюдтен) алған жалпы әсері: білім алушының мүмкіндіктері (қабілеттері), оның жетістіктері, әртістігі.

945. Цирк өнері сабақтарындағы нәтижелілікті бақылау мақсатында әр тоқсанда немесе жартыжылдықтың аяғында барлық сыныптарда бақылау сабақтары жүргізіледі, ол жерде берілген материалдарды меңгеру деңгейін 5 баллдық жүйемен бағалайды. Цирк өнеріндегі білім алушының жетістіктерін бағалай отырып, табиғи қабілетінің барын екендігін көрсеткен жоғары деңгейін ғана есепке алмай, сонымен қатар нақты дара үйлесімділік және кондициялық қабілеттерінің алға жылжуына да қарау керек.

946. Цирк өнеріне үйрету үдерісі дидактикалық қағидаттардан құрылады, цирк өнерінің ерекшеліктерінен шығатын өзіндік өзегшелігі бар. Шығу сызықтары қағидаттарына сүйенетін сабақтарды дұрыс ұйымдастыруға көп көңіл бөлінеді. Жаттығулардың түрлі болуына байланысты, ауырлық қысқа демалыстармен алмаып және дұрыс тыныс алуды сақтай отырып түрлі бұлшықет топтарына түседі.

947. Дайындық-сабақтардың негізгі дидактикалық қағидаттары:

1) қайталау қағидаттары – көп рет және үнемі түрде бір трюктерді қайталай беру;

2) сатылы қағидаты – жалпыдан жекеге, негізден бөлшектерге, қарапайымнан күрделіге, білімнен дағдыға. Тапсырмалар орындау мүмкіндіктеріне қарай беріледі, бірақ оларды кейін да ғана сабақтар күрделендіреді;

3) жан-жақтылық қағидаты – белгілі бір трюктарды орындауға ғана қажетті жаттығулармен шектелмеу керек. Денені жан-жақты жаттығырғанда ғана мамандық бойынша сабақтар жемісті болады. Күш салатын жаттығуларды созылу қимылдарымен біріктіру қажет. Ауырлықты жаттығуларды, қайталау сандарын және жұмыстағы үзіліктер арқылы өлшеуге болады. Жаттығулардың түрлі болуы және жан-жақтылық сабақтардың тиімділігін арттырады;

4) даралық қағидаты – білім алушыларға олардың нақты ерекшеліктері тұрғысанан келу. Осы қағидат негізінде жеке жүктеме, берілген жаттығуларды, трюктарды меңгеру және орындау қарғындары анықталады;

5) түсіну қағидаты – орындалатын жаттығулардың ролі мен мәнін анық және нақты түсіну. Білім алушыларға өздеріне саралау жүргізуге, алда істелетін жаттығуды ойша жеке бөлшектеуге анық үйрету. Идиомтролы дайындық жүргізіледі, олар күрделі үйлесімді қозғалыстарда өте қажет.

948. Жаттығуды (трюкты) орындаудың алдында келесі қимылдардың компоненттерін ойша елестетеді:

- 1) бастапқы қалып;
- 2) қимылдың таы;
- 3) орындау тәсілі (сілтеу арқылы, кушпен, иілу);
- 4) қимылдың бағыты (артқа, алға);
- 5) қимылдың амплитудасы, жылдамдығы, күші;
- 6) қалыпты, ырғаққыт ауыстыру;
- 7) қайталау саны;
- 8) соңғы қалпы, бет әлпеті.

949. Цирктік айналымдағы сабақтарда педагог пен білім алушының өзара байланысы білім алушыларға жеке-дара бағдарлану педагогикалық технологияларды пайдалану негізінде жүзеге асады, бұл педагогтің білім алушыларға жаттығу жасауда және жалпы концерттік нөмердегі міндеттерді таңдауда, әр білім алушының жеке ерекшеліктерін және бұл қабілеттерінің деңгейін есепке алуында көрінеді.

Көрсетілген қағидаттар негізінде жаттығулардың бағдарламасы жасалынады.

950. Оқыту әдістеріт түрлі болуы керек – сөзбен жеткізу, көрнекіліктер және практикалар.

951. Сабақтарды ұйымдастыру. Сабақты ұйымдастыру кезінде педагог жүктемені дұрыс өлшеген белгілі қарқынды, әр білім алушыға жеке дара иілгіш тәсілді ескереді. Бұндай жаттығулар жеке бұлшықет топтарын, буындарды

бекітеді және дамытады және қозғалу қасиеттерін жетілдіреді, білім алушыға үйретіліп отырған акробатика жаттығуларының орындау техникасын жақсы және тезірек игеруге көмектеседі.

952. Бағдарламаны үздіксіз игеру және сабақтардан қалмай қатысу оқытылатын материалдарды белгіленген уақыт аралығында игеруге мүмкіндік береді. Алғыр білім алушылар үшін қосымша трюктік диапазон қарастырылған.

953. Акробатиканы оқытуға көшудің алдында түрлі дайындық жаттығуларын зерделейді, жалпы дамытушылық жаттығуларды үйренеді. Бұндай жаттығулар жеке бұлшықет топтарын, буындарды бекітеді және жетілдіреді, білім алушыларға акробатикалық жаттығуларды орындау техникасын игеруге көмектеседі.

954. Педагог қыздардың ағза ерекшеліктерін ескереді және соған сәйкес ұлдардың жүктемесіне қарағанда оларға жүктелетін жүктемені реттейді. Жаттығулар қозғалғыш қарқында орындалады және шеренгада және жеке де орындалады.

955. Акробатикалық міндеттердің реті жүктемені сатылап ұлғайту арқылы жүргізіледі. Дененің немесе бұлшықет топтарының қандай да бір бөлігінің шаршауына жол берілмейді, соныдықтан жаттығуларды түрлі бұлшықет топтарына теңдей жүктеме түсіріп отырып жасатады. Мысалы, қолдардың және иық тұсына арналған жаттығулардан кейін аяққа арналған жаттығуларға ауысу керек. Егер екі жаттығу бір дене бөлшегіне арналған болса, екінші жаттығу міндетті түрде қарама-қарсы бұлшықет топтарына арналуы керек, мысалы, арқаның бұлшықеттеріне арналған жаттығулардан кейін келесі жаттығу іштің бұлшықеттеріне арналады, ал бұлшықеттердің статикалық қысылуды талап ететін жаттығулардан кейін динамикалық сипаттағы міндеттер зерттеледі.

956. Бағдарламадағы жаттығулар кешенінің мазмұны жоғарыда көрсетілген барлық талаптарды ескеріп арнайы таңдалған, қалыптасқан тіртібі жоқ, білім алушылардың меңгеру деңгейіне қарай иүрлері өзгертіледі және күрделенеді. Акробатикалық жаттығуларды үйрену толық түсіндіруден басталады. Бастапқы орындаулар жеке үйретуден басталады.

957. Жалпы дамыту жаттығулары анатомиялық белгі бойынша жіктеледі:

- 1) қарын бұлшықеттерінің дамуына жаттығу;
- 2) арқалық бұлшықеттерге арналған икемділік жаттығулары;
- 3) қол және аяқ қозғалысының жылдамдығына жаттығу;
- 4) күш тәртібіндегі жаттығу;
- 5) аяқтардың бұлшықеттері серпімділігіне жаттығу;
- 6) қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне жаттығу;
- 7) икемділікке жаттығу және созу;
- 8) шпагат және жартылай шпагаттар;
- 9) аяқтың, қол мен бастың, сосын бастың көмегінсіз арқада жатып көпір жасау;
- 10) «бір қол, бір аяқты көтерумен шалқаю мен көпір және тағы басқалар;
- 11) асыра лақтыру, кульбиттер, шеңбер.

958. Негізгі акробатикалық жаттығуларды үйренуге көшпес бұрын, алдын ала дайындық жаттығуларымен танысу қажет:

- 1) отырып тұруда, арқада жату және секіріп тұру кезіндегі аяқтарды топтау;
- 2) арқада жату қалпында топпен домалау;
- 3) жатқан қалыпта тік аяқтарын 90^0 -қа созу;
- 4) жартылай шпагат;
- 5) түзу аяқпен жартылай кульбит алға, жауырынға тұру;
- 6) аяқтың, қолдың, бастың көмегімен арқада жату қалпында көпір жасау;
- 7) орында, жүгіріп келіп, трамплиннан қорқынды секіру;
- 8) орында, жүгіріп келу және секірістен, биіктіктен вальсет жасау.

19-параграф. Балалар өнер мектептерінің «Гимнастика» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

959. Балалар өнер мектептерінің «Гимнастика» пәні бойынша білім беру бағдарламасы пәннің мақсатын, міндетін, мазмұнын, бағдарламалық талаптарды, оқыту жылдары бойынша оқу-тақырыптық жоспарды, бақылау нысанын, оқыту нәтижелерін бағалау өлшемдерін анықтайды.

960. Гимнастика - цирк өнердің негізгі жанрларының бірі, демек негізгі бейімделген жағдайлардың бірі цирк өнерін зерттеуінде болып табылады. Гимнастика – балаларға дене тәрбиесіне тән құралдар жиынтығы, ол тарихи қалыптасқан арнайы құралдар мен әдістер жиынтығы, адамдардың дене тәрбиесінің әдістері.

961. Пәннің мақсаты: «Гимнастика» пәні аясында физикалық қасиеттерін, жеке ерекшеліктері мен іртіктік қабілеттерін анықтау және дамыту.

962. Пәннің міндеті:

- 1) икемділік, пластика, білім алушылардың дене аппаратының төзімділігі мен күшін дамыту, қозғалыс-қимыл дағдылары мен біліктерін, әдемі дене тұрқын және жүруді қалыптастыру;
- 2) үйлестірудің сезімін дамыту және кеңістікте бағдар жасау;
- 3) вестибулярлық аспапты жетілдіру;
- 4) шапшаңдықты дамыту;
- 5) адами ерік-жігер сапаларын тәрбиелеу;
- 6) салауатты өмір салтын насихаттау;
- 7) ұжымдық шығармашылық қызмет, ұжымның әр мүшесін жұмыстың нәтижелілігіне жауапкершілігі дағдыларын дамыту.

963. Бағдарламаны іске асыру мерзімі:

1-9-сынып - аптасына 2 сағат, жылына 68 сағат, барлығы - 612 сағат.

964. Концерттік нөмірлерді дайындауға арналған оқу сағаттары топтық формада, сондай-ақ жеке сабақтарда пайдаланылады.

Оқу процесін жетілдіру мақсатында есептік концерттерді

(спектакльдерді) дайындауға режиссер-қоюшы, балетмейстер, аталған тұлғалар үшін сағаттық жүктеме төлемімен шақырылады.

965. Білім алушылар құрамы 6-16 жас аралығында (1-9-сыныптар):

1-3-сыныптар – кіші топ;

4-6- сыныптар - орта топ;

7-9- сыныптар)- жоғары топ.

966. Әр оқыту жылының басында қауіпсіздік техникасы бойынша бір сабақ жүргізіледі. Қауіпсіздік техникасы – жағдай немесе басқа сабақтар болса да қауіпсіз еңбек жағдайларын қамтамасыз етуге бағытталған ережелер жиыны.

967. Мақсаты: білім алушылардың қауіпсіздігін, олардың жарақат алу жағдайын минимумға жеткізу, денсаулығын сақтау.

968. Сабақта қауіпсіздік жағдайын сақтауды қамтамасыз ету келесі факторлармен анықталады.

1) штаттан тыс жағдайларды минимумға жеткізу қажет;

2) қызмет нәтижесі тиімділігінің жоғарылауы үшін жарақат алу жағдайын минимумға жеткізу қажеттілігі.

969. Сақтандыру және пассивация - сақтандырудың түрі.

Сақтандырудың түрлері. Сақтандыруға жатады:

1) орындаушылар биіктігіне қарамастан күтпеген құлау мүмкіндікке қатысты әрекеттерді орындайды;

2) барлық биік, қатты және тегіс еден, кілем «кірістер» немесе манеждеген.

970. Сақтандыру айла-әрекеттерді орындаудың шарттары, нөмірдің қатысушыларын санды нақты, қауіпсіздік дәрежесін жүзеге асыруы керек және (лонж, торлар, топса тағы сол сияқтылар) арнаулы құрылғылар көмегімен.

971. Білім алушылар сақтандырудың негізгі тәсілдерін игеруі керек және іс жүзінде оларды қолдануға икемді болуы тиіс.

972. Мойынның бұлшық еттерін күшейту үшін қосымша жаттығулар жасау керек және жарақаттарға ұшырауды болдырмас үшін дәрежесін арқаға жүкті азаятын күштерді күшейту керек.

973. Білім алушы мұғалімнің немесе ұсынылған рұқсаттарымен сол жаттығулары ғана орындауы керек.

974. Снарядтарда жаттығуларды орындаудың барысында және педагог күйі тексеріліп, құлауы мүмкін аймақта матты қою керек.

975. Жаттығуды немесе сақтандыруды жасау кезінде басқа нәрсеге айналу немесе басқа адамға кедергі келтіруге рұқсат етілмейді.

976. Спорт киімдеріне қойылған талаптар. Спорт киім түрі таза және ұқыпты болуы керек, сыдырма, кең қалта және тағы басқа да кедергі келтіретін элементтер, қосымша бөлшектер; сыртқы киім болмауы тиіс. Футболка немесе майка шалбарға салынған болуы керек, сақтанатын уақытында бетке түсіп, орама. Жаттығу алдында сағаттар, шынжырша, сақина, білезіктер, сырғаны шешіп және басқа қатты немесе кедергі келтіретін бұйымдар болмау керек.

977. Зал, оның жабдықтары және залда болудың тәртібі мен ережесі. Егер мұғалім залда жоқ болса онда кіруге тыйым салынады. Топтың барлық мүшелері, педагогтарына, залда жаттығушылармен сыйлы қатынаста болу керек. Педагогтың нұсқауларын нақты және өз уақытында орындау керек. Алдын ала денені қыздыратын жаттығуларды сапалы орындау қажет. Көңіл-күй, жағдайы нашар болса педагогқа хабарлау керек.

978. Топта жаттығуларды орындау жайында бір-бірімен соқтығысты болдырмау үшін алдын ала арақашықтық сақталуы қажет (бастапқы орынға құлау, аялдама, қалпына келтіру және тағы басқалар).

979. Күрделі жаттығуларды орындау үшін мұғалім сақтандыруды қамтамасыз етуі тиіс, жерге қонудың аймағына гимнастикалық төсеніш жайылу керек.

980. Жаттығушылар өртке қарсы қауіпсіздік ережесін және эвакуация жайында ғимараттан шығу жоспарын білу қажет. Электр жабдығындағы ақаудың шығу жағдайында жедел мұғалімге хабарлау керек.

981. Реквизит және оны пайдалану ережесі. Залдағы спорт жабдығына ұқыпты қарау және киім шешінетін және қосалқы бөлмелерде тазалық тәртібін сақтау керек.

982. Сабақ аяқталған кезде спорт жабдықтарын орындарына апарып, жинап, жаттығулар орнын және киім шешетін бөлмеде орын-орнымен, белгіленген тәртіпте қойып кету керек.

983. Гимнастикада, сонымен қатар гимнастикалық көпір мен мини-батутта сақтандыру және пассивация.

1) Сабақта бір жерден басқа жерге жүгіріп жүруге тыйым салынады.

2) Күрделі гимнастикалық жаттығуларды сақтандырусыз орындауға тыйым салынады.

3) Қонудың аймағында немесе жаттығуды орындау кезінде құлау мүмкіндігі бар жерде жаттығуға тыйым салынады.

4) Дымқыл алақандарымен спорттық снарядтарда жаттығу жасауға болмайды;

5) Спорттық снарядтардан секіру немесе ыршу кезінде аяқтың ұшымен жұмсақ және созылмалы отырып тұру арқылы түсу керек;

6) Топпен жаттығу жасау кезінде қақтығысып қалмау үшін арада қашық сақтаған жөн;

7) Жаттығу жасардың алдында шағын батуттардың немесе көпіршелердің жылжып, тербеліп тұрмағанын, берік орнатылғандығын білу керек.

8) Жаттығуларды орындау үшін қону аймағына гимнастикалық маттарды қою керек;

9) Жүгіру аймағы мен қону аймағының бос екендігіне көз жеткізу;

10) Жүгіру жолының қырынан екі метр жерге ешкімге кедергі келтірмей қайта орнына келу;

11) Жүгіру аймағына қарсы бағытта, ортаңғы сызық бойында, жағына шықпай жаттығу жасау;

12) Жаттығу алдында жүгіру аймағы және қону аймағының бос екендігіне көз жеткізу;

13) Снарядтарында жаттығуларды орындаудың басында, алдында және тренажер, олардың техникалық жарамдылығын тексеру керек, ақауды тапқанда педагогке хабарлау. Құлау мүмкіндігі аймағында сақтық маттарды қою.

984. Жазатайым оқиғада, жарақаттың алуында, зақымданған немесе болған оқиғаны көрген адам дереу мұғалімге хабарлауға міндетті немесе кез-келген адамға, бірінші дәрігерлік көмекке дейін көмек көрсету бойынша шұғыл шешімдерді қабылдау үшін педагогке жеткізу.

985. Сабақ аяқталған кейін бойынша керек-жарақ спорт жабдықтарын орнына жинау киім шешетін бөлменікерек және жаттығуларды орын тәртібіне келтіру.

986. Күтілетін нәтижелер. Оқу соңында кіші топта (1-3-сыныптар) білім алушылары біледі:

- 1) арнайы терминологияны;
- 2) гимнастикалық жаттығулар техникасының негізін;
- 3) гимнастикалық жаттығуларды орындау барысындағы қауіпсіздік техникасының ережесін;

4) гигиенаның негізі және салауатты өмір салтын;

5) зиянды әдеттерді алдын алу іс-шараларды.

істей алады:

1) жалпы дене-күш жаттығулары, статикалық жаттығулар, икемділік жаттығуларын орындау және отырғышқа, швед баспалдағында созылу, жаттығу доптармен аз және үлкен гимнастикалық секіргіш жалаушалармен бағдарлама аясында орындайды;

2) сабақ үдерісінде қауіпсіздік техникасы ережелерін дұрыс қолданады;

3) салауатты өмір салтын ұстанады.

987. Бірінші оқу жылының бағдарламалық талаптары.

1) Қауіпсіздік техникасы.

2) Қимыл-қозғалыс ойындары, эстафеталар.

3) Күш, ептілікті дамытуға жаттығу.

4) Икемділік жаттығу.

5) Отырғышта жаттығу.

6) Қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне жаттығу.

7) Екі аяқтармен секіргіште секіру.

8) Секіргіш эстафетасы.

9) Қауырсын қанат жаттығулар.

10) Қолданбалы жаттығулар.

11) Тепе-теңдікке жаттығу.

12) Швед баспалдағындағы жаттығу.

988. Оқу тақырыптық жоспар.

1) Гимнастика сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.

2) Қимылды ойындар – 3 сағат.

- 3) Қимылдың үйлестіру жаттығулары – 4 сағат.
- 4) Күш пен ептілік дамуына жаттығулар – 4 сағат.
- 5) Эстафеталар – 6 сағат.
- 6) Икемділік жаттығулары – 6 сағат.
- 7) Орындықтағы жаттығулар – 6 сағат.
- 8) Екі аяқпен секіртпеде секіру – 6 сағат.
- 9) Секіртпе эстафеталары – 4 сағат.
- 10) Сермеу жаттығулары – 6 сағат.
- 11) Қолданбалы жаттығулар – 8 сағат.
- 12) Теңдік сақтау жаттығулары – 8 сағат.
- 13) Швед баспалдағындағы жаттығулар – 6 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

989. Екінші оқу жылының бағдарламалық талаптары.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Қимыл-қозғалыс ойындары.
- 3) Допты қолжалғау, секіргіштермен, шеңберлермен.
- 4) Күш, ептілікті дамуға жаттығу.
- 5) Икемділік жаттығу.
- 6) Топтардағы жаттығу.
- 7) Шеңберлермен жаттығу.
- 8) Шеңберде доптармен жаттығу.
- 9) Аяқты ауыстырумен секіргіште секірістер.
- 10) Отырғышта бұрылыстар.
- 11) Отырғышта тепе-теңдік.
- 12) Отырғыштан секірісі.
- 13) Отырғышта секірісі.
- 14) Отырғышта жаттығулар кешендер.

990. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Гимнастика сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Қимылды ойындар – 3 сағат.
- 3) Топтағы жаттығулар – 4 сағат.
- 4) Күш пен ептілік дамуына жаттығулар – 4 сағат.
- 5) Доп, секіртпе, шеңберлер мен эстафеталар – 6 сағат.
- 6) Икемділік жаттығулары – 6 сағат.
- 7) Шеңбермен жаттығулар – 6 сағат.
- 8) Шеңберде тұрып доппен жаттығулар – 8 сағат.
- 9) Аяқтарын ауыстырып секіртпедегі секірісі - 4 сағат.
- 10) Орындықта айналу – 6 сағат.
- 11) Орындықта теңдік сақтау – 6 сағат.
- 12) Орындыққа және орындықтан секіру - 6 сағат.
- 13) Орындықтағы жаттығулар кешені – 8 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

991. Үшінші оқу жылының бағдарламалық талаптары.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Допты қолжалғау, секіргіштермен.
- 3) Күш, ептілікті дамуға жаттығу.
- 4) Икемділік жаттығу.
- 5) Айналу кезінде, қолдары жұптасқан жаттығулар.
- 6) Жылжумен аз секіргіште секіру және бұрылыстар.
- 7) Үлкен секіргіште, кіру секірістері.
- 8) Үлкен секіргіште, шығу секірістері.
- 9) Үлкен секіргіште секіріс екі жағымен.
- 10) Жұптағы секіргішпен жаттығу.
- 11) Жалаушалармен жаттығу.

992. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Гимнастика сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Жалаушамен жаттығулар – 3 сағат.
- 3) Кіші секіртпемен жылжып, айналып секіру – 8 сағат.
- 4) Күш пен ептілік дамуына жаттығулар – 6 сағат.
- 5) Доп және секіртпе эстафеталары – 6 сағат.
- 6) Икемділік жаттығулары – 6 сағат.
- 7) Денеде, қолда шеңбер айналдыру – 8 сағат.
- 8) Үлкен секіртпемен секіру, кіру – 8 сағат.
- 9) Үлкен секіртпемен секіру, шығу – 8 сағат.
- 10) Үлкен секіртпемен екі жақтан секіру – 6 сағат.
- 11) Жұпта секіртпемен секіру жаттығулары – 8 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

993. Күтілетін нәтижелер. Оқу соңында орта топтың (4-6 сыныптар) білім алушылары біледі:

- 1) арнайы терминологияны;
 - 2) гимнастикалық жаттығулардың негізгі техникасын;
 - 3) біртұтас нөмірге қарапайым гимнастикалық жаттығуларды қосу техникасы (эюд);
 - 4) гимнастикалық жаттығуларды орындауда қауіпсіздік техникасын сақтау;
 - 5) гигиенаның негізі және салауатты өмір салтын;
 - 6) зиянды әдеттерді алдын алу іс-шараларын.
- істей алады:

- 1) жалпы дене-күш жаттығулар, статикалық жаттығулар, икемділік жаттығуды орындайды және бағдарлама кіретін гимнастикалық жаттығулар бұйымдармен созу жаттығуларын орындайды;
- 2) біртұтас нөмірге жеке гимнастикалық элементтерді(эюд) біріктіре алады;
- 3) қауіпсіздік техникасы ережесінің процесте дұрыс қолданады;
- 4) салауатты өмір салтын жүзеге асыру.

994. Төртінші оқу жылының бағдарламалық талаптары.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Допты қолжалғау, секіргіштермен.
- 3) Күш, ептілікті дамытуға жаттығу.
- 4) Икемділік жаттығу.
- 5) Тар тіреу алаңдағы алшақтық
- 6) Отырғышта секіру жаттығулары.
- 7) Аз секіргіште жаттығулар кешені.
- 8) Құрсаумен (ұстап тұру, бұрылыстар, айналу) жаттығуы.
- 9) Тербелген құрсауға секірістер.
- 10) Құрсауды айналдыра отырып секіру
- 11) Гимнастикалық таяқтармен жаттығу.
- 12) Бұрылыстармен үлкен секіргіште секірістер.

995. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Гимнастика сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Доп және секіртпе эстафеталары – 3 сағат.
- 3) Тірек тар алаңында қайшылық – 4 сағат.
- 4) Күш пен ептілік дамуына жаттығулар – 6 сағат.
- 5) Орындықта секіру жаттығулар – 8 сағат.
- 6) Икемділік жаттығулары – 6 сағат.
- 7) Шеңбер айналдыру (айналым, айналдыру, көсеу) жаттығулар – 8 сағат.
- 8) Тербелмелі шеңберге секіру - 4 сағат
- 9) Шеңберді секіртпе сияқты айналдырып секіру – 4 сағат.
- 10) Гимнастикалық таяқтармен жаттығу – 10 сағат.
- 11) Үлкен секіртпемен айналып секіру – 8 сағат.
- 12) Кіші секіртпемен жаттығулар кешені – 6 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

996. Бесінші оқыту жылының бағдарламалық талаптары.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Допты қолжалғау, секіргіштермен.
- 3) Күш, ептілікті дамуға жаттығу.
- 4) Икемділік жаттығу.
- 5) Доптармен жаттығулар кешені.
- 6) Жұппен аз секіргіште секірістер.
- 7) Аз секіргішпен жаттығулар кешені.
- 8) Доптар пирамидасы.
- 9) Қолмен сермеу аяқпен жұптасу.
- 10) Құрсаулармен жаттығу.
- 11) Отырғышта отырумен бұрылыстар.
- 12) Отырғышта әр түрлі тәсілмен жылжыма жаттығулары
- 13) Отырып, тұру үлкен секіргіште секірістер.

997. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Гимнастика сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Доп және секіртпе эстафеталары – 3 сағат.

- 3) Доппен кешенді жаттығулар - 6 сағат.
- 4) Күш пен ептілік дамуына жаттығулар – 4 сағат.
- 5) Жұпта кіші секіртпемен секіру – 8 сағат.
- 6) Икемділік жаттығулары – 6 сағат.
- 7) Кіші секіртпемен жаттығулар кешені – 8 сағат.
- 8) Доппен пирамидалар – 4 сағат.
- 9) Шеңберді аяқтан қолға ауыстыру- 4 сағат.
- 10) Шеңбермен жаттығулар – 8 сағат.
- 11) Орындықта айналып отыру – сағат.
- 12) Орындықта әр түрлі тәсілмен еңбектену – 6 сағат.
- 13) Үлкен секіртпемен отырып секіру – 4 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

998. Алтыншы оқу жылының бағдарламалық талаптары.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Эстафеталар.
- 3) Күш, ептілікті дамытуға жаттығу.
- 4) Икемділік жаттығулары.
- 5) Топтардағы жаттығуы.
- 6) Тепе-теңдік.
- 7) Қимылсыз қалыптар.
- 8) 2 шеңберлерді айналу әр түрліге мүшемен.
- 9) Кұрсаумен жаттығу.
- 10) Кіші секіртпемен жаттығу кешені
- 11) Үштіктердегі кіші секіргіште секірістер.
- 12) Үлкен секіргіште секіріс, жатып, таяна отырып.

999. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Гимнастика сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Эстафеталар – 3 сағат.
- 3) Топтағы жаттығулар – 6 сағат.
- 4) Күш пен ептілік дамуына жаттығулар – 6 сағат.
- 5) Теңдік сақтау – 8 сағат
- 6) Икемділік жаттығулары – 6 сағат.
- 7) Статикалық қалпы – 6 сағат.
- 8) Шеңберді әр дене мүшелерімен айналдыру - 8 сағат.
- 9) Шеңбермен жаттығулар – 8 сағат.
- 10) Үлкен секіртпемен тіреліп жатып секіру – 6 сағат.
- 11) Кіші секіртпемен үштік секірісі – 6 сағат
- 12) Кіші секіртпемен кешенді жаттығулар - 4 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

1000. Күтілетін нәтижелер. Оқу соңында орта топтың (7-9 сыныптар) білім алушылары біледі:

- 1) арнайы терминологияны;
- 2) гимнастикалық жаттығулар техникасының негізін;

- 3) күрделі гимнастикалық жаттығулардың сипатын;
- 4) біртұтас нөмірге қарапайым гимнастикалық жаттығуларды қосудың техникасын (этюд);
- 5) шығармашылық жобаны әзірлеу технологиясын;
- 6) алдын алу және орындаудың жанында күрделі гимнастикалық жаттығуларды қауіпсіздік техникасы ережесінің жарақаттарды болдырмау іс-шараларын;
- 7) гигиена негіздерін және салауатты өмір салтын ұстануды;
- 8) зиянды әдеттердің алдын-алу шараларын; істей алады;
- 9) жалпы дене шынықтыру жаттығуларын, статикалық жаттығуларды, иілгіштікке және созылуға арналған жаттығуларды, бағдарламаға кіретін заттамен жаттығуларды орындай алады;
- 10) гимнастиканың жеке элементтерін бір бүтін номерге (этюдке) біріктіре алады;
- 11) өз бетінше шығармашылық жобаны әзірлеп, қорғайды;
- 12) сабақ үдерісінде техникалық қауіпсіздік ережелерін дұрыс қолданады;
- 13) салауатты өмір салтын ұстанады.

1018. Жетінші оқу жылының бағдарламалық талаптары.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Икемділік жаттығу.
- 3) Күш, ептілікті дамытуға жаттығу.
- 4) Құрсауды лақтыру және қағып алу
- 5) Құрсаумен жаттығу.
- 6) Топтарындағы кіші секіргіштегі секірістер.
- 7) Тіреулердегі булардағы үлкен секіргіште секірістер.
- 8) Еркін жаттығулар.
- 9) Әр түрлі мүшелерімен 2 шеңберлерді айналу.
- 10) Қимылсыздық қалыптары.

1001. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Гимнастика сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Икемділік жаттығулары – 5 сағат.
- 3) Күш пен ептілік дамуына жаттығулар – 8 сағат.
- 4) Шеңберді лақтырып, ұстау жаттығулары – 8 сағат.
- 5) Шеңбермен жаттығулар – 6 сағат.
- 6) Кіші секіртпемен топтық жаттығулар - 8 сағат.
- 7) Жұпта үлкен секіртпемен тіреліп секіру – 10 сағат.
- 8) 2 шеңберді әр дене мүшелерімен айналдыру - 8 сағат.
- 9) Құралдарсыз жаттығулар – 8 сағат.
- 10) Статикалық қалпы – 6 сағат.
- 11) Барлық сағат саны – 6 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

1002. Сегізінші оқу жылының бағдарламалық талаптары.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Икемділік жаттығулар.
- 3) Күш, ептілікті дамуға жаттығу.
- 4) Әр түрлі тәсілдермен шеңберді айналдыру.
- 5) Шеңберлермен жаттығулар кешені.
- 6) Әр түрлі тәсілдермен жылдамдықтың өзгерісімен кіші секіргіште секіріс.

- 7) Кіші секіргішпен жаттығулар кешені.
- 8) Үлкен секіргіште рондад.
- 9) Швед баспалдағында күш салу жаттығулары.

1003. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Гимнастика сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Икемділік жаттығулары – 5 сағат.
- 3) Күш пен ептілік дамуына жаттығулар – 8 сағат.
- 4) Шеңберді әр түрлі тәсілді домалату – 10 сағат.
- 5) Шеңбермен кешенді жаттығулар – 8 сағат.
- 6) Кіші секіртпемен әр түрлі тәсілді жылдамдығы секірісі – 8 сағат.
- 7) Кіші секіртпемен кешенді жаттығулар – 6 сағат.
- 8) Үлкен секіртпедегі рондад – 10 сағат.
- 9) Швед баспалдақтағы күш салатын жаттығулар – 12 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

1004. Тоғызыншы оқу жылына арналған бағдарламалық талаптар.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Секіру жаттығулары.
- 3) Күш жаттығулары.
- 4) Икемділік жаттығу.
- 5) Ептіліктің дамуы, қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне жаттығу.
- 6) Құрсаумен жасалатын жаттығулар кешені
- 7) Шеңберлермен жаттығулар кешені.
- 8) Кіші секіргішпен жаттығулар кешені.
- 9) Үлкен секіргіште (2-3) қарқынға рондад.
- 10) Швед баспалдағында салу күш жаттығуы.

1005. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Гимнастика сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Секіру жаттығулары – 8 сағат.
- 3) Күш салатын жаттығулар – 8 сағат.
- 4) Икемділік жаттығулары – 8 сағат.
- 5) Ептілік дамуына, үйлестірме қимылының жаттығулары – 6 сағат.
- 6) Шеңберді қолын жоғары көтеріп денеге түсіру – 8 сағат.
- 7) Шеңбермен кешенді жаттығулар – 6 сағат.
- 8) Кіші секіртпемен кешенді жаттығулар – 6 сағат.
- 9) Үлкен секіртпедегі рондад (2-3) ырғақта – 12 сағат.
- 10) Швед баспалдақтағы күш салатын жаттығулар – 5 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

1006. Бақылау нысандары. Үлгерімді бақылау және бағалау өлшемдері.

Гимнастика пәні бойынша оқу–бақылау шаралары бақылау сабақтар түрінде (1 тоқсанда) жылына 4 рет жүргізіледі және әр бөлімнің есеп беру концертінде жылдың соңында, концерттік нөмір түрінде өткізіледі.

1007. 9-сынып білім алушысы қорытынды аттестацияны өтеді. Қорытынды аттестацияның бағдарламасын педагог жеке-жеке әр білім алушыға құрып дайындайды.

1008. Бақылауға педагогикалық талаптар:

1) жеке сипаттамасы (әр білім алушының жұмысын бақылау қажет. Жұмыс қорытындысы бойынша білім алушының қызмет нәтижесін ауыстыруға болмайды);

2) жүйелік және үздіксіздік;

3) білім алушының және нәтижелерге пішіндерді әр түрлілік бақылаудың әдістері; оның жүргізуіне қызығушылығын арттыру;

4) жан-жақтылық (бағдарламаның барлық бөлімдерін қамту, теориялық өнер-білімдерін және практикалық білімдері мен дағдыларын тексеру);

5) объективтілік;

6) дифференциялық ұстаным (ерекшеліктерді есептеу әр білім алушының әр пән бөліміне);

7) педагогтердің талаптары бірыңғай болуы керек.

1009. Терминдер, ұғымдарды меңгеруін тексеру мақсатында және психологиялық жүктемесі ретінде ойын өткізіледі, арнайы жасалынған сөзжұмбақтарды ұсынады, сөздік ойындарды пайдаланады және тағы басқа.

1010. Бағалау өлшемдері:

1) гимнастикалық жаттығуларды орындаудың техникасын қолдану: кеңістікте бағдарлану, орындаудағы нақтылық, қозғалыс үйлесімділігіндегі жылдамдық және дәлдік, икемділік, пластикалық, орындаудағы музыкаға орайлық, жеке және топта орындау элементтерінің қарқыны мен ырғағы;

2) концерттік нөмірден жалпы әсер (трюк, этюд): білім алушының (қабілеттілік) мүмкіндіктері, оның жетістіктері, әртістік шеберлігі, көрнекілік.

1011. Әдістемелік қамтамасыз ету. Оқытудың бірінші кезеңі – пәнге кіріспе, пластикалық мәдениетке тәрбиелеу және осы пән негіздерін меңгеру. Одан әрі оқыту кезеңінде білім алушылардың жеке психофизикалық мәліметтері мен шығармашылық талпыныстары айқындалатын дағдыларға сәйкес жанрды айтарлықтай талдап тексеруді меңгеру іске асырылады.

1012. Курс материалын меңгерудің сапасын арттыру қозғалыстарды жаттау, тәптіштеп жаттау, қозғалыс-қимыл дағдыларын бекіту және жетілдіру, қозғалыстарды қиыстыру туралы түсінікті алдын ала елестетуді құру ретінде оқытудың осы сатылары бойынша үдерісті жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

1013. Гимнастикалық жаттығуларға оқытуды үш кезеңге немесе сатыға бөлу:

1) жаттығу туралы алдын-ала түсінікті құру;

- 2) жаттығуды жаттау;
- 3) орнықтыру және жаттығу техникасын жетілдіру.

1014. Гимнастикалық жаттығуларға оқыту барысында сөздік мазмұндама, көрнекілік көрінісі, жаттығуларды тұтас және кезеңдерге бөлу әдістері қолданылады.

1015. Гимнастиканың әдістемелік ерекшелігі:

1) Күрделі жаттығуларды жеке бөліктерге, фазаларға логикалық жағынан тиянақтап бөлу және оны алдымен осы бөліктерде, ал кейіннен тұтас күйінде зерделеу мүмкіндігі;

2) Жаттығулардың талдамалық сипаттамасы байсалды пайымдалған педагогикалық міндеттерді шешімді қабылдауға мүмкіндік береді;

3) Гимнастикада қозғалыс-қимыл құрылымы бойынша сансыз көп әртүрлі орындау және жаттығулардағы энергияны қамтамасыз ету тәсілдері бар. Олардың ішінен көптеген білім алушылық және тәрбиеленушілік міндеттер кешені құрыла алады. Бұдан басқа, әрбір жеке жаттығу оны қолдану әдісіне байланысты көпфункционалды болуы мүмкін.

4) Сабаққа енгізілген жаттығулардың пульстық құнын анықтау мүмкін, өйткені оны біле отырып, физиологиялық жүктеме қисығын құрып, сабақ барысында оның көлемін басқара алады.

1016. Дайындық-сабақтың негізгі дидактикалық қағидалары:

1) қайталану қағидаты – трюк орындаудың тұрақты жаңғырту және бірнеше әрекет жасау;

2) біртінде қағидаты - жалпы бөлігінен жеке бөлшектерге негізден, оңайынан қиынына қарай, өнер-білімнен дағдыға құрылған. Тапсырмалар қолдан келетіндей болып беріледі бірақ келесі орындағанда күрделенеді;

3) жан-жақтылық қағидаты - белгілі трюк әрекеттерді орындауға қажетті жаттығуларды ғана орындау емес, сонымен қатар басқа жаттығуларды қосу керек. Мамандандыруға арналған сабақ сапасы дене-күш дамуында жан-жақты табыстырақ болады. Күш салатын жаттығулар созылу қозғалыстармен қосу керек. Жүктемені сан жаттығулармен ауыстырып, үзілістерді мөлшерімен кезектеу керек. Жаттығуларды әр түрлілік жаттығулары тиімділік және жүктемелерді қолданбаның жан-жақтылығы едәуір өседі;

4) даралық қағидаты – білім алушыларға нақты ерекшеліктерін есептеу тәсілімен қарастыру керек. Мына қағиادتтар арқылы олардың жүктемелері орындауын қарқынды жүргізіледі және берілген жаттығулар, әрекеттерін меңгеріп дараландырады;

5) саналылық қағидаты - атқарылатын жаттығуларды мағынасы және рөл талабын анық және айқын түсінеді. Білім алушылар ұзақтықта өздігінен талдауға жеке фазалар, олардың келісушілігіндегі алда тұратын қозғалысты бөлшектеуіне ойланып үйрету керек. Ол үшін күрделі үйлесімді қимыл алдында идиомоторлық дайындықтары жүргізіледі.

1017. Жаттығу орындау алдында ол ойында келесі компоненттерді еске түсіру керек:

- 1) бастапқы қалып;
- 2) қозғалыстың атауы;
- 3) орындау жолы (сілтеу, күшпен, еңкейіп);
- 4) қозғалыстың бағыты (артқа, алға...);
- 5) амплитудасы, жылдамдығы, қозғалыстың күші;
- 6) қалыпты өзгертуі, ырғағы;
- 7) қайталаудың саны;
- 8) соңғы қалпы, бет әлпеті.

1018. Педагог мен білім алушы өзара іс-әрекеті цирк бөлімі сабақтарында пайдаланылатын педагогикалық технология негізінде жеке бағытталған тәсіл жаттығуларды жүзеге асады - немесе әр білім алушының дара ерекшеліктерін ескере отырып, әр бала үшін педагог тандап алуда концерттік нөмір міндетті және қабілеттіліктерді деңгейі де есепке алынады; Атап өтілген ұстанымдар негізінде жаттығу бағдарламасы құрылды.

1019. Оқыту әдістер әртүрлі - сөздік, көрнекі және практикалық болуы тиіс.

1020. Сабақтарды ұйымдастыру. Педагог әр білім алушыға жүктеменің мөлшерін дұрыс ұйымдастыру жайында белгілі қарқын, икемділік, жеке ықпал ету дағдылары ескереді. Шығармашылықтың атмосферасы және сабақтарды жүргізу орны да нәтижеде саналы, қуатты, табысты жүргізу үшін маңызды шарттар, және бағдарламалық материалды жоғары сапалы меңгерілу жүзеге асырылады.

1021. Бағдарламаны интенсивті игеруге шоғырландыру және сабақтарға жүйелі түрде қатысу білім алушыларға белгіленген мерзімде ұсынылған материалдарды игеруге кепіл болады. Барынша ілгері дамыған білім алушылар үшін қосымша трюктық диапазон қарастырылған.

20-параграф. Балалар өнер мектептерінің «Эквилибристика» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

1022. Балалар өнер мектептерінің «Эквилибристика» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) пәннің мақсатын, міндетін, мазмұнын, бағдарламалық талаптарды, оқыту жылдары бойынша оқу-тақырыптық жоспарды, бақылау нысанын, оқыту нәтижелерін бағалау өлшемдері анықтайды.

1023. Эквилибристика цирк өнердің жанрларының арасында көсбасшылық орындағы позицияда. Латын тілінен аудармада «эквилибр» «тепе-теңдікте тұрған» деген мағынаны білдіреді. Эквилибристика - шекті дәлдікті талап ететін күрделі өнер және шеберлікке дейін жеткізілген тепе-теңдік сезімі.

1024. Теңестіру шеберлігі берілген жағдайда теңгеруші нысанда ұстап тұру және шектік нүктеден ауытқуды болдырмау үшін қажет.

1025. Эквилибристикамен айналысу тепе-теңдік сезімін, яғни, әр түрлі тұрақсыз позицияларда денені берілген жағдайда ұстап тұру, түрлі тірек нүктелеріне тұруды дамытады, қимыл-қозғалыс үйлесімділіктерге машықтандырады, тепе-теңдік аппараттын нығайтады, шапшандықты дамытады және қимыл-қозғалыс үйлесімділігін, дене шынықтыру ептілік пен денсаулықты нығайтудың мүмкіндіктерін туғызады.

1026. Пәннің мақсаты: «эквилибристика» пәні аясында дене шынықтыруын және әртістілікті, дара ерекшеліктерін анықтау және дамыту.

1027. Пәннің міндеттері:

- 1) қимыл-қозғалысының шапшандығын дамыту;
- 2) кеңістікте үйлестіру сезімін және бағдар сезімдерін дамыту;
- 3) тепе-теңдік аппараттын жетілдіру;
- 4) дене мәдениетін тәрбиелеу;
- 5) күрделі әрекеттерді орындауға арналған дене шынықтыру аппаратын дайындау.

1028. Бағдарламаны іске асыру мерзімі:

4-9-сынып - аптаға 1 сағат, жылына 34 сағат, оқыту курсының барлығы - 204 сағат.

Білім алушылар контингенті 10-жастан 16- жасқа дейін (4-9 сыныптар):

4-6-сыныптар - орта топ;

7-9-сыныптар)- жоғары топ.

1029. Бағдарламада 4-9-сыныптарда 4 жыл оқу қарастырылған.

Эквилибристикаға оқыту Өнер мектебінің цирк бөлімінде білім алушылар практикалық дағдыларға, акробатика, гимнастика сияқты бейінді пәндер бойынша арнайы және теориялық білімге ие болғаннан кейін 4 сыныптан басталады.

1030. Оқу жылының басында қауіпсіздік техникасы бойынша бір сабақ жүргізіледі. Қауіпсіздік техникасы – ережелер жиынтығы, еңбек қауіпсіздігі немесе басқа да сабақтарды өткізуді қамтамасыз етуге бағытталған.

1031. Мақсаты: қауіпсіздікті қамтамасыз ету, жарақаттар алуды минимумға жеткізу, қауіпсіздікті қамтамасыз ету.

Үйрену іс-әрекеттерін қауіпсіз жағдайда өткізуді қамтамасыз ету мына факторлармен айқындалады:

- 1) штаттан тыс жағдайлардың орын алуын минимумға жеткізу;
- 2) қызмет нәтижелерінің тиімділігін арттыру үшін жарақаттарды алу жағдайын минимумға жеткізу.

1032. Эквилибристикадағы сақтандыру және пассивация. Сақтандыру түрлері:

- 1) қол лонждары көмегімен сақтандыру;
- 2) пассивация.

1033. Сақтандыруға трюкті орындаушылардың биіктікке қарамастан күтпеген құлау мүмкіндігіне қатысты әрекеттерді орындау жатады.

1034. Спорттық киімдерге талап. Сабаққа киетін киім таза, ұқыпты, қозғалысқа кедергі келтірмейтін болуы тиіс, жарақаттарды болдырмау үшін алдын ала пульс тексеруші - әрекеттерді тіреуде сіңір созылудан кәрі жілік буыны буындарын сақтау үшін орындауға арналған былғары білезіктер; бастырма алақан - алақандардағыны ауырғанды сезіне алу үшін арналған қолғаптар; орауышқа, Кубта орындаған жаттығулар, бір-біріне кедергі болмайтын шахматтық ретте орналасу керек.

1035. Зал, оның жабдығы және залда жүру тәртібінің ережесі.

1) Егер мұғалім залда жоқ болса онда кіруге тыйым салынады.

2) Топтағы барлық мүшелер, педагогтар, залда жұмыс жасаушы адамдардың барлығымен сыйлы қатынаста болу керек.

3) Педагогтың нұсқауларын нақты және өз уақытында орындау. Алдын ала жаттығуларды сапалы орындау қажет.

4) Денсаулығы, көңіл-күй жағдайы нашар болса педагогқа хабарлау керек.

5) Топта жаттығуларды орындау жайында соқтығыс болдырмау үшін арақашықтық сақтауға қажетті аралық шаманы сақтау керек (бастапқы орынға құлау, аялдама, қалпына қайтару және тағы басқалар).

6) Күрделі жаттығуларды орындау үшін педагогтен сақтандыруды қамтамасыз етуді сұрап, жерге қонудың аймағына гимнастикалық төсеніш жаюды сұрау қажет.

7) Жаттығушылар өртке қарсы қауіпсіздік ережесін және эвакуация жайында ғимараттан шығу жоспарын білу қажет. Электр жабдығындағы ақаудың табылу жағдайында, жедел мұғалімге хабарлау керек.

1036. Реквизит және оны пайдалану ережесі.

1) Залдағы спорт жабдығына ұқыпты қарау және киім шешінетін және қосалқы бөлмелерде тазалық тәртібін сақтау керек.

2) Сабақ аяқталған кезде спорт жабдықтарын орынына апарып, жинап, жаттығулар орнын және киім шешетін бөлмедегі орналасу тәртібімен қойып кету керек.

1037. Эквилибристикада сақтандыру және пассировка.

1) Сабақ өтетін бір жерден басқа жерге жүгіріп жүруге тыйым салынады.

2) Күрделі акробатикалық жаттығуларды сақтандырусыз орындауға тыйым салынады.

3) Жаттығуды орындау кезінде жерге түсу аймағы немесе құлаудың мүмкіндігі бар жерде тұруға тыйым салынады.

4) Снарядтар мен тренажерде жаттығу орындау алдында олардың техникалық жұмыс істеп тұрғанын тексеру қажет, бұзылған жағдай анықталса, педагогке хабарлау қажет. Мүмкін болар құлау аумағына сақтандыру маттарын төсеу қажет.

5) Жазатайым оқиғада, жарақаттану кезінде, зақымданған немесе болған оқиғаны көрген адам дереу мұғалімге хабарлауға міндетті немесе кез-келген

адамға, бірінші дәрігерлік көмекке дейін медициналық жәрдем көрсету бойынша шұғыл шешімдерді қабылдау үшін педагогке хабар беруі тиіс.

б) Сабақ аяқталғаннан кейін керек-жарақ спорт жабдықтарын орнына жинау, киім шешетін бөлме мен жаттығуларды орындау залын тәртіпке келтіру қажет.

1038. Күтілетін нәтижелер. Оқыту соңында орта топтың (4-6-сыныптар) білім алушылары біледі:

- 1) арнайы терминологияны;
- 2) эквилибра жаттығулары техникасының негізін;
- 3) эквилибра жаттығуларын орындау кезіндегі қауіпсіздік техникасы негіздерін;
- 4) салауатты өмір салтының негізі және зиянды әдеттердің алдын алу негізін.

істей алады:

1) сабақ тәжірибесінде арнайы терминологияны қолданады;

2) секіріп міну және орауыштан (оларды жонглерлік жасай білу) әр түрлі бұйымдармен орауышта тұрып, шабақта бағдарлама кіруші тәрелкедегі тепе-теңдік, қолға тұруға, баспен тұруға, орауышқа, айналуға қақпа қыл істеуді орындай алады;

3) қауіпсіздік техникасы ережесінің сабақ процесінде дұрыс қолдана алады;

4) салауатты өмір салтын іске асырады.

1039. Бірінші оқу жылының бағдарламалық талаптары. 4-сынып.

1) Қауіпсіздік техникасы.

2) Эквилибристика цирк өнерінің жанры ретінде.

3) Жалпы дене шынықтыру дайындығы.

4) Қимыл-қозғалыс үйлестіруге арналған жаттығу.

5) Жалпы дамытушы жаттығулар.

6) Тепе-теңдік; орындықтағы тепе-теңдік.

7) Орауышта синхрон жаттығулары, гимнастикалық таяқпен тепе-теңдік сақтау.

8) Тәрелкемен жаттығу, арқада тәрелкенің айналуы

1040. Оқу-тақырыптық жоспар.

1) Эквилибристика, цирк өнерінің жанры ретінде – 1 сағат.

2) Эквилибристика сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.

3) Жалпы дене шынықтыру дайындығы – 2 сағат.

4) Қимылды үйлестіруге арналған жаттығулар – 2 сағат.

5) Жалпы дамытушы жаттығулар – 2 сағат.

6) Тең салмақты сақтау – 4 сағат.

7) Орындықта тең салмақты сақтау – 4 сағат.

8) «Тоқаш» баста тұру тұрысы – 4 сағат.

9) Қолда тұру тұрысы – 3 сағат.

10) Тәрелкемен жаттығу – 4 сағат.

11) Тәрелкені арқада айналдыру – 6 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

1041. Оқудың екінші жылының бағдарламалық талаптары. 5-сынып.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Жалпы дене шынықтыру дайындығы.
- 3) Қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне арналған жаттығу.
- 4) Жалпы дамытушылық жаттығулар.
- 5) Тепе-теңдік: орауышқа, жоғарыдан тепе-теңдікте сақтау.
- 6) Орауышқа секіріп міну, орауыштан секіру.
- 7) Затпен орауыштың қолдағы тепе-теңдігі, тепе-теңдікті сақтау.

1042. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Эквилибристика сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Жалпы дене шынықтыру дайындығы – 2 сағат.
- 3) Қимылды үйлестіруге арналған жаттығулар – 2 сағат.
- 4) Жалпы дамытушы жаттығулар – 2 сағат.
- 5) Тең салмақты сақтау – 3 сағат.
- 6) Орауышқа секіріп тұру – 4 сағат.
- 7) Орауыштан секіріп тұсу – 4 сағат.
- 8) Орауышта тең салмақты сақтау – 4 сағат.
- 9) Қолдағы затты баланстау – 4 сағат.
- 10) Орауышта затты теңестіру - 4 сағат.
- 11) Жоғарыда тең салмақты сақтау – 4 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

1043. Үшінші оқу жылының бағдарламалық талаптары. 6-сынып.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Жалпы дене шынықтыру дайындығы.
- 3) Қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне арналған жаттығу.
- 4) Жалпы дамытушылық жаттығулар.
- 5) Тепе-теңдік: орауышқа, (тәрелкемен шабақ, қолшатыр, гимнастикалық таяқ және тағы басқа) бұйымын тепе-теңдікте сақтау.
- 6) Орауышта жонглерлік ету: 1, 2 бұйыммен.

1044. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Эквилибристика сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Жалпы дене шынықтыру дайындығы - 2 сағат.
- 3) Қимылды үйлестіруге арналған жаттығулар – 2 сағат.
- 4) Жалпы дамытушы жаттығулар – 2 сағат.
- 5) Тең салмақты сақтау – 2 сағат.
- 6) Орауышта тең салмақты сақтау – 6 сағат.
- 7) Орауышта 1 затпен жонглерлік ету – сағат.
- 8) Орауышта 2 затпен жонглерлік ету – 6 сағат.
- 9) Орауышта затпен баланстау тең салмақты сақтау (қолшатыр, таяқ және тағы басқалар) – 7 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

1045. Күтілетін нәтижелер. Оқу соңында жоғары топтың (7-9-сыныптар) білім алушылары біледі:

- 1) арнайы терминологияны;
- 2) эквилибра жаттығулары техникасының негізін;
- 3) эквилибра күрделі жаттығуларының сипаттамасын;
- 4) шығармашылық жоба әзірлеу технологиясын;
- 5) эквилибра жаттығуларын орындау кезінде техника қауіпсіздігі ережесін;
- 6) салауатты өмір салтының негізі және зиянды әдеттердің алдын алу негізін.

істей алады:

- 1) сабақ тәжірибесінде арнайы терминологияны қолдана алады;
- 2) секіріп міну және орауыштан (оларды жонглерлік жасай білу) әр түрлі бұйымдармен орауышта тұрып, шабақта бағдарламаға кіретін тәрелкедегі тепе-теңдік, қолға тұруға, баспен тұруға, орауышқа, айналуға қақпа қыл істеуді орындауға секіруді біледі;
- 3) шығармашылық жобаны жеке әзірлейді және қорғайды;
- 4) қауіпсіздік техникасы ережесін сабақ үдерісінде дұрыс қолдана алады;
- 5) салауатты өмір салтын жүзеге асырады.

1046. Төртінші оқу жылының бағдарламалық талаптары. 7-сынып.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Жалпы дене шынықтыру дайындығы.
- 3) Қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне арналған жаттығу.
- 4) Жалпы дамытушылық жаттығулар.
- 5) Тепе-теңдік: орауышқа, орындықта, кубте.
- 6) Орауышта қақпақыл істеу: 1, 2, 3 бұйымдармен
- 7) Тұру: орындықта баспен, аяқты бөлек ұстап, орындықта баспен тұру.

1047. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Эквилибристика сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Жалпы дене дайындығы – 2 сағат.
- 3) Қимылдың үйлестіру жаттығулары – 2 сағат.
- 4) Жалпы дамытушы жаттығулар – 2 сағат.
- 5) Тең салмақты сақтау – 3 сағат.
- 6) Орауышта тең салмақты сақтау – 4 сағат.
- 7) Орауышта жонглерлік ету – 4 сағат.
- 8) Орындақта тең салмақты сақтау – 3 сағат.
- 9) Текшеде тең салмақты сақтау – 4 сағат.
- 10) Орындықта, басында тұру – 4 сағат.
- 11) Орауышта 3 затпен жонглерлік ету – 5 сағат.

Барлығы: 34 сағат.

1048. Бесінші оқу жылының бағдарламалық талаптары. 8-сынып.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Жалпы дене шынықтыру дайындығы.

- 3) Қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне арналған жаттығу.
- 4) Жалпы дамытушылық жаттығулар.
- 5) Тепе-теңдік: орауышта тепе-теңдік.
- 6) Ілеспе жаттығулар: орауышта тепе-теңдікте, гимнастикалық таяқпен орауышта тепе-теңдікте.
- 7) Текшеде статикалық жаттығулар.
- 8) Айналатын (бас, кеуде тікелейді, айналдыра ораудың айнала аудармалары) тәрелке шабақта жаттығу.
- 9) Жұпта және баспалдақта қолдау.

1049. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Эквилибристика сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Жалпы дене шынықтыру дайындығы – 2 сағат.
- 3) Қимылдың үйлестіру жаттығулары – 2 сағат.
- 4) Жалпыдамытушы жаттығулар – 2 сағат.
- 5) Тең салмақты сақтау – 2 сағат.
- 6) Орауышта тең салмақты сақтау – 4 сағат.
- 7) Орауышта тең салмақты сақтап, синхрондық жаттығулар – 7 сағат.
- 8) Текшедегі статикалық жаттығулар – 5 сағат.
- 9) Арқада айналдырған тәрелкемен жаттығулар – 5 сағат.
- 10) Баспалдақта жұппен қолдау жаттығулары – 4 сағат.

Барлығы: 34 сағат.

1050. Алтыншы оқу жылының бағдарламалық талаптары.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Жалпы дене шынықтыру дайындығы.
- 3) Қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне арналған жаттығу.
- 4) Жалпы дамытушылық жаттығулар.
- 5) Тепе-теңдік: текшеде шынтақта, орауышқа шынтақта.
- 6) Ілеспе жаттығулар: орауыштарда тепе-теңдік қақпақыл жұпта бірігіп, әр түрлі бұйымдарды тепе-теңдікті сақтаумен орауыштарда тепе-теңдік.
- 7) Табанды: орындықта баспен, аяқты бөлек ұстап, орындығында баспен, «кіші» текше қолде тұру.
- 8) Жұпта және баспалдақта қолдау.

1051. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Эквилибристика сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Жалпы дене шынықтыру дайындығы – 2 сағат.
- 3) Қимылдың үйлестіру жаттығулары – 2 сағат.
- 4) Жалпыдамытушы жаттығулар – 2 сағат.
- 5) Тең салмақты сақтау – 2 сағат.
- 6) Орауышта тең салмақты сақтау – 4 сағат.
- 7) Шынтақта тең салмақты сақтау – 5 сағат.
- 8) Қолдағы «текшеде» тұрысы – 4 сағат.
- 9) Шынтақта және текшедегі тең салмақты сақтау – 4 сағат.

10) Орауышта синхрондық тең салмақты сақтап, жұпта жонглерлі ету жаттығулары – 5 сағат.

11) Орауышта әр түрлі заттармен баланстап, салмақты сақтау – 3 сағат.

12) Барлығы: 34 сағат.

1052. Бақылау түрі. Үлгерімді бақылау және бағалау өлшемдері.

Эквилибристика пәні бойынша үлгерімді бақылау және бағалау өлшемдері оқу - бақылау іс-шараларында, бақылау сабақтары түрінде (1 жарты жылдыққа) жылына екі рет жүргізіледі және есеп беру концертінде, концерттік нөмірдің түрінде жыл соңында өткізіледі.

1053. 9-сыныпта білім алушылар қорытынды аттестаттаудан өтеді. Қорытынды аттестаттаудаға бағдарламаны әр білім алушы үшін педагог жеке-жеке құрады.

1054. Бақылауға педагогикалық талаптар:

1) әр білім алушының жеке мінезіне қарап жұмыс бақылауын өткізу (топ жұмысының қорытындыларының жеке білім алушының қызметі нәтижелері орнына ауыстырып жіберуге болмайды немесе керісінше);

2) жүйелік және үздіксіздік;

3) білім алушының және нәтижелерге пішіндерді әр түрлілік бақылаудың әдістері; оның жүргізуіне қызығушылығын арттыру;

4) жан-жақтылық (бағдарламаның барлық бөлімдерін қамту; теориялық өнер-білімдерін және практикалық білімдері мен дағдыларын тексеру);

5) объективтілік;

6) дифференциялық ұстанымы (әр білім алушының және әрбір оқу пәнінің әр тарауының әр пән бөліміне ерекшеліктерін есептеу);

7) мұғалім талаптарының бірыңғай болуы.

1055. Терминдер, ұғымдарды меңгеруді тексеру мақсатымен психологиялық ауыртпалықтарды кетіру ретінде ойын жүргізіледі, арнайы жасалынған сөзжұмбақтарды ұсынады, сөздік ойындарды пайдаланады тағы басқа.

1056. Бағалау өлшемдері:

1) эквilibра элементтерін орындау техникасын игеру: орындау дәлдігі, жекеше және топта орындайтын элементтердің қарқыны мен ырғағын сезіну

2) концерттік нөмірден жалпы әсері (айла-әрекет, этюд): білім алушылардың мүмкіндігі (қабілеті), оның жетістіктері, әртістігі, мәнерлілігі.

1057. Дайындық- сабақтың басталу алдында педагогтер міндетті түрде – дайындықтардың жалпы дене шынықтыру бағытталған бұлшық еттерді қыздыруға мүмкіндік туғызатын жаттығулар кешенін өткізеді, онда бой жазу жүргізіледі және буындардың, тыныстың дамуына және мұндай эквilibр цирк өнердің түрінде жүктемелері ағзаның барлық жүйелерін күш салуға, жүктемеге дайындайды.

1058. Эквилибристика орауышта. Эквилибраның осы түрінің бағдарламасы эквilibристиканың қолжетімді түрі болып табылады, оның негізгі элементтерін айтарлықтай қысқа мерзімде игеру мүмкіндігі болады.

Оқыту үдерісі:

1) білім алушыларды эквилибристика туралы негізгі түсініктермен таныстыру;

2) білім алушыларда заттың мәні туралы, сабақ алдындағы бұлшық еттерді қыздыру мақсаты мен сипаты туралы, сабақ мазмұны, бағдарлама элементтерін, дұрыс тыныс алу орындау техникасымен танысады;

3) оқу реквизиттерімен;

4) осы жанрға білім алушылардың жеке қабілеттерін, тепе-теңдік сезімдерін дамытудың бастапқы әдісін игеруін анықтау.

1059. Орауыш цирк реквизиті, ағаш білікше болады немесе 25-30-ші және 15-16-ші диаметрде ұзындығымен металлдық қуыс цилиндр. Мұндай реквизиттің міндетті керек-жарағы 50-60-ші ағаш тақтайша, ұзыннынан тартылған және 14-16 орауыштың қомақты бөлігі.

1060. Тепе-теңдік мынадай түрде жетілдіріледі:

1) білім алушы алаңның шетінде тұрады да тізе аяғын кезек-кезек бүге отырып, тақтайша көлденеңдеу көріні теңестіреді, реквизиттің оның астынан домалап шығуына жол бермейді;

2) орауышқа секіріп шығу үшін, алаң шетін ұстай отырып, ептілікпен ұстап, алаңға секіріп шығып және тез тік тұру керек;

3) секіру үшін алаң көлденең жатқан кезде, аяқпен иттеріп, күш алып жылжып секіруге болады. Алаңға секірмей кіру үшін, орауыш алаң бөлігінен ұзындау болу керек, қысқа жаққа аяқты қойып, басқа теңестіріп, алаңның ұзын соңына екінші аяқты тез қойып, қолды жіберіп және тік тұру керек;

4) іс-әрекет бәрі алаңнан жиналысы үшін кері тәртіпте қайталау керек. Тепе-теңдікті сақтаудың техникасы немесе орауыш алаңда тепе-теңдік тізелердегі аяқтар есебінен кезектескен бұғулі күйі сақталынады;

5) алдыңғы қатарлы, дарынды білім алушылар үшін келесі әрекет ескерілген. Түрегеліп тұрып орауыштың алаңында, үш бұйыммен жонглерлік жасау, содан соң оларды жинап және секіру керек.

1061. Цирк өнерінің оқыту процесі кез-келген оқу процесі сияқты дидактикалық қағидаларда сай құрылады, бірақ өз ерекшелігі болып цирк тәртіптерінің ерекшелігі шығады. Сабақтың дұрыс жоспарлауына сәйкес өсіңкі желі қағидасы бойынша құрылады. Жаттығуларын әр түрлілік есебінен, жүктеменің демалыстың қысқа фазаларымен бұлшық еттердегі алмасуда әр түрлі топтарына және міндетті дұрыс тынысты сақтауға арналады.

1062. Дайындық-сабақтың негізгі дидактикалық қағидалары:

1) қайталану қағидаты – трюк орындаудың тұрақты жаңғырту және бірнеше әрекет жасау;

2) біртінде қағидаты - жалпы бөлігінен жеке бөлшектерге негізден, оңайынан қиынына қарай, өнер-білімнен дағдыға құрылған. Тапсырмалар қолдан келетіндей болып беріледі бірақ келесі орындағанда күрделенеді;

3) жан-жақтылық қағидаты - белгілі трюк әрекеттерді орындауға қажетті жаттығуларды ғана орындау емес, сонымен қатар басқа жаттығуларды қосу

керек. Мамандандыруға арналған сабақ сапасы дене-күш дамуында жан-жақты табыстырақ болады. Күш салатын жаттығулар созылу қозғалыстармен қосу керек. Жүктемені сан жаттығулармен ауыстырып, үзілістерді мөлшерімен кезектеу керек. Жаттығуларды әр түрлілік жаттығулары тиімділік және жүктемелерді қолданбаның жан-жақтылығы едәуір өседі;

4) даралық қағидаты – білім алушыларға нақты ерекшеліктерін есептеу тәсілімен қарастыру керек. Мына қағиادتтар арқылы олардың жүктемелері орындауын қарқынды жүргізіледі және берілген жаттығулар, әрекеттерін меңгеріп дараландырады;

5) саналылық қағидаты - атқарылатын жаттығуларды мағынасы және рөл талабын анық және айқын түсінеді. Білім алушылар ұзақтықта өздігінен талдауға жеке фазалар, олардың келісушілігіндегі алда тұратын қозғалысты бөлшектеуіне ойланып үйрету керек. Ол үшін күрделі үйлесімді қимыл алдында идиомоторлық дайындықтары жүргізіледі.

1063. Жаттығу орындау алдында ол ойында келесі компоненттерді елестетеді:

- 1) бастапқы қалып;
- 2) қозғалыстың атауы;
- 3) орындау жолы (сілтеу, күшпен, еңкейіп...);
- 4) қозғалыстың бағыты (артқа, алға...);
- 5) амплитудасы, жылдамдығы, қозғалыстың күші;
- 6) қалыпты өзгертуі, ырғағы;
- 7) қайталаудың саны;
- 8) соңғы қалпы, бет әлпеті.

1064. Педагог пен білім алушы өзара іс-әрекеті цирк бөлімі сабақтарында пайдаланылатын педагогикалық технология негізінде жеке бағытталған тәсіл жаттығуларды жүзеге асады - немесе әр білім алушының дара ерекшеліктерін ескере отырып, әр бала үшін педагог таңдап алуда концерттік нөмір міндетті және қабілеттіліктерді деңгейі де есепке алынады;

Атап өтілген ұстанымдар негізінде жаттығу бағдарламасы құрылды.

1065. Оқыту әдістер әртүрлі - сөздік, көрнекі және практикалық болады.

1066. Сабақтарды ұйымдастыру. Педагог әр білім алушыға жүктеменің мөлшерін дұрыс ұйымдастыру жайында белгілі қарқын, икемділік, жеке ықпал ету дағдылары ескеріледі.

1067. Шығармашылықтың атмосферасы және сабақтарды жүргізу орны да нәтижеде саналы, қуатты, табысты жүргізу үшін маңызды шарттар, және бағдарламалық материалды жоғары сапалы меңгерілу жүзеге асырылады.

1068. Бағдарламаны интенсивті игеруге шоғырландыру және сабақтарға жүйелі түрде қатысу білім алушыларға белгіленген мерзімде ұсынылған материалдарды игеруге кепіл болады. Барынша ілгері дамыған білім алушылар үшін қосымша трюктық диапазон қарастырылған.

21-параграф. Балалар өнер мектептерінің «Жонглерлеу» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

1069. Балалар өнер мектептерінің «Жонглерлеу» пәні бойынша білім беру бағдарламасы пәннің мақсатын, міндетін, мазмұнын, бағдарламалық талаптарды, оқыту жылдары бойынша оқу-тақырыптық жоспарды, бақылау нысанын, оқыту нәтижелерін бағалау өлшемдерін анықтайды.

1070. Жонглерлеу – цирк өнерінің негізгі арнайы зерттелетін пәндерінің бірі.

1071. Пәннің мақсаты: дара ерекшеліктері мен дене шынықтыруын дамыту және «жонглерлеу» шеберлік шеңберінде әртістік қабілеттерін анықтау және дамыту.

1072. Пәннің міндеті:

- 1) жонглерлеу техникасын меңгеру;
- 2) шапшаңдық сезімін дамыту және кеңістікте қимыл-қозғалыс үйлесімділігі, бағдар, көзбен шамалау қабілетінің дәлдігі, зейіндігі;
- 3) шапшаңдықтың дамуы;
- 4) тепе-теңдік аппаратын жетілдіру;
- 5) адами ерік-жігер сапаларын тәрбиелеу;
- 6) салауатты өмір салтын насихаттау;
- 7) ұжымдық шығармашылық қызмет, ұжымның әр мүшесін жұмыстың нәтижелілігіне жауапкершілік дағдыларын дамыту.

1073. Бағдарламаны жүзеге асыру мерзімі:

2-9 сынып - аптада 2 сағат, жырына - 68 сағат, барлығы - 544 сағат.

Білім алушылар құрамы: 7-8- ден 16 жасқа дейін (2-9-сыныптар):

2-3 сыныптар - кіші топ;

4-6 сыныптар - орта топ;

7-9 сыныптар – жоғары топ.

Концерттік нөмірлерді дайындауға арналған оқу сағаттары топтық формада, сондай-ақ жеке сабақтарда пайдаланылады.

Оқу процесін жетілдіру мақсатында есептік концерттерді (спектакльдерді) дайындауға режиссер-қоюшы, балетмейстер, аталған тұлғалар үшін сағаттық жүктеме төлемімен шақырылады.

1074. «Жонглерлік ету» теориялық курсының бір бөлігінде, оның барлық қолтумасымен және техникалық күрделі әрекеттермен танысады және осы эстрадалық – цирк жанрының әртістерімен орындаушылар қазіргі уақытта орындалады.

1075. Оқыту жылдын басында қауіпсіздік техникасы бойынша бір сабақ өткізіледі. Қауіпсіздік техникасы – еңбек қауіпсіздігі жағдайын қамтамасыз етуге немесе басқа да сабақтарды өткізуге бағытталған ережелер жиынтығы.

1076. Мақсаты: Қауіпсіздікті қамтамасыз ету, жарақат алу жағдайын минимумға жеткізу, білім алушылар денсаулығын қорғау.

1077. Сабақтың қауіпсіз шарттарын қамтамасыз ету келесі факторлармен анықталады:

- 1) штаттан тыс жағдайларды минимумға жеткізу қажеттілігі;
- 2) қызмет нәтижесі тиімділігін арттыру үшін жарақаттану жағдайын минимумға жеткізу қажеттілігі.

1078. Спорт киімі түрі таза және ұқыпты, қозғалысқа кедергі келтірмейтін, жарақаттанудың алдын алу үшін – тамыр тартқыш кию қажет – қолды таянумен орындалатын трюктер кезінде кәрі жілік – білезік буынының созылуын болдырмас үшін тері білезікшелер; алақан қаптамасы – қолғаптар кию, алақандағы ауоу сезімдерін болдырмас үшін; залда жаттығу кезінде бір-біріне кедергі келтірмес үшін шахматтық тәртіпте орналасады.

1079. Зал, оның жабдықтары және залда болудың тәртібімен ережесі

- 1) Егер мұғалім залда жоқ болса онда кіруге тыйым салынады.
- 2) Топтың барлық мүшелері, педагогтарына, залда жұмыс атқарушы адамдармен сыйлы қатынаста болады.

3) Педагогтың нұсқау жұмысын нақты және өз уақытында орындау қажет. Жаттығуларды сапалы орындайды.

4) Көңіл-күй, жағдайы нашар болса, педагогқа хабарлайды.

5) Топта жаттығуларды орындау жайында соқтығысты болдырмас үшін алдын ала арақашықтық сақталады (бастапқы орынға құлау, аялдама, қалпына қайтару және тағы басқалар) жаттығудың теріс орындауы жағдайында мүшелердің қайсысы болса да.

6) Күрделі жаттығуларды орындау үшін педагогтен сақтандыруды қамтамасыз етуді сұрап, жерге қону, жерге түсу аймағына гимнастикалық төсеніш жаю.

7) Жаттығушылар өртке қарсы қауіпсіздік ережесін және эвакуация жайында ғимараттан шығу жоспарын білу қажет. Электр жабдығында ақаудың табылу жағдайында жедел мұғалімге хабарлайды.

1080. Реквизитті пайдалану ережесі.

1) Залдағы спорт жабдығына ұқыпты қарау және киім шешінетін және қосалқы бөлмелерде тазалық тәртібін сақтайды.

2) Сабақ аяқталған кезде спорт жабдықтарын орынына апарып, жинап, жаттығулар орнын және киім шешетін бөлмеде орын тәртібімен қойып кетеді.

1081. Күтілетін нәтижелер. Оқыту курсының аяғына дейін кіші тобында (2-3-сыныптар) білім алушылар біледі:

- 1) арнайы терминологияны;
- 2) жонглерлік ету техникасының негізін;
- 3) қауіпсіздік техникасы ережесін орындау жаттығуларын;
- 4) гигиенаның негізі және салауатты өмір салтын;
- 5) зиянды әдеттерінің алдын алу іс-шараларын.

Істей алады:

- 1) жалпы дене-күшінің жаттығулары орындайды;
- 2) бағдарламаға кіретін жонглерлі ету тәсілді орындауға икемі бар;

3) қиын емес цирк жаттығулары (доптар, шығыршық, жіңішке таяқ) бұйымдар мен орындайды;

- 4) қауіпсіздік техникасы ережесін оқу үдерісінде дұрыс қолданады;
- 5) салауатты өмір салтын ұстанады.

1082. Бірінші оқу жылының бағдарламалық талаптары. 2-сынып.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Жалпы дене дайындығы.
- 3) Қимыл-қозғалыс ойындары.
- 4) Доп эстафеталары.
- 5) Реакцияға жаттығу.
- 6) Қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне жаттығу.
- 7) 1 доппен жонглерлік ету.
- 8) 2 доптармен қақпақыл істеу.
- 9) Жұпта 2 доппен жонглерлік ету.
- 10) Құламамен 2 доппен жонглерлік ету.
- 11) 1 шығыршықпен жонглерлік ету.
- 12) 1-2 орамалдармен жонглерлік ету.

1083. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Жонглерлік ету сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Жалпы дене дайындығы – 3 сағат.
- 3) Доптар эстафетасы – 6 сағат.
- 4) Қимылды ойындар – 6 сағат.
- 5) Реакцияға жаттығулар – 4 сағат.
- 6) Қимылды үйлестіру жаттығулары – 4 сағат
- 7) 1 доппен жонглерлік ету – 6 сағат.
- 8) 2 доппен жонглерлік ету – 8 сағат.
- 9) Жұпта 2 доппен жонглерлік ету – 10 сағат.
- 10) Каскадта 2 доппен жонглерлік - 8 сағат.
- 11) 1 шығыршықпен жонглерлік ету – 6 сағат.
- 12) 1-2 орамалмен жонглерлік ету – 6 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

1084. Екінші оқу жылының бағдарламалық талаптары. 3-сынып.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Жалпы дене дайындығы.
- 3) Қимыл-қозғалыс ойындары.
- 4) Доп эстафеталары.
- 5) Реакцияға жаттығу.
- 6) Қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне жаттығу.
- 7) Бір қолдағы 2 доппен жонглерлік ету.
- 8) Құламада 2 қолмен жонглерлік ету.
- 9) Қарсы ұшқан бұйымдарды 2 қолмен жонглерлік ету.
- 10) 3 доппен жонглерлік ету.
- 11) Құламамен 2 қолмен 2 шығыршықпен жонглерлік ету.

12) Қарсы ұшқан бұйымдармен, 2 шығыршықпен жонглерлік ету
1102. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Жонглерлік ету сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Жалпы дене дайындығы – 3 сағат.
- 3) Қимылды үйлестіру жаттығулары – 4 сағат.
- 4) Реакцияға жаттығулар – 4 сағат.
- 5) Қимылды ойындар – 6 сағат.
- 6) 1 қолмен 2 доппен жонглерлеу – 6 сағат.
- 7) Каскадта 2 доппен жонглерлік ету – 6 сағат.
- 8) 2 қарсы лақтырған доппен жонглерлік ету – 6 сағат.
- 9) Доптармен эстафетасы – 4 сағат.
- 10) 3 доппен жонглерлік ету – 12 сағат.
- 11) Каскадта 2 қолдағы 2 шығыршықпен жонглерлік ету – 8 сағат.
- 12) 2 қарсы лақтырған шығыршықпен жонглерлік ету – 8 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

1085. Күтілетін нәтижелер. Орта топта оқу соңында (4-6 сыныптар) білім алушылар біледі:

- 1) арнайы терминологияны;
- 2) жонглерлік етудің зерделіп отырған тәсілдерін орындау техникасын;
- 3) жаттығу орындау кезінде қауіпсіздік техникасы ережесін;
- 4) гигиенаның негізі және салауатты өмір салтын;
- 5) зиянды әдеттерді алдын алу іс-шараларын.

істей алады:

- 1) жалпы дене-күш жаттығуларын орындайды;
- 2) бағдарламадағы жонглерлік етутәсілдерін орындай алады;
- 3) қауіпсіздік техникасы ережесін процесте дұрыс қолданады;
- 4) салауатты өмір салтын ұстанады.

1086. Үшінші оқу жылының бағдарламалық талаптары. 4-сынып.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Жалпы дене дайындығы.
- 3) Доп эстафеталары.
- 4) Реакцияға жаттығу.
- 5) Қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне жаттығу.
- 6) 3 доптармен жонглерлік ету.
- 7) Жұпта 3 доппен жонглерлік ету.
- 8) 2 тәрелкелермен жонглерлік ету, төмен түсіру.
- 9) 1 шоқпармен жонглерлік ету.

10) Әр түрлі бұйымдармен жонглерлік ету(тәрелкелермен, жасанды алмалар, стакандармен).

1087. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Жонглерлік ету сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Жалпы дене дайындығы – 3 сағат.
- 3) Қимылды үйлестіру жаттығулары – 4 сағат.

- 4) Реакцияға жаттығулар – 4 сағат.
- 5) Доп эстафеталары – 6 сағат.
- 6) 3доппен жонглерлік ету – 10 сағат.
- 7) Жұпта 3доппен жонглерлік ету – 8 сағат.
- 8) 2 тәрелкемен жонглерлік ету, тастау – 8 сағат.
- 9) 1 шоқпар таяқпен жонглерлік ету – 6 сағат.
- 10) Әр түрлі заттармен жонглерлік ету – 10 сағат.
- 11) 1 қолдағы 2доппен жонглерлік ету – 4 сағат.
- 12) Каскадта 2доппен жонглерлік ету – 4 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

1088. Төртінші оқу жылының бағдарламалық талаптары. 5-сынып.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Дене шынықтыру дайындық араласа.
- 3) Допты эстафеталары.
- 4) Реакцияға жаттығу.
- 5) Қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне жаттығу.
- 6) Құламамен 3 доппен жонглерлік ету.
- 7) Қарсы ұшқан бұйымдарды 3 доптармен жонглерлік ету.
- 8) 3 әр атты бұйымдармен жонглерлік ету.
- 9) Жұпта 6 доппен жонглерлік ету.
- 10) 2 шоқпарлармен жонглерлік ету.
- 11) Қарсы ұшқан бұйымдармен 2 қолдағы 2 шығыршықпен жонглерлеу.

1089. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Жонглерлік ету сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Жалпы дене шынықтыру дайындығы - 3 сағат.
- 3) Қимылды үйлестіру жаттығулары – 4 сағат.
- 4) Реакцияға жаттығулар – 4 сағат.
- 5) Доп эстафеталары – 4 сағат.
- 6) Каскадта 3доппен жонглерлік ету – 10 сағат.
- 7) Қарсы лақтырған 3 доппен жонглерлік ету – 8 сағат.
- 8) Әр түрлі атаған 3 заттармен жонглерлік ету – 10 сағат.
- 9) Жұпта бдоппен жонглерлік ету – 10 сағат.
- 10) 2 шоқпар таяқпен жонглерлік ету – 8 сағат.
- 11) 2 қолдағы қарсы лақтырған 2 шығыршықпен жонглерлік ету – 8 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

1090. Бесінші оқу жылының бағдарламалық талаптары. 6-сынып.

- 1) Қауіпсіздік техникасы.
- 2) Жалпы дене дайындығы.
- 3) Доп эстафеталары.
- 4) Реакцияға жаттығу.
- 5) Қимыл-қозғалыс үйлесімділікке жаттығу.
- 6) 1 қолдағы 2 шығыршықпен жонглерлік ету.

- 7) Құламамен 3 доптармен жонглерлік ету.
- 8) Әр түрлі асыра лақтырулармен булардағы 6 доптармен жонглерлік ету.
- 9) Қарсы ұшқан шығыршықпен (1 айналған) 2 шокпармен жонглерлік ету.
- 10) 3 шығыршықпен жонглерлік ету.
- 11) Жұпта 2 сақиналармен жонглерлік ету.

1091. Оқу-тақырыптық жоспар.

1) Жонглерлік ету сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.

1) Жалпы дене шынықтыру дайындығы – 3 сағат.

2) Қимылдың үйлестіру жаттығулары – 4 сағат.

3) Реакцияға жаттығулар – 4 сағат.

4) Доп эстафеталары – 2 сағат.

5) 1 қолдағы 2 шығыршықпен жонглерлік ету – 8 сағат.

6) Каскадта 3 доппен жонглерлік ету-10 сағат.

7) 2 шокпар таяқпен (1 айналым) қарсы лақтырған жонглерлік ету – 8 сағат.

8) Жұпта 6 доппен әр түрлі лақтырыспен жонглерлік ету – 10 сағат.

9) 3 шығыршықпен жонглерлік ету - 10 сағат.

10) Жұпта 2 шығыршықпен жонглерлік ету – 8 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

1092. Күтілетін нәтижелер. Оқыту соңында жоғары топтың (7-9-сыныптар) білім алушылар біледі:

1) арнайы терминологияны;

2) жонглерлік етудегі күрделі тәсілдердің сипаттамасын;

3) зерделеніп отырған жонглерлік етудің күрделі тәсілдерін орындау техникасын;

4) шығармашылық жобаны әзірлеудің технологиясын;

5) жаттығуды орындау кезіндегі қауіпсіздік техникасы ережесін;

6) гигиенаның негізі және салауатты өмір салтын;

7) зиянды әдеттердің алдын алу іс-шараларын.

істей алады:

1) сабақ тәжірибесінде арнайы терминологияны қолданады;

2) бағдарламадағы жонглерлік етудегі күрделі тәсілдерді орындау: (әр түрлі нұсқалар) 1, 2, 3, 4 доптар, (әр түрлі нұсқалар) 1, 2, 3 сақиналар, 1, 2, 3 орамалдар, 1, 2, 3 шокпарлар, булар, топтарындағы жонглерлік етеді;

3) шығармашылық жобаны өз бетімен әзірлейді және қорғайды;

4) қауіпсіздік техникасы ережесінің процесте үдерісте дұрыс пайдаланады.

1093. Алтыншы оқу жылының бағдарламалық талаптары. 7-сынып.

1) Қауіпсіздік техникасы.

2) Жалпы дене дайындығы.

3) Доп эстафеталары.

4) Реакцияға жаттығу.

5) Қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне жаттығу.

- 6) Жұпта 2 шокпарлармен жонглерлік ету.
- 7) Шығудың әр түрлі нұсқалары: 3 доппен жонглерлік ету және айналымдар .
- 8) 3 шығыршықпен жылжып, айналып жонглерлік ету.
1094. Оқу-тақырыптық жоспар.
- 1) Жонглерлік ету сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
 - 2) Жалпы дене дайындығы - 4 сағат.
 - 3) Қимылдың үйлестіру жаттығулары – 4 сағат.
 - 4) Реакцияға жаттығулар – 4 сағат.
 - 5) Доп эстафеталары – 2 сағат.
 - 6) Жұпта 2 шокпар таяқпен жонглерлік ету – 10 сағат.
 - 7) 3 допты шығарып лақтырудің әр түрлі нұсқаумен жылжып, айналып жонглерлеу – 14 сағат.
 - 8) 3 шығыршықпен жылжып, айналып жонглерлік ету – 14 сағат.
 - 9) Жұпта бдоппен жонглерлік ету – 8 сағат.
 - 10) 2 шокпар таяқты қарсы лақтырып жонглерлік ету – 7 сағат.
- Барлығы: 68 сағат.
1095. Сегізінші оқу жылының бағдарламалық талаптары. 8-сынып.
- 1) Қауіпсіздік техникасы.
 - 2) Жалпы дене шынықтыру дайындығы.
 - 3) Доп эстафеталары.
 - 4) Реакцияға жаттығулар.
 - 5) Қимыл-қозғалыс үйлесімділігіне жаттығу.
 - 6) Қатарлас ұшумен 1 қолдағы 2 доппен жонглерлік ету.
 - 7) 1 қолмен 2 шокпарлармен жонглерлік ету.
 - 8) Үштіктер, топтарындағында доптармен жонглерлік ету.
 - 9) Доппен ауысу жонглерлік ету бұрылыспен қайта лақтыру.
 - 10) Жұпта шығыршықпен жонглерлік ету.
1096. Оқу-тақырыптық жоспар.
- 1) Жонглерлік ету сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
 - 2) Жалпы дене дайындығы – 4 сағат.
 - 3) Қимылдың үйлестіру жаттығулары – 5 сағат.
 - 4) Реакцияға жаттығулар – 4 сағат.
 - 5) Доп эстафеталары – 2 сағат.
 - 6) 1 қолдағы 2 допты қатар лақтырып жонглерлік ету – 8 сағат.
 - 7) 1 қолдағы 2 шокпар таяқпен жонглерлік ету – 10 сағат.
 - 8) Үштік, жұпта доппен жонглерлік ету – 14 сағат.
 - 9) Доппен жылжып, қайта тұрып, айналып жонглерлік ету – 10 сағат.
 - 10) Шығыршықпен жұпта жонглерлік ету – 10 сағат.
- Барлығы: 68 сағат.
1097. Сегізінші оқу жылының бағдарламалық талаптары. 9-сынып.
- 1) Қауіпсіздік техникасы.
 - 2) Жалпы дене шынықтыру дайындығы.

- 3) Доп эстафеталары.
- 4) Реакцияға жаттығу.
- 5) Қимыл-қозғалыс үйлесімділікке жаттығу.
- 6) 3 шоқпарлармен доппен жонглерлік ету.
- 7) 4 доптармен жонглерлік ету.
- 8) Топтарындағы әр түрлі бұйымдармен доппен.
- 9) Жонглерлік етудің доппен әр түрлі тәсілдерінің, әр түрлі бұйымдармен байламдарын құрастыру.

1098. Оқу-тақырыптық жоспар.

- 1) Жонглерлік ету сабағында қауіпсіздік техникасын сақтау – 1 сағат.
- 2) Жалпы дене шынықтыру дайындығы – 4 сағат.
- 3) Қимылдың үйлестіру жаттығулары – 5 сағат.
- 4) Реакцияға жаттығулар – 4 сағат.
- 5) Доп эстафеталары – 2 сағат.
- 6) 4 доппен жонглерлік ету – 14 сағат.
- 7) 3 шоқпар таяқпен жонглерлік ету – 12 сағат.
- 8) Топта әр түрлі заттармен жонглерлік ету – 14 сағат.
- 9) Әр түрлі заттармен әр түрлі тәсілдермен тізбек құрып жонглерлік ету – 12 сағат.

Барлығы: 68 сағат.

1099. Бақылау нысандары. Үлгерімді бақылау және бағалау өлшемдері.

Жонглерлік ету пәні бойынша үлгерімді бақылау және бағалау өлшемі оқу - бақылау іс-шаралары, бақылау сабақтары түрінде (1 жарты жылдыққа) жылына екі рет жүргізіледі және есеп беру концертінде, концерттік нөмір түрінде жыл соңында өткізіледі.

1100. 9 сыныптың білім алушысы қорытынды аттестациялардан өтеді. Қорытынды аттестацияны бағдарлама әр білім алушы үшін педагог жеке-жеке құрады.

1101. Бақылауға педагогикалық талаптар:

1) жеке сипаттама (әрбір жеке білім алушы бақылау қажет. Білім алушылардың қызмет нәтижелерінің орнын ауыстыруға немесе керісінше жіберуге болмайды);

2) жүйелік және үздіксіздік;

3) бақылаудың түрі мен әдістерінің түрлері; оны өткізуге деген білім алушының қызығушылығы және оның нәтижелері; жан-жақтылық (барлық бағдарлама бөлімдерін қамту; теориялық өнер-білімдердің тексеру және практикалық білімдер және дағдыларын тексеру)

4) объективтілік;

5) дифференциялық ұстанымы (ерекшеліктерді есептеу, әр білім алушының әр пән бөліміне қарай);

6) мұғалім талаптардың бірыңғай болуы.

1102. Реминдерді, түсініктерді және психологиялық тұрғыдан серпілту мақсатында арнайы дайындалған сөзжұмбақтар, басқа да сөзбен ойналатын ойындар ойнатылады.

1103. Бағалау өлшемдері:

1) жонглерлік етудің әр түрлі тәсілдерін орындаудың техникасын меңгеру: орындаудың айқындығы, жылдамдық және кеңістікте қимыл-қозғалыс үйлесімділігінің дәлдігі, бағдар, қарқын сезімі және орындалатын элементтерді ырғаққа қарай жеке-жеке және тобында орындау;

2) жонглерлік етудің тәсілдің толық игеруінің басты белгілерінің бірі 1 минутта жаттығуды қатесіз орындауы болып табылады, атап айтқанда: жонглерлік жасаған бұйымды түсіріп алмай және орыннан қимылдамай жонглерлік жасау.

3) концерттік нөмірден (трюк, этюд) жалпы әсер: білім алушының (қабілеттілік) мүмкіндіктері, оның жетістіктері, артистік, көрнекілік.

1104. Сонымен қатар цирк өнерінің оқыту процесі кез-келген оқу процесі сияқты дидактикалық қағидаларда сай құрылады, бірақ өз ерекшелігі болып цирк тәртіптерінің ерекшелігі шығады. Сабақтың дұрыс жоспарлауына сәйкес өсіңкі желі қағидасы бойынша құрылады. Жаттығуларын әр түрлілік есебінен, жүктеменің демалыстың қысқа фазаларымен бұлшық еттердегі алмасуда әр түрлі топтарына және міндетті дұрыс тынысты сақтауға арналады.

1105. Дайындық-сабақтың негізгі дидактикалық қағидалары:

1) қайталану қағидаты – трюк орындаудың тұрақты жаңғырту және бірнеше әрекет жасау;

2) біртінде қағидаты - жалпы бөлігінен жеке бөлшектерге негізден, оңайынан қиынына қарай, өнер-білімнен дағдыға құрылған. Тапсырмалар қолдан келетіндей болып беріледі бірақ келесі орындағанда күрделенеді;

3) жан-жақтылық қағидаты - белгілі трюк әрекеттерді орындауға қажетті жаттығуларды ғана орындау емес, сонымен қатар басқа жаттығуларды қосады. Мамандандыруға арналған сабақ сапасы дене-күш дамуында жан-жақты табыстырақ болады. Күш салатын жаттығулар созылу қозғалыстармен қосылады. Жүктемені сан жаттығулармен ауыстырып, үзілістерді мөлшерімен кезектестіреді. Жаттығуларды әр түрлілік жаттығулары тиімділік және жүктемелерді қолданбаның жан-жақтылығы едәуір өседі;

4) даралық қағидаты – білім алушыларға нақты ерекшеліктерін есептеу тәсілімен қарастырады. Мына қағиادتтар арқылы олардың жүктемелері орындауын қарқынды жүргізіледі және берілген жаттығулар, әрекеттерін меңгеріп дараландырады;

5) саналылық қағидаты - атқарылатын жаттығуларды мағынасы және рөл талабын анық және айқын түсінеді. Білім алушылар ұзақтықта өздігінен талдауға жеке фазалар, олардың келісушілігіндегі алда тұратын қозғалысты бөлшектеуіне ойланып үйрету керек. Ол үшін күрделі үйлесімді қимыл алдында идиомоторлық дайындықтары жүргізіледі.

1106. Жаттығу орындау алдында ол ойында келесі компоненттерді еске түсіру керек:

- 1) бастапқы қалып;
- 2) қозғалыстың атауы;
- 3) орындау жолы (сілтеу, күшпен, еңкейіп...);
- 4) қозғалыстың бағыты (артқа, алға...);
- 5) амплитудасы, жылдамдығы, қозғалыстың күші;
- 6) қалыпты өзгертуі, ырғағы;
- 7) қайталаудың саны;
- 8) соңғы қалпы, бет әлпеті.

1107. Педагог мен білім алушы өзара іс-әрекеті цирк бөлімі сабақтарында пайдаланылатын педагогикалық технология негізінде жеке бағытталған тәсіл жаттығуларды жүзеге асады - немесе әр білім алушының дара ерекшеліктерін ескере отырып, әр бала үшін педагог таңдап алуда концерттік нөмір міндетті және қабілеттіліктерді деңгейі де есепке алынады.

Атап өтілген ұстанымдар негізінде жаттығу бағдарламасы құрылды. Оқыту әдістер әртүрлі - сөздік, көрнекі және практикалық болады.

1108. Сабақтарды ұйымдастыру. Педагог әр білім алушыға жүктеменің мөлшерін дұрыс ұйымдастыру жайында белгілі қарқын, икемділік, жеке ықпал ету дағдылары ескереді.

1109. Шығармашылықтың атмосферасы және сабақтарды жүргізу орны да нәтижеде саналы, қуатты, табысты жүргізу үшін маңызды шарттар, және бағдарламалық материалды жоғары сапалы меңгерілу жүзеге асырылады.

1110. Бағдарламаны интенсивті игеруге шоғырландыру және сабақтарға жүйелі түрде қатысу білім алушыларға белгіленген мерзімде ұсынылған материалдарды игеруге кепіл болады.

1111. Барынша ілгері дамыған білім алушылар үшін қосымша трюктық диапазон қарастырылған.

22-параграф. Балалар өнер мектептерінің «Клоунада» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

1112. Балалар өнер мектептерінің «Клоунада» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) пәннің мақсатын, міндетін, мазмұнын, бағдарламалық талаптарды, оқыту жылдары бойынша оқу-тақырыптық жоспарды, бақылау нысанын, оқыту нәтижелерін бағалау өлшемдерін анықтайды.

1113. Клоунада – пародия, буффонада, гротеск, эксцентрика сияқты күлдіргі тәсілдер мен көрнекі құралдарды қолданатын цирктің негізгі жанрлары тәсілдерінің бірі; салыстыру, әсірелеу, кішірейту, келемеждеу, ұштау, контраст және тағы басқалар. Клоунада өнері келеңсіз құбылыстарды терістеу арқылы жағымды, оң құбылыстарды, әлеуметтік шындық фактілерін бекіту керек. Оны

заманауи мәселелерді, осы күн құбылыстарын бағалауды көркемдеп бейнелеудегі бұқаралық, шапшаңдық ерекшеліндіреді.

1114. Пәннің мақсаты: «Клоунада» пәні аясында жеке ерекшеліктер мен әртістікті анықтау және дамыту.

1115. Пәннің міндеттері:

1) Болашақ клоунның тұлғасын, білім алушылардың өзін таныту еркіндігіне талпынысын және өзінің жеке даралығын іздеуді тәрбиелеу;

2) Күлдіргі бетпердесін жасау үшін негіз ретінде білім алушының актерлік даралығын анықтау;

3) Клоунада өнерінде күлдірудің негізгі ережелерін игеру және оларды практикада пайдалану (қоршаған ортадан, әдебиеттің көркемөнер шығармаларын, театр, кино, сурет өнерінен, музыкадан алынған материалды өңдеу кезінде);

4) цирк өнерінің көркемдік құралдарының ең басты құралы – трюкті, оны бейнелік қимылға жеткізе отырып, логикалық және мақсатты пайдалануды дамыту;

5) білім алушылардың ішкі толғанысы мен сыртқы қайта түрленуі элементтерін меңгеру;

б) адамгершілік-ерікті қасиеттерін тәрбиелеу;

7) ұжымдық шығармашылық қызмет дағдыларын, ұжымның әрбір мүшесі жұмысының нәтижелілігіне деген жауапкершілікті дамыту.

1116. "Клоунада" бағдарламасы Балалр өнер мектептерінің цирк бөлімдерінде 4 пен 9-сыныптарда 6 жыл оқытуды көздейді.

Клоунадаға оқыту 4-сыныптан басталады, ол кезде білім алушылар акробатика, эквилибристика, жонлерлеу пәндері бойынша арнайы теориялық және практикалық дағдыларға ие болады.

1117. Бағдарламаны іске асыру мерзімі:

4-9-сынып – аптасында 1 сағат, жылына 34 сағат, барлығы - 204 сағат.

Білім алушылар құрамы:

4-9-сыныптар - 10 жастан 16 жасқа дейін:

4-9-сынып - орта топ;

7-9-сынып - үлкен топ.

Концерттік нөмірлерді дайындауға арналған оқу сағаттары топтық формада, сондай-ақ жеке сабақтарда пайдаланылады.

Оқу процесін жетілдіру мақсатында есептік концерттерді (спектакльдерді) дайындауға режиссер-қоюшы, балетмейстер, аталған тұлғалар үшін сағаттық жүктеме төлемімен шақырылады.

1118. Бағдарлама сабақ берудің екі формасын қарастырады – теориялық және дәрістік-практикалық. Дәріс – жаттықтыру сабақтардың көпшілік бөлігін алып отыр, өйткені уақыттар сол тақырыптарды өтуге бөлінген. Бұл курстың практикалық бағыттылығымен шартталған.

1119. Күтілетін нәтижелер. Оқытудың соңында орта топтың (4-6-сыныптар) білім алушылары біледі:

- 1) әртістің түрленуі туралы;
 - 2) арнайы терминологияны;
 - 3) клоунданың түр өзгешеліктерін;
 - 4) комизмның қағидаттарын;
 - 5) клоунада өнерінде көркемдік құралдардың сан түрлері;
 - 6) Жаттығуды орындау кезінде қауіпсіздік техникасы ережесін.
- істей алады:

- 1) өлеңді мәнерлеп оқиды;
- 2) әртүрлі қаһармандар атынан әңгімені айтып береді;
- 3) сөздік диалогті ойлап табады;
- 4) топта жұмыс істейді;
- 5) сахнада мәнерлі және эмоциямен ойнайды.

1120. Орта топқа арналған бағдарламалық талаптар. 4-6-сыныптар.

1) Клоунада цирк өнердің жанры ретінде. Клоунада – әртістерді күлкілі бет перде-бейнелерде сөйленген сөзге негізделген цирк жанры. Клоунада бұл сахналық өнердің бір түрі.

2) Клоунданы жанр ретінде ресімдеу. Халықтық серуенде мерекелік-наным-сенімдегі клоунада өнері. Екі бір-бірінен айырмашылығы болатын клоун амплуалары –Ақ және Сары. Клоун дуэты.

3) Буффонадалық клоунада. Буффонада – көркемдік тәсіл ретінде. Ойындық буффонада, сахна – антре. Буффонадтық клоунада және актерлік ампуа – клоун-буфф.

4) Буффонада тәсілдері. Ақ және сары клоундар. Цирктегі буффонадтық клоунада.

5)Сатиралық клоунада. Кеңес цирк бағдарламасында сатирикалық клоунада. В.Лазаренко - сатирикалық клоунданың жаңашылы. Сатирикалық клоунададағы азаматтық тақырыптар.

6) Музыкалық клоунада. Клоун – музыканттардың негізін қалаушылар. Тұрмыстық бұйымдарды оларға тән емес қызметтерде – музыкалық аспаптар ретінде пайдалану.

7)Комедиялық қақтығыс. Комедия бейненің болуы. Аспаптарды кәсіби меңгеру. Аспаптарды ойнату – кейіпкерлер мінезін ашуға мүмкіндік беретін ерекше тәсіл.

8)Музыкалық эксцентрик. Музыкалық клоунданың музыкалық эксцентрикасынан айырмашылығы. Эксцентрик әрекеттерінің музыкант мінез-құлқына сәйкессіздігі.

9) Эксцентрико-пантомимикалық әрекеттер және музыкада ойнау. Эксцентрикалық бейнелердің эксцентрикалық әрекеттермен табиғи үйлесімі.

10)Эксцентрикалық трюктік әрекеттер. Музыкалық шығарманы трюктік жағдайда сауатты орындауы мен аспапты асқан шеберлікте меңгеруін көрсету. Музыкалық эксцентрика нөмірлеріндегі аспаптар.

11) Жаттықтырушы - клоун. Клоунданың түпбейнесі – үйретілген жануарлардың қатысуымен құрылатын көріністік нысан. Ағайынды Дуровтар - үйретілген жануарлардың қатысуымен клоунада саласының жаңашылдары.

12) Ойын-сауықтық шағын әзіл әңгіме арқылы үйретілген жануарлармен клоундық көрсетілімдерді құру. Жаттықтырушы клоундардың тек шағын сахналық көріністермен ғана емес, сонымен қатар сюжеттік қойылымдармен шығуы. Жаттықтырушы клоундардың сатиралық репертуарларды пайдалануы.

13) «Кілемдік» (аренада ойнайтын) клоундар. «Кілемдік» клоундар бағдарламаның бөлінбес кейіпкерлері ретінде. «Кілемдік» - әрбір бағдарламаға міндетті қатысушы ғана емес, сонымен қатар жетекші әртіс. «Кілемдіктер» бүкіл көрініс-қойылымға рең берушілер, көрермендер залындағы эмоциялық күйге әсер етушілер.

14) Заманауи клоунның бетпердесі. «Кілемдік» клоун – әмбебап әртіс. Клоундық бейнені, сахналық жүріс-тұрысты, репертуарды іріктеуді құру.

1121. Бірінші оқу жылының оқу-тақырыптық жоспары. 4-сынып.

- 1) Күлдіргі ойын цирк өнерінің жанры ретінде – 2 сағат.
- 2) Буффонадтықклоунада – 2 сағат.
- 3) Сатирикалық клоунада – 2 сағат.
- 4) Музыка клоунада – 2 сағат.
- 5) Музыка эксцентрикасы – 2 сағат.
- 6) Күлдіргі-жаттықтырушы – 2 сағат.
- 7) «Кілемдік» клоун – 2 сағат.
- 8) Жаңылтпаш – 4 сағат.
- 9) Назар салу жаттығулары - 4 сағат.
- 10) Есін даму жаттығулар – 4 сағат.
- 11) Шығармашылық елестетуін дамыту жаттығулары – 4 сағат.
- 12) Ырғақ сезімін дамыту жаттығулары – 4 сағат.

Барлығы: 34 сағат.

1122. Екінші оқу жылының оқу-тақырыптық жоспары. 5-сынып.

- 1) Байқау-ойындар – 27 сағат.
- 2) Шығармашылық елесті дамыту жаттығулары – 3 сағат.
- 3) Ырғақ сезімін дамыту жаттығулары – 2 сағат.
- 4) Зейінге арналған жаттығулар - 2 сағат.

Барлығы: 34 сағат.

1123. Үшінші оқу жылының оқу-тақырыптық жоспары. 6-сынып.

Тақырып. Комизм ұқсастығы (Адам мен өсімдікті салыстыру, адам мен затты салыстыру, адам мен аңдарды салыстыру, затты тағайындамау бойынша пайдалану) – 24 сағат.

Тақырып. «Қайшылықты тегістеу» (Зат пен затты салыстыру, этюдтер мен жаттығулар (тапсырыс бойынша, басқаға бер, мынау не? және тағы басқалар) – 10 сағат.

Тақырып. Есті даму жаттығулар. Шығармашылық қиялдауын даму жаттығулары – 8 сағат.

Барлығы: 34 сағат.

1124. Күтілетін нәтижелер. Оқыту соңында жоғары топтың (7-9-сыныптар) білім алушылары біледі:

- 1) комизм контрастын;
- 2) ішкі және сыртқы сахналық іс-әрекеттерін;
- 3) арнайы терминологияны;
- 4) клоунада өнерінде көрнекі құралдардың алуан түрлілігі;
- 5) клоунның бетпердесінің айырмашылық ерекшеліктері;
- 6) жаттығуды орындау кезінде қауіпсіздік техникасы ережесі;
- 7) шығармашылық жобаны әзірлеу технологиясы.

істей алады:

- 1) апачиларды орындай алады;
- 2) құламаны (каскад) орындайды;
- 3) сөздік арқылы сұхбаттасады;
- 4) клоундың трюктерді меңгереді;
- 5) әр түрлі эмоциялық күйлерді бере алады;
- 6) қайта түрленудің өнерін меңгереді;
- 7) өз бетімен шығармашылық жобаны әзірлейді қорғайды.

1125. Жоғары топқа арналған бағдарламалық талаптар. Төртінші оқу жылы. 7-сынып.

1) Буффонада Апачтар және тепкілер. Апач - клоундық ойын тәсілі. Апачтердің өзгермелі нұсқасы. Үш және одан да көп серіктес (топ) апачі. Аяқпен тебулер.

2) Каскадтар. Алдыңғы құламаны денеге қарай күш түсіре жасау.

а) Сүрінулер (спотыкачка); б) Алдыңғы құлама (каскад).

Алдыңғы құлама - "сия сорғыш".

Алдыңғы-артқы каскад (бас арқылы басына құлау).

Алдыңғы-артқы каскад (көлбеу төңкерілумен)

Артқы құлама барлық дене бітіміне қарай - "тақтай".

3) «Сия сорғыш» элементін иық арқылы және артқы құламаға өту қосу арқылы. Артқы құлама (сальто) - артқы сальто-морталені игеру арқылы ғана мінсіз меңгеруде орындайды. Бедуин каскады (жерге көлденең бүйірмен айналма жасау).

4) Күлкі және сыңсу. «Күлкі» элементін техникалық өңдеу. Импульстық тыныс алу, демін шығару. Жылау және күлкі жаттығулары. Күлкі палитрасы. Клоунадалар.

Педагог реприздерді өз қалауына қарай және топтардың жасақталуына байланысты пайдалана алады.

1126. Төртінші оқу жылының оқу-тақырыптық жоспары. 7-сынып.

1-тақырып. Буффонада. Апачи және аяқпен соғу. Апач. Апач вариациясы. Апачи серіктестермен. Аяқпен тебу – 5 сағат.

2-тақырып. Каскадтар. Алдыңғы каскад бар денеге көшу арқылы. Алдыңғы каскад «сия сорғыш». Артыңғы каскад. Алдыңғы-артқы каскад. Бедуин каскады- 14 сағат.

3-тақырып. Күлкі мен жылау. Жаттығулар және этюдтер. Клоунада – 15 сағат.

Барлығы: 34 сағат.

1127. Жоғары топқа арналған бағдарламалық талаптар. Бесінші оқу жылы. 8-сынып.

1) Контраст комизмі. Күлкілі сәйкессіздіктерді практикалық зерттеу. Білім, білік, күш білмеу, жасай алмау, әлсіздік және керісінше болып көріну. Маңызсыз маңыздыны (керісінше) көрсету; Қарапайым тапсырманы күрделендіру (керісінше); Сыртқы түрінің және мінез-құлық, сөз және іс, мақсаттар мен құралдар, себеп және салдар тағы басқалар сәйкессіздігі; Анахрониздер – оқиғаның кәдуілгі барысын бұзу, ескіні жаңамен, түрлі дәуірлердің белгісін, ертегідегіні (фантастикалық) болып жатқан жағдаймен) шындықпен) қосу; Күлкілі бетперденің бір мәнді емес негізге сәйкессіздігі.

2) Жұп маска. Клоун серіктестердің арасындағы кереғарлық міндеті құрылады. Іштей де, сырттай да қарағанда да бұл көріну мүмкін болады. Сыртқы кереғарлық - үлкен-кіші, жұқа және жуан, холерик және меланхолик, флегматик және сангвиник. Клоундық жұп немесе топ үшін қарама-қайшылық - күлкілі жағдайларды жасау үшін негіз, заң.

3) Жеке маска (соло). Бетпердені іздеу. Сыртқы және ішкі сапа түрінің кереғарлығы оның даралығымен әр күлдіргіште сәйкес көрінуі. Болашақ бетперденің сипаттамасының негізі.

4) Анахронизм: ескісін жаңамен, ертегі (қиял-ғажайып) күнделікті шындықпен, әр түрлі дәуірлердің белгілерін байланыстыру.

Білім алушы өзіндік байқауынан күлкілі қандай да бір оқиғаны – этюдтық сәйкессіздіктерді ойдан шығарып алады.

1128. Бесінші оқу жылының оқу-тақырыптық жоспары. 8-сынып.

1- тақырып. Комизм кереғарлығы (контрасты). Өнер-білім, икемділік, күш, әлсіздік керісінше білімсіздік етіп көрсету. Маңызсыз маңыздыны керісінше көрсету. Қарапайым міндет күрделену керісінше болады Сәйкессіздік: сыртқы түрі және мінез-құлық, сөз және іс, мақсат және құралдар, себеп және салдар тағы басқалар. Анахронизм үйреншікті оқиғаның барысының бұзуы (нақты және қиял-ғажайып және тағы басқалар қосылу) – 20 сағат.

2-тақырып. Жұпмаска. Жаттығулар мен этюдтер – 7 сағат.

3-тақырып. Жеке маска (соло). Жаттығулар мен этюдтер – 7 сағат.

Барлығы: 34 сағат.

1129. Жоғары топқа арналған бағдарламалық талаптар. Алтыншы оқу жылы. 9-сынып.

1) Ішкі және сыртқы сахналық іс-әрекеттер. Актерлік өнер табиғатының белсенділігі. Дәлелдік, мақсатқа лайықтылық, іс-әрекеттің өнімділігі. Өзара

ішкі қобалжудың байланысы және оның сыртқы іске асырылуы ("елестету және қиял", "егер де...", "берілген жағдайлар", "сахналық бостандық және назар").

2) Актердің «мені» – ойдан шығарған тіршілік шарттарының орталығы. Білім алушының жеке тұлғалық сапасы жаттығулар мен этюдтерде көрінеді. Актер-клоун үшін жеке қабілеттіліктің маңызы, комикалық бетпердесін табу.

3) Трюк. «Трюк-әрекеті» ұғымы. Трюк цирк іс-әрекетінің негізі ретінде. Жанр әр түрлілігіне қажеттілік және клоунада өнерінде трюк іс-әрекетінің мағынасы және ондағы жанрлық алуандық мәселесі. Логика және жаттығулардағы трюк іс-әрекетін пайдаланудағы қажеттілік және этюдтер.

4) Актерлік сүйкімділік және аңқаулық. Клоун-актердің күлкілік бетпердесінің негізі. Клоун бетпердесі жалпы қасиеттері: балалық, табиғилық, аңқаулық, ақиқаттық және сенімділік. Сыртқы түрінің сәйкессіздігі және шарт сияқты ішкі сапасы ретінде.

5) Трюктің бүркемелігі. «Күлкілі трюк-әрекеті» ұғымы. Логикадан тыс жағдайды жасауда күлкілі трюк-әрекетінің рөлі. Бүркемелілік - күлкілі айла-әрекетті қасиеті. Мына қасиеттерді жаттығуларда және этюдтерде пайдалану.

6) Клоунада. Педагог топтарының жиналуына байланысты өз мүмкіндіктеріне қарай репризаны пайдаланады.

1130. Оқу-тақырыптық жоспар.

1-тақырып. Ішкі және сыртқы сахналық қойылымы. Жаттығулар мен этюдтер – 5 сағат.

2-тақырып. Актердің «мені» – тіршілік ету жалған шарттарының орталығы. Жаттығулар мен этюдтер – 5 сағат.

3-тақырып. Трюк. Жаттығулар мен этюдтер – 5 сағат.

4-тақырып. Актёрлік әсерлілік пен аңқаулық. Жаттығулар мен этюдтер – 5 сағат.

5-тақырып. Трюк бүркемелігі. Жаттығулар мен этюдтер – 5 сағат.

6-тақырып. Ішкі және сыртқы сахналық қойылымы. Жаттығулар мен этюдтер – 5 сағат.

1131. Бақылау нысаны. Үлгерімді бақылау және бағалау өлшемдері:

Клоунада пәні бойынша оқу – бақылау шаралар бақылау сабақтар түрінде (1 тоқсанда) жылына 2 рет жүргізіледі және әр бөлімнің есеп беру концертінде жылдың соңында, концерттік нөмір түрінде өткізіледі.

1132. 9-сынып білім алушысы қорытынды аттестацияны өтеді. Қорытынды аттестацияны бағдарламасын, әр білім алушыға, педагог жеке-жеке құрып дайындайды.

1133. Бақылаудың педагогикалық талаптары:

1) жеке сипаттамасы (әр білім алушының жұмысын бақылау қажет. Жұмыс қорытындысы бойынша білім алушының қызмет нәтижесін ауыстыруға болмайды);

2) жүйелік және үздіксіздік;

3) білім алушының және нәтижелерге пішіндерді әр түрлілік бақылаудың әдістері; оның жүргізуіне қызығушылығын арттыру;

4) жан-жақтылық (бағдарламаның барлық бөлімдерін қамту, теориялық өнер-білімдерін және практикалық білімдері мен дағдыларын тексеру);

5) объективтілік;

6) дифференциялық ұстаным (ерекшеліктерді есептеу әр білім алушының әр пән бөліміне);

7) мұғалім талаптары бірыңғай болуы керек.

1134. Терминдер, ұғымдарды меңгеруін тексеру мақсатында және психологиялық жүктемесі ретінде ойын өткізіледі, арнайы жасалынған сөзжұмбақтарды ұсынады, сөздік ойындарды пайдаланады және тағы басқа.

1135. Бағалау өлшемдері:

1) клоунның трюктерді орындау техникасын меңгеру: әртүрлі көңіл-күй жағдайы, басқа бейнеге енудің айқындығы.

2) концерттік нөмірден жалпы әсері (трюк, этюд): білім алушының (қабілеттілік) мүмкіндіктері, оның жетістіктері, шеберлігі.

23-параграф. Балалар өнер мектептерінің «Цирк өнерінің тарихы» пәні бойынша білім беру бағдарламасы

1136. Балалар өнер мектептерінің «Цирк өнерінің тарихы» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) пәннің мақсатын, міндеттерін, мазмұнын, бағдарламалық талаптарды, оқыту жылдары бойынша оқу-тақырыптық жоспарын, бақылау нысандарын, оқыту нәтижелерін бағалау өлшемдерін анықтайды.

1137. Пәннің мақсаты: білім алушыларды мақсаты білім алушыларды эстрадалық-цирк өнерінің тарихымен таныстыру.

1138. Пәннің міндеттері:

1) эстрадалық-цирктық өнер түрлері мен жанрларына; ерекшелік, түрі және жанрын айқындайтын типологиялық сипаттамаларына байланысты негізгі ұғымдарын меңгеру;

2) қазіргі заманғы эстрадалық-цирктық өнерінің түрлері мен жанрларының ерекшеліктерімен танысу;

3) ұлттық мәдениеттегі эстрадалық-цирктық өнерінің түрлері мен жанрларының ерекшеліктерімен танысу;

4) білім алушыларды түрлер мен жанрларды қалыптастыру үдерісін оның нақты-тарихи өзіндік айырмашылығын сипаттауды үйрету;

5) белгілі цирк әртістерінің өмірлік және шығармашылық жолын білу;

6) білім алушылардың рухани әлемі байыту;

7) іс жүзінде алған білімдерін қолдануға үйрету.

1139. Бағдарлама цирк бөлімдерінде 8-9 сыныптарда 2 жыл оқытуды көздейді.

Клаунадаға оқыту 8 сыныптан басталады, себебі осы кезеңде білім алушылар акробатика, гимнастика, эквилибристика, жонлерлеу, клоунада пәндері бойынша теориялық және практикалық дағдыларға ие болады.

1140. Бағдарламаны іске асыру мерзімі: 8-9-сыныпта – аптасына 1 сағат, жылына 34 сағат, барлығы - 68 сағат.

1141. пәннің мазмұны. Оқу-тақырыптық жоспар.

Пәннің бағдарламалық талаптары.

1-бөлім. Цирк өнерінің қайнар көзі. Цирк өнерінің өзіне тән ерекшеліктері және жанрының алуан түрлілігі. Цирк трюктері қызметінің бастапқы негізі.

Цирк - синтетикалық өнер түрі. Цирктегі пластика, музыка, сөздің мағынасы. Цирк нөмірінің рөлі. Цирк бағдарламасының сипаттамасы. Еңбек процестері, діни көрсетілімдер, салтанатты карнавалдық көңіл көтерулердегі цирк жанрларының пайда болуы.

Амфораларда фрескалар, суреттерді талдау және әр түрлі ыдыстар, мүсіндік бейнелер, жазба және ежелгі ойындар, би, спорттық бәсекені бейнелейтін ескі қолжазбалардағы суреттері және тағы басқа.

1-тақырып. Ежелгі Мысырда цирк жанрының пайда болуы.

Ежелгі Мысырдың діни табынуларында акробат, жонглерлік ету, эквилибристика, пантомиманың элементтері. Дрессура өнерінің пайда болуы және алдамшы көрінісі.

2-тақырып. Ежелгі Грецияда цирк жанрының пайда болуы. Эгей мәдениеті кезеңінде цирк жанрларының элементтері (2100-1580жылдарға дейін) Акробаттар, гимнастар, арқанмен жүрушілер, жонглерлер, эквилибристер, сиқыршылардың сахнаға шығу өнері. Жануарларға табынулардағы дрессура элементтері. Бұқалармен ойындар. Мазакылардың ежелгі Грециядағы халық карнавалдағы бетперделері. Эйрон-цирк сайқымазақтардың ата-бабасы. Цирк жанры өнеріндегі мималар мен пантомималары.

3-тақырып. Ежелгі Римде цирк жанрының пайда болуы. Римдік құлиеленушілік қоғам. Римдік мәдениетінің гректік мәдениеттен өзгешеліктері. Ежелгі рим сатурналияларындағы цирк жанрының элементтері. Халық карнавалдарын қуақы қалқалар. Рим амфитеатрларындағы қойылым: пиррихий, бестиарийы, навмахии. Акробатикалық пирамида, эквилибристика нөмірлерін көрсету, ежелгі Рим цирктеріндегі шарах, сиқыршыларды сахнаға шығу және тағы басқалар. Шабандоздардың өнері.

4-тақырып. Ежелгі Қытай цирк жанрының пайда болуы. Шаньдунь, Хэнань, Аньхой, Цзянсу, Сычуань провинцияларында табылған ханьлік кезеңдерінің цирк ұсыныстарының сюжеттері; Қытай цирк өнеріндегі халықтық ойындар, әндер және билердегі. Акробатика, жонглерлік ету, эквилибр түрлеріндегі еңбек дағдыларды қолдану. Цирк жанр элементтері карнавалдық мінездемесі кең таралған. Сатирикалық қойылымдар сценки халық комиктер - жүз қойылымдар, байси көрсетудің халыққа әйгілі болуы.

2-бөлім. Ортағасырлық және қайта өрлеу дәуіріндегі цирк жанрының дамуы.

1-тақырып. Ортағасыр және қайта өрлеу дәуірінің сипаттамасы. Салыстырмалы талдау. Адамгершілікке, табиғи әдемілікті бекіту шын ықылас және орта ғасырдың дәуіріне шіркеу - аскеттік пікірлерге қарсы қайта өркендеудің кезеңіндегі адамның күші.

2-тақырып. Ортағасыр гистриондарының шығармашылығы. Гистриондардың өнері және цирк әртістерін шеберліктің қалыптасуына оның әсері. Орта ғасырлық мистериялардағы гистриондарының қатысуы. Мамандық бойынша гистриондардың бөлінуі (18 ғасыр). Цирктық труппалардың пайда болуы. Орта ғасырлық мистериялардың қойылымдарындағы акробатика, қақпақыл істеу, алдамшы көрініс. Жын және Ақымақ тұрақты комедиялық кейіпкерлер. Шіркеу жағынан гистриондарын қудалау.

3-тақырып Ортағасыр фарстарда цирк өнерінің элементтері. Фарс көріністерінің цирк драматургиясының дамуындағы рөлі. Ойынның буффон үлгісі. Фарстардың орындауындағы цирк техникасы. Ауылдық - фарс көріністерінің тұрақты кейіпкерлерінің бірі.

4-тақырып Дель Арте комедиясы. Қайта өркендеу дәуіріне Италияның көркемдік біріншілігі (14, 15 және 16 ғасыр). Арта Дель комедиясы - «кәсіби театр». Арта Дель комедиясы ерекшеліктерінің негізгі өзіндік белгілері: қалқа, суырып салу және буффонада. Карнавалдық маскарад киімдері – Арта Дель комедия қалқаларының пайда болуы. Бригелла мен Арлекино бетпердесінің сипаттамасы. Клоунаданың кейіпкерлерімен олардың туыстығы. Италиялық халық комедиясында буффонада. Цирк репертуарында лацци орны.

3-бөлім. 18 ғасырдағы Батыс Еуропа цирк өнерінің өркендеуі. 1-тақырып. Ағарту дәуірінің сипаттамасы. Францияда ағартудың қалыптасуы. Азаматтық парыз ұғымы. Ғылымның көтерілуі және дамуы. Антикалық эстетикалық мұраттарға бағдар. Адам мақсаты - табиғатты әсемдеу. Анықтық, ұйымшылдық, симметриялылықтың басымдылығы.

2-тақырып. Филипп Астлейдің амфитеатры (Англия). Атбегілік мектептердің кең таралуы. «Ф Астлейдің Лондондағы амфитеатры (1780). Оның бағдарламасы. Цирк нөмірлерін атта отыру сабақтарымен қосу. Парижда «Тампль елді мекеніндегі ағылшын амфитеатры (1782). Атпен жасалатын көріністер, атты ұрысты суреттейтін акробатика, жұптасқан және топты жекпе-жек «серілік». Б. Саундерс –шабандоз, үйретуші, күлдіргіш, ең жақын серіктесі.

3-тақырып. Франконидың олимпиада циркі (Франция). «Цирк» терминнің пайда болуы. Олимпиада циркінің ашылуы (1807). Оның құрылымы. Репертуары. Ағайынды Франконилер: Лоренцо және Энриконың - шабандоздық және жылқыларды үйретушілерінің шығармашылығы. Сюжеттік аттылық - балет нөмір «Аттағы Протей», «Жанна Дарк», «Дауылдағы матрос» тағы басқалары.

Олимпиялық театр-цирктің жаңа ғимаратын ашу (1827). Оның архитектурасы. Репертуар: ерлік - ұрысты суреттейтін цирк ишарастар

«Мазепа», «Генерал Клебераның өлімі» және тағы басқалары. Ф. Боше шығармашылығы – жаттықтырушы, атта жүруді үйретудің жаңа жүйесін құрушы. Ж.Б. Ориолдің шығармашылығы - акробат, эквилибрист, клоун.

4-бөлім. Русьтегі цирк өнерінің қайнар көзі және дамуы.

1-тақырып. Русьтегі сайқымазақтар. Сайқымазақтар – Ежелгі Русьтің алғашқы кәсіби әртістері (11 ғасырдан). Олардың сахналық көрінісіндегі түрлі ала-құлалық - әншілер, әзілқойлар, музыканттар, орындаушылар, үйретушілер, акробаттар. Масқарапаз және 15-17 ғасырлардағы олардың даңқтылығы. Халық өнерін мемлекет пен шіркеудің құғындауы. (1648 жыл).

2-тақырып. Ресейдегі халық серуені мен балагандар. Халық серуендерде ұсыныстардағы сайқымазақтар дәстүрі. Халық театрлары, балагандар мен жәрменкелік көңіл көтерулердің кең дамуы. Халық серуендеріндегі цирктік қойылымдар. Қылжақ қойылымдарда цирк нөмірлері. «Ақсақал»– шақырушылар, карусельдік «аталар» репертуарының цирк комиктеріне әсері. Орыс қылжақ күлдіргіштерін пайда болу. Олардың көкейтесті репертуары. Қылжақтық қойылымдардағы орыс цирк өнерінің озық дәстүрлерін қалыптастыру. Орыс әртістерінің кәсіби шеберліктері.

3-тақырып. 19 ғасырдың бірінші жартысындағы Ресейдегі ат циркі. Кезеңнің сипаты. Ресейдегі ат жанрының дамуы. Шабандоз, шабандоздар, жігіттер, атпен өнер көрсететін акробаттар. Шетел цирктерінің гастрольдері. Оларды орыс білім алушыларының құрамына енгізу. Симеон көпіріндегі бірінші стационарлық театр - цирк (Петербург, 1827). Оның бағдарламасы. Олимпияда циркінің бағдарламасы А.Гверра (Петербург, 1845), Ж.Лежара және П.Кюзана циркі (Петербург, 1846). (Петербург, 1847) император театр әкімшілігінің циркі. Оның бағдарламасы.

4-тақырып. Чинизеллийдің циркі. Стационарлық цирктердің құрылуы. Г.Чинизелли циркі. (Петербург, 1877) Г.Чинизеллидің пантомимасы. Батыс еуропалық цирк дәстүрлеріне еліктеу. Ұлттық дәстүрлерден айырылу. Чинизелли циркінің репертуары: ағайынды Чинизеллилер (ағайынды Прайс және тағы басқалар) күлдіргіштер, (Томсон және тағы басқалар) дерессировщики, (Пончарилло турнистері және тағы басқалар) гимнаст атты нөмірі, атты және су пантомималары.

5-тақырып. Саламонскийдің циркі. А. Саламонскийдің циркі (Москва, 1880). Чинизелли және А. Саламонскийдің циркінің ұқсастықтары мен айырмашылығы. Мәскеулік цирктің демократиялық әлеуметке бағдары. А.Саламонскийдің цирктік репертуары: жылқы нөмірлері, күлдіргіш - ағайынды Дуровтар, Бим - Бом, Танти (Бедини), Альперов және тағы басқа шетел гастролерлері – Буффало Билл «Жабайы батыс» және тағы басқалар. Атты, су және балалары циркінің пантомималары А. Саламонский.

6-тақырып. Ағайынды Никитиндер циркі. Ағайынды Никитиндердің «Орыс циркі» (1873 (Осы цирк бағдарламасында орыс әртістерінің жетістіктерін көрсету). Демократиялық аудиторияға цирк бағдарламаларын бағдарлау. Орыс сюжеттеріне спектакльдер. Цирк пантомималарындағы ерлік-

романтиялық бейне және халық қаһармандарының бейнелері. Алдыңғы қатарлы халық дәстүрлерін сақтау және дамыту үшін орыс әртістерінің күресі.

5-бөлім. Қазақстандағы циркі. Қазақ циркі, Алматы циркі, Қарағанды циркі тарихының айтулы күндері, «Астана циркі» пайда болуының тарихы, Шымкент қаласындағы жаңа цирк.

6-бөлім. Цирк жанрлары – ерекшеліктері, тарихы, атақты есімдер. 1-тақырып. «Акробатика» жанры. 1. Ерекшелігі. Акробатика – цирк өнердің негізгі жанрларының бірі (гректің akrobateo - аяқтың ұштарында жүру, үстіне өрмелеу) (32 поджанр: партерлік, секіру, лақтыратын тақтайшалар, икар ойындары, батуттағы, қарқынды және каскадты, атты, әуе секірістер және тағы басқалар).

2. Тарихы. Египеттің қашап жасалынған суреттері (біздің эрамызға дейін 1150 дейін). Бұқалармен акробаттық ойындар (Кносс сарайының фрескалары). Грек тарихшысы Ксенофонт (біздің эрамызға дейін 430-354 дейін) сиракуз бишісі туралы. Орта ғасырлық акробаттар өнері (Амбаузедегі Сен-Дени шіркеуіндегі 12-14 ғасырларда бейнелер, «Александр туралы роман» кітабындағы суреттерге арналған); Венециядағы 18 ғасырда Қайта өрлеу дәуіріндегі «тірі архитектура» байқаулары.

3. Әйгілі есімдер. И. Сосин – рондат-флик-фляк-партердегі артқы екі еселенген сальто секіруін әлемде бірінші орындаушы (1888), партерлік секіруді орындаушылар - Д. Маслюков, В. Довейко - И. Үлкен Федосов және тағы басқалар; Крафт – ағайынды Яловтар, Касеев және Манасарян, Лавин және Канарский және тағы басқалар; вольтижді - Фоменко, Шемшур тобы және тағы басқалар; икарийлік ойындар - Рисли Ричард (1843 жыл), Плинер, Ушаковтар және тағы басқалар.

2-тақырып. «Атлетика» жанры. 1. Ерекшелігі. Атлетика – көркемдік пішіндегі адамның бірегей дене күшін көрсетуіндегі цирк өнерінің жанры (гректік *athletikos* - өзіндік күрескерлерге тән) (3 жанр асты: күштік жонглерлер, атлеттер, күрес).

2. Тарихы – антикалық әлем мифологиясындағы атлеттер: Геракл, Ахилл, Тезей және тағы басқалар. Ежелгі Грекияның олимпиадалық ойындары. Ежелгі Рим монеталарында атлеттердің бейнесі. Балаған сахналарындағы атлетика (18-19 ғасырларда).

Дәрігер В. Краевский - Петербургте атлетика әуесқойларының үйірмелерін ұйымдастырушы (1885жыл).

3. Көрнекті есімдер. Эккенберг - Ресейге 1-ші Петр арқылы шақырылған алғашқы атлеттердің бірі; күшті палуандар - орыс П.Ступин, атлет - әйел - Сандвина, Баланотти; крафт - жонглер - неміс Раппо, орыс - Крылов, ағайынды Нелиповичтер, Жеребцов, Херц, Новак, Дикуль, Анохин және тағы басқа; күрескерлер - Поддубный, Зайкин, Шемякин, Крылов, (Дядя Ваня) Лебедев және тағы басқалар.

3-тақырып. «Гимнастика» жанры. Ерекшеліктер. Гимнастика – (грек. *gymnastike*, *gumnazo* – жаттығып, жатықтырамын, сонымен бірге *gymnas*

жалаңаштанған) арнаулы снарядтарда жаттығуларды көрсетілімі бар цирк жанры және (20 жанр асты - желбіршек (партер) турниктер, сақиналар, (әуе) ұмтылыс, трапецияда, корд де воланда және тағы басқалар).

Тарихы. Өте көне замандағы ежелгі Қытай, Мысыр, Парсы гимнастика элементтері. Ежелгі Грекиядағы гимнасия және палестра. Ежелгі Рим циркуляторлары (пентарион снаряды). Гимнастиканың дамуында Швецияның және Германияның қосқан үлесі. Петербургтегі бірінші гимнастикалық үйірме (1863). Париждың қала маңындағы Венсеннедегі гимнастардың бірінші халықаралық байқауы-(1900).

Көрнекті есімдер. Леотар (1838-1861). Конев. Лозовик. Николаевтер. Бессараб. Леонтьев. Р. Немчинская. В. Суркова және тағы басқалар.

4-тақырып. «Дрессура» жанры. Ерекшелігі. Дрессура – (француз тілінде dresser – оқыту, үйрету) цирк өнерінің жанры, ол жануарларды қолға үйрету және көпшілікте, манежде, көрнекті аялда өнер көрсетуден тұрады. (11 жанр астында– атты, ұсақ жануарлар, ірі жануарлар, жыртқыш аңдар, құстар және тағы басқалар). Жаттықтырудың үш әдісі (жабайы, ауыртпа, жұмсақ).

Тарихы. Ежелгі (Египет, Грекия, Рим, Византия, Үндістан, Қытай) дрессурасы. Орта ғасырлық гистриондардың жануарлармен қойылымдары. 16 ғасырдағы Ресейдегі аюды жетектеп жүрушілер. Дрессураның бастаулары бұл дербес цирк жанры - 16 ғасыр ортасынан- 18ғасырларда атты - акробаттық кезбе топтар. Жиһангез жануарлар (18 ғасырдың 2-ші жартысы).

Көрнекті есімдер. Француз А.Мартэн - цирк аңдарын алғашқы үйретушілерінің бірі (1831- «Майсур арыстаны» нөмірі). Неміс кәсіпкерлері Гагенбек ағайынды - хайуанхананың иелері, жинамалы жасушаны құрушы және аралас дрессура (1890).

Орыс циркінің пионерлері – ағайынды Дуровтар. Жыртқыш аңдарды үйретушілер - Н. Гладильщиков, Б. Эдер, М. Назарова. А. И. Бугримов, В. және Л. Шевченко, М.Запашный; аюлармен - В. Филатов «Аю циркі» және тағы басқалар; (ит) ұсақ - Ермаков «Ит мектебі», А. Попов «Айболит дәрігердің қабылдауында»; мысықтар – Ю. Куклачев және т.б.

5-тақырып. «Жонглерлік ету» жанры. Ерекшелігі. Жонглерлік ету - белгілі ырғақта әр түрлі заттарды икемділікте жоғары лақтыруға негізделген цирк жанры (орта ғасырлық Францияда - өтірікші, биші, ақын, акробат, арқан бишісі француз тілінде - jongleur - қыдырма) және (6 жанр асты - жеке, топты, атпен, антипод, хулахуп, дьяболо) түрлі бұйымдарды қағып алу.

Тарихы. Бедерлі бейнелер және Ежелгі Мысыр, Грекия, Рим, Қытай, Жапония әдебиетіндегі ескерпелер. Салонды және эксцентрикалық жонглерлік ету (19-20 ғасырлар). Сюжеттік көріністер және «үшпәндік».

Атақты есімдер. Энрико Растелли (1896-1931) - қақпақыл істеуде классикалық бағыттың негізін салушы. С. Игнатов - «Гинесстың рекордтар» кітабына енетін 11 сақиналарымен бірінші қақпақыл (1978) орындаушы. Труцци, Никольский, Кисс, Ширай, Аберт, Биляуэр, Гато және тағы басқалар.

6-тақырып «Иллюзия» жанры. Ерекшелігі. Алдамшы көрініс (иллюзия) - (латын тілінен – *shillusio* адасу, алдау) негізгі көрнекілік құралы барлық құпиялығына қарамастан шындық әсерін қалдыратын фокус болып табылатын цирк жанры (2 жанр асты – қимыл және иллюзионизм).

Иллюзионизм - арнаулы аппаратураны қолдануға негізделген фокустерді көрсету. Қимыл (манипуляция) - (қолдар, саусақтар) қолдың ептілігінде көбінесе негізделген фокустердің көрсетуі (француз «*manipulation*», латынша «*manipulus*» - уыс, *manus* қол). Қимылдың бұрынғы атауы - (итальян сөзі *presto* шапшаң және *digito* саусақ) престижизация.

Тарихы. Алдамшы көріністің бастаулары - Ежелгі Сирия, Ежелгі Мысыр, Византия абыздарының «ғажаптары». «Ежелгі Грекияда «Тавматургия». Орта ғасырлық гистриондардың фокустері. Иллюзия жасайтын ұсынулары тетіктерді қолданып - 18-ші соңы - 19 ғасырдың басы). Ескі цирктің иллюзиондық нөмірлері – таңғанарлық-жарнамалық; факир және егов нөмірлері. Ежелгі Мысырдың манипуляторлары. Жәрменкелердегі және балагандарда сахналық қойылымдары (18-19 ғасырлар).

Атақты есімдер. Кулибин – иллюзия көрінісітері өнертапқышы (1770); Гудини – ұлы босату шебері (20 ғасырдың басы); үнді факирлары және мысыр жадыгөйлері - Әли, Д. Лонго және тағы басқа.

Әртіс - гипнотизер Орнальдо (Смирнов) Ленинградта иллюзия театрын ұйымдастырушы (1935). Иллюзионистер және олардың сюжеттік қойылымдары - О. Ратиани, үлкен Э. Кио және оның ұлдары, А. Сокол, И. Симвалоков және тағы басқалар.

Ресейде шетелдік гастролерлер - Апфельбаум, Боско, Герман және тағы басқалар. 19 ғасырдың басы 20 ғасырдың соңындағы орыс манипуляторлары: Леони (Ларионов), Гарди (Иванов), В. Иванов және Г. Иванов, Казини (Казюков), Пассо, Ю. Писаренко және тағы басқалар.

7-тақырып. «Клоунада» жанры. Ерекшелігі. Клоунада: 1. Буффонада тәсілдері, эксцентриктер, пародия, гротеск салынған нөмірлермен әртістерді күлкілі бетперде-бейнелерде сахнаға шығуына негізделген цирк жанры.

2. Клоун көрінісінің атауы (бұрын қабылданған антре орынына).

Тарихы. «Друри - Лейн, «Ковент-Гарден» (1700) және тағы басқа лондондық күлдіргі-фарстық тестр сахналарында сахналық өнер ретінде клоундық түрдің пайда болуы. Клоунада Август (Сары) және Ақ клоундық жұбының және Август (Сары) амплуасының пайда болумен (1830) жанрдың пайда болуы; Халықтық серуендер – русьтегі клоунада өнерінің бастауында; Масқарапаздар, потешниктер-балагурлер, қуақылардың шығармашылығындағы клоунада. Фарс және балагандар (19 ғасыр «арлекиндер») халық театрларының сатиралық көріністері. Әйгілі кинокомиктердің қалқаларына клоундардың ең танымал жүгінулері - Чарли Чаплин, Гарольд Ллойд, Пат және Паташон. Жаңа реалистік (кеңестік) клоундары (1930-ші басы). Тақырыптық спектакльдерді құру – (Попов - «Күлкімен ем», Енгибаров - «Мимның таң қаларлық

әрекеттері»). Театрлық клоунданы тарату – («Қуақылар», «Бетперделер» және тағы басқалары – 1960жыл).

Атақты есімдер: Театралдық сайқымазақтар шығармашылығы Гримальди және Дебюро (17 ғасырдың соңы 18 ғасырдың басы). Алғашқы Августер – Беллинг, Гюйон, Чедвик. Париждік Жаңа цирк труппасындағы алғашқы жұп (Ақ Август) сайқымазақ труппасындағы Футтит және Шоколад. Орыс клоундары шығармашылығындағы сайқымазақтар және шуттардың сатирикалық дәстүрлері – ағайынды А. және В. Дуровтар, С. Альперова, Бим-Бом дуэті, В. Лазаренко және тағы басқалар. Кеңес циркінің сайқымазақтары – (соло) Алексеев, Карандаш, Берман, Вяткин, Мусин, О. Попов және тағы басқалар; (жұп және топтар) – Никулин және Шуйдин, «Арбат жігіттері» және тағы басқалар. Клоундар-мимдер – Енгибаров, Ротман және Маковский, Николаев басқалары. Қазіргі заманымыздың буффонад клоундар – Мик и Мак, Шелковниковы, «А» тобы, Долли және Домино және тағы басқа.

8-тақырып. Жанр «эквилибр». Ерекшелігі. Эквилибр негізгі цирк жанрларының (латын тілінен *aequilibris* - тепе-теңдікте тұрған деген сөз) бірі. Әртістердің жеке және топтық қойылымдарын біріктіреді, жердегі орнықсыз жағдайды және әртүрлі снарядтардағы дене тепе-теңдігін сақтауды көрсететін өнер.

Тарихы. Ежелгі Шығыс спорттық жарыстарында, халықтық ойындарда, қолөнершіліктегі (жемістерді жинаушылардағы ұзын сырық), Ежелгі Қытай (арқанда ұста шебері шәкірттерінің ойыны), Ежелгі Грекиядағы (сиракуз эквилибрисі) эквилибр жанрының туу. Антикалық әртістердің шығармашылығындағы суреттер мен кітаптар (Ксенофонт, Аристофан) Киевтегі София соборындағы фрескадағы бейнелер (11 ғасыр).

Жәрмеңкелік әртістер, шетел гастролерлердің шығармашылығында эквилибрдің жанрларының қалыптастыруы (18 ғасырдың басы 19 ғасырдың соңы).

Атақты есімдер: Атақты арқанмен жүрушілер Блонден және Молодцов шығармашылығы, эквилибристер Л. Осинский және В. Волжанский. Ресейлік эквилибристер: М. Егоров, В. Яковлев және тағы басқалар (қол өнері); С. Черных, П. Лаврик және тағы басқа (орауыштарда); Манукян, Франузовтар, Костюк, Сарач және тағы басқа (сым темірлерде).

9-тақырып. Цирк пантомимасы. Ерекшелігі. Пантомима (грек сөз *pantomimos* барлығын еліктеу арқылы елестетумен көрсетуші). Цирк миниатюрасы (немесе аз сөздермен), соло немесе әртістер тобымен мәтінсіз орындалатын. Қойылымның негізінде тақырыптық сюжеттік цирктік спектакль, цирк және театр көркемділігі құралдарымен шешімі табылған қойылым.

7-бөлім. «Шетел цирктері» – педагог таңдауы бойынша.

1142. Бақылау түрі. Цирк өнері тарихы пәні бойынша оқу – бақылау іс-шаралары бақылау сабақтар түрінде (1 жартыжылдыққа) жылына екі рет жүргізіледі және әр бөлімнің есеп беру концертінде жылдың соңында, концерттік нөмір түрінде өткізіледі.

9 сынып білім алушыларына қорытынды аттестация – емтихан жүргізіледі.

1143. Бақылаудың педагогикалық талаптары:

1) жеке сипаттамасы (әр білім алушының жұмысын бақылау қажет. Жұмыс қорытындысы бойынша білім алушының қызмет нәтижесін ауыстыруға болмайды);

2) жүйелік және үздіксіздік;

3) білім алушының және нәтижелерге пішіндерді әр түрлілік бақылаудың әдістері; оның жүргізуіне қызығушылығын арттыру;

4) жан-жақтылық (бағдарламаның барлық бөлімдерін қамту, теориялық өнер-білімдерін және практикалық білімдері мен дағдыларын тексеру);

5) объективтілік;

6) дифференциялық ұстаным (ерекшеліктерді есептеу әр білім алушының әр пән бөліміне);

7) мұғалім талаптары бірыңғай болуы керек.

1144. Терминдер, ұғымдарды меңгеруін тексеру мақсатында және психологиялық жүктемесі ретінде жазбаша тестік тапсырмалар, жаппай сұрау, викториналар, ойындар, арнайы жасалынған сөзжұмбақтар, білім алушылардың шығармашылық жұмыстар өткізіледі.

1145. Бағалау өлшемдері: эстрадалық - цирк өнерінің түрлері мен жанрларына байланысты негізгі ұғымдарды қолдану дәлдігі және дұрыстығы; практикадағы түрлер мен жанрлар ерекшелігін анықтайтын типологиялық сипаттамалар (бейне материалдарды, цирк бағдарламаларын қатысу, жеке концерттік нөмірлерді орындау және тағы басқалар).

1146. Осы курсты табысты игеру көрсеткіштері келесі өлшемдер болып табылады: Білім алушылар біледі:

1) эстрадалық – цирк өнерінің түрлері мен жанрларын біледі;

2) ерекшелігі, түрлері мен жанрларын анықтайтын сипаттамалар типологиясына байланысты негізгі ұғымдарын біледі;

3) қазіргі заманғы мәдениеттегі эстрадалық-цирк өнерінің өзіндік түрлері мен жанрлық айырмашылықтарын анықтай алады;

4) ұлттық мәдениеттегі эстрадалық-цирк өнерінің өзіндік түрлері мен жанрлық айырмашылықтарын біледі;

5) білім алушылар цирк атақты әртістерінің өмірлік және шығармашылық жолдарын біледі.

Білім алушылар істей алады:

1) практикада алған білімдерін пайдаланады (цирк бағдарламаларына қатысу, өзінің жеке концерттік нөмірлерін орындайды, бейне материалдарды көреді және тағы басқа).

2) цирктік концерттік нөмірлерге, оны орындауға өз бетімен сыни баға бере алады және оны дәлелдей алады.

1147. Сабақ дәріс, өзіндік және өнімді бөлімдерден тұруы керек. Сабақтың мақсаты мен міндеттерін оны жүргізу құрамы мен тәртібіне қарай

өзгертуге болады. Дәріс бөлімінде құбылыстардың жалпы байланыстары негізіне арналған жетекші идеялар мен ұғымдар жеткізіледі. Бұл ретте әсіресе, тиімді және эмоциялық бөліктердің тепе-теңдігін сақтау маңызды.

1148. Өзіндік бөлімнің негізгі мақсаты- көркем құбылыстар, мәнерлеу құралы ролін өзін-өзі қабылдап, талдауға ұғынады. Білім алушының өзіндік жұмысын ұйымдастыру - педагогтің ең басты міндеті. Барлық өзіндік қызмет өзара ең жақсы қарым-қатынас жағдайында өтеді.

1149. Өнімді бөлімінде білім алушылар сабақтың өзіндік бөлігінде ұсынылған тапсырмаларды орындауды көрсетеді. Қалай болса да сабақтың өнімді бөлігі өтсе де, педагогтің әр шығармашылық қызметтің жағымды бағасы өте маңызды. Тапсырмалардың тапсырмалар сипаттамасында жағымды әсер алу мүмкіндігі орнатылады.

1150. Бағдарлама бойынша сабақты өткізу түрі сабақ болып есептеледі. Сабақта оқыту үдерісі мынадай келесі міндетті компоненттерді:

- 1) педагог пен білім алушылардың ынтымақтастық педагогикасы қағидаттарын жүзеге асыру;
- 2) сұхбаттасушылық;
- 3) қойған міндеттердің нақтылығы және оны шешудегі вариативтілік;
- 4) ізденіс әдісі тану негізі ретінде;
- 5) дәуірге сіңу, ену әдісі.

Балалар музыка мектептерінің,
балалар көркемөнер мектептерінің
және балалар өнер мектептерінің
Үлгілік оқу жоспарына
1-қосымша

Балалар көркемөнер мектебінің (балалар өнер мектептерінің көркемөнер бөлімдері) үлгілік оқу жоспары

№	Пән	Апталық жүктеме сағатпен				Оқу апаларының саны	Барлық сағат часов	Емтихандар
		5-6 летжас	7-8 жас	9-10 жас	10-11 жас			
Даярлық сыныбы								
		5-6 летжас	7-8 жас	9-10 жас	10-11 жас			сыныптар
1.	Сурет салу	2	3	3	-	34	272	
2.	Илеу	2	3	3	-	34	272	
3.	Сәндік-қолданбалы өнер	2	3	3	-	34	272	
4.	Сурет	-	-	-	2	34	68	
5.	Кескіндеме	-	-	-	2	34	68	
6.	Композиция	-	-	-	3	34	102	
7.	Мүсін	-	-	-	2	34	68	
8.	Компьютерлік графика және дизайн	-	1	1	1	34	102	
9.	Апталық сағат саны	6	10	10	10	34	1224	
10.	Пленэр	-	18	18	18	1	54	
Негізгі оқу курсы								
		1 год	2 год	3 год	4 год			
1.	Сурет	3	3	4	4	34	476	1,2,3,4
2.	Кескіндеме	3	3	3	3	34	408	1,2,3,4
3.	Станокті композиция	3	2	2	2	34	306	1,2,3,4
4.	Қолданбалы композиция	-	1	1	1	34	102	2,3,4
5.	Мүсін	2	2	1	1	34	204	1,2,3,4
6.	Бейнелеу өнерінің тарихы	1	1	1	1	34	136	
7.	Компьютерлік графика мен дизайн	1	1	1	1	34	136	
8.	Тандау пәні	-	-	1	1	34	68	
9.	Апталық сағат саны	13	13	14	14	34	1836	
10.	Пленэр	22	22	22	-	2	132	
11.	Бітіру жұмысын даярлау	-	-	-	22	2	44	
Бейіндік бағдарлау курсы								
1.	Сурет	4	-	-	-	34	136	
2.	Кескіндеме	4	-	-	-	34	136	

3.	Композиция	4	-	-	-	34	136	
4.	Компьютерлік графика	1	-	-	-	34	34	
5.	Апталық сағат саны	13	-	-	-	-	442	

Балалар музыка мектептерінің,
балалар көркемөнер мектептерінің
және балалар өнер мектептерінің
Үлгілік оқу жоспарына
2-қосымша

**Балалар музыка мектебінің үлгілік оқу жоспары
(өнер мектебінің музыка бөлімі)**

№	Пән	Сыныптар бойынша апталық жүктеме										Емтихан	
		Аспаптық сынып Оқу мерзімі: 7-9 жыл											
		Даярлық сыныбы	1	2	3	4	5	6	7	8	9		Сынып тар
1.	Арнайы сынып (фортепиано, ішекті аспаптар, скрипка, альт, виолончель), қазақ халық аспаптары (домбыра, қобыз, қылқобыз, жетіген, сазсырнай, шертер, сыбызғы), орыс халық аспаптары (домра, балалайка, гитара, баян, аккордеон), үрлемелі (флейта, кларнет, гобой, фагот, саксофон, труба, тромбон, ваторна), соқпалы аспаптар	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	7,8,9
2.	Сольфеджио. Этносольфеджио	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	7
3.	Ұжымдық музыкалық пәндер (хор, ансамбль, оркестр)	-	1	1	1	1	3	3	3	3	3	3	
4.	Қазақ музыка әдебиеті	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-		
5.	Әлем музыка әдебиеті	-	-	-	-	1	1	1	1	-	-		
6.	Тандау бойынша пән (ансамбль, сүйемелдеу, нотаны парактан оқу, қосымша музыкалық аспап, вокал, электронды пернелі аспаптар, суырып салу, композиция, дирижерлеу, ритмика, оркестрлік дирижерлеу негіздері, аспапты күйге салу негіздері, джаздық сольфеджио, хореография, актерлік шеберлік және басқа)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	Барлық сағаттар	4	6	6	6	7	10	10	10	8	8		
7.	Фортепиано, баян, аккордеон, гитарадан басқа, «Арнайы сынып»	1	1	1	1	1	1	1	1	-	-		

	(музыкалық аспап) пәні бойынша сабақтарды өткізуге арналған концертмейстерлік сағаттар											
8.	«Таңдау пәні» пәні бойынша сабақтарды өткізуге арналған концертмейстерлік сағаттар	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
9.	Ұжымдық музыка ойнау (оркестрлер, ансамбльдер және басқалары) бойынша сабақтарды өткізуге арналған концертмейстерлік сағаттар	-	1	1	1	1	3	3	3	3	3	
10.	Хорлардың, оркестрлердің және ансамбльдердің еркін дайындықтары сабақтарын өткізуге арналған концертмейстерлік сағаттар	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	

Аспапаты сынып
Оқыту мерзімі: 5-7 жыл

		Даярлық сыныбы	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Сынып
1.	Арнайы сынып (фортепиано, ішекті аспаптар (контрабас), қазақ халық аспаптары (домбыра, қобыз, кылқобыз, жетіген, сазсырнай, шертер, сыбызғы), орыс халық аспаптары (домра, балалайка, гитара, баян, аккордеон), үрлемелі (флейта, кларнет, гобой, фагот, саксофон, труба, тромбон, валторна), соқпалы аспаптар	2	2	2	2	2	2	2	2	-	-	5,6,7
2.	Сольфеджио. Этносольфеджио	1	2	2	2	2	2	2	2	-	-	5
3.	Ұжымдық музыкалық пәндер (хор, ансамбль, оркестр)	-	1	1	3	3	3	3	3	-	-	
4.	Қазақ музыка әдебиеті	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	
5.	Әлем музыка әдебиеті	-	-	1	1	1	1	-	-	-	-	
6.	Таңдау бойынша пән (ансамбль, сүйемелдеу, нотаны парактан оқу, қосымша музыкалық аспап, вокал, электронды пернелі аспаптар, суырып салу, композиция,	1	1	1	1	1	1	1	1	-	-	

	дирижерлеу, ритмика, оркестрлік дирижерлеу негіздері, аспапты күйге салу негіздері, джаздық сольфеджио, хореография, актерлік шеберлік және басқа)											
	Барлық сағат саны	4	6	7	10	10	10	8	8	-	-	
7.	Фортепиано, баян, аккордеон, гитарадан басқа, «Арнай сынып» (музыкалық аспап) пәні бойынша сабақтарды өткізуге арналған концертмейстерлік сағаттар	1	1	1	1	1	1	1	1	-	-	
8.	«Таңдау пәні» пәні бойынша сабақтарды өткізуге арналған концертмейстерлік сағаттар	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
9.	Ұжымдық музыка ойнау (оркестрлер, ансамбльдер және басқалары) бойынша сабақтарды өткізуге арналған концертмейстерлік сағаттар	-	1	1	1	1	3	3	3	3	3	
10.	Хорлардың, оркестрлердің және ансамбльдердің еркін дайындықтары сабақтарын өткізуге арналған концертмейстерлік сағаттар	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	-	-	
№	Пән	Вокалдық сынып (ән айту) Оқу мерзімі: 5-7 жыл										Сынып
		Даярлық сыныбы	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1.	Арнайы сынып (жеке ән орындау - академиялық ән айту, эстрадалық вокал, дәстүрлі ән, халықтық ән айту, эстрадалық-джаздық ән сайту және басқа)	2	2	2	2	2	2	2	2	-	-	5,6,7
2.	Сольфеджио, этносольфеджио	1	2	2	2	2	2	2	2	-	-	5
3.	Ұжымдық музыкалық пәндер (хор, ансамбль және тағы басқалары)	-	1	1	3	3	3	3	3	-	-	
4.	Қазақ музыка әдебиеті	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	
5.	Әлем музыка әдебиеті	-	-	1	1	1	1	-	-	-	-	
6.	Музыкалық аспап	-	1	1	1	1	1	1	1	-	-	
7.	Таңдау бойынша пән	1	1	1	1	1	1	1	1			

	салу негіздері, джаздық сольфеджио, хореография, актерлік шеберлік және басқа)											
	Барлық сағат саны	4	7	7	8	9	10	10	10	8,5	8,5	
8.	«Арнай сынып» (жеке ән айту) пәні бойынша концертмейстерлік сағаттар	2	3	3	4	4	4	4	4	4	4	
9.	Ұжымдық музыка ойнау (хор, ансамбльдер және басқалары) пәні бойынша концертмейстерлік сағаттар											
10	«Таңдау пәні» пәні бойынша сабақтарды өткізуге арналған концертмейстерлік сағаттар	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
11	Хорлардың, оркестрлердің және ансамбльдердің еркін дайындықтары сабақтарын өткізуге арналған концертмейстерлік сағаттар	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	

№	Пән	Оркестр сыныбы Оқу мерзімі: 5-7 жыл										Сынып	
		Даярлық сыныбы	1	2	3	4	5	6	7	8	9		
1.	Арнайы сынып (оркестр)	-	-	2	3	3	3	3	3	3	-	-	
2.	Аспап	2	2	1	1	1	1	1	1	1	-	-	5,6,7
3.	Сольфеджио	1	2	2	2	2	2	2	2	2	-	-	5
4.	Ансамбль	-	1	1	1	1	1	1	1	-	-	-	
5.	Қазақ музыка әдебиеті	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	
6.	Әлем музыка әдебиеті	-	-	1	1	1	1	-	-	-	-	-	
7.	Аспаптық өңдеу негіздері	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	
8.	Оркестрлік дирижерлеу негізі	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	
9.	Таңдау бойынша пән (ансамбль, сүйемелдеу, нотаны парақтан оқу, қосымша музыкалық аспап, вокал, электронды пернелі аспаптар, суырып салу,	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-	-	

Балалар музыка мектептерінің,
балалар көркемөнер мектептерінің
және балалар өнер мектептерінің
Үлгілік оқу жоспарына
3-қосымша

**Балалар өнер мектебінің үлгілік оқу жоспары
(хореография бөлімі)**

№	Пән	Хореография Оқыту мерзімі 7-9 жас										емтихан
		Даярлық сыныбы	1	2	3	4	5	6	7	8	9	сынып
1.	Би түрлері бойынша пән (классикалық би, ұлттық сахналық би, тарихи-тұрмыстық би, балдық би, заманауи би және басқа)	-	4	4	5	6	7	7	8	7	8	5,7,8,9
2.	Ритмика	2	2	2	1	-	-	-	-	-	-	
3.	Музыкалық сауат ашу және музыка тыңдау	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-	
4.	Заманауи би	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	7, 9
5.	Қазақстан хореографиясы	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	
6.	Шетелдік хореография	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	
7.	Концертке дайындық	-	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	
8.	Таңдау бойынша пән (қосымша музыкалық аспап, грим, актерлік шеберлік, акробатика және басқа)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	Барлық сағат саны	5	9,5	9,5	9,5	10,5	11,5	11,5	11,5	9,5	10,5	
9.	Классикалық, халықтық-сахналық, заманауи, балдық билер, ритмика және концерттік нөмірлерге арналған концертмейстерлік сағаттар	4	4	5	6	7	7	8	7	8	-	

Балалар музыка мектептерінің,
балалар көркемөнер мектептерінің
және балалар өнер мектептерінің
Үлгілік оқу жоспарына
4-қосымша

**Балалар өнер мектебінің үлгілік оқу жоспары
(театр бөлімі)**

№	Пән	Театр өнері												Жалпы сағаттар саны	емтихандар		
		Оқу мерзімі 4 - 6 жас															
		Даярлық сыныбы		1		2		3		4		Бейіндік сыныбы				оқу апталары	
топтық	жеке	топтық	жеке	топтық	жеке	топтық	жеке	топтық	жеке	топтық	жеке	жеке	топтық	сыныптар			
1.	Актерлік шеберлік негіздері	2		2		2		2		2		2		34	408		1,3
2.	Актерлік шеберлік негіздері		0,5		1		1		1		1		1	34		182	
3.	Сахна тілі	1		1		2		2		2		2		34	340		2,4
4.	Сахна тілі		1		1		1		1		1		1	34		204	
5.	Сахналық кимылдардың негіздері			1		1		1		1				34	136		
6.	Ритмика			1		1		1		1				34		68	
7.	Дауыс қою (вокал)		0,5		0,5		0,5		0,5		0,5		0,5	34		102	
8.	Театр тарихы			1		1								34	68		
9.	Қазақ театрының тарихы							1		1				34	68		
10.	Таңдау бойынша пән (көркем сөз негіздері, сахналық би, жеке вокал, музыкалық аспап және басқа)		1		1		1		1		1			34		170	

	Барлығы	4	3	6	3,5	6	3,5	7	3,5	7	3,5	4	2,5				
11.	«Оркестрлік шеберлік негіздері» пәні бойынша концертмейстерлік сағаттар	2		2		2		2		2		2		34	408		
12.	«Сахна қозғалысы негіздері» пәні бойынша концертмейстерлік сағаттар					1		1		1		1		34	136		
13.	«Ритмика» пәні бойынша концертмейстерлік сағаттар			1		1		1		1				34		68	
14.	«Сахна тілі» пәні бойынша концертмейстерлік сағаттар		0,5		0,5		0,5		0,5		0,5		0,5	17		102	

Балалар музыка мектептерінің,
балалар көркемөнер мектептерінің
және балалар өнер мектептерінің
Үлгілік оқу жоспарына
5-қосымша

**Балалар өнер мектебінің Үлгілік оқу жоспары
(цирк өнері)**

	Пәндер	Цирковое искусство/цирк өнері												емтихан
		Оқу мерзімі - 9 жас												
		Даярлық сыныбы	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Оқу апталары	Барлық сағат	сыныптар
1.	Акробатика	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	34	782	5,6,7,8,9,
2.	Гимнастика		2	2	2	2	2	2	2	2	2	34	612	5,6,7,8,9,
3.	Эквилибристика					1	1	1	1	1	1	34	204	
4.	Жонглирлеу			2	2	2	2	2	2	2	2	34	544	5,6,7,8,9,
5.	Клоунада					1	1	1	1	1	1	34	204	
6.	Цирк өнерінің тарихы									1	1	34	68	
7.	Концерттік нөмірлерді дайындау		0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	34	153	
8.	Ритмика	2	2	2	2	2						34	340	
9.	Сахна қозғалысы						1	1	1	1	1	34	170	
10.	Таңдау бойынша пән (хореография, театр шеберлігі, музыкалық сағат және музыканы тыңдау және басқалары)		1	1	1	1	1	1	1	1	1	34	306	
	Барлық сағат	4	8,5	10,5	10,5	11,5	10,5	0,5	10,5	10,5	10,5		3383	
11.	«Ритмика» пәні бойынша концертмейстерлік сағаттар	2	2	2	2	2						34	340	
12.	«Сахна қозғалысы						1	1	1	1	1	34	170	

Балалар музыка мектептерінің,
балалар көркемөнер мектептерінің
және балалар өнер мектептерінің
Үлгілік оқу жоспарына
б-қосымша

**Балалар өнер мектебінің үлгілік оқу жоспары
(қуыршақ театры)**

№	Пәндер	Қуыршақ театр Оқу мерзімі 4 - 6 жас												Жалпы сағаттар саны	Емтихандар				
		Даярлық Сыныбы		1		2		3		4		Бейіндік сыныбы				Оқу апталары			
		топтық	Жеке	топтық	жеке	топтық	жеке	топтық	жеке	топтық	Жеке	топтық	жеке				жеке	топтық	сыныптар
1.	Актерлік шеберлік негіздері	1		1		2		2		2		2		2		34	340		3,4
2.	Сахна тілі	1		1		2		2		2		2		2		34	340		3,4
3.	Сахна тілі		1		1		1		1		1		1		34		204		
4.	Қуыршақ жүргізу		1		1		1		1		1		1		34		204	2,4	
5.	Қол пластикасы	1		2		2		2		2		2		2		34	374		
6.	Сахна қозғалысының негіздері			1		1		1		1					34	136		1,3	
7.	Ритмика			1		1		1		1					34	68			
8.	Дауыс қою (вокал)		0,5		0,5		0,5		0,5		0,5		0,5		34		102		
9.	Театр тарихы			1		1									34	68			
10.	Қазақ театрының тарихы							1		1					34	68			
11.	Таңдау бойынша пән (көркем сөз негіздері, грим, қуыршақ және бутафория жасау және басқа)		1		1		1		1		1				34		170		
12.	Барлығы	3	3,5	7	3,5	9	3,5	9	3,5	9	3,5	6	2,5	34					

Балалар музыка мектептерінің,
балалар көркемөнер мектептерінің
және балалар өнер мектептерінің
Үлгілік оқу жоспарына
7-қосымша

**Балалар өнер мектебінің үлгілік оқу жоспары
(кино өнері)**

№	Пәндер	Кино өнері Оқу мерзімі 4 - 6 жас														Емтихандар		
		Даярлық сыныбы		1		2		3		4		Бейндік сыныбы		Оқу апталары			Жалпы сағаттар саны	
		топтық	Жеке	топтық	жеке	топтық	жеке	топтық	жеке	топтық	Жеке	топтық	жеке	топтық	жеке		топтық	сыныптар
1.	Мамандыққа кіріспе	1		1		2		2		2				34	272			
2.	Кинотеледраматургия шеберлігі	1		2		2		2		2		2		34	374		1,3	
3.	Сахна тілі	1	1	1	1	1	1	2		2		1		34	272	102	1,2, 3,4	
4.	Алдын ала карауға арналған семинар	1		2		2		2		2		2		34	374		2,4	
5.	Режиссура			1		2		2		2		2			306		1,2, 3,4	
6.	Дүниежүзілік кино тарихы			1		1									68			
7.	Қазақ киносының тарихы							1		1					68			
8.	Таңдау бойынша пән (дыбыс жазу және видеоға түсіру, сценарийлік		1		1		1		1		1		1			204		

шеберлік, операторлық шеберлік және басқалары)																	
Барлығы	4	2	8	2	10	2	11	1	11	1	7	1					
Барлық сағат саны	6		10		12		12		12		8			173	306		
														4			

Балалар музыка мектептерінің,
балалар көркемөнер мектептерінің
және балалар өнер мектептерінің
Үлгілік оқу жоспарына
8-қосымша

**Балалар өнер мектебінің үлгілік оқу жоспары
(киімді көркемдік үлгілеу)**

№	Пәндер	Киімді көркемдік үлгілеу Оқу мерзімі: 4-6 жыл								емтихан сынып
		Даярлық сыныбы	1	2	3	4	Бейінді к сыныб ы	Оқу аптал ары	Даярлық сыныбы	
1.	Тігін бұйымның технологиясы	1	2	3	2	2	2	34	408	2,3,4
2.	Тігін бұйымның конструкциясы	1	2	2	2	2	1	34	340	2,3,4
3.	Композиция негіздері	1	2	-	-	-	-	34	102	2,3,4
4.	Костюм композициясы	-	-	3	3	3	2	34	374	
5.	Стилистика	-	1	1	1	1	-	34	136	
6.	Матамен жұмыс	-	1	1	2	2 жеке	-	34	136 топтық 68 жеке	3,4
7.	Киім тарихы	-	1	1	-	-	-	34	68	
8.	Қазақ костюмінің тарихы	-	-	-	1	1	-	34	68	
9.	Сурет	1	2	2	-	-	2	34	238	
10.	Кескіндеме	-	-	-	1	1	2	34	136	
11.	Дефиле	-	-	-	1	1		34	68	
12.	Таңдау бойынша пән (қолөнер, компьютерлік графика, экспериментальдік үлгілеу және басқалары)	-	1	1	1	1	1		170	
	Барлық сағат	4	12	14	14	14	10		2312	

Балалар өнер мектебінің
«Классикалық би» пәні бойынша
білім беру бағдарламасына
9-қосымша

**Балалар өнер мектебінің «Классикалық би» пәні бойынша
оқу-тақырыптық жоспары**

1 класс. Первый год обучения классическому танцу. Первое полугодие			
Бөлім	Тақырып	Музыка өлшемі	Сағат саны
Станок жанындағы жаттығулар	1. Аяқтың бірінші қалпы; бірінші тік (VI) қалып	4/4; ¾ (8-16 такт қалып бойынша сақталады)	22
	2. Станоктың алдында тұла бойдың дұрыс қойылуы		
	3. Тұла бойды қою - іштің бұлшық еттері тартылған		
	4. Бел бөлімінде арқаны дұрыс қою		
	5. Таяққа карама карсы тұрып, колдарды станокқа қою		
	6. Қолдардың қалпы – даярлық күйде, I (станокты ұстамай); I, III. – алдымен залдың ортасында оқытылады	4/4 (әр қалыпқа 2 тактіден); ¾; 6/8.	
	7. Түсінік: «тірек» және «әрекеттегі» аяқ		
	8. Demi – plié I қалыптан	2 тактіге 4/4 тен баяу, әндете.	
	9. I еркін қалыптан Battement tendu жанына қарай	4 тактіге 4/4-тен.	
	10. VI қалыптан жарты башпаймен Releve	2 тактіге 4/4-тен.	
Зал ортасындағы жаттығулар	1. Аяқтың VI қалпы		22
	2. Аяқтың I қалпы (еркін)		
	3. Класиикалық бидегі қолдың сақсақтарын топтау		
	4. Қолдардың қалпы – даярлық күйде, I, III	4/4, 3/4 және 6/8.	
	5. Басты дұрыс қою		
	6. Тізе тұсында созылған аяқтарды толық табанға қою		
	7. Бел бөлігінде арқаны дұрыс қою		
	8. Тұла бойын дұрыс қою–іштің бұлшық еттері тартылған		
	9. Тізе тұсында башпайларда созылыңқы аяқтарда тұру		
	10. Demi-plié VI қалып бойынша	2 тактіден 4/4 баяу, әндете.	
	11. Demi-plié I қалып бойынша.	2 тактіден 4/4 баяу, әндете.	
Зал ортасындағы parteree жаттығулары.	Барлық қимылдар жатқан қалыпта ішпен жату, сонымен қатар арқада жату кезінде орындалады.		20
	1. Көтерілуді дамытуға ісер ететін жаттығулар		
	2. Аяқтың қалыптары: I, II		
	3. Аяқтың түзу қалыптары		
	4. Жамбас буындарындағы аяқтың қозғалысын дамыту		
	5. I қалып бойынша аяқтың балеттік сызығын тәрбиелеу		
6. II қалып бойынша аяқтың балеттік сызығын			

	тәрбиелеу		
	7. Қарапайым қымылдардың үйесімін дамытуға арналған жаттығулар (бас, қол)		
	8. Жамбас буындардағы ашық (выворотность) қалыпты дамыту		
	Барлығы		64
	Екінші жартыжылдық		
Станок жанындағы жаттығулар	1. Аяқтың екінші қалпы (еркін)	4/4; 3/4 (қалып 8-16 такт бойына сақталады)	18
	2. II қалып бойынша Demi-plié	2 тактіден 4/4	
	3. Battement tendu жанына I еркін қалыптан	2 тактіге 4/4.	
	4. Аяқтыscou-de-piedқою, VIқалып бойынша	2/4	
	5. Battements tendus с demi-plié жанына қарай	4 такті 4/4 баяу, әндете.	
	6. Releve жарты башпайға	4/4,3/4	
Зал ортасындағы жаттығулар	1. Аяқтың қалпы: I, II		18
	2. Қолдардың даярлық қалпы		
	3. Қолдардың бірінші қалпы		
	4. Қолдардың үшінші қалпы		
	7. Passe	4/4	
	8. Жанға қарай қадам жасауды дамыту		
Зал ортасында par terre жаттығулары.	1. Үйлестіруді дамытудың күрделі нұсқасы		36
	2. Іш бұлшық етін жаттықтыру (пресс)		
	3. Тігінші бұлшық ет пен нәзік бұлшық етті жаттықтыру		
	4. Ашық қалыпты дамыту		
	5. Белге, аяққа және port de bras (екі жанына иілу) арналған жаттығулар		
	6. Passeбір аяқпен	4/4	
	7. Passedecotereleve.	4/4	
	8. Relevelent45 ⁰ алдыға және артқа	4/4, 3/4	
	9. Жамбас буындардың ашық қалыптарын дамыту		
	Барлығы		72
	2-сынып. Екінші оқу жылы. Бірінші жартыжылдық.		
Бөлім	Тақырып	Музыка өлшемі	Сағат саны
Станок жанындағы жаттығулар	1. Аяқтың қалпы: I, II	4/4; 3/4 (қалып 8-16 такт бойынша сақталады)	22
	2. Станок алдында тұла бойды қою		
	3. Бетімен таяққа қарап қолдарын станокқа қою		
	4. Қолдардың қалпы – даярлық, I (станокты ұстамай); I, III	4/4(әр қалыпқа 2 такт)); 3/4; 6/8.	
	5. Түсінік: «тірек аяқ» және «әрекеттег» аяқ		
	6. Demi – plié I, II қалыпта		
	7. BattementtenduI еркін қалыптан жанына және алға	2 тактіден 4/4-тен баяу, әндете	
	8. Battement tendu с demi-plié I қалыптан		
	9. VI қалыпта аяқтарды surlecou-de-piedқою, plie.тік тірек аяқта	4 тактіде 4/4	
	10. I қалыпты жарты башпайда Releve	әр 2 тактіге 4/4-тен	
Зал ортасындағы жаттығулар	1. Ақтық қалыптары: I, II,III		18
	2. Қолдың қалыптары: I, II, III, даярлық		
	3. Қолдың екінші қалпы		

	4. Қолдарды бір қалыптан бір қалыпқа ауыстыру		
	5. Passe		
	6. Demi – plie I, II қалыпта	4/4	
	7. Battement tendu VI және I қалыпта жанға және алға	4/4	
Зал ортасында par terre жаттығулары.	1. Passe екі аяқпен		24
	2. Тұла бойымен айналмалы қимылдар жасау		
	3. Ақтарды жанына айналдыру (developpe a la second)		
	4. Battements de cote (жанына)		
	5. Passe en l'air en dehors		
	6. Passe en l'air en dedans		
	Барлығы		64

Екінші жартыжылдық.

Станок жанындағы жаттығулар	1. Аяқтың үшінші қалпы.	4/4; $\frac{3}{4}$ (қалып 8-16 такт бойына сақталады)	24
	2. Demi-plie III қалыпта	2 тактіден 4/4	
	3. Battement tendu I еркін қалыпта жанына, алға	2 тактіден 4/4.	
	4. Battement tendu semi-plie жанына, алға және артқа	4/4	
	5. Battement tendu jete I қалыптан жанына, алға	2/4.	
	6. Аяқты passé қалпына қою, plie тік тірек аяқта тұрып	2/4	
	7. Releve жарты башпайда	4 тактіден 4/4 баяу, әндете.	
Зал ортасындағы жаттығулар	Аяқ қалпы: I, II, III		18
	Қолды бір қалыптан бір қалыпқа ауыстыру	4/4, 3/4	
	Demi – plie I, II қалыппен	4/4	
	Battement tendu I еркін позициядан жанына, алға және артқа		
	Ашылатын және қайта орнына түсетін жамбас бұлшық еттерін дамыту және бекіту		
	6. Аяқты passé қалпына қою, plie тік тірек аяқта тұрып	4/4	
	7. Алға және артқа қадам жасауды дамыту		
Зал ортасында par terre жаттығулары.	1. Battements en avant тұла бойды көтеріп	4/4	30
	2. Battements en arriere тұла бойды көтеріп	4/4	
	3. Battements de cote тұла бойды көтеріп.	2/4	
	4. Rond de jambe (созылған аяқпен шеңбер жасау)	3/4	
	5. Іш бұлшық еттерін жаттықтыру		
	6. Ашық қалыпты дамыту		
	7. Дененің иілгіштігін дамыту – тік аяқтарға қарай иілу		
	8. Дененің икемділігіне арналған жаттығулар		
	9. Бір және кі аяқпен Passe	4/4	
	10. Releve l'alge және артқа	4/4	
	11. Жіліншік буындарды алға созу және кейін бұғу	2/4	
	Барлығы		
3-сынып. Классикалық биді оқытудың үшінші жылы. Бірінші жартыжылдық.			
Бөлім	Тақырып	Музыкалық өлшемі	Сағат саны
Станок жанындағы жаттығулар	1. Аяқ қалпы: I, II	4/4; $\frac{3}{4}$ (қалып 8-16 такт бойы сақталады)	22

	2. Станок алдында тұла бойды дұрыс қою		
	3. Бетімен таяққа қарап қолдарын станокқа қою		
	4. Қолдардың қалпы – даярлық, I (станокты ұстамай); I, III	4/4(әр қайсысына 2 тактіден); 3/4,6/8.	
	5. Түсінік: «тірек аяқ» және «әрекеттегі» аяқ		
	6. Demi – plié I, II қалып бойынша		
	7. Battement tendu I еркін қалыпта жанға және алдыға	2такта 4/4баяу, әндете	
	8. Battement tendu с demi-plié I қалыптан	.	
	9. VI қалыпта аяқты на surlecou-de-piedқою, тік тірек аяқта және plié тұрып	4 тактіге 4/4.	
	10. Releve I қалыпта жарты башпайда	2 тактіге 4/4.	
Зал ортасындағы жаттығулар	1. Аяқ қалпы: I, II,III		18
	2. Қолдың қалыптары: I, II, III, даярлық		
	3. Қолдың екінші қалпы		
	4. Қолдарды бір қалыптан бір қалыпқа ауыстыру		
	5. Passe		
	6. Demi – pliéI, II қалыпта	4/4	
	7. Battement tendu VIжәне I қалыпта жаға және алға	4/4	
Зал ортасындағы par terre жаттығулары.	1. Passeекі аяқпен		24
	2.Тұла бойымен айналмалы қимылдар жасау		
	3. Ақтарды жанына айналдыру(developpe a la second)		
	4.Battementsdecote (жанға)		
	5. Passeenl'airendehors		
	6. Passe en l'air en dedans		
	Барлығы		
	Екінші жартыжылдық.		64
Бөлім	Тақырып	Музыка өлшемі	Сағат саны
Станок жанындағы жаттығулар	Станокқа бетпен қарап: 1. Demi – plie I, II, V қалыпта	4/4	54
	2. Grand plie I, II, V қалыпта		
	3. Battement tendu V қалыпта	2/4	
	4. Battement tendu jete V қалыпта	2/4	
	5. Battement tendu с demi-plie V қалыпта	4/4	
	6. V қалыпта battement soutenu даярлық	2/4	
	7. Battementfrappeжанға, алға, артқа ақ ұшын еденге	3/4	
	8. Тұла бойды артқа, жанға иіліу	2/4	
	9. Petit battement sur le cou-de-pied (тең ауыстыру)	2/4 4/4, 3/4	
	10. Battement double frappe жанға	4/4	
	11. Battement releve lent	4/4	
	12. retireаяқ қалпы	4/4	
	2. rond de jambe en l'airдаярлық жаттығулары	3/4	
	3. ReleveI, II қалыпта жарты башпаймен	4/4, 3/4,2/4	
	4. Pasbalance	3/4	
	Кейінгі жаттығулардың барлығы станоктан ұстай отырып үйретіледі 1.Станоктан бір қолмен ұстау қалпы	2/4	
	2. Қолға арналған Preparation	2/4	
	3.Бір қолмен ұстағандағы аяқ қалпы	4/4	
	4. BattementtenduI, Vқалыптан	2/4	
	5.BatteementtendujeteI, Vқалыптан	4/4	
	6.Batteement tendu с demi-plie I, V қалыптан	4/4	
	7.Passe par terre	4/4	

	8. Demi-rond de jambe par terre a. en dehors; b. en dedans	$\frac{3}{4}$ 4/4	
	9. Rond de jambe par terre: en dehors; en dedans.	$\frac{3}{4}$, 4/4	
	10. Тұла бойымен алға еңкею	3/4	
	11. I, V қалыпта battements soutenu	4/4	
	12. Battement frappe жанына, алға, аяқ ұшымен артқа еденге	2/4	
	13. Battement double frappe жанына	2/4	
Зал ортасындағы жаттығулар	Demi – plie I, II, V қалып	3/4	14
	Battement tendu I қалыптан, жанына, алға, артқа.	4/4	
	Battement tendu jete I қалыптан жанына, алға, артқа	2/4	
	I қалыптан demi-plie арқылы Battement tendu.	4/4	
	Pas balance.	3/4	
Allegro	Temps leve sauté I қалып бойынша (сатнокқа қарама-қарсы)	2/4	4
	Барлығы		72
4-сынып. Бірінші жартыжылдық			
Бөлім	Тақырып	Музыка өлшемі	Сағат саны
Станоктың жанындағы жаттығулар	1. Demi-plie бойынша IV қалып бойынша станокқа қарама-қарсы; жартылдықтың соңында бір қолмен ұстай отырып	1 тактіге 4/4-тен	32
	2. Grad plie I, II, V қалып бойынша бір қолмен ұстай отырып	4/4, 3/4	
	3. Battement tendu pour le pied	2/4	
	4. Preparation krounde jambeparterre: станокқа қарама-қарсы; бір қолмен ұстай отырып	3/4	
	5. Battement fondu аяқ ұшымен еденге: станокқа қарама-қарсы; бір қолмен ұстай отырып	3/4	
	6. Battement frappe бір қолмен ұстай отырып: аяқ ұшымен еденге; 45 градусқа	2/4	
	7. Battement double frappe бір қолмен ұстай отырып: аяқ ұшымен еденге; 45 градусқа. бір қолмен	2/4	
	8. Petit battement sur le sou-de-pied бір қолмен ұстай отырып	2/4	
	9. Бір қолмен ұстап отырғандағы retire	3/4	
	10. rond de jambe en l'aigдайындық жаттығулары: станокқа қарама-қарсы; қолмен ұстай отырып	4/4, 3/4	
	11. Rondejambeen l'airendehors, endedans 45 градусқа станокқа қарама-қарсы	3/4	
	12. Battement relevent 90 градусқа бір қолмен ұстай отырып	4/4, 3/4	
	13. V қалыптан станоктың алдында en dehors және endedanse кі аяқтың толық табанымен бұрылу	1 тактіден әр 4/4-ге	
	14. Grand battement jete бір қолмен	2/4	
	15. Releve V қалып бойынша станокқа қарама-қарсы	4/4, 3/4	
	16. Releve мен demi-plie I, II, V қалып бойынша станокқа қарама-қарсы	2/4	
	17. Pas de bourgee аяқты алмастыра отырып, en dehors және en dedans	2/4	
Зал ортасындағы жаттығулар	En face орындаулындағы жаттығулар тәртібі сақталынатын станок алдындағыдай экзерсис. V қалыптағы epaulement croise және efface үйрену	3/4	16
	Croisee и efface үлкен қалыптары	4/4, 3/4, 3/4	
	Pas balance		
	II port de bras		

Allegro	Станокқа қарама-қарсы: Temps leve sauté II, V қалыптар бойынша	2,4	12
	Changement de pieds	2/4	
	Pas echappe II қалыпты	2/4	
	Pas assemble en dedans	2/4	
	Зал ортасында: 1.Temps leve sauté I, II, V қалып бойынша	2/4	
Башпайлардағы экзерсис	Releve I, II және V қалыпта станокқа қарама-қарсы	4 такті 2/4 әрқайсысы	4
	Барлығы		64

Екінші жартыжылдық.

Бөлім	Тақырып	Музыка өлшемі	Сағат саны
	1. Battementtendu: demi-plie II, I қалып бойынша ауыспай; екінші аяққа ауысып	2/4	32
	2. Battement tendu jete pique		
	3. Rond de jambe par terreplié-ге en dehors және en dedans (plié-ге айналып келу)	$\frac{3}{4}$	
	4. Бір қолмен дене түлғасын алға, артқа еңкейту	$\frac{3}{4}$	
	5. Бір қолмен battement fondu	$\frac{3}{4}$	
	6. Бір қолмен battementfrappe		
	7. Бір қолмен battementdoublefrappe	4/4	
	Бір қолмен battement soutenu аяқтың ұшымен еденге: толық табанмен;жартылай башпаймен	2/4	
	8. Battement soutenu бір қолмен аяқ ұшымен еденге: толық табанмен; жартылай башпаймен	2/4	
	9. Rond de jambe en l'air en dehors, en dedans бір қолмен.	2/4	
	10. Battement developpe айқастыру	4/4	
	11. En dehors бұрылыс, en dedans V қалып бойынша жартылай башпаймен 1/4, 1/2 plie және plie айналу	4/4	
	12. Еденде arabesque II қалып	4/4	
	13. Классикалық бидің қалыптары: үлкен және кіші croisee, efface, ecartee аяқтың ұшымен еденге	2/4	
14. Бір аяқта Releve,екіншісі sou-de-pied алдында немесе артында	4/4		
Зал ортасындағы жаттығулар	1. Жаттығуларды V қалыпта epaulement croise бастау және аяқтау ұсынылады. Ecartee алға және артқа үлкен қалыптар	4/4	22
	2. Croisee, efface, ecartee кіші қалыптары, алға және артқа аяқтың ұшымен еденге	3/4	
	3. I, II, III arabesque аяқтың ұшымен еденге (3 немесе 7 класс точкасының бағытына қарай тұру)	4/4	
	4. Temps lie	4/4, 3/4	
	5. Pas de bouree аяқтардыауыстырып en dehors и en dedans	2/4, 3/4	
	6. V қалыпта жартылай басшпаймен бұрылыстар (pas de bourree suivi)	4/4	
	7. III port de bras	3/4	
	8. Pas de basque (сахналық түрі)	3/4	
Allegro	1. Залдың ортасында: Changement de pieds	2/4	12
	2. Pas echappe II қалыпқа (даярлық күйдегі колдардың қалпы)	1 тактіге4/4	
	3. Pas assemble	2/4	
	4. Станокқа қарама-қарсы. 1.Sissonne simple	2/4	
	5. Pas jete	2/4	
	6. Pas assemble en dehors	2/4	
Башпайлардағы экзерсис	1.Releve I, II, V қалып	2 такті 2/4.	6
	2. II қалыптағы Pas echappe	4 такті 2/4;	

	3.Pas de bourree аяқтарды ауыстырып en dehors және en dedans	2 такті 2/4;	
	4.Pas suivi	4/4, 2/4, 3/4;	
	5.Pas couru	Әр қимылы 1/8;1/16.	
	Барлығы		72
5-сынып. Бірінші жартыжылдық			
Бөлім	Тақырып	Музыка өлшемі	Сағат саны
Станок жанындағы жаттығулар	1. Croisee, efface, ecartee позаларында жасалатын battement tendu, battement tendu jete	2/4	32
	2. Дене тұлғасын алға, артқа ашық аяқпен аяқ ұшын, артқа	4/4	
	3. Demi-rond de jambe 450-ге en dehors, en dedans	3/4	
	4. Қолдың жұмысымен Battement fondu	4/4	
	5. Petit battement sur le cou-de pied: алға және артқа; жартылай башпаймен	2/4	
	6. Бір орында Pas tombe, басқа аяғы cou-de-pied.	2/4	
	7. 450 attitude, tire-bouchon қалыптары. Станокка карама-қарсы; бір қолмен	4/4, 3/4	
	8. En dehors бұрылыстар, en dedans soutenu 1800-ге		
	9. Battements releve lentes и battement developpe efface қалыпында	4/4	
	10. Grand battement jete pique	2/4	
	11. Croisee, efface және ecartee кіші қалыптарын үйрену, алға және артқа аяқтың ұшымен еденге. Созылған тірек аяғымен алға және артқа plie	2/4, 4/4	
	12. Бір аяқта Releve жасау, «жұмыс істейтін» 450 ашылған алға, артқа және жанына		
Зал ортасындағы жаттығулар	Барлық қимылдар epaulement croisee дайындық ретінде жүргізіледі. Battement tendu, battement tendu jete croisee қалпында жасалады	2/4	12
	Battement fondu, battement frappe, battement double frappe en face 450 жасалынады	2/4	
	2. Бір орында тұрып толық табанмен екі аяқпен бұрылу – айналуға дайындалу	2/4	
	3. V қалыпта plie-мен және plie-сыз жарты башпаймен екі аяқпен бұрылу	2/4	
	4. Releve lent үлкен қалыптардағы croisee	4/4	
5. Pas de bourree бір жақтан екінші жаққа ауыспай аяқтың ұшымен еденге	2/4		
Allegro	Залдың ортасында. II қалыптағы petit echarpe (қолдармен)	1 тактіден 4/4; 2/4.	12
	1. Pas assemble алға және артқа	2/4	
	2. Sissonne simple	2/4	
	3. Pas jete en face	2/4	
	4. Petit changement de pied croisee-та	2/4	
	5. Grand changement de pied	2/4	
	Таяққа карама-қарсы		
	1. IV қалыптарас echarpe	2/4	
	2. Pas assemble croisee	2/4	
	3. Double assemble	2/4	
	4. Sissonne ouverte жанына аяқтың ұшымен еденге	2/4	
	5. Glissade жанына аяқтарды ауыстырып және ауыстырмай қою	2/4	
Башпайлардағы экзерсис	1. Double echarpe II қалыпта	4/4	8
	2. Releve IV қалыптағы croisee	2/4	
	3. Assemble soutenu	2/4	

	4. Pas de bourree аяқтарды ауыстырып en dehors және en dedans кіші қалыпта аяқтау croisee	2/4	
	5. Glissade жанына	4/4	
	6. Pas de bourree suivi және pas sougu диагональ бойымен қозғалу	2/4	
	Барлығы		64

Екінші жартыжылдық

Бөлім	Тақырып	Музыка өлшемі	Сағат саны
Станок жанындағы жаттығулар	1. Battement tendu jete en face әрқайсысы 1/8	2/4	32
	2. III portdebrasplie-да созылып және дене тұлғасын еңкейтіп (ауысусыз)	3/4	
	3. Battement fondu:plie – releve толық табанда; жартылай башпайға созылып	2/4	
	4. Battement frappe жартылай башпайда	2/4	
	5. Pascoureтолық табанмен және жартылай башпайда	2/4	
	6. II arabesque қалыпта 45 ⁰	2/4	
	7. Temps releve 45 ⁰ en dehors, en dedans (preparation к rond de jambe en l'air) толық табанмен	¾, 4/4	
	8. Battement developpe passé 90 ⁰ .	4/4	
	9. Demi-rond de jambe 90 ⁰	2/4	
	10. Grand battement jete croisee, efface қалпында		
Зал ортасындағы жаттығулар	1. Battement tendu, battement tendu jete үлкен және күші қалыптарда жасалынады	2/4	18
	2. Rond de jambe par terre plie en айналыммен dehors, en dedans	3/4	
	3. Demi-rond de jambe на 45 ⁰ en face en dehors, en dedans	2/4	
	4. Battement fondu, battement frappe, battement double frappe Аяқтың ұшымен еденге; 45 ⁰	2/4	
	5. Battement soutenu: Аяқтың ұшымен еденге; 45 ⁰ - қа	4/4	
	6. Rond de jambe en l'air en dehors, en dedans en face	2/4	
	7. Petit battement sur le cou-de pied: тура қалыпта; алға және артқа	2/4	
	8. Releve на 45 ⁰ I, II, III arabesque қалыпта	2/4	
	9. Developpesүлкен қалыпқacroisee		
	10. Grand battement jete үлкен қалыпта croisee		
	11. Pastombeetcoupeбүтін табанмен		
	12. Тұла бойды иіп Tempslie		
	13. V port de bras.		
	14. Pas de bourree ballote efface-де және croisee аяқтың ұшымен еденге		
	15. Balance en tournant на ¼ бұрылыс		
Allegro	1. Зал ортасында Double assemble	2/4	14
	2. Petitecharpeқолдармен IVқалыпта	2/4	
	3. Pasjeteкіші қалыпта	2/4	
	4. Tempslevesauté І жәнеІІқалыпта үлкен секірумен	2/4	
	5. Sissonneouverteаяқтың ұшымен еденге	4/4	
	6. Glissade жанына	4/4	
	7. Сахналық формa sissonneІІІқалыптарда arabesque	3/4	
	8. Екі қимылдар тұратын комбинацияны құрайды		
	Станокқа қарама-қарсы	4/4	
	1. Sissonne ouverte 45 ⁰ -қа		
2. Pas echarpe бір аяққа	2/4		
3. Grand echarpe ІІ қалыпқа	2/4		

Башпайлардағы экзерсис	1. Assemblesoutenuшағын қалыптармен аяқтауcroisee.	2/4	8
	2. Pas sus – sous.	2/4	
	3. Pas de bourree suivi en tournant.	2/4	
	4. Pasdebourreeаяқтарды ауыстырмай бір жанынан бір жанына.	2/4	
	4. Glissadeбарлық бағыттарда және шағын қалыптарда croisee жәнеeffaceалға және артқа.	4/4	
	Барлығы		

6 сынып. Бірінші жартыжылдық

Бөлім	Тақырып	Музыка өлшемі	Сағат саны		
Станок жанындағы жаттығулар	1. Battement tendu аяқтар мен қолдардың қалыптарын ауыстырып	2/4	24		
	2. Battement tendu jete pique 1/8 әрқайсысына	2/4			
	6. Demi-rond de jambe 45 ⁰ -қа demi-plie	¾, 4/4			
	7. Дена тұлғасы алға, артқа еңкейтудemi-plieгірек аяқта тұрып, екінші аяқ аяқ ұшына созылған алға және артқа	4/4, 3/4			
	8. Battementsoutenuжартылай башпаймен аяқтың ұшымен еденге 45 ⁰ -қа	4/4, 2/4			
	9. Pastombеқимылмен, әрекет етуші аяқтың ұшы еденге. Біріктіретін қимылға сәйкес				
	10. Battement frappe, battement double frappe demi-plie-мен аяқтау	2/4			
	11. Rond de jambe en l'air en dehors, en dedans жартылай башпайда	2/4, 3/4			
	12. Temps releve 45 ⁰ -та en dehors, en dedans жартылай башпайда. Біріктіретін қимылға сәйкес				
	13. Developpescarteecalпында алға және артқа	4/4, 3/4			
	14. Grand battement jete ecartee қалпында	2/4			
	15. Attitude қалпында 90 ⁰ - қа en face	3/4			
	16. Soutenuбұрылыстаendehors, endedans ½ бұрылыста, аяқтың ұшын еденге қоюмен бастау	2/4			
	Зал ортасындағы жаттығулар	1. Battement fondu c plie – releve en face		2/4	22
		2. Battement frappe, battement double frappe demi-plie-мен аяқтау		2/4	
		3. Grand battement jete pique		2/4	
4. IV port de bras		3/4			
5. IV arabesqueаяқ ұшымен еденге		4/4			
6. Soutenuжартылай бұрылыстаendehors, endedans ½ бұрылыс, аяқтың ұшын еденге қоюмен бастайды		4/4			
7. I, II, III қалыптарында arabesque 90 ⁰ -қа		2/4			
8. Қарапайымadagio		2/4			
9. Pasdebourreeаяқтарды ауыстырмай бір жақтан бір жаққа 45 ⁰ .		2/4			
10. Pasdebourreeballotte effacee-де және croisee 45 ⁰ -қа		2/4			
11. Prouette дайындықII қалып бойыншаendehors, endedans		2/4			
Allegro	1. Tempslevesauté V қалыпта алғы, жанға, артқа жылжу	2/4	12		
	2. Petit changementdepiedжылжу	2/4			
	3. PaschappeII қалыпта бір аяқпен аяқтау	2/4			
	4. Sissonneouverte 45 ⁰ -қа	2/4			
	5. GrandechappeII қалыпта	4/4			
	6. Pasdebasque	3/4			
Башпайлардағы	1. Temps lie алға және артқа	2 тактіге 2/4-тен	6		

экзерсис	1. PaseschappeШқалыпта бір аяқта аяқтау	1 тактіге 4/4-тен	64
	2. Sissonnes simples	Әрқайсысына 4/4 .	
	Барлығы		

Екінші жартыжылдық

Бөлім	Тақырыбы	Музыка өлшемі	Сағат саны
Станок жанындағы жаттығулар	1. Battement tendu jete balance	2/4	32
	2.Demi-rond de jambe жартылай башпайда en dehors, en dedans. Біріктірілетін қимылға сәйкес		
	3.Rond de jambe 45 ⁰ -та en dehors, толық табанмен en dedans	3/4	
	4.Battement fondu с plie – releve и demi –rond de jambe 45 ⁰ -қа en face en dehors, en dedans	4/4,3/4	
	5.Pastombekozғалыспен, әрекеттегі аяғы 45 ⁰ -та. Біріктірілетін қимылға сәйкес		
	6.Petit battement plie – releve-мен толық табанмен	4/4	
	7.Grand rond de jambe developpe en dehors, en dedans en face толық табанмен	4/4	
	8.Attitude қалыптары 90 ⁰ -та effaceежәне croisee	2/4	
	9.En dehors және endedans-та жартылай бұрылыстар, жартылай башпаймен тұрған аяқтарды ауыстыра отырып	2/4	
	10.Preparation tours үшін V қалыптан en dehors және en dedans	2/4	
	11.PirouetteШқалыптан	2/4	
Зал ортасындағы жаттығулар	1.En dehors, en dedans бұрылыстар ¼ және ½ бұрылысқа, бір қалыптан бір қалыпқа созылыңқы аяқтың ұшымен еденге		24
	2. Pas tombe бір орында		
	3. Demi-rond de jambe developpe en dehors, en dedans en face	4/4	
	4. Шportdebrasаяқ ұшына созылған аяпен demi-plie(созу).	3/4	
	5. Pas de bourree ballote effaceежәне croisee 45 ⁰ -қа.	2/4	
	6. II қалыптан pirouette үшін Preparation	2/4	
Allegro	1. Sissonne fermee	4/4	10
	2. Grand echarpe IV қалыпқа	2/4	
	3. Pasdechattrassé арқылылы келе жатқа аяқпен алға	2/4	
	4. Glissadeалға және артқа	4/4	
Башпайлардағы экзерсис	1. Doubles echappes IV қалпындағы croisee	2/4	6
	2.Pas de bourree ballote аяқтың ұшымен еденге effaceежәне croisee	2/4	

7-сынып. Бірінші жартыжылдық

Бөлім	Тақырып	Музыка өлшемі	Сағат саны
Станок жанындағы жаттығулар	1.Battement tendужартылай бұрылып en dehors және en dedans аяқты ауыстырып ұшымен еденге	2/4	24
	2.III portdebrasplié-ға созылып(екінші аяққа аударып) тұла бойын еңкейту	3/4	
	3.Battementfonduplie – releve және demi -ronddejambe 45 ⁰ -қа толық табанмен және жартылай башпаймен бір қалыптан бір қалыпқа	2/4	
	4.Pastombekozғалыспен, әрекеттегі аяқsou-depiеd қалпында	2/4	
	5.Battementfrappeәр қайсысына 1/8	2/4	
	6.Doublefrappeаяқтың ұшымен еденге, соғу кезінде	2/4	

	жартылай башпайға көтеріліп тұрып		
	7.Petit battement әрқайсысына 1/8 екпінсіз	4/4	
	8.Жартылай бұрылыстар en dehors, en dedans жартылай башпаймен аяқтарды ауыстыра отырып	4/4	
	9.Battements outenu 90 ⁰ -қа толық табанмен және жартылай башпаймен	2/4	
	10.Battement releve, battement developpe жартылай башпайда en face	2/4	
	11.Grand battement jete I қалып арқылы алға және артқа	1 тактіден 4/4 .	
	12.V қалыптағы 360 ⁰ -қа en dehors, en dedans бұрылыстар		
	13.Pirouette V қалыптан en dehors, en dedans		
Зал ортасындағы жаттығулар	1.Battement fondu жартылай башпаймен en face	2/4	22
	2.Pas de bourree қозғалыспен, әрекеттегі аяқ келесі қалыпта: cou-de-pied; аяқ ұшымен еденге	2/4	
	3.Battement frappe жартылай башпайда	2/4	
	4.Petit battement жартылай башпайда	2/4	
	5.Pas de bourree dessus-dessous	4/4	
	6.Turplent бір қалыптан бір қалыпқа 1/8 бұрылысқа	4/4	
	7.Grand rond de jambe developpe en dehors, en dedans en face толық табанда	2/4	
	8.V қалыпта pirouette-ке дайындық	2/4	
	9.II қалыптан Pirouette		
Allegro	1.Pas de bourree	2/4	12
	2.Temps leve (келесі аяғы sur le cou-de-pied)	2/4	
	3.Sissonnetombe en croisee алға, артқа және жанға	3/4	
	4.Jete қозғалыспен en croisee алға, артқа және жанға	2/4	
	5.Pas de bourree en croisee (бір орында тұрып секіру)	2/4	
Башпайлардағы экзерсис	1. Pas de bourree қозғалысыз	2/4	6
	2. Pas de bourree алға және артқа қозғалып	2/4	
	3. Pas de bourree dessus-dessous аяқ ұшымен еденге	2/4	
	Барлығы		64

Екінші жартыжылдық

Бөлім	Тақырып	Музыка өлшемі	Сағат саны
Станок жанындағы жаттығулар	1. 1/8 шеңберге бұрылу	2/4	30
	2. Battement tendu jete -ti demi- plie-де аяқтау		
	3. Rond de jambe par terre әрқайсысына 1/8		
	4. Толық табанмен және жартылай башпаймен battement double fondu орындау		
	5. Жартылай башпайда temps releve жасау		
	6. Rond de jambe en l'air-мен аяқтау: demi-plie-та шағын қалыптар; demi-plie		
	7. Tombe жартылай бұрылыстар sur le cou-de-pied en dehors, en dedans		
	8. Battement double frappe ¼ шеңберде бұрылу		
	9. IV қалыптан pirouette орындау		
	10. Pirouette sur le cou-de-pied en dehors, en dedans, жанына қарай 45 ⁰ -қа ашық аяппен бастау		
Зал ортасындағы жаттығулар	1. E dehors және en dedans ¼, ½ шеңберге жартылай бұрылу demi-plie, с әрекеттегі аяқтың ұшымен еденге	2/4	24
	2. Croisee, efface, ecartee қалыптарында жартылай башпамен Battement fondu орындау	2/4	
	3. Pas de bourree жартылай башпайда	2/4	
	4. Rond de jambe en -ti demi-plie аяқтау	¾, 4/4	

	5. Бір қалыптан бір қалыпқа ауысып отырып battement releve lent және developpe жасау: Тік тұрған аяқтан тік аяққа; demi – plié-мен	4/4	
	6. IV arabesque қалпында Battement releve lent 90° – қа.	3/4	
	7. VI port de bras.	2/4	
	8. Glissade en tournant 1/2 -ге tour.	2/4	
	9. Және V қалыптан Pirouette.	2/4	
	10. Preparation pirouette және pirouette-riquee endedans диагональ бойымен (4-6 айналым)	2/4	
Allegro	1. Petit changement de pied с 1/8, 1/4 шеңберге бұрыла отырып.	2/4	12
	2. Pasballonne алға және артқа	2/4	
	3. Аяқтарды артқа лақтыра отырып Pasdechat	2/4	
Башпайлардағы экзерсис	1. II қалыпқа Paschappeentournant бұрылыспен.	1/4	әрқайсысына 2/4
	2. Pasjetefondu (жұмсақ қадамдар) диагональ бойымен алға және артқа	1 тактіге 2/4	
	3. Pasdebasque алға және артқа	2 тактіге 3/4	
	4. Glissadeentournant 1/2 -ге tour	2/4	
	5. Tours sur le cou-de-pied en dehors және en dedans үшін V қалыптан Preparation	2/4	
	Барлығы		72

8-сынып. Бірінші жартыжылдық

Бөлім	Тақырып	Музыка өлшемі	Сағат саны
Станок жанындағы жаттығулар	1. Battement tendu pour batterie (дайындық)	2/4	28
	2. Қалыптар бойынша Battementsoutenu 90°-қа	2/4	
	3. Ronddejambeenl'airәрқайсысы 1/8 Жартылай бұрылыстар en dehors және endedans созылған аяқпен алға және артқа 45°-қа	2/4	
	4. Demironddejambedevelopee en dehors, endedans en face жартылай башпайда	4/4	
	5. Battement releve lent және developpe en face с plie – releve толық табанмен	4/4	
	6. П қалыптан Preparation ktouren de hors, endedans 90°-қа	4/4	
	7. Grand battement jete 90°-та аяқты ауада ұстап тұрып	2/4	
Зал ортасындағы жаттығулар	1. 1/8 шеңберде battement tendu en tournant.	2/4	18
	2. Rond de jambe par terre en tournant 1/8 шеңберде en dehors, en dedans.	3/4, 2/4	
	3. Pas tombe қозғала отырып, әрекет етуші аяқтың қалшы 45°-та. Біріктірілетін қымылдарға сәйкес		
	4. Battement soutenu 90°-қа croisee қалпында.	2/4	
	5. Tours glissades en tournant.	2/4	
	6. Preparation кpirouette IV қалыптан.	2/4, 2/4	
Allegro	На середине зала:		12
	1. Pasballonne қалыптар бойынша қозғала отырып.	2/4	
	2. Echappe battu.	2/4	
	3. Changements de pieds en tournant на 1/2 шеңбер.	2/4	
	4. Tour ауада (tourenl'air) ерлерсыныбына арналған.	2/4	
	Станокқа қарама-қарсы: 1. Royale.	2/4	
	Факультативті: Jete в Arabesque V қалыптан	2/4	
Башпайлардағы экзерсис	1. Sissonnes simples en tournant 1/4 шеңберге.	әрқайсысына 2/4	6
	2. Pasdebourreesuivialға және артқа жылжунасcroisee.	4/4	
	3. Preparation и tour V қалыптан en dehors и en dedans	2/4	
	Барлығы		

Екінші жартыжылдық

Бөлім	Тақырып	Музыка өлшемі	Сағат саны
Станоктың жанындағы жаттығулар	1.Flic-flac en face, аяқты жанына қарай ашу	2/4	24
	2.Grand rond de jambe jete en dehors, en dedans.	4/4	
	3.Double fondue demi-rond жанына	2/4	
	4.Жартылай бұрылу plie releve en dehors және en dedans созылған аяқпен алға және артқа 45 ⁰ –қа	2/4	
	5.Battement double frappe ¼ шеңберге бұрылумен	2/4	
	6.Rond de jambe en l'air с plie-releve тіреке аяқта	2/4	
	7.Battement developpe plie- releve жартылай башпайда	4/4	
	8.Battement developpe ballote	4/4	
	9.Жартылай башпайға көтеріле отырып grand battement jete	2/4	
Зал ортасындағы жаттығулар	1.Battement tendu en tournant 1/4 шеңбер	2/4	6
	2.Battement tendu jete en tournant 1/8 шеңбер	2/4	
	3.Rond de jambe par terre en tournant 1/4 шеңбер en dehors, en dedans	3/4	
	4.Battement double fondu en face: толық табанда; жартылай башпайда	4/4, 2/4	
	5.Pirouette IV қалыптан	2/4	
	6.VI port de bras-preparation en dehors толық табанмен attitude croisee 90 ⁰ , III arabesque қалыпқа шығу	4/4, 3/4	
	7.Pas de bourree ballote efface-te, en tournant 1/4 бұрылысқа	2/4	
	8.Battement developpe plie- releve толық табанда	4/4	
	9.Type lent en dehors және en dedans: a la seconde (жартылай бұрылуды алғаш үйрену); passe арқылы 90 ⁰ -қа қалыптан қалыпқа	4/4	
	10.Preparation tour a la seconde үшін о II қалыпты en dehors и en dedans	4/4	
Allegro	Залдың ортасында:	2/4	12
	1.Pas de chatte en tournant ½ шеңберге		
	2.Royale	2/4	
	3.Entrechat-quatre	2/4	
	4.Echappe battu күрделі.	2/4	
	Факультативті:	3/4, 4/4	
5.Fouette 1/2 шеңберге дейін секіру			
6.Jete passé	2/4		
Башпайлардағы экзерсис	1.Pas de bourree ballote қалыптар бойынша. Pas de bourree 45 ⁰ -қа барлық түрлері	Әрқайсысына 2/4	10
	2.Changements de pieds (қатарынан 4 рет секіруге дейін).	2/4	
	3.Pas de chatte в IV позиция на ¼ поворота.	2/4	
	4.Pas de chatte II қалыпта алға және артқа жылжу.	2/4	
	5.Pas de coupe ballone жанына	2/4	

9-сынып. Бірінші жартыжылдық

Бөлім	Тақырып	Музыка өлшемі	Сағат саны
Станоктың жанындағы жаттығулар	Battement tendu jete pique әрқайсысы 1/16.	2/4	24
	1.Flic-flac en dehors және en dedans en face, аяқты аша отырып алға және артқа	2/4	
	2.Жарты башпайда жартылай бұрылу, en dehors и en dedans созылған аяқпен алға және артқа 45 ⁰ -қа	1 такт 4/4	
	3.Battements soutenus en tournant 360 ⁰ -қа	2/4 3/4	

	4. Battements fondus 90°-қа	1 такт 4/4	
	5. Battement developpe толық табанмен баяу бұрылу en dehors и en dedans аяқпен, алған және артқа 90° ашылған қалыпта	4/4 3/4	
	6. Battement releve lent и developpe қалыптан қалыпқа с plie- releve и demi-rond	4/4	
	7. Grand rond de jambe developpe жартылай башпайда en face	4/4	
	8. Grand battement jete: жарты башпайда; жылдам developpe en face толық табанда (жұмсақ)	2/4	
	Факультативті: Battement battu	2/4	
Залдың ортасындағы жаттығулар	1. Tour lent үлкен қалыпта	2/4 әрқайсысы	24
	2. VI port de bras- preparation en dedans I, II arabesque, attitude effacee и a la seconde қалыптарында 90° толық табанғашылжу	4 Такті 4/4	
	3. Battements soutenus en tournant 360°	2/4, 3/4	
	4. Pas de bourree en tournant аяқтарлы ауыстырып	4/4 3/4	
	5. Pas de bourree dessus-dessous en tournant	4/4 3/4	
	6. Temps lie 90° алға және артқа	4/4 3/4	
	7. Battement relevent және developpe толық табанмен баяу жартылай бұрылу en dehors и en dedans 90° ашық аяқпен аға және артқа	4/4 3/4	
	8. Үлкен қалыптардағы Battement developpe ballote	4/4	
	9. Jete en tournant жанына қозғалып 1/2 бұрылу.	4/4, 2/4	
	Факультативті: 1. Battements divises en quarts en dehors және en dedans (төрттік battements).	4/4	
	2. Tours chaines.	2/4	
Allegro	1. Pas emboite	2/4	10
	2. Grand sissonne ouverte: жанына; croisee қалпында алға және артқа; attitude croisee және efface қалыптарында; I, III arabesque қалыпт	4/4, 3/4, 2/4	
	3. Pas chass аздап қарғып	3/4	
	4. Echappe battu бір аяққа	2/4	
	5. Assamble battu (алғашқы үйретулер)	2/4	
	6. Ерлер сыныбына арналған Tourenl'air для мужского класса (бір немесе екі tours білім алушының мүмкіндігіне қарай)	2/4	
	Факультативті: 5. Ауыспалы jete	2/4, 3/4	
Башпайлардағы экзерсис	1. Pas de bourree en tournant аяқты алмастырумен	2/4	6
	2. Pas de bourree dessus-dessous en tournant	2/4	
	3. Sissonne ouverte барлық бағыттарда 45° қа	2/4, 3/4	
	4. Үлкен қалыптағы Jete		
	5. Grand sissonne ouverte алға жылжусыз: жанына 90°; attitude croisee және efface қалыптарында		
	6. Tours glissades en tournant 360°-қа бұрылу		
	7. Pas echappe en tournant 1/2 бұрылу		
	8. Preparation criquet IV қалыптан en dehors и en dedans		

Екінші жарты жылдық

Бөлім	Тақырыбы	Музыка өлшемі	Сағат саны
Станоктың жанындағы жаттығулар	1. Double battement tendu қос өкшені түсіру арқылы	2/4	22
	2. Flic-flac 1/2 айналымға бұрылу	2/4	
	3. Preparation temps releve en dehors и en dedans tour sur le cou-de-pied үшін	2/4	
	4. Double fondu толық rond en dehors и en dedans.	4/4, 3/4, 2/4	
	5. Battement double frappe 1/2 айналысқа бұрылу	2/4	

	6. Battement developpe кыска balance	4/4, 3/4	
	7. Renverse en attitude	2/4	
	Факультативті: Developpe tombe.	3/4	
Залдың орталығындағы жаттығулар	1. Flic-flac en fac	2/4	26
	2. Battements fondus 90°	2/4	
	3. VI port de bras-preparation en dehors croisee қалпына қарай және efface алға	3/4	
	4. Preparation tour sur le cou-de-pied терең plie I қалыптан	¾, 2/4	
	5. Temps lie par terre с pirouette sur le cou-de-pied.	4/4, 3/4	
	6. Tour a la seconde II қалыптан en dehors и en dedans	4/4	
	Факультативті: 7. Үлкен қалыптарда айналу	4/4, 3/4	
Allegro	1. Grand sissonne ouverte алғажылжу.	2/4	12
	2. Pas chasse тәсілімен developpe жартылайбашпайға.	3/4	
	3. Entrechat-trois, entrechat-cinque.	2/4	
	1. Pasjeteжанына қарай 1/2 айналыммен.	2/4	
	2. Grand assemble V қалыптан.	¾, 2/4	
	Факультативті: Petit saut de basque. Grand pas de chat	¾ 2/4, 3/4	
Башпайлардағы экзерсис	1. Sissonnes simples en tournant 1/2 бұрылыс.	2/4	12
	2. Releve үлкен қалыптарда.	2/4, 3/4	
	3. Pirouette с IV қалыптан.	2/4	
	4. Grand sissonne ouverte в I arabesque, алға және артқа ecartee қалпында, effaceеаға жылжымай.	2/4, 3/4	
	Барлығы		

Балалар өнер мектебінің
«Халықтық-сахналық би»
пәні бойынша білім беру
бағдарламасына 10-қосымша

**Балалар өнер мектебінің «Халықтық-сахналық би» пәні бойынша
оқу-тақырыптық жоспары**

Бөлімнің аталуы	Сағат саны
Оқудың бірінші жылы. 4-сынып	
Негізгі элементтер. Қол мен аяқтың орналасуы және қалыптары. Қолға арналған preparation.	10
Орыс билерінің негізгі элементтерін оқып-үйрену	12
Қазақ билерінің негізгі элементтерін оқып-үйрену	12
«Бульба» беларус биінің элементтерін оқып-үйрену	12
Бірінші жарты жылдықтың қорытынды сабағы	2
Орыс билерінің негізгі элементтерін оқып-үйрену	14
Қазақ биі «Қамажайдың» элементтерін оқып-үйрену	14
«Козлик» литва биінің элементтерін оқып-үйрену	12
1-оқу жылының аралық аттестациясы	2
Белоруссия және Прибалтика халықтары билері негізгі элементтерінің орындалу техникасын, стилі мен тәсілін игеру.	
Барлығы:	102
Оқудың екінші жылы. 5-сынып	
Халықтық-сахналық билер экзерсисінің негізгі қимылдарының орындалу тәртібі мен оны оқып білу әдістемесі	18
Орыс билерінің негізгі элементтерін оқып-үйрену	16
Қазақ билерінің негізгі элементтерін оқып-үйрену	16
«Тарантелла» итальян биінің элементтерін оқып-үйрену	12
Бірінші жарты жылдықтың қортынды сабағы	2
Халықтық-сахналық билер экзерсисінің негізгі қимылдарын орындау тәртібі мен оны оқып білу әдістемесі	18
Орыс билерінің негізгі элементтерін оқып-үйрену	20
«Тепеңкөк» қазақ биінің элементтерін оқып-үйрену	16
«Веснянка» украин биінің элементтерін оқып-үйрену	16
2-оқу жылының қорытынды сабағы	2
Украина, Паволжье және Словакия халықтары билері негізгі элементтерінің орындалу техникасын, стилі мен тәсілін игеру. Репертуар – педагогтің таңдауы бойынша	
Барлығы:	136
Оқудың үшінші жылы. 6-сынып	
Халықтық-сахналық билер экзерсисінің негізгі қимылдарының орындалу тәртібі мен оны оқып білу әдістемесі.	18
Орыс билерінің негізгі элементтерін оқып-үйрену	16
Қазақ билерінің негізгі элементтерін оқып-үйрену	16
Башқұрт халқының «Жеті сұлу» әйелдер биінің элементтерін оқып-үйрену	12
Бірінші жарты жылдықтың қортынды сабағы.	2
Халықтық-сахналық билер экзерсисінің негізгі қимылдарын орындау тәртібі мен оны оқып білу әдістемесі	18
Орыс билерінің негізгі элементтерін оқып-үйрену	20
«Көбелек» қазақ биінің элементтерін оқып-үйрену	16
Татар биінің элементтерін оқып-үйрену	16
3-оқу жылының аралық аттестациясы.	2
Орта Азия және Қазақстан халықтары билері негізгі элементтерінің орындалу техникасын, стилі мен тәсілін игеру. Репертуар – педагогтің таңдауы бойынша.	

Барлығы:			136
Оқудың төртінші жылы. 7-сынып			
Халықтық-сахналық билер экзерсисінің негізгі қимылдарының орындалу тәртібі мен оны оқып білу әдістемесі			18
Орыс биінің негізгі элементтерін оқып-үйрену			16
Қазақ биінің негізгі элементтерін оқып-үйрену			18
«Гопак» украин биінің элементтерін оқып-үйрену			12
Бірінші жарты жылдықтың қортынды сабағы			2
Халықтық-сахналық би экзерсисінің негізгі қимылдарын орындау тәртібі мен оны оқып білу әдістемесі			18
Орыс биінің негізгі элементтерін оқып-үйрену			20
«Қазақ вальсі» қазақ биінің элементтерін оқып-үйрену			16
«Авалюлька» мексика биінің элементтерін оқып-үйрену			16
4-оқу жылының қорытынды сабағы			2
Болгария және Польша халық билері негізгі элементтерінің орындалу техникасын, стилі мен тәсілін игеру. Репертуар – педагогтің таңдауы бойынша			
Барлығы:			163
Оқудың бесінші жылы. 8-сынып			
Халықтық-сахналық би экзерсисінің негізгі қимылдарының орындалу тәртібі мен оны оқып білу әдістемесі			18
Орыс биінің негізгі элементтерін оқып-үйрену			16
Қазақ биінің негізгі элементтерін оқып-үйрену			16
Сыған биінің элементтерін оқып-үйрену			16
Бірінші жарты жылдықтың қортынды сабағы			2
Халықтық-сахналық билер экзерсисінің негізгі қимылдарын орындау тәртібі мен оны оқып білу әдістемесі			18
Орыс билерінің негізгі элементтерін оқып-үйрену			20
«Домбыра» қазақ биінің элементтерін оқып-үйрену			16
Өзбек биінің элементтерін оқып-үйрену			16
Емтихан сабағы. 5-оқу жылының қорытынды сабағы			2
Молдавия, Венгрия және Испания халықтары билері негізгі элементтерінің орындалу техникасын, стилі мен тәсілін игеру			
Барлығы:			136
Оқудың алтыншы жылы. 9-сынып.			
Халықтық-сахналық билер экзерсисінің негізгі қимылдарының орындалу тәртібі мен оны оқып білу әдістемесі			18
Орыс билерінің негізгі элементтерін оқып-үйрену			16
Қазақ билерінің негізгі элементтерін оқып-үйрену			16
Поляк биінің элементтерін оқып-үйрену			12
Бірінші жарты жылдықтың қортынды сабағы			2
Халықтық-сахналық билер экзерсисінің негізгі қимылдарын орындау тәртібі мен оны оқып білу әдістемесі			18
Итальян биінің негізгі элементтерін оқып-үйрену			20
«Балбырауын» қазақ биінің элементтерін оқып-үйрену			16
«Лезгинка» грузин биінің элементтерін оқып-үйрену			16
Емтихан сабағы. 6-оқу жылының қорытынды сабағы			2
Молдавия, Испания және Кавказ халықтары билері негізгі элементтерінің орындалу техникасын, стилі мен тәсілін игеру			
Барлығы:			163
4-сынып. Бірінші жартыжылдық			
№	Бөлім	Тақырып	Сағат саны
1.	Халықтық биге кіріспе. Негізгі элементтер.	1. Аяқ қалыптары: 1-шіашық, түзу және жабық; 2-шіашық, түзу және жабық; 3-шіашық және түзу; 4-ші ашық және түзу; 5-ші ашық және түзу. 2. Қол қалыптары: 1-ші, 2-ші, 3-ші классикалық биге ұқсас; 4-шіқол белге қойылған; 5-шіқолдар кеуде тұсында айқасқан; 6-ші қолдар бас сыртынан желкеге тигізіледі; 7-шіқолдар арқа жақтан белге қойылады.	10

		3. Қолдардың орналасу қалпы: дайындық – қолдар еркін түрде төмен түсірілген; 1-ші – дайындық және 2-ші қалып аралығындағы биіктікте екі жаққа ашылған; 2-ші – қолдар 3-ші және 2-ші қалып аралығындағы биіктікте екі жаққа ашылған. 4. Қолға арналған Preparation (2тактіге, музыка өлшемі 4/4).	
2.	Халық билерінің экзерсисі-мен танысу.	1. Иілу. 2. Қолдарға арналған Preparation (4 тактіге, музыка өлшемі 4/4). 3. Demiжәнеgrandplie 1-ші, 2-шіжәне 3-ші ашық қалыптар (1 тактіге, музыка өлшемі 4/4)жайлап түсіру. 3. Battementendu (2 тактіге, музыкаөлшемі 4/4): аяқ ұшынан өкшеге ауысу. 4. Battement tendu jete (2 тактіге, музыкаөлшемі 4/4): ықшамдалған табанмен. 5. Аяқпен еденге тарсылдату. (музыка өлшемі 3/4): 1-ші тура позиция бойынша толық табанмен және өкшемен соғуға дайындақ.	12
3.	Орыс биінің элементте-рін оқып-үйрену.	1. Қолдардың негізгі қалыптары: 2. даярлық, бірінші, екінші, 3. қолдар үшін preparation – жаттығу мен қозғауды бастауға дайындық (4 тактіге, музыкалық өлшем 4/4), 4. сынарлы және «цепочка», «круг», «звездочка», «карусель», «корзиночка» сияқты топтық билердегі қолдардың қалыптары. 5. Қолдарды ашу және жабу: 6. бір қолды; 7. екі қолды, 8. қолдарды кезегімен ашу, 9. қолдарды түрлі қалыптарға ауыстыру. 10. Иілулер: 11. бір орында қолдарды қозғалтып және қолдарды қозғалтпай, 12. Алға және артқа қозғалып еңкею. 13. Бөлшекті қозғалыстар: 14. Бір, екі және үш рет жертү теуіп қалу; 16. Тебулер – түрлі ырғақтық суреттерде толық табанмен еденді тебу; 17. Үш рет теб. 18. Орыс (қарапайым қадамдар): 19. өкшеден басталатын қарапайым қадам; 20. аяқ ұшынан басталатын сахналық қадам; 21. ауыспалы қадам. 22. Қырынан жүру: 23. 3-ші ашық қалып бойынша бір аяққа отырып жүру; 24. «гармошка» және «елочка». 25. Секіру қимыл-қозғалыстары: 26. Бір аяқтан екінші аяққа секіріп түсу (өкшемен еденді соғу қимылдарына дайындық); 27. тұра позиция бойынша екі аяқпен секіру. 28. Бөлшекті қозғалыстар. 29. Аяқпен еденді ұру; 30. бір аяқпен бір рет және үш рет еденді өкшемен ұру; 31. бірден үш рет ұру. 32. Жарты башпаймен алға және артқа жылжып бір орында жүгіру.	
4.	Қазақ биінің	1. Иілу.	12

	элементте-рін оқып-үйрену.	2. Аяқ қалыптары: 1-ші ашық, түзу және жабық. 2-ші ашық, түзу және жабық. 1-ші ашық. 2-ші ашық және түзу. 1-ші ашық. 3. Аяқ қозғалыстары мен адымдар: ауыспалы кадам. жарты башпаймен ауыспалы кадам. бір аяқтың өкшесімен бүйірлеп жүру. 4. Қол қалыптары: 1-ші – шыңтақ пен алақандары дөңгеленген қолдарды алға созып көтеру. 2-ші – алақан төмен қаратылып, шыңтақ еркін қолдар екі жаққа көтерілген. 3-ші – қолдар шыңтақ тұсы дөңгеленіп жоғары көтерілген, алақан төмен қаратылып. 5. Қол қимылдары: қолдардың бір жақтан екінші жаққа ауысу, бір қол 2-ші қалыпта, екінші қол 3-ші қалыпта, алақан төмен қаратылған; алақанды біресе жоғары, біресе төмен қарата отырып, қолдардың 1-ші қалыпта алға ашылуы; қолдарды кезек - кезек жоғары көтеру және төмен түсіру; қолдарды жайлап көтеру және түсіру. 6. Қол қалыптары: «Үшбұрыш»; «Киіз үй төбесі»; «Қос өркеш». 7. Тұла бойдың бүгілуі: алға, екі жаққа, айналып (оң жаққа, төмен қарай, сол жаққа)	
4.	Белорус биінің элементте-рін оқып-үйрену	1. Биді жеке орындау кезіндегі қол қалыптары: екі қол алақанымен немесе сырт жағымен белге бүйір жақтан қойылуы; қос қол кеуде тұсында айқастырылуы; екі қолмен фартуктің етегінен ұстау. 2. Жүппен билеу кезіндегі қол қалыптары: жұптардың қолдары алдыңғы жақта, оң қол оң қолмен, сол қол сол қолмен айқастырылады; «Қақпалар»; бір - бірінің белінен арқа жақтан ұстау. 3. Жеңіл секіріп түсіп кадам жасау 4. Бір жерде адымдай отырып секіріп түсу 5. Екі аяқты ауада қосып бүйірлеп секіру 6. Бір аяқпен үш рет еденді ұру 7. Екі аяқты ауада қосып өкшеге секіріп түсу	13
5.	Бақылау сабағы	Бірінші жарты жылдықтың қорытынды сабағы	2
		Барлығы	48
		Екінші жартыжылдық	
№	Бөлім	Тақырып	Сағат саны
1.	Станок алдында жасалатын жаттығуларды оқып-үйрену	1. Demi және grand plie 1-ші, 2-ші және 3-ші ашық қалыптар бойынша (1 тактіге, музыка өлшемі 4/4): жайлап, бірқалыпты түсіру. 2. Battement tendu (2 тактіге, музыка өлшемі 4/4): аяқ ұшынан өкшеге ауыстырып. 3. Battement tendu jete (2 тактіге, музыка өлшемі 4/4): ықшамдалған табанмен. 4. Rond de jambe par terre (2 тактіге, музыка өлшемі 3/4, 2/4): классикалық. 5. Battement fondu (музыка өлшемі 3/4, 2/4): классикалық (2 тактіге); дайындық жаттығулары (4 тактіге). 6. Дайындық жаттығулары: «веревочка» тәсіліне дайындық (4 тактіге 2/4); мықынға арналған жаттығу (4 тактіге 2/4). 7. Тоқылдату (музыка өлшемі 3/4) 1-ші тура қалып бойынша дайындық - толық табанмен және өкшемен соғу.	18

		8. Grand battement jete (2 тактіге музыка өлшемі 2/4): классикалық. 9. Тұла бойға және қолдарға арналған Port de bras 10. Аяқты астына бүгіп секіру	
2.	Орыс биінің элементтерін оқып-үйрену	1. Дөңгелене және алға, артқа қозғала отырып секіріп түсу. 2. «Ковырялочка» тәсілі: аяқ ұшын өкшеге ауыстыру арқылы аяқты жанына созу; жартылай жүрелеп отыру тәсілімен үйлестіре отырып аяқ ұшын өкшеге ауыстыру арқылы аяқты жанына созу. 3. Шапалақ және шапалақтау (бекітілген): алақанмен; мықынға. 4. Толық отырып-тұру қимылдары: отырып-тұруға дайындық (жайлап және шапшаң төмен түсу) 1-ші түзу және еркін қалыптар бойынша; 1-ші түзу және еркін қалыптар бойынша екі аяқпен секіріп түсу. 5. «Ковырялочка» тәсілі: бір аяқпен еденді үш рет ұру; секіріп түсу арқылы. 6. «Моталочка» тәсілі түзу қалыпта жарты башпаймен. 7. Аяқпен еденді соғу қимылдары (толық табанмен соғу) қарапайым аяқпен еденді соққан қадам; ауыспалы аяқпен еденді соққан қадам. 8. Шапалақ және шапалақтау (бекітілген): дөңгелене және алға қозғала отырып, мықынға шапалақ ұру; алға жылжи отырып, етіктің қонышының алдыңғы және артқы жағынан шапалақ ұру. 9. Шапалақ және шапалақтау (тіркелген) өзін айналдыра, санын алдыға қарай жылжыту; яғын артқа және алдыға жылжыта отырып, алға жылжу үшін	16
3.	Қазақ биі элементтерін оқып-үйрену	1. Қол қалыптары. 2. Тұла бойға және қолдарға арналған Port de bras. 3. Жарты башпаймен ауыспалы қадам. 4. Бір аяқтың өкшесімен бүйірлеп жүру. 5. Өкшеден басталатын ауыспалы қадам.	15
4.	Литва биі элементтерін оқып-үйрену	1. Бидегі қол және аяқ қалыптары. 2. Жүрелеп жүрудегі қарапайым адымдар. 3. Бір орында және алға жылжып бір аяқтан екінші аяққа секіріп түсу. 4. 1-ші тура қалып бойынша «бірге-бөлек» секірулері. 5. Аяқты жанына созып секіру. 6. Аяқты астына бүгіп орнында және алға - артқа жылжып секіру.	12
5.	Сыныптан сыныпқа көшу емтиханы	Оқудың 1-жылындағы аралық аттестация.	2
6.	Педагогтің тандауы бойынша репертуар	Қазақ, орыс, литва халықтары сипатындағы этюдтердің қойылымдары.	
		Барлығы	63
		5 сынып. Бірінші жартыжылдық	
№	Бөлім	Тақырып	Сағат саны
1	Станок жанында жасалатын жаттығуларды оқып-үйрену	1. Қолға арналған Preparation (2 тактіге, музыка өлшемі 4/4). 2. Demi және grand plie 1-ші, 2-ші және 5-ші ашық қалыптар бойынша (1 тактіге, музыка өлшемі 4/4): жайлап, бір қалыпты түсіру. 3. Battement tendu (4 тактіге, музыка өлшемі 2/4): аяқ	18 с.

		ұшынан өкшеге ауыстырып; аяқ ұшынан өкшеге ауысу кезінде тірек аяқпен жартылай отырып - тұру. 4. Battement tendu jete (2 тактіге, музыкаөлшемі 4/4): ықшамдалған табанмен; табанның ықшамдалуы кезінде тірек аяқпен жартылай отырып - тұру. 5. Rond de jambe par terre (4 тактіге, музыкаөлшемі 3/4, 2/4): дайындық жаттығу; бастың қимылымен. 6. Pas tortilla (4 тактіге, музыкаөлшемі 2/4): жекелеген бірқалыпты бұрылыс; бастың қимылымен. 7. Battement fondu (музыкаөлшемі 3/4, 2/4): классикалық қолдың жұмыс істеуімен (2 тактіге); бас қимылымен әдеттегі жаттығулар (4 тактіге). 8. Дайындық жаттығулары: «веревочка» тәсіліне дайындық (4 тактіге 2/4); мықынға арналған жаттығулар (4 тактіге 2/4). 9. «Веревочка» тәсілі: станокқа қарама-қарсы (2 тактіге 2/4). 10. Flic-flac (1 тактіге, музыкаөлшемі 2/4): 1-ші тура қалып бойынша дайындық жаттығуы. 11. Бұрылу (2 тактіге 2/4): 3-ші қалып бойынша толық табанмен және өкшемен. 12. Battement developpe (2 тактіге, музыкаөлшемі 3/4, 4/4): бірқалыпты классикалық қолдың жұмыс істеуімен. 13. Grand battement jete (2 тактіге музыкаөлшемі 2/4): классикалық қолдың жұмыс істеуімен. 14. Тұла бой мен қолға арналған Port de bras. 15. Аяқты астына бүгіп секіру.	
2.	Орыс биі элементтерін оқып-үйрену.	1. Тұла бой мен қолға арналған Portdebras. 2. Орамал ұстаған қолдың қалпын әр түрлі жағадайға келтіру. 3. Бүйірлеп жүру: жарты башпаймен арт жақтан еденді соғып бір аяққа отырып жүру. 4. Жарты башпаймен өзін айнала отырып жасалатын тұра қалыптағы «Моталочка» тәсілі. 5. Бір орында және алға жылжи отырып жасалатын «Молоточка» тәсілі . 6. Жарты башпаймен еденді соғу арқылы бүйірлеп секіріп түсу. 7. Қарапайым 1-ші түрдегі «Кілт» тәсілі. 8. «Веревочка» тәсілі: қарапайым. 9. Толық отырып – тұру қимылдары: бір аяқты жанына лақтыра сермей отырып тұру, екі аяқпен бір жаққа қарай жылжып толық отырып – тұру; «ковырялочка» тәсілімен толық отырып – тұру. 10. Шапалақ және шапалақтау (бекітілген): алақанмен шапалақтау және тұла бойға шапалақ ұру; етік қойнышының алдыңғы жағынан кезек-кезек айқастыра шапалақ ұру.	16
3.	Қазақ биі элементтерін оқып-үйрену.	1. Қол қалыптары: 4-ші – бір қол 3-ші қалыпта, алақан жоғары қаратылған, екінші қол 1-ші қалыпта, алақан алға қаратылған; 5-ші – бір қол 3-ші қалыпта, екінші қол 2-ші қалыпта, алақанды теріс қаратып көтеру; 6 - ші – қолдар белге қойылған, саусақтармен белдіктен ұстаған қалып. 2. Аяқ қимылдары мен адымдар: жарты башпаймен аяқты айқастыра отырып, кезек-кезек қадам басу; алға өкшеге, артқа жарты башпайға тұрып, бір орында жүру; жай секіру; сырғанаған ауыспалы қадам. 3. Қол қимылдары: «Айдай сұлу» - қолмен бетті	16

		айналдыра дөңгелету; қол білектерін айқасқан түрде өзіне қарай айналдыру; қол білектерін айқасқан түрде өзінен әрі айналдыру; «Зигзаг» тәсілі – кезекпен –кезек бір қолды жоғары көтеру, екіншіні артқа шығару. 4. Қол қалыптары: «Ағаш кереует»; «Өрім»; «Айна». 5. Тұла бойдың бүгілуі: алға, жанына, артқа; дөңгелене (жанына, төмен, жанына)	
5.	«Тарантел-ла» итальян биінің элементте-рін оқып-үйрену	1. Аяқ қалыптары. 2. Бидегі қол қалыптары. 3. Тамбуринмен қол қимылдары: саусақтармен соғу; буынның ұсақ, үздіксіз «грель» қимылы. 4. Тұла бойдың жартылай бұрылып артқа жылжыған рiңге қадамы: тірек аяқпен бір орында артқа жылжи отырып секіру, кейіннен аяқ ұшымен еденге соғу. 5. Тарантелла (pas emboites) жүгірісі бір орында және алға жылжи отырып. 6. Бір мезгілде аяқты лақтыра көтеріп және бүгіп секіріп қадам жасау. 7. Бір мезгілде аяқты сермеп және тізеден бүгіп, секіріп қадам жасау (pas ballonne). 8. Жарты башапайларымен жартылай отырып 3-ші қалып бойынша бір орында және бұрылыста қарғу. 9. Тізеден бүгілген, екінші аяқтың алдыңғы жағынан айқасқан аяқты көтеріп, екі аяқпен 2-ші қалыпқа секіріп тұсу.	12
6	Бақылау сабағы	Бірінші жарты жылдықтың қорытындысы.	2
Барлығы			64
Второе полугодие			
№	Бөлім	Тақырып	Сағат саны
1.	Станок жанындағы жаттығуларды оқып - үйрену	1. Қолдар үшін Preparation (2 тактіге, музыка өлшемі 4/4). 2. Demiжәнеgrandplie- 1-ші, 2-ші, 4-шіжәне 5-ші ашық қалыптары бойынша(1 тактіге, музыка өлшемі4/4): жайлап түсіру; бір немесе екі табанды бұру арқылы бір қалыптан екінші қалыпқа ауысу. 3. Battementtendu (4 тактіге, музыкаөлшемі 2/4): өкшеден аяқтың ұшына ауыстырып, жартылай отырып және demironджанына. 4. Battement tendu jete (2 тактіге, музыкаөлшемі 4/4): ықшамдалған табанмен, plie және demi rond жанына; қол жұмыстарымен. 5. Rond de jambe par terre (4 тактіге, музыкаөлшемі 3/4, 2/4): едендегі және ауадағы жаттығу; бас қимылымен. 6. Pas tortilla (4 тактігемузыкаөлшемі 2/4): табанның бір рет бұрылуы (2 тактіге 2/4); екі рет бірқалыпты бұрылыс (4 тактіге 2/4); бас қимылымен. 7. Battementfondu (музыка өлшемі 3/4, 2/4): классикалық қол жұмысымен (2 тактіге); бас қимылына тән жаттығу және тірек аяқпен demiplie(на 4 тактіге). 8. Даярлық жаттығулар: «веревочка» тәсіліне дайындық (2 тактіге 2/4); мықынға арналған жаттығу (4 тактіге 2/4). 9. «Веревочка» тәсілі: бір қолмен станоктан ұстап (2 тактіге 2/4). 10. Flic-flac (1 тактіге, музыка өлшемі 2/4): 5-ші ашық қалып бойынша.	18

		11. Тарсылдату (2 тактіге 2/4): бір және екі аяқпен ұсақ тарсыл, № 1 кілт. 12. Battementdeveloppe (2 тактіге, музыкаөлшемі 3/4, 4/4): қолдың жұмысымен бірқалыпты классикалық; plie. 13. Grand battement jete (2 тактіге музыкаөлшемі 2/4): қол қимылымен классикалық; tombe-coupe – ге дайындық. 14. Тұла бойға және қолға арналған Port de bras. 15. Аяқты астыға бүктеп секіру.	
2.	Орыс биі элементтерін оқып-үйрену.	1. Тұла бойға және қолға арналған Port de bras. 2. Орамал ұстаған қолдың қалпын әр түрлі жағдайға келтіру. 3. Аяқпен еденді ұрып, ауыспалы қадам жасау. 4. Еденді өкшемен ұру қимылдары: «дробная дорожка» - өкшенің еденге бір рет соғылуымен жасалатын ұсақ үзіліссіз қимыл; еденді өкшемен ұрып жай секіру – өкшемен және толық табанмен еденге өкшемен соғып бір аяқпен секіру. 5. Өкшемен еденге соға отырып, бүйірлеп секіріп түсу. 6. Жартылай және өзін айнала бұрылыспен «Молоточки» тәсілі. 7. Жартылай отырып – тұру қимылдары: алдында шапалақ ұрып, 1-ші қалып бойынша бір жақтан екінші жаққа жай секіру; өзін айнала «доп» тәсілімен отырып-тұру; «қаз қадамы» тәсілі. 8. Шапалақ және шапалақтау (бекітілген соққы): секіру кезінде мықынға шапалақ ұру; өз алдында етік қонышына шапалақ ұрып секіру; секіру кезінде етік қонышының алдыңғы және артқы жағынан кезек-кезек шапалақ ұру. 9. 1-ші қалып бойынша бір орында айналуға дайындық (ұсақ адымдар) 10. 1-ші тура қалып бойынша бір аяқпен айналуға дайындық. 11. Айналымдар: бір орында секіріп; «моталочки» қимылдарымен диагональ бойымен; бір орында «ковырялочки» қимылымен.	20
3.	«Тепенкөк» қазақ биі элементтерін оқып-үйрену.	1. Қамшы ұстаған қол қалыптары: қос қолмен 3 – ші қалыпта қамшыны бастан жоғары ұстайды; қос қолмен 1 – ші қалыпта қамшыны өзінің алдына ұстайды; бір қол қамшыны ұстап 2-ші қалыпқа ашық болады, екінші қол 3 – ші қалыпқа көтерілген; бір қол қамшыны 3- ші қалыпта ұстап, екінші қол 1 – ші қалыпта болады. 2. Тұла боймен бас қалыптары: алға және жанына бүгілу; артқа шалқаю. 3. Адымдар мен қимыл-қозғалыстар: жай секіре отырып адымдау; шоқырақтап жүгіру; тізені көтеріп алға жүгіру; өрім түріндегі ауыспалы қадам; кедергі – екінші аяқты тірек аяқтың тізесінің астынан қыстырып, бір аяқпен жай секіру; бір жақтан екінші жаққа секіру; тербеліс. 4. Айналымдар: 1-ші қалып бойынша аяқты кезек-кезек басу арқылы айналу; 4-ші қалып бойынша қол ұстасып жұптасып айналу, бір аяқ алды табанда, екінші аяқ артта жарты башпайда.	16
4.	«Веснянка» - украин биінің элементтерін оқып-үйрену.	1. Жеке би орындауындағы қол қалыптары: екі қол жұдырығы белде;	16

	оқып-үйрену	қолдар кеуде тұсында айкасқан; лента ұшынан ұстаған; бір қол моншақтан ұстаған, екінші қол жұдырығы белде. 2. Көпшілік бидегі қол қалыптары: бишінің оң қолы оң жақта тұрған, сол қолы сол жақта тұрғандардың арт жағынан белдеріне қойылған; әр биші өзінің жанындағыдан кейінгі адамның қолынан ұстайды (алдыңғы жақтан); бишінің қолдары алақан жағымен қасында тұрған адамның иығында жатады. 3. Бір орында қарапайым түрде иілу (қолдың көмегімен, немесе көмексіз); 4. Ауыспалы қадам. 5. Бір аяққа отырып жүру. 6. Бір аяққа қарай құлау. 7. Өрілген жол.	
5	Бақылау сабағы	Екінші оқу жылының қорытындысы	2
6.	Педагог таңдауы бойынша репертуар.	Орыс биі – «Перепляс», қазақ биі – «Қара жорға», белорус биілері - «Лявониha», «Крыжачок», эстон билері – «Ямая лабаялг». «Йоксу-полька».	
Барлығы			72
6 сынып. Бірінші жартыжылдық			
Сынып №	Бөлім	Тақырып	Сағат саны
1.	Станок жанындағы жаттығуларды оқып - үйрену.	1. Қолдар үшін Preparation (2 тактіге, музыка өлшемі 4/4). 2. Demi және grand plie (ашық қалыптарда 1 тактіге, музыка өлшемі 2/4): grand plie қалпында жайлап түсіру; demi plie қалпында тез түсіру; қолдың жұмыс істеуімен. 3. Battement tendu (2 тактіге, музыка өлшемі 2/4): тірек аяқтың өкшесін көтеріп; қолдың жұмыс істеуімен. 4. Battement tendu jete (2 тактіге, музыкаөлшемі 2/4):тірек аяқтың өкшесін көтеріп; қолдың жұмыс істеуімен. 5. Rond de jambe par terre және rond de pied par terre (2 тактіге, музыкаөлшемі 3/4, 2/4): ауада; қол және бас қимылымен. 6. Pas tortilla (2 тактіге музыка өлшемі 2/4): еденді соғып бір рет айналу; бас қимылымен. 7. Battement fondu (музыка өлшемі 3/4, 2/4):классикалық қол жұмысымен (1 тактіге); тән жаттығу (2 тактіге); қол және бас қимылымен. 8. Дайындық жаттығулар (музыка өлшемі2/4): «веревочка» тәсіліне дайындық (1 тактіге); мықынға арналған жаттығу (2 тактіге). 9. «Веревочка» тәсілі (музыка өлшемі 2/4): бір орында қадам жасау (бір рет) (1 тактіге). 10.Flic-flac (музыка өлшемі 2/4): жарты башпаймен 1–ші қалып бойынша бір орындағы қадам (1 тактіге). 11. Тарсылдату (1 тактіге, музыка өлшемі 2/4): 3-ші ашық қалып бойынша толық табанымен және өкшемен. 12. Battement developpe (2 тактіге, музыкаөлшемі 3/4, 2/4): бірқалыптыклассикалық қол қимылымен; plie қол қимылымен. 13. Grand battement jete (1 тактіге музыкаөлшемі 2/4): классикалық қол қимылымен; tombe-coupe дайындығы.	18

		14. Тұла бой мен қолдарға арналған Port de bras. 15. Аяқты астыға бүктеп секіру.	
2.	Орыс биі элементтерін оқып-үйрену	1. «Моталочка» тәсілі: өкшемен және екі аяқпен секіріп түсу. 2. «Веровочка» тәсілі: бір орындағы адыммен. 3. 1-ші тура қалып бойынша бір орында ұсақ адымдар жасай отырып айналу. 4. 1-ші тура қалып бойынша бір аяқта айналу. 5. 3 – ші еркін қалып бойынша айналуға дайындық (бір аяққа отырып жүру). 6. Айналымдар: бір орында жай секіріп; «моталочки» қимылымен диагональ бойынша; «ковырялочки» қимылымен бір орында. 7. Өкшемен еденді соғу: «үш аяқ» тәсілімен өкшемен еденді соғу; бір орында адымдап, «үш аяқ» тәсілімен өкшемен еденді соғу; алға жылжи және айнала отырып, өкшемен еденді соғып жүру. 8. Толық отырып – тұру қимылдары: 1-ші ашық қалып бойынша шапалақтай отырып, бір жақтан екінші жаққа жай секіру; «доп» тәсілімен өзін айналып жүрелеп отырып – тұру; «қаз қадамы»; «еңбектеу». 9. Шапалақ және шапалақтау (бекітілген соққылар): жай секіруде мықынға шапалақ ұру; жай секіруде етік қонышының алдыңғы жағынан; жай секіруде етік қонышының алдыңғы және артқы жағынан кезек-кезек шапалақ ұру. 10. «Ястреб» 1-ші ашық қалып бойынша, аяқты астыға бүктеп секіру.	16
3.	Қазақ биі элементтерін оқып-үйрену.	1. Қол қалыптары: «Бүркіт тырнақтары»; «Ожау»; «Тақия». 2. Қол қимылдары: «Қошқармүйіз»; «Гүл»; «Қос жылан». 3. Аяқ қимылдары мен адымдары: «Қосаяқ» - біресе өкшемен, біресе аяқ ұшымен секіру; бір аяқты екінші аяққа тақап, еденді соғып жүру; «Қанаттар».	16
4.	Башқұрт әйелдер биі «Жегі сұлу» элементтерін оқып үйрену.	1. 1-ші қалып бойынша бүйірлеп жүру. 2. Жарты башпаймен аяқты кезектестіріп қадам басу. 3. Тізені 90°-ға көтеру. 4. Жарты башпаймен диагональ бойымен артқа жүру. 5. Бүйірлеп жүру. «Трилистник». 6. Қолдардың шаш бұрымындағы қалпы. 7. Шынашақпен ұстасқан қолдар қалпы.	12
5.	Бақылау сабағы.	Бірінші жарты жылдықтың қорытындысы.	2
Барлығы			64
Екінші жартыжылдық			
№	Бөлім	Тақырып	Сағат саны
1.	Станок жанындағы жаттығуларды оқып-үйрену.	1. Қолдар үшін Preparation (2 тактіге, музыка өлшемі 4/4). 2. Demi және grand plie (ашық қалып бойынша, 1 тактіге, музыка өлшемі 2/4): grand plie-ге жайлап түсу; demi plie-ге тез түсу. 3. Battement tendu (2 тактіге, музыкаөлшемі 2/4): тірек аяқтың өкшесін көтеріп. 4. Battement tendu jete (2 тактіге, музыкаөлшемі 2/4): тірек аяқтың өкшесін көтеріп; plie-ге тірек аяқтың өкшесін көтеріп. 5. Rond de jambe par terre және rond de pied par terre (2	18

		тактіге, музыкаөлшемі 3/4, 2/4): ауада. 6. Pas tortilla (2 тактіге музыкаөлшемі 2/4): бір рет соғып айналу (қарқынмен); екі рет соғып табанмен айналу. 7. Battementfondu (музыка өлшемі 3/4, 2/4): классикалық, қолды жұмыс істету арқылы (1 тактіге); жарты башпаймен ерекше жаттығу (2 тактіге). 8. Дайындық жаттығулары (музыка өлшемі 2/4): «веревочка» тәсіліне дайындық (1 тактіге); мықынның ашық қалпынан ашық емес қалпына және керісінше орындалатын жаттығу (2 тактіге). 9. «Веревочка» тәсілі (1/2 тактіге, музыка өлшемі 2/4): 2-ші және 5-ші қалыптары бойынша аяқты бір рет соға отырып. 10. Flac-flac (1 тактіге, музыка өлшемі 2/4): жарты башпаймен 5-ашық қалып бойынша бір орында қадам басып орындау. 11. Тарсылдату (музыка өлшемі 2/4): үш рет және екі рет өкшемен еденді соғу. 12. Battementdeveloppe (2 тактіге, музыкаөлшемі 3/4, 2/4): тірек аяқтың өкшесімен жайлап бір рет соғу арқылы орындау; тірек аяқтың өкшесімен бір рет кенеттен соғу арқылы. 13. Grandbattementjete (1/2 тактіге музыкаөлшемі 2/4): классикалық, қолды жұмыс істетіп; tombe-coupe тұла бойды және қолды жұмыс істету арқылы. 14. Қолға және тұла бойға арналған Portdebras. 15. Аяқты астына бүгіп секіру.	
2.	Орыс биі элементте рін оқып үйрену.	1. «Веревочка» тәсілі: 2-ші және 5-ші қалыптар бойынша аяқты бір рет соға отырып. 2. Айналым: 1-тура қалып бойынша ұсақ қадамдармен; 1-қалып бойынша бір аяқпен; 3-қалып бойынша (бір аяққа отырып жүру); диагональ бойымен, аяқты артқа сермей отырып; «шене» тәсіліне дайындық. 3. «Моталочка» тәсілі: өкшеге басып адымдау; кесе-көлденең. 4. Өкшемен еденді соғу қимылдары: бір орында еденді екі рет ұрып, алға жылжи отырып қадам басу. 5. Шапалақ және шапалақтау (жылжымалы): өз алдында – жоғарыдан төмен қарай; оң және сол жақтан; жоғардан төмен қарай. 6. Толық отырып-тұру қимыл-қозғалыстары: 1-қалып бойынша тізені бұрып «доп» тәсілімен жүрелеп отыру; жүрелеп отырып – тұру «разножка»; аяқтарды 4-қалыпқа ашу арқылы; 4-қалыпқа тұла бойды жартылай бұрып. 7. Секірулер: қос аяқты кеуде тұсында бүгіп секіру; 1-ші ашық қалып бойынша, аяқты астыға бүгіп секіру «Ястреб».	20
3.	Қазақ биі «Көбелек» элементте рін оқып-үйрену	1. Аяқ қимылдары мен қадамдары: жарты башпаймен аяқты кезектестіріп қадам бастыру; жарты башпаймен шапшандатылған жүгіру; жарты башпаймен артқа жүру; 2. Айналымдар: диагональ бойымен бұрылып адымдау; оңға және солға бұрылу; жартылай отырып-тұрып бұрылу; бір орында айналу (бір орында қадам басу). 3. Кашне ұстаған қол қимылдары: кашнені екі қолмен ұстап арт жаққа жоғары көтеру; кашнені екі қолмен	16

		ұстап алдынан көтеру; кашнені алдыңғы жақтан жоғары-төмен желпу. 4. Тұла бойдың бүгілуі: кашнемен алға еңкею; кашнемен оңға, солға иілу; кашнемен артқа шалқая отырып.	
4.	Татар биі элементте рін оқып-үйрену	1. Қол қалыптары. 2. Жеке және жұптасып билеу кезіндегі тұла бой, бас және қол қалыптары. 3. Жүгірген қадам және орнындағы үш қадам. 4. Бір аяққа отырып бүйірлеп жүру. 5. Аяқты біресе ұшына, біресе өкшеге баса отырып бүйірлеп жүру. 6. «Брма» - аяқты тізе тұсынан ішке қарай бүгіп және сол аяқты жанына қарай ашып жай секіру. 7. «Трилистик» тәсілі мен бір орында қадам баса отырып, еденді соғып жүру. 8. Екі және үш рет еденді аяқпен ұру. 9. «Гармошка» және «елочка» тәсілдері жартылай отырып – тұру, «гармошка» мен «кудепье» арт жақтан. 10. «Люлька» - бір аяқты алға сермеу және екінші аяқты артқа жиынқырап соғу. 11. Бір аяқтан екінші аяққа (өкшеге) секіріп түсу және бір орында қадам жасау. 12. 1-ші тура қалып бойынша «доп» айналыммен отырып - тұру. 13. Аяқты жанына ашып және қолды тірей отырып «Качалка» тәсілімен отырып – тұру.	16
5.	Сыныптан сыныпқа көшіру емтиханы.	3 - ші оқу жылының аралық аттестациясы.	2
6.	Педагог таңдауы бойынша репертуар.	Орысбиі – «Гимоня», қазақ биі – «Балбырауын», украин биі – «Метелица», белорус биі – «Кружачок».	
Барлығы			72
7-сынып. Бірінші жартыжылдық			
№	Бөлім	Тақырып	Сағат саны
1.	Станок жанындағы жаттығуларды оқып-үйрену.	1. Қолдар үшін Preparation(2 тактіге, музыка өлшемі 2/4). 2. Ашық қалыптар бойынша Demiжәнеgrandplie қимылдары. (1/2 тактіге, музыка өлшемі 2/4): grandplie-ге жайлап түсіру; demi plie-ге тез түсіру. 3. Battement tendu (1 тактіге, музыкаөлшемі 2/4): өкшемен орындау (еденге). 4. Battement tendu jete (1/2 тактіге, музыкаөлшемі 2/4): plie-ге тірек аяқтың өкшесімен ұру; 1-қалып арқылы өтіп. 5. Rond de jambe par terre және rond de pied par terre (1 тактіге, музыкаөлшемі 2/4, 3/4): жартылай отырып-тұру арқылы және отырып тұрмай тірек аяқтың өкшесімен еденде бұрылу. 6. Pas tortilla (1 тактіге, музыкаөлшемі 2/4): жарты башпайларда бір және екі рет жайлап жасау. 7. Battement fondu (1тактіге, музыкаөлшемі 2/4): жарты башпайда көтеріліп жасалатын ерекше жаттығу. 8. Дайындық жаттығулары (1/2 тактіге, музыка өлшемі 2/4): жарты башпаймен «веревочка» тәсіліне дайындық; секіру арқылы дайындалу; мықынға арналған жаттығу. 9. «Веревочка» (1/2 тактіге, музыка өлшемі 2/4): 2 рет, бір орында қадам басу арқылы; 1 рет, бұрылғанда.	18

		10. Flic-flac (1/2 тактіге, музыка өлшемі 2/4): мықынды бұру арқылы жарты башпаймен орындау; «желпуішке» (веер) дайындық. 11. Тарсылдату (музыка өлшемі 2/4): кілт №3; 2 рет тізені көтеру; ұсақ, бірқалыпты. 12. Battement developpe (1 тактіге, музыкаөлшемі 2/4): өкшемен бір және екі рет соға отырып, plie-ге жайлап және тез түсу. 13. Grand battement jete (1 тактіге, музыкаөлшемі 2/4): tombe-coupe-ге 1-2 рет табан жастықшасымен ұрып, тұла бой мен қолды жұмыс істетте отырып.	
2.	Орыс биі элементтерін оқып-үйрену	1. Айналымдар: 3-ашық қалып бойынша айналу (бір аяққа отырып жүру); тур en dedan қимылына дайындық, диагональ бойымен; «Шене» диагональ бойымен; жүгіру кезіндегі дайындық; «кілт» 3-түрі; «Веровочка» тәсілі «ковырялочкамен», сырғанай отырып өкшемен ұру. 2. Шапалақ және шапалақтау: жай секіру кезінде етік қонышының алдыңғы жағынан екі қолмен шапалақ ұру; созылған аяқ қонышынан шапалақ ұру. 3. Толық отырып-тұру қимылдары: «қаз адымдары»; бір орында «еңбектеу».	13
3.	Қазақ биі элементтерін оқып-үйрену	1. Қиыстырылған қимылдар (қол қимылдары мен қадамдар): «Мүйіз»; «Ер-тоқым»; «Маралмүйіз»; «Бүркіт»; «Әнші»; «Көбелек». 2. Қолдардың әр қалыптағы күйінде тұла бойдың бүгілуі және иілуі.	16
4.	Украин биі «Гопак»-тың элементтерін оқып-үйрену	1. Қол қалыптары. 2. Жұптасып билеу кезіндегі тұла бой, бас, және қол қалыптары. 3. «Бегунец». 4. «Тынок» – падебаск. 5. «Выхилиясник» с «угинанием» - аяқты ашып «ковырялочка» жасау. 6. «Голубцы» бір орында, жанына жылжи отырып және аяқты еденге ұра отырып. 7. «Выступцы» бір аяқпен екінші аяқты соғу. 8. «Веровочка» қарапайым, бір орында қадам жасай отырып, бұрылу арқылы, екі рет. 9. «Кружалъце» - айналым. 10. «Разножка» өкшенің қырына қарай жанына. 11. Подсечка. 12. Мельница. 13. «Ястреб» - 1-ашық қалып бойынша аяқты астыға бүктеп секіру.	12
5.	Бақылау сабағы	Бірінші жарты жылдық қорытындысы.	2 сағат
		Барлығы	64
7-сынып. Екінші жартыжылдық			
№	Бөлім	Тақырып	Сағат саны
1.	Станок жанындағы жаттығуларды оқып-үйрену	1. Қолдар үшін Preparation (2 тактіге, музыка өлшемі 2/4). 2. Demi және grand plie тура қалыптар бойынша (1/2 тактіге, музыка өлшемі 2/4, 6/8): grand plie – ге тез түсу; demi plie – ге тез түсу. 3. Battement tendu (1 тактіге, музыкаөлшемі 2/4): өкшемен, мықынды бұра отырып. 4. Battement tendu jete (1/2 тактіге, музыкаөлшемі 2/4): plie – дегі тірек аяқтың өкшесін соғу арқылы; 1 қалып арқылы өтіп.	18

		5. Rond de jambe par terre және rond de pied par terre (1 тактіге, музыкаөлшемі 2/4, 3/4): тірек аяқтың өкшесін ауада plie –мен және plie – сіз бұра отырып; бас, тұла бой және қолды жұмыс істетте отырып. 6. Pas tortilla (1 тактіге, музыка өлшемі 2/4): жарты башпаймен бір және екі соғып. 7. Battement fondu (2 тактіге, музыка өлшемі 2/4): tize-bouchon тұла бой және қолды жұмыс істетте отырып. 8. Дайындық жаттығулары (1/2 тактіге 2/4): «веревочка» тәсіліне дайындық; секіру арқылы дайындық; мықынға арналған жаттығу (жартыбашпаймен). 9. «Веревочка» тәсілі (1 тактіге, музыка өлшемі 2/4): екі рет, өкшеге қойып; екі рет, бұрылу кезінд. 10. Flic-flac (1/2 тактіге, музыка өлшемі): «желпуіш» (веер) еденде; 11. Тарсылдату (музыка өлшемі 3/4): 1-ші тура және 3-ші ашық қалыптар бойынша, испан биіне тән. 12. Battement developpe (1 такт, музыкаөлшемі 2/4): жарты башпаймен, тірек аяқ өкшесімен бір және екі рет соға отырып. 13. Grand battement jete (1 тактіге, музыкаөлшемі 4/4): күшейтілген екпінмен сермеп; 14. Port de bras тұла бой мен қол үшін. 15. Аяқты астыға бүгіп, секіру.	
2.	Орыс биі элементтерін оқып-үйрену	1. Айналымдар: 3 - еркін қалып бойынша айналу (бір аяққа отырып-жүру); диагональ бойымен tour en dedan әрекетіне дайындық; «Шене» диагональ бойымен; жүгірудегі дайындық (бегунец); жай секірудегі. 2. Өкшені еденге ұру қимылдары: толық табанмен және өкшемен соғу қимылдарының үйлесімі; жай секірудегі; бір жерден екінші жерге секіріп түсудегі. 3. 1- қалып бойынша толық отырып-тұру қимылдары: аттаған аяққа салмақ түсіріп; бұрылуда аттаған аяққа салмақ түсіріп. 4. Секірулер: Қос аяқты астыға бүгіп, табандарды артқа қаратып; тізені бүгіп және жоғары, алға көтеріп аяқты астыға бұғу арқылы; тізелерді бұрып. 5. Жылжымалы шапалақ және шапалақтау: өзіне қарай және өзінен әрі мықынға шапалақ ұру; аяқ қонышынан өзіне қарай және өзінен әрі шапалақ ұру; мықынды екі қолмен соғу.	20
3.	«Қазақ вальсі» биі элементтерін оқып-үйрену	1. Бидегі бас, тұла бой және қол қалыптары. 2. Қол қимылдары: қолдарды түрлі қалыпқа ауыстыру; қолдың білезік буындарын айналдыру қимылдары; қол мен буынның толқындалған қимылдары. 3. Тұла бойдың жан-жаққа және артқа бүгіліп-ілуі. 4. Адымдар мен қимылдар: алға және артқа вальс ырғағымен қадам жасау; pas balance; өкшеден айналып бүйірлеп жүру; жарты башпаймен шапшандатып жүгіру. 5. Айналымдар: шеңбер бойымен вальс айналымдары; қолдарды екі жаққа ұстап, бір орында айналу; алға секіру және бір аяқта айналу.	16
4.	«Авалюлька» мексикан биінің элементтерін оқып-	1. Би кезіндегі тұла бой, бас, қол қалыптары. 2. Би кезіндегі аяқ қалыптары. 3. Жүп болып билеудегі тұла бой, қол қалыптары.	16

	үйрену	4. Қолдармен ұстаған етектің әр түрлі қалыпта болуы. 5. Алға жылжып және айналып, тарсылдаған қадам жасау (екі рет еденге ұрып). 6. Аяқты алға қарай көтеріп, артқа қадам жүру. 7. Pas de bouree – аяқтарды алма кезек ауыстыру. 8. «Плетенка» тәсілі қолдың толқынданған қимылдарымен. 9. «Мельница» тәсілімен айналу (ашық етеппен)	
5.	Бақылау сабағы	Оқудың 4- жылының қорытындысы.	2
6.	Педагог таңдауы бойынша репертуар.	Орыс – «Кадриль» биі, қазақтың жұп биі – «Вальс бақыт құшағында» , мексикан биі– «Сапатео», поляк билері – «Краковяк», «Куявяк», «Мазурка», молдаван биі – «Хора».	
Барлығы			72
8-сынып. Бірінші жартыжылдық			
№	Бөлім	Тақырып	Сағат саны
1.	Станок жанындағы жаттығуларды оқып-үйрену.	1. Қолдар үшін Preparation(1 тактіге, музыка өлшемі 2/4). 2. Demiжәнеgrandpliетура қалыптар бойынша (музыка өлшемі 3/4, 2/4, 6/8): demi plie (1 тактіге); grand plie (2 тактіге); Port de bras, толқын. 2. Battement tendu (1 тактіге, музыкаөлшемі 2/4): өкшемен 90°-қа; әрекеттегі аяқтың өкшесімен еденде сырғып. 3. Battement tendu jete (1 тактіге, музыкаөлшемі 2/4): pointe аяқ ұшымен және өкшемен. 4. Rond de jambe par terre және rond de pied par terre (1 тактіге, музыкаөлшемі 2/4, 3/4): тірек аяқтың өкшесін ауада бұрып; қарғи отырып дайындалу. 5. Pas tortilla (1 тактіге, музыка өлшемі 2/4): бір және екі рет жайлап секіру арқылы. 6. Battement fondu (1 тактіге, музыка өлшемі 2/4): өзіне тән жаттығу 90°-қа. 7. Дайындық жаттығу.(1/2 тактіге, музыка өлшемі 2/4):секіре отырып дайындалу; секірудегі мықынға арналған жаттығу. 8. «Веревочка» тәсілі (1/2 тактіге, музыка өлшемі 2/4): бір рет кері қарай жасалатын;бұрылуда. 9. Flie-flac (1 тактіге, музыка өлшемі 2/4): tombe-coupe арқылы бір және екі рет соғып. 10. Тарсылдату (музыка өлшемі 2/4, 3/4): «фламенко». 11. Battement developpe (1 тактіге, музыка өлшемі 2/4): секіру арқылы. 12. Grand battement jete (1 тактіге, музыка өлшемі 2/4): balancoig аяқты соза керу арқылы. 13. Тұла бой және қол үшін Port de bras. 14. Аяқты астыға бүгіп секіру.	18
2.	Орыс биі элементтерін оқып-үйрену	1. Айналымдар: 3-ші еркін қалып бойынша айналым (бір аяққа отырып-жүріп); tour en dedan диагональ бойымен; бигунец (бұрылып жүгіру); жай секіріп; өкшемен еденді ұрып. 2. Шапалақ және шапалақтау (екі реттен): сырғытып соғу – мықынға ұру және шапалақтау; сырғытып соғу –мықынға екі рет ұру.	16
	Қазақ биі элементтерін оқып-үйрену	1. Қиыстырылған қимылдар: «Бас киім»; «Беташар»; «Секірулер»; «Қарғулар»; «Домбыраны ұстап отыру»; «Домбыраны жоғары ұстау».	16
3.	Сыған биінің элементтерін оқып-	1. Тұла бой, бас және қолдардың күй-қалыптары. 2. Аяқ қалыптары.	16

	үйрену.	3. Толқындалған қол қимылдары (сегіздік). 4. Юбкамен түрлі қимыл-қозғалыстар жасау. 5. Жабық және ашық күйдегі табанды бұра отырып, бүйірлеп жүру. 6. Алға және артқа ауыспалы қадам жасау. 7. Өрім түрінде оңға және солға жасалатын қимылдар. 8. Бір аяққа отырып-жүрудегі айналымдар. 9. Por de bras тұла бой үшін. 10. Кең жүгіру адымдары. 11. «Чечетки» қимылдары (flic-flac) жай секіре отырып және бір орында қадам жасай отырып.	
4.	Бақылау сабағы	Бірінші жарты жылдық қорытындысы.	2
Барлығы			64
8-сынып. Бесінші оқу жылы. Екінші жартыжылдық			
№	Бөлім	Тақырып	Сағат саны
1.	Станок жанындағы жаттығуларды оқып-үйрену	1. Demi және grand plie тура қалыптар бойынша: «Восьмерка» (сегіздік); por de bras, толқын. 2. Battement tendu:мықынды 90°-қа бұра отырып. 3. Battement tendu jete: бірінші қалыптағы plie-ге өтіп, тірек аяқты өкшесімен соға отырып жасау. 4. Rond de jambe par terre және rond de pied par terre:қарғи отырып жасау. 5. Pas tortilla:секіріп бір және екі реттен соғу. 6. Battement fondu:tize-bouchon жарты башпаймен. 7. Дайындалу жаттығу: секірумен дайындалу;секіру арқылы мықын үшін жаттығу. 8. «Веровочка»:кейін қарай, екі реттен орындалу;бұрылу. 9.Flic-flac:секіріп орындалу;«желпуш» ауада 1/8 такт-ге. 10. Тарсылдату:«фламенко». 11. Battementdeveloppe:қарғи отырып. 12. Grand battement jete:balancoir.	18
2.	«Арагон-ская хота» италян биінің элементте рін оқып-үйрену	1. Тұла бой мен қол қалыптары. 2. Аяқтың негізгі қимылдары мен адымдары: бір орында үш реттен қадам басып жүгіру; аяқты тізе тұсынан лақтыра отырып жүгіру;аяқ ұшын еденге соғып секіріп кетту. 3. Аяқты өкшесінен ұшына ауыстырып 5 қалып бойынша аяқ ұшымен секіру. 4. Жұмсақ Grand battement қозғалыс кезінде.	20
3.	«Домбыра» казак биі элементте рін оқып-үйрену	1. Домбыра ұстаған қол мен тұла бойдың күй жағдайлары: 1-жағдай –бір қол 3-қалыпта алақаны жоғары қаратылған, екінші қол 1-қалыпта, қолдың білезік буынымен жоғары және төмен сермеледі, ол домбырада ойнауды бейнелейді; 2-жағдай – бір қол 2-қалыпта шынтақтан бүгілген, екінші қолмен «сегіздік» жасайды; 3-жағдай – бір қол 2-қалыпта шынтақтан бүгілген, екінші қол білезік буынымен сол иық деңгейінде сыртқа қарай айналдырылады; 4-жағдай – бір қол 2-қалыпта шынтақтан бүгілген, екінші қол оң иықтан сол иыққа қарай және кері қарай толқындалған қимылдар жасайды; 5-жағдай – бір қол 2-қалыпта шынтақтан бүгілген, екіншісі де шынтақтан бүгілген және оң иықтан жоғары көтерілген, білезік буыны төмен түсірілген, өзінен әрі және өзіне қарай бұлғап сермейді. 2. Адымдар:өкшеден басталатын ауыспалы адым; аяқтың	16

		өкшеге қарай ашылу және бұрылу қадамы; оңға және солға бұрылу қадамдары; өкшемен соғу және кері шегіну арқылы қадамдар; бір аяқпен еденді ұрып жүру және аяқты айқастырып басу; кері шегініп және аяқты ауада көтеріп жүру.	
4.	Өзбек биі элементте рін оқып-үйрену	1. Қол қалыптары. 2. Аяқ қалыптары. 3. Иілу, бүгілу. 4. Қол буындарының қимылдары: білек тұсынан бүгілу және жазылу; білек тұсының ішке және сыртқа бұрылуы; саусақтармен шерту; алақанмен шапалақтау. 5. Қол қимылдары: қолды түрлі қалыпқа жайымен ауыстыру; ерекше мән берілген қол сермеулері; шынтақтан бүгілу және жазылу; иықтан басталатын толқындалған қимылдар. 6. Иықтардың кезектескен және бірлескен қимылдары: алға, артқа; қысқа қимылдар – жоғары-төмен; айналмалы қимылдар; тез жасалатын қимылдар – (дірілдету). 7. Бастың бір жақтан екінші жаққа қозғалу қимылдары. 8. Адымдар: алға қарай жүру, кейіннен аяқты еденмен сырғаната отырып жүру; бір орында кезек-кезек қадам басу, бір аяқ толық табанмен, екінші аяқ дарты башпаймен. 9. «Гармошка». 10. Бір тізерлеп немесе екі тіземен отыра кету. 11. Бір аяқпен тұрып, екінші аяқты алға созып, тұла бойды артқа шалқайту.	16
5.	Емтихан сабағы	5-оқу жылының қорытынды аттестациясы.	2
6.	Педагог таңдауы бойынша репертуар	Орыс биі – «Сибирская кадрили», қазақ биі – «Былқылдақ», испан биі – «Арагонская хота», молдаван биі – «Молдавеняска», шығыс биі.	
Барлығы			72
9-сынып. Бірінші жартыжылдық			
№	Бөлім	Тақырып	Сағат саны
1.	Станок жанындағы жаттығуларды оқып-үйрену	1. Rond de jambe par terre: еденде сегіздік жасап. 2. Flic-flac: қарғып және мықынды бұрып. 4. Battement developpe: секіріп; tour арқылы en dehor және en dedan. 5. Grand battement jete: balancoir тізеге отырумен үйлестіріп.	14 с.
2.	Орыс биі элементте рін оқып-үйрену	1. Шапалақ ұру: етік қонышынан екі қолмен ұру; созылған аяқтың қонышынан ұру; жай секіре отырып, етік қонышынан алдынан және артынан кезек-кезек ұру. 2. Толық отырып-тұру: етік қонышының табанынан, алдынан және артынан ұру арқылы отырып-тұру; «ползунок» тәсілі – қолға тірелу арқылы; «метелочка» тәсілі. 3. Айналымдар: секіру кезінде аяқты астыға бүгіп ауада бұрылу; өкшемен «пируэт» жасау.	26 с.
3.	Қазақ биі элементте рін оқып-үйрену	1. Қиыстырылған қимылдар: «Домбыранытура ұстау»; тізеден тізеге секіру; «Бүркіт» - бүгілген аяқтармен секіру және тізеге отыру; «Қанаттар». 2. Шолпы ұстаған қол қимылдары: өзінің алдыңғы жағында шолпыны сыңғырлату; шолпыны бастан жоғары сыңғырлату.	28 с.

		3. Шет жағына бағытталған қадам басу. 4. Өкшеден бастап алға қадам жасау және екінші аяқтың ұшымен еденді ұру. 5. Жұп пен билеуде иықтан иыққа бұрылу. 6. Бір аяқ оңға жылжып өкшеден басталатын қадам жасайды, екінші аяқ оған жақындатылады. 7. Аяқтарды бір-біріне тақап алға-артқа, оңға-солға жасалатын қадамдар. 8. Ауыспалы қадам. 9. Би суреттері: тізіліп жүру; ұлу тәрізді; жұлдызша тәрізді; жартышеңбер.	
4.	Поляк биі элементте рін оқып-үйрену	1. Аяқ қалыптары мен орналасуы. 2. Бидегі қолдың орналасуы. 3. Қолдың толқынданған қимылдары. 4. «Кілт» - өкшемен еденді ұру:бір және екі реттен. 5. Pasbalance. 6. «Голубец» тәсілі. 7. pasgala - мазурканың негізгі қадамы. 8. pasmarche – жеңіл жүгіру. 9. Тізеге отыру. 10. Жұптасып айналу. 11. Тура қалпында45°-қабағытталған «Кабриоль». 12. Қорытынды: қарапайым және екі еселенген. 13. «Переборы» –1-ші тура қалып бойынша бір орында үш ретқадам басу.	28 с.
	Испан биі элементте рін оқып-үйрену	1. Бидегі бас және қол қалыптары. 2. Қолдарды түрлі күй-жағдайға ауыстыру. 3. Аяқ қалыптары мен орналасуы. 4. Жартылай отырып-тұру кезіндегі тура қалыпта алға қозғала отырып жасалатын ұзартылған адымдар. 5. Croisee арқылы алға қадам жасаған аяққа шағын салмақ түсіріп, шеңбермен жүру. 6. Croisee арқылы артқа қадам жасаған аяққа салмақ түсіріп, шеңбермен жүру. 7. Тура қалып бойынша өкшемен тарсылдатқан қадамдар. 8. Өкшемен және жартыбашпайлармен тарсылдату.	
5.	Бақылау сабағы.	Бірінші жарты жылдықтың қорытындысы.	2 с.
		Барлығы	64
9-сынып. Алтыншы оқу жылы. Екінші жартыжылдық			
№	Бөлім	Тақырып	Сағат саны
1.	Станок жанындағы жаттығуларды оқып-үйрену.	1. Rond de jambe par terre rond de pied par terre: ауадасегіздік жасау; едендесегіздік жасау. 2. Flic-flac: «желпуш» 1/16 –ке еденге және ауға. 3. Flic-flac: қарғып және мықынды бұрып. 4. Flic-flac: қарғып және мықынды бұрып. 5. Battement developpe: tour арқылы en dehor. 6. Battement developpe: қарғи отырып; tour арқылы en dedan. 7. Battement developpe: ауадағы tour арқылы en dehor. 8. «Веровочка» тәсілі: қарғи отырып. 9. Grand battement jete: шеңбер бойымен батман. 10. Grand battement jete: balancoir тізеге отырумен үйлестіріп.	18
2.	Орыс биі элементте рін оқып-үйрену	Толық отырып – тұру: «доп» - 1- ашық қалып бойынша негізгі түрі; «доп» - 1- ашық қалып бойынша аяқты бүгіп; «ползунок» тәсілі – сырғи отырып өкшенің кырына ауысу.	20

		2. Шапалақ ұру: етік қонышынан екі рет сырғытып ұру; етік қонышынан ұру және сырғытып шапалақтау. 3. Айналымдар: «мельница» тәсілі; «обертас» тәсілі. 4. Толық отырып – тұру: «закладка» тәсілі - бір орында; «ползунок» тәсілі - бір жағына. Трюк элементтері: «Щучка» тәсілі - түзу және бүгілген аяқтармен; «Кольцо» тәсілі; «Разножка» тәсілі – ауада; «Колесо» тәсілі - бір қолмен.	
3.	Қазақ биі элементтерін оқып-үйрену	1. Қол қимылдары мен қалыптары:3- қалып;5- қалып; жұптасып билеудегі айқасқан қолдар. 2. Адымдар мен қимыл – қозғалыстар:«гармошка» тәсілі; аяқ ұшынан ауыспалы қадам; өкшеден ауыспалы қадам; «Киіз үй керегесі», «Беташар»; «мойын» қимылы; жай секіру және қол астынан айналу; арттан, алдан және оңға қозғала отырып табан жастықшасымен ұру арқылы адымдау; иілу. 3. Ер-балалар қимыл-қозғалыстары: бір аяқтан екінші аяққа секіріп түсу; 2-қалыпқа секіру және аяқты өкше жағына қарай ашу; 1-ашық қалып бойынша аяқты астыға бүгіп секіру; 1-тура қалып бойынша толық отырып-тұру және аяқты алға қарай ауаға ашу. 4. Аралас қимылдар: «Домбыра оң жақта »; «Өкшеден бастап жүру»; «Сырғыған қадам және өкшемен еденді соғу»; «Қарғу».	16
4.	Грузин биі элементтерін оқып-үйрену	1. Аяқ қалыптары. 2. Қол қалыптары. 3. «Хелсартави»:қолдың білезік сүйектері буындарының қимылдары (ішке, сыртқа);шағын айналымдар (әйелдер үшін);білекті толық айналдыру (ерлер үшін). 4. Қол қимылдары:түрлі қалыптарға жайымен ауысу; «Картули»;«Давлури»;«Самтиулуро» - қолдарды сермей отырып бүгу, бір қолды алдыңғы жақтан (кеуде тұсында), екінші қолды арт жақтан (белдік деңгейінде); «Чагреха» - білектердің дөңгеленіп келіп кезек-кезек ауыспалы қимылдары (ерлер үшін). 5. Адымдар: «Сада сриала» - толық табанмен алға адымдау, кейіннен жарты башпайлармен сырғыған екі қадам жасау; «Ртуала» - алға бір қадам сосын екі қадам жасау, оның біріншісі - жарты башпайлармен, ал кейінгілері – толық табанмен жасалады;«Мухлура» - алға бір қадам жасап аяқты сонынан сырғыта отырып және сонымен қатар тура қалпында екінші аяқ тізе тұсынан бүгіледі; «Свла» - аяқ табанының жастықшасымен еденге ұра отырып, жарты башпайлармен бір орында үш рет қадам жасау (алға, бір жағына, артқа және өзін айнала жылжи отырып). 6. «Гасма» - аяқтың сырғытылған қимылдары: «Сада сриала» - кесе-көлденең алға қарай үш рет сырғу; «Сарули» - екінші аяқтың ұшына тіреліп тоқтап үш рет кезектестіріп сырғу; «Чакрули» (5-тура қалып бойынша бір аяқтың жарты башпайларымен арт жақтан соғу және алға қарай екі рет сырғу арқылы кезек-кезек соғу). 7. «Чаквра» (аяқпен соғу қимылдары (ерлер үшін)): «Сада»	16

		- бір аяқпен екі рет жай секіру, екінші аяқ өкшеге қойылып келесі қимыл бойынша екінші аяқ аяқтың ұшына қойылады; «Пехшили» (2-жабық қалыптағы жарты башпайға секіріп түсу арқылы 5-ашық қалып бойынша жартылай отырып-тұру қимылдары).	
5.	Бақылау сабағы	Алтыншы оқу жылының қорытындысы	2
6.	Педагог таңдауы бойынша репертуар	Молдаван биі – «Сырба», испан биі – «Фламенко», грузин биі – «Картули», поляк биі – «Краковяк», венгр биі – «Пантазоо» және тағы басқалары	
Барлығы			72